

c debuerat: Quare sic offenditur Deus (ita reddit Paraphr.) ut ipsum cum sceleribus suis deprehensum odio persecuturus sit perpetuo: id quod noster interpret uertit, ut inueniatur iniquitas eius ad odium: uel, ut Fel. ut odio habeatur, à Deo scilicet & hominibus. Dici quidem facile non potest, quantum ad iracundiã æternam prouocent patrẽ, quantumq; probis displiceant, sua, ueluti sodoma, prædicantes flagitiã. Idcirco is erit sensus: homines suis sese flagitijs palpantes laudantesq;, illud efficere necessario, ut et Deo et hominibus sanctè institutis, illorũ iniquitas inueniãt, deprehendaturq; esse odio ac abominationi. Quã uerò metuenda ea sit actio quæ Deo nauseam moueat, tute ni profus æneus es, iudica. Cæterum nõne dementiæ genus est, dolose fucateq; cū illo loqui uelle aut agere, cui ab æterno cuncta, quamuis à cognitione humana remotissima, antequam sint, in lucemq; producantur, notissima sunt? Quid illud, cū apud nos depositam ab amico pecuniam mala fide uel distrahimus, uel negamus? Nescio enim quid inter ciuium pacta conuentaq;, doli malĩ titulo censeatur, si id nõ censeatur. Depositi quippe nomine apud unumquemq; nostrũ à Deo collocata est anima, ut intacta seruetur, aut scenore augeatur. Quid si distrahitur, aut è capite quippiã minuitur? id dolo malo factum iudicabitur. Actio itaq; illa quæ diuinæ non respondet uoluntati, dolose quidem fit, maloq; animo & ingrato: quocirca ab illa cui maximè inniti debuerat, euulsa, ab eius quoq; amore qui idem est cum uoluntate, euellitur. Vnde ab Dei amore semota anima, in eius odium cadere necesse est: & sic inuenietur iniquitas prauĩ hominis ad odium, nempe Dei. Nam

Verba oris eius iniquitas & dolus: noluit intelligere, ut bene ageret.

Hic mihi uidetur totam improbitatis summã describi. Adeo ne homo tam inconsulto insanire decreuit, ut ne bene agat, hoc est, ne uitam uiuat feris dissimilem, mente atq; intellectu, quo similis Deo efficitur, se exui patiatur? & id quidẽ ab sese, ac propria uoluntate & arbitrio? Noluit, inquit: hoc est, diuinæ luci sanctisq; immisionibus, ac Dei uerbo & legi cor ultrò ferreum & obcæcatũ opposuit. O infortunium. Is enim, inquit, nõ solum nihil aut cogitat, aut loquitur, aut agit, quod prauũ non sit ac dolosum: uerum etiam se ad illa agenda quæ optima sunt, non sustinet erudiri & admoneri. Cessauit intelligere, uertit Fel. ut beneficeret. qua sanè lectione quorundã inconstantia in rebus agendis taxari iudico, quibus si tandẽ post tot infusas diuinitus inspirationes, post crebras à patribus, à libris, à lege, à proprio, si lubet, sensu admonitiones, rem bonam inceptare libuerit, cessant continuo, atq; in ipso relabentes exordio, ante ostium illicò, ut ait Comicus, errãt. Ex quo quidem turpissimo imbecillitatis genere illud necessario nascitur, quod nulla in diuinis progressio fit à multis, qui tamen ob longam rerum experientiam, atq; in his quæ ueram referunt religionem & cultum, exercitacionem, nõ iam homines, sed dii in terris esse deberent. Iter enim, quo ad coelestem pergimus patriam, huiusmodi est naturæ, quod si non procedis, retrocedis. Vis quippe illi ignea est, nec deorsum quidẽ flectitur, aut uirtute sua aliqua naturali perstat in sese: sed sursum ducitur, atq; adeo arduè, ut nisi leuioribus animis, atq; à terrenarum rerum cõtatione liberis peruium sit. Volatu quodammodo opus est, nõ gressu passiuè inerti ac tardo, in uia iustitiæ. Porro quid sibi uelit, Noluit intelligere ut bene ageret, elegantissimè expressit Paraphr. Noluit respiscere, inquit, neq; uitam in melius commutare. Hinc disci potest, quã ferreus sit quorundam animus, quã ue in Deum ingrata mens illorum qui obstinatissimo in malis proposito, nihil ultro admittunt, quod idem exitiale nõ sit, ac sibi contemptis proborum admonitionibus letale. Vide quid inferat:

Iniquitatem meditatus est in cubili suo, astitit omni uia non bonæ, malitiam autem non odit.

Uidetur hic mihi uates uelle dicere, Is profus deploratus est. Solent tamẽ hi, qui cuiuspiã scelera enarraturi, totã simul uitiorũ congeriem uniuersali quadam appellatione proferunt, diuisim postea, ac per partes totã illam turpitudinũ molem, chaos ue informe distinguere. quem quidem morẽ in rhetoricis quoq; seruari

Auari legimus. Nam simulac Dauid in psalmi exordio dixisset, Dixit iniustus ut delinquat in semetipso: posito ueluti eorū, quæ dicturus erat, fundamento, mox membra ædificij singillatim deliniare uoluit. Iam scelestum illum, quem describe re instituerat (siue hominem aliquem intelligas, siue impium Iudæorū cœtum, quem in Christum fore præuidit crudelissimū, designari mauis, non adeo multū refert) cū alienum à Dei esse timore affirmasset, dolosumq; illum, atq; ea sanè prauitate insignem, quæ tum Deo, tum homini stomachum ciere posset, appellasset, subindeq; oris illius malitiam ac sacræ legis, qua duce ad optima uitæ instituta formamur, contemptum detexisset, cordis tandem simul & operationū sceleratam aperuit: Iniquitatem, inquit, meditatus est in cubili suo. quod clarius ex Hebræo alius reddit, Scelus prauit in cubili suo. Vnde sic uertit Paraphr. Cogitabit noctu iacens in lecto, quibus artibus opprimat plurimos. Quemadmodum enim sanctissimis assueti disciplinis, nihil temporis horarumq; prætermittunt, quin obstrusissima diuinæ legis sensa rimentur, peruestigentq; ac quomodo quoq; in mores ea inuenta transferant: ita hi, qui pressi humi nihil cœleste cogitare norunt, omne tempus, sed nocturnum præcipuè, in quo silent omnia, atq; ab hominum conspectu semota sunt, in concinnandis flagitijs & sceleribus consumunt: itaq; luce exorta, breuiori ueluti compendio meditata noctu facinora perficiunt. Et sic animus, portio utiq; Dei, ad illa solummodo expetenda, inquirendaq; à Deo conditus, quæ procul à terris sunt posita, humi figitur, atq; propterea humana solum ac terrena diligens, in illorum prorsus naturā transit, quæ insensibilia sunt, ac bruta omnino. Quare sic malè assuetus, planeq; sua culpa à Deo derelictus, astitit omni uia non bonæ. Astitit, uertit Fel. iuxta uiam non bonam. Clarius Paraphrast. Sectabitur uitæ genus pessimum: nullum genus malitiæ prætermittet. Non te moueat (quod iam millies admonuimus) tempus pro tempore positum. Id locutionis genus familiare admodum Hebræis est. Cæterum, malitiam non odiuit, uidetur nimium tenuè redditum, nec plenè spiritus mentem referre. Expressius itaq; Paraphrast. ut dixi. Quocirca alius sic uertit ex Hebræo: Nihil mali auerfatur. pollet perinde ac si dicat, Ne multis, nihil mali quamuis detestandi non amplexatur: ideo quicquid cogitat, dicitq; & operatur, noxium sit oportet, ac mortiferum. quanquā Fel. idem ferè cum nostro, Malum, inquit, non abominabitur, Nisi fortè & illud haud minimi æstimari debeat flagitium, malum prorsus non execrari, atq; odio persequi. quod sanè dixisse uolui, ne quis se satis diuinæ legi fecisse opinetur, si à malo tantummodo absq; illius odio abstineat. Perfecta enim esse debent omnia in Christiano uiro: alioqui non uideo, quo perfectionis gradu statuendus is sit, qui id penitus non excretur, per quod iter ad perfectionem obstrui potest. Iam illud quoq; addendum, quod penè exciderat, Cubile sæpenumero in scripturis secretiores cordis latebras significare: ut illud, exempli gratia: In cubilibus uestris cōpungimini. hincq; interdum solitudinem, locumq; à turbis secretum. unde illud: Intra in cubiculum tuum, & clauso super te ostio ora patrem tuum in abscondito: quem sensum is quoq; locus, quem nunc tractamus, habere uidetur.

Domine in cœlo misericordia tua, & ueritas tua usq; ad nubes.

Vates enim considerās quàm deplorata sit quorundam uita, quamq; immensum Dei bonitatis exemplum, qui adeo bonus est ac liberalis, ut solem suum ori faciat ex æquo super bonos & malos, pluatq; indifferenter super iustos & iniustos, exclamat: Domine in cœlo misericordia tua, & ueritas tua usq; ad nubes. hoc est, ut reddit Paraphr. quicquid ambitu cœlorum continetur, benignitatis tuæ particeps est, & constantiam propositi tui sentiunt quæcunq; inter terram & nubes media sunt. Possèt ne cōpendiosiori dictione integrum huius uersus sensum quis reddere? Et licet idem planè sit misericordia in Deo, & bonitas seu benignitas, ueritas quoq; ac, ut uertit quidā ex Hebræo, fides: idemq; prorsus sit, in cœlo, & usq; ad nubes: quò tamen ampliori uerborum copia rem altius pertractaret, quoq; inclusum detegeretur mysteriū, uberius eam descripsit. O domine,

C Inquit, quòd tua in huius mundi effectiōe, æternaq; in moderandis rebus prouidentia, appareat bonitas & misericordia, magnum profectò existimatur, dignumq; stupore. Verùm in ipso cœlorum medio, in quo purissimi habitant spiritus, in ipsorum bonorum omnium meditullio, in ipsis secretioribus totius felicitatis adytis, in ipso (ut sic per excessum dicam) supernę Trinitatis sinu misericordiam tuam sensisse, quis satis unquam mirari potuit? O immensum tantę tuę bonitatis mare. Nõnne in cœlestibus illis animorum choris prauitatem olim inuentam fuisse legimus? Quis reliquias illas in te, æterno incommutabilisq; stabiliiuit fœdere? Nõnne tua bonitas? nõnne misericordia? nõnne ueritas? hoc est, firmũ, constansq; in subleuandis miseris propositum? Igitur & quę in cœlis, & quę in terris degunt, per te tuamq; bonitatem & sapientiam, quę Christus est, in ita uera sunt. Volunt (quod dicere inceperamus) Hebræi interpretes, totum hunc uersum id fermè attestari uoluisse, orbem scilicet terrarũ omnem adeò Dei tum bonitate, tum prouidentia plenum esse, ut uel ad cœlos usq; istiusmodi beneficentię cumulus pertingat. quanquam quod ex Paraphrastę litera coniectari potest, prima pars sublimiorem quandam rationem, quippe quę in cœlorum pulchritudine, motu ue, atq; ordine consistit, spectare uidetur: altera uerò in his inferioribus ac magis densis, utpote à lunę globo per nubes ad terram usq; concretis. Quòd porrò ueritas, seu fides, seu firmum gubernandarum rerum consilium, non solum in nobiliore cœli regione eluceat, uerum etiã in his quę sub cœli conuexo, ut sic dicam, in aëre, in terris, in imis quoq; inferorum antris appareat, ordinatissima rerum conditarum series, ordo, decor, ac lex quædam æterna, cõmixtaq; iustitię diuinę libra ac decreto, perpetuis ueluti uocibus clamitat. Quare in sequentibus eandem ipsam iustitiã, & iudiciũ, quę idem planè sunt cũ Dei bonitate ac fide, seu ueritate, monti ob eius eminentiam comparat: abyssò uerò, ob illius amplitudinem ac profunditatem. Nam in scripturis haud raro abyssus pro uastitate aliqua immensa sumi solet. Neq; aliud quidẽ hisce nominibus uult spiritus, quàm excellentissimam regendarũ rerum rationem ostendere in Deo. Iustitia enim infinita, æternosq; iudicio, fide insuper constantissima, atq; ampla in creaturas omnes effusa bonitate ac misericordia, cuncta Deus moderatur, implet, permeat, fouet: itaq; sua secretissima sustentat uirtute, ut unã cum hominibus animantia quoq; terrę suo in esse conseruet, deq; illis quemadmodũ de cæteris curam habeat. Ideo sequitur:

Homines & iumenta seruabis domine.

Salus hęc quę iumentis, cæterisq; rebus rationis aut uitę expertibus, à Deo tribuitur, eius bonitas est, qua omnia suo in statu, prout unicuiq; rei naturaliter conuenit, seruantur: ne salutem illam, quę animis solummodo rationis capacibus debetur in cœlis, dari belluis imaginæris, aut dæmonibus quoq; ut quondã nonnullos, è nimia de Deo fiducia deceptos uoluisse, memoria est traditum. In sua igitur ingenita uirtute ac natura, quicquid conditum est diuina seruetur misericordia, sit quantum uis imbecille ac tenue.

Quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus.

Filij autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt.

O quàm (uertunt Hebræi) præclara est misericordia tua seu bonitas tua. Fel. uerò: Quàm preciosa est misericordia tua Deus: quò maiorem ex Hebræo energiam notes, quàm ex illo, quod noster transtulit interpres. Celebrata enim Dei bonitate illa, qua uniuersali quadam amplitudine condita omnia complectitur, ad eam describendam, qua pios tantummodo speciali communit prerogatiua, transit: & id quidem solita metaphora alarum. & est sensus: O quàm excelsa tua est bonitas, Deus, quàm in omnia diffusa, quàm efficax: simulac creaturas omnes quemadmodũ condidit, ita nunc fouet, ac placidissimo quodam naturę illa psu & seruat, & moderatur. Filij uerò hominum, hi dico, qui tuę se fidei, tanquã tutissimo alarum patrociniõ, dedunt, aliter eam agnoscunt ac sentiunt. Alarũ hęc meminit

A meminit uates, ne uulgarem in Deo suos protegendi curam suspicemur, sed fidam potius, tutam, ab amoreq; proficiscentem, & efficacem. Cæterum quis motum illum amoris natura inditum auibus, quo suos pullos tanto cum studio, curæ, ac alarum tutela & fouent, & enutriunt, exprimere unquam possit? Difficilia hæc quidem dictu sunt, sed difficiliora multo illa, quæ diuinū erga homines testantur amorem, & charitatem. Expansas enim suæ dilectionis continuè ad se mortaliū animos inuitans Deus, extollit alas, clamat, admonet, hortatur, ad alarumq; confugium, sub quarum umbra hinc & hinc obdormiscunt fides & amor, omnes quotquot rationis ui præditi sunt, ex æquo prouocat & inuitat. Sed quid ibi agitur? quid hisce ab alis commodi sperari potest?

Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrentis voluptatis tuæ potabis eos.

Vides 'ne felicitatis copiā in alis domini? Inebriabuntur, inquit. A quo, oro? Ab ubertate quidem. Crateris forsan, aut pateræ auro, gemmisq; ac preciofo cælatæ emblemate? Minimè quidē omniū, uerū amplissimæ domus Dei. Riuus 'ne is est beatitatis, à felicissima istiusmodi domo Dei silenti præterlabens susurro? haudquaquam sanè: sed torrens potius est rapidissimus, ab austroq; diuinarum gratiarum impulsus, qui ad nos usq; uoluptatū immensarum, indicibilium, æternarumq; profluuiū decurrit. O felices alas. Putas 'ne tantum ab oceano scaturire posse aquarum, quantū bonorum omnium à beatissimis Dei alis, à brachijs illis tam crudeliter in cruce extensis deriuatur? In alis tuis inuentus est sanguis animarum, clamat Hieremias. Quid porrò sint alæ huiusmodi, quibus & dñj & homines beantur, ut ait Kimih Hebræus, litera, quæ est Claldæo, abundè demonstrat. Sic ille: Quam preciosa misericordia tua Deus, homines autem in umbra diuinitatis tuæ sperabunt: quò nimirum æterna illa bona esse, quibus nituntur sancti Dei uiri, intelligamus, cum interim in bonis nescio quibus infimis suam totam collocant spem nonnulli uel ex nobilioribus, ut sibi uidentur, ingenijs. **B** Ab umbra igitur alarum Dei seiungi atq; amoueri, certissimū damnationis signum est. Et quia fieri non potest, mortalium animas aliquo non pasci edulio, ac potu: eo id quidem præstantius erit ac diuinius, quò propius ad alas istiusmodi, à quibus omnis spirat diuinitas, accesserit: hoc uerò infelicius letalius 'ue, quò longius recesserit. Illa enim satietas spiritus est, hæc carnis. Illa ad morū munditiem attinet, hæc ad carnis lasciuiam & turpitudinem. Illa æternis concluditur annis, hæc cum carne finitur, atq; interit. Vis rursus scire alarum Dei nomen? Altera quidem à misericordia nomen habet, altera à iustitia. qua quidem sola cum iusti efficiamur, & id sanè per Dei misericordiā, concluditur indubiè, misericordiam & iustitiā idem esse in Deo, atq; unum: quemadmodum & reliqua, quæ de ipso dicuntur, unus Deus est, uniusq; naturæ & bonitatis. Tota itaq; nostra in Dei misericordia & iustitia debet esse & spes & fiducia: quod est quidem in alarum illius umbra sedere: hinc spiritus ebrietas, hinc ubertas, hinc profluua emanant gratiarum: nam de plenitudine eius nos omnes accipimus: nos, dico, qui in Dei familiam per gratiam censemur, per gratiam potamur, per gratiam ad bona animæ æterna adfiscimur. Verum hæc tanta, tamq; diuina ac salutaria abs te prodire, ô Deus, haud ualde quidem mirum est:

Quoniam apud te est fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen.

Quid mirum enim si à fonte uitæ, aut luminis, & uita & lumen demanant? Atqui uita hæc, quam ab inexhausto, non iam riuo, aut amne, sed oceano, & eo quidem uastissimo diuinitatis prodire sentimus, misericordia est: Lumen uerò, fides à qua iustitia, paxq; animi, ac salus ortum habent. Quæ sanè omnia cum in Deo per nos sunt, ab eoq; proficiscuntur, uiua sint oportet, ac uegeta: cum à nobis, statim perlanguescunt, & moriuntur. Quamobrem iustitia, quæ è Deo est, per quam iustificamur, uiua est, atq; æterna. Illa uerò quam ex sese habere homo existimat, per eamq; iustificari arbitratur, mortua est, & quæ unà cum mundi uanitate occidit. Et quidem cum spiritus hinc electorum animas suum à Dei lumine

C lumen haurire asserat, id sanè mihi dicere uidetur, quod olim Paulus Romanis persuadere conatus est, fidem uidelicet Dei donum esse: alioqui certè diuina absq; luce, nulla nostra est fidei uis ac lumen. Domine, inquit, in lumine uultus tui ambulabunt. Quid illud Esaia: ? Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. Vides accessum ad eum per eius lumen, quæ fides est, fieri: hanc porro splendorem ortus Dei appellat, propterea quòd per solam fidem iustitia Dei oriatur in cordibus nostris, ut idem ait uates: & hæc quidem omnia per Christum, per què aditum habemus ad Deum, ut inquit Paulus. Surge (clamat spiritus) illuminare Hierusalem. hoc est, ô tu qui è tenebris ad lucem exire flagitas, lumen accipe: nam uenit lumen tuum. En, inquit, Dei filius, qui fons est uitæ, luxq; illa uera, quæ illuminat omnè hominem uenientem in hunc mundum, lumē omnibus attulit. Lumen igitur istuc à Christo duntaxat petendū erit, non ab humana ratione aut arbitrio: aliter superuacaneum quidem fuisset, Dei filium rei illi lumen apportasse, quæ per se lucida esset. Venit igitur lumen, cum tenebræ essent, super faciem abyssi, sederentq; omnes in regione umbræ mortis. Mirum sanè, si cum umbram audis, aut abyssum aut mortem, lucem aliquā imaginæ. Iam ante Christi aduentum ad nos, mundus planè omnis in pristinum illud chaos, molemq; indigestā reciderat: emergente uerò è diuina caligine Christo, actutum uisus est sol, luminariaq; illa duo æterna fidei & amoris, mundo inuecta sunt. Tunc uita, tunc pax, tunc bona hominibus oblata est uoluntas, quæ antea mala fuerat, ac à Deo aliena. Cum itaq; sic se res habeant, cum inquam in tua omnino misericordia & iustitia, ô domine, nostræ omnis salutis summa posita sit, non in humanis uiribus atq; arbitrio,

Prætede misericordiam tuam scientibus te, & iustitiam tuam his, qui recto sunt corde.

D Extende, uertit Fel. misericordiam tuam cognoscentibus te. Ecce quomodo simpliciter absq; periphrasi rogat anima se sub tutissimis Dei alis foueri. En iterum quomodo misericordiam & iustitiam, quæ fidei summa est, imò uerò etiam ipsa fides, in medium reuocat. Extende, inquit, felicissimas gratiarum tuarum alas, è quarū umbra fons aquæ uiuæ salientis in uitam æternam beatissima erumpit scaturigine, luxq; illa emicat, emanat ue, quæ nulla unquam tenebrarum obscuritate intercipitur: sed uiuax semper est, omnia perlustrans, omnia transcurrens, omnia permeans, omnia uiuificans, omnia instaurans, omnia æternis enutriens alimentis. Cæterum Prætede, quod noster uertit interpret, id præ se ferre opinor misericordiam scilicet Dei, seu bonitatem appellare maus, & iustitiã, nostris concupiscentiarum flammis, tanquam refrigerij uelum prætendi, expandiq; quo sanè obiecta iustorum peccata, nō iam peccata, sed illius generis actiones efficiantur, quæ in salutem tandem ac bonū, ut ait Paulus, cooperari queant, his solummodo qui Deum per fidem agnoscunt: cum interim merita illa, iam nō merita, quibus nonnulli miserandum in modum intumescunt, nullo spiritus sancti umbraculo operta, in æternum illis cooperentur exitum ac mortem. Porro quid aliud putas diuina Christi brachia in cruce expansa, traiectaq; durissimis clauis, admonuisse, quàm misericordie æterni patris alas omnibus apertas, patefactasq; ac nunquam suis amplius dilectis claudendas? Quid uulnus illud crudele lateri infixit? quid caput spinis obduxit? quid mortē tam diram, tam cruentam, tam immeritā, tam lachrymabilem innocentissimo Dei unigenito attulit? nonne misericordia? nonne bonitas? nonne dilectio? En tandē alæ, sub cuius umbra pauidæ requiescūt anime, nō temerariæ, aut suis in extollendis meritis nimis procaces. Notat hîc quidam, cognoscentes Deum, rectosq; corde, eosdem esse. Quicumq; ait, uerè Deum agnouerit, is & amabit, eoq; recto & æquo corde erit, nihil sibi, omnia autem proximis in gloriam Dei quærente. Fiat igitur misericordia tua, ô domine, super nos, quemadmodum sperauimus in te. Ad hæc,

Non Veniat mihi pes superbia, & manus peccatoris non moueat me.

Affectus in anima pedes sunt: his enim celeribus ueluti pedibus sua habent itinera animæ. Sed ea felix, quæ rectā incedens, neq; ad dexteram, neq; ad sinistrā, ut ai

A ut ait spiritus, deflectit. Ad dexteram quidem deflectit, quæ fastu superbiam infolens, primū imitatur angelum: ad sinistram uerò, qui ludam domini proditorem, ob animi desperationem, hæc enim facillè in aduersis frangitur, succumbitq; peccatorum oneri, ignorans misera cuius bonitatis is sit quem toties peccando offenderit: illa autem secundis inflata rebus, sibiq; ob merita, non Christi, sed sua ad blandiens, molitur nescio quas excellentiæ formas, etiam non aduertens: quibus facillè persuasa, in id sanè impietatis genus delabitur, ut uita saltem, si non ore, de se illud iactitet, Similis ero altissimo. Arrogans enim sibi quispiam aliqua in republica aut regno dominium, legumq; antiquarum abrogationem & contemptum, ius item alias sibi condendi nouas, necesse quidem est quòd is aut rex sit, aut regnum affectet, contempto rege. Ita sanè anima in superbiam semel fauces coniecta, sacram in primis contemnit legem, legisq; autorem, atq; propterea eos omnes qui eiusdem legis studiosi sunt. Vnde à uero cordis alimento, quod est uerbum Dei, sua se sponte subtrahēs, aliud actutum quærit ex sese, quod propriæ excellentiæ affectum & amorem appellari consentaneum erit: quo quidem uel summis labijs degustato, mirum quàm insolenter sese efferat, se amet, se palpet, sibi tandem & cæca & stupida miserabiliter imponat. Cæterum ab anima sic affecta, sic cæco præpedita iudicio, quid aliud sperandum censes, quàm fastum, quàm arrogantiam, quàm superbiam, quàm ambitionem, quàm Dei contemptum, atq; ob id magnitudinis propriæ & excellentiæ desiderium? Talem igitur affectum ac pedem in se uenire deprecatur uir sanctus: & ne id quidem solum, sed eos omnes qui tali gradiuntur passu, ad sese accedere non permittat ille qui superbiorum colla, ut ait quidam, propria calcauit uirtute, instantissimè rogitat. Quare sic reddit Paraphrastes: Non perueniat usq; ad me pedibus suis superbus. Periculosissima sanè res est, cum istiusmodi hominum genere necessitudinem habere, qui se admodum mirantur, se prædicant, ac sese ob animi intemperantiam cæteris anteponunt. Nullus quippe error est, in quem non proruat uir superbus ac se amans. Et manus peccatoris non moueat me. Fel. uertit: Et manus impiorum ne amoueat me. Volunt hinc quidam spiritum de his innuere, qui cum mali sint, fingunt se bonos, ac per mentitam quandam sanctimoniam apparentiam uulgi iudicium aucupantur. Alij de obtrectatoribus sermonem esse existimant, quorum impudentia ac ueneno, adeò frequenter atteruntur boni, ut penè interdum ab incepto uitæ instituto relabantur, uicti nimirum à tam diro morso ac dente: uerum innocentia suo contenta testimonio, Deoq; nixa, huiusmodi rerū sæcè ac luem animosissimè tolerat, ualidoq; graditur incessu in uia iustitiæ. Alij rursus de adulatoribus dici opinantur, quibus & ego assentior. Non me, inquit, à uia Dei, à uita, ab animi rectitudine, mellitum istud adulatorum genus amoueat. Nulla enim maior potest esse pestis in optimatum ædibus, atq; aulis principum, quàm cum ex illorum familiaribus quis inducit animū, ut ait Comicus, omnia assentari. Quid agat tunc princeps, cum in istius generis inciderit familiares, qui nihil æquè in obsequijs, in sermonibus, in actionibus, familiariq; cum principe conuictu curant, quàm quomodo, quicquid ille agit, approbent, extollantq; ac crudelissimè tam bono domino imponant? impossibile nempe est, talem principem à uia Dei non deflectere: qua quidem amissa, quò infelix sua diriget in moderandis populis consilia? quid boni, quid quod sapientiã referat, expetere unquam poterit? Cadat igitur oportet in uastum errorum barathrum princeps, cui qui uerum dicat, non inuenitur. Verumenim uero ut detur principem aliquando aut Regem, propter adulatorum frequentiam posse falli (quamquam certè non uideo, cur improbis, nuperrimisq; magis ciuibus, quàm probis, atq; ex antiqua patrum nobilitate grauissimis, fidem habere debeat Princeps) in Ecclesiæ uerò prælatis quis tam foedum non excretur lapsum? Cæterum utcumq; is uersus accipiatur, illud pro comperto est, uatem hinc improborum uim ac proteruitatem, per pedem superbiam, manumq; peccatoris significasse, quorum quidem casum ac ruinam præuidens, mox addidit:

Bb

C *Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stare.*

O horrendum iudicium. Sed ô nostram quoque detestabilem in tolerandis aduersis teneritudinem. Clamat quippe lex, clamant prophetae, clamat ipse à summo empyreo Deus, non diu sua in illa mentita felicitate consistere posse improbos: nihilominus tamen, cum infelices eorum quotidie intueamur exitus, ob secundas illorum fortunas angimur, querimurque, ac Deum uolumus omnino suis in æquissimis iudicijs cæcutire ac labi. Ibi, ibi, inquit (ne dubitetis) hoc est, tempore illo maximè, quo uulgò dii in terris existimabuntur, suorum scelerum dignas persoluent pœnas. Transiui, ait uates alio in psalmo, & ecce non erat: quaesiuui eum, & non est inuentus locus eius. Vides ne superbi exitum? uis ne etiam mansueti atque humilis? Permanet, inquit, in æternum in conspectu eius, Dei scilicet. Ceciderunt igitur olim impij homines à uita, à bono, à Deo, caduntque in dies, ut crebris, ni prorsus plumbei simus, intuemur exemplis. Cadent rursus in posterum, expellunturque tum hîc, tum in futurum à facie Dei, in qua summa inest rerum omnium cognitio, iucunditas in super ac æterna quies. Non potuerunt, inquit, stare. Vidisti ne unquam fastuosum hominem atque arrogantem elegantiori depingi penicillo? omnes enim illius actiones, nedum consilia quidem, atque affectus animi, in incerto semper uersantur motu: adeo ut quid plerunque sibi uelit, aut cupiat, aut agat quoque, ne Delius quidem ipse diuinaret. nō mirum sanè: nam secundum spiritus uaticiniū, Non potuerunt stare, Surgere, uertit Fel. Idem Paraphr. quæ quidem uox superbis tam aptè conuenit, quam quæ alia maximè. Non possunt, inquit spiritus, surgere, non possunt resipiscere, nō possunt per pœnitentiam ad uitam regredi: sua quippe sponte obdurati in malis, obcæcati, attriti que in rerum humanarum cupiditate & ambitione, non possunt quidem, quia nolunt, quia suus illis placet tumor, quia diuinis ultrò reluctantur afflatibus, quia tenebras magis quam lucem, ut inquit Christus, diligunt, quia ad Dei alas, in quibus omne inest bonum, confugere renuunt, sed ad se potius, aut ad magos & ariolos, in tractandarum rerum prouidentia recurrunt. Tu uerò fili, clamat spiritus, noliamulari in malignantibus. Sed alius is est psalmus.

PSALMVS IPSI DAVID XXXVII.

Noli emulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem.

Inter cætera enim, quibus maximè angii solent ac turbari imbecillis fidei homines, illud potissimum est, cum cernunt improbos quosdam nullum unquam finem suis sceleribus ponere, & tamen sic rebus omnibus quæ felicitatem polliceri uidentur, abundare, ut hi soli Deo curæ esse uulgò appareant, cæteri uerò neglectui. quare eousque interdum, ut sunt in fide debiles, & queruntur & excandescunt, ut quasi à Deo rationem eorum quæ fiunt in mundo, exacturi, cum uate illo clamet: Quare respicis contemptores, & taces? quare uia impiorum prosperatur? Bene est omnibus qui præuaricantur & iniquè agunt. Plantasti eos (ô iudicium inscrutabile) & radicem miserunt. Vide animam ob ea quæ fieri in mundo absurda arbitratur, conquerentem, nutantemque in fide: quam sanè spiritus in hoc psalmo consolari, atque earum rerum, quarum ordinem ignorat illa prorsus, rationem edocere instituit. Cuius ea est summa, ut quicquid accadat, id totum diuino committatur iudicio: idcirco nihil ultra aut querendum aut expostulandum, cum illa maximè, quæ à cæcis iudicatur felicitas, fallax sit omnino, fluxa, ac crusta potius felicitatis, quam uera felicitas. Id enim semper uel ab ipsa prima rerum constitutione in terris uisum est, ut impij scelestique homines fortunæ bonis, perpetuo ueluti riuo, affluerent: pijs uerò, utpote, ad meliorem uitam seruari, inedia, atque æterna ueluti malorum serie, ærumnis tererentur. Quamobrem autem id accadat, seu potius cur id Deo in disponendis rebus humanis moris sit, quis tam audax est, qui hoc interroget? Abstrusa enim planè hæc sunt: propterea ueneranda magis, castoque silentio, ut inquit Dionysius, prætereunda, quam disquiren-

Aquirenda. Illud uerò interim cum uate nostro fatendum erit, iustus es Domine, & rectum iudiciũ tuum. Maxima proinde fidei pars ea est, uulpes hæc nostras, quæ demoluntur uineam, ut canit sponsa, ac tutũ capere, ac paruulos, dum paruuli sunt, ne in giganteam crescant formam, ad petram, quæ Christus est, allidere. Memini equidem, cum nondũ prima professionis meæ perdidicissem rudimenta, in fideq; adhuc tener essem, de huiusmodi, ut mihi tum uidebatur, inæqualitate rerum conquestum me esse. Videbam enim inertes quasdam moles (homines uix eos esse cõiectabam, à forma scilicet tantummodo) indoctas, rudes, planeq; ab omni probitate, ingenuitateq; animi abhorrentes, à sarculis, à rastris, à ganeis interdum extractas, ad honores ac dignitates promoueri, illisq; anteponi atq; imperare, qui cum literis tum moribus, tum uitæ quoq; sanctitate insignes admodum essent. Monstrum illud quidem tunc esse iudicabam: mox uerò meum, per Dei gratiam, aduertens errorem, non solum ab admiratione illa mea indocta destiti, uerumetiam sic fieri oportere duxi. Vnde illis ipsis, quibus olim inuidendum fermè esse opinatus sum, nunc ex animo compatiar, quorũ præclarissima quorundam ingenia in his occupari, quæ aut paruã, aut nullam referunt religionem. Quòd si ad cõmunem omnium utilitatem, Deiq; honorem, illud in primis optandum uidetur, ut honorũ prorsus in partiendis honoribus ac dignitatibus, ratio omnis habeatur, nulla uerò improborum: fatendum tamen est, id optimè, summaq; ratione factum, quod diuino fieri consilio non ignoramus. Tantũ illud cupit spiritus, ne secundis nefandorum hominum rebus inuideamus. Alioqui quid aliud est ob fortunatos illorum successus dolere, quàm ad ea ipsa, quæ illis miserè inuidemus inclinari? Noli igitur, clamat spiritus, æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem. Fel. Noli contendere cum malignantibus, seu commiseri: quod est, cum quis certatim cum alio contendit ut superior ea in re, de qua contendunt, euadat. quanquam alius ex Hebræo simpliciter transtulit, Noli imitari malos. Paraphrastes uerò, Nihil te moueat, si sceleratos uideris opulentos, nec illis inuideas prosperitatis tantillum, & uerè tantillum,

Quoniam tanquam foenum uelociter arefcunt.

Non est scelus quod non audeat uulguis, si suum uiderit principem, atq; eos qui rerum potiuntur, scelestè uiuere. Quare id semper natura comparatum fuit, ut filij parentes, serui dominos, plebs principem, oues, ut sic dicam, pastores, in uitæ filo ac ratione referant. Vis ne Princeps tua æquitatis præcepta à populis seruari? tute prius æquus esto. alioqui parum aut nihil prorsus, ipsius etiam summi Pontificis leges de frænanda hominum libidine luxuq; & peccandi licentia, mortalium animos mouere posse arbitror, nisi ipse Pontifex, cæteriq; ecclesiæ primates & pastores ea præditi sint uitæ excellentia, ut merito absq; rubore sancire queant leges atq; ordinationes. Hæc igitur totius orbis summa pacis uidetur, atq; uniuersalis reipublicæ Christianæ instaurandæ, etiam absq; Concilijs, ratio, si sic suam instituant uitam pastores, ut in illis subditi, tanquam in mundissimis speculis, quò sibi eundum sit, contemplentur. Tenacius, crede mihi, uel unicum sanctimonix exemplum in pastore, subditorũ hæret ingenijs, quàm mille leges aut ordinationes absq; uitæ integritate. Hæc enim ad pietatem atq; obedientiã instiuit, illæ uerò sic sancitæ, ad risum & contemptum. Verum tu, si sapis, ob aliorum improbitatem ne digitum quidem à recta uiuendi ratione deflectas: neq; liuore tete maceres, propterea quòd sceleratos uideas fortunæ bonis florere, imperitare ue cæteris. Diuturna enim esse non potest huius generis felicitas, quæ in momentaneis fundata est rebus: tanquam sanè foenum in arefcit. Quid prato uiridi gramine ac floribus perornato pulchrius amœniusq; uerum à scenificis cæso, quid nudius, quid inamœnius? Flos enim, aut herba quamlibet uiridis ac uiua, cum primum succiditur, perlanguescit decoremq; amittit, atq; emoriens in aliam transfertur formam. Sic nimirum ampullosæ fortunatorum hominum uitæ contingere omnino necesse est, si morbo hi aliquo grauiori aut morte in ter

C cepti, seu principum favore denudati, casuq; alio repentino percussi, in ærumnas deciderint. Non perinde quidem citò flos à tenero demessus culmo intermori- tur, ac citò fortunæ (ut uocant) filius in miserimã proruit calamitatem, si uel pa- rum ab ipsa deseritur matre. Facti sunt, inquit Dominus, uelut scœnum agri, & ui- rens herba tectorum, quæ arefacta est antequam ueniret ad maturitatem. Quare sic reddit Paraphr. Similes enim deprehendentur scœno, quod exortum minimo durat tempore: & herbæ similes erunt uirenti, quæ marcescit subito. Quis igitur tam fragilem exoptat amicam, aut amet, aut alijs inuideat, quæ excisæ in pratis herbæ, aut scœno in stiriam collecto æquiparatur?

Sicut olera herbarum, inquit, citò decident.

Olera hîc herbarum pro ipsiis herbis uiuis poni asserunt. Vide quàm flaccidæ rei comparetur mundi huius prosperitas: idcirco abiecto tam caducarum re- rum amore,

Spera in Domino, & fac bonitatem, & inhabita terram, & pascêris in diuitijs eius.

Fel. Spera in Domino, & fac bonum, & inhabita terram, & pascue ueritatem: seu pascue fide, ut alius ex Hebræo. Vnde sic reddit Paraphr. Fiduciam tuam col- loca in domino, & sectare quod bonum est, ut terram inhabites longo tempore, & pascas & augeas assiduè de domino conceptam fidem. Tota hîc perfectio- nis summa à spiritu necitur, quæ est, cum fidei, quam in Deum esse oportet, ad- duntur opera, hoc est, arbori per se eleganti suus etiam fructuum decor additur. Et quemadmodum fidei seu fiduciæ proprium est, nudis affectibus nudum sequi Christum, ita operationum illam conuenit diuitem esse copia atq; ubertate: imò si desunt opera, fides ea non est, sed mortua quædam uox & nomen. Vide igitur quid hîc spiritus admonet. Curam, inquit, omnem tuam, reiecta procul diffiden- tia, cõmitte Deo: atq; eadem nixus in operando qua credis fiducia, tuas dispone

D actiones, sic cogitans: Poterit' ne Deus me in se sperantẽ, etiam in rebus huic ui- tæ necessarijs, in angustijs, in ærumnis, in tribulationibus deserere, qui suos sic di- tat cõtemptores in hoc mundo, sic ornat honoribus, sic beat, sic in altum euehit, ut penè nihil aliud cogitare uideatur, quàm ut suis beneficiat hostibus: haud sa- nè quidem credo. Certò equidem scio, quòd non illi quidem beati, sed beatus uir qui sperat in eo. Nisi fortè instabilem hanc diuitiarũ honorumue copiam, & cui summa annexa est miseria, beatitudinem appellandam esse arbitremur. Quare mens uatis hæc est, ut nos à falsæ felicitatis admiratione, qua improbi ex more sese efferunt, retrahat: idcirco clamat, ueram eam tandem, solidamq; atq; ab om- nibus expetendam felicitatem, in Deo, non in hoc mundo sitam esse. Cæterum, inhabita terram, id præ se ferre uidetur, quòd qui concepta in Deum fiducia ni- hil non agit, quòd tum Deum, tum proximum optimis promereatur actionibus, iam uel in terris beatus sit, ac quicquid contingat, quietus: cum interim alijs, qui fortunati uulgò appellantur, nihil desit quo se iugiter affligant, quod offendat, quod molestias die noctuq; afferat. Hi certè suis libero nunquam utuntur ani- mo, ille autem semper felix & beatus, etiam in exilio, ac summa rerum inopia, tranquillam agit uitam: hi quidem mundo seruiunt, ille imperat: hi uel in mini- mo fortunæ uulnere anguntur, dolent, insaniunt, ille nec in maximo quidem uul- tum mutat, sed sapientior eò quotidie fit, quò atrocior fuerit calamitas & crux. Hic profectò diuitijs, ut canit uates, etiam in extrema paupertate constitutus, abundat, recentioribus continuè fomentis fidem, quam in Deum habet, enu- triens. Pascuntur igitur improbi inanè quadam rerum uanitate, illiq; fidunt: pro- bi uerò, & fide, & ut uertit Fel. ueritate, qua certò credunt suis Deum, qui uerax est, deesse non posse, iucundissimè aluntur. Sunt porrò qui uolunt, maximo cum mysterio illud, quod noster uertit interpres, in diuitijs eius, Dei scilicet, à non- nullis uerti in fide: quò nimirum tandem à mortalibus non ignoretur, diuitias om- nes animi in fide Iesu Christi sitas esse. Quare delectare in Christo, mi lector, delectare in eius fide.

Delecta-

▲ *Delectarę in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.*

Id insitum fermè omnibus natura est, ut ea in re, cui fidunt maximè, delectentur. Eam ob rem si quem uidero in diuitiis, in honoribus, in dignitatibus, cæterisque huiuscemodi rebus fluxis & caducis, in literis quoque, ac quod nouum forsitan aliquibus uidebitur, sanctis in operationibus tanquam in sine sese oblectare, conquiescereque, hunc sanè suis in fortunis ac literis sanctisque actionibus, non in Deo beatitudinem collocasse asseuerabo. Nulla enim in re quamlibet excelsa ac diuina, requiescere mens debet humana, præterquam in Deo. Proinde quanto potest pectore, è sublimi ueluti turre, hic clamat uates: O tu quisquis es qui aliam ab hac, quam in mundo tanquam ludibrium fortunæ horsum sursum uersari cernis, felicitatem assequi efflagitas, sine hos hîsce in rebus nihili oblectari, suumque bonum statuere: tu in domino, qui bonorum omnium fons est atque autor, delectationes omnes tuas colloca. Ipse, ipse, inquam, non princeps, non mundus, non quicquid uspiam conditum est, etiam in secretioribus cœli recessibus ac sedibus, dabit tibi petitiones cordis tui. Cupis ne honores, dignitates, diuitias? A Deo hæc quidem petenda sunt, qui æterna donat: non à mundo, qui mortalia & caduca. Nolite filij, aiebat senex ille sanctissimus, diligere mundum, neque illa quæ in mundo sunt. O nos beatos, si iam tandem quam fallax sit mundana hæc felicitas uel serò cognosceremus: quamque ea uera sit, quam Christus ab alto crucis ligno suis ostendit familiaribus. Iam illud maximum omnium uidetur, quæ sit quod Deus nihil non de illis, quæ à suis rogatur, præstare dicitur: Præstat nimirum omnia: nam nihil planè hî rogare possunt, quod totum ad illustrandum Dei nomen ac gloriam, non faciat. Cum enim, inquit quidam, diligas Deum, nihil indignum postulabis. hincque illud esse opinor, quod dominus Iesus suos admonuit discipulos, ad hunc modum: Si manseritis in me (en animæ in Christo per amorem, quo solo in re amata conquiescimus, oblectamentum) & uerba mea in uobis manserint (en amoris effectum) quodcumque uolueritis, petetis, & fiet uobis. Quis princeps, quis rex aut imperator, quæ fortuna id polliceri audeat? Infatiabile enim cor est humanum, nec unquam suos sedare potest motus aut appetentias, nisi illis in rebus quæ æternæ sunt, quid igitur in multis te torques?

Reuela domino uiam tuam, & spera in eo, & ipse faciet.

Diuus Hieronymus ex Hebræo uertit, Volue super dominum curam tuam. Fel. uero, Circumuolue secus dominum uiam tuam. Vt cunque sit litera, is erit sensus: Tuam illi comitte uitam, uitæque institutum: quicquid agis acturus ue es, in illum reijce, speraque te assecuturum quod quæris: ipse certè, non tu, aut humanum ingenium faciet: hoc est, perficiet omnia, optatumque dabit finem. Ipse namque est, ne dubita, qui in te & uelle & perficere operatur. Atqui mens denique ea spiritus est, nostram ut excitet ignauiam, non ut alat. Etenim quemlibet suas animose ordiri actiones prout suggesserit spiritus, oportet, cæterum absque cura rei euentum diuinæ commendare bonitati. Admonet nos Petrus sollicitudinem omnem nostram proijciendam esse in Deum, quoniam illi cura est de nobis. Vide igitur quanta debeat esse in Christiano uiro fidei uis, ac robur. Quod quidem elegantissimè, ut cætera, expressit Campensis: Comitte, inquit, domino statum rerum tuarum: fide illi, optima enim fide curabit & te & tua.

Et educet quasi lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum tanquam meridiem.

Difficillima quippe res est, urbem in sublimi monte positam diu latere posse. Iustitiam in hoc loco, ac iudicium, nihil aliud esse interpretamur, quam uniuersusque uitam iuste rectoque iudicio institutam: quam quidem asserit spiritus in lucem productum iri, atque eundem adeptura splendorem, quem in meridie esse cernimus: hoc est, uitæ huiusmodi ordinatæ Deum tandem dignum, etiam in hoc mundo, concessurum præmium. Quandiu enim improbis res omnes ad uota succedunt, probis uero nullæ, ut fit, uidetur rerum ordine quo-

C dammodo uerso, horum uita sanctè æquocq; iudicio instituta, in obscuro posita esse: illorum uerò qui in flagitijs uiuunt, maiorem in dies nancisci lucem. Verùm hifce fortunæ bonis tandem expoliatis, in ærumnosumq; uitæ genus coniectis, expulsis, pœnâq; suis sceleribus digna mulctatis, bonorum uita splendescere incipit, laudatur, honoratur, ac tandem meridiano illo lumine, in quo Deus ipse ineffabilibus bonis diues, in sese manens habitat, donatur. Vtram, oro, uitam censes æquè probèq; institutam: illorūm ne qui mundi huius mancipia cum sint, quoquo uersum se uertit fortuna, eò temerario feruntur impetu, agunturq; non secus, ac solet turbo ludicrus in gyro ui actus: an horum qui cum in mundo sint, ut ait Christus, de mundo non sunt: hoc est, quibus nihil iam in terris place re potest, quod iustitiam, quod rectitudinem, quod diuinitatem demum quamdam non referat. Id ne an illud uitæ genus putas dignum esse, cuius Deus rationem habeat, cuiq; suum impartiat lumen: Diuino certè lumine in his qui respublicas, regiones, religiosasq; familias moderantur, extincto, quò se uertant miseris: unde in tractandarū rerum labore uigorem fument: unde iustitiam addiscent: unde æquitatem: Tu fili, inquit spiritus, non propterea quòd res uideas humanas eo se habere modo quem dixi, frangaris animo: tantum tu

Subditus esto Domino, & ora eum.

In omnibus, inquit, diuinis obtempera consilijs, haud quærens quidem, cur id magis quam illud fiat in terris: oraq; eum, ut abs te, alioquin ingenio temerario & curioso, queat perfici. Verùm alia Hebræis est litera, idem tamen ferè sensus. Diuus enim Hieronymus sic: Tace domino, & expecta eum. Alius uerò: Sile domino, & formare ei: hoc est, tacitus absq; murmuratione omnia Deo permitte, teq; adeò diuinæ attempera uoluntati, ut ab ea, ueluti in utero foetus, formeris, ad illaq; sine querelis amplexanda instituaris, quæ sic fieri decreuit Deus. In silentio enim ac spe tota ferè Christianorum sita est perfectio. Dominus, inquit Moyses, pugnabit pro uobis, & uos tacebitis. Expecta dominum, uertit Fel. & expecta ipsum. Idcirco sic Paraphr. Patienter expecta dominum, & fer æquo animo, si quid ab illo tibi immittatur aduersi: neq; contristeris, si uideris alium quempiã felicius augere suâ, quod sæpenumero sceleratissimo cuiq; euenire solet: quod est, quod noster interpres transtulit,

Noli emulari in eo qui prosperatur in uia sua, in hominẽ facientẽ iniustitias.

Fel. sic: Ne contendas, seu commiscearis cum producente ad prosperitatem uitam suam, cum faciente scelera. Eandem planè sententiam hîc reperit uates, quam in superioribus dixit, nempe bonos haudquaquam fortunatis improborum successibus moueri debere, sed tacitos diuina præstolari iudicia. Tempus uerò, quo res in melius uerti debeant, is solus nouit, cui & præterita & futura æquè ut præsentia nota sunt: quæ quidem res propria Dei est, non hominis: cuius sanè tantummodo interest, quicquid emergit noui, diuina uenerari consilia, illisq; gratias agere, quorum absq; nutu ne minimum quidem arboris folium tremat & mouetur, gemmâ ue è uite intumescit. Quocirca

Desine ab ira, & derelinque furorem: noli emulari ut maligneris.

Vide quàm prudenter uir sanctus nos ab æmulatione inuidentiãq; illa quæ infirmioribus natura inest animis, auocet, usque adeo enim interdū hi ob improborum felicitatem stupidi efficiuntur, ut ne ab excandescencia quidem atq; ira, & cœlum & terram querelis commiscentes, se temperent. Cùm uides, inquit Euthymius, iniustos homines in secunda esse fortuna, noli irasci aut indignari contra eos, quasi præter id quod par est, prosperentur: neq; tecum ipse illud doleas, quòd ob summū tuum erga uirtutes amorem potius infelicior sis. Non desunt etiam, qui hunc uersum de nō referendo par pari in iniurijs interpretetur, ut sit sensus: Non reddas malū pro malo; non maledicta regeras, nō quæras uindictā, ne & tu, dum te ulcisci quæris, fias illi similis qui malum intulit. Maleficiosus est, fa-

teor,

A teor, caue ne tu quoq; idem sis, dum eadem quę in alijs reprehendis, efficis. Verū prior sensus ad superiora aptius quadrare mihi uidetur: unde sic reddit Paraphr. Cohibe animum tuum ab ira, & pelle furorem, ne sic incendaris, ut illorum sceleratorum exemplo, ad perpetranda similia animum inducas. Cæterum illud notandum, à Felice ferè semper Contendere aut commiscere, pro æmulari reddi: cuius uerbi interpretationem in superioribus persecuti sumus. Nunc ad reliqua.

Quoniam qui malignantur, exterminabuntur: sustinentes autem Dominum ipsi hæreditabunt terram.

Noxij enim maligniq; homines non regnabunt semper super terrā, ut ait Salomon: tantum hi quibus cœlitus missa est crux, animum in persecutionibus nō despondeant. In superandis nanq; aduersis nisi tandē longo indurescat usu cor, in amoremq; rei illius quæ in adipiscenda animi pace necessaria est, licet gustu acerba atq; amara, trahatur, nunquā in Deo firmari poterit, in quo solo uera est pax & quies. Quid enim habent improbi in hoc mundo, aut ferunt, quod idem anxietatum bellorumq; plenissimum non sit? Nam Christo, qui pacis illius, quā omnem superare sensum affirmat Paulus, autor est, ab expetendarum rerum aut agendarum quoq; sine excluso, quid aut iam expeti aut agi potest, quod continuis curarū gyris non implicetur? Contrā uerò his euenit, qui in omnibus suum sibi semper Christum, uirtutum omnium archiuum atq; exemplar, proponunt: quibus ipsa quoq; totius orbis confusio & fluctuatio in tranquillitatē cedit. Tantum illud auet spiritus, ut nō solum id animose fortiterq;, quicquid illud est quod fors affert humana, feramus: sed & consideratē ac sapienter, ne quid in uiro probo, casu fortuitoq; fieri cernatur, longē antequam accidat, præuideamus. Etenim eo ex usu quidam formatur in nobis habitus, quam patientiā appellamus: qua nimirum obtenta, Christum in nobis innouari, seu, ut inquit Paulus, reformari in dies magis sentimus: cuius porrò tanquā benignissimī hospitis, tum opetum donis in eam euehimur magnitudinē, ut mundo faciliē imperemus, rerumq; omnium conditarum possessionem, hæreditario ueluti iure adeamus. Atq; id sanè est quod hīc uates asserit, sustinentes scilicet, seu, ut uertit Fel. expectantes dominum hæreditare terram. Beati, inquit dominus Iesus, mites, quoniam ipsi hæreditabunt terrā. A patientia quidem mitescere incipimus. Verūm ne diutius diuina nos mora torqueat, admonet uates, breui id quidem futurum, cum ait:

Et adhuc pusillum, & non erit peccator: quæres locum eius & non inuenies.

Breuissemè, inquit Paraphr. sic interibit impius, ut ueteris pompæ, qua admirationi fuit multis, nihil reliquum uisurus sis. Paululum sustine, uertit Hebræus interpres, & impius non supererit: cumq; aduerteris ad locū eius, nullus aderit. Intelliges uerò in loco eius, uertit Fel. hoc est, cōsiderabis locum eius. Hæc quidem uel sola, maxima omnium deberet esse timidis consolatio, cum legunt nefarios homines breui excidendos, adeoq; penitus suis illis à tumidis deſciendos sedibus, ut nunquam ferè extitisse uideantur. O diuinum iudiciū, ô deploratas animas. Quot uidi ego aliquando ex humili fortuna, tanquam è trito sepulchro, ad urbium magistratus, regionum, religiosarumq; ædium dominium, seu à principe, seu à sorte nescio quā ascitos, ad tantam animi impotentiam, tumoremq; deuenisse, ut prioris penitus, seu humanæ potius conditionis obliti, tantī iustitiam, æquitatem, religionemq; fecerint, quanti sues gemmas spurcissimi. Hi tamen repentina consternati fortunæ indignatione, ita in nihilum resoluti sunt, ut cum illorum fastu, & uita, & res, & locus, & quicquid illorum mortale uspiam fuit, unā interisse uisum sit. Quò uerò animæ sic malè de religione Christiana merita abierint, humani haud quidē est ingenij id uelle inquirere, uel diffinire: hæc Dei omnino sunt. Quod autem ad nos attinet illud certum est, mortalium omnium animas Deo curę esse: quę uerò sint eius, quæ ue sint in æterno prædestinationis diuinæ libro conscriptæ, ipse solus nouit. Ego ut de me aliquid dicam, maximo cum timore quid de me futurum sit operior: meamq; cum tremore & me-

C tu, ut me admonet Paulus, salutem operor: de alijs uerò nulla mihi cura, nisi ea quidem, qua omnes cupio, oroq; in Christo Iesu saluos esse. Cæterum illud considerandum, quàm continua rem narret uates antithesi: Quæres, inquit, locum eius, nefarij scilicet hominis, & non inuenies.

Mansueti autem hereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

Idem fermè superioribus cecinit dicens: Sustinentes dominum ipsi hæreditabunt terram. Porrò pax, tranquillitas illa animorum est, qua quis ad eò fortiter suos omnes mentis affectus, ad mutabiles rerù euentus componit, ut quicquid contingat, id totum in suum pertrahat colorem, omnibus in rebus eam seruans animi æquabilitatem, quæ uiro non tantùm Stoico, quantum Christiano conuenit. Sedebit, inquit dominus in Esaia, populus meus in multitudine pacis. Is enim sic Deo per fidem unitus, hoc utitur mundo tanquã mancipio, illi uerò tanquam domino ac Deo. Is imperat, illi obsequuntur. Is continuo quodã pacis tenore, etiam inter tela & neces, tranquillam agit uitam: illi etiam in medio ipso fortunæ sinu obdormiscentes, miserrimam. O rem penè dictu incredibilem. Vide, oro, ad quem felicitatis gradum adsciscitur anima, sic ad rerum instabilitatem composita silensq; domino, atq; illius se totam committens prudentiæ, ut illi sceleratissimus quisq; quamlibet primarius inuideat.

Observabit, inquit, peccator iustum, & stridebit super eum dentibus suis.

Obserua liuoris naturam atque effectum. Est sanè usus uerbo admodum peruersæ uoluntatis hominibus apto: obseruat enim quis aliquem (de obseruantia illa, in qua summa inest admiratio & reuerentia, non loquor modò) cum eum & oculis & animo, in modum speculatoris ita custodit, ut nihil aut loqui, aut agere is queat, quod illum latere possit: & id propterea quidem, ut ampliorem calumniandi occasionem habeat. Qui porrò non contentus uidisse, diligenterq; omnia, quæ ab eo, quem odio infectatur, sanctissimè interdum peraguntur, obseruasse, alia confingit, surrogat, defert tandem, ne quid totius malitiæ cumulo de fuisse uideatur: qui quidem cumulus tum ad summum usq; exuberat, cum illi, qui tam nefandum ignem restinguere deberent, non solum illum fouent, sed etiam emunt, ac tanquam peregrinas merces in bonorum omnium perniciè deuehūt. At uide quàm uehementer inuidiam indignationemq; improborum contra innocuos, puritatisq; cultores exprimit, cum illos canum more infrendere dentibus asserit. Malitiose cogitat de iusto improbus, uertit Hebræus: & nudat, seu frendit, ut Fel. super eum dentibus suis. Atqui ex tam periculosa inuidorū rabie per motorum quondam fuisse Apostolū arbitror, cum Philippenses admonuit dicens: Videte canes, uidete operarios malos, uidete concisionem. Quam quidem prudentissimam Pauli admonitionē non tantum ad illos pertinere iudico, in quos diri isti canes facillè ob uitæ innocentiam defæuire soliti sunt, quantum ad Principes, rerumq; publicarum ministros: quorum omnium illud præcipuum munus est, ut diligenter perpendant, ut ait Epictetus, quis est qui loquitur, aut de quo. Verum utcunq; conniueat in rerum delectu summatum ignauia, illud in primis summa debet esse pijs consolatio, quòd

Dominus irridebit eum, quoniam prospicit quòd ueniet dies eius.

Huius uersus sensum sic cum superiori neçtit Paraphr. Conabitur impius iustum subuerrere, & frendet aduersus illum dentibus suis: dominus autem ridebit minas illius: nouit enim, quàm sit in propinquo tempus, quo ipse peribit: Non parum quidem, quod aliàs admonuimus, nostræ officit saluti, cum nostris in metiendis aduersitatibus, considerandaq; diuturna solummodo, ut nobis uideatur, improborum in innocuos petulantia, malumq; struendi licentia, Deum penè in iudicijs anteuertimus. Vis ne, ô amice, plenissimam unde quaq; mentis adipisci tranquillitatē, arrham nimirum cœlestis patriæ ac uitæ? Quæcunque in terris contingant, tu tantum reuela domino uitam tuam, & spera in eo: quòd uerò superest ipse faciet, dabitq; rebus exitum non quidem secundum desideria cordis

A cordis tui, præpropè fanè interdum nimis & præcipitantia, sed secundum beneplacitum purissimæ suæ uoluntatis in Christo: qui cum sit ante omnes (ut inquit Paulus) & omnia in ipsum cõstent, sitq; caput corporis ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatũ tenens, quia in ipso complacuit omnẽ plenitudinẽ inhabitare, & per eum reconciliare omnia, per ipsum pacificans, per sanguinẽ crucis eius, siue quẽ in terris, siue quẽ in cœlis sunt, poterit ne suos tam forti sibi nodo, ut est eius sanguis, adglutinosos, ad eò sub aduersitatũ mole sinere laborare, ut desperent omnino? Spera, spera, inquit, in domino, & ipse faciet. Faciet, dico, cũ tentatione prouentũ, ut possis sustinere. Nam certè illius est bonitatis Deus, ut non det in æternum fluctuationem iusto. Cæterũ dies cum uarias habeat in scripturis significationes, interdũ, ut hĩc, pro uniuscuiusq; exitu atq; euentu intelligi oportet. Vnde illud quoq; est, quod in Iob libro legimus: Super diẽ illius obstupescunt. Dei risu porrò Dei, atq; subsanatione, cum aliàs tum maximè in secundo psalmo est dictum. Sed iam iræ uehementia in noxijs quanta sit, satis admodum cõpendiose in sequentibus explicat, cum illos facit, educto e uagina gladio tensoq; arcu, iustissimos quosq; adoriri.

Gladium, inquit, euaginauerunt peccatores, intenderunt arcum suum.

Hunc nimirum, ut clam: illum, ut apertè offendant. Qui enim gladio, aut ense coram quempiam adoritur, uel id agit aperta, atq; ut sic dicam, ingenuè: qui uerò arcu, is prius uulnus infigit, quàm saucius se insidijs circumuentum sentiat. quoniam, inquit in alio psalmo, intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra. Quamobrem, obsecro, tantus sagittarum apparatus: ut sagittet, ait, in obscuro, hoc est, ex insidijs, rectos corde. Quid illud? Intenderunt arcum (rem amaram) ut sagittent in occultis immaculatum. Vtroq; igitur armorum genere noxium, maleuolorum hominũ in eos, qui tum de Deo, tum omnibus de rebus rectè sancteq; sentiunt, quosq; hĩc uates pauperes, inopes, & rectos corde appellat, & animum & apparatus exprimens, ait:

Vt decipiant pauperem & inopem, ut trucident rectos corde. Sed

Gladius eorum intret in corda ipsorum.

Vulnere scilicet. Nam cordi aut telo aut pugione traiecto, nulla tam efficax, præsentaneaq; adhiberi potest medela, quin statim intereat saucius.

Et arcus eorum confringatur.

Ex Hebræo potius per futurũ legi par est, quàm ut noster uertit interpres. Sic enim reddi posset: Gladius eorum penetrabit in cor eorum, & arcus eorum frangentur. Quis hĩc iam non uelit eam assequi iustitiam, qua habita, tam chari Deo effimur, ut penè illũ oculis intueamur corporeis, ex hostiũ nostrorũ manibus tela excutere, arcusq; in nostrũ exitium tenso perfringere, ac eundem ipsum gladium, quo nos interimere posse existimant, in illos uel ea retrorquere, ut medio prorsus corde transfodi uideantur? Ne dubites, inquit: pugna hæc, quæ in Christi pauperes excitatur, haud iam in Christi pauperes solum, sed in Deum ipsum excitatur. Is enim, non tu, ô homo, pro te in acie stat: sibiq; factũ putat, quod suis fieri membris, siue beneficium illud sit, siue damnum, aut iniuria, uiderit. Quare illud aptè admodum ab Apostolo est dictũ, cum fatebatur se adimplere ea, quæ deerant passionum Christi in carne sua pro corpore eius; quæ est Ecclesia: quasi Christus (uah charitatẽ immensam) non satis habuit suo in corpore tot diros per tulisse cruciatus & iniurias, nisi & eadem ipsa in suorũ corporibus perferret. Siue igitur aperto, ut uocant, marte, manifesta q; uel & cõtumelia te inuadat homo, aut dæmon: siue clam & dolose, ut solent maledici & obrectatores, ne in fide Iesu Christi titubes & desperes, à spiritu admoneris, simulac asserit iniurias istas omnes diuina manu infringẽdas: alioquin ea est in nos amoris magnitudine Deus, ut tum demum nos totos penitus suos esse uelit, cum nos uelimus, toti q; interim nihil in fide hæsitantes ab eo pendeamus. Bonum quidem est: quid bonum aior?

Melius est modicum iusto, super diuitias peccatorum multas.

C Vide quàm amanter in fide tenues enutriat spiritus. Si, inquit, optio daretur, ô tu, quisquis es, cui cum inedia ignominiaq; apud homines maxima est conflictatio, amplas ne sceleratorum hominum diuitias, honores, pecunias uel partim uel, partim nefandissimis usuris, exactationibusq; è uita pauperum, miserorumq; ciuium ac uiduarum exactas eligeres, an simplicem & puram uiuendi rationem pauperiemq; illam, quæ paucis minimisq; contenta, nihil aliud uult, aut expetit, nisi quod naturæ usui honestè suppetit, eò sanè suas omnes dirigens appetentias, ubi ueræ sunt diuitiæ, ubi ueri honores, ubi ampla bonorum omnium possessio, quæ Deus est, inuenitur? Quàm satius (mihi crede) quàm tutius, quàm honoratius esset paululum habere, ut reddit Paraphr. & partum iustè, quam diuitias plurimas, quomodo habent eas improbi, quomodo, inquit, hoc est, tanta anxietate, tanto strepitu, tanta turpitudine & infamia, non dico paratas, sed inuita iustitia proiectoq; pudore ac religione, è sinu ipso calamitosæ multitudinis congestas? Non hîc quidè diuitias iustè acquisite à spiritu damnari arbitror, modò in eum transferantur usum, qui pius sit ac Christianus. Qualis uerò is esse deberet, non est præsentis instituti definire: quòd si definirem, insolens forsàn, & nouum uideretur, non quòd nouum quidem sit, sed quòd à mortaliù memoria unà cum suo autore Christo iam planè exciderit. Reuocato enim Christo, innouatoq; in nobis spiritu, reuocabitur & prisca illa uiuendi ratio ab ipso cœpta, à nobis uerò penitus oblitterata. Tantùm id dico quòd hîc me docet spiritus.

Brachia peccatorum conterentur, confirmat autem iustos dominus.

Hoc est, quæcunq; illa sunt, in quibus confidunt improbi, illisq; nituntur, à domino breui confringentur, siue diuitiæ illæ sint, siue honores, siue dignitates, aut quicquid illud sit, in quo sperant diuites. Idem fermè uaticinatur Hieremias: Cornu, inquit, confringetur, & brachium conteretur auari. O curam Dei in miseros. Illis, inquit, infelicitè cadentibus, iusti à Deo iustitiæ ipsius autore, perpetuo stabiliuntur robore. Huiusce quidem mirabilis iudicij tum uisum est præludiù, cum in æternam proruentibus miseriam primis illis angelicarum mentium choris, cæteri diuina suffulti manu stabiles in Deo permanserunt: à quo tamen (uide quid boni potuerit tunc quoq; liberum arbitrium) nisi Dei suffragata esset bonitas, irreuocabiliter desuissent. Descendit pluuia, clamat Christus, uenerunt flumina, flauerunt uenti, & irruerunt in domum iusti, & non cecidit: fundata enim erat supra petram. Vnde id quæso? Quia

Nouit dominus dies immaculorum, & hæreditas eorum in æternum erit.

Nouit, ait alio in psalmo, uiam iustorum, & iter impiorum peribit. Pulchrè enim admodum dies immaculorum illi opponit, quod supra dictum est: Dominus irridebit eum, quoniam prospicit quòd ueniet dies eius. Non mirum, inquit, si confirmat iustos dominus: nam ipse, quod est eius naturæ præcipuum, agnoscit eorum dies: hoc est, eorum uitam approbat, dirigit, suoq; favore fulcit, curat, fouet, protegit, tutatur, perindeq; enutrit, ac solet tenellos infantes nutrix. Quare eorum hæreditatem æternam esse oportet, non momentaneam, et illam quidem, quæ infinitis litibus obnoxia sit. Nonne, ut inquit Paulus, hæredes sumus Dei, cohæredes autem Christi? Quibus uerò bonis Christus usus sit in hoc mundo, nulla certè inuenio præter persecutiones, famem, sitim, mœrorem, inediam, angustias, ærumnas, tentationes, ac crucem tandem: hæ sunt quidem delitiæ, diuitiæq;, quas suis dominus cum pacis codicillo & charitatis, ab humanis discedens reliquit: hæc bona, inquam, sunt, quorum participatione iure ueluti hæreditario in Christi familiam traducimur. quanquam ne id quidem unquam filijs Dei ueram esse hæreditatem existimo, quod æternum idem non sit: quocirca ea omnia, quæ in Christi uita nobis imitanda proponuntur, non hæreditas, sed gradus ad hæreditatem illam, qua Christo cohæredes efficimur, appellanda erunt. Cæterum quomodo terrenis in facultatibus nostram nos ueram, qui imagini filij Dei conformes fieri speramus, expectamusq;, ut inquit Paulus, corpus humilitatis nostræ

nostræ configurari corpori claritatis eius, statuimus hæreditatē: Regnū meum, clamat Christus, non est hinc: hoc est, hisce rebus caducis ac transitorijs minimè constat: & nos qui tam felicis capitæ membra uideri uolumus, nihil tam ardentè uel cupimus, uel amamus, quàm quæ mundus falsa plerunq; fide pollicetur. Vanissima hæc igitur bona, quæ in fortunæ arbitrio posita esse cernimus, nostra sint hæreditas, si post mortem nihil in homine superest reliquum, ut fermè sibi persuasisse nōnullos etiā sublimis uitæ ac professionis uiros in Dei ecclesia suspicor, cū eos cerno nulli rei tam tenaciter affixos esse, quàm mundo & carnī: & tamen id non nesciunt, quod qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Vera igitur proborum hæreditas æterna est: quare peregrinos sese fatentur in hoc mundo, non ciues. Hoc sanè illis persuaso,

Non confundentur in tempore malo, et in diebus famis saturabuntur, quia peccatores peribunt.

Hæreditas, inquit uates, iustorū æterna erit: peccatores uerò, atq; illa omnia, quæ sibi effingunt bona, simul cum ipsis interibunt. Summa enim hæc est omnibus in scripturis conclusio, probis quidem uiris æternā deberi uitam, improbis autem æternam mortem. Vtri uerò sectæ magis adhærendum sit, tū mi lector iudica. Num te præterit, epulonem illum diuitem sua in terris recepisse bona? Lazarum autem, hoc est, pauperem spiritu, atq; in Christo nudum, mala? Cæterum sensum huius uersus sic reddit Paraph. Non frustrabuntur spe sua, quando alios inuoluet temporis infelicitas: & alijs fame laborantibus, ipsi saturabuntur. Tempore igitur illo, quod malum appellat uates, in quo mundus uniuersali quadam labe, inedia, ut nunc fit, bellis, aut aquarum diluuijs, deuastatur & laborat, tuti hi soli sunt, qui spem suam omnem in Deo statuunt, idcirco quod nihil tam acerbū ac triste in hoc mundo accidere potest, quod illis dulce nō sit ac tolerabile, quippe quibus iam pectus ad id genus iniuriarum, per Christum, induruit: quibusq; illud in primis compertum est, omnia quæ hîc fiunt, à sapientissimo Dei consilio proficisci: nec esse in rebus conditis quidpiam tam ab hominum usu abhorrens, quod à Christiano uiro non queat uinci. Contrà uerò improbis omnia dura sunt, inæqualia, aspera, mortifera, licet rerum illarum copia abundet, quæ cum animi tranquillitatem polliceantur, nihil minus tamen præstant. Verum secreta ab humano prorsus sunt intellectu huiusmodi Dei iudicia, quæ cum quotidie à supremo illo arcanorum cœlestium thesauro ad nos usq; descendere conspiciamus, ob fidei tamen tenuitatem, atq; in rebus nihili occupatum animum, non solum ignoramus, uerumetiam cū sic fieri aut audimus, aut cernimus, uti noua horremus, & pertimescimus. Amantibus certè Deū omnia abundè suppedantur: non amantibus autem, quid excogitari potest, quod satis sit: Est & aliud famis genus eò periculosius, quod ad animarum magis quàm corporum interitum attinet. Euangelij quidem, atq; adeo Christi Iesu fames hæc est: qua qui affecti sunt, aut moriantur necesse est, aut in continua uiuant miseria: & maximè cū qui frangat panem, ut queritur dominus, non inuenitur. Impurissimis igitur omnibus à tam sancto edulio, ut Christus est, amotis, puro hi qui sunt animo plenissimis (quod aiunt) crateribus exaturantur:

Inimici uerò domini mox ut honorificati fuerint & exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient.

Quantam hîc mihi cōsolationis uim sentire uideor, simulac suos sibi Deus reputat inimicos, qui probis infesti sunt. Verendum itaq; minimè nobis est, ne fortior iustorum pars sit, & causa melior, quàm illorum, qui cū dñ ferè in terris habeantur, ut fumus tamen in auras resolutus, euanescent. Naturam porro fumi eam esse conspiciamus, ut dum durat, non solum lædat oculos, uisumq; impediatur, ac nitentia obnubilet, uerumetiam & solem, & diem, & cœlum quoq; ipsum obscurare uelle uideatur: is tamen uel breui mora, dictum, factum, in nihilum relabitur. Haud diuturniori quidem felicitate illi beati sunt, qui cū uanissimis rerum ineptijs inseruiant, fumososq; etiam cum iustitiæ ac probitatis iniuria se-

Contentur honores ac magistratus, & obtineant quoque, nihil antiquius habent, quam ut Deum contemnant, bonos opprimant, ac quicquid luminis in terris est, fastu atque arrogantia extinguant. Verum hæc diu non tolerat Deus: nam simul ut præscripto honorati fuerint termino, suumque in exitium exaltati, uelut fumus ex templo occubent, ac definent: seu, ut reddit Paraphr. non alter quam adeps agnorum, qui adoletur super altare, finem capient, una cum fumo deficient. Sic enim is uersus Hebræis est: Quonia impij peribunt, & inimici domini uelut adeps agnorum defecerunt, in fumo defecerunt. quod dictum quidam putant, ut quam facile id, quod spiritus comminatus est, futurum sit, lucidius exprimeretur. Ait igitur, Dei hostes ea consumendos celeritate, qua agnorum adeps & pinguedo igni imposita consumi solet, atque (alludit enim ad ueterem sacrificandi morem) in aerem cito cum fumo ipso desitura sustolli. Non desunt etiam qui loco adipis, lucem, seu preciosum camporum, aut planitierum, poni debere arbitrantur: quæ quidem omnia quemadmodum solo ictu oculi circumspiciuntur, ita et unico prospectu præterlabuntur. Horret sanè animus cum terribilis illius mihi uocis e celo auditæ in mentem uenit: Quantum glorificauit se, inquit, & in delitijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Sedeo regina, & uidua non sum, & luctum non uidebo. O fastum, o arrogantiam: en quid te maneant inspice. In una, inquit, die uenient plagæ eius, mors & luctus & fames, & igne comburetur: quia fortis est Deus, qui iudicabit illa. Ecce uides quomodo Dei hostes in una die, hoc est, breui temporis interuallo, suorum scelerum luant pœnas. Vis ne iterum breuissimo, ut sic dicam, cõpendio diuitis huiuscemodi, qui diuitijs paret, non imperat, morem omnium turpissimum agnosceret?

Mutuabitur peccator, & non soluet: iustus uero miseretur & commodat.

DIllud ante omnia considerandum est, quomodo noster interpretas à spiritu (opini) admonitus, peccatorem absolute diuitem illum nuncupet: Hebræus uero impium, cui diuitiæ oneri sunt atque iacturæ, non dignitati & comodo. Is enim cum ualde rebus omnibus, quæ ad mundum attinent, & honorifice abundet, si cui tamen quid debet, aut non reddit omnino, aut ægrè quidem, quantulumcumque illud sit, reddit. Adeo miseram hanc caducarum rerum cupiditatem tanti quidem faciunt. Econtrario uero iustus, hoc est, qui se continue ad probitatis regulam, quæ est in Christo, componit, ultrò etiam illos quibus nihil debet beneficijs afficit, iuuat omnes, illisque nulla habita ratione amicus ne sit, an inimicus, sua impartitur bona: & id quidem nullo alio puncto stimulo, nisi misericordiam. quem sanè affectum cum duri illi diuites ignorent, omnibus suis in rebus & actionibus difficiles sint oportet, inexorabiles, dirique, truces, & propterea impij. Ex qua quidem misera illorum conditione illud proculdubio concludi potest, pauperissimos omnium illos esse, cum tamen opulentissimi uideantur, quippe qui nec in debitores quidem rerum earum quas illis debent, uel mediocriter benigni esse audeant. Iusti uero, quamlibet fortunæ tenuis sint ac facultatis, ita in egenos atque alios sæpenumero liberales sunt, ut merito ditissimi uocari queant, duo interim affectu laudum genera, unum quidem liberalitatis, alterum misericordiam. Cæterum quemadmodum illorum interpretationem non improbo, qui uersum hunc de ingratisimo illorum more interpretantur, qui cum & corpus & animam, & cætera à Deo dona, tanquam talenta mutuo acceperint, non soluunt tamen, non gratias agunt, multiplicatumque non reddunt fructum. Iusti autem bona illa sua omnia, quibus merito iusti appellari debent, cæteris largiter impartientes, seseque omnibus secundum gratiam quæ data est eis, ut inquit Paulus, attemperantes, domino suo, multo auctum fœnore reddunt pecuniã. Quemadmodum, inquã, hanc tam piã non improbo interpretationem, imò etiam uero & laudo & exosculor, ita paululù à sensu, quem in hoc uersu requiri uult spiritus, deflectere suspicor. Verum prudentiam hinc mihi tandè iusti considera, qui idcirco miseretur, & commodat,

Quia benedicentes ei hereditabunt terram, maledicentes autem ei disperibunt.

Novit enim uir iustus, quod quicumque ei, Deo nimirum benedixerint, gratias ue

A tiã sue egerint, atq; alijs sibi concessa diuinitus beneficia communicauerint, nihil interim quærentes quod suum sit, sed quod aliorum ac Iesu Christi, ut inquit Paulus, hi demum summa animi pace terram hanc quoq; alioquin impuris magis, quàm candidis mentibus fauentem, feliciter possidebunt. Qui uerò maledixerint, blasphemiasq; pro gratia tam benefico domino retulerint, peribunt omnino, hinc quidem inopinato miserrimòq; euentu ac morte, ut frequentibus quotidie intuemur exemplis, illic postea futuro in seculo ac resurrectione, à uera uita, quæ Deus est, eiectione in perpetuum protrudentur ignem, in quò animas infelicissimo mortis genere uiuere credimus, sed ea uitæ conditione, ut mallent quidem non esse omnino, quàm sic esse miseras. quanquam aliter sentiunt nonnulli, qui uolunt animas illas miseras malle esse miseras, quàm non esse omnino: uerùm meam simpliciter protuli sententiam, nec adhuc compertum habeo, quid aut honoris aut commodi mihi afferre queat ens illud suum tam nobile, cum perpetuò miserum sit. Fel. hunc uersum aliter ex Hebræo legit: Quia (inquit) benedicti ab eo hæreditate accipient terram, & maledicti ab eo exterminabuntur. quæ quidem sententia adeò uera est, ut mirum sit, si cui in dubium uertatur. A diuina enim benedictione nostrum omne bonum originem habere, à maledictione uerò malum, non est qui non fateatur. Et quod sanè malum, unde oritur maledictio, nostra à uoluntate, atq; obstinato in peccatis proposito, emanare certo scimus, bonum uerò à mera diuinæ benedictionis gratia & largitione. Sunt & qui illud, ei, ad iustum referant, non ad Deum: quò minimè ignoretur tam charum Deo iustum esse, ut his quoq; bene esse uelit, qui ei benefecerint: perire autem illòs, qui male. Tanta erga suos Deus afficitur cura, ut quicquid uni ex suis quamlibet minimis quis fecerit, sibi factum dicat. Huiusce porrò ueritatis umbra tunc fuit, cum Iacob ille simplex à patre subrepta penè de manu fratris benedictione audiuit: Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Illud quoq; ad Abraham: Benedicam benedictibus tibi, & maledicam maledictibus tibi. Verùm litera quæ à Felice legitur, sequentibus magis quadrare uidetur.

Apud dominum gressus hominis dirigetur, & uiam eius uolet.

A domino, clamat Salomon, diriguntur gressus uiri, & quis hominum intelligere potest uiam suam? Non est quidem consolatio suauior, non afflatus diuini, non testimonium intus in mente iucundius, quàm cum in spiritu certi reddimur quòd filij Dei sumus. Iacto proinde hoc fundamento, cõfirmatòq; huiusmodi fidei testimonio intra nos, non possumus non fateri nos summæ curæ esse Deo, atq; idcirco ab ipso, ut solent filij charissimi à parentibus, foueri aliq; ac, ne in tortuosis uitæ huius semitis deerremus, dirigi. Itaq; cum rem aliquam aut cogitatione aut actu quoque, uel molimur, uel incœptamus, cursus quidam est atq; iter, quod, ut rectum sit ac dignum in quo laboretur, à Deo formari necesse est: alioqui quæcunq; in homine, tanquàm ab homine concipiuntur, aut extrà per operationes exeunt, infirma sint oportet, & momentanea. Sunt ne fortioris naturæ aut roboris homines quamuis grandæui in uia iustitiæ, quàm sunt pueri in firmandis suis illis passibus & gressibus? Si hi quidem adeò infirmè titubant, ut aut cadere uideantur, aut cadant omnino, num sese, ex se, ne cadant, cõtinebunt, prostrati ue se erigent ex se, an à nutrice? Delapsi certè & eiulatibus & uagibus opem quidem implorare poterunt, se uerò è terra erigere neutiquàm. Non maioris itaq; ut dixi, sunt roboris homines in peccata prolapsi, ausiq; quicquàm, quod suam ad salutem spectet, aggredi proprio sensu & consilio: proinde uana illa esse omnia, quæ ab homine facta sunt, quæq; fiunt in præsentia, & quæ in posterũ facturi hi sunt absq; Deo, asseuerare fas sit. Qui quidem Deus non idcirco liberum homini concessit arbitrium, ut ipse excluderetur: sed ut, quemadmodum donorum omnium quibus copiose ditati sunt homines, autor est & erogator, ita eorundem ipsorum adiutor sit ac conseruator, imò excitator: alioqui perpetuo oblanguescerent ocio ac somno. Manifestè hinc docemur, inquit Euthymius, quòd absq;

Cc

C diuino auxilio, homo per se nullum operari potest bonum: promptitudini autē nostræ cooperari solet Deus. Cæterum quid sibi uelit, Et uiam eius uolet, interpret Hebræus aperit: Et uia, inquit, eius fauet: seu prosperabit, ut uertit Symmachus. Non mirū quidem: nam rei illi, quam quis charā habet, qui non faueat? Amat enim Deus suos, suaq; in illis conseruat munera, atq; in dies magis accumulatur. Quare quicquid in hoc uasto peregrinationis uitæ itinere uir probus age re instituit, id Deus uult, id approbat, id dirigit, illiq; perpetuò fauet. Quocirca

Cum ceciderit, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam.

Si, inquit, in infortunium inciderit (ut incidere necessarium illis est, qui Deum quærunt) non succumbet tamen, etiam si illud peccatum sit: sed diuina protinus subleuatus dextera erigitur, in pristinumq; restituitur statum. Hinc, opinor, illud est, quod à Ioanne asseritur, hominem per gratiam in filium à Deo adoptatū, nequaquā peccare posse ad mortē, quia charitas Dei manet in illo. Quare equidem cum uideo probum quempiam uirum à mundo uexari, affligi in fortunæ quoq; bonis, in uita, in nomine detrimenta subire, addo & in peccata prouere, haud multum quidem moueor: scio enim id genus aliquando exercitationum, uel perfectissimis ipsis uiris, cœlitus proinde dari, ut sese diligentius examinantes, quid à se, quid à gratia sint ac possint, iam demum agnoscant. Quod quidem iudicium & consilium in Dei mente æternum, in angelis olim locum habuit. Si quidem hi cadentes, illi per gratiam à casu reparati, quantum suum nudum potuerit arbitrium, quantum gratia, experti sunt. Periculosissima ea res est, uirum quamlibet iustum se sibi uel tantillum committere: alioqui certè hunc uersum aliter à uate proferri oportuerat. Cur, oro, non potius ad hunc modum? Cum ceciderit non collidetur, quia suam sibi supposuit manum. Verūm ut quæ dixi, adeò uera sint, ut nullo modo in dubiū uerti debeant, Dei scilicet filios in hoc mundo

D iniuriarum lima, ac quò iam demum cuius temperaturæ sint appareat, igne purgandos & expoliendos: ita hi admodū detestandi sunt, qui iniurias inferunt. Ne insidieris, clamat Salomon, & quæras impietatem in domo iusti, neq; uastes requiem eius. Sed tu uide quid parenti fidei quondam pollicitus sit Deus. Inimicus, inquit, ero inimicis tuis. Fel. tamen hunc uersum aliter reddit ex Hebræo: Quoniam dominus sustentat manum eius: ut in lapsantibus sit, aut arduum aliquem ascendentibus cliuū, quibus manum manui, aut brachio supponimus, (de more illo mollissimo non loquor modò, quo mulieres in nonnullis Italiæ locis manu sustentantur clericorum maximè cum obambulant, uanissimo illo quidem & periculoso, idcirco in regionibus christianè institutis abrogando omnino) qua ueluti basi nixi fulciantur. Quare is erit sensus, ac summa: Cum cœperit cadere, non penitus prouet, quoniā dominus sustentat illum, hæc ferè Felix.

Iunior fui, etenim senui, & non uidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.

Quòd enim iusti à benignissimo domino non deserantur, id iam compertius est, quàm ut argumentis probetur. Planum id quidem est. Quòd uerò illorum semen, filij uidelicet & nepotes, aut ipsi quoq; nunquam uisi sint panem quærere, non sic compertum, cum per orbem passim uniuersum non desint qui mendicitatem colant, qui tamen probi existimantur. Id igitur uult hinc spiritus, neminem unquam ex illorum numero, qui diuinę iustitię studiosi sunt, ad tantam deuenire posse rerum inopiā, ut necessario, licet tenuissimo interdum, uictus usu careat, nisi quem ad tolerantiaę posteris exemplum æternus deligit pater: uel quem uoluntario quodam mentis ardore ærumnosam sibi eligere paupertatem iubet, ut sunt hi, qui in harenosis degentes eremis, aut incultis montibus, baccis solummodo & glandibus naturam sustentant. Vnde cum inter diuites quoque non pauci quidem sint, qui cœlestem penè uiuant uitam, ita in egestate constitutos inuenies complures mundo adeò addictos, ut neminem plerunq; è uulgi coluuię facile deprehendes, qui tam nefariè uiuat, quàm pauperes quidam, atq; hi ut plurimum, qui in urbium triuijs atq; templorum adytis stipem quærunt. De his

A his enim non loquitur spiritus, sed de filiis Dei ingenuis, et apertis, qui domi, aut nemore aliquo & secessu occultiori oclusi, arctam quidem degunt vitam, ac tenuem, sed puram, nitidam, totamque diuinæ conformē uoluntati. Nihil enim foedius paupertate sordida, ac desiderijs illis infinitis habendi infecta. Iuuenis, inquit, fui, & diu uiuendo senex factus sum, nec tamen uidi iustum desertum, nec semen illius laborare uictus inopia. Quod si porro laborat, aut ut diuinum in terris patientiæ exemplum sit, à deo selectus est, ut dixi, aut iustus non est: ne in omnibus mendicis, quos uicatim, ostiatimque panem petere uidemus, sanctimoniam uitæ nobis effingamus. Vera enim in Christo, atque illius ob amorē suscepta paupertas, ab omni prorsus impudentia, ac procacitate tam longè abest, quam à cæteris animi uitijs & peccatis. Cæterum illud (ne minima quoque intacta prætereamus) non omittendum, dictionem Etenim, in hoc uersu superesse. Quare uertendum erat simpliciter, &: seu ut Felix, etiam. Puer, inquit, fui, etiam senui, & non uidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. Imò

Tota die miseretur & commodat, & semen illius in benedictione erit.

Horum uerborum sensum ornatè aperit Paraphr. ad hunc modum: Assidue in omnes misericors est iustus, & mutuo dat, ideo posteri illius abundabunt. Dicitio enim quam noster interpres, In benedictione, uertit, Hebræis est, in delictijs, seu in beneficio: quo nobis compertum sit, omnia Christi pauperibus suppeditari, si non ad luxum, ad uitæ tamen cōmodum, & quantū sat est: non solumque ipsos, uerumetiam illorum posteros perpetua fruituros Dei benignitate. Tantum uerò abest ut aliquid Deum timenti, quod ad honestum uitæ usum facit, de esse possit, ut successuris etiam liberis, unde honestam uiuant uitam, relinquat. Filii mi (sic filium alloquitur pater) pauperem quidem uitam gerimus, sed habebis multa bona, si timueris Deum. Ait igitur uates, Tota die, hoc est, iugiter, continuè, quandiu in carne uiuit uir iustus, egenorum curā habet, misereturque, ac suo minimè parcens genio, cum non opus est ut donet, commodat, datque mutuo, & sua libèter impartitur cum omnibus, tum his potissimū, qui miserabiliores sunt. Atqui hæc ingenijs terrenarum rerum uisco remoratis difficilia uidentur. Qui sit aiunt, ut hi pauperes cum sint, dent sua, & abundant: Quibus Salomon respondet, non ego: Alij diuidunt propria, & ditiores fiunt: alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. A cœlestium enim rerū diuitijs exclusi auari, quid in terris, quod satis illis uideatur, adipisci unquam poterunt: Contra uerò ad illas prohi omnes inuitati, quid est in mundo, quod magnū reputent: uerum ex illo eam sibi deligunt portionem, quæ ad necessarium uitæ obsequium, non imperium, quasi indignabundi utantur. Cæterum diuino sic assueti edulio, quicquid in terris delitiosum uidetur, amarum ducunt, ac mortiferum.

Declina à malo & fac bonum, & inhabita in seculum seculi.

Nemo tam sanctus est, qui non cupiat sæpius admoneri: non eum sanè fugit, quam facilè uel ipsi perfectissimi uiri, in uia iustitiæ, ni crebrò admoneantur, lassescant. Quare is denuò à spiritu, prompto audit animo, quod in superioribus etiam audiuit, nempe, Declina à malo, & fac bonum. At id uerendum, ne, ut monet Esaias, dicamus bonum malum, malum bonum. Summa igitur opus est prudentia in delecturorum tum omnium, tum maximè earum quæ uariè interdum edocentur. Verbum Christi habitet in uobis, clamabat Paulus, in omni scientia docentes. Et ut quidem purus simplexque animus ac candidus, necessarius omnino est in huiusmodi doctrina & schola in qua purgantur animæ: ita stupiditas omnis mentis, & inscitia detestanda. Sensus itaque & summa hæc erit, ut à malo prorsus abhorrentes, quodcunque bonum nobis à spiritu monstratur, pro uiri li aggrediamur. Et sic abiecta ueteris hominis, in quo omne inest malum, uetustate, nouum, à quo omne proficiscitur bonum, quicque secundum Deum creatus est, ut inquit Paulus, induamus: quo sanè per diuinam gratiam adepti, habitabimus, ut asserit uates, in seculum seculi, hoc est, eternorum bonorum stabiles cum

c Dei filio, nos quoque eius facti per fidem filij, hæredes erimus. Nam certè secundum Christi doctrinam, seruus non manet in domo in æternum, sed filius.

Quia dominus amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos: in æternum conseruabuntur.

Iniusti punientur, & semen impiorum peribit.

Iusti autem hereditabunt terram, & inhabitabunt in seculum seculi super eam.

Id quidem ad iudicem in primis attinet, ut exactè utriusque partis ratione cognita, bonis, exclusa improborum causa, faueat. Itaque dominus, utpote æquorum omnium iudicum æquissimus, amat iudicium, amat æquitatem: idcirco iustam sanctorum causam ita approbat, tutaturque, ut iusti perpetuò appareant, atque innocentes: eam uerò, quam se habere improbi arbitrantur, aut certè sibi impudentissimè fingunt, damnat, à defensioneque, multa eorum sceleribus adhibita, excludit, tantum abest ut eos aut defendat, aut honoribus augeat: illos uerò non solum à metu omni, perturbationeque liberat, uerumetiam protegit, fouetque, ac cæteris tanquam sublimè quoddam uirtutum exemplar proponit, honoribusque, quò magis illorum pateat probitas, adeò in altum euehit, ut meritò is censeatur iudex, qui optimi iudicis partes non ignoret: cuius sanè id potissimè munus est, ut contemptis improbis, probis faueat. Nego igitur bonum eum esse iudicem, qui in diffiniendis causis, dirimendisque litibus & controuersijs, aliter agit, quàm quod hic agi à Deo opt. max. indicat uates. De illis porrò iudicibus, qui causas iniustas data opera protrahunt, quò debilior proborum pars iam tandem fessa litè cedat, transitiones uel nescio quas uelit nolit admittat, qui que pecuniarum uel necessitudinisque, uel patriæ affectu corrupti & obcæcati, causas ipsas iniquas defendunt & obtinent, nihil aliud dicendum esse arbitror, nisi quòd ut hi, qui iustum iudicem in tractandis causis referunt, dii in terris quodammodo cælo digni censi debent: ita illi dæmones ne terra quidem digni, à foro omni atque magistratu abdicandi sunt. Nulla enim letalior potest esse pestis in rebus, et regnis, quàm cum iudicibus, primariisque causarum forensium ac templorum hominibus corruptis, minima proborum habetur ratio, maxima uerò improborum. Felix nimirum mundus si illi, in quorum uita, tanquam in uirtutum omnium forma & facie, ab omnibus prospectatur, ea essent præditi doctrina, & morum probitate, ut illis meritò iustitiæ gladius uibratus, nimirum ad uindictam malorum, ut inquit Paulus, laudem uerò bonorum, committi posset. Verumenim uero ne longius quàm par est à psalmo digrediamur, sensum horum trium uersuum à Paraphrasæ acceptum aperiamus. Sic ille: Amat enim dominus quòd æquum est, nec unquam deserit sanctos suos (custodia enim adhibita est illis perpetua) impiorum uerò posteritas exterminabitur. Iusti tanquam suam possidebunt terram, & inhabitabunt eam diutissimè. Cæterum ea ornati sunt animi æquabilitate, atque in toleranda quæcuncque utcuncque accidant, in terris patientia Dei filij, ut ne digitorum quidem latum à iam concepta in deo fiducia ac spe dimoueri queant. Quare paruus, minimisque mundi huius cõtenti cum sint rebus, semper diuites sunt, alacres, iucundi, tantisque uel Cræsi ipsius diuitias æstimant, quanti cætera, quibus à cursu retrahuntur animæ, & onera & impedimenta. Abijciendæ sunt sanè res omnes huius mundi, atque in profundo demergendæ salo, ne ab illis, ut ait Crates, demergamur: nisi quatenus honesto uitæ usui conducunt, aut ad assequendas æternas illas in Christo diuitias adiuuant. quòd si uel parum quidem officunt, quid, obsecro, amantur? quid tam anxio studio & cura quæruntur?

Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium.

Lex Dei eius in cordibus ipsius, & non supplantabuntur gressus eius.

Nimirum à Deo directi. Vide filiorum Dei felicitatem. Hi enim quacunque in regione sint & degant, quocuncque in studio uersentur aut arte, quacunque sub lege uiuant humana, semper quæ recta sunt atque utilia loquuntur: & id quidem seriò, magnoque animi affectu, & deliberatione. Verbum enim quòd noster interpret uertit, Meditari, Hebræis est perinde ac Latinis, quòd summam mentis attentionem

A tionem in se habet, reiq; omni conuenit, quam cogitatione ac studio complectimur. Porro sapientia hic Christus est, qui à nobis totus, quantus est, animo, cogitatione atq; intellectu concipiendus est, nedum quidem ore celebrandus. Ignis insuper est, qui nos, nisi refugiamus, ad se penitus rapit, transformatq; in sese: quos deinde sic raptos, transmutatosq;, ac felicissima tanquam metamorphosi in diuinam penè conuersos naturam, adeò in altum tollit, ut supremos illos beatorum spirituum choros transcendentem, ea in parte cœlorum collocet, ubi ipse ad dexteram Dei patris sedens, cum sit caput corporis ecclesiæ; ut inquit Paulus, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum & constructum crescit in augmentum Dei, absq; suis membris manere haudquaquam contentus est. Volo, inquit, ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut uideant claritatem meam. O felicem conditionem humanam. Cæterum iudicium in hoc loco, ut in superioribus quoque ostensum est, interpretantur esse quicquid rectè ordinateq; sit, estq; rationi consentaneum. Vnde quidam ex Hebræo sic uertit, Et lingua eius loquitur æquitatem. Immisso enim semel Christo per assiduas cordis meditationes in animam, non potest quidem aliter aut cogitare, aut eloqui, aut agere etiam, quam quod tam sanctus conceptus suggerit. Putas ne hominem sic affectum, hoc est, cuius cor cum Christi corde iam unum factum est per amorem, posse quicquam loqui, quod Christum non referat, & propterea & iustitiam, & æquitatē, & sapientiam, & omne bonū? Non mirū tamē: nam lex Dei eius in corde ipsius, & non supplantabuntur gressus eius. Vide quomodo fides, ex qua salus, ex auditu sit, per uerbumq; Dei ac legem addiscatur. Causam igitur reddit uates, quamobrem os meditabitur sapientiā: Lex Dei, inquit, in corde ipsius: hoc est, cum salutarem iam animo conceperit legem, nihil potius aut aget, aut cogitabit, quam ut diuinam ex ea eliciat uoluntatem, uitamq; ea instituat ratione, ut nihil ab illo, quod iam per gratiam nouit, discrepet: alioqui labor omnis ac sudor, qui in disquirenda diuina lege impenditur, suo careat fructu necesse est, si huiusmodi haud nititur sine ac scopo, qui proprius legis finis sit ac terminus. Finis itaque legis, Christus, inquit Paulus, ad salutem omni credenti: quo sanè cognito, cognoscitur & patris uoluntas, quam uelle quærere aut exequi sine Christo, amentia summa est. Sine me, inquit, nihil potestis facere. Cæterum de assidua, quæ debet esse in lege Domini meditatione, satis copiose in primo psalmo est dictum. In quam certè, qui eo quo conuenit studio incumbit, impossibile est suis in meditationibus, siue illæ ad animā, siue extrà ad mores spectent, posse falli. Idcirco additur, Et non supplantabuntur: seu, ut uertit Fel. Non commouebuntur: uel ut alius ex Hebræo, Non nutabunt gressus eius. Stabilis, ait Campensis, erit, & à lapsu securus pes eius. Ecquæ igitur alia quærenda sunt diuerticula, remediaq; alia ad firmandos pedes nostros in uiam pacis? Lex enim Dei, negociū id totum operatur. Vnde illud mirum, præclara quædam ingenia, inter nos etiam, maiorem suæ ætatis partem in literis, nescio quibus, atque occupationibus succo spiritus prorsus uacuis adeò, priusquam necessarium hoc delibent poculum, terere, ut fessum planè intellectum, ac, ut sic dicam, effoetum, tum demum sanctissimis diuinæ legis studijs uix uel admoueant, cum gustu omni inferiori carēt. Ingenia enim dum tenera sunt ac uiua, illis prius assuefacienda sunt studijs, quæ uera sunt studia, atq; animæ quodammodo naturalia: alijs postea, si libuerit, quanquā nō uideo cur adepti regno aliquo immenso, arctissimus quærendus sit uicus. Quod si porro aditum necessariò ad sacram legem à prophanis literis, aut tumidis loquacibusq; philosophorū scholis captandum esse iudicas, toto proculdubio erras cœlo: nam uerum ille solummodo præbet aditum, conatumq; adiuuat, ac rem tandem perficit, qui legem condidit. Is Christus est, qui se non temerè, falsò ue, & uiam & ueritatem & uitam appellauit, appellatq; continue: ut hi probè norunt, qui contemptis cæteris studijs, in lege Domini meditantur die ac nocte, nihilq; aliud se scire præ se ferunt, quam Iesum Christū, & hunc crucifixum, ut de se olim testatus est Paulus. Interim uerò, heu mores corruptos,

C Considerat peccator iustum, & querit mortificari eum.

Latinus Fel. & querit occidere eum. En uirum illum, quem superius miseri, & commodare asseruit uates: cuiusq; lingua sapientiam iudiciumq; meditat, ac loquitur: & cuius uisceribus ac cordi, ut inquit Hieremias, scripta est lex Dei. En, inquam, uirum illum sic per gratiam à terris elatum, quomodo peccator considerat, speculatur, attenteq; obseruat, si qua forsan aut lingua, quæ natura in lubrico est posita, aut moribus non omnino ab humanis lapsibus intactis, uel leuiter errauerit. Tum quidem oblato ueluti triumpho, quid nō molitur miser? Ferro enim (si ferro res peragi posse uidetur) inermem illum, imbellemq; adoritur, opprimit, occidit tandem: uerum ferro uti illum si uel metus, uel religio prohibet, tunc eò liberius maledicentiæ, falsisq; delationibus ac commentis, fræna laxat, quò impune hæc omnia. utinam impune solummodo, nec præmijs id genus sordium ad lacerandam proborum uitam pelliceretur.

Dominus aut non derelinquet eum in manibus eius, nec damnabit eum, cum iudicabitur illi.

Conniueant utcunq; principes, & pastores, dissimulentq;, ac si lubet pestem hanc foueant, Dominus non derelinquet eum, iustum scilicet. Vide, te oro, doctrinam spiritus. Ut maximè, inquit, sit iustus in improborum manibus, diutiusq; sursum deorsum inter crudeles illorum fauces ac dentes exagitetur, ne sic quidem deseritur à Domino: nam si tempus est ut pro Christo, ac eius fide & iustitia turanda pati debeat, occumbet sanè fortiter, nec tantillum quidem aut sicarijs, aut obtrectatoribus cedit: tantum abest ut succumbat, ignauiterq; ferat si quid ferendum est, aut mors quoq; obeunda. Sin autem immaturum illud fuerit tempus, quo pati quis debeat, non est quod dubites improbos quidem à similitate, & persecutione non desituros, illum uerò feliciter euasurum. Nam & dominus Iesus transiens per medium illorum ibat. Neq; illud porro consentaneum est, eum quæ scelerati quidam oblocutores, delatoresq; infamant & condemnant, à Deo quoq;, qui æquissimus arbiter est, sic iudicari, & condemnari. Nec damnabit, inquit, eum Dominus scilicet iustum, cum iudicabitur, nempe ab improbis: nam dictio, illi, Hebræis ferè omnibus superest. Paraphrastes uerò paululum diuersum reddit sensum. sic ille: Dominus non sinet eum opprimi tyrannide illius, nec permittet eum impietatis conuinci, quando causa eius in iudicio tractabitur. Magna profecto fidei ea uis est, cum quis non cernit solum se à maledicis, falsisq; delatoribus accusari, uerum etiam iudices ipsos corruptos esse, sperat nihilominus Deum suæ non defuturum innocentia. Qui si tamen deesse interdum uidetur, atq; ad suorum iniurias cæcutire, illosq;, quò excelsum mundo patientia exemplum præbeatur, destituere, seruatur tamen sic male habita in terris innocentia, ad futurum illud ab illo turanda iudicium, in reuelatione domini Iesu, ut inquit Paulus, de cælo cum angelis uirtutis eius, in flamma ignis, dantis uindictam his, qui non nouerunt Deum. qui quidem Deus utpote iustissimus omnium, suis in diffiniendis causis, neq; pecunia neq; turpissimis illis animi affectibus, quibus pars maior hominum obnoxia est, corrumpi potest, quin cuiq;, quod suum est, reddat. Tu interim, ô quisquis es, qui truci etiamnum sub malleo aduersitatum ingemiscis,

Expecta dominum, & custodi uiam eius, & exaltabit te, ut hereditas capias terram: cum perierint peccatores, uidebis.

Solent enim hi qui ærumna aliqua insigni ac persecutione oppressi, suis uident aduersarijs, quæcunq; optant, feliciter euenire, præberi honores, atq; illis per magistratus in miseros delæuendi materiam quodammodo subministrari, conqueri, ac Deum quasi ignauia, qui tam absurda non corrigat, insimulare. Hos itaque monet spiritus, hortaturq;, ne sua, proborumq; cæterorum deterriti oppressione, diuinam uelint iudiciorum moram reprehendere. Cur, inquit, hi tandiu nostræ urbi, nostræ reipubl. nostræ patriæ, quam iam totam prorsus è fundo rapinis ac furtis exhaustere, præpositi sunt? Ignorat ne hæc Deus? clamant

A mant ciues, eiulant uiduæ, plebsq; ipsa, ac uulgus, non iam pane, quò omnino carent, sed suspirijs & lachrymis infelicem enutriunt uitam, & tacet Deus. Vide mi lector, quò nos aliquando nostra impellit arrogantia, ut sapientissimum audeamus dominum in rerum moderatione carpere. Expecta, clamat spiritus, Dominum: noli, oro, nimium festinanter accelerare, spera, confide, sustine. Verum interim custodi uiam eius: hoc est, fidem, qua uel sola ad Deum iter est, serua. Ab illa enim, si sapias, ne minimum quidem diuertas: alioqui regio omissa itinere, quò tandem perueniendum tibi esse cogitas. Expecta igitur patienter (sic reddit Paraphrastes) aduentum domini, & uiue secundum præscripta illius: quod si feceris, extollet te, & terræ præficiet. Porro illud, Et exaltabit te, interpretantur, & superiorem te faciet. Magna nimirum hæc est spiritus promissio, qua totius mundi suis pollicetur uictoriam. quanquam haud multum quidem id potest uideri, uictum scilicet hostem iterum posse uinci. Mundus enim, si nescis, tunc prorsus uictus, profligatusq; fuit, quando Christus in suorum gratiam alto confixus est ligno. Ego, inquit, uici mundum. Ecquid igitur prostratum extimescimus inimicum? Iam ille quidem uictus est, iam captus est, iam uires nostri ui Imperatoris perdidit. Quomodo uerò terram lege tanquam hæreditaria obtineamus, in superioribus dictum est: hæredes enim cum Christo facti sumus uniuersorum. Proinde quid in rebus conditis tam excelsum, tam ue etiam à terrena hac mundi machina secretum est, cui uir iustus non imperet? hunc cælum, hunc tellus, hunc inferi, uti dominum & colunt & uenerantur: excelsior enim ob unionem cum Christo omnibus factus est creaturis. Quare non mirum ualde esse debet, cum legis hominem iustitia illa quæ in Christo est, iustificatum, terræ quoq; huius dominium habere. Cæterum cum perierint peccatores, uidebis. Voluptas quidem illa, qua uulgò homines solent affici, cum cernunt crudeles suæ reipub. ministros è medio tolli, non una certè nititur ratione: nam ignobiliori **B** qui sunt animo ac fide, solo odio illius, quem è summa uident felicitate in extremam coniectum miseriam & inopiam, aut fato absumptum, oblectantur: cæteri uerò quibus altior inest mens & animus, utpote cum Deo perpetuo fidei ardore uniti, non propter miseri illius infortunium aut odium, uoluptatem capiunt, sed Dei potius cõsiderata in ferendo suis auxilio sedulitate, uehementissimè gaudent, nihil aliud interim optantes, quam ut illi demum regionibus religionibusq; præponantur, qui sanctiores cæteris sint, in quibusq; Dei timor cum morum concinnitate, atq; in tractandis rebus prudentia & mansuetudine coniunctus sit. Li teraturam autem in Antifite & magistratu absq; diuino timore & charitate odit dominus. Sed ad psalmum. Noli, inquit uates, uelle ante tempus ab æterno patre constitutum uidere, uidebis postea, & si certè non citius, at saltem in extremo terrificoq; iudicio, tum dico, quando & ipsi quoq; impij uidebunt in quæ transfixerunt. Interim uerò ego, ut de me dicam,

Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani: & transiui, & ecce non erat: quasi uici eum, & non est inuentus locus eius.

Locus eius, Hebræi non habent: quare sic uertit Fel. Quæsiui eum, & non est inuentus. quanquam Paraphrastes uidetur locum legisse. sic ille: Vidi impium potentem, & uirentem, & similem lauro quæ uiret perpetuò: sed paulò post obiter præteriui locum, in quo antè florisset ille, uerum inueniri non potuit: euauerat enim. Porro ex Hebræo partim laurum uiridem, partim arborem simpliciter, sed annosam indigenamq; interpretantur, quod noster interpretes uertit, cedros Libani: in quo quidem monte proceriores illas crescere, quam in cæteris montibus affirmatur. Vt cunq; sit litera, idem est sensus, qui is erit: Iam sanè uideram impium florentem, uiridem, atq; adeò in huius mundi felicitate stabilem, ut annosam, indigenamq; altissimis in montibus arborem altè radicatam dixisset: & dum respicio, iam euauit, iam in auras resolutus est, iam perinde ac nunquam fuisset, nusquam apparuit, contentus interim cubitalis fossæ domicilio. heu ca-

C ducam fortunam. Illud uerò mirum, quòd omnibus ferè idem fatentibus, atq; perpetua ueluti exemplorum serie spectantibus, non desint tamen qui libenter uanissimo illi fortunæ ludibrio succedant. Haud magistratus hîc quidem, & dignitates in rebuspub. ac templis, damno: imò uerò etiam illas quemadmodum necessarias esse iudico, ita & colo, & obseruo: id tantum cupio, ne ambitionis fumo ac superbix obcæcati quidam, illud degant uitæ genus, quod meritò queat à probis reprehendi, ab improbis laudari. Notant hîc quidam, superexaltatum, ab alijs, à stulto nimirum populo, ignauoq; principe aut senatu, intelligi: eleuatum uerò à sese, proprioq; fastu & ambitione, & quem quidem uates cedro comparat Libani, utpote miræ magnitudinis arbori, in monteq; sublimi enutritæ, uerum sterili & infructuosæ, quod aliàs annotauimus. Et transiui, inquit, hoc est, paululum deinde uixi, posteaquam tumidum illum sic se efferentem uidi, & ecce non apparebat: adeò omnia superborum umbra sunt, ac fumus. Tu fili, quantumcunq; illi tumeant,

Custodi innocentiam, & uide æquitatem, quoniam sunt reliquiæ homini pacifico.

Tu tantum, inquit, æquitatem in omnibus custodiens, quæ ad te attinent, cætera Deo cõmitte. Et sic quidem proborum reliquiæ, hoc est, quicquid post mortem hominis relinquitur, prijs æternum est, reliquiæ uerò impiorum interibunt: non quòd omnium tam proborum, quàm improborum animæ immortales non sint, sed quia eæ ita miseræ erunt & infelices, ut meritò nõ esse quis eas dicturus sit: illæ uerò sicut illi æternæ, quæ Deus est, unite, ut solum res illas uerè esse iudicet, quæ tanto bono coniunctæ sint, atq; adglutinatæ. Pacificum hîc uocat uirum illum, qui neminem contemnens, omnibus benefacit, dat, cõmodat, dissidia componit, pacemq; cum omnibus, ut eum admonet Paulus, seruat. Fel. tamen, atq; adeò cæteri ferè Hebræorum interpretes, nõ innocentiam & æquitatem legunt, sed innocentem, simplicem, & rectum. Obserua, inquit Fel. simplicem, & respice rectum, quoniam nouissimum uiro pax. Alius tamen ex Hebræo, Custodi sinceritatem & uide rectum: nam postrema uiro pax. Id enim in primis à nobis uult spiritus, ut omisso anxio illo studio, ac cura aliena considerandi scelera, nos tantum filios, qui puro sunt animo & recto, nobis in exemplum proponamus. Quòd si, quos tibi deligas in uitæ duces, non habes, deerit ne tibi unquam Christus, quem hîc spiritus innocentem, rectumq; ac pacificum appellat: Cæteros enim ut à rectitudinis linea facile deflectere, quæ est humana conditio, deprehendas, Christus tamen idem semper est, qui uirtutum omnium autor idcirco in miseram hanc ærumnarum uallem è patris sinu descendit, ut uel solus ad perfectissimæ uitæ institutionem sufficeret. Non nos igitur tantum deterrere debent nefariæ improborum actiones, quantum proborum rectæ ac sanctæ, animare. Paraphr. Cum modò innocentiam & æquitatem adamasse uisus est. Sit tibi curæ, ait, integritas, & specta semper id quod rectum est: eum enim, qui talis est, pax manet perpetua. Vide quomodo proborum reliquiæ, seu, ut uult Fel. nouissimum: seu ut alij, postrema, pax sit æterna, ac quies.

Iniusti autem disperibunt simul, reliquiæ impiorum interibunt.

Id enim, quod in superioribus eisdem propemodum uerbis dixit, replicat. Iniusti, inquit, punientur, & semen impiorum peribit.

Salus autem iustorum à Domino, & protector eorum in temporis tribulationis.

Et adiuuabit eos Dominus, & liberabit eos, & eruet eos à peccatoribus, & saluabit eos, quia sperauerunt in eo.

O spem, quo tuas stylo laudes celebrabor. Vide, mi lector, quot bona ab unica illa uirtute, quam salutis anchoram Paulus appellat, proficiscuntur: salus nimirum à Deo. Vis ne aliud: protectio rursus, dum hîc à domino peregrinamur, patrocinium, liberatio, & id genus aliæ auxiliares, ut ita loquar, copix. Hæc, inquam, omnia unum contingunt animæ, si in Domino spem omnem suam collocauerit. Et ego hîc quidem (fateor) non possum non meum aperire animum. Cum enim

A enim totus interdū in me collectus, à quàm bono pendeā domino & patrono, re colo, præ lætitia insanio, reprehendoq; me ipsum si aliquando secus egerim, aut opinatus fuerim. Vacillantia quippe omnia esse, iam demū intellexi. Sol, luna, stellæq; & quicquid in coelis est quod per se, aut mutuato lucet lumine, sed & angeli ipsi quoq; cum mihi seruiant, quid in eis spem ponam? Miror equidem si inueniatur dominus, qui in seruo speret. Venio autem ad inferiora. Diuitiæ ne huiusmodi sunt aut bono aut perennitate præditæ, ut meritò quis in eis sperare debeat? quid his fragilius, aut fortunæ indignationi magis expositū? Quid porro illud unum omnium (ut dicunt) maximum, principum scilicet fauorem memorem, cum nihil unquam sub sole tam præceps uisum sit, & uarium, & periculosum? Si cymbæ uitreæ, semel ue gelu cōstricto amni lapsantibus pueris fidendum est, & ego quoq; tam titubantis rei fidam uestigio. Amicorum uerò frequentiam non habeo cur demirer, aut qua admodum niti debeam. Siquidem inter homines nihil adhuc homine fallacius inueni. Omnes enim quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi, aut amicorum, quæsiuisse expertus sum. Ergo in his iterum sperare audeo? Insaniā omnino, si ulla alia in re deinceps speraui, præterquā in illo, qui solus suis in pollicitationibus constans est, utpote natura æternus & incōmutabilis. Verū ut hæc omnia, quæ dixi, infirma sint, planèq; indigna, quibus res tam nobilis, uti homo est, fidere debeat, illud autem infirmisimum, atq; absq; dubio periculosissimum, illis in rebus quæ in nobis insunt, sperare uelle: huius enim generis sunt, scientia, literatura, artesq; quas uocant, liberales, ac disciplina: hisq; addo uoluntatem, arbitrium, atq; actiones illas, quæ à fide charitateq; tum in Deum, tum in proximum, proficisci uulgò existimantur. Etenim absq; calore diuino hæc omnia penitus ieiuna sunt & gelida. Deo itaq; gratiæ habendæ sunt, in illoq; sperandum, non in hac aut illa re, & operatione quamuis excelsa, & cœlesti. A spe quidem, quam in Deo habemus, bona omnia ortum habent: ab ea **B** autem quæ alia in re est, quæ Deus non sit, mala. Itaq; ut suauissima spei adhortatione psalmum finiam, speret Israël in domino ex hoc nunc & usq; in seculum: cui laus sit in seculorum secula, Amen.

PSALMVS DAVID AD MEMORANDVM, XXXVIII.

Ominē nē in furorē tuo arguas mē, neq; in irā tua corripas mē.

Titulus odæ huius licet secundum Hieronymi translationem sit ad rememorandum diem sabbati, in Hebræis tamen omnibus, quos sciā, codicibus, dies sabbati non inuenitur: sed tantummodo, ad memorandum, siue, in rememoratione. Putant quidā diem sabbati à D. Hieronymo additum propterea, quod à uetustissimis forsan annalibus, ut uir erat infiniti propemodū studij, acceperat odam hanc, in die sabbati decantari solitā. Chaldæus uerò habet, ad incensandum, seu suffumigandū. Nam cum in psalmus hic totus pœnitentię lachrymis respersus sit, uidetur odorē quendā, ac suffitū suauissimū ad Dei nares attollere. Verū hæc omnia occulta omnino. Sunt etiam qui censent dictionem lehazchir, quā noster interpres ad memorandū, seu reminiscendū uertit, Hebræis esse instrumentū musicū, quo Dauid, cum psalmū hunc caneret, uteretur. Omisissis igitur superfluis, illud in primis fateri necesse est, hoc in psalmo Christum esse, qui nostra ob uulnera, quæ sua, ut immensa est in homines dilectione, esse uoluit, mortalium miseriam è peccatorum turpitudine contractam memorat, fateturq; ac miris ob id sese torquet modis. Hic, fateor, dum hæc commentari meditor, à lachrymis impediōr. Tanta quidem mihi diuini amoris copia in mentē uenit, ut cum intellectus meus prorsus in me, in illo considerando, contabescat ac torpeat, nihil aliud agere possim, quàm amarissimis suspirijs ac lachrymis meam tacitus solari stupiditatē. Quid primū igitur defleam? Mene tam sordidum, atq; in peccatis à primis iam meis annis educatum, ut nulla omnino in me pars sit, quæ tota sordibus non scateat? an tam mei amantissimi Christi ærumnas? qui adeo me charum habuit, ut me in tuto collocato, tantis se rerum pe-

C ruculis & tormentis pro me obiecerit, eaq; omnia, quę meis scelerib. debebantur, tam gnauiter subierit, ut mirum uisum sit, quomodo purissima Dei natura tantum me omnium impurissimum fecerit, ut non solum sordes in me omnes peccati abluerit, sed & ipsas suas quoq; omnino esse uoluerit. Et ut ego quidem pro me tantum, quantum debeo, flere nequeo: ita in immensa illa considerata Dei charitate, nullum statuere possum lachrymis terminum, ac modum. Non si quidem Oceanus, quantus quantus est, meis ex oculis exiret: non si quicquid seu in coelis, seu in terris conditum est, in lachrymas conuerteretur, ex meq; passim per artus ebulliret, nec sic mihi quidem satisfacerem. Verum ne est Deum, peccatum, maledictumq; pro me factum? O uastum contemplandi diuini amoris pelagus. Verum ne est, inquam, illum, cui condita omnia subiecta sunt, ab eoq; persistendi tanquam a naturarum omnium principio uim sumunt, in ipsoq; uiuunt ab aeterno, pro tam uili mancipio mortuum esse? Est ne intellectus ita uiuax, in peruestigandisq; rebus animi obstrusioribus ac secretis adeo acutus & solers, ut haec perfecte, aut saltem medio-criter intelligat? Caecutit nimirum mens, hebescit animus, cor adeo stupore afficitur, ut penes a uita destituatur. In nunc o anima mea, ac tandem tuo maximo admonita morbo, perpende quantus ille sit, quem toties peccando offendisti, quem in te prouocasti, cuiq; pro beneficijs iniurias ingratisima rependisti. Dic, dic, mecumq; quanto potes eiulatu clama: Domine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripas me. Cum aliam, tum sexto in psalmo praecipue dixi, iram & furorem in Deo plerisque in scripturis horrendum eius significare iudicium, iudicijq; pauorem, qua afficitur anima, cum praeterita sua rememorans peccata, mirum in modum expauescit. Quem sane affectum atq; animi moerorem ego infelix in me non esse, tanto afficior dolore, quod nisi certo scirem amantissimum mei Christum omnia illa, quę in me defunt, quibusq; maxime aeterni patris sedatur ira & furor, pro me supplere, desperarem prorsus, non aliterq; me a tam pii patris conspectu subtraherem, atq; olim Cain ille sceleratus sese, seipsum tanquam feram indomitam exhorrescens, subtraxit. Verum cum cogito cuius bonitatis is sit, qui idcirco in terris iam omni uitiorum labe contaminatis ac corruptis, natus est, ut cum omnium, tum potissimum miserorum curam patrociniūq; sumeret, non solum animo non deficio, sed & ipsum summa colligo fide, ac uti infirmum membrum sub fortissimo capite, aut tanquam miles sexcentis transfossus uulneribus sub robustissimo atq; incolumi duce, audeo adhuc nescio quid supra me, non tamen ex me, uerum ex eo qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum, clamorq;. Quid clamorem meum tenuem & exilem iactito? clamat pro me Christus clamore ualido (ut inquit Paulus) & lachrymis: Domine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripas me. Cum meae, inquit, transactae uitae memoro errata ac lapsus, uideo mihi te ad illud irae genus adegisse, o Domine, ut nullo modo ultionem, quam peccando merui, effugere ualeam. Quomodo me igitur conferam? Nullibi adhuc salubrius meo morbo inueni remedium, quam in te: imo alia omnia, cum diu quaesisssem, uana esse, ulcusq; magis exasperantia, quam medelam adhibentia coperi. In me enim primum nihil esse uideo, quod non detestari quidem potius debeam, quam amare. A planta sane pedis usq; ad uerticem nulla in me est sanitas. Quem porro inter homines, qui mea, quam egomet, studiosius cōtrectet uulnera, requiram? Si equidem tam dirus mihi fui hostis, erunt ne alij mitiores? Vidi enim aliquando tenuissimas pustulas ob medicorum inscitiam aut potius improbitatem, in ulcus foedissimum erupisse, dum hi quidem non tantum quomodo aegrotum sanarent, quantum ut proderent, infamarentq;, ac omnibus infensum redderent, suis illis informibus uterentur epispaticis. Ego itaq; cum uehementissima labore aegritudine, medicosq; uideam plerosq; aut crudeles, aut iniquos, ad te, mi deus, confugere decreui, petoq; ne me, prout merui, abs te abdicet, eoq; desperationis mea impellas culpa, ut nulla post hac spe ueniae admissa, in reprobam protrudar mentem. Te (fateor) ad iram, ad furorem, ad uindictam, meis infinitis prouocauit sceleribus. Num id nego? Ego enim homo, quod in me erat, egi, agoq; continue: tu Deus, quod

A quod tuum est, age. Ego, inquam (quod meis à primis perdidici annis) peccavi: tu (quæ tua est ab æterno bonitas) parce & miserere. Mea quidem est miseria, tua uero misericordia. Quare tua utens misericordia, me à mea emunda miseria:

Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam.

Habet Deus suas sagittas, quibus uulnerat, ut ait Iob, & medetur. Vnde anxio in mœrore positus uir ille, posteaquam sua appendi peccata & calamitates in statera à domino petierat, clamauit: Sagittæ domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum, & terrores domini militant contra me. Hæc sunt omnia uulnera conscientia, terrorq; futuri iudicij ac mortis. Sed ea in primis ualidior, cum anima suos in amaritudine reputans annos, sentit quàm pœna omni dignum fuit, tam bonum dominum, tamq; amabilem offendisse patrem, odiumq; atq; iniurias pro amore ac beneficijs retulisse. Atq; non est dolor huic similis, non uulnus, non spiculum cum hoc comparandum. Solet enim anima uarijs interdum à dæmone transfuerberata concupiscentiarum telis ac sagittis, quæ ignitæ admodum sunt (ut inquit Paulus) ita in malis obstupescere, ut nec letales quidem ictus perferat. Longo sanè usu in peccatis attrita, planè stupida fit, & absq; sensu: uerum à salutifero Dei telo, qui Christus est, traiecta, sentit iam tandem uulnera illa præterita letalia fuisse, hoc uero salutem secum afferens ac uitam. Incipit inde res suas exactius considerare: perpendit periculum, cogitatq; in quam fœdum uitæ statum sese præcipitauerit: quare confunditur, erubescit, & mirum in lachrymas tota colliquefcit. Mortis igitur memoria ac iudicij, unà cum conscientia testimonio, atq; bonorum amissorum reminiscencia, sagittæ illæ sunt, quas in se hinc fixas esse queritur anima: quæ ut continuū suum aperiat uulnus, adijcit: Et confirmata est super me manus tua. Alio in psalmo sic suum detegit dolorem: Quoniam, inquit, die ac nocte grauata est, seu depressa est, ut uertit Fel. super me manus tua: hoc est, non extentam illam quidem uideo ad percutiendum, sed depressam. Jam, iam, inquam, percutit. Jam crebros ictus sentio. Confirmasti, inquit, super me manum tuam: hoc est, me tuo tremendo iudicio, mortisq; memoria, in qua totius uitæ summa concluditur, perterrefacere non cessas. Hinc porro à mundo, à dæmone, à me ipsa quoq; uulnerata tam dirè conturbor, ut penè tui firmissimi auxiliij oblita, in id impietatis cadam, ut me prorsus abs te neglectam putem. O mecum præteritum factum. Fateor, fateor quod

Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ: non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.

Vir enim in diuinis occupatus, facilius quàm ille qui in libidinibus, aut sordidis curis, die noctuq; emoritur, se ipsum cognoscit. quæ quidem cognitio adeò in spiritus academia est, necessaria, ut ea propemodum res prima sit, quam in cœlesti doctrina oporteat addisci. Sole igitur ipso clarius cernit experiturq; quàm infirmum sit ac fragile, humani corporis uasculum. Totum enim, quantumcūq; est, aut esse potest, sexcentis non solum morbis atq; ægri tudinibus est obnoxium, uerum etiam uitij illis turpissimis, quibus unà cum anima, percussio ueluti fœdere, ac iunctis, ut ait Cyprianus, complexibus, ambo in mortiferas suauitates lapsi obdormiunt. Cumq; euigilauerint, inquit, serò pœnitentiã adducit confusio, & inquinamentorum horror fœdata menti occurrit. Hanc igitur corporis huius miseri, fœdissima hinc inde euomentis inquinamenta, imbecillitatem, nihil aliud animæ quàm onus conciliantem atq; impedimenta, sibi uir iustus à diuina prouenire indignatione propter peccata arbitratur, exclamatq; Heu non est sanitas in carne mea à præsentia iræ tuæ, ô Domine. Nihil integrum in toto meo est corpore, præ metu, quem de te concepì irato: nihil est in ossibus meis quietum, propterea quod peccatorum mihi conscius sum. Non est quidem in rebus cõditis immanior atrocitas ac confusio cum illa æquiparanda, quam homo suæ malè antea actæ uitæ conscius, hoc est, ex animo, quanti periculi fuerit Deum peccando irritasse, cogitans, in se experitur, quid meruerit, quid calamitatum sua sibi sponte ascuerit, quid bonorum amiserit, quid miseriarum non tantum sibi, uerum etiã probis omni-

C bus accumulauerit. Quod si, mi lector, quæ dico non intelligis, uim nondū illant nosti, qua filius Dei impulsus, in hoc psalmo pro te, alioquin ad ea quæ ad te attinent consideranda stupido & inerti, angitur, eoq̄ lamentatur affectu, quo illum conuenit, qui totius orbis peccata, sua fecit. Est ne dictu facile, numen illud immortale æternumq̄, pro re mortali & caduca, illo sub onere, quo omnes premebantur, perinde gemere, ac si omnium hominū debitorum reum perageret, solusq̄ cæteris in uitæ innocentia permanentibus, peccasset. Hinc igitur nostrum perpendamus periculum, salutisq̄ desperationem, simulac metu terroreq̄ futuri iudicij, tanquam sagittis è Dei manu contortis, se Dei filium transfixū queritur. Magna profectò nostra erat indigentia, magna ægritudo, magnū uulnus, pro quo sanando Dei filiū nostras omnes infirmitates subire peropus fuit. Non est, inquit, sanitas in carne mea, non pax, non quies in ossibus, non in ipsa anima. Caro enim infinitis subiecta ærumnis, tota lacera est, anima uerò tædio ac pauore afflictā, prorsus contabescit. Quid igitur ego infelix hîc dicam, mi lector? Ego, ego sum, qui peccaui: ego debitor, ego pœnis obnoxius, ego scelerum horum, pro quibus Christus moritur, reus sum: ego, non ille, fateri possum, quod non habitat in carne mea bonum. O perditam mortalium uitam: ô diuinam clementiam ac bonitatem: humana enim caro tota languida est, tota putet, tota immundissimis scatet obscœnitatibus, conspurcaturq̄ in dies tanquam sus in uolubro, infinitis libidinū monstris: & tamen secunda omnium, ac si nullum esset periculum, in utranq̄ obdormit aurem. At è sublimi ueluti monte in Iericonam hanc miseriarū uallem descendens Samaritanus, tam infelicis desperatæq̄ naturæ morbos in se assumens, dixit: Veniam & curabo eum. Et sanatus est puer, inquit, in hora illa. In qua hora, quæso? Tum puto, quando incubuit super defunctum puerū, posuitq̄ os suum super os eius, & oculos suos super oculos eius, & manus suas super manus eius, & incuruauit se super eum, & calefacta est caro pueri. Moritur igitur autor uitæ, & non est qui, cur id fiat, cogitet. Vide, te oro, quid hîc de se, pro te, dicat innocentissimus omnium:

Quoniam iniquitates supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauata sunt super me.

Nulla fuit unquam tam grauis sarcina, quàm ea est, qua suo una quæq̄ anima peccatorum premitur onere. Quid si peccata des omnium hominū, qui fuerunt, suntq̄ in præsentia, ac erunt in posterū, unius solummodo imponi humeris? Excederet, credo, uim omnem humanam: quocirca diuina sit oportet, quæ id ferat, quod humanas prorsus superat uires. Is igitur Christus fuit, qui humanā diuinæ cōiungens naturā, utranq̄ in se uerissimè habuit: hanc quidem, ut tanquā Deus illud ferre, proq̄ illo mori uellet: illam uerò, ut posset. alioqui nec Deus unquam absq̄ homine mori potuisset, nec homo absq̄ Deo uoluisset. Iniquitates, inquit, supergressæ sunt caput meum: hoc est, immaniores sunt, quàm ut humana queat ferre imbecillitas. Vide in quam rerum desperationem sese immergat interdum anima, ut ea, sua se sponte oneret sarcina, quam ferre nequeat. Iniquitates supera uerunt caput meum, uertit Campensis, & factæ sunt grauiores, quàm quibus ferendis sufficiam. quid?

Putruerunt & corrupta sunt cicatrices meæ, à faciè insipientiæ meæ.

Cicatrices in anima, eadem sunt peccata sæpius repetita, cōcupiscentiæq̄, quæ interdum cum non aduertimus, ob insipientiā nostram recrudescunt: uel cum eas sanatas esse per pœnitentiā ducimus, emergunt denuò. Ex qua quidè ignauia id plerunq̄ cōtingere experimur, ut foedius è recrudescente cicatrice dimanet pus & sanies, quàm prius è uiuo ulcere & aperto emanauit. A primo enim peccati actū & uulnere, facilis quidam oriri solet pudor & cōfusio, ex qua resipiscentia: à frequentatis uerò repetitisq̄ hîsdē in peccatis ictibus, formatur cōsuetudo quædam turpis, atq̄ ut sic loquar, indolentiā, in qua necessariò inest cōtemptus ac desperatio. Quod sanè cicatricum corruptionē appellat uates, eò periculosiorem, quò ab insipientia stupiditatē ue animi proficisci magis, quàm ab ullo alio leuio-

riment-

Ari mentis affectu asserit. A stupidis enim animis quid sapientiæ sperare poteris? A facie, ait: hoc est, à præsentia, ut aliàs annotauimus. Quæ uerò sit huiusmodi in sapientiæ facies, seu præsentia, sic aperit Paraphr. Putruerunt, & recruduerunt malè obductæ cicatrices meæ, propter insignem stultitiam meam. Vnde

Miser factus sum, & incuruatus sum usq; in finem, tota die contristatus ingrediebar.

Vide normā poenitentis. Habe, inquit Origenes, tristitiā cū conuerteris, & esto quasi desperatus. Vir enim ille qui, cū propter transactæ uitæ memoriam, tum ob instanti futuræq; periculum, in mœrorem delabatur, quomodo, si sapit, quod restat uitæ, in iocis ac risibus sibi traducendum esse iudicabit? Nōne istud quidem esset, uelle iterum cicatrices refricatis uulneribus aperiri? Est diuina quædam ac planè necessaria in Dei ecclesia lex & consuetudo, ut semel saltem anno quolibet (sic consulendum fuit mortaliū tarditati, ac ut sic dicam incogitantia) sua quilibet denudet scelera sacerdoti. Quo sanè medio uulnera animæ à spiritu sanantur, obducunturq; cicatrices, hoc quidem solidiores, quò acutiori poenitentia cultro fuerint purgata. Sed illud uerendum, ne post pudorem, consternationemq; illam animæ, quam nobiliorem partem poenitentia esse uolunt, post lachrymas, post singultus, hoc est, post consolidata ulcera, teneras iterum rescindamus plagas, fiantq; nostra ultima deteriora prioribus, ut prædixit Dominus. Nō contenti tamen nonnulli sancta hac Ecclesiæ constitutione, eam frequentius repetunt, laudabiliter id quidem, modò eos non lateat uulnera illa in homine letalia quodammodo effici cū placent, & quæ crebrò sanata, crebrò recrudescunt. Rarò enim anima uerè à Dei spiritu diluta, hoc est, quæ priusquam sacerdoti sese purgandam offert, purgata à spiritu fuit, egesta reuomet. Quæ quidem purgatio ab intimo dolore propter admissa peccata, firmoq; abstinendi sese à reliquis proposito, id omne agente Dei spiritu, in animam prouenit. Quare in re tam seria, ut est peccatorū confessio, illud maximè requiritur, ne nos aut usus, aut metus, aut

B alius huiusmodi affectus ad illi obsequendū instituto ac legi adigat: uerū peccati odiū, sanitatisq; recuperandæ desiderium, ac quædam in nos propter peccati turpitudinem excaudescencia atq; ultio, non uī trahant, aut ex more, sed uoluntario mentis consilio atq; deliberatione, sponte nos nostra ducamur. Hæc planè paululum à proposito diuertens dixi, quò facilius animum aduertant in religione rudiores, quot modis non bene obductæ repullulent cicatrices: & quàm periculosum sit, uelle ulcera antea consolidari, quàm opportunis abstergantur remedijs. Sed ad meipsum redeo, qui meæ foeditatis conscius, meq; tanquam implacabilem mihi exhorrescens hostem, miser factus sum, & incuruatus sum usq; in finem, tota die contristatus ingrediebar.

Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea.

Miserias miserijs mihi coaceruans, quomodo miserū me esse non fatebor? At qui fieri minimè potest, me tam graui miseriarū onere pressum, non curuū incedere. En remediū uerè diuinū meæ arrogantia datū ac superbiæ. Nisi enim esset, qui elatum in me animū frangeret, quis eum ferret? quid cor superbissimo meo in pectore nō auderet? Verū cū me ipse seriò contemplor, hoc est, quàm intolerandum, quàm ue ærumnosum sit pondus istud, quod mihi ultrò ascuerim, nō queo non ex intimis animi præcordijs dolere, ac continua quoad uiuam tristitia affici. Contristatus igitur uite huius iter utcunq; expediam, me macerans, suppliciumq; de me sumens: quoniam lumbi mei adeò repleti sunt illusionibus, ut nulla in carne mea sit sanitas, nulla integritas, nullaq; eius extet pars, quæ libidinū incendijs non ardeat, illudaturq; ab obscœnis quibusdam formis ac motibus, tanquam captiua meretrix omnibus omnium uulgò iniurijs prostituta: siue uigilem, siue dormiam, siue legam, siue orem, siue aliquid aliud sacratius peragā, is molestissimus sese ingerit carnifex. Quid dicam? in cremis, in solitudinibus, in harenosisq; locis, ac solitarijs, ubi nulla cernitur amœnitas & suauitas, ubi nihil est quod non horrorem ac metum afferat, præsto est, & sese etiam frigidissimis

Canachoritarum sensibus insinuat, illisq̄ petulantissimè illudit, dum irritabiles quasdam obijcit species ac formas: ad quas considerandas uel perfectissimè interdum uiri, à cœlestium rerum contemplatione sensim, cum non aduertunt, delabuntur. Itaque iam satis superq̄ præteritis meis annis uacatum est mundo, nunc tandem referendus est pes, atq̄ animus à mundi uanitate reuocandus. Instat iam mors, urget, admonet, minaturq̄: & ego, ut fera quæ naturæ impetu magis, quàm rationis fræno in sordidas uoluptates fertur, in lasciujs degat. Meum sanè periculum animaduertens,

Afflictus sum & humiliatus sum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei.

In superiori uersu illud quod noster interpres uertit, In finem, Hebræis est uehementer, nimium: seu, ut reddit Paraphrastes, supra modum. Vnde quidam ex Hebræo sic transtulit: Afflictus & humiliatus sum eousq̄, ut omne tempus mihi fastidiosum sit. Etiam illud in superioribus, Tota die contristatus ingrediebar, sic uertunt Hebræi: Tota die, hoc est, iugiter, pullatus seu atratus, ac mœrens ambulauit. Tota die, inquit Campensis, habitu lugubri obambulauit tristis, argumentum nimirum ingens mœsti animi & afflicti. Illud quoq̄ notandum, Paraphrastem secus reddidisse superioris illius hemistichij sensum, Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus. Intestina, inquit, mea feruenti plaga plena sunt, quæ sic erumpit, ut nihil in corpore integrum reliquerit. Quod quidam de morbo aliquo uiscerum grauiori intelligi existimant: ego mallem de interno dolore, ob præteritorum peccatorum memoriam & terrorem. Illa mea repleta sunt combustione, uertit Fel. quæ litera primo sensui magis conuenire uidetur. quam Paraphrastes quoq̄ eundem reddere uoluisse uideri potest. Nam cum uehementioribus quis rerum uenerarum flammis incenditur, ardet totus, neq̄ in eo pars ulla est, quamuis abdita & intima, quæ tunc non ebulliat. Nescio enim **D**an nostri isti frigidiusculi eunuchi, quibus titillatio quamlibet parua in alijs obscœna (suas plerunq̄ turpissimas & uehementes, nec in confessione quidem nude detegunt, sed quantum possunt, mille obtegunt circumlocutionibus) atq̄ à natura excitata, horrore solet esse, quæ hîc dico, imò quæ dicit spiritus, intelligant. Ego quidem perfectorum mentem exprimere aueo, qui sanè suis in enarrandis miserijs eò diligentiores sunt ac nudiores, quò exactius cognoscunt sese. Ardentem nunquam uidi demanasse confessionem à corde, nisi quod spiritu arderet diuino. Cæterum tepida omnia abominatur Dominus. Ego enim meam, inquit, cum mecum reputo miseriam afflictus sum, & humiliatus sum nimis, rugiebam à gemitu cordis mei. Collisus sum, uertit Fel. & contritus sum uehementer, rugiui præ palpitatione cordis mei, alius uerò: Fractus & cōminutus sum, seu dissolutus sum, relaxatus, mutatus ue nimis. Quocirca sic Paraphrastes: Debilitatus sum, & modis tam miris uulneratus, ut præ intolerabili animi cruciatu uocem ediderim non humanam, sed rugitum potius leoninum. Hæc sanè omnia ex Hebræis interpretibus libenter addidi, quò à plerisq̄ qui se Pœnitentes nominant, haud ignoretur, cuius habitus is esse debeat, quem uerè atq̄ ex animo suorum pœnitent delictorum. Vera enim pœnitentia non tantum (crede mihi) in rebus constat externis, quantum in amaritudine animæ & cruciatu. Tunc uerò bene ingemiscis, ut inquit Augustinus, quando sic te pœnitent errati, ut tibi amarum sapiat in animo, quod antè dulce fuit in uita: & quod te prius oblectabat in corpore, ipsum te cruciat in mente. Dissoluitur tunc quidem anima, ac quodammodo in sese frangitur: itaq̄ in lachrymas tota resoluitur, ut nullam amplius admittere uelit consolationē, nullam capiat requiem donec ex Dei ore audiat: Remittuntur tibi peccata tua, uade in pace. Cæterum de rugitu ac fremitu illo, quem à dolore uir interdum pressio retentoq̄ proficisci cernimus, in psalmo uigesimo secundo, in quo Christi narratur passio, abundè est dictum.

Domine anteq̄ te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus.

Peruasum quippe sancti Dei uiri habent, se à Deo amari, atq̄ propterea debere

A bere ab illo suis in ærumnis & tentationibus euestigiò adiuuari. Sic sentit caro, utpote cui res uel mediocriter graues, onerosæ sunt, penecp̄ intolerabiles. Verũ à consuetis spiritus immisionibus admoniti, breui animum colligunt, certocp̄ sciunt, usque adeo aduersitates ab æternò patre sibi inferri, quatenus absq̄ salutis dispendio ferre eas possint. Interim tamen eo, quem iam à spiritu didicerunt, commoti affectu, iniurias quodammodo quibus undequaq̄ obiecti sunt, cum Deo expostulare uidentur. Quousq̄, inquit, hæc in nos desæuiet procella? Patieris ne diutius animas has nostras, iam ab ipsis primis nostræ infantia tibi dedicatas annis, à diris huiuscemodi calamitatum atq̄ ærumnarũ uiperis discerpi, cum maxima coram te sint nostra desideria & affectiones, amorq̄ noster quibus in rebus positus sit, te minimè lateat? Quis melius, quàm tu, qui nos sic esse uoluisti & formasti, ac denuò in pulchriorem refudisti formã, nouit, quò nostra dirigantur suspiria? quò gemitus? quò lachrymæ? Tu bonorum omnium autor atq̄ erogator, per quem sic, ut uides & iubes, die noctuq̄ suspiramus, ingemiscimus, cœlumq̄ ipsum eiulatibus oneramus, tuos inspice afflatus, nosq̄ iam tandem in eo rerum colloca statu, ut nulla posthac aduersitatum nos à nostra, quæ est in te, pace, deturbet moles ac tempestas. Nam

Cor meum conturbatum est, dereliquit me uirtus mea, & lumen oculorum meorum & ipsum non est mecum.

Vide summi doloris effectum. Cor enim animæ sedes ac domicilium, non potest non anxium esse ac crebris ictibus palpitare, circuireq̄, ut uertit Fel. hoc est, miris circumagi pulsibus ac motibus, cum maximo aliquo afficitur dolore anima & metu. Corde igitur sic affecto, tota penè corporis textura dissoluitur, ægrotatq̄: unde membrorũ miseranda quædam ac sensuum oritur debilitas, ut uerè sui domini tota (ut sic dicam) uideatur misereri familia. Et ut quidem artus omnes ac sensus, unà cum corde simili afficiantur damno, acerbius tamen id oculis, utpote delicatioribus, & nobiliori seruientibus sensui, contingere cernimus: & si quidem non aliam ob rem, ob lachrymas tamen frequentiores à dolore erumpentes adeò plerunq̄ atteruntur, ut corrupta planè pupula aut scintilla luminis, ut eam uocat Lactantius, suo destituantur uidentis munere. Hic igitur uates, seu potius uatum princeps, sui uolens uehementiam doloris, hic ob aliena peccata, ille ob sua exprimere, clamat, cor suum crebris palpitationibus agitari, uires deficere, atq̄ oculos lumine prorsus orbari, quanquam nihil me uetat, qui hæc omnia meo maximo experior mœrore, de internis animæ uiribus atque oculis hunc uersum interpretari. Sentio enim (ò utinã meo cõmodo) nõnunquam è sæuiori aliqua infortuniorũ procella, quid meæ possint uires, quid uoluntas, quid arbitrium. Sentio, inquam, quàm caliginosum mihi factum sit cœlum, quàm tenebrosa me ipsius cognitio: hebet tum quidem magis uisus ille interior, quem liberè in altissimarum rerum indagatione figi posse cogito, cum tranquilla omnia illa quæ mentis aciem obtundere obfuscareq̄ solita sunt, esse uidentur. Verum ab igne, cuius perfectionis aurum sit ac nature, facile dignoscitur. Fateor igitur, neq̄ cor in me, neq̄ animum, neq̄ si quid aliud sum, diu sub aduersitatum tentationumq̄ malleo, suum seruare posse uigorem ex sese, seruare tamen in meliusq̄ refundi posse ex Deo, qui cor ipsum ac mentem, cõtinuis non cessat munire suarum gratiarum præsidijs & donis, ita quòd, nisi uelim, à firmo contemplandi diuina, terrenaq̄ despiciendi proposito & uoluntate nequaquã possim diuelli. Meritò quidem, & uerè ego inter cæteros peccatores queri possum, quòd cor meũ conturbatum est in me, quòd dereliquit me uirtus mea, quòd lumen oculorum meorum non est mecum, quòd

Amici mei, & proximi mei aduersum me appropinquauerunt, & steterunt:

Et qui iuxta me erant de longè steterunt, & uim faciebant qui querebant animam meam:

Et qui inquirebant mala mihi loquuti sunt Vanitates, & dolos tota die meditabantur.

Inter multa uitæ huius infortunia, illud acerbius uidetur, cum quis in ærum-

C nam aliquam insignem proiectus, ab amicis ac propinquis deseritur. Quare non immeritò quidem alio in psalmo Christus multis prius suis enumeratis calamitatibus, quas ultro sibi pro omnium asciuerat redemptione, postremò tanquã infortuniorum omnium maximũ addidit: Tribulatio proxima est, & nõ est qui adiuuet. Cuius scriba ille diuinus succinuit dicens: Omnes relicto eo fugerunt. Parum ne id fuit? O instabilem amicorum fidem, postea quã non solum columnæ ipsæ Ecclesiæ tum profus uacillasse uisæ sunt, uerumetiã dilectus ille discipulus, qui è sapientissimò Christi sinu quicquid diuinitatis in terris humano ab intellectu hauriri potest, abundantissimè hausit, relicta sindone aufugit nudus. Fratres mei, clamabat Iob, præterierunt me ut fluuius, qui a luo suo decurrit. Vnde illud est de Christo uaticiniũ: Amici procul recesserunt ab eo. Fel. hunc uersum sic legit: Diligentes me, & socij mei ex aduerso plagæ meæ stabunt, & proximi mei longè steterunt. Non hîc te immoretur temporum mutatio: familiaris hæc est Hebræis phrasîs, ut sæpe aliàs admonuimus. Vident enim interdum nostras amici miserias & plagas, uerum contrà hiscere ne utiquam audent, tantum abest ut succurrant, partim animi ingratitude infecti, partim metu corum qui innocentiam affligere soliti sunt, deterriti. Vnde hi rebus suis proprijs & comodis in primis consulentes, inter amicos fortunæ connumerandi sunt, illi uerò expungendi omnino ab hominum conuictu & conuersatione. Cæterum huiusmodi fidelium, si Deo placet, amicorum sodalitiõ fultus uir probus, totus quantus est insidiantium libidini ac crudelitati dilaniandus traditur. Semoto igitur amicorum solatio, impune uim faciunt, qui quærunt animam meam: hoc est, qui nomini meo dignitatiq; ac uitæ insidiantur, dolos mihi connectunt. Nam quod nos ter interpretes uertit, uim faciebant, Hebræis est, laqueos seu insidias parauerunt. Quid hunc (aiunt) adeò in altum euehi permittimus? Quid tenerum dum est uirgultum, non amputamus omnino, aut saltem deorsum, ne in proceram coalescat arborem, deflectimus? Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum. Hic est hæres, clamabant illi malæ fidei agricolæ, occidamus eum. Sic nimirum semper in terris male habita fuit innocentia. Porro uanitates Fel. uertit prauitates: alij uerò ex Hebræo, partim perniciofa, partim scelerata. Vnde Paraphraustes: Loquebantur scelerata, & fraudes assiduè machinabantur:

*Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum.
Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.*

Quid faciat anima mille intus perturbationibus exagitata, foris uerò innumeris iniquorum hominum iniurijs exposita, ab amicisq; derelicta? Tacet nimirum, perinde ac solent natura elingues, atq; ad calumnias obsurdescens: tota in Deum fertur, qui cum res suas liberius quàm cum hominibus pertractans, de illatis innocentiam iniurijs confidenter expostulat. Corruptis enim mundi tribunalibus, quibus coram mutire solent innoxij, noxij uerò libenter audiri, nostras hîc omnium, qui in ærumnis uitã agimus calamitosam, discutiendas in cœlis causas relinquimus. Quæ quidem spes adeò nos tutos reddit, ut ne in præsentia quidem multum perturbemur, si inauditi damnamur. At qui subitus quidam (exempli causa) exoritur rumor, probum aliquem ciuem fregisse reipub. ærarium, corralisse uel è templo calices, ac perditissimum omnium iudicatum, peculatus reum factum, quid hîc agat uir optimo conscientiam fretus testimonio: uel eo maxime quidem, si illos quorum interest innocentiam causam tutari, non solum corruptos esse, sed & pariter cum maledicis illis conspirasse uidet? Aequè enim illa omnia de se sic uulgò iactitata præteribit, atq; solent surdi, aut modo alio attoniti & amentes, nam quid cui quis respondeat de quo non auditur? Erit igitur tanquã natura surdus, cui reticentia necessariò comes est: hoc est, non respondebit, non contumelias pro contumelijs referet, non remordebit, sed Deo tantum causam suam uentilandam committet. Quod si tamen interdum in maledicos, arcta quadam atque honesta cogente necessitate, audendum erit, non insolens id quidem omnino, modo au-

C dō aufus huiusmodi in temeritatem exiens, æquitatis limen non excedat. Vide quid Christus sæua illa accepta coram iudice alapa, sacrilego responderit percussori. Si malè, inquit, locutus sum, testimonium perhibe de malo: si uerò bene, quid me cædis? Quàm uerum illud tunc fuit, quòd sicut ouis coram tondente, sic non aperuit os suum. Et factus sum, inquit, sicut homo nō audiens, & non habens in ore suo redargutiones. quasi dicat, ad eò tacui, ac si non haberem quid iustè responderem, aut redarguerem. Similis eram, inquit Paraphrastes, uiro qui nihil audit, nec diluit quæ illi obijciuntur crimina. Enimuero nostrum dum nimium amamus nomen ac famam, dumq; omnibus, & maximè improbis, anxie nimium satisfacere efflagitamus, illud contingere necesse est, quòd & nostras mollius, quàm par est, feramus iniurias, & illos quibus tanta cum solitudine placere nitimur, magis inflammemus, atq; idcirco perpetua in anxietate uiuamus. Huiusce enim generis hominibus id moris est, ut eos repercussione magis frangas, quàm obsequio places & humilitate. Quanquam uir christianè institutus, mauult millies improborum persecutionibus esse obnoxius, quàm uel tantillo iniuriarū posse uincere. Scit enim uitam hanc militiam esse ac pugnam, in qua qui uincitur (de controuersijs cum hominibus loquor) uictoria potitur. Vis ne, inquit sanctissimus meæ professionis senex, tuum uincere aduersarium? sinas te uinci. Verum ut ad me redeam,

Quoniam in te Domine speraui, tu exaudies me, domine Deus meus.

Fastidio iam demum, inquit, & homines, & quicquid polliceri possunt filij Adæ. Vidi tandem, ac meo iam periculo expertus sum, condita omnia titubantibus incedere uestigijs: quare summa hæc esset amentia, rei illi fidere, quæ perpetuo nutet motu. Itaq; in domino mea erit deinceps collocanda fiducia, non in homine quamuis potente, aut amico: multò minus in rebus inanimis, rationisq; expertibus, ut sunt diuitiæ, dignitates, regnaq; & magistratus. Solus enim **D** Deus est cui idcirco fidendum est, quia uerax, quia omnium ditissimus, quia inuocatus actutum subuenit. O spei robur. Exaudiet (inquit spiritus) quoniam in ipso speratur. Respondebis, uertit Fel. hoc est, annues, uotisq; meis auscultabis. Sed de spe iam centies diximus. Tu exaudies igitur, quoniam in te speraui. Tu exaudies,

Quoniam dixi, ne quando supergaudeant mihi inimici mei: & dum commouentur pedes mei, super me magna locuti sunt.

Tu exaudies,

Quonia ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper. Tu exaudies,

Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo.

Rationes hîc quasdam adducere uidetur homo Dei, quamobrem in angustijs & persecutionibus, tanquam qui loqui nesciret, obmutuerit, cum nihilominus supra uires affligeretur, ab amicis quoque desertus, & propinquis omnibus planè stomacho fuerit. Ex qua quidem animi lenitate ac mansuetudine sibi à cœlesti patre data, se exauditum iri sperat. Prima igitur ea est, ut cum ab atrocioribus quis impetitur iniurijs, non tantum cogitet, quàm mali illi sint qui iniurias inferunt, quantum quòd propria ob delicta, longè immaniora meritis sit: quocirca se, suasq; (ut aiunt) opes diligenter expendens, eò se totum projicit, unde tantis suis malis opem medelamq; expectari par est. Cognito enim quòd nulla res sit in mundo cui uel horulam quidem inniti aut possit, aut debeat, in Deum totus fertur, speratq; à cœlesti medico se suis erratis, unde sæuæ illæ persecutiones ortum habent, ueniam impetraturum. Nec fallitur quidem: nam cum primum amantissimus nostri Deus, qui hac de causa in mundum uenit, ut animæ languoribus mederetur, ad nos curandos, qui infinitis propemodum ægrotamus morbis, inuitatur, præstò adest, modò spe firma exorandi quod oratur, supplicationes fiant. Hinc est, ni fallor, quòd hîc dicit: Quoniam in te speraui, tu exaudies me domine Deus meus. Alia item ratio est ab ista demanans, cum nō solum sub iniuriarum onere, tanquam mutus sileat, nec queratur, sed etiam dicat, hoc est, ex

C animo optet preceturq; tantūmodo, ne uera illa unquā sint, quæ sibi hostes obijciūt, pro quibusq; nō tantū se hominē alioqui miserū ac fœdum, uerum etiā iustitiam ipsam atq; innocentiam impudentissimè impugnant, sibiq; cum gaudio insultant: nanque eos huiuscemodi affectos impudentia nouit, quod ineptissimè inquamlibet parua aliorū nō dico ruina, sed lapsus suspicione, quā pedū cōmotionem appellat uates, lætitia gestiant, ac magna gloriosaq; uerba de iam adepto triumpho blaterent. Hinc illud est, quod alio in psalmo oprauit uates dicens: Ne quando dicat inimicus meus, preualui aduersus eum: & qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero. Huius porro uersus sensum sic reddit Paraphrastes: Valde metuebam ne nanciscerentur ipsi ansam gloriandi aduersum me: qui quoties uel tantillum accepissem incommodi, erigere solent cristas suas. Putas ne animā sic malè ab aduersarijs habitam, posse de se altè quicquam sentire? Deijcitur mirum in modum, ualdeq; atteritur animæ fastus, per iniuriarū limam ac scalprum. Verū maledictum ferrum, ut ait uates quidam, quod contrahit è lima rubiginem non candorem. Quoniam igitur in persecutionibus surdus mutusq; extiti, non maledicta maledictis regerens, cum tamē possem: quoniā in illis meis angustijs atq; ærumnis, spem nunquā, quā in te semper habui, remisi: quoniam, inquā, pro mea tutanda innocentia ac fide, qua omnibus in rebus meis quamlibet aduersis, tuo fultus p̄sidio nisus sum, rogauicq; non tam pro me, quā pro meis hostibus & persecutoribus, quæ omnia dona tua sunt, exaudisti me semper, exaudiesq; in posterū: nam impossibile planè est, te tua nō amare munera. Et cum quidē nostrā tutaris innocentiam ac iustitiam, tu tua tunc defendis dona. Exaudies rursus, quoniam ego in flagella paratus sum, & dolor meus in cōspectu meo semper. Nihil enim tam gratum esse potest Deo, quā si indicia sui erga homines amoris, ea suscipiantur animi māsuētudine & modestia, prout cōuenit cetera diuinitus mundo collata beneficia suscipi. Quæ porro præcipua illa sint indicia, puto molestias uitæ huius esse, et flagella: nam quæ diligit dominus, corripit, ut inquit Salomon, & quasi pater in filio cōplacet sibi. Quare id nō ignorans uir sanctus, diuina, nō sua, fretus uirtute, clamat: En ego in flagella paratus sum, en cor, en animus, en quicquid in me est, tua ad amabilia admittenda uulnera præparatū. Quid mihi iucundius accidere potest, quā tuis erudiri flagellis? quid utilius? quid maiori desiderio amplectendū, quā illis ipsis trāsfodi iaculis, quorū uulnere meliores effimur, eaq; insignimur nota, quæ nos propalā omnibus ueros Dei esse filios ostendit? Vt cunq; enim in me desequiāt dæmones, ut cunq; mundus, ego posthac tanquā surdus nō audiā, ac tanquā mutus non habens in ore suo redargutiones ero: tantū res meas mecū reputans illud in primis curabo, quomodo dolor meus in cōspectu meo sit semper: hæc mihi cura die noctuq; erit, hoc studiū, hoc perseverans animi propositū. Ceterū dolor is, animæ est cruciatus, quo cōtinuis tanquā uiperis, ob peccata iam olim admissa proditur. Nemo enim tam sanctus est, tamq; per pœnitentiæ lauacrum emundatus, cui peccata uitæ antiqua, dolori esse non debeant, & id assiduè: cum quidē in memoriā illi uenit, quantus ille sit, quæ delinquendo innumeris lacessiuerit modis, ni prorsus saxeus sit, totus in lachrymas resoluitur, doloreq; eò afficitur uehementiori, quò iam nitidior factus, seipsum clarius intuetur, quā antea peccati turpitudine obnubilatus intueri poterat. Et dolor meus, inquit, in cōspectu meo semper. Quocunq; me, inquit, uerto, aut humana fugio consortia, is me semper angit cruciatus, mecumq; commoratur: quoniam iniquitatem meam ego, ego inquam qui peccaui, annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo. Istuc igitur graue illud uulnus est animæ meæ, is dolor, hæc afflictio, quò iniquitatem meam non possum non agnoscere, dum me met mihi ostendo, nec dolorē remittere sinit recordatio peccati mei. Ergo meas fatebor maculas, neq; unquā à consideranda peccati mei fœditate auertam animum. Fel. sic: Quoniā iniquitatē meam indicabo, anxius ero præ peccato meo. Vide, mi lector, an ad tuas diluendas culpas, tēporaria illa, quæ in extremo uix quadragesimæ calce, peccatorū tuorum fit memoria, satis sit. Non hic certè diuinae bo-

A nã bonitati terminum præscribere animus est, qui dicto citius hominem à morbo quamuis letali curare potest, ac curat continuè, ut olim etiam ante Christi aduentum, per quem ueram naçti sumus medelam, Naaman illum Syriũ, in Iordane septies lotum, iussu Elifai, à lepra emundauit. Verum id timeo, ne contenti subita illa, non dico uitæ mutatione, sed peccatorum memoria, ac confusa plerunq; confessione, nos nostris debitis satisfecisse arbitremur. Peccati enim labes huiusmodi res est, quæ nisi nouis semper coërceatur studijs, dolorq; maçtetur, aut repullulat, aut ne semel quidem unquã radicitus exciditur. Dolor quidem, & illo immenso ac diutino opus est ad reconciliandam nobis diuinam gratiam, quæ tamen adeo abundans est, & sui, ut ita loquar, prodiga, ut nec reluctantes deserat, nec ipsos prorsus in sordibus delictorum deuolutos auersetur. Audi igitur, quid clamet anima peccati telo transfixa. Dolor, inquit, meus in conspectu meo semper. Alio item in psalmo: iniquitatem meam, inquit, ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper:

Inimici autem mei uiuunt, & confirmati sunt super me, & multiplicati sunt qui oderunt me iniquè.

Interea, inquit, loci, dum ego sileo, saxusq; quodãmodo ad iniurias efficior, perferoq; omnia, ea fultus persuasione, quod non diutius tuos absq; ope sub mole aduersitatũ laborare sinas, mei hostes uiuunt, ualent, exultant, robustioresq; quotidie & numero & uiribus aucti efficiuntur, & quod sæuitiam omnem superat, me immanissimè nihil unquã uel re uel uerbo à me læsi persequuntur. id est, quod ait, iniquè. O genus hominum uerè execrabile & odiosum. Illi

Quia retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem.

B Hoc est, illi quibus inhumanus quidam mos est, malum pro bono, iniuriasq; pro beneficijs compensare, detrahebant mihi aduersabanturq; me lacerabant, mordebant, allatrabant, non alia quidem magis causa, quàm quoniam sequebar bonitatem. Persequebar bonum, transferunt ex Hebræo quidam, uoluntq; de bono seu beneficio intelligi, quod pij homines in suos hostes pro calumnijs refundere ex animo quærunt. Vnde sic quidam interpretantur: Quacunq; re illos iuuare possem, eam persequutus & consecutus sum præcipuo studio. Persequi enim rem aliquam nos dicimus, cum eam diligenter, curaq; ac studio consecramur. Vnde illud est: Inquire pacem, & persequere eam. hanc enim in primis immanitatem, à Iudæis Christus expertus est: Occidamus, inquit, eum, contrarius quippe est opibus nostris. Quare cum te, ô Christe, uideam ex his que passus es, misericordiam didicisse: cumq; te audiam continuis ueluti clamoribus me meiq; similes, hoc est, miseros, multaq; uitiorum turpitudine inquinatos, pressosq; pondere cupiditatum, è cœlo inuitantem, clamantemq; Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos: audebo & ego unã cum illis ad te, fide ea munitus, qua meam niti imbecillitatem uoluisti, confugere, quasiq; reclamare,

Ne derelinquas me domine Deus meus, ne discesseris à me.

Intende in adiutorium meum, domine Deus salutis meæ.

Vides Domine quo in loco sint res meæ, quàm truces aduersarij, quàm impar mea cum tam crudelibus inimicis uirtus: quàm non sint, etiam inter religiosiores, qui innocuos à noxijs, purosq; ab inquinatis, eximere aut possint, aut uelint: quare auxilio tu sis mihi domine mi Deus, & ne relicto me in his

periculis, tu procul hinc abscesseris. Cito igitur accurre, ut

auxilio sis mihi domine autor salutis meæ. Cui

laus sit & benedictio,

Amen.

Ixi custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea.

Idithun, de quo sic legitur: Idithun in cithara prophetabat super confitentes & laudantes dominum: ex primarijs cantoribus, qui sacrae praeerant melodie, psalmisq; Dauidis in diuino canendis obsequio, unus erat, cuiq; inter ceteros is fuerat demandatus. Nec immerito quidē: nam Idithun transfiliens interpretantur: psalmusq; uirum illum graphicè describit, qui è mundi uanitate ad Deū transire & cupit & nititur. Diuinę certè cōtemplationes haud facillè ab ignauis apprehenduntur animis: res enim est, quæ continuū efflagitat motū & transitū. alioquin omisso, uel parū, cęlestem illum gustū obtinendi studio ac nixu, in rebus facillè corporeis considerandis, fruendisq; firmamur, manemusq; in Aegypto, durissimis luti ac lateris conficiendi operis addicti. Summa proinde uī emigrandum est ab impijsimis mœnibus Pharaonis, ad montem Dei Oreb (hic Sinai est) in quo lex uitæ à purgatissimis tantummodo percipitur animis. Verū nescio qua mea miserrima id contingat sorte, ut cum me iam uesper hasce curarum superuacanearū, noxiasq; affectiones transfilijsse somniem, in eadem me iterū reuolutum sentiam: & cum me penitus è luto emeruisse arbitrer, rursus in lutum deuoluatur, rursus in terra me esse uideā, rursus idem, utinā nō peior, sim. Vnde id quaeso: Ob id, opinor, quod nondū Aegyptū dereliqui: adhuc Rameffes magis, aut Phiton placet, quam desertæ solitudinis labor, atq; iter. Sed illud in me ualdè admirandum, quod cum etiamnū super ollas carniū Aegypti sedeā, me in Aegypto esse nō cogitem, eaq; uiuā animi securitate, ac si in culmine ipso montis, Deum facie ad faciem cum Mose alloquerer. O meam stupiditatem. Proinde, si sapio, alia mihi ineunda est uitę ratio. Iam igitur decreui, iam (ut inde mei transitus exordium sumam, unde mala propemodum omnia originem habent) deliberaui, & dixi: Custodiam uias meas, ut non delinquā in lingua mea. Ea enim meæ mihi in primis habenda est uitæ ratio, ut quicquid agam, aut loquar, adeo exactè ad diuinæ legis regulam perpendiculumq; informem, ut ne uerbo quidem quamlibet minimo quenquam offendam. Vides quo exordio felicitis huiusce transitus auspicanda sit uia? Nam certè quemadmodum suam non refrananti linguam, ut diuus ait Iacobus, uana est religio: ita primus ad religionem aditus in linguæ moderatione est positus. Quare ne in re iam toties à multis decantata diutius immoremur, illud asserere possumus, nullum unquam malum in terris extitisse, quod lingua effrænis non inuenerit. Non est, inquam, tam algida regio, etiam ipso sub frigidissimo Bootis sydere collocata, omnis scilicet caloris atq; ignis expers, quam non incendere queat turpissima obtricator: in lingua. Quantum uerò incendiij afferat mortalibus adulator, quantum palpo, quantum simulator, quantum mendax, quantum dolosus falsusq; delator, quantum periurus, iam non est ulla orbis plaga quę id ignoret. Quod ego quidē damnum non ignauiter expendens, quanto possum conatu nauo operam, quod non solum tam lubricum diligentī custodia membrum muniam, uerum etiā capistro alligem, aut fiscella reprimam. Quod noster interpret uertit, posui ori meo custodiam: Hebræis est, custodiam os meum fiscella, boum scilicet more, quos fiscellis, ut ait quidam, capistrari oportet, ne germinū tenera decerpant. Hoc sane uerbo usus est Moses in Deuteronomio: ubi nos legimus, Non alligabis os boui trituranti: Hebræi habent, Ne capistres fiscella bouem dum triturat. Obserua igitur animæ diligentiam.

Posui, inquit, custodiam ori meo, cum consisteret peccator aduersum me.

Hoc est, ut reddit Paraphrastes, frænū adhibebo ori meo, quandiu negotiū mihi fuerit cum impio. Putas ne undecunq; uel cum non aduertis, sparsos esse coryceos, qui nostram, ut inquit Paulus, explorantes quæ est in Christo libertatem, miro obseruant artificio, si quid non rectè dictum excidat: olim enim coricæ per Asiæ portus interspersi, quid mercatores rerum ferrent, quouē nauigarent

A rent subaufcultantes, insidiasq; interim saxa inter latentia, insulasq; occultiores molientes, egressos illos e portu adoriebantur, diripiebantq;. Sic nimirum a nonnullis etiam in intimis ciuitatū, templorumq; interdū uisceribus fieri cernimus. Hi enim amicitiarū necessitudinumq; prætectu, aut aliquo alio honestiori habitu, tanquam secretiori fecessu tecti piratæ, quicquid loquimur subaufcultare soliti sunt: unde ansa uix unius uerbi prolatione aut reperta aut ficta calumniandi, in nostram grassantur innocentiam, famamq; deprædantur, ac ne cogitata quidem, ad Principes & magistratus pro factis deferunt. Qui interdum malæ fidei pastores cum sint, non solum probos sic male habitos, ab improbis non asserunt, sed etiã (malum) opprimunt, illosq; præmijs qui infontes, tanquã oues belluis cruento in theatro obiecere, & ornant & exaltant. Cæterum peccatorẽ aduersum nos consistere dicimus, cum uel alijs, nobis præsentibus, obloquitur, uel nobis adularatur. Verum illud diuinum, posse adeo obfirmari animum, ut nõ pecces lingua, cum semper, tum potissimum cum te aut tuos calumniantẽ audis. Non est quidem multum te tuam ostentare mansuetudinẽ, cum nemo lædit, obsistitq; & pro uocat: at illud non solum magnum, uerumetiam maximum omnium uidetur, cum consistit peccator aduersum te, silere. quanquam aliquibus persuasum est suum periclitari honorem, nisi in suos, quanto possunt nixu, ferociant calumniatores. Talem quidem morem Christiana nõ admittit constitutio. Imo, si ingenuè quod uerum est fateri uolumus, non conijcio cur hominem illum, qui par pari suis referre calumniatoribus paratus est, refertq; si potest, Christianum appellare debeam, cum Christi legem longè aliter præcipere uideam. Quibusne igitur suam perscripsit uoluntatem ac legem Christus? O mores corruptos. Vide, mi lector, quantum nonnunquam a uero aberramus scopo, parumq; consideramus quæ sit Dei uoluntas bona, ut inquit Paulus. Quam uereor, ne illa Christi ad nos magis, quam ad ludæos olim, pertineat cõminatio: nos dico, qui omiſsis solidioribus, leuissimã nescio quæ interdum amplexamur, quibus planè seruatis, secura omnia nobis fore pollicemur. Væ uobis, inquit, hypocritæ, quia decimatis mentham, & anethum, & cuminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, nempe iudicium, & misericordiam, & fidem. Hæc quidem oportuit facere, & illa non omittere. Hæc igitur atq; his similia cum cerno (ut inquit) illis præsertim in locis fieri, illisq; ab hominibus, a quibus ob uitæ sublimitatem nulla ferè speratur correctio, sic mecum: Vbi auditus non est, non effundas sermonem: quare

Obmutui, & humiliatus sum, & silui a bonis, & dolor meus renouatus est.

Obmutui silentio, uertit Fel. hoc est, ut reddit Paraphrastes, obmutui penitus: abstinui etiam bonis, metuens ne & illa in calumniam raperent. Solet enim aliquando uir probus, si quid acerbius contra se, aut sui similes, uel quod magis eum angit, contra diuinum honorem aut dici aut fieri uidet, in querelas quasdam parum se dignas erumpere, reclamareq;, ac commotiore, quam par est, animo in illos inuehi, qui cum turbas conciuerint & rixas, lautissimè triumphant. Quam sanè intemperantiam quò facilius superent, malunt perpetuo silentio etiam de his quæ bona sunt, obmutescere, intusq; sua, ut aiunt, in sartagine cõsumi, quam quid ineptè intemperãterq; effutire. Verum dolor ille sic ex diutina exortus reticentia, sicq; in interioribus animæ partibus cõpressus, suam secum enutrit poenam: nam spiritus a mœrore quodammodo repercussus, sese ad intimas cordis sedes reuocat: unde contracto introrsus per spiritum calore, doloris incitabula, (sic illa uocant philosophi) mirum in modum incenduntur. Ex quo quidem calore uis eò acrior fit doloris, quò calor ipse uehementius incruduerit. Quare simulac suum in se dolorem innouatum, seu exagitatam, ut uertunt Hebræi, esse fallus est, subiunxit illicò,

Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.

Quorum uerborum sensum sic reddit Campensis: Cum animo reuoluerem quibus in malis essem, non aliter æstuabam, quam si ignis intra me arderet, qui

C erumpere cogeret me in uocem hanc. Vnde uehementes cogitationes, hæ præfertim, quæ in querelas, ob multa absurdè quæ fiunt in mundo, sese effundere gestiunt, intus in animo retentæ, irrequieto tanquam igne exagitantur motu, inardescunt, exæstuant, uixq; uise, ne erumpant, continent. Sic ea nobis peccati à Deo relicta est infirmitas, quò quales tandè simus, nō ignoremus. Cæterum non est dolor cum illo cōparandus, cum uir diuini honoris studiosus, sancta uidet sanctorum à suis conculcari conspurcariq; & nihilominus ne mutire quidem illi integrum est. Tacet igitur, suumq; in semetipso macerans dolorem, cum Deo saltem, postquam cum hominibus non licet, diuinam expostulat iniuriam.

Locutus sum, inquit, in lingua mea.

Quid, oro, post dissimulatum tandiu dolorem, locutus est?

Notum fac mihi dominus finem meum, & numerum dierum meorum, quis est, ut sciam quid desit mihi.

Tædio, inquit, incolatus huius uitæ affectus, in qua sanè nihil quod uerū gaudium afferat, inuenitur, sed omnia turbida, molesta, aspera, confusa: tantum id cupio, ut mihi infelicis huius exilij finis, quantoq; tempore in miserijs mihi uiuendum sit, innotescat. Putas ne diutius cum his qui oderunt pacem, commorabor? Quantum nam mihi æui superest: Spes certè finis, uitæq; melioris expectatio, dolorem hunc meum si non leuare omnino, at saltem lenire posset. Iam quæcunq; gustu amara sunt, ut sunt pleraq; huius mundi, expertus sum, tuaq; ope adiutus utcunq; superauī. Restat finis, quo sanè cognito, non tanta cum molestia quod uitæ reliquum est transigam.

Ecce mensurabiles posuisti dies meos, & substantia mea tanquam nihilum anteq; tē.

Veruntamen uniuersa uanitas omnis homo uiuens.

D illud in primis asseuerandum, finem unicuiq; sui incolatus, facile posse innotescere, si se breui cogitat moriturum. Nam longa haudquaquam serie, non dico annorū, sed horarum, recensendum est, quicquid totum hīc uiuitur. Ecce ad mensuram pugillorum posuisti dies meos, uertit Fel. & tempus meum ac si non esset coram te. Minimam omnium quæ manu fiunt, hīc ponit mensuram, quo te nuissimæ uitæ nostræ tempus adeo breue esse, ac citra omnē, ut sic dicam, numerum cogites, quod tam parua mensura, ut est pugillus, metiri possis: aiunt enim quartam partem esse palmi. Vnde nonnullis placuit sic uerti posse: Ecce palmares posuisti dies meos, hoc est, breues, modicos, citoq; desituros, utpote tam modica re inclusos. Vtcunq; igitur sit litera, illud non ambigendum, breuitatem hīc uitæ humanæ describi. Siue enim cubito, siue ulna, siue spithama, aut semisse & pugillo tuam hīc uitam metiaris, scito te quamprimum moriturū: atq; propterea inanitatem quandam rerum esse, mortalium ætatem. Reuera enim, inquit Campanensis, modis omnibus uanissimus est, quisquis est homo, quantumuis uideatur esse aliquid. Substantia mea, partim tempus meū uertunt, partim æuū, quod uates uice hominum asserit, si Deum spectes, qui super omnem æternitatē positus est, nihil penitus esse. atq; hīc non absq; ratione interponitur Selah. Cæterū uniuersa uanitas omnis homo, sic interpretantur: per omnia, per uniuersosq; suos affectus, & appetentias, illas præfertim quæ ad mundum attinent, uanitas est omnis homo uiuens. Nihil est, inquit, humana uita, præterquam uanitas. Certè (uertit Fel.) omnis uanitas, omnis homo permanens. Alius uerò, Certè tota uanitas est uniuersus hominis status: ut hinc ex Hebræorum interpretum consensione, non ignoremus illud repetitum in nostra æditione Veruntamen, certè esse, aut ut alijs uisum est, tantum: ut sit sensus: Nullam ferè in terris uitæ hominis esse ueritatem, sed quandam potius umbrā, uestigiumq; ac tenuem rerum imaginem, si æternum illum uitæ statum cogitemus, quem, transacta miserrimi huius incolatus peregrinatione, in Deo per Christum adepturi sumus: unde stultitiæ proximum esse, quicquid hīc accidat, conturbari hominem & affligi: quod à spiritu statim additur,

Verun-

A *Veruntamen in imaginē pertransit homo, sed & frustra conturbatur.*

Et uerē frustra superuacueq; perturbationibus acceptis concutimur, deq; rerum humanarum damno ac iactura querimur, quas citissimē tanquam, non dico imaginem, sed imaginis somnium præterire conspiciamus. Si uita hominis a deo fugax est ac uelox, ut eam spiritus umbræ & imagini comparet, cui putas rei diuitias, honores, regna item atq; imperia posse comparari? O quantum certē fallimur. Scit quidem omnia hæc infelix homo, cognoscit, intuetur, experitur quoque, ac manibus quodammodo contrectat: & tamen ad leuem tam caducarum rerum motum angitur, & nequicquam conturbatur, easq; quamprimum in nihilum resoluendas amat, quantoq; potest studio & colligit, &

Theaurizat, & (quod infelicissimum omnium uidetur) ignorat cui congregabit ea.

Heu fallam mortalium expectationem. Cui tanto labore, ac tum animæ tum corporis intertrimento acquisita, post tuum relinquere paras obitū? Extraneus interdum hæres, atq; hostis sæpenumero, licet filius sit, & consanguineus, tuis succedit fortunis. Suspiciatus ne unquam fuisses decoctorem aliquem breui hora consumpturū, quod tu tanto tempore, tantoq; salutis tuæ dispendio congestisti? Quid uerō senserint hi, qui tot bonis beneficijsq; ecclesiam ditauerunt, multi se ignorare dicunt. Illud tamen fatentur, non propterea quidem aut suos ciues, aut consanguineos & affines, aut filios quoq; et amicos pauperes suis bonis fraudasse morientes, ut in nefarijs absumerentur usibus. Horret animus illa cōmemorare, quæ ob beneficiorum, ut uocant, lautitiam interdum peraguntur: quare illa, quorum interest, cūrent pontifices, ac corrigant. Meis ne partibus me omnino defuisse censebor, si uerecundē, ac cum pontificum reuerentia admonueror? Nec ipsi quidem orbis moderatores, si ex Deo sunt, uiros illos, qui ingenuē doctrinā spiritus edocent, auersantur, tantum abest ut odio habeant. Cæterum

B *Ecquæ nunc est expectatio mea? nonne Dominus? & substantia mea apud te est.*

Rursus substantia hic Hebræis est, præstolatio, seu spes. Vnde sic Fel. Et nunc, quasi dicat, rebus mundi sic se habentibus, quid expecto domine? spes mea in te est. Iam, inquit, confessus sum mortalium uitam, ac quæcunq; moliuntur homines, uanitatē quandam esse, atq; umbrā. Quid igitur in tam caducis cōfido rebus? Tu certē unus es, in quo spes mea omnis, ac quicquid sum, & uiuo, recumbit. Appetant alij, ut lubet, & diuitias, & delicias, quibus nihilomnius in terris nullus statuitur finis, & modus: ego autem hæc omnia fastidiens in te solum me, quantus sum, reijcio. Ergo

Ab omnibus iniquitatibus meis erue me: opprobrium insipienti dedisti me.

Omnes, quod sciam, Hebræorum codices habēt, opprobrium insipientibus, seu ludibrium stolidis, seu nequam, ne ponas me: hoc est, ne finas me perditis hominibus, ac nullius frugis, opprobrium fieri: solent enim hi, si quando probos uident diutius in miserijs uiuere, cum malaq; conflictare fortuna, illorum deridere patientiā, ac spem, quā ignauitā appellant. Ne proinde id fiat, rogat uir sanctus: sed prius illud, ut scilicet suis ab iniquitatibus, ac transgressionibus, ut uertit Fel. utpote origine atq; exordio, unde mala cætera proficiscuntur, emundet. Nulli dubiū, quod à nostris sceleribus illud nascitur, quod in opprobrium insipientiū traditi sumus. Illusio, inquit alio in psalmo, his qui in circuitu nostro sunt, facti sumus. Vide quid hic asserat: Dedisti me, ait, opprobriū insipienti. Causam mox addit cur id contingat: quia in te peccaui. Ego enim meis à meipso diluendis maculis nō sum idoneus: quare tu, qui omnipotentissimus es, ab omnibus iniquitatibus meis erue me. Et sic abs te adiutus, haud amplius quidem irrisioni meis ero aduersarijs. Interea autem ubi me illorū uanitati ac sannis obiectū esse uoluisti,

Obmutui, & non aperui os meum.

Illorum enim arroganti non respondi temeritati,

Quoniam tu fecisti.

Tu, inquā, sic fieri iussisti. Tu, tu, non homo, es qui percussisti, Tu etiam solus

Ces, qui uulneri meo medelam adhibuisti. Te igitur solum inuoco, terogo, te imploro, tantū abest ut cum cæteris uel uerbo quidem uno exposulem. Tu tantum

Amoue à me plagas tuas.

Alij forsan æternam abs te summa animi fiducia petent beatitudinem, ac uitam: ego id quidem non nisi pavidè ac reuerenter: istud uerò & opportunè & impportunè, & procaciter quoq; tandiu orabo, donec me exorasse sensero. Non te, inquam, dimittam, nisi prius benedixeris mihi, à teq; audiero, Aurora est. Uulnera igitur illa, quæ tu met inflixisti, tu ipse etiam remoue. Verum nō id quidem oro, quasi non me grauiora meruisse arbitrer, querarq; me iam satis pœnarū dedisse: hoc sanè stultissimum esset: sed dico, me iam profus plagarum tuarum uī attritum esse. Acerbiores quippe sunt, quàm ut his meæ ferendis uires sufficiant. Hebræi simul & Græci alio hanc legunt ordine literam. Quod enim noster uertit interpret, Amoue à me plagas tuas: deinde ueluti finito & uersu & sensu, alium orditur uersum, ad hunc modum:

A fortitudinē manus tuæ ego defeci in increpationibus: propter iniquitatem corripuisti hominē!

Felix sic transfert: Aufer à me plagam tuam, à uulnere manus tuæ ego defeci. Postea uerò sic: Cum redargutionibus super delictū castigasti uirū. Alius item: Remoue à me plagam tuam, ab exagitatione manus tuæ consumptus sum: in obiurgatione ob iniquitatem corripis uirum. Euthymius quoq; græcus: Amoue à me plagas tuas, à fortitudine manus tuę ego defeci: in increpationibus propter iniquitatem corripuisti hominē. Idem fermè Chaldæus: Amoue à me, inquit, uulnus tuum, à percussione ualide manus tuę consumptus sum. Quorū omnium sensus ac summa est, quòd anima sui suorumq; facinorū, simul & inferendis pœnis uirium bene conscia, clamat, petitq; iam demum à tam dira plagarum immisione reparari: non quòd quidem & has, & acerbiores quoq; non merita sit, uerum ob id, quòd se iam planè sub grauitate manus Dei consumi sentiat. Vnde sic reddit Paraphrast. Aufer à me paulisper flagellum tuum: præ metu enim manus tuæ propemodum exanimatus sum. Nam in increpationibus propter iniquitatem corripuisti hominē: hoc est, ut idem interpretatur, castigationibus ob iniquitatem immisissis, erudire soles hominē. Cur hīc igitur felicissimas non appellauerim aduersitates, simulatq; per eas, quasi per eruditiones quasdam & instructiones, ad diuinam intelligendam uoluntatem informamur? Verum has caro quantum potest refugit: spiritus uerò, modò ex Deo sit, non solum illas non refugit, sed immisissas libentissimè admittit, ac si ardentior est, & amat, & quærit. Clamat ubiq; lex sancta, filiorū Dei pectora ad mundi iniurias ac persecutiones erudiri solita, planeq; per tribulationes & angustias occalescere. Ad hæc si bene aduerteris, ut inquit Theophylactus, inuenies non aliter regnare in nobis Iesum, nisi per afflictionem: atq; ita qui in delitijs uiuunt, inimici sunt Christi. hæc Theophyl. Cæterum cui iam compertū non est, duas ob res cœlitus immiti aduersa: ob unam quidem, quia turpissimè peccauimus: ob alteram uerò, quòd nos Deus, qui nostri amantissimus est, cuius simus temperaturæ agnoscat. Hos igitur non ignorantes, quid tam molliter sub ærumnarum mola perstrepimus, ingemiscimusq;: Verum, ut dixi, carnis hæ partes sunt, non spiritus, qui non secus à tentatione & angustia, expoliri solitus est, ac solet ferrum mordaci à lima splendorem nancisci. Vide quid dicat caro:

Et tabescerē fecisti sicut araneam animā eius. Veruntamen Vanè conturbatur omnis homo.

Atrocitatē castigationis exaggerat. Eo enim modo, inquit, tuos in correptionum acerbitate contabescere uoluisti, quo solet aranea, quę dum in texendis suis illis telis, opere scilicet inutili, intenta est, seipsam exhaurit & consumit. Hebræi tamen non araneam, sed tineam uertunt. Vnde Felix uertit: Tabescere fecisti uelut tineam preciosum eius. Quid porrò sit preciosum eius, hominis uidelicet, nostra expressit æditio, animā inquiens eius, cuius quidem uigorem propter flagella contabuisset asserit, perinde atq; solent uestimenta etiā summa diligentia reposita

A fira, à tineis rodi & absumi. Notat hîc quidam, subaudiendum esse, uestimentū, ut non rarò aliquid, quod ex reliquis uerbis satis intelligitur, omittere scriptura solet. hæc ille. Quare sic uertit: Dum tu hominem ob iniquitatem tantum quasi obiurgans castigas, illicò tabescere eum facis, ut pereat quicquid in eo desiderabile est, sicut uestem depascit tinea. Et cum homo tam infirmum animal sit, ut minutissimis istiusmodi comparetur uermiculis, ueruntamen uanè conturbatur, adhuc intumescit, adhuc suæ nullum statuit terminum ambitioni. Mera enim uanitas homo est. Illud rursum non omittendum, quod ex annotationibus Felicis conijci potest, cui & quadrat litera, quam modo posui, Preciosum eius, desiderabile uel desideratum eius posse uerti: ut sit sensus: Idcirco enim hominem corrigere decreuisti, & id quidem acriter, ut ita in eo pereat, quicquid desiderare est solitus, dum mundo addictus est, quemadmodum perit consumiturq; à blattis, pannum aut uestis. Desiderabiles certè erumnas: non secus enim affectiones nostræ effrænes, concupiscentiæq; ac desideria ab ipsarum dente perroduntur & euanescent, ac solent quidem tabulæ è ligno, aut uestes, & cætera id genus alia, à tineis perforari, exedi ue, & in minutissimam, ut sic dicam, scobem redigi. I nunc, qui perinde aduersitates, rem tibi adeò necessariam exhorrescis, atq; horrere solet inuentam in itinere uiperam uiator. Crebris, inquit Euthymius, temptationibus & flagellis extenuat animam nostram Deus, crassitudinem illam nimium, quæ ob peccata concreuerat, ei circuncidens. Solet, inquit, anima à peccatis quodammodo crassior reddi, & contra afflictione & flagellis attenuari. Quare, mi lector, appetendæ sunt aduersitates non detrectandæ. Verum quoniam Dei donum id est, robur ab ipso quidem non ignauis peti debet desiderijs ac uotis. Certè qui suum aduertit periculum, quamq; longè adhuc à patria exulet, nō potest non immenso affici dolore, ac queri se tandiu peregrinari à domino, atq; illius felicissimo priuari aspectu: ad quem assequendum maiori sanè uisus opus est ac nixu, quam quem humanæ admittant uires. Si quidem corpus spectes, atq; il-

B lius cōmoda, nostra hîc firmantes tentoria, immortalem hanc fore uitam, quamuis difficilem & ærumnosam, cupimus: & tamen scimus, ut inquit Paulus, quod si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, æternam in cœlis. O deplorandum errorē. Dispeream, si suis homo uiribus, quantum quantum est, uel usq; ad lunæ globū saltem pertingere potis est intellectu: multo uerò minus ad illa quæ purgatissimis tantummodo animis à Deo cōtemplanda obijciunt. Alij igitur suā iactitent excellentiam, ne dicam uentosam persuasionē, suasq; optimas à natura dotes & prædicent: & si lubet, etiam ad posterorum memoriam parietibus, duræq; silici imprimant, ac statuas erigant: ego autem meam non celans indigentiam ac paupertatē, clamabo ad Deum altissimū, Deum qui benefecit mihi, dicamq; cum propheta:

Exaudi orationē meā domine, et deprecationē meā: auribus percipe lachrymas meas: ne sileas.

Inculcatæ enim dictiones, oratio, deprecatio, lachrymæ, commiserationis plenæ sunt, eoque tendunt, ut quod forsan aut ius, aut ratio nequeunt, ipsæ importunè impetrent. Hæc dixisse uolui, ne in distinguendis in hoc poemate sæpenumero oratione à deprecatione, rursumq; deprecatione, ab obsecratione, tēpus melioribus impendendum studijs, conteratur. Ne putes, inquit quidā, hîc animā ore solummodo ac uerbis orare, addit & lachrymas, quæ uiolentissimæ sunt in precibus, ad mouendū iudicē. Quæ quidē anima licet, ut inquit Augustinus, tot trāsilierit, habet tamē adhuc quod flet: quia abest quod desiderat, quia crebescunt scandala, abundat iniquitas, refrigescit charitas. hæc Augustinus. Possē & ego illud addere, quoniā defecit sanctus, atq; ideo Christus iam ferè ab omnib. ignorat, idcirco cōtemnitur, ostentuiq; habetur, ut ait Paulus. Cæterū alio modo legitur Hebræis hæc litera. Sic Fel: Exaudi orationē meam domine, & clamorē meum auribus percipe: ad lachrymā meam ne sileas. uel, ut alius, ad lachrymā meam ne obsurdescas. Clamorē meū auribus hauri, uertit Campensis: ad fletum meum ne obsurdescas. Atqui hîc duo mihi, quæ ad clariorem uulgatæ æditionis intelli-

E e

C gentiam faciant, uidere uideor: alterum quidem, nihil aliud in hoc loco deprecationis uocem esse, quàm clamorem illum internum, è corde anxio erumpentem ad aures usq; Dei: alterũ uerò, ne sileas, ad lachrymas referri: quæ sanè adeo necessaria sunt in oratione, ut ferè ea indigna sit, quæ audiatur, si desint lachrymæ. Vbi lachrymæ, ibi spiritus. Lachrymæ, inquit Ambrosius, tacite quodammodo preces sunt: ueniam non postulant, & merentur: causam nõ dicunt, & misericordiam consequuntur: nisi quòd utiliores lachrymarum preces sunt, quàm sermorum: quia sermo in precando sæpe fallit, lachryma omnino non fallit. Sed illud arbitrandum, ueras nunquam lachrymas, eas dico quibus orationem munitam esse oportere diximus, à corde duro atq; occupato, prodire posse. Liquor enim est, qui animæ libenter illi adhæret, quæ spiritus suauitate affecta, nullo amplius alio satiari expetit edulio quàm suspirijs ac singultibus illis, qui à desiderio cœlestis patriæ, atq; à miserrimo uitæ huius ergastulo dissoluendi proficiscuntur. Alio qui lachrymarum facilitatem in his, qui nunquam suam reformant uitã, sed semper mali sunt, quo nomine appellem, prorsus me fugit. Ea enim uirtute præditæ sunt sanctæ lachrymæ, ut animam totam abluant, mutantq; in aliam, quã antea omnino ignorauerat, formã & imaginem. Sed de lachrymis satis: quanquã perpetuò mihi lachrymandum esse scio, ô Deus:

Quoniam aduena ego sum apud te & peregrinus, sicut omnes patres mei.

Quandiu enim in corpore sumus, clamabat Paulus, peregrinamur à domino. Vis ne peregrinationis humanæ statum audire? Per fidem, inquit, ambulamus, & non per speciem. Audemus autem (en sanctorum fiduciam) & bonam uoluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentem esse ad dominum. Nam & in hoc, inquit, ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cœlo est, superindui cupientes. En tædium animæ, quo mirum in modum afflictæ, ab istis iam tandem mundanarum rerum tricis cupit dissolui, & esse cum Deo: qui certe cum sit uera hominis quies ac beatitudo, in hac carne tamen uix in enigmate conspicitur: quare à diuino illius aspectu semoti, ac per id tetrum uelum corporis disiuncti, querimur quòd tam diu ab illo, quem supra omnia, imò quem solum & amamus & colimus, extorres simus, clamamusq; cum propheta: Aduenę sumus, apud te tamẽ, per fidem, sicut omnes progenitores nostri, qui in nube fuerunt: hoc est, in caliginoso uitæ huius incolatu atq; exilio abs te peregrè degentes, spe tamẽ in cœlis ac desiderio tecum in patria felicissimè diuersabantur. Sic nos quidem. Sed quid alios memoro? Ita ego, inquam, inæquali licet passu atque affectu, meam mecum deploro miseriam, ingemisco, quantoq; possum nixu contendo, si fortè eò per te ueniam, ubi tu mea es merces, mea quies, mea felicitas, & patria, ô benignissime. At prius tu quidem (mitigata paululũ pœnarũ atrocitate, sub qua, nisi manum porrigas, mihi omnino periclitandũ esse uideo)

Remitte mihi, ut refrigerer, priusquam abeam, & amplius non ero.

Suspende, obsecro, tuum de me iudicium, manumq; à percussione reprime, ut antea quàm è uita hac mortali demigrem, respirare ualeam: hoc est, ut spiritus consolatione accepta, te tandem piensimum agnoscam patronum, quem hætenus seuerum, propter peccata mea, expertus sum iudicem: & sic abs te refo-cillatus, securè deponam spiritum meum. Cui laus sit & benedictio in secula seculorum, Amen.

IN FINEM PSALMVS DAVID XL.

Xpētans expectaui dominum, & intendit mihi.

Aut certè in ueritatis indagatione prorsus hallucinor, aut nos ferè omnes amentes appellari necesse est, qui cum psalmodiarum librum, scriptum nimirũ Dei digito, ad mores hominum informandos, refundendosq; denuò in nouã imaginem in Christo Iesu, qui summa psalmodiũ est, clamore, eiulatu, lachrymis, suspirijs, metuq; ac terrore simul cum flagrantissimo orationũ studio, respersum cernimus, uix oculos aperimus ad ea sanè cõsideranda, quæ

A que in psalmis nobis imitanda proponunt. Clamat in his Christus, ingemiscitq̄, moeret, affligitur, ac quasi sub tuo onere, ô homo, exanimatur: & nihilominus, perinde ac tua minimè res agatur, & rides, & profundissimo stertis somno. Non ne, te obsecro, hominis parum pensî habentis indiciû illud est, sese penitus suo à ferendo onere subducere, alium interim sub eo emorientem contemnere & irridere? O nostram ignauiam. Putamus ne nostra ad diluenda scelera, unam uix ui excussam ab oculis lachrymulam suppetere posse, qui Deum legimus pro non suis, tantis affectum fuisse doloribus & cruciatibus? Censemus ne nostra in re, tanta præsertim, debere nos obdormiscere? Atqui ut illud omnium uerissimum sit, Christum nostra omnia suis ærumnis adeò extenuasse delicta, ut planè nulla effecta sint: num te propterea prorsus tuo in negotio indiligentem, incogitantemq̄ esse decreuit? Vult igitur Deus, ut secum in his, quæ ad te spectant, collabores, teq̄ saltem, ut grati animi homines solent, in tuis curandis rebus, & promptum, & non ignauum omnino præbeas. Si Christus itaq̄ pro te doluit, ualdeq̄ afflictus est: tu & pro te ualdè doleas, affligarisq̄, ac nulla prætereat dies, quin tu pro te cum illo, qui pro te ubertim lachrymauit, abunde illachrymes. Alioqui certè cum sacram serio intueor legem, contraq̄ nostram cum è regione expendo uitam, mihi nescio quid, nulla sui parte sibi cohærens, ac, ut in somnis fit, totum disiunctum & luxatum uidere uideor: hæc enim imperat continentiam, modestiam, charitatem, pacem, concordiam, mansuetudinem, humilitatē, iustitiā, ueram religionem, nostrî odium: nos contra libidinem rependimus, arrogantiam, similitatem, discordiam, fastum, superbiam, iniurias, superstitiones, ac nostrî amorem. Stricto ne hæc simul coeunt modo? Erro' ne, an ista prout reuera sunt delinui? Non ne, te oro, luxui adeò intentè avaritiæq̄, ac cæteris huiusce generis orbis monstris addictus es, ac si in terris nihil aliud Christus aut egisset, aut alios edocuisset? Ille unam uiuendi rationē præ se tulit, nos aliam longeque diuersam &

B amamus, & mordicus tenemus. Atq̄ hæc quidem, cum eo se habeant modo nos tamen christianæ disciplinæ sectatores esse, nō solum credimus, uerum etiam pro nostra huiuscemodi tutanda persuasione, cum contradicentibus rixamur cōtendimusq̄, ac usq̄ ad audientium nauseam digladiamur. Sed de his satis. Nunc ad psalmum mentem applicemus, interim his non ab re defletis. Narrat hîc anima ea, quæ per fidem ita annexa est Christo, ut is caput sit, illa membrum, quomodo per gratiā à multis erepta sit malis. Verum unde ipsa in tam mirabili & diuino exponendo consilio deficit, ille, ut est anxius, ut sic dicam, animarum zelotypus, quasi succenturiatus supplet. Quare non mirum admodum esse debet, si tum hoc in psalmo, tum in plerisque alijs, membrum modò uideas unum è Christi corpore, tanquā in scena, loqui, modò ipsum caput pro se interdum, interdum uerò uice omnium, & nonnunquā ignobilium, ut illa uocat Paulus, membrorū introduci. Quæ sanè norma ad intelligēdas scripturas uniuersalis est, atq̄ eousq̄ necessaria, ut planè à psalmorum studiosis absq̄ ea non secus erretur, atq̄ errant hi, qui nandi prorsus imperiti, nare absq̄ utre aut subere præsumunt. Cum diutius, inquit, aduersariorum telis impeterer, diris uè persecutionum stimulis exagitarer, quid putas egerim? num quidem mihi ob moram dilationemq̄ diuinam tunc fuit desperandum? Minimè certè omnium, sed, ut sanctus mihi suggessit spiritus, Expectans expectaui dominum, & intendit mihi. In me, inquit, suos iniecit oculos dominus, beneuolq̄ intuitus est aspectu. Quid porro sibi uelit repetita dictio, expectans expectaui, Hebræus aperit. Cum diu, inquit, expecta uissem dominum, tandem attendit mihi. Paraphrastes uero: Sollicitè expectans expectaui, donec præberet se mihi. Iam illud periculosum, in continua hac cum carne & mundo lucta, moræ diuinæ, qua non propterea cœlestis pater in suis defendendis utitur, quod illos negligat, uerum ut aptiores eos ad suum cultum pietatemq̄, quæ in rebus arduis posita est, efficiat, impatientem fieri. Et cum quidem nostrū omnino excedat intellectum, quamobrem id potius quàm illud in terris fiat: ita nos planè fugit, cur nō actutum præsto adsit Deus nostris in suble-

IOAN. BAPTISTÆ FOLENGII

C uandis miserijs, & uocatus, & lachrymis, ut nobis uideatur, coactus. Hebræi totum hunc uersum sic integrè transtulerunt, ut principium sequentis secundum nostram æditionem, præcedentis illis finis sit, hoc modo: Expectans expectaui dominum, & inclinauit (aurem scilicet) ad me, & exaudiuit clamorem meum. Postea alium sic incoepant: Et exaltauit me de puteo perstrepenste, uel strepitu. Quod noster interpres sic uertit:

Et exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu miseria, & de luto facis.

Siue miseriam, siue strepitum legas, statum illum calamitosum denotat, in quo anima propter tentationum rerumque aduersarum uehementiam posita, ipsa in se aliud nihil sentit atque experitur, præterquam tumultum, strepitum, pauorem, miseriam. De luto facis. de luto coeni, seu limi, reddunt Hebræi. Videtur metaphora ab his sumpta, qui amnem aliquem turbidum pedibus, aut equo uadare tentantes, in occultum fundi limum incidunt, à quo, nisi aliena extrahantur ope, emergere nequeunt: unde in foedo illo mortis genere interire eos necesse est. Ita igitur omnis huius mundi calamitas est, ita erumna, ita persecutio, ita tentatio, ita peccatum. In peccatis, inquit Christus, uestris moriemini. Ecce limosi uadi periculum. Ecce in coeno mors, dum nostris nimium pedibus, animæ scilicet affectionibus & cupiditatibus, aut equo, hoc est, irrationali, effrenique humanæ prudentiæ consilio, nostram committentes salutem, in illas rerum angustias incidimus, à quibus sanè eximi quammaxima ui opus est, diuina scilicet: nam uirtus omnis humana tenuis est ac debilis.

Et statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos.

Non contentus quidem unquam est Deus suos à periculis extraxisse, nisi illos etiã tuto in loco collocet. Id est enim quod hinc asserit spiritus in hoc uersu, qui sic à Paraph. redditur cum superiori: Sollicitè, inquit, expectaui dominum, ut extraheret me è puteo illo calamitoso, & luto sordidissimo, & constitueret me in rupe erectum in pedes meos, uiam mihi præparans per quam ambularè in offensa. Purgatos igitur per fidem, quæ est in Christo Iesu, animæ affectus, qui sunt eius pedes, euulsosque à peccati limo ac sorde, adeo firmo in solo & petra, hoc est, in seipso roborat æternus pater, ut nequaquam amplius nutare possint, sed rectè gradientes, eò sese expedite dirigant, ubi naturalis suus est finis, quam beatitudinem appellamus. Idcirco enim mortalium animas creauit Deus, ut beatitudinem habeant. Quare eam non adipisci, contra planè suæ naturæ conditionem esse arbitrandum est. Vide igitur quam foedè erret anima quæ peccat, cum non solum ab Deo, qui eius est finis, se impudentissimè subducatur, uerum etiã ipsa suam corrumpat naturam. Vnde hinc transacti iam periculi memoriam retinens, illudque procul tanquam scopulum in mari è littore prospectans, sibi se in tuto esse applaudit, Deoque, qui suos statuit supra petram pedes, ac suos ne amplius à uia iustitiæ aberret, direxit gressus, quanto potest tripudio gratias agit, additque ad sui gaudij cumulum:

Et immisit in os meum canticum nouum, carmen Deo nostro.

Nouum hinc uocat canticum, nouam oblatam laudandi Deum materiam, ob nouam innouati spiritus gratiam: quod in sequentibus magis exprimit. nam quod nos legimus, carmen Deo nostro, Hebræis est, laudem Deo nostro, ut sequens hemistichion prioris sit explanatio. Vnde ex Hebræo quidam Carmen, inquit, ori meo inseruit, gratiarum uidelicet actionem Deo nostro, quod à Paraph. sic redditur: Vt immitteret, inquit, hoc est, expectans expectaui dominum, ut immitteret in os meum carmen, quo noua & inaudita beneficia Dei nostri decantentur. Ceterum de cantico nouo, in Psalmo trigesimalotertio abundè est dictum. Iam enim per nouum Adam, noua mundo oblata sunt munera: neque uetustum illud Væ amplius, tam frequens in prophetis, à primisque exortum parentibus: quorum delicto nostræ adeo afflictæ sunt res, ut sanctus ille uir clamare non sit ueritus, Væ seculo, & qui habitant in eo. non amplius, inquã, Væ illud antiquum simul & horrendum auditur: sed uox turturis, uox dilecti pulsantis, ut inquit sponsa: uox qua dictum est, Hic est filius meus dilectus, ipsum audite, nam is solus est, qui canticum illud nouum composuit, quod nemo cantare poterat, nisi centum quadraginta quatuor millia, qui

exem-

A exempti sunt de terra. Vetusta enim omnia fastidit dominus. Quare nō abreclamat Paulus: Renouamini spiritu mentis uestre. Quo uerò modo id fieri debeat, alius breui aperit compendio: Quiescite, inquit, agere peruerse, discite benefacere. Hæc est sanè noua in Christo creatura, ad cuius exemplum

Videbunt multi, & timebunt, & sperabunt in Domino,

Vide quid boni à grata anima ob percepta diuinitus beneficia proficiatur: nam (ut multa alia omittam) illud in primis nobilissimum est, quod à sanctissimis eius consilijs, actionibusq; & uerbis, ad sanctitatem complures amplexandam, quæ in spe potissimum, ac Dei timore consistit, incenduntur: quemadmodum à prauis moribus, illorum præsertim qui magis conspicui sunt, deterrentur, ac desperati maledicta blasphemiasq; deo pro laudibus regerunt. Quot interdū animæ, multorum qui aut ætate, aut sexu, aut iudicio & ingenio infirmiori sunt, audito uisōq; turpi aliquo exemplo in natu grandioribus, atq; in his qui religiosiores censentur, non solum ab incœpto fidei proposito resiliunt, uerum etiā ad quæuis facinora sese impudentissimè ingerūt: Danda proinde est opera, ne quæ nostro exemplo ad turpes incitemus operationes. Nam unicuiq; ut sacra fanciuit lex, mandauit Deus de proximo suo. Verum tu, cui lux iam per Christū oblata est, eorum tantummodo uitam imitare, qui boni sunt: ceteros uerò, quamlibet primarios, tanquā angues aut scorpiones deuita. Quòd si quem tamen illorū, qui ideo in sublimi aliquo gradu & dignitate sunt constituti, ut norma omnibus bene sancteq; uiuendi existant, turpiter uiuere contigerit, ne dubites, si à tam periculoso monstro te fuga auerteris, à melioribus ingenijs reprehendi. Tantum illud cura omni obserua ac fac, quod tibi simili in periculo faciendum esse præcepit Christus: Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite. Hic mihi itaq; cōsidera, quid de se dicat uir sanctus, seu pro eo filius Dei. Videbūt multi. Quid oro, uidebunt: Meam nimirum in aduersis & spem, & tolerantiam: meum erga

B Deum tum amorem, tum reuerentiam, candoremq; animi, ac fidem. Quare his moti quamplurimi, meoq; incensi exemplo, totam salutis summā ex me discent, quam in spe maximè, ac Dei timore positam esse, haud semel dixi. Itaq;

Beatus uir cuius est nomen domini spes eius, & non respexit in uanitates & insanias falsas.

Beatus, inquit, uir, qui tentatus, alicuiusq; rei honestæ percupidus, non ariolos, aut magos, meras nimirum uanitates atq; insanias sibi accersiuit, sed spem omnem suam in Dei nomine uoluit esse. Vult Euthymius dictiones, insanias falsas, Græcis esse uaticinia dæmonum: quæ idcirco falsa sunt, quia à dæmone, qui mendax est, ut ait Christus, & pater eius, originem habent. Furore enim temerario atq; impotenti uates illi dæmonum perciti, quid insanix, falsæq; religionis & doctrinæ non effutiebant: Sic Fel. Non respexit ad superbos & diuertentes, seu circumuehentes, mendacio. quanquā Paraphr. ad quascunq; uanitates illud referendum esse opinatur. Vnde sic reddit alius quoq; ex Hebræo: Non respexit ad fastuosos, & eos qui ad uana deficiunt: hoc est, qui Deo uero relicto, quæ carni libent sectantur, & qui iam non bona, sed inanes bonorum imagines atq; umbras anxio amplectūtur desiderio. Id est, ni fallor, quo suos in Hieremia uoluit Deus admonitos esse: Nolite, inquit, confidere in uerbis mendacij, dicentes: Templū domini, templum domini, templum domini. Vtinam nostra hæc ætas, alioqui satis iam demum ad solidum bonum experrecta, huiusmodi careret uitio & errore. Iam quidē uel inter ipsas uilissimas textrices, non desunt quæ astrologiam illam ineptissimā profiteantur, qua, dempto ueluti sceptro de Dei manu, non solum priuatas prælagiunt cuiuslibet fortunas & ætates, sed & imperijs, regnisq; ac ditionæ illi (ō ineptias) summi Pont. maiestati necessarios quosdā euentus contingere & asserunt, & quod magis dolendum est, toti persuadent orbi. Sunt ne hæc solidè in Deum fidei argumenta atq; indicia, an uanarum potius instrumenta superstitionum, falsarumq; opinionum, ac doctrinarum insitiones? Non hi ergo beati, qui huiusmodi in Dei domo enutriūt errores: sed is beatus, qui spe omni sua in Dei nomine reposita, non respexit ad uanitates & insanias falsas. Verū

Chis parumper omiſſis, ad te redeo, ô, cuius fidei me iam pridem dedicaui. Nam
Multa feciſti tu Domine Deus meus mirabilia tua, & cogitationibus tuis non eſt qui ſimilis ſit tui. Annunciaui & locutus ſum, multiplicata ſunt ſuper numerum.

Sic enim ex duobus noſtri interpretis uerſibus, unum legunt Hebræi, & eſt ſuperioris propemodum exclamationis cauſa. Diuino quidem ſpiritu, à quo uera omnis cognitio oritur, accenſa anima, atq; ex conſideratione immenſæ Dei beneuolentiæ erga homines ſtupida effecta, exclamauerat: O felicem uirum, ô beatum, qui fiduciam ſuam omnem in domino collocat. Subinde uerò alio exclamationis genere, tanquam rationē, cur ſic exclamauerit, redditura, ſuum depromit ſtuporē, & ait, ut uertit Campenſis: Plurima designaſti tu domine admiratione digniſſima: & cogitationes, quibus ſedulò curas nos, tam ſunt multæ & mirabiles, ut nemo hominū intelligere queat, quantū tibi debeat pro illis. Si enim alijs enarrare coner eas, & uerbis proloqui, inueniam plures eſſe, quàm ut numerare ſufficiam, nedum uerbis explicare. Quis porrò illas æternas patris cogitationes, quibus ante omne æuum decreuerat per unigeniti ſui ſanguinem & mortem genus ſeruare humanum, ut intellectu capere, uel lingua proloqui unquā poterit? Abtruſiores illæ ſanè ſunt, admirabilioreſ ue, quàm quæ ab humana mente percipi ualeāt. Quare nō immeritò exclamat anima: In cogitationibus tuis, hoc eſt, tam admirandis, tamq; amore ac charitate refertis, quis ſimilis tibi? quis tecū comparandus? Quid ex ſe homo cogitationibus cōprehendere unquā poterit, quod idem aut turpe omnino non ſit, aut inconfans, aut bonarum rerum odio pleniſſimum? Tuarum uerò cogitationū modum ſuper nos non eſt ordinare ad te (ſic quosdā hunc uerſum reddere uideo) hoc eſt, tam ſublimis ſunt, nempe diuinæ, ac ſupra omnē æternitatē, captūq; humanū poſitæ (noſtræ uerò ſordidæ, ac temporarię) ut nullus omnino modus, aut ratio in hiſ perueſtigandis idonea ſit, quo modo ſeſe ad te habeant, hoc eſt, à te proficiſcant. Annunciabo, inquit, loquar, præualuerunt numero. Ad eò, inquit, omnē numerū ſperant, ut nihil propemodum ſit, uelle eas lingua exprimere. Quis, oro, hīc ſtupore non extra ſe fiat, conſiderans tanta tamq; immenſa Dei mortalibus ſubueniendi eſſe cōſilia, ut omnē prorfus excedant cogitationē, ac numerum ſuperent, uincantq; omnem omnium ſpem atq; expectationē? Certè ſi nō aliud, id ſaltem, puto, uel ipſa geliſſima ad diuinū amorē accēdere deberet pectora, cordaq; è ſede propria euulſa, in ipſum, qui tanta nos proſequitur charitate, transformare. Quid illud? O cæca mortalium iudicia ac ingenia. Quid, inquā, illud, cum te ſentias per ignominia ad gloriam, per turbationē ad pacem, per mortē ad uitam, per peccatū ad iuſtitia miro modo aſciſci, ac uī fidei adduci? Hic enim, mi lector, cuperem & ego, ne ingratus omnino dicerer, annunciare alijsq; enarrare, quanta fecit Deus animæ meæ, quàm miranda, quàm innumera: ſed in ipſo prorfus exordio dicēdi deficio, uideoq; quàm temerarium id penitus ſit, tentare uelle, quod non ſolum homini, uerum etiā ipſi ſupremo ſpirituum beatorum ordinī, dictu eſt difficile. Cæterum, ne etiam minima prætereamus, illud quod uulgò legunt, multiplicati ſunt, nescio quam ſententiam adducat. Multiplicata igitur uertendum erat, quod tum Græcos omnes, tum Hebræos, ſine controuerſia uelle uideo. Sed ad reliqua.

Sacrificium & oblationem noluiſti, aures autem perfeciſti mihi.

Ex Hebræo, Aures autem perforaſti, ſeu aperuiſti mihi, uertunt, legimus enim in Exodi libro, quod ſeruo illi qui, neglecta libertate quæ ſeptimo quoque anno ſeruis offerebatur, domino ſuo ſeruire mallet, quàm liber abire, ſubula perforabant aurem: quod quidem perpetuę ſeruitutis indicium erat. Ita in hoc loco dei ſeruus, ſuum cupiens æternum præ ſe ferre erga deum obſequiū, quod ſane abſq; ipſius domini uoluntate fieri nullatenus poteſt, dicit ſuā à domino perforatam eſſe aurem, apertamq; ac ad percipiendas diuinas iuſſiones præparatā. Et eſt perinde, ac ſi dicat: Metibi æterna diuinxiſti ſeruitute, auresq; ad tuam perdiſcendam uoluntatem perforaſti, aperuiſtiq;. Nam fides ex auditu, auditus autem per uerbum Dei. Hic locus citatur ab Apoſtolo in Epistoſa quam dedit Hebræis,

A Hebræis, sed alijs uerbis. Corpus, inquit, aptasti mihi. sed idem omnino sensus est, si res medullitus inspiciatur. Nam cum alicuius aures à domino perforantur, instituunturq; ad cœlestem capeffendam doctrinam, ex qua fides, atq; ardens ad parendum Deo, eiusq; sanctis monitis desiderium oriri solet, id necessario fit, quod totū se homo diuino consecrat obsequio: unde ipsum quoq; corpus, alioqui uoluntati Dei contumax & rebelle, ad eius cultū ac religionem aptatur, formaturq;. Sed hoc de impuro homine sit dictū: secus uerò de Dei filio, cuius mundissimū corpus, propter suam purissimā naturam, hostia & sacrificium pro mortalium omnium peccatis fieri potuit. Vnde cum impossibile foret, taurorū sanguine & hircorum auferri peccata, ut inquit Paulus, ipse Dei filius ingrediens mundum dicit: Hostiam & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi: hoc est, corpus meum consummatā perfectamq; hostiam fore ab æterno destinasti. Vnde infert Paulus de diuina loquens uoluntate, in qua uoluntate sanctificati sumus per oblationē corporis Iesu Christi. Succurrit & alius, dum hæc enarro, sensus, & est ac si diceret alloquens patrem Christus: Spretis, ô pater, umbrosis illis cruentisq; uictimis, umbra scilicet futurorū, me corpus, hoc est, umbrarū illarum omnium ueritatem esse uoluisti. Ait Paulus ad Collossenses scribens, in Christo habitare plenitudinem diuinitatis corporaliter: hoc est (id obiter dictum sit) uerè, non per imagines ac figuras. Nam uictimæ illæ antiquæ atq; sacrificia, umbræ quædam atq; imagines fuere: Christus uerò ueritas. Neq; unquā fuit umbra per se, sed à corpore aliquo denso, soli obiecto. Veniente igitur tempore, in quo corpus, hoc est, res ipsa, ac ueritas propalata erat, cessere umbræ atq; imagines. Ipso, inquit Augustinus, ueniente, noluit ea, quæ erant eius figuræ. Porro diuersa uictimarum ac sacrificiorū nomina in lege ueteri, diuersos portendebant effectus: alia enim simpliciter sua quilibet uoluntate, absq; diuino præcepto offerebat, & hæc oblationes uocabantur: alia rursus ex legis iussione. Erat postea sacrificium uespertinum, erat matutinū: alia item secundum tempora & personas, quemadmodum Leuitici libro uidere licet. Verum holocaustum, illud erat sacrificiū (sacrificium generale erat nomen, quicquid scilicet altari inferebatur) quod totum diuino incendebatur honori. Holocaustum uerò pro peccato, sacrificium expiationis appellabatur: & id semel tantummodo in anno per summū perficiebatur Pontificem ingressum, non sine sanguine, in sancta sanctorum. quod quidem uerum illud sacrificiū per summū pontificem Christum consummandum præferbat, à quo sanè nostra omnia sanata sunt uulnera, diluta scelera, ac uita restituta. Erant & alij sacrificandi ritus, pro peccato, pro ignorantia quoq;. Sed de his satis, quantum ad psalmi intelligentiam spectat.

Holocaustum (inquit Christus) pro peccato non postulasti: tunc dixi, Ecce uenio.

In capite libri scriptum est de me, ut facerem uoluntatem tuam Deus meus uolui, & legem tuam in medio cordis mei.

Licet enim hi uersus unicuiq; nostrū, quatenus Christi membra sumus, coaptari queāt, quippe qui nihil adeo curare debeamus, quàm ut toti, quanti quanti sumus, diuino, quod hinc canit uates, mancipemur cultui, qui in eo potissimum consistit, ut Dei obtemperemus uoluntati, quemadmodum ea totius sacre legis summa est, ac perfectio. Tunc dixi, inquit, Ecce uenio: nam in capite libri scriptum est de me: hoc est, diuine legis præcipuū caput est ac summa, ut ego, qui ad tuam seruitutē ascitus sum, faciam uoluntatē tuā Deus meus. Volui, quid uolui? uolui legem tuam in medio cordis mei, id est, ex animo, ac serio tua in meditando lege immorabor. Vide promptitudinē atq; ardens studium animæ perficiendi Dei uoluntatem. Etsi, inquā, hæc ad nos pertinere posse arbitramur, tamen ea Dei filio in primis sanctorū omnium capiti conuenire existimamus, qui patrem pro nobis alloquitur, dicens: Holocaustū pro peccato, seu, ut uertit Fel. sacrificiū expiationis non postulasti: hoc est, cruentis illis hostijs ac ritibus, in quibus nulla extat purgatio ac iustitia, abs te reiectis, tunc ego uictimarū illarum omnium finis, dixi, Ecce uenio, ecce me uerum, consummatumq; sacrificium, in quo om-

nis inest animarum puritas, ac peccatorum remissio, pro toto humano genere, non pro hac tantummodo aut illa deuoueo natione. Sic enim in capite libri scriptum est de me: hoc est, caput ac summa cum legis, tum prophetarum omnium illa est, ut tempore abs te ordinato mundum planè perditum inuisam, eumq; suis à sceleribus, meo purgem sanguine ac morte. Nam nihil tam cupio, quàm ut tuam de seruandis hominibus compleam uoluntatem. En, mi pater, hostia, en ligna, en ara, en gladius. Iam quidem alius inceptandus est cultus, aliàq; ædificanda religio, cuius uisceribus tua imprimenda sit lex ac uoluntas, quæ est, ut qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam. Cæterum lex tua, lex spiritus est, non corporeis illis ac immundis sacrificiorum ritibus innixa, licet adumbrata, rudiq; populo ad tempus, tanquam illius fidei signum, credita. Ecce quàm breui summa magnus ille sacrificiorum aceruus, ac rituum concluditur. Quòd porro Deus à mundi semper exordio, ab homine fidem magis, atq; ardentem in eius cultu, qui in spiritu maximè ac ueritate positus est, animum requisierit, quàm sacrificia illa antiqua ac cerimonias, nihil tam accuratè narrant scripturæ. Quare illud, quod noster interpres uertit, In capite libri: diuus Hieronymus, atq; adeò cæteri ex Hebræo habent, In uolumine libri scriptum est de me: hoc est, & lex & propheta de me scripserunt, ut faciam uoluntatem tuam. Alludit enim ad Iudæorum morem, qui etiamnum oblongis quibusdam suam conuoluunt legem membranarum, argumentum sanè ingens, quòd nondum illis mens legis explicata est, sed adhuc manet in inuolucro, ac mæandris ueluti quibusdam inuoluta. Porro in medio cordis mei, uertens interpres, sententiam magis quàm uerba reddidit: nam Hebræis est, in medio uiscerum meorum: seu, ut uertit Fel. intra intestina mea. Vnde Paraphrastes: Doctrinam tuam in penetralibus pectoris mei descriptam habeo. Notant quidam, ut faciam [ut] superesse, sed solummodo legi debere, facere uoluntatem Deus meus uolui. Voluntas, inquit, patris fuit filij mors, quæ pro humana salute, summa cum dispensatione à Deo permixta est. Verùm iam est uidentium, quò illius tendat propositum ac studium, qui cum filio Dei se dicere posse confidit, Facere uoluntatem tuam Deus meus uolui, & legem tuam in medio cordis mei.

Annunciaui iustitiam tuam in ecclesia magna: ecce labia mea non prohibebo, Domine? tu scisti.

Quanquam Hebræis Tuam uacat, non officit tamen sensui, imò explicat magis: nam nihil tam curat uir sanctus in hoc mundo, quàm ut quàm plurimis Dei iustitia, quæ est eius perfectissima bonitas, innotescat. Mirū quàm ardenti flagret desiderio & studio, ne tam immensum Dei beneficiū, ut est eius misericordia ac ueritas, à mundo ignoretur. Videt enim per sacros diuinæ legis afflatus, quibus quotidie magis ac magis accenditur, non amplius in arcta, ut olim, atq; angusta Iudæorum gente celebranda esse dei dona, sed in ampla totius orbis plaga, frequentiaq; populorum, uel usq; ad effusionem animæ propalanda. Non quidem ob improborum hominum minas, & crudelitatem, à diuini uerbi præconio cessare potest: proinde nihil eum, quamlibet durum aut asperum, à concepta iam flamma, atq; igne amouere idoneū est. Clamat, urget, inculcat, admonet, hortatur, rogat, minatur quoq; nec quicquā tam auidè cupit, quàm pro Christo, à cuius spiritu tam ualidum hausit animū, atq; eius cultu & honore, posse emori. Quid humanas minas, mortemq; illam, qua corpora duntaxat pereunt, uir diuino fultus præsidio timere debet? Tantū enim Dei religio uiua sit, lateq; per orbem uniuersum diuulgetur, omnia quamuis horrenda ac sæua, leuia animæ Christo per fidem atq; amorem unitæ, imò uerò etiam leuissima uidentur. Ecce, inquit, labia mea non prohibebo, Domine tu nosti. Insuper

Iustitiam tuam non abscondi in corde meo, ueritatem tuam, & salutarē tuum dixi.

Non abscondi misericordiam tuam, & ueritatem tuam à concilio multo.

Iam illud considerandum, quàm non obscure Euangelij munus in uerbo illo, Annunciaui, uersus superioris appareat: nam Hebræis est, non tantum rem aliquam

A quam simpliciter annunciare, quàm rem nouã insolitamq̃, & quæ audita animos mirum in modum afficiat atq̃ accendat, prædicare: quod sanè tam aptè sacrosancto Dei Euangelio cõuenit, quàm quod aliud maximè. Quid unquã tam nouũ à seculis auditum est, quàm totum humanũ genus, unius Christi sanguine & morte, atq̃ illa quidem ignobili & infami, è morte ad uitam restitutũ esse? Quid porrò tam nostros afficit animos, atq̃ ad diuinã excitat religionem, quàm unius solummodo fidei in Christum, qua nostra omnia per ipsum deleta esse scelera certifimus, seruos nos esse beneficio cernere: quis hìc amore omnino nõ colliquescit? Quantum putas spiritus suauitatem concepisse Apostolum, quando illud fidei elogium protulit? dicens: Iustificati per fidem, pacem habemus ad Deum. hoc est, Deo per fidem, ac Christum qui fidei nostræ finis est, reconciliati, in amicitiamq̃ asciti, perfectam adepti sumus animi tranquillitatẽ, ac de remissis peccatis certitudinẽ, ex qua nimirum tumultus illi, ob legis sarcinam, ac strepitus conscientiarum experrecti, sedati sunt. Iustitiam igitur tuam, ò Deus, qua perfectissimè bonus es: ueritatem item tuam, hoc est, constantiam in promissis: ac salutem, quam mihi uel in medijs ipsis conclamatis rebus semper attulisti, haud meo quidem in corde delitescere sinam, sed quemadmodũ mihi, ita & alijs notas fieri curabo. Tametsi enim cuncta hæc, ut dixi, de unoquoq̃ homine diuini cultus studio dici queant, de Christo tamẽ melius ac uerius prædicant, qui apud Esaiam sic de se testatur: Ad annunciandum mansuetis misit me, ut mederer cõtritis corde, ut prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionem, ut prædicarem annum placibilem domino, & diem ultionis Deo nostro, ut consolarer omnes lugentes, ut ponerem fortitudinẽ lugentibus Sion, & darem eis coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris.

Tu autem Domine ne longè facias miserationes tuas à me: misericordia tua & ueritas tua semper susceperunt me.

B Non absq̃ salutis periculo est, ex diuina ad subueniendũ dilatione, argumentari animam, se esse prorsus à Deo derelictã. Etenim, ut sæpe iam diximus, iucundissimo quodammodo spectaculo suorum cum mundo luctam intuetur Deus: tantum abest, ut eos omnino negligat. Ego enim, inquit uates, peto ut in multiplicibus meis tentationibus atq̃ æumnis, multiplici uariocq̃ misericordiæ tuæ genere ac modo mihi subuenias: quanquã illud exploratissimũ habeo, recq̃ ipsa toties expertus sum, miserum hunc homuncionẽ tua à misericordia, ac, qua promissa constantissimè seruas, ueritate ereptum. Vix quidem uerbis exprimi posset, quàm uaria, ut sic dicam, arte, suis in liberandis à persecutionum tentationumq̃ atrocitate utatur Deus. Proinde uarias multiplicesq̃ hìc appellat Dei miserationes propheta. Anima enim quæ tum dæmonum, tum peruersorum hominum insidias incurrisse se sentit, cupit quidem eripi, atq̃ propterea diuinum implorat subsidium: sed eo tamen consilio, ne quid ultra: crucem enim tam mortalibus salutiferam, quantum potest refugit. Verùm Dei consilium secus atq̃ putamus, in suorum cura sese habet ac patrocinio. Dura quippe atq̃ amara afflictæ animæ aliàs, cum id illi conducere iudicat, porrigere solet solatia: aliàs uerò mollia & suauia: quæ tamẽ omnia haud multo post in immensam cedit animæ consolationem, cum se uidet tam obstruso incomprehensibiliq̃ liberationis genere à ui hostium extractam: idcirco in uocem illam fidei plenissimam erumpit: Misericordia tua, & ueritas tua, haud rarò quidem, & interdum, sed semper susceperunt me. Quid posthac uereor? Quemadmodum igitur hæctenus mecum egisti, mi Deus, ita in posterum ne longè facias miserationes tuas à me:

Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meae, & non potui ut uiderem.

Non potui uidere, tum Græci tum Hebræi transfulerunt: & est lucidior sensus, qui is erit, ut interpretatur Paraphrastes: Circumdederunt me, inquit, mala innumerabilia, apprehenderunt me iniquitates plures, quàm ut eas uisu as-

C sequi potuerim. Fallunt certè oculos, fallunt ingenium, fallunt animæ cognitionem tot mea infortunia & ærumnæ, atq; ob id peccata & scelera, quid dicam?

Multiplicata sunt super capillos capitis mei, & cor meum dereliquit me.

Quàm hîc seriò ab anima illa, quæ cæteris omîssis curis in illud solummodo incumbit, ut purgator in dies euadat, exclamandum esset, Delicta quis intelligit? At nescio qua infelici mortalium forte accidat, ut quiduis potius libentiusq; & curent, & cogitent, quàm ut se ipsi pernoscant homines. quo sanè adepto id fit, quòd (ut in optimo contingit speculo) in se esse uideant quod continuè defleant. Quis, oro, securam, multò minus lasciuam dissolutamq; degere potest uitam, illud ex animo pertractans, quòd suæ usq; eò præualuere iniquitates, ut numero superent, ut inquit Paraphrastes, capillos capitis sui? Potest ne homo torrentium glaream, marisq; arenam, aut atomorum copiam enumerare? Eo se habent numero ac modo hominum peccata: quod si quis non uidet, profectò nondum perfectè se nouit. Ridebunt hæc, scio, nōnulli elegantes, si Deo placet, religiosi, quibus durum admodum uidebitur, me hisce meis in commentarijs asseruisse, hominem qui se adamusim nouit, quamuis iustus sit, pureq; in Dei ecclesia conuersetur, se non solum peccatorem, sed etiam peccatorum omnium impurisimum fateri: ad hæc, opera omnia humana, conatus & lachrymas, frigidæ, inanes, atq; imbecilliores me dixisse, quàm quæ per se, suoq; ut aiunt, Marte ac uirtute, tot mentis notas, ac maculas, quæ numerum omnem superent diluere queant, nihilq; boni agere posse hominē penitus absq; Deo. quod quidem ethnicos quoq; nedom optimos ecclesiæ theologos uidisse compertum habeo. In tertio enim de Natura deorū clamat ille atq; inculcat, nihil omnino posse hominē absq; Deo. Quòd si tamen, ut unicuiq; suus est sensus, tantum sibi suoq; arbitrio tribuunt nonnulli, ut multum se posse ex se arbitrentur, & ut olim Pelagiani, disputent, dicant quæso, cur sanctiorem, quàm agunt, nō persequuntur uitæ rationem? unde tanta illorum effutiendū quicquid in buccam uenerit licentia? unde ambitio? unde odia? unde effrænis illa cupiditatum bellua? Pereat, oro, in me huiusmodi facultas arbitrij, quæ me impium nefariumq; ac mei prorsus immemorē reddit. Verum illi, ut lubet, suis pareant affectibus: mecum uerò agi nō malè duxero, si meam mecum reputans imbecillitatem atq; ignorantiam, cum timore ac tremore, ut me hortatur Paulus, meam operabor salutem. Cohorresco planè totus membris cum cogito, tam innumeris peccatorum me coopertum esse pustulis, ut capillorum mei excedant capitis numerum. Non sunt hæc fabulæ: spiritus enim Christi est, qui mortaliū omnium uice loquitur, queriturq; se multis circumuentum esse malis, suasq; adeò increuisse iniquitates, ut numerum planè omnem excedant. O innocentissimū dominum: quid ego pro me hîc dicam, cum tu pro me tam ex animo meis pro sceleribus, tuis iam factis, & doles, & quanto maximo potes eiulatu clamas, implorasq; solitam æterni patris opem, dicens:

Complacat tibi Domine, ut eripias me, Domine ad adiuuandum me respice.

Illud notandum, quod penè exciderat, in hemistichio illo, Cor meum dereliquit me, uim illam inesse, qua ostenditur, quanto malorū cumulo præuenta interdum sit anima: & est sensus: Omnis uirtus, uigorq; & robur defecit me, Animus meus destituit me, reddit Campensis: quod idem tamen est cū nostro. Nam cum cor uirium humanarum sedes sit ac fons, animam quoq; complectitur, & fouet. Cæterum clarius hunc quoq; uersum reddit: Velis, inquit, domine eripere me: hoc est, tuam hîc appello uoluntatem, quæ mihi benigna sit, meq; è uestigio à tot malis eximat. Nam quod nos legimus, respice, Hebræis est festina, quare sic uertit Paraphrastes: Ad ferendum mihi auxiliū accurre: quod uerbum diuinam ad subueniendum celeritatem poscere uidetur. quanquam etiam uerbum respice, ut noster uertit interpres, optimè quadrare scio: id enim Dei favorē prospectumq; facilem ac benignū sibi esse rogat, illud properantiam: longa enim mora omnis in Deo animæ in ærumnis laboranti uidetur esse. Ideo nobilissimā Dei naturam, atq; in sese quietissimam, iræ excandescentiæq; interdum accusat,

atq;

A atq; ob id trucem penè illius aspectum, & inexorabilem putat, dum suis in angustijs nullam sentit consolationem. Nullus quippe homo est, quin libentius otio, uitæq; tranquilla ac beata in hoc mundo uelit uti, quàm curis onerari, & in ærumnis esse. Sed Deus crucis illius, quæ ueram suppeditat uitam, autor, longè diuerso utitur consilio in rebus suorum curandis. Nouit enim suprema illa prouidentia, quàm uitrea sit, planèq; ad uitia prona mortaliū natura: quamq; facile ex otio, uitæq; malorum experte, à cœlestium cōtemplatione ac desiderio auertatur, hauriatq; infinitas illas concupiscentiarū flammæ, quibus ad uiuim usq; torrefacta, nec se cognoscere, nec in Deum aspicere iam potis sit. Huic igitur, afflictionum cruce succurrere cœlestis decreuit pater, amara illa quidem primo haustru, sed quæ postea usq; eò ipsam oblectet, ut omne aliud uitæ genus infelix arbitretur, quod absq; cruce sit. Nulla itaq; in aduersis ab anima suæ salutis cupida audiatur querimonia, nullum tædium, nulla desperatio: sed dininæ tantummodo bonitati gratias agens, quanto potest affectu & conatu, illam sibi tot inter mala nō deesse rogitet, dicatq; cum propheta: *Complaceat tibi domine ut eripias me, quin potius, posteaquam sic expetere uidentur,*

Confundantur & Vereantur simul qui quærunt animam meam, ut auferant eam.

Conuertantur retrorsum & Vereantur, qui uolunt mihi mala.

Ferant confestim confusionem suam qui dicunt mihi, euge, euge: contra uerò,

Exultent & letentur super te, omnes quærentes te,

Et dicant semper, magnificetur Dominus, qui diligunt salutarè tuum.

B Pulcherrima suo more hîc utitur antithesi uates. Cæterum solent hî, quibus uolupte est aliquem odisse, atq; illis quidem rebus, quibus comes est odiū, lacessere, pudore suffundi, si illum, quem persequuntur, æquo animo & hilari persecutiones tolerare uiderint: mirantur enim unde tam robusta dimanet uis spiritus suo in hoste. quare illius patientia nonnunquā uicti, pudoreq; affecti, ab incepto desistunt, atq; ad meliorē uitæ statum sui hostis exemplo sese transferunt. Sed quid de illis censendum, qui eò acerbius irritantur, quò illum quem iniurijs incessunt tranquillè ferre, quicquid malorū ab improbis inferri potest, persentiūt: opinanturq; metu illum, atq; ignauo animo ac spisso, tacere, in iniurijsq; quiescere? Utinam id solū de his, qui seculares uulgo appellantur, dici posset. Heu corruit robur è Sion, heu quid interdū uidere cogimur. Audiui quendam non semel ita questum fuisse: Utinā Dei fuisset uoluntas, ut in fascijs ulnisq; nutriticis meam obissem mortē. Non sanè quidem id cupio, quòd improborū iniurijs admodū mouear, utpote qui eas mihi semper necessarias fore duxi, ac lubenti amplexatus sum animo: sed nollem à fonte illo processissent. Maiori quidē afficior dolore, cōsiderans unde tam turpe prodierit uitiū, quàm quòd ego quorundam cōtumelijs pateam: uerū quoniā duriores sunt, quàm qui mea uinci possint tolerantia, decreueruntq; tanquā sues, suis in fordibus cōmarcessere, nihil mihi aliud agendum atq; orandum esse iudico, quàm quod me docet spiritus: Confundantur igitur, & uereantur simul, qui quærunt animā meam. Illi, illi ignominia notentur, nō tui, tuæq; religionis studiosi, ô Deus, ad unumq; pudore suffundantur. Conuertantur in fugā spe ipsi sua delusi, signenturq; ipsi, non ego, qui falso accusor infamia, qui malo meo, ut ipsi arbitrantur, atq; exilio, quāmaxima gestiunt uoluptate, triumphantq; & in absentē quoq; (nefas) oblatrant. Ferāt confestim confusionē suam qui dicunt mihi, euge, euge. Hactenus ille, uir quidem, ut mihi uidebatur, neutiquā improbus. Videant igitur, oro, innocentia, hoc est, Christi persequutores, quàm periculosum sit piorū execrationibus ac diris subiici. Varijs hîc modis hostes suos execratur anima, quò conceptū dolorē apertius explicet: & est sensus: Quamprimū, oro, tanta illorū impietas, qui mihi propter miseriam, in qua uolutor, insultant atq; illudunt, manifestetur. Nam si diutius, ô domine, meam ad refocillandā imbecillitatem, tuam opem distuleris, periculum erit, ne aut ego persecutionū oneri uictus succumbā, aut alij metu deterriti à iustitiæ linea declinent. Cæterum aliter hunc uersum Hebræis, Ferant confestim

c confuſionem ſuam, legentibus, alius redditur ſenſus. Fel. Sic: Obſtupescat iuxta præmium ignominia illorum: hoc est, opprobriū, talionis iure, atq; ignominia eadem, qua bonos notari efflagitant, digna nimirum merces illorum ſceleribus rependatur, ut ſit debitum quodammodo illorum peruicacitati hoſtimentum. Chaldaus legit, præ uerecundia: quod sanè cum ſuperiori uerſu, quo dictum est, confundantur & uereantur ſimul, optimè cōuenit. Porro de dictione, Euge, iam aliàs dictū fuit uocem inſultantis eſſe: quam uocem nonnulli ex Hebræis, uah, ſeu, ohe, uertunt. Paraphraſtes tamen Euge cum noſtro reddit. Sic enim ille: Pe-reant mercede accepta pro ignominia, qua me afficere conati ſunt, & quotquot inſultantes dicunt in aduerſis meis, euge, euge: contra uerò, gaudeant & lætentur freti fiducia tua, quotquot ſtudent placere tibi: & dicant iugiter: Magnificat dominus, quicumq; cupidi ſunt aſſequendæ ſalutis tuæ. hæc ille. Non raro enim, imò omnibus fermè in locis, ſalutare pro ſalute uertit interpres, ut hîc uides, & eſt ſenſus, ut ſuprà à Paraphraſte accepimus: Tuam igitur ſolius opem, ô Deus, non mundi, non principum, non falſorum plerunq; amicorū expetentes, amantesq; quod nobiliſſimum in primis pietatis genus eſt, tui in te gaudeant, de te lætentur, exultent, ac abſq; animi intermiſſione te celebrent, dicantq;: Magnus, ac ſuper omnem immenſitatem longè immenſus eſt dominus:

Ego autem mendicus ſum, & pauper: dominus ſolicitus eſt mei.

Iam diximus in ſuperioribus, æqua erga omnes cura diuinam teneri prouidentiam: ſed præcipuè erga pauperes illos, quos Chriſtus pauperes ſpiritu in Euangelio nuncupat. Quare frequentiſſimus prophetarum iſ mos eſt, ut Deum pupillorum, uiduarum, pauperum, orphanorū, cæterorumq; iſtiusmodi miſerorum curatorem faciant. Et hæc noſtra ſumma eſt religionis perfectio, ut anima ſua denudata ſponte, mundi fortunis & præſidijs, ſolo Deo nitatur, ipſi fidat, atq; ab ipſo ſuis in actionibus & conſilijs pendeat. Mirum quàm ſemper huiusce inſtituti anima ſui ſimilis ſit, hoc eſt, hilaris, bene morata, atq; prauorum hominum iniurias non ſolum patienter ferens, uerum etiam animo ſe deridens, ac ſumma illas alacritate, qua maximè afficiuntur hi qui Deum poſſident, refringens. Vide tamen quid dicat: Quoniã, inquit, ab omnibus meis in aduerſis deſtitutus ſum, idcirco ſolicitam mei curam ſuſcepit Deus. Ex præteritis enim meis incōmodis probè didici, quòd eius miſericordia & ueritas ſemper ſuſceperūt me: ſuſcipient, ſcio, & in poſterum. Cæterum nonnulli legunt: Dominus assignabit mihi: hoc eſt, dominum id ſaltem mouebit, quòd ego humanis ultrò exutus armis, ad ipſum ſolum confugio. Alij uerò cogitauit mihi, hoc eſt, de me cogitauit in bonū. Quare ſic habet Chaldaus: Deus cogitauit mihi bonum. Non præteribo etiam aliam Kimhi Hebræi literam, non quidem ut intelligentiæ confuſionem afferã, uerum magis ut acutioribus, ne dicam curioſioribus, ſatisfaciam ingenijs. Aſtimauit me, inquit, Deus: hoc eſt, me dignum eſſe duxit, cui ſuppettias iret. Cùm igitur ſic ſe diuina habeat erga mortales bonitas, ut nunquam nō, etiam cùm nō ſentitur, in inferenda ſuis ope, ut ego quidem, inquit, indignè licet, non raro expertus ſum, iugiterq; experior, præſtò ſit,

Adiutor meus & protector meus tu es, Deus meus non tardaueris.

Cùm auxilium meum, inquit, tu ſemper meis in ærumnis extiteris, ne modo etiam in ſubueniendo tardus ſis: diſcrutior enim miſerum in modum ſi uel parū abs te deſeror. Quòd ſanè à mundo, qui tuos perſequi odio ſolitus eſt, deſtituar: quòd ab amicis, mihiq; neceſſitudine coniunctiſſimis deſerar: quòd improbis inſenſus ſim & odioſus, id mihi certè nouum aut inſolens, inexpectatumq; atq; proinde moleſtum, intolerandumq; minimè uisum eſt: iſtiusmodi enim decerpi ſolent fructus è mundo. Verum abs te, in quo omne in eſt bonum, à quo pax uera animi, tranquillitasq; conſcientiæ tanquam riui ab immenſo gratiarum decurrunt oceano, contemni, in aduerſisq; deſeri, nulla acerbior uidetur poſſe eſſe aut crux aut mors.

PSALMVS DAVID XLI. EFFVNDENTI
SANGVINEM.

Beatus vir qui intelligit super egenū & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus.

Haud mihi quidem multum elaborandum erit in ueriori formando sensu huius psalmi, simulac lego nonnum uersum à seruatore nostro Iesu Christo in sui proditoris reprehensionē citatum olim fuisse. Dicant alij, ut lubet, uatem morbo aliquo grauiori oppressum, planeq; suis à cōiunctissimis amicis derelictum, desperatisq; prorsus rebus de se lecto cubanti hunc psalmum composuisse: alij uerò pro Salomone eius filio factū opinentur, cuius insidiā ab Adonia paratā eum non latuerunt: alij rursus aliud. Nos autem, ut uera illa omnia sint quæ dicunt, ad Christum, cuius typus fuit Dauid, totum psalmū, ne in antiquis recensendis annalibus occupemur, referre tentabimus. Sunt fermè omnibus obuia & nota, ut umbræ tamen queūt cognosci. Qui uolunt, in his euoluendis occupari possunt: atqui mihi dictu facile non uidetur, quantū meus in me lætitia gestiat spiritus, cum de Christo aliquem enarrari psalmum, aut de illius membris, qui sumus nos, uideo. Iam diximus, in psalmis continuum esse recitorem Dominū Iesum: sed ita, ut aliās tanquam caput & loquatur, & miris suæ diuinitatis aspirationibus electorum corda perlustret atq; exurat: aliās uerò, ut membrum, & plerunq; ignobilissimum, sese nostræ usque eò attemperat imbecillitati, ut miseras nostras ipse, tantus scilicet dominus, suas uelit esse, in se cognoscat, in seq; esse & fateatur, & doleat, quò à membris caput disiunctum esse minus uideatur. Quare quæcunque sancti Dei uiri indignè perpetiuntur à mundo, in ipsis Christus patitur, sudat, angitur. Vnde non absque diuina scientia illud fuit ab Apostolo dictum, qui cum Romæ captiuus esset, mortemq; operiretur, falsus est sese paratum esse adimplere, quæ afflictionibus Christi in sua carne adhuc deerant. Quæ quidem omnia quantum uelim ex animo perpenderent principes, atque animarum pastores: sed fabulæ propemodum nostris hisce animis penitus exulceratis, quæ de Christi mansuetudine dicuntur, apparent ac somnia. Nam eò quidem disidiij inter capita & membra nostra iam processit uita, ut magni Ecclesiæ proceres, sua contenti magnitudine, infirmiores sibi subditos, oues scilicet languidas, atque artus moribundos fastidiant, execrenturq;: tantum abest, ut curent, illorumq; morbos (quod fecit, facitq; etiamnum Christus) in se transferant. Vera ne sunt quæ dico? Vtinam falsus sim, uanæq; fiant rerum, quæ mihi hoc in secreto recessu occurrunt, imagines. Sed ad Dominum meum Iesum Christum redeo, qui psalmi huius summa est, & qui se pro te, ô ingratisime animantium omnium homo, & pauperem & inopem & egenum esse fatetur. Christus, inquit Cyprianus, pauper fuit, pauper mater, pauper filius, inops hospitium, atq; proinde discipulos diuites aspernatur. Verum beatus ille, ac ter & quater felix, qui uerè intelligit cuius excellentiæ & charitatis is pauper sit, qui cum diuitiarum omnium, quæ tum ad animum, tum ad corpus spectant, autor existat ac dator, factus est tamen in mundo rerum omnium ad uitam pertinentium inops, miser, despectus, atq; ab omnibus fermè contemptus. O si intelligas, mi lector, quam ingens honorum omnium copia sub tam uili lateat tegumento, te certè cum propheta beatū dixerim. Est proinde ex probis quispiā, qui prauorum hominum iniurijs lacelsitus & oppressus, uix ui potest oculos ad cœlū attollere, duret, obsecro, cogiteq; intra sese, beatitudinis instrumentū id quidem esse, uel eò maximè, si in die malo, hoc est, in tetro persecutionū tempore persuasum habeat, intelligatq; Christum non procul abesse: imò illum magis in se pati, quàm ipsemet in sese, illa quæ ab impijs inferuntur. Desperet ne id cogitans & intelligens: Nequaquā certè: nam firmo illo iacto fundamento, statim liberabit eum dominus. Dominus, inquā, custodiet eum, & uiuificabit eum, fietq; beatus in terra, & non tradet eum in animā inimicorum eius. Sic enim hos legunt uersiculos Hebræi per futurū, quos noster interpret reddidit optandi affectu, hoc modo:

Ff

C *Dominus conseruet eum, & uiuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius.*

Illud in primis considerandum liberationem illam de qua supra dictum est, in die malo liberabit eum dominus, in stabili ferendi pro Christo, quicquid accidat, proposito potius intelligi oportere, quàm quòd re ipsa ab aduersarum rerum onere, cruce scilicet sanctis necessaria, leuetur uir iustus. Illam enim ueram à malis liberationem esse iudico, cum quis eo animi robore à Deo donatus sit, ut illa non tantum fortiter toleret, atque infractè, uerumetiam libenter, & ut res charæ solent, percupidè, & cum oblectamento, quò præmium quodammodo uiro illi, qui intelligit super egenum & pauperem, in die malo propositum sit, ut quemadmodum homo homini in ærumnis misericordiæ uiscera aperit, ita re-pensa quasi à Deo uice, is quoque tempore in aduerso à malis eximatur. Summa igitur est, quòd anima multis circumsepta miserijs, in Deum qui pro miseris miser factus est, figat intuitum, intellectumq; in sublimi contemplanda diuinae bonitatis dispensatione exerceat: nam nulli dubium, quin plena à malis sequatur liberatio. Ea enim fiduciæ in Deum uis est, ut Deus ipse quodammodo animæ ita erga se affectæ amore deflagret, atq; propterea nihil aliud uelle uideatur, quàm quòd ipsa uelit, ac castissimis petat suspirijs, & oret. Sunt præterea q̄ i legunt, ut nos è nostro interprete: In die malo liberabit eum dominus. alij uerò, quibus non coactus assentior, punctum, quòd Hebræi ethnachthà appellant, post in die malo transferunt, quòd super egenum & pauperem in die malo, aduerso scilicet & ærumnoso, prouidentia habeatur. Cæteri porrò qui sequuntur uersus, ab Hebræis per futurum, ut dixi, leguntur. Vtraque enim interpretatio uatis spiritui non dissona uidetur. quanquam (ut mea est opinio, quam tum hîc, tum aliàs interserere interdum audeo, summisse tamen, ac cum omni Ecclesiæ reuerentiâ) per futurum aptius legi debet, ut uerbo liberabit, & conseruabit, & uiuificabit, beatumq; faciet (quò fidei uis uerbi non ignoretur) spes quoque respondeat: tamen, ut præfati sumus, quæ per imprecationē nostro ab interprete leguntur solitam prophetæ anastrophē, subitamq; uocis uersionem imitantur: qua postea, etiam secundum Hebræos, usus est, cum dixit, non tradas eum in animam, hoc est, in libidinem, ut aliàs admonuimus, & uoluntatem inimicorum eius. pauloq; post.

Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius, uniuersum stratum eius uersasti in infirmitatē eius.

Hebræi sic: Dominus confortabit eum super stratum dolorum: uniuersum cubile eius conuertisti in infirmitate eius. Verum illud non prætermittendū, quòd in superioribus legimus, uiuificabit eum, non tam de futura, æternaq; uita intelligi, quàm de præsentī, in qua per Christi fidem, quæ est uita animæ, iusti effici-mur. Nam pietas, ut inquit Paulus, promissionem habet uitæ quæ nunc est, & futuræ. Ex qua porrò animæ iustitia, illud quòd sequitur felicissimè nascitur: Et beatum, inquit, faciet eum in terris. Quòd subsequentiū bonorum uir iustus, spe iam concepta, futurus sit hæres, nemo ferè ambigit: quòd uerò in hac quoque uita, atque in terris, in quibus ærumnosa quædam, perpetuaq; illi promissa est crux, non sic perspicuum. Durum quippe nonnullis uidetur, eum beatum dici posse, cuius uita continuis in angustijs uersatur. Id sanè durum esset, si sanctorum felicitatem in hoc mundo, uitæ commodis, ac delicijs metiremur. Sed longè aliter, beatioribusq; se habet rebus sanctorum felicitas in hac uita, quàm sint diuitiæ, honores, & id genus alia, quæ ab hominibus ut plurimum diliguntur. Intus enim in anima, hoc est, ubi Christus suum habet domicilium, id beatitudinis genus reperitur, quæ est pax animi, tranquillitasq; conscientiæ, ac iugis cœlestium bonorum gustus, frequensq; cum sponso animæ congressus & confabulatio. hincq; in uiro illo sic affecto, quædam cernitur morum æqualitas, uultus hilaris, comitas, parsimonia, frugalitas, modestiaq; ac quidam longo ex usu

A usu obductus ad iniurias callus. Quid illud? quod per assiduas tentationū iētus, diutinamq̄ persecutionum rabiem eruditus, affabreq̄ edolatus, atq̄ propterea uel ipsi demum improbis cognitus, non desint etiam ē perditorum hominum numero, qui illi inuideant sanctitatem morum, dicantq̄. O tali certē nos præditi essemus animo: non est quidem alia in terris beatitudo, non felicitas, non perfectio, præter illam, quam tranquillorum hominum sectatur uita. O beatos illos, qui se prorsus à negotioso uitæ genere abdicarunt, lætamq̄ etiam in medijs ipsis uulgi turbis, uiuunt uitam. Verum nos miseros, qui ultro mundi perfidiæ obiecti simus: bis enim, aiunt quidam, nos nostraq̄ Deo deuouimus: sed nihil actū, in idem reuoluimur lutum. Sentis, mi lector, quò afflictorum pro Christo tendat beatitudo? Quantas uerò insidiarum machinas commoueant improbi, ut quietarum mentium cū nomen, tum uitam, aut uulgo contumelijs interspergant, aut extinguant omnino, notior res est quàm ut eam ego multis persequar uerbis. Sed illud in tentationum, persecutionum uel diritate, omnium, quæ leuamen afferre solent, iucundissimum uidetur, quò animæ sic laboranti exploratissimum est, innocentiam posse quidem quassari, atteri uerò omnino, & extinguui, nequaquam. Quod sanè à Christo in suorum gratiam oratum esse olim, atq̄ à patre exoratum probè nouit, cū in sublimi illa supercœlestiq̄ precatione illud in fine ad miserorum consolationem addidit: Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Hac igitur persuasione ac fide fultus uir iustus, nullam quamlibet diram mundi pertimescit tyrannidem. Compertum quippe habet, non semelq̄ expertus est, dominū sibi opem attulisse super lectum doloris, uniuersumq̄ stratum suum uersasse in infirmitate. Vide quomodo uates, quò cœlestium capaciores simus, ab usitato hominum sermone non libenter diuertit. Solet enim qui aliquo affectus est dolore, maxime animi, non per diu quidem solum, sed de nocte potissimum, tanquam curarum altrice ac matre, curis exedit & affligi. Verum Deus uiro iusto sic se suo in lectulo maceranti, salutarem supponit manum, ne collidatur penitus, emolliensq̄ dolorem, illud ipsum stratum anxietatum plenissimum, in aliud strati genus, ut fieri solet à morbo aliquo liberatis, cōmutat: hoc est, sanum illum prorsus reddit, lectumq̄ eius (ò fidum obsequium) angulis, lateribusq̄ unde quaq̄ uentilatis, etiam atq̄ etiam uersat, & ut mollius cubet, diligentissimè tum manibus, tum baculo percutit, & explorat. Vult Augustinus lectum carnem esse, in qua inest peccatum, unde continuus animi pijs est dolor, cū id agere plerumq̄ quod displicet, uel carnis impulsi coguntur. Hincq̄, ut ait quidam, nō raro in perplexas mentis angustias incidunt: in tremorem iudicij, doloremq̄ conscientia: ut quocumq̄ se uertant, nil nisi angustias uideant, atq̄ propterea Dei patris conspectum, quantum possunt, fugiunt. Tunc, ò Deus, horum uniuersum uersasti stratum, ut hi filij tui qui iam sibi uidebantur perditī, qui uoluerant in spinis, qui nihil quietis habebāt, possent molli ter quiescere, dormire, & melius habere. Qui enim semper pater es, hinc planè matrem agis, ut filij, qui alijs solent esse misericordes, iam quia indigent, misericordiam consequantur. Sed noster ad Christum redeat sermo, qui nostra, perinde quasi sua essent, deflet peccata. Omnium enim ubiq̄ mortalium delicta, cū innocentissimus tamen omnium esset, sua fecit Christus, pro illisq̄, tanquam suis, patrem placare intendit, dicens:

Ego dixi, Domine miserere mei: sana animam meam, quia peccaui tibi.

Quam melius hæc mihi miserissimo, qui semper peccaui, dicenda essent, quam illi, qui nunquam. Verum qui possum ex animo ac serio dicere, Peccaui, qui totus in peccatis natus altusq̄, in ipsis adeò obdurui, ut nihil iam aliud nec agere, uel cogitare queam, quod fermè peccatū non sit? Video enim quomodo hac infirmitate mea necessarium omnino sit, ut meum subtus me stratum ille, qui ab omni est peccati contagione liber, crebrò sursum deorsum exploret & uerset: alioquin in peccatis ortū, in peccatis emori necesse erit. Ego (inquit pro me Christus) dixi, ò Domine miserere mei, illamq̄ animam tuam ad imaginem, simi

C litudinemque formatam, per peccatum deformatam, collisam, fractam, laceram, fana, & consolidata. Ne, te oro mi lector, mentis oculos, cum hæc legis, tuo à capite subducas. Ipse est qui pro te hic loquitur, oratque suas sibi, quæ uerius tuæ sunt, quam illius, remitti culpas. Eadem quippe ratione Christus mortaliū omnium moriens in se transtulit delicta, suaque fecit, qua olim uictima illa antiqua in lege, quæ pro peccatis immolabatur, peccatum in se suscipere, secumque incendere ferebatur. Christi hæc erat umbra. Quare mirum admodum est, si totus in Deum per amorem non raperis, considerans tua peccata, non iam tua, sed Christi, per æterni patris misericordiam facta esse: Christi que iustitiam, meritum, ac uirtutem in te ab ipso tanquam ab oceano gratiarum immenso transfusam. Sed ne longius ab instituto diuagemur, Christū persecutiones suas enarrantem audire non pigeat, qui hic loquitur:

Inimici mei dixerunt mala mihi: quando morietur, & peribit nomen eius?

Nulla in terris perniciosior inuenitur pestis, quam est simulatus amicus. Quod enim ab hostibus quis aperto, ut aiunt, Marte impugnetur, penè tolerandum. At à falsis fratribus, fucatisque amicis circumueniri ac decipi, quis id cogitans præ dolore non extra se exeat? O insulsa Iudæorum consilia. Quando, inquiunt, morietur? Scilicet is, qui uita est illa, à qua condita omnia existendi uim sumunt ac uitam, expectatur ut occidat. Ab illo die, inquit Ioannes, cogitauerunt ut interficerent eum. Queritur hic igitur Dominus multas in se blasphemias, multa dicta & diras suos congestisse hostes, mortemque suam cum nominis interitu efflagitasse. Cernis ne, pie lector, quomodo in hoc psalmo proborum hominum uita, cum probitatis autore Christo, pedetentim quasi per membra effigiat? Quam uerum quidem illud est, quod qui pie in Christo uiuere cupiunt, multas incurrunt molestias. Verum illud omnium amarissimum uidetur, si à domesticis id fiat amicis, si à necessitudine coniunctis, si ab ipsis denique pastoribus ac patribus. Sed iam uisa patentium hostium feritate, tectorum simulationem detegamus.

Et si ingrediebatur ut uideret, uana loquebatur, cor eius congregauit iniquitatem sibi: egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum.

Omnes Hebræi, quos sciam, unum tantum habent hic uersum, quem sic reddidit Paraphrastes: Si forte fortuna uenit quispiam illorum ut uiseret me, loquebatur fucate, addebat sceleri scelus, longè aliud habens in animo, quam in ore: egressus enim à me foras, linguam aduersum me exacuebat. Fel. uero: Et si uenit ut uideret, uanum loquetur, congregabit iniquitatem sibi: egredietur foras, loquetur. Ex qua lectione perspicuum est, illud, in idipsum, quod simul interpretantur, ad sequentem referri uersum: unde Fel. sic illum orditur: Simul aduersum me susurrabant omnes. Alius uero ex Hebræo: Aduersum me concurrant simul omnes inimici mei. Paraphrastes: Vnanimiter aduersum me conspirabant. Hic sanè nonnullorum simulationem à Domino meo (quò cautiores simus, quibus cum uiuere instituimus) quorum typus fuit Iudas Iscariotes, describi uideo. Vide & tu, cui pro nefandissimo est more fratris existimationem, ac uitam sub amicitia prætextu traducere, cuius similitudinem nanciscaris, proditoris nimirum filij Dei. Subintroierunt, inquit Paulus, quidam fratres, ut explorarent libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu. Verum hi nihil propemodum obtinent, si princeps, aut alius quispiam ex primoribus orbis, cui de fratre defertur, haud faciles delatoribus accommodant aures. Eo quippe modo malignorum deterrita simulatione, tuta redditur innocentia, paxque orbi uniuerso conciliatur: alioqui certè dissidia, in ipso etiam sacrarum ædium sinu ac centro, oriri necesse erit, dum Corycæis eiusmodi, ignitisque iuniperorum prunis, à primatibus non solum impenditur fauor, uerum etiam statuitur præmium, ac, quod uix dicere audeo, honoribus illis, quibus ornari solent optimi, integerrimique ciues, nefandissimus quisque simulator & malus, ut sic dicam, plagiaris, etiam

A etiam in rerum pub. administratione, plus dicam, animarum quoque rectione, pessimo omnium exemplo donatur. O infelices animas, quibus à tam tetro monstro gubernari contingit. Interdum enim cum hæc, horum uel similia mundi portenta considero, occurrit Iudæ actutū temeritas atque impudentia. Occurrit scribarum pharisæorumque leuitas, ac promptæ aures ad admittendas proditoris fucatiq; amici & discipuli, in amicū & magistrum insidias. Occurrit mihi, inquam, sic cogitanti Christus ipse totius probitatis specimen & exemplar, quomodo traductus tunc fuit & uenditus: quomodo nostra quoque ætate suis in membris traducitur, uenitq; ac cruci affigitur. Is est enim qui hoc in psalmo nostram, qui in mundo cum ipso affligimur, ob consolationem & exemplum, queritur se à fucatis proditum amicis. Cæterum illum uana loqui existimamus, qui cum cor odij amarulentia ac fraude plenum habeat, eum tamen quem prodere cogitat, laudat, cum ipsoque familiariter conuersatur, inuitat, blandoque compellat sermone ac uultu. Illud certè comicū perfidiosæ huiusmodi consuetudinī aptissimè conuenire arbitror: In melle, inquit, sunt linguæ sitæ uestræ, atque orationes: corda in felle sunt sita, atque acerbo aceto. Linguis dicta dulcia datis, corde amara facitis. Vana proinde ea sunt omnia, quia falsa sunt, fuci que plena, & simulationis. Quod uerò ab huius generis hominibus frequenter obseruatus fuerit Christus, & circumuentus, dum uitam hanc in terris nobiscū ageret, nemo est uel mediocriter in Euangelicis literis eruditus, qui id ignoret. Quid sit porro, cor eius congregauit iniquitatē sibi, exposuit Paraphrastes, cum ait: Addebat sceleri scelus. Diuus etiam Augustinus simulatā æquitatem, duplicem appellat iniquitatem. En igitur quomodo cor impij sibi facile accumulēt iniquitatem. Egrediebatur, inquit, foras, & loquebatur. Nunquam uidi proditorum morem elegantius describi, & est perinde quasi diceret: Concepto per simulatorem illum atque exploratorem in corde ueneno, emptaque dolo colloquio innocentia, ac risu plecta

B Sardónico, erumpit foras proditor, egressusque ab illius præsentia, cui insidias parauit, suis statim cum coniuratis, quid actum sit, quid ue agendum, loquitur: deinde nouas machinatur artes, quibus irretita probitas, aut cedat, aut intereat, necesse est. Id est igitur quod uates ait: Egrediebatur foras, & loquebatur. Quod si cui placet huic addi uersiculo, in idipsum, exponi potest, quod loquebatur unā cum suis, eiusdemque farinae hominibus.

Aduersum me susurrabant omnes inimici mei, aduersum me cogitabant mala mihi.

Vide quomodo is improbis potissimum proditoribus mos sit, ut nihil ingenuè aperteque loqui audeant, sed quodam tacito, ut sic dicā, susurro res suas musant potius, quam exponunt. Etenim quemadmodum ille, qui malè agit, odit lucem, ut inquit Christus, ita odit proborum congressus, & quicquid probitatem, candoremque animi sapit, detestatur. Fucus enim est quicquid agit, loquitur, & cogitat. Cæterū quid sit, cogitabant mala mihi, diuus exponit Augustinus ad hunc modum: Cogitabant, inquit, mala mihi, si quis alius alio amplius inueniret. Et id quidem ad conspirationem, quæ in alicuius struitur perniciem, attinet, cum interim ille nihil malī cogitans, aliorumque animū ex suo ponderans, aut domi, aut in secessu aliquo secretiori sedens, pietatiq; ac literarum studijs incumbens, subito transfoditur uulnere, aut solum uertere iubentibus dijs cogitur. Nam simulac etiam atque etiam cogitarunt mala mihi (inquit Christus) tandem

Verbum iniquum constituerunt aduersum me, nunquid qui dormit non adiciet ut resurgat?

Tandem, inquit, iniquam protulerunt sententiam. Tandem post longum æris murmur secutus est nimbus. Tandem innocentissimum agnum mori coegerunt. Ablato itaque à mundo sole, extinctoque uniuersū lumine, inter se omnes in densissimis conspirauerūt tenebris: Nunquid, inquiūt, qui dormit, qui ab omnibus, etiam à proprijs discipulis derelictus est, à nobis uerò infamatus, expulsus, ac tandem cruci affixus, atque in tumulum, uti solent cæteri mortui, proiectus, adiciet, hoc est, animum inducet ut reuiuifcat, iterumque nobis negotium facessat

C. Tuti enim iam sumus. Iam extinctus est. Verum litera, quæ est Hebræis, paululum diuersum huius uersus sensum habere uidetur. Verbum, reddit Fel. Belial effusum est in ipso, & qui iacuit non resurget amplius. nihilominus Belial eandem præ se fert significationem, quam iniquum. & est sensus: Maximū scelus ac flagitium infusum isti est, ut à tam longa, diraque ultione ac pœna nequeat liberari: nondum enim debitas suæ impietatis persoluit pœnas. Quare fieri non potest, ut qui nunc tam atroci affectus est supplicio & morte, denuò reuiuiscat. Perpetuò quidem sic eum iacere opus est. Vide quam de filio Dei opinionem conceperant Iudæi, sed in primis synagogæ antistites. Præterea Belial Hebræis scelus est: uerbum uerò Belial, res scelestæ ac perditæ. quocirca in scripturis uiri Belial hi dicuntur, qui ad usum bonū sunt inutiles, prorsusque nefarii, ac qui, secundum etymologiam Hebraicam, ad nocendum alijs tantummodo uiuunt. Sic filij quoque Belial. Vnde Anna Samuelis mater temulentia ab Heli sacerdote insimulata, respondit: Ne reputes ancillam tuam quasi unam de filiabus Belial. Et sic in hoc sensu Belial in scripturis haud raro reperies. Porro Verbum, inter alias significationes quæ passim in scripturis nobis obuia fiunt, rem, negotium, factumque significat. Videamus, inquit pastores illi felicissimi, hoc uerbum, quod factum est nobis: hoc est, rem ipsam, de qua nobis dictum est. Nam Hebræis id moris est, ut quodlibet negotium, aut factum, uerbum dicant: ita ut etiam diuinam legem, præceptaque, atque interdum prophetias, uerbum nuncupent: adeò celebrior Hebræis uerbi significatio uisa est, quam Latinis. Illud postremo notandum, nunquid qui dormit, clarius absque interrogatione, ut legunt Hebræi, posse legi. Qui iacet, inquit, non resurget. Quod si tamen nostra alicui magis arridet litera, expungendum omnino erit nunquid, & sic legendum: Qui dormit non adiciet ut resurgat. Decumbere, inquit Paraphrastes, tam grauius cepit, ut nunquam ualeitudinem pristinam recepturus sit.

D. *Etenim homo pacis mea, in quo speraui, qui edebat panes meos magnificauit super me supplantationem.*

Nulli dubium quin hic Christus de Iuda dicat, cum hæc eadem pro se citauerit uerba in Euangelio. Sed clarior erit sensus si, etiam, non etenim, legas, ut uertunt Hebræi. & est ac si dicat Seruator: Quod ab ipsis meis, patrisque hostibus derisioni habitus sum ac ludibrio, atque propterea morti addictus, non mirum admodum uideri potest: uerum illud me angit, quod etiam homo, qui cum arctissima mihi intercesserat familiaritas, cuique fidebam, qui & meo mecum uictitabat pane, sublato pede, ueluti calce petebat me. Litera porro quæ est Hebræis, sic potest legi: Etiam uir pacificus meus, hoc est, amicus meus quo nitebar, edens panem meum, magnificauit contra me insidias. Chaldaea uerò: Magnificauit super me dolum. Vtraque enim litera eundem sensum, quem nostra, reddidit. Attamen qui insidias uertunt, seu dolos, simplicius id quidem, quam qui supplantationem: quæ sanè uersio quandam allegoriae speciem sapere uidetur. Queritur hic itaque Dominus Iesus, se ab amico & sodali, illo præsertim cum quo arcta ac pacifica sibi semper fuerat consuetudo, & qui cum cibum consumere solitus erat, deceptum fuisse. Supplantationem dicens, ad illud alludere uidetur, cum quis currentem aliquem, aut secum luctantem, calcaneum inter eius tibias insinuans, uelit nolit cadere compellit. Quomodo uerò Christus in Iuda sperauit, illoque nixus fuerit, intellectu difficile uidetur: uerum puris animis, coelestibusque rimandis rebus assuetis, cum occurrit cogitandum, permulta Iudæ à Christo credita fuisse, sed in primis pecuniam rei familiaris, dispensationem mensæ, Apostolatum, familiare colloquium, ministerium uerbi, uirtutem miraculorum, cibi mensaque domesticæ societatem, & quod omnium maximum fuit, superdiuinum sui corporis ac sanguinis edulium, satis facile apparet. Num, quæso, hisce muneribus ornatus tibi inferior uisus est Petro: num cæteris Apostolis? Sed maxima cum sint beneficia, maximam præ se ferunt iniuriam in ingratis. Quare non absque ratione positum est uerbum, Magnificauit, hoc est, magna fuit Iudæ supplantationem

A tatio, & iniuria, hominis nimirum mei familiaris cōiueq̄, atq̄ innumeris meis affecti beneficijs. Vnde (malum) speranda mihi fuit grati animi testificatio, re-
penſa est iniuria & contumelia.

Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me, & retribuam eis.

Volunt nonnulli, ex præcedenti uersu uaticinium de ultimo illo osculo dato Christo per Iudam in horto, debere intelligi, cum ait: Etiam homo pacis meæ. Osculum enim, pacis charitatisq̄ (de uero osculo loquor) iudicium est. Item buccellam tinctam in catino, datamq̄ ipsi proditori in cœna illa Christi cum discipulis ultima, sub uerborū illorum uelo adumbrari: Qui edebat panes meos. Vt uera ista non sint, pia tamen sunt, & quæ ego facile amplector, modo prius germanum disquirant sensum. hæc postea. Sed ad Christum redeamus, qui hîc nostram ad consolationem, suis enarratis persecutionibus, quas cum ab hostibus suis omnibus, tum à domestico amico & familiari perpeſsus fuerat, orat patrem, ut tantarum ærumnarum, totius uidelicet generis humani, iam tandem miseratus, ab eiusmodi calamitatibus, atque è sepulchro se emergere, reuiuiscereq̄ faciat, atq̄ illis quidem ipsis, quibus persuasum erat mortuum non amplius resurrecturum, uiuum fortemq̄ apparere. Idem fermè rogauit Christus in humanis agens, cum ait: Venit hora ut clarificetur filius hominis. Pater saluifica me ex hac hora: sed propterea ueni in horam hanc. Pater clarifica nomen tuum. Ex potentissima quidem Christi è tumulo resurrectione, tum pater, tum filius ipse, tum tota deniq̄ trinitas purgatissimarum mentium hominibus gloriosa uisa est: cæteris uerò extimescenda, & nonnullis etiam uana & commentitia: de quorum sanè duritiæ atq̄ amentia, tunc locutus est Christus, cum dixit: Propterea nō poterant credere, quia dixit Esaias: Excæcauit oculos eorum ut nō uideant, & non intelligant corde, & conuertantur, & sanem eos. Hæc dixit Esaias, inquit Ioannes, quando uidit gloriam eius. Vide quomodo in hoc omnes consentiunt, ut
B Christi resurrectionem, eius gloriam appellent: quæ & certè nostra est. Nam etsi ab eius morte nostra omnis orta est purificatio, ab eius tamen resurrectione, iustitiæ nomen & præmium adepti sumus: siquidem Christus ut ait Paulus, mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Alioquin, inquit, nisi esset resurrectio mortuorum (absurdissimum omnium foret, caput absq̄ membris posse reuiuiscere fateri: in Christo enim è sepulchro sese excitante totum mortalium genus reuixit) miserabiliores cunctis essemus animantibus, ne dicam Sarmatis ac Getis, quibus nondum ullum huiusmodi impartitum est lumen. Quid deinde Christus his, à quibus tam malè habitus fuit in terris rependendum esse censeret, cum ait, Et retribuam eis, eleganter exprimit Paraphrastes, dicens, ut illis quod meriti sunt retribuam. Id enim proprium iustitię politicæ munus est, ut unicuiq̄, quod quis meritus est, à iudice tribuatur. At Christus, qui de seipso tanquam uniuersorum domino ac iudice, suam post resurrectionem testatus est, omnem sibi à patre datam esse potestatem in cœlo & in terra, uerius has sibi integras iudicandi partes, distribuendiq̄ omnibus, ut meriti sunt, uindicat, quàm cæteri è mundo iudices. E tumulo igiſ excitato Christo, iniquum illud uerbum, quod inquit, Constituerunt aduersum me, nunquid qui dormit addet ut resurgat: dissectum fuit, uanumq̄ redditum. Propterea illud quod sequitur, additum uidetur:

In hoc cognoui quoniam uoluisti me: quoniam non gaudebit inimicus meus super me.

Hebræorū interpretes partim uertunt, quoniam dilexisti me: partim quoniã cōplacuiſti in me. sed idem sensus est. Idcirco, inquit, me abs te amari noui, quod inimicus meus gloriandi aduersum me causam non habet. hoc est, sine peccato inuentus sum. Quod me persecutus fuerit, quod prostrauerit, quod à proprijs laribus eiecerit, traduxerit, occiderit tandem, quid illi gloriæ esse potuit, cum hæc omnia iniquissimo egerit animo, atq̄ absq̄ causa? Ille enim me attritū omnino, extinctumq̄ arbitratus, suis cum adulatoribus exulrandi occasionem se nactum existimauit. Verum id frustra: nam breui à cœlesti patre, qui filium æquè ac se-

C ipsum diligit, omnibus ab ærumnis, aduersisq; ereptus, atq; à sepulchro excitatus, gloriam illam, ditionemq; ac potestatem adeptus sum, ut iam omnia mihi condita pareant, nedum minimus uilissimorū hostiū conuentus & globus. More hīc humano, ut multa alia, de cognitione, qua se à patre diligi testatur, loquitur filius Dei. Verū qui hac de re longas appetit disputationes, distinctionesq;, quomodo scilicet Christus triplicem habuerit cognitionem, ab alijs petat: ego enim, nisi coactus, ad illa, quæ parum huic meo inferuiunt labori, diuerto. Suo itaq; frustra ti triumpho de me impij (clamat Christus) debitas suis scelerib. dederūt pœnas.

Me autem propter innocentiam suscepisti, & confirmasti me in conspectu tuo in æternum.

Nōne illud tibi in mentē nunc uenit, quod de huiuscemodi susceptione, confirmationeq;, à scriba illo spiritus enarratur. Dominus, inquit, Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in cœlum (ecce assumptio) & sedit à dextris Dei (ecce æterna in conspectu patris confirmatio.) Quod quidem, mi lector, meis in aduersitatibus tantum mihi affert consolationis, ut penē doleam, querarq; me à domino meo destitutum, cum qui me aduersis exerceat deesse sentio, postquam uideo meum Christum, meum bonum, meum, cui annexus sum per fidem, caput, crucis tolerantia tam nobilem meruisse assumptionem, ut æterna stabilitate in conspectu Dei patris sedeat, maneatq; perpetuū. O certē felicitatis uenturæ argumentum, cum quis innocenter uiuens persecutionum lima atteritur & expolitur. Sentio, sentio, quā non detrectandæ sint mundi iniuriæ: alioquin, ait ille, qui non tentatur, quid scit?

Benedictus igitur Dominus Deus Israël, à seculo & in seculum. fiat, fiat.

Vates more suo cum gratiarū actione, Deiq; laude psalmū claudit. Cæterum familiaris scripturæ tropus est, ut benedictionis nomine inter cætera huius uocis significata, quæ multa admodū sunt, pro laude gratiarum uel actione utatur: D quod non rarò in superioribus est dictum. Calix, inquit Paulus, benedictionis, hoc est, diuinæ largitatis munificentiaeq;, quo benedicimus, laudamusq; Dei beneficentiam, quoq; de morte Christi salutifera gratulamur, patriq; gratias agimus. ut idem ferme sic calix benedictionis, qui & gratiarū actionis. Ita igitur, Benedictus dominus Deus Israël, idem præ se fert, quod laus, gratiarum uel actio Deo sit. Israël is uerò Deū appellat idcirco, quod nulla tunc alia à gente ritè coleretur: uel quia hi soli ueram de Deo habent cognitionē, atq; propterea puras ex animo referre queunt gratiarum actiones, qui à Deo electi, directiq; (sic à nōnullis hanc uocem interpretari uideo) etiam in carne positi, diuino frui conspectu & quærunt, & non rarò assequuntur. Omnia laude maior dominus Deus Israël is, reddit Paraphrastes. Ab æterno fuit, & usq; in æternum erit. Amen, Amen. Hebræi auditū sermonem approbare uolentes, hac uoce, Amen, uti soliti erant. Vnde illud inter alia in Deuteronomij libro legimus, quod cum per Mosen deuotiones, ut ita dicam, in legis transgressores recitarentur, respondebat populus, Amen: affirmantes nimirum hac uoce, ratumq; habentes, quicquid pronunciasset Moses. & est perinde, ac si dicat, Fiat, & ita fiat, ut noster ferè uertit interpret. alij autem, ut Aquila, Verè, uerè: quod ipsa uocis geminatio maiorem ostendat confirmationem eorum, quæ quis dicturus est, uel quæ iam dixit. Cæterum, seculum seculi, seu secula seculorum, circumlocutio est, qua æternitatem significamus. Sit gloria, inquit Paulus, in Ecclesia per Christū Iesum in omnes ætates seculi seculorum: hoc est, illius seculi, quod succedentibus seculis, nunquam fortietur finem. aliàs uerò seculum, centum annorū dimensio est, & pro longo tempore plerunq; à Latinis usurpatur. Sit Deo laus igitur tum omnium, tum potissimum illorum, qui, ut possunt, & ut grauissima carnis sinit sarcina, in iucundissimum illius aspectū fixos tenent oculos. Sit, inquam, illi laus, sit gloria, sit gratiarum actio in æternum. Quod quidem benedictionis genus ego peccator, qui hæc scribo, approbans, ratumq; habens, illi subscribo, dicoq;, Amen.

A PSALMVS XLII. Vincenti eruditium filiorum Choræ.

Vemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarū, ita desiderat anima mea ad te Deus.

Ardet tota hæc oda, sed priusquā illius calorē hauriamus, pauca de titulo. Extincto Chora illo seditioso, ut in Numerorum libro legimus, tres illi filij superstites fuere: è quibus postea usq; ad Davidis ætatē posterij aliquot descenderunt, quorum doctiores in musicis, Rex ipse cum alijs Leuitis (Chora enim Leui pronepos fuit) ad sacros decantandos hymnos elegit. Inter quos quidem hymnos, is quem nunc exponere intendimus, mortales omnes miris sancti spiritus afflatibus erudire uidentur: quapropter in titulo positum est, Eruditium: siquidem ad percipiendū totius psalmi sensum multa lectori opus est eruditione. Illorum uero, qui hunc psalmum censent ab ipsis proprijs Choræ filijs compositum pro futura Iudæorum captiuitate, atq; in Babylonem transmigratione, extant scripta: qui huiusmodi delectantur lectione, illos, si lubet, aut otium est, legant. Ego enim hisce parum degustatis, ad illa libenter contemplanda, quæ ardentius moueant animum, mentem applico. Nihil terrenum mihi sapere uidentur psalmi: ueruntamen ut ea quoq; ipsa uera sint quæ ab alijs dicuntur, siue de regis dolore, qui ob exilium festis illis præcipuis Iudæorum minimè interesse potuerit, siue de crudeli ab Assyrijs in Babylonem captiuitate, omnia nihilominus illis umbra fuere, nobis ueritas. Omisissis igitur umbris, ueritatem amplexemur. Haud nos quidem præterit, quomodo Dauid in omnibus fermè Christum præfigurauerit, illiusq; uitæ typus fuerit: captiuitas uerò illa celebris Iudæorum, humani generis portendebat captiuitatem: quam hîc nimirum à Dei filio defleri uideo, atque propterea æternam desiderari patriam, cuiq; per fidem anima atq; amorem unita, perlanguescens suspiransq;, cum nihil aliud suis in angustijs præter tenebras ac mortem uideat, audiatq; in ipso etiam Ecclesiæ diuersorio, à multis sibi non absq; improprio dici, ubi est Deus tuus: suum aperit desiderium, & flens ingemiscensq;, quanto ualet affectu clamat: Quemadmodū desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Aiunt rerum naturalium scriptores, ceruos natura calidissimos serpentium carnibus interdum uesci solitos, quamobrem æstu, sitiq; perenni cum ferè semper, tum maxime à canibus agitados affici, proindeq; summa celeritate atq; appetentiâ, cui comes sit clamor, ad aquas ferri. Vnde sic uertit Fel. Quemadmodum cervus uociferat super inundationibus aquarū, qui seipsum exponens, præ desiderio, inquit, clamat propter inundationes aquarū, hoc est, ut inueniat. sic ille. Alius uerò gloriatur, interpretatur, quòd illa propria ceruorū uox sit: alius itē, mugit: Paraphrastes autem, anhelat. Quæ quidem omnia permagnum bibendi desiderium præ se ferunt. Volens igitur spiritus animas erudire, quàm ardenti attolli debeant affectu in Deum, eiusq; religionem, illas animanti huic sitibundo, omnisq; moræ impatienti comparat. Et certè non uideo cur anima tota, quanta est, diuina perspecta in se bonitate, ac gratiarum inundatione, ex amore, desiderioq; amorem saltem rependendi nō comburatur. Excelsas enim illas, æternasq; diuini amoris contemplationes, in quibus degustandis toti intenti esse deberemus, frigidis, utinam non turpibus, occupati curis, uel nunquam gustamus, uel gustatas miserè fastidimus. Contenti enim aliquando nostris, nescio quibus, non penitus à iustitia, ut uidentur, abhorrentibus cogitationibus, aut præscriptis ritibus, nihil ultra quærimus. Ex quo sanè ignauix genere illa, à quibus perpetua ueluti cruce impetuntur boni, rerum monstra emergere continuo nostro mœrore cernimus, nempe superbiam, arrogantiam, bonorum morum iuxta & hominum contemptum, odia, similtates, persecutiones, discordias, cupiditates, atque horum omnium altricem ambitionem. Quæ, oro, respublica? quod regnum? quæ regio? quæ religio ab huiusmodi deuastata feris diutius perstare poterit? Hæc quidem, atque horum similia secum reputans anima, simulq; tanquam uenenatos angues, aut canes uenaticos exhorrescēs, fugiensq;, ad aquas haud amplius con-

traditionis, sed pacis & quietis, hoc est, ad suū Iesum, ad suum amatū, qui in vate illo clamat, Omnes sitientes uenite ad aquas, quanto potest cursu cōfugit. Fastidit planè omnia, imò uerò etiā pertimescit quæcunq; germanū religionis candorem dehonestare uidentur: fateturq; sese non aliter Deum, in quo omnis inest tranquillitas, sitire, atq; solet ceruus siti ardescens anhelansq; fontium aquas appetere. Quod quidem desiderium ita exprimit Paraphrastes: Quomodo ceruus anhelare solet ad riuulos aqua plenos, ita anhelat anima mea ut perueniat ad te.

Sitiuit anima mea ad Deum fontem uiuum: quando ueniam, & apparebo ante faciem Dei?

Nullus, quod sciam, Græcorum Hebræorumq; uertunt, fontem uiuum, sed, fortem uiuum, ut diuus uertit Hieronymus: seu, uiuentem, ut alij: seu etiam, ualentem, ut Paraphrastes. Vicinitas enim literarum hunc peperit errorem, si tamen error dici debet. Nam ea animæ hîc, ut uides, æstuantis mens est, quò omnibus diuulget, qualiter rebus iam demum omnibus, quamuis in mundo conspicuis & honoratis, in quibus tamen maxima reperitur debilitas & miseria, cōtempis, ad illum, qui planè fortis est, uitæq; illa præditus, quæ condita omnia suum in statum conseruat, ac uiuere facit, confugere expetat, flagretq; desiderio penè intolerando. Quod quidem ut magis exprimat, sitiuit uerbo usa est. Sunt enim quedam cœlestium quoq; rerum desideria, sed absq; siti tamen, frigida nimirum, ac sine ullo animi æstu & ardore. Hi quidem qui tardis huiuscemodi ac torpidis afficiuntur motibus, rarò, imò nunquā perfectū uitæ genus assequuntur, execrabile uerò nonnunquā ac turpe. Siti igitur opus est, & ea quidem ardenti, ad assequendam iustitiā illam, qua adeptā, aut saltem sitibundè concupita, is qui siti afficitur, beatus à Christo nuncupatur: qui ut sanè se unicum esse fontem, in quo sitis omnis sedari posset, ostenderet, clamabat: Qui sitit, ueniat ad me. Nam qui uenit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet in æternum. O fidem uerè bonorum omniū conciliatricem. Quid miser hîc dicam? Da mihi Domine hanc aquam, ut non sitiam amplius. In hoc quidem æstu, ni opituleris, pereō. Tu, qui Deus fortis es, ac fons uiuus, mihi imbecillo, ne in me præualeat mūdus & mors, subueni. Te sitio, te concupisco, te uolo: sed tua absq; gratia, nec mea uera est sitis, nec bona concupiscentia, nec recta uoluntas. Quandiu enim miserrimo hoc in statu uitæ sexcentis uitiorum errorumq; nodis constricto durabo? Quando ueniam? quando, inquam, apparebo ante faciem tuam? qua uel semel conspecta, meus plenissimè refocillabitur animus, reuiuifcet spiritus, cor iandudum innumeris concupiscentiarum telis transfuerberatum exanimatumq;, uitam recuperabit, mensq; ab erroribus liberabitur, ac meus in te totus cōmigrabit amor ac uoluntas. Facies hîc Dei, uera de illo est notio: quam sanè perfectè in hac uita habere non possumus: uerum in æterna patria, in qua tota nostra posita est beatitudo, ac motuum omnium animorum quies, perfectissimè obtinebimus. Cæterum diuersa à nostra nonnullorum ex Hebræis litera, diuersum parit sensum: legunt enim, Quando uidebor? seu, quando aspiciar? Quare sic uerit Paraphrastes: Quando mihi cōtinget, ut intromissus ad te aspiciar placido uultu tuo, qui nunc ob peccata scilicet mereor intuitu conspici irato? Vide porro quomodo anima siti undequaq; fruendi re sua amata exæstuet, fermeq; insaniat: nō contenta enim eorum, quæ ad sui desiderij significationem locuta est, alio accumulatur, redditq; rationem cur tam ardentem cupiat dissolui, & esse cum Deo.

Fuerūt mihi (inquit) lachrymæ meæ die ac nocte, dum dicunt mihi quotidie, ubi est Deus tuus?

Sunt multa in terris quæ pias affligunt animas, uerum illud in primis, cum quid in Deum, eiusq; honorem ab improbis malè dictum aut factum audiunt. Honos porro Dei est, si in eius non desint Ecclesia, qui uel in medio ipso persecutionum igne atq; ardore, totam spem suam in illo habere præferant, & propterea nullius hominis, quos penè omnes aut fallaces, aut ad subueniendum oppressis frigidus & uident, & experti sunt, opem implorent. Id igitur spei genus mundo insolens, ac planè incognitū, à profligatis animis rideri solet, uel eò maxime,

A ximè, si occulto Dei iudicio, iustissimo tamen, ex probis quempiã diutius, quam uelle uidentur, in aduersis sese torquere conspiciunt. Vnde illa impijssima auditur uox, Vbi est Deus tuus? ubi ille, cuius auxilium tam tibi certum fore prædicabas? dormit sanè, aut tuas nõ curat nugas. Quid hìc agat anima, dum hæc tam nefanda audit, nec tamen interea sibi cœlitus opem ferri sentit? nondũ enim perfectè expolita uisa est æterno patri. Suam itaq; solatur confusionem lachrymis ac suspirijs. Causa, inquit quidam, pię animæ lachrymarum est, insultatio iugis prauorum. Non sic quidem dirè ferro transfoditur corpus, quam anima crebris illis improborũ insultationibus, quę in contumeliã cedũt Dei, tota, quanta est, transferberatur. quare cum nihil aliud se posse cernit, non secus auidè in lachrymas resoluitur, illisq; oblectatur, atq; alij solent fame coacti pane. Solet enim huiusmodi quis affectus dolore, & qui iam penitus ex his, quæ turpiter tum dici tum fieri à scelestis uidet, fessus est, angulo quopiã secretiori delecto, sese, ne uideat, ne audiat, ne centies in die una ob religionis zelum sibi mori contingat, abdere: ubi ad Iesu pedes prouolutus, non iam quidem liquido aut cõfidenti, ut solitus erat, affectu, suum compellat amatũ, sed destitutus prorsus Eliæ more uiribus, totus in lachrymas resoluitur, nihilq; dicens, omne illud cellulæ silentium amarissimis inturbat suspirijs, non absq; spe tamen. Proinde additur:

Hæc recordatus sum & effudi in me animam meam, quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis vsq; ad domum Dei, in uoce exultationis & confessionis sonus epulantis.

B Sic enim integrè continuant hunc uersum Hebræi, & est sensus, summaq; omnium horum uerborum atq; intelligentia: Ego qui olim, cum contra me admodum sæuirent improbi, uidebam purissimum tuum cultum ac religionem à quorundam tyrannide fœdari, planeq; excindi, uerebar equidem ne tandem tuis destitutis aris, sacrisq; abolitis ritibus ac ceremonijs, ego quoq; unã à iustorum consortio, quæ tua uera est Ecclesia, secluderer: uerũ cum mihi eorũ in mentẽ uenit, quæ iam tuis pollicitus es cultoribus, continuisq; nõ cessas repetere monitis, memet reuoco, à mœroreq; animi, tanquam à tristi somno experrectus, meã melioribus in recensendis annis dilato animam, quæ nimio ex dolore ac tædio congesta prorsus induruerat: meq; ipsum item consolans, spero fore, quod ex infinitis meis calamitatibus in reformatum tui sanctissimi cultus statum, sanctorumq; consortium aliquando illo cum gaudio remigrem, quali dies festi peragi solent. Dei tabernaculum, & id admirabile, Ecclesia est: seu, ut inquit Augustinus, fides sunt: & est tutus ille fidei sinus, ad quem qui cõfugit, tutiorẽ degit uitã, quam qui in munitissima tum fossa, tum uallo atq; arce sese tutatur. Etenim in ipso (ut sic loquar) æterni patris corde fixas habet radices, unde tres illæ inclitæ sorores, spes, fides, & quæ his maior est, charitas, ad nos tenuissimo misericordię uelo inumbratæ prodeunt. Cum igitur te in Dei tabernaculo per fidem collocatum sentis, ingratus nimium es, si aliud expetis confugium. Cæterũ, Transibo cum numero, uertit Fel. quod magnã mortaliũ copiam, sedatis Ecclesiæ persecutionibus, ad Deum reuersurã, quę à pietate, ob animi desperationẽ omnino descuerat, intelligas. Durũ quippe id esse uidetur, cum res nobis charas, ut est honor Dei, eiusq; cultus ac religio, ab improbis, & his quidem nonnunquã ministris, deuastari cernimus, neq; ulla alia à nobis, qui abiecti sumus & irrisi, expectatur tutela, aut subsidium, præterquã lachrymarũ. Sed illud durius, cum ille qui in Dei Ecclesia iudicandi munus sibi sumit, idem ipse accusator efficitur, actor insuper & carnifex. Porro quod ait se transiturum ad ædes Dei sacras in uoce exultationis & confessionis, soniq; epulantis, ad antiquũ alludt Iudæorũ ritum, qui templum ingressuri uarijs utebantur cum ornamentis, tum cantibus & harmonijs, indicijs sanè maximi gaudij multitudinis & lætitiæ. Quod uerò tripudium futurum sit, qui cantus, quæ symphonix, quæ epulæ suauissimæ ac lautæ, quæ in diuinum effusio amore eorum, qui æternam ingressuri sunt Hierusalem per Dei misericordiam, puræ castæq; tantummodo nouerunt mentes: quapropter omnis illis eò perueniendi mora difficilis uidetur, atq; amara. Cum tamen sic se res habeant,

C *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?*

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, & Deus meus.

Quid me tam dirè perturbas ô anima mea? Quid cogitationibus meam æquè frangis quietem, ac si res tota funditus excisa esset? Non eo quidem res spiritus se habent modo, quo mundi & carnis: hæ enim tum maximè perlabuntur atq; occidunt, cum magis florere uidentur: illæ uerò contrà castissimò quodam præstigio, humanos fallunt arbitratus ac iudicia. Eas sanè in terris pressuras subire necesse est: at tamen dum perditas illas omnino esse ducimus, feliciter emergere uidemus, tuncq; uerè uiuunt cum exangues uulgò reputantur. Quorsum igitur, ô mea anima, tristis es, atq; intra me tumultus excitas? an tuæ solitæ in Deum fidentia immemoriam facta es? Si rectè iudicas, nihil est in mundo quam obrem turbari debeas. Spera, spera in Deo, in quo certa est salus, in cæteris uerò rebus uana & incerta. Venient profectò dies, in quibus iucundissimas illi, qui mihi salutem attulerit, agam gratias, cunctaq; in me collata diuinitus beneficia, illi liberè accepta referam, qui haud multò pridem propter persecutionum acerbicatem ac tenebras, circa ueritatis lucem, tanquam ad lucernam papilio, cæcutiebam. Salutare uultus mei, Hebræi reddunt, salutem uultus tui: seu, ob auxilia faciei suæ illum celebrabo, quamuis ex Hebræo salutes magis aut saluationes uertendū erat, quam salutē. & est sensus: Veniet tēpus quando ego impavidus Deo propter opem & salutem multis mihi modis allatā, ostensamq; à beneuolo suo uultu atq; aspectu, fauoris nimirū teste ac uadimonij, gratias agam. Solent enim, quod alias quoq; diximus, hi quorum nostrā interest leuare miseriam, è uultu, cuius animi erga nos sint, significare. A truci quidem principis aspectu atq; irato, quid pacis tuis in calamitatibus sperare audes? ab hilari uerò, atq; in te facili & iucundo quid non boni? Vnde illud iam omnibus palàm factum est, quòd cum Deus nostris in miserijs nobis opitulatur, eum nos beneuolo intueri uultu asserimus: cum non subuenit uel centies interdum inuocatus, toruo & iracundo. Cæterum si cui nostra magis arridet litera, is suus erit sensus: Erit enim aliquando cum amoto metu, recuperataq; ui spiritus, Deo cantabo, atq; eius nomen ob salutem meo uultui exhibitam celebrabo: uultui dico, nuper ob mœrorem desperationemq; deiecto, humiq; defixo, nunc uerò exhilarato, atq; ad cœlum usq; uti forma sublimis est, liberè sese attollenti. Vide quomodo perfectissimi quoq; uiri, multis uarijsq; interdum etiā usq; ad desperationē animi, curis exagitari à Deo sinuntur. Id licet scimus, abnuimus tamen, quantumq; possumus, cum hoste congressionem detrectamus. huius nempe erroris, in orbe penè uniuerso dominium habentis, causa est, fidei inopía, atq; erga dei religionem torpor & superstitio. Porro, Deus meus, sequenti uersiculo connectunt Hebræi, hoc modo: O Deus meus, anima mea depressa est super me, propterea memor ero tui de terra Iordanis & Hermonim à monte Mizahar. quem noster interpres sic reddidit:

Ad me ipsum anima mea turbata est, propterea memor ero tui de terra Iordanis & Hermonim à monte modico.

Est continua uiri iusti, suam enarrantis ærumnam, series, spe tamen in Deum minimè abiecta. Ad me conturbatur, inquit August. quæ ad Deum reficitur: nō enim mihi firmitas, uel spes in me, ideo nunquam presumo de me, sed sperabo in Deo. Stulta profectò anima illa est, quæ in se aliquid esse somniat, quo niti admodum debeat. Vis' ne tibi Deum iratum conciliare? dic cum propheta: Humiliatus sum usquequaq; domine: alioqui tua, nescio quæ, in rebus spiritus, cōscientiæq; ratiocinatione cōputans, diuinæ derogas gratiæ, quicquid tibi, quòd tuū non sit, assignaueris. Super me, uertit Fel. anima mea depressa est. Idem fermè doctiores ex Hebræis alij, hoc est, deiecta, planeq; humiliata. Euthymius uerò, In me ipso, exponit, id est, nemine alio mœrorem hunc meum sciente: quò sanctæ animæ prudentiam intelligamus. Nihil enim foedum, nihil turpe, nihil effoeminatum, aut, in medio ipso quoq; tentationum tumultu, inconsultum agitur ab anima

A nima diuino semel affecta timore, quassari quidem potest, uinci autem difficile. Quis uerò sit sensus huius uersus, à Paraphr. elegantissimè exprimit. Mi Deus, inquit, anima mea cruciat sese intra me, nec habeo quo me consolet, nisi recollectione beneficiorum patribus nostris exhibitorū iuxta Iordanem, & à Mithzar usq; ad montem Hermon. Mos is erat antiquis Iudæorum patribus, quò sua magis Deo probarentur uota atq; orationes, quoq; suas, in quibus uersabantur, mitigarent angustias, antiqua Dei beneficia memorare, illiq; quodammodo obijcere, tanquam eadem, quæ patribus tum promissa, tum data essent, sibi deberentur. Vnde illa est præclara Salomonis oratio in templi dedicatione, in qua inter cætera illud quoq; legitur: Domine Deus Israël, qui custodis pactum cum seruis tuis, qui ambulant corâ te in toto corde suo: qui præstitisti seruo tuo Dauid patri meo quæcunq; locutus fueras ei: & quæ ore promissisti, opere complesti, sicut & tēpus præsens probat: nunc ergo, domine Deus Israël, imple seruo tuo patri meo Dauid quæcunq; locutus es. Hunc igitur seruat morē uates, atq; anima illa, quæ modò suas quærens solari calamitates, præclarissimas quasdam, in antiquorum patrum gratiam factas per Deum, operationes cōmemorat, remediū nimirū maximopere salutare ad suscitandā spem in Deum, quæ in aduersis nonnunquā fringere solet, planèq; obnubilari. Quia, inquit, meis in ærumnis ac persecutionibus penè animo destitutor, propterea memor tui ero de terra Iordanis & Hermonij à monte modico. Nulli dubium esse debet de mirabilibus hîc sermonem fieri, quæ Deus olim pugnando operatus est pro populo suo ad Iordanē, montemq; Hermoniorum, prope Bassan, aut ad montē modicū, seu Mizahar, quem quidam putant in regione Seon regis Amorrhæorū situm esse: alij uerò, quid sit mons iste, ignorari etiam ab ipsis Hebræorū eruditioribus asserunt. Hermon porrò mons trans Iordanē situs est, in quo, cæterisq; illius regionis montibus, iam antea regna uerat Og rex Bassan: quo deuictò tota illa regio in possessionē Rubenitis, Gaditiscq; celsit. Ut res habeat, ex Hebræo sic posset reddi: Propterea memor ero tui propter terram Iordanis, & Hermoneorū, & montis modici, seu Mizahar. Illud quidem pro comperto esse debet, mirandas quasdam operationes, quæ partim nobis per scripturas patefactæ sunt, partim uerò nos fugiunt, illis in partibus per Deū in populi sui fauorē gestas esse: & quarū hîc uates, seu populus in Babylone afflictus recordabatur, nosq; cum ipsis, sed altiori quodam rerū gestarū mysterio. Scimus enim quid in Iordane per Christū in nostri gratiā actū sit. Scimus quid Hermon iuxta Iordanis fluuenta positus, quem anathematizationē interpretatur quidam, & quem uult modicū illū esse montem, quē Hebræi Mizahar uocant, portendat. Antequam enim quis mysticū hunc Iordanē, in quo omnes peccati sordes abluuntur, ingrediatur, ad illiusq; undas per Christum purificatas descendat (Iordanis enim descēsis est) prius illi proximus radendus est Hermon: hoc est, suæ sunt prius detestandę uitę cōsuetudines & mores. Anathematiza te, inquit Augustinus, displicendo tibi, ut placeas Deo. Quam uerò admiranda sint illa quæ quotidie in sui populi cōmodum operatur Christus in sacro hoc purificatoq; & uerè diuino Ecclesiæ fonte, et in monte modico, non est mēs, non animus, non intellectus, qui exprimere ualeat, adeò stuporis plena sunt omnia, captumq; humanum excedētia. Memorare ea quidem nostrā ad consolationē, atq; admirari possumus, intelligere autem neutiquam. Nam certè cum illa attentiori peruestigare nitimur animo, ô Deus, tum clarè cernimus, quòd

Abyssus abyssum inuocat in uoce cataractarum tuarum.

Verum alio exponendus est sensu uersus. Abyssum hîc uocat anima calamitatem atq; infortunium. Aquas enim imperuias, profundas, cōfusasq; abyssum appellat: ita calamitatis interdum, illiusq; maximè, cuius acerbitate spiritus solet humanus concuti uehementer, ac labefactari, neq; origo, neq; modus, neq; quò omnino tendat, à quoquam sciri potest. Et cum ex una emergere (ueluti hi qui in contortam aquarum uorticem delapsi, & manibus, & pedibus, & toto deniq; enituntur, quo exeant, corpore) contendimus, en alia parata est subito, adeò ut

G g

C calamitas calamitatem accire, secumq; trahere uerè ita dicatur, quemadmodum abyssus abyssum inuocare, sibiq; asciscere, à uate scribitur. Vellem, inquit, continuo tanquam obtutu eorum omnium quæ memorauit, effigiem ob oculos habere: sed infortunia ita infortunijs agglomerantur, ut planè altissimam aquarum abyssum uidere mihi uidear aliam sibi abyssum, ruptis cœli canalibus, associasse. Metaphora enim sumpta uidetur à diluuiò illo memorando Noë, in quo legitur cataraçtas cœli fractas, quò intelligas uim omnem imbrium tum erupisse. Nam cataraçtæ, aquæ illæ sunt, ut alia earum omittam significata, quæ ex alto tam præcipitanter feruntur, ut ruere potius dici queant, quam fluere. Loca quoque ipsa, è quibus aquæ illæ exeunt, uel per quæ transeunt, cataraçtæ appellantur. quare nõ absq; ratione, in uoce canalium tuorum, uertunt nonnulli. Cæterum nemo iam homo est qui ignoret, aquas, aquarumue inundationes, aduersa in scripturis, atq; infortunia, haud rarò prætereundæ.

Omnia excelsa tua, & fluctus tui super me transierunt.

Hic uersus cum superiori unus est Hebræis: & est eorum, quæ de abyssis, aquarumq; irruptione dixit, interpretatio, quas ab excelsò Dei habitaculo, hoc est, à diuina prouidentia effluxisse narrat. Clamat Esaias: Cataraçtæ de excelsis aperte sunt. Inde porrò est, quò anima in tentationum confusione ac strepitu posita, si mulq; à prauorū hominū iniurijs lacescitur, id oneris, ærumnas, calamitates, miserias, fluctus, procellas, & tandem excelsis euulsas è cataraçtis abyssos, ut hîc uides, appellat. Alio in psalmo sic orat: Saluū me fac Deus, quoniã intrauerunt aquæ usq; ad animā meam. Et hîc quoq; ut uertit Fel. omnes undæ tuæ, & fluctus tui (tentationū scilicet) super me transierunt. Mi lector, hæc fermè sunt remedia illa, quæ proficienti animæ, ne insolescat, à cœlesti adhibentur medico: & quæ nemo, præter illū qui exercitatos habet sensus, ut inquit Paulus, uerè nouit, in hisq; delectatur, atq; ex his in spiritu coalescit. Animalis quippe mens atq; animus uix hæc presse per transennā intuetur: non percipit enim quæ Dei sunt: nam in spiritu examinantur. Qui uerò in spiritu ambulant, hæc & similia perpeti, amplectiq; pro diuina tutanda iustitia parati sunt. Non uult enim Deus suæ religioni addictos tardo uti otio: sed negotioso quodam uitæ genere, ac pugnaci, illos cõtinuè exercet, indurat, experitur. Tantū uerò abest ut eos indefensos relinquat, ut etiã in medijs ipsis aduersitatum fluctibus, miris inauditiscq; soletur afflatibus atq; in spirationibus, quarum radijs illustrati persuasum absq; dubio habent, quò d

In die mandauit Dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius.

Dies in sacris literis pro secundis aliquando, fortunatisq; uitæ successibus accipi solet: nox uerò pro contrarijs, turbidis, & ærumnosis. Quare memor Esaias illorum quæ passus fuerat, aiebat: Anima mea desiderauit te in nocte. Hac enim cum quis ex priorū numero premi contigerit, ualdeq; offusis circumquaq; tentationū tenebris obfuscarì, nil nisi caliginè, obscuritatè, ut in nocte fit, metumq; uidere aut cogitare idoneus est. Quò se uertat: In mentè quippe ueniunt præteritæ uitæ scelera: atq; propterea nox illa terrifica iudicij, de qua Zacharias, Vidi, inquit, noctè. Pauet interim, atq; hoc magis tristitia, desperationeq; obruitur, quò se solummodo intuetur. Ad dominum igitur eiusq; uerbum, quod diem auroramq; sancti Dei uiri appellare consueuerunt, confugiendum erit: hoc est, eatenus patienter Dei manus toleranda erit, quatenus illi, qui nostram, siue in die, siue in nocte uersetur, melius quàm nosmetipsi, salutem curare est solitus, uisum fuerit. Scit enim cœlestis pater quid opus sit nobis. Tantum illud cauendū, ne ob diram diutinamq; infortuniorum acerbicatem, animum despondeamus. Benedicam, canit uates alio in psalmo, dominum in omni tempore. & hîc quoq; ferè idem: In die, inquit, mandauit dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius. hoc est, ut reddit Paraphrastes: Pulsis malorum tenebris in die, dominus decreuit misericorditer agere nobiscum. quare neq; hac quidem tribulationibus plena nocte à laudando illo cessabimus. Carmen enim in laudem illius scriptum, & precatio ad Deum omnipotentem, & uitæ autorem, semper erunt in ore

A ore mihi. hæc ille. Sic Hebræi totū integrū uersum legunt. Vnde Fel. adeò & cæteri Hebræorum interpretes hoc ferè modo uertunt: Per diem mandabit dominus misericordiam suam: & in nocte canticū eius mecum, oratio Deo uitæ meæ. Postea alium ordiuntur uersum:

Dicam Deo, susceptor meus es tu.

Sed de nocte aliquid aliò prius sensu, de quo tamē aliò me in psalmo scripsisse memini. Quotidie, inquit quidam interpretes, hoc est, continua ueluti serie temporum, commendat dominus bonitatem suam, ideo omni nocte laudem Dei uiuificanā. Ex his quidem cū mihi in mentem uenit ordinationis illius, quam Dauid in libro Verborū dierum promulgauit dicens: Leuitæ stent manè ad laudandum, canendum confitendumq; domino, similiterq; ad uesperam, cogor aliqua cum experientia asserere, tempus illud noctis, quod concubium uocant, ad hæc crepusculum, sanctis priuatim precaturis maximopere inseruire. Eo enim horarum momento cū sileant omnia, concoctusq; sit stomachus, ac sedati seu potius euaporati humores noxi, mens ad diuina contemplanda experrectior redditur: & si quid per diu ob tumultus strepitusq; assiduos, quos audit, in cœlestibus rimandis rebus, seseq; excutiendo, torporis atq; ignauitæ contraxerit, tunc in quiete illa profunda abstergere nititur, ac queritur tantillum duntaxat temporis suo cum sponso colloquendi sibi concedi. Quantulumcunq; tamen illud sit, in spiritu totū, atq; ab amore fideq; profectis singulibus & lachrymis, plerunq; nihil dicens aut petens, impendit. Vnde haud immeritò quidem solis radios suas interurbasse contemplationes sanctissimus quidam conquestus est senex. Hinc porrò à probis laudatus mei instituti hominibus mos est, hyberno maximè tempore, ut, peractis de more laudibus matutinis, unusquisq; secretiori aliquo in angulo semotus, aut obscuriores ad aras prostratus, uel, quod magis placet, cellulæ secretorum cum Deo colloquiorum conscia occlusus, mediam ex patrum præscripto, quasiq; precariò, horulam diuinis impendunt meditationibus. Qui uerò ardentiori sunt spiritu, media illa non contenti hora, longius in sponsi sinu commorantur. Sanctissima profectò ista est cōsuetudo, & quæ uel sola ad expungenda quotidiana uniuersæ congregationis, ne dicam orbis, errata, idonea sit. Alioqui certè non uideo, quamobrem remotis à religiosorum cœtibus simplicium mentium orationibus, diutius consistere ualeant. Quare ob multa quæ absurda, utinam non impia, in mundo fieri conspicio deterritus, siue in die, siue in nocte mihi uiuere contingat, perpetuo ueluti clamore, dico Deo, dicamq; in posterum, susceptor meus es tu. Alij ut libet, suum quo nitantur, bonum diuitias dicant: alij honores & magistratus, artes alij, cauillationesq; humanas, quibus rebus omnibus fulti timorem sibi potius, quam spiritus fauorē, uulgoq; reuerentiam ac dilectionem conciliare putant: ego interim dicam, Deum meum omne bonum esse, meum robur, meam, cui fidere debeā, uirtutem. Cū is sim igitur, qualem tu me esse uoluisti, hoc est cū totus à te, per te, mi Deus, pendeam, nec quicquā quietis usquam esse præterquam in te, ac per te, & credam, & prædicem,

Quare oblitus es mei? & quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?

Quare semper est, unde mihi semper lugendum sit? Quare me semper obterit inimicus? quare tandiu impunè tuum in seruum debacchatur? Ero' ne semper hisce in lamentis occupatus? Erit' ne unquam ut expeditius tuam uidere queā præsentiam uultumq; illum tuum desiderabilē, cuius aspectus tota mea est felicitas? Quando, ô uitæ meæ autor, erit ut in conspectu concilij lætus obambulem, idcirco quòd dignus inuentus sim, qui pro nomine tuo contumelias subeam? Ex Hebræis quidam uertunt, Quare ater, seu pullatus ingrediar, dum coartat hostis? Omnia quippe hæc mœrorem denotant maximū: qui quidem ut clarius pateat, quoddam tanquam auctarium addit:

Dum confringuntur ossa mea, exprobrauerunt mihi inimici mei, dum dicunt mihi per singulos dies, ubi est Deus tuus?

Ita ab Hebræis, & rectè quidem, integer legitur uersus, cuius ea est summa ac

C calamitas calamitatem accire, secumq; trahere uerè ita dicatur, quemadmodum abyssus abyssum inuocare, sibiq; asciscere, à uate scribitur. Vellem, inquit, continuo tanquam obtutu eorum omnium quæ memorauit, effigiem ob oculos habere: sed infortunia ita infortunijs agglomerantur, ut planè altissimam aquarum abyssum uidere mihi uidear aliam sibi abyssum, ruptis cœli canalibus, associasse. Metaphora enim sumpta uidetur à diluuiò illo memorando Noë, in quo legitur cataractas cœli fractas, quò intelligas uim omnem imbrium tum erupisse. Nam cataractæ, aquæ illæ sunt, ut alia earum omittam significata, quæ ex alto tam præcipitanter feruntur, ut ruere potius dici queant, quàm fluere. Loca quoque ipsa, è quibus aquæ illæ exeunt, uel per quæ transeunt, cataractæ appellantur. quare nõ absq; ratione, in uoce canalium tuorum, uertunt nonnulli. Cæterum nemo iam homo est qui ignoret, aquas, aquarumue inundationes, aduersa in scripturis, atq; infortunia, haud rarò prætere.

Omnia excelsa tua, & fluctus tui super me transierunt.

Hic uersus cum superiori unus est Hebræis: & est eorum, quæ de abyssis, aquarumq; irruptione dixit, interpretatio, quas ab excelso Dei habitaculo, hoc est, à diuina prouidentia effluxisse narrat. Clamat Esaias: Cataractæ de excelsis aperte sunt. Inde porro est, quòd anima in tentationum confusione ac strepitu posita, si mulq; à prauorū hominū iniurijs lacessita, id oneris, ærumnas, calamitates, miserrimas, fluctus, procellas, & tandem excelsis euulsas è cataractis abyssos, ut hinc uides, appellat. Alio in psalmo sic orat: Saluū me fac Deus, quoniã intrauerunt aquæ usq; ad animā meam. Et hinc quoq; ut uertit Fel. omnes undæ tuæ, & fluctus tui (tentationū scilicet) super me transierunt. Mi lector, hæc fermè sunt remedia illa, quæ proficienti animæ, ne insolescat, à cœlesti adhibentur medico: & quæ nemo, præter illū qui exercitatos habet sensus, ut inquit Paulus, uerè nouit, in hisq; delectatur, atq; ex his in spiritu coalescit. Animalis quippe mens atq; animus uix
D hæc presse per transfennā intuetur: non percipit enim quæ Dei sunt: nam in spiritu examinantur. Qui uerò in spiritu ambulant, hæc & similia perpeti, amplectiq; pro diuina tutanda iustitia parati sunt. Non uult enim Deus suæ religioni addictos tardo uti otio: sed negotioso quodam uitæ genere, ac pugnaci, illos cōtinuè exercet, indurat, experitur. Tantū uerò abest ut eos indefensos relinquat, ut etiã in medijs ipsis aduersitatum fluctibus, miris inauditisq; soletur afflatibus atq; in spirationibus, quarum radijs illustrati persuasum absq; dubio habent, quòd

In die mandauit Dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius.

Dies in sacris literis pro secundis aliquando, fortunatisq; uitæ successibus accipi solet: nox uerò pro contrarijs, turbidis, & ærumnosis. Quare memor Esaias illorum quæ passus fuerat, aiebat: Anima mea desiderauit te in nocte. Hac enim cum quis ex piorū numero premi contigerit, ualdeq; offusis circumquaq; tentationū tenebris obfuscarī, nil nisi caliginē, obscuritatē, ut in nocte sit, metumq; uidere aut cogitare idoneus est. Quò se uertat? In mentē quippe ueniunt præteritæ uitæ scelera: atq; propterea nox illa terrifica iudicij, de qua Zacharias, Vidi, inquit, noctē. Pauet interim, atq; hoc magis tristitia, desperationeq; obruitur, quò se solummodo intuetur. Ad dominum igitur eiusq; uerbum, quod diem auramq; sancti Dei uiri appellare consueuerunt, confugiendum erit: hoc est, eatenus patienter Dei manus toleranda erit, quatenus illi, qui nostram, siue in die, siue in nocte uersetur, melius quàm nosmetipsi, salutem curare est solitus, ut sum fuerit. Scit enim cœlestis pater quid opus sit nobis. Tantum illud cauendū, ne ob diram diutinamq; infortuniorum acerbicatem, animum despondeamus. Benedicam, canit uates alio in psalmo, dominum in omni tempore, & hinc quoq; ferè idem: In die, inquit, mandauit dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius. hoc est, ut reddit Paraphrastes: Pulsis malorum tenebris in die, dominus decreuit misericorditer agere nobiscum. quare neq; hac quidem tribulationibus plena nocte à laudando illo cessabimus. Carmen enim in laudem illius scriptum, & precatio ad Deum omnipotentem, & uitæ autorem, semper erunt in ore

A ore mihi, hæc ille. Sic Hebræi totū integrū uersum legunt. Vnde Fel. adeò & cæteri Hebræorum interpretes hoc ferè modo uertunt: Per diem mandabit dominus misericordiam suam: & in nocte canticū eius mecum, oratio Deo uitæ meæ. Postea alium ordiuntur uersum:

Dicam Deo, susceptor meus es tu.

Sed de nocte aliquid alio prius sensu, de quo tamē alio me in psalmo scripsisse memini. Quotidie, inquit quidam interpres, hoc est, continua ueluti serie temporum, commendat dominus bonitatem suam, ideo omni nocte laudem Dei uiuam canam. Ex his quidem cum mihi in mentem uenit ordinationis illius, quam Dauid in libro Verborū dierum promulgauit dicens: Leuitæ stent manè ad laudandum, canendum confitendumq; domino, similiterq; ad uesperam, cogor aliqua cum experientia asserere, tempus illud noctis, quod concubium uocant, ad hæc crepusculum, sanctis priuatim precaturis maximè opere inseruire. Eo enim horarum momento cum sileant omnia, concoctusq; sit stomachus, ac sedati seu potius euaporati humores noxij, mens ad diuina contemplanda experrectior redditur: & si quid per diu ob tumultus strepitusq; assiduos, quos audit, in cœlestibus rimandis rebus, seseq; excutiendo, torporis atq; ignauitæ contraxerit, tunc in quiete illa profunda abstergere nititur, ac queritur tantillum duntaxat temporis suo cum sponso colloquendi sibi concedi. Quantulumcunq; tamen illud sit, in spiritu totū, atq; ab amore fideq; profectis singultibus & lachrymis, plerunq; nihil dicens aut petens, impendit. Vnde haud immeritò quidem solis radios suas inturbasse contemplationes sanctissimus quidam conquestus est senex. Hinc porro à probis laudatus mei instituti hominibus mos est, hyberno maximè tempore, ut, peractis de more laudibus matutinis, unusquisq; secretiori aliquo in angulo semotus, aut obscuriores ad aras prostratus, uel, quod magis placet, cellulæ secretorum cum Deo colloquiorum conscientia oclusus, mediam ex patrum præscripto, quasiq; precariò, horulam diuinis impendunt meditationibus. Qui uerò ardentiori sunt spiritu, media illa non contenti hora, longius in sponsi sinu commorantur. Sanctissima profectò ista est cōsuetudo, & quæ uel sola ad expungenda quotidiana uniuersæ congregationis, ne dicam orbis, errata, idonea sit. Alio qui certè non uideo, quamobrem remotis à religiosorum cœtibus simplicium mentium orationibus, diutius consistere ualeant. Quare ob multa quæ absurda, utinam non impia, in mundo fieri conspicio deterritus, siue in die, siue in nocte mihi uiuere contingat, perpetuo ueluti clamore, dico Deo, dicamq; in posterum, susceptor meus es tu. Alij ut libet, suum quo nitantur, bonum diuitias dicant: alij honores & magistratus, artes alij, cauillationesq; humanas, quibus rebus omnibus fulti timorem sibi potius, quàm spiritus fauorē, uulgoq; reuerentiam ac dilectionem conciliare putant: ego interim dicam, Deum meum omne bonum esse, meum robur, meam, cui fidere debeā, uirtutem. Cum is sim igitur, qualem tu me esse uoluisti, hoc est cum totus à te, per te, mi Deus, pendeam, nec quicquā quietis usquam esse præterquam in te, ac per te, & credam, & prædicem,

Quare oblitus es mei? & quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?

Quare semper est, unde mihi semper lugendum sit? Quare me semper obterit inimicus? quare tandiu impunè tuum in seruum debacchatur? Ero ne semper hisce in lamentis occupatus? Erit ne unquam ut expeditius tuam uidere queā præsentiam uultumq; illum tuum desiderabilē, cuius aspectus tota mea est felicitas? Quando, ô uitæ meæ autor, erit ut in conspectu concilij lætus obambulem, idcirco quòd dignus inuentus sim, qui pro nomine tuo contumelias subeam? Ex Hebræis quidam uertunt, Quare ater, seu pullatus ingrediar, dum coartat hostis? Omnia quippe hæc mœrorem denotant maximū: qui quidem ut clarius pateat, quoddam tanquam auctarium addit:

Dum confringuntur ossa mea, exprobrauerunt mihi inimici mei, dum dicunt mihi per singulos dies, ubi est Deus tuus?

Ita ab Hebræis, & rectè quidem, integer legitur uersus, cuius ea est summa ac

census: homini diuini honoris percipido omne tormentorum genus, quod corpori uel à sæuissimo carnifice adhiberi potest, sed illud in primis, quod uidetur omnium maximum, cum secantur ossa, tolerabilius fore, quam cum audit sibi à procacibus insultatoribus cum irrisione obijci, Vbi est Deus tuus? Quæ sanè exprobratio nō tantum ad illius contumeliam, qui illa afficitur, cedit, quantū Dei, qui quodammodo stupiditatis & sæuitiæ in non subueniendo suis, etiam millies interdum inuocatus, ab improbis accusatur. Vnde impudentissima quondam illa ludæorum de Christo cruci affixo audita fuit uox, Saluum nunc faciat eum si uult. Quare sic reddit Paraphrastes: Tolerabilius foret mihi si gladium adigerent in uiscera mea, quàm impias cōtumelias audire ab inimicis meis dicentibus assiduè cum risu, ubi nunc est Deus ille tuus: hoc est, quem tam ardentè inuocabas, quemq; tibi nō defuturum asseuerabas? Fel. uerò sic: Cum gladio in ossibus meis opprobrio affecerunt me tribulantes me, dum dicerent ipsi mihi quotidie, ubi est Deus tuus? Quorum uerborum is erit sensus: æquè enim me opprobrio affecerunt hi qui me persequuntur, dum in me insultantes iactarent, ubi est Deus tuus? ac si mea gladio traiecissent ossa. Nostri autem interpretis litera, unà cum græco, eum præ se ferre uidetur sensum, quem ponit Euthymius meæ professionis monachus: sed ante eum Augustinus, qui sic ait: Quasi ossa franguntur, dum uirtus patientiæ affligitur, quod irridet malis. hæc est exploratio illa, dum dicitur mihi, ubi est Deus tuus? uel nullus est uel de te non curat, hæc ille. Euthymius uerò sic: Contritis nimirum ossibus meis ob tam graue onus seruitutis, ob uerbera, ob plagas (per ossa enim uires intelligit) irridebant me inimici mei, illud mihi semper obijciantes, ubi est Deus tuus, qui te eripiat & liberet? Verum quia diuina bonitas haud diutius, quàm ferre possunt, suos sinit ab aduersa exagitari fortuna, idcirco post longa, quæ in psalmo legimus, lamenta iam tandem se recipit anima, seseq; consolatur, idem dicens quod superius:

- D** *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?*
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi salutarè vultus mei, & Deus meus,
Cui gloria sit, laus, honorq; in seculorum secula, Amen.

PSALMVS DAVID XLIII.

Iudica me Deus, & discerne causam meam à gente non sancta, ab homine iniquo & dolo eroq; me.

Hebræi hunc psalmum eiusdem argumenti cum superiore absq; titulo legunt. Videt enim (iudiciū meū simpliciter profero) ea esse oratio, quā supra pollicitus est, dicēs: Apud me oratio Deo uite meæ. Oratio igitur hæc plena est fiduciæ in Deū, ita ut diuinū iudiciū alioquin inexorabile, & seuerū, æquissimū tamē, appellare uideat. A deo multū est sincera uiuere conscientia, nec admodū angī & torqueri, si bonos improbis à deo permitti uidere contigerit, postea quā iam parte aliqua saltē spiritus imbutis compertū est, Dei seruos crucis dolabro expoliendos necessariò esse, sed eousq; tamē ne toti in perfidorū manib. relinquant: hi enim in corpora, artusq; moribundos, famā quoq; ac nomē ferocite possunt, in animā uerò, in uoluntatē, in arbitriū, imperiū nō habent. Quare illorū irā, exilia, tormēta, & si quid dirius est, ut sunt oblocutiones, detractiones, calūniæ, fictæq; delationes & maledicentiæ, ridenda sunt magis, quàm timenda. Expulso enim aliquo sua ab urbe & patria, quid ultra hæc? Hem paruā tyrannorū ditionē. Atqui ut uerissimū prorsus sit hunc psalmū à uate, ut nonnullos asserere uideo, illis fermè compositū diebus, in quibus totū penè regnum cum filio in se conspirasse uidit, Achitophelēq; illum perfidū, quem hic hominem iniquum & dolum appellat, totius conspirationis autorē extitisse: uerior tamen interpretandi ratio est, si ad Christum, cuius typus rex ille fuit, psalmi sensum referamus, qui cum in terris nobiscum cōmoraretur, nihil non tum à ludæis, tum à gentibus incommodi passus est: modò uerò immortalis factus, summæq; potentia insignis, ac uirtute, ab uniuerso fermè orbe suis in membris impugnatur. Et quia membra

A bra ipsa adeo iam malignorū hominum iniurijs, tum dæmonum insidijs atq; iſti bus attrita sunt, ut uix respirare aut hincere audeāt, nedum apertè loqui quod sentiunt, aut diuinum compellare iudicium, ipse benignissimus subintrat Christus, cui maxima semper fuit de miseris cura, & sic pro me, qui omnino infans sum, patrem alloquitur: Iudicia me Deus, & discerne causam meam de gente nō sancta, ab homine iniquo & doloso erue me. Tantum hīc abesse puto ut uir sanctus sua oret à Deo discuti peccata, ut id etiam quantum potest fugiat: quippe qui minime ignoret quā periculosum sit cum deo in iudicio uelle contendere: uerū illud rogat, suā ab impijs causam separari. Corpus Christi, inquit Augustinus, hīc gemit inter zizania, hoc est, inter malos positū, cum quibus quia non habet communem causam meritorum, licet alia multa habeat cōmunia, nasci scilicet, mori, prospera & aduersa, clamat, ludica me Deus de gente nō sancta: hoc est, à gente praua, impia, scelestā, iniquitatisq; studiosa, me meamq; causam asserere. Nō te moueat mutatio numeri, quod iam centies admonui: nam cum prius dixisset de gente, mox subdidit, ab homine iniquo. Tropus Hebræis familiaris est, quanquā nihilominus me haud præterit animam sic afflictam, postquam uniuersalem totius orbis defleuit malitiam, unum aliquem sibi insignius infestum tacitè, sub uerborumq; inuolucro designare: ut mihi planè contingit, qui in hoc meo cōmentariorum labore, cum generalem improborum turpitudinem, aut proborum candorē cum propheta stylo depingere ad Ecclesiæ ædificationē cogito, occurrunt mihi priuatim illicō uiri quidam mihi noti, in eoq; uitæ genere, de quo tractare uatem arbitror magis insignes, è quorū uita, tanquam à mente diuina excerptas id eas, meo inseruire proposito ac consilio, uti solent plastes argillam contrectatam digitis, facio. Verū illud in primis mihi curæ est, ne quenquā lædam, neue à malorum contagione næuum aliquem indelebilem contraham. Non me quidem præterit quā periculosum sit diutius cum gente nō sancta, sed ante omnia cum uiro iniquo & doloso commorari. Huius enim æquè exhorresco contubernium & conuictum, atq; soleo meo in otio & quiete, cum Deo, turpes obscenasq; rerum mundanarū incursiones exhorrescere. Id igitur domine meo ab animo procul abigendum est, idq; uel usq; ad rauim abs te petendum,

*Quia tu es Deus fortitudo mea, cætera omnia infirmitas ipsa. Verūm
Quare me repulisti, & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?*

Et uerè suorū fortitudo Deus est. nam cum mundo plerunq; despecti sint, ab eoq; afflicti, arduum planè uidetur, quomodo tantillis queant uiribus tam immenso perturbationū, quas ciere solent improbi, cumulo obluctari. Tunc quidē cum humanæ deficiunt uires, quæ breui exhauriuntur labore, hoc est, cum maxime est opus, diuina opitulatur benignitas: tum, inquā, qualis erga suos sit deus in calamitatibus, apparet, fortis scilicet & mirabilis. Nam prostratis proborū hominum persecutoribus, perfractaq; dolosi uiri atq; iniqui arrogantia & fastu, quod difficile admodū uidebatur, quis neget diuinū illud opus extitisse? Siquidem tyrannum indomitū ab humili ciue & uix cognito, adde & in opprobrionibus silente, deuinci ac suppeditari quis unquam uidit? Verū interim quòd Deus colluctationis huiuscemodi suorū cum mundo spectator solummodo est, non defensor, illos quodāmodo deseruisse uidetur: idcirco clamat anima, Quare me repulisti? quare me sinis tandiu à perfidioso hoc monstro & fraudulento uexari? quare dum in me, aperta dirarum abyſso, iniuriarumq; profundo, defæuit: ego a ter, pullatus, mœrens, obscurus, funestus, uitam utcunq; traduco miserrimā: Vt quequo lugebo? usquequo tristis incedam non accepta spiritus sancti consolatione? Haudquaquam quidem mihi in tanta ærumnarum uarietate constituto integrū omnino est, ut efflagito, te absq; turbis posse quærere, multo minus tuo iucundissimo frui aspectu. Quo sanè negato, ipsæ totius mundi delicia, nedū in iuriæ, mihi amarissimæ sunt & letales. Hallucinor profectò uel in medijs ipsis radijs meridianis tuo absq; lumine mi Deus. Quocirca

C *Emitte lucem tuam, & Veritatē tuam: ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.*

Deducunt, & adducunt, uertit Fel. & est tempus pro tempore. Ceterum lucē hīc appellat anima diuinam opem: ea nanq; cum infortunijs, quæ penē infinita sunt, colluctante, tetra omnia apparent & obscura: recepto uerò spiritu, è densissimis ueluti tenebris læta emergit, fateturq; nihil lucis præterquā in Deo inueniri posse. Veritatē porrò addit, ut ipsum quodāmodo ad sibi opitulandum cogat, utpote qui suis se nunquā defuturum iam prima à mundi ætate pollicitus fuerat. Et cum fidelis sit Deus, ut inquit Paulus, & uerax, num quæ, interposito etiā iuramento, promisit, negare poterit? Hisce igitur duabus suffulta alis anima, nihil obstat, quin in excellam animi pacē ac quietē, quam montē sanctū appellat uates, in quo Deus habitat, in carne etiā posita transuolet, futuramq; atq; adeo immortalē & æternā, iam tandem superatis mundi procellis, beatitudinē, quam tabernaculi nomine, secretioris nimirum diuinæ maiestatis habitaculi designat, in quo tota animarū consistit felicitas, adeat, ingrediaturq; non propria quidem luce adiuta, sed quia Dei lux ac ueritas, ipsam, tanquā porrecta manu, deducet & adducet: hoc est, ne frustraneus sit eius labor & conatus, peruenire faciet. Quod autē uates hīc Dei filiū, qui se passim per scripturas tum lucem, tum ueritatē, tum uitā deniq; fatetur, prælagierit: quicq; diruta inimicitiarū, quæ inter Deum & hominem intercesserāt, maceria, euulsisq; inferorū à postibus portis, prostrata morte, occisoq; peccato, perempto item mundo, mundiq; principe foras eiecto, sanctorum animas, quas ipse ab æternis seculis in libro uitæ scriptas esse uoluit, imò quas proprio ipse digito conscripsit, in felicissimas æterni patris ædes, in quibus multæ sunt mansiones, deducturus esset, & credo, & ut res maximas soleo, ueneror & admiror, cupiens nimirum nescio quid, quod exprimere nequeo: interim

D uerò mea illò dirigens suspiria, ubi meus est amor, ubiq; sanctorū animæ corporeis exuta uinculis, exempteq; à gente nō sancta, atq; à uiro iniquo & doloso liberæ, conuiescunt beatæ. Ego interea loci, quò in felicē illum quoq; statum per Christum lucem, uitamq; & ueritatem asciscar, deducarq; & adducar,

Introibo ad altare Dei, ad Deum qui latificat iuuentutem meam. Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus.

Hæc uerba omnia, unum duntaxat reddunt uersum Hebræis, & rectè quidē: alioqui subobscurus esset sensus. Alio in psalmo memini me dixisse de ara, quam libenter sancti Dei uiri frequentant: hæc est Ecclesia, hæc diuinitatis statio, is demum Christus est, ut inquit Ambrosius. Vide igitur quò anima, tanquā cerua à canibus sursum deorsum agitata, à persecutorumq; moribus, eorū maxime, quibus Dei honorem, religionemq; periclitari cernit, exterrita, confugere debeat: nempe ad Ecclesiam, hoc est, ad sanctorum collegiū, ad locaq; illa, in quibus libenter Deus, propter inhabitantiū puritatē atq; innocentia, assiduus cohabitator est. Haud rarò quidem apud prophetas, altaris, sacrificiorū, ceremoniarū, rituumq; sacrorū, atq; harmoniæ fit mentio: sed eorū ratio nonnullis obscura. Quare ne quis ex rudioribus, illis in disquirendis uocibus se multum torqueat, illud censendum, uates omnes, sed in primis Dauidem, prisca illius religionis mirum in modū studiosum extitisse: quocirca rebus omnibus illis, quibus cultus ille ornari posset, non defuisse. Et ut re ipsa, licet informi ac uelata, præstiterit quæcumq; se in psalmis præstitisse asserit, ita planè diuina eum non latere mysteria, quæ quidem sub literæ uelo atq; umbra, quod prophetarū propriū est, enarrans, mores illos antiquos Iudæorū intermiscet, alluditq; sepe numero ad cultū illum informem his uocibus, quæ dum uixit tantifecit, quanti imperia aliq; ac regna. Allusiones sunt igitur hæc omnia mysterijs amplissimis, sed obstrusis, grauida multaq; rerum spiritualium onusta merce: sed subuereri aliquando cogor, ne dum nimium nostræ fidimus prudentiæ atq; ingenio, somnia pro rebus certis & inueniamus, & literis ad posterorū memoriā mandemus. Castè enim, ac cum delectu di-

A ctu diuina ad peruestiganda mysteria accedendum est, non inuerecundè atq; inconsultò. Itaq; ne altare hïc manufactũ simpliciter solum ad eundem esse existimes, additum est, ad Deum, qui lætificat iuuentutem meam. O diuini uerbì efficaciam. Ad Deum, inquit, ad eiusq; meditantam legem (ecce aliud aræ genus) accedam, per quam quotidie uetusta nostra infirmitas iuuenescit, uiuidiorq; fit, ac magis florida. Et ne quidem hanc molem corpoream pulchriorem adepturã faciem imagineris in hoc mundo, in mentem tibi ueniat Paulus, qui scribens ad Corinthios sic ait: Licet is qui foris est homo noster corrumpatur, tamen qui intus est renouatur de die in diem. Homo igitur interior est, qui abiecta peccati, prauaq; consuetudinis uetustate ac senio, nouam quotidie nanciscitur formam, & id sanè per Christum, qui etiam ætate grandæuos perinde innouare est solitus, ac solet aquila ex ardentibus solis radijs innouari. Quocirca uates de se huiusce innouationis percupido, alio in psalmo illud spe plenum proferre non est ueritus: Renouabere, inquit, ut aquila iuuentus mea. Attamen Hebræorum litera non habet, Iuuentutem meam: sed simpliciter uertunt, ad Deum lætitiæ, gaudij, seu exultationis meæ, ut uertit Fel. Quare sic Paraphrastes: Ad Deum ipsum autorem inenarrabilis mihi lætitiæ: quam & referam ingenuè acceptã tibi citharæ modulatione Deus, animo meo charissime Deus. Interpret enim noster ad sensum magis aspexit, quàm ad uerba, indicium nimirum non mediocre, ardenti in Deum spiritu uiri. Subtrahant illi, ut lubet, doctrinam, profundamq; literaturam: ego quidem illi candidum, purumq; in Deum animum, si fas est, inuideo. Cæterum repetitio dictionis, Deus Deus, magnã signat beatæ animæ cum Deo cõsuetudinem & familiaritatẽ: quam sanè longo uix seculo, multis in laboribus atq; ærumnis per Christum attrita indipiscitur anima. Id quidem dictum esse uolo ad meam in primis, compluriumq; mei similitum excutiendam ignauiam atq; ignorantiam, quibus persuasum est, absq; sudore illo intestino ac labore, qui potissimum è iugi contemplandi exercitatione contrahi solet, posse animam ad familiã cum Deo colloquium admitti. Ex qua quidem persuasione illud necessãriò contingere experimur, ut qui frigide Deum in uita tum amauerint, tum quaesierint, in mortis quoq; tempore frigidius & inuocent, & uti omnium solamen ac refugium amplexentur. Etsi enim dona hæc omnia sunt Dei, illi tamen nostrũ non ingratum est studium, atq; ad conciliandum nobis suum amorem & familiaritatem conatus. Cum itaq; tam benignè se habeat erga me diuinus fauor,

Quarq; tristis es anima mea, & quarq; conturbas me?

Spera in Deo quoniam adhuc confitebor illi salutarq; vultus mei, & Deus meus.

Ne idem illud, quod in psalmo præcedente est dictum, sæpius repetamus, te hortor, mi lector, ut cognita iam tandem humanarũ uirium imbecillitate & inconstantia, in Deo tua solum fixa sit spes, tua fides, tua dilectio, tua tota deniq; lætitiã, ac gloria. Cui & laus sit perennis, atq; honor, in secula seculorum, Amen.

PSAL. XLIII. Vincenti filiorum Choræ eruditium.

Deus auribus nostris audiuimus, patres nostri narrauerunt nobis opus quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.

Ne quod dictũ est de titulo huius psalmi superius in psalmo quadragésimo secundo, iterũ dicamus, uel eò maxime quod quæ de titulis ab expositoribus dicunt, nutantia ferme omnia sunt & dubia, anima hinc iusti eruditur per Christũ, quanti facienda sit ab homine bene instituto, oppresso tamen in hoc mundo, præteritorũ beneficiorũ memoria & grata recordatio. Exuscitat enim hoc modo & ratione penè emortua & profligata, ob persecutionũ atrocitatem, fides, emollescitq; quodãmodo durities animæ, propter præsentũ malorũ instantiã concreta, cum in memoriã illi uenit eundem ipsum esse Deũ, qui nunc rerum omniũ summã moderatur, qui & patrũ tempore, quibus sanè largissima suæ bonitatis copia in aduersis nunquã defuit. Nostra porro ætas, ut de antiquis Iudæorũ temporibus sileam, de quibus uolunt interpretes hunc psalmũ scriptũ

Gg 4

c esse, licet inuicē non conueniant, habet abundē quid in præteritis annorū seculis miretur, quid doleat, quid imitari debeat. Idem quippe Deus, qui tunc, etiā nunc est, idem spiritus, eadem cœlestis patris bonitas: uerū nō eadem fides, hoc est, non tam feruida & sincera, cætera uerò æqualia. Proinde nostra omnis tarditas atq; ignauia nō assequendi, quod illi assecuti sunt, ab informi quidem fide & dilectione ortū habet. Nam quæcunq; admiranda præsci illi actitarunt, à fide, ut optime testatur Paulus Hebræis scribēs, profecta sunt. Neq; ego quidem illos proinde audio, qui sibi se in fide firmos esse, faciliē persuadent, cum tamen nihil minus, quàm quod ad fidei candorem attinet, agere uideantur. Bonarū enim actionum testimonio, spiritus item ardore, mutuaq; charitate, humilitate, patientia, iugiq; contemplandi cœlestia exercitatione, mundi odio, ac cæteris id genus fidei ornamentis ac fructibus, nostra ostendenda est fides, nō uerbis nescio quibus solū. Absq; enim fidei sinceritate, qui nō omnia, quæ à nobis aguntur, ambages meas esse dixerim: Et hæc, quantū ad eruditionē in titulo positam spectant, sint dicta: nunc ad psalmum, cuius prima est ad illos eruditio, qui uel carne uel spiritu, patres sunt, quorumq; interest Dei opera filijs enarrare, illosq; & uita & uerbo ad amorem ueræ religionis accendere: non fabulis uitæq; turpitudine à iustitiæ itinere arcere. Quando enim ueram religionem dico, Christianā dico, hoc est, quæ Christi uita ac doctrina contenta, nihil ultra quærit. Tunc se illa felicem, uereq; beatā esse existimet anima, cum Christi duntaxat insistens uestigijs, neq; ad dexteram, neq; ad sinistram, ut ait sacra lex, aberrat. Vita igitur Christi fati iam tandem omnibus sit: id quippe ille uult, id eius uolunt discipuli, id uel ab ipsis mundi incunabilis, tum prophetæ, tum patriarchæ requirunt: id demum meus pater Benedictus & uult, & nos idem uelle hortatur. Nam suam cum scriberet regulam discretionē, ut inquit Gregorius, præcipuā, quò omnem uitaret iactantiam, tanquā qui perfectissimæ Christi legi, priuatam, ueluti necessariū additamentū, addere uoluisset uiuendi normā, prudentissimis semper usus est uerbis. Vnde in principio statim libelli, sic in proœmio: Cōstituenda, inquit, est nobis dominici (id est christiani) schola seruitij, in qua institutione nil asperū, nil graue nos constituturos speramus. Nōne, mi lector, tibi illud Christi dici cogitas: Iugū meum suaue est, & onus meū leue? Quò uerò asperū durumq; à nōnullis, qui rerū potiuntur, constitutionū uoluminibus reddatur, ampla est, ut mihi uidetur, ad implicandos rudiorū animos & conscientias occasio. Quanquā non me clam est, continuos subditorū lapsus, continua egere reformatione, ac ueluti reflexis passibus, innouatione. Tantum id cupio, ut quæ quotannis necessariò ad informandos subditorum mores, aut coërcenda uitia, & errores ordinantur, grauiā sint, & quæ uenustatē religioni possint addere ac reuerentiā, non risum mouere, ac, maxima cum animarū iactura, contemptū. Haud multò post diuus ipse sic ait: Processu conuersationis & fidei (en legis Christi summa) dilatato corde, inenarrabiliq; dilectionis dulcedine curritur uia mandatorū Dei, ut ab ipsius nunquam magisterio discedentes, in eius doctrina usq; ad mortem perseuerantes, passionibus Christi per patientiā participemus. O uerè aurea atq; Euangelica mei patris institutio. Quanta porro, quamq; admiranda in ipsius cæterorumq; deinceps patrum gratiam operatus sit Deus, nos qui sub illius uexillo cœlesti patri mereamus, & legimus, & auribus nostris audiuius, quin & ipsi patres, nostrum ad excutiendum torporem, narrauerunt nobis, Faxit Deus ne degenerent posterī. Cæterum hīc uates sentit de mirabili cœlorū orbisq; uniuersi fabrica, ad hæc de portentis illis terrificis cum in Aegypto, tum in expugnandis terræ promissæ incolis, tum in Iordanis transitu, excussa q; è saxo aqua, & cæteris huius generis propè infinitis summæ potentia signis per Deum in sui populī fauorem ostensis. His enim auditis, illius amore, qui tanta pro hominibus operatus est, ni prorsus ferrei simus, incalescimus, atq; propterea fore speramus, ut quemadmodum illos tam immensis ornauit beneficijs, ita nobis nostris in miserijs defuturus minimè sit, uel eò potissimum, quòd huius odæ uaticinium nos magis, ex Pauli testimonio.

A stimonio, nostrarūq; tempora spectasse credimus, quā illa Iudæorum umbrarum plena. Paulus enim Christianorū persecutiones attendens, hunc psalmum citat dicens: Propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. Et uerè oues occisionis dici queunt hi, qui propter Christū, quicquid sæuitiæ in eos moliuntur improbi, æquo fortiq; animo tolerant, ut ille cum à lanis iugulari tur, nihil repugnāt, nec queruntur. Nobis igitur, qui si nō omnino propter Christum, eiusq; iustitiā affligimur, at saltem propter peccata nostra & scelera, totum id canticū scribitur, nosq; ueluti digito designat. Illud notandum, & copulam, quæ in diebus eorum, & in diebus antiquis interiecta est, in Hebræis codicibus non inueniri: quæ tamen nihil officit sensui, imò etiā, ut mihi uidetur, clariorem illum reddit: quem sic exprimit Paraphrastes: Quæ temporibus illorum operatus es, & temporibus quæ illos præcellerant.

Manus tua disperdidit gentes, & plantaſti eos: afflixisti populos, & expulisti eos.

Nec enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non saluauit eos:

Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio uultus tui, quoniam complacuiſti in eis.

Narrat effectum facinoris illius eximij, quod egisse Deum in diebus antiquis falsus est in superiori uersu. Vide pulcherrimam antithesim, sed subobscuram ob uerbum, expulisti: quod si simpliciter, ut nos ter uertit interpres, legendum putas, ad gentes referendū erit, sed statim geminata antithesis deperit gratia & decor. Quare à doctioribus animaduersum est, uerbū illud Hebræis esse germinare facere, uel, propagines extendere: in quo quidem sensu, illo ipso uerbo usum esse interpretem asserunt in psalmo LXXIX, ubi de Iudæis, uinea nimirū Dei electa loquens propheta, sic ait: Extendit palmites suos usq; ad mare, & usq; ad flumen propagines eius. Idcirco uersum his ferè uerbis uertendum esse scribūt: Afflixisti populos, illos uerò germinare, propaginesq; expandere fecisti: ut ad Iudæorum populum referatur, non ad gentes, quò suus, ut dixi, remaneat antithesi decor. Is sensus quoq; Paraphrastes placuisse uisus est, qui sic reddidit: Tu omnipotentia tua (en manus Domini) gentes extirpaſti, & patres nostros in loca illorum inseruisti. Plurima mala tu intulisti populis illis, ut patres nostros in terras illorum introduceres. Veteres præterea Iudæorum annales haudquaquam nunc mihi recensendi sunt ad id, quod scribit uates, ostendendum: nota iam hæc omnia sunt uel ipsis textricibus, nedū clericis, cæterisq; Christianæ religionis, quibus is meus desudat labor, studiosis. Illud quoq; notum, manum Domini, dexteram, brachiū, pro illius autoritate, fortitudine, robore, auxiliisq; & uindicta nō nunquā sumi solita. Nunquid manus Domini, inquit dux ille, inualida est? Quare in superioribus exclamat uates: A fortitudine manus tuæ ego defeci. Horrendum tandem est incidere in manus Dei uiuentis. Mens igitur prophetæ ea est, ut suos antiquorum beneficiorū Dei moneat: illud tamen in primis illis obijciens, quod si feracem illam promissionis terram, eiectis Cananæis, Amoræisq; ac reliqua illius gentis colluuiē, adepti fuere, id quidem non sua, aut patrum uirtute & sapientia contigisse, uerū diuina uirtute & fauore, quē hic uultus Dei illuminationem appellat: atq; id sanè nullam aliam ob causam aut rationem, nisi quod ita uisum est illi, cui placuit suam in gentes illas impias exercere potestatem atq; iram: in Iudæos uerò misericordiam, quoniam complacuiſti, inquit, in illis: seu, ut uertit Fel. dilexisti eos. Mirum si his auditis etiam nū inter nos sint, qui asserant beneficia cœlitus nobis concessa, nostro aliquo merito aut labori, tanquam mercedem reddi, & non potius ea omnia spontaneę Dei uoluntati & misericordię accepta referant. Et ut id, quod dico, uerum esse, prout est, bona scilicet nostra omnia à diuina nobis gratia prouenire ac uoluntate, nō à nobis, nisi quatenus cor nostrum alioqui durum, & penè indomabile diuinis assurgat inspirationibus, pulsantiq; numini nō reluctetur, sed, quod potest, libenter impendat, paruam illam scilicet uoluntatis scintillam, atq; arbitrij portionē, quę libera relicta est in anima, seu potius reformata per Christū, ut, inquā, id uerum esse & credant, & fateant, illud ta-

C men non absq̄ metu atq̄ animi horrore, seriò expendendum, an æquissimo Dei iudicio, occultissimo tamen & incomprehensibili, nos qui in hac Christiana repub. nihil minus quàm Christum, illiusq̄ uitam referimus, cõtingat aliquando, uel Sarmatis, uel Aphris, cæterisq̄ religionis Christianæ hostibus locum cedere, illosq̄ à cœlesti patre admonitos, diuinis parère afflatibus, atq̄ oblatum iustitiæ donū auide arripientes Ecclesiæ, nobis excisis, inferi? Quis, oro, si id accadat, diuinum poterit meritò reprehendere consilium? Qualis obsecro, nostræ ratio est uite? Si Christiani sumus, ubi in nobis Christus? hoc est, ubi in nobis pax? ubi puritas? ubi fides? ubi totius legis summa ac nexus charitas? Quàm uereor, mi lector, quàm timeo, quòd si porrò tantus errorū aceruus in uulgo solummodo natura rudi & inculto inueniretur, spes quidem reuocandorum rudium ab erratis, sapientioribus planè certa esset: uerū cum sapientes ipsi, primarij q̄ orbis homines in eisdem sæpenuero (utinam non fœdioribus) conuoluantur cum multitudinē peccatis, quæ spes iratū placandi Deum erit reliqua? Si sal, inquit Christus, euauerit, in quo salietur? Scio equidem, quòd in quem Deus illuminationem uultus sui iecerit, is statim quamlibet infidelis & perditus, modò donum illud gratuitum non refutet, in Christi ouile introducetur. Scio & illud, turpis uite Christianū, hoc est, ambitioni terrenarumq̄ rerū cupiditatibus addictū, magisq̄ mundo, quàm Deo atq̄ eius aspirationibus, quæ nunquā defunt, obtemperantē, diutius in tutissimo, atq̄ omnibus aperto Ecclesiæ sinu manere non posse. Nec quidem irasci quis debet, si ego immensam nostri æui ingritudinē in Deū considerans, minimāq̄, aut nullam potius, quæ uera sit, resipiscentiā cernens, unā cū multis subuereri cogor, an Deus uelit iterū uocare ea quæ nō sunt, tanquā ea quæ sunt. Nō sanè id quidem durū uideri debet, postquā sic uolumus, totaq̄ rei summa ab abstrusissima Dei prouidentia, purissimaq̄ eius uoluntate, turpissima nostra sic exigente uita, dependet. Vnde nō ab re additū est à uate, Quoniā dilexisti eos. O mirabilem certè diuini amoris uirtutē. Dilexit, inquit Paulus, nos cum adhuc inimici essemus. Obsecro quid ab hoste meritorū expectari potuit? Num igitur nostrū iactandum est consilium? num uoluntas per se admodum ægra ac debilis? nunc arbitriū, utpote res multū robusta & ualens? num merita humana, nempe sordidiora, quàm sit fluor menstruus ille letalis, cuius, ut inquit quidam, accescunt superuentu musta, sterilescunt tactæ fruges, moriuntur insita, exurunt hortorum germina, & fructus arborum, quibus insedit, decidunt, simulatq̄, causam simpliciter diuinę dilectionis erga homines Christum extitisse, ad Ephesios idem scribens Apostolus asserat? Dilexit nos, inquit, in Christo, ante mundi constitutionē. Christus igitur totius amoris Dei autor est; idemq̄ erogator. Proinde exclamare mihi fas sit cum Paulo, Quis me seperabit à charitate Christi? Quis te mihi unquam adimet, ô animæ meæ uirtus, atq̄ idem salus ac uita?

Tu es ipse rex meus, & Deus meus, qui mandas salutes Iacob.

Rapta enim à spiritu anima diutina ex consideratione immensæ Dei charitatis erga homines, in familiarē huiusmodi uocem, blandumq̄, ut sic loquar, plausum erumpere solita est. Tu es, inquit, rex ille meus, qui in me regnans, meq̄ totum permeans, possidens, occupans, nō sinis peccatum regnare in meo mortali corpore. Per te enim solum hisce in miserijs, quæ me quaquaversus circundant, sustentor, in te quiesco, à te uictorias triumphosq̄, deuictis profligatisq̄ hostibus reporto, sub teq̄ alacriter, licet multis cõfossus uulneribus, decerto, nam ipse es, qui mandas salutes Iacob, hoc est, qui curas, præstasq̄ multis modis occasionibusq̄ adinuentam salutem fidei seruo tuo, qui tua iam fortissima suffultus manu, imposturam uitij facere perdidicit.

Etenim in te inimicos nostros ventilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.

Petemus cornu, ex Græco legi posset: ex Hebræo, percutiemus. Metaphora enim à malè cicuratis sumpta uidetur bobus, quibus mos est, ut obuios cornu petant

A tant, de quibus quidem cornupetis fit mentio in lege Mosis. & est uetus de his adagium, Fœnum in cornu portat: nam fœnum alligatū cornibus, indicium erat ferini illius moris, ut dixi, quo bos haud bene edomitus facile in obuios quosq; ferebatur, cornuq; feriret, si poterat, quos deinde percussos prostratosq;, & pedibus & genibus conculcaret & cōminueret. Quare sic Fel. ex Hebræo legit: In nomine tuo conculcabitur insurgentes in nos. Idem Paraphraustes: Freti, inquit, tuo auxilio aduersarios ueluti cornu petebamus: freti potentia numinis tui prosternebamus quotquot insurgere audebant in nos. quanquā nec, uentilabimus cornu, ut noster uertit interpret, aberrat à uero. Simile huic in Maccabæorum gestis, qui duce Iuda illo eximio, occisoq; Nicanore, reliquias exercitus uiam unius diei insecuti sunt, legimus. Et exierunt, inquit, de omnibus castellis Iudææ in circuitu, & uentilabant eos cornibus, ut solent nimirum pile à tauro in theatris uentilari, aut trituratæ paleæ in area horsum sursum rastris palisq;, ac demum uentilabris exagitari, in sublimeq; proijci, atq; à granis secerni. Cæterum in nomine tuo idem esse, quod in te, iam aliàs diximus: nam ipse est nomen suum. Hebræi filium intelligunt.

Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me.

Narrat mortalium uires & fortitudinem (creber usus est in scripturis, arcum pro robore poni ac fortitudine. Apprehensi sunt, inquit Hieremias, fortes eius, & elanguit eorum arcus) nihil propemodum esse ad bellandos hostes cum uisibiles, tum potissimum inuisibiles. Id per se quilibet, nisi cæcus prorsus sit, uidere potest. Quod si nostra tamen aliquid ualent arma, ualent nimirum per Deum. Nostra, inquit Paulus, arma potentia sunt per Deum. Stulta igitur ea est opinio, qua quis se multum per se, in re præsertim salutis, posse arbitratur. Malè profectò res se nostræ haberent, si nostris duntaxat utendum esset armis contra hostes tam diros atq; inexorabiles, ut sunt nefarii homines ac dæmones: his enim cunctis uiribus ac uirtute, ne in nos præualeant, oblectandum est: illis uerò patientia & mansuetudine. Cæterum gladij nomen haud rarò in scripturis pro bello sumi solet. Non igitur mortaliū eò sese efferat fastus, ut sibi se ex hostibus uictorias ex se adipisci posse persuadeant, ô Deus: nam tu, non homo, non consiliū, non quamuis præstans deliberatio & conatus,

Saluasti nos de affligentibus nos, & odientes nos confudisti.

Confusio hîc cœlitis in eos, qui innocuos diuexare soliti sunt, immissa, duabus de causis contingere liquet: aut enim à Dei iudicio prouenit, qui suos minime indefensos, quæ immensa suæ maiestatis est bonitas, sinit, aut nostra è patientia: quanquam utrunq; à Deo est. Nullo quippe acerbiori uulnere transigi potest uir probitati bonorum infestus, quam si illos audit suas irridere persecutiones, perindeq; minas, exilia, & cruciatus eo ferre animo, ac si blanda amicorum essent oblectamenta. Nos itaque, qui sub aduersitatum lima splendidiores per Christum reddimur,

In Deo laudabimur tota die, & in nomine tuo confitebimur in seculum.

Hebræorum interpretes, laudabimus, uertunt, tota die: hoc est, ut reddit Symmachus, per omnē diem. Aquila uerò, per totam uitā: & nomen tuū, inquit, in æternum celebrabimus. Quid autem illud sit, quod de reportato ab hostibus triumpho, partaq; uictoria laudare debeamus, nos esse existimo: & tunc laudare, pro gloriari, ut interpretant doctiores, accipi par est. nam qui gloriatur, seipsum laudat: uerū istiusmodi laus aut gloriatio, tota in efferendo Dei nomine atq; honore posita est. Nam qui se dono aliquo aut uirtute affectū à Deo gloriatur, gloria hæc in diuinū refunditur honorē, ut qui gloriatur, in Domino gloriatur. Cæca enim omnino esset anima, quæ cœlestibus ditata muneribus, in se meritum, unde laus quædam sordida ac turpis dimanare solet, atq; honorem reflecteret. At qui ne absurdum aliquid à uate hîc dictū suspiceris, prioris hemistichij addita est interpretatio: Confitebimur, inquit, tibi in seculum: id est, te laudabimus, tibiq;

C gratias ob immensa illa patribus collata beneficia, die noctuq̄, quoad uixerimus, agemus.

Nunc autem, hoc est, transacta illa patrum felicitate ac fide, qua media, quicquid oprabant, abs te facile impetrabatur, nos, nostris sic postulantibus meritis, repulisti & confudisti, & non egredieris Deus in virtutibus nostris.

Necq̄ id satis quidem tibi, ut es natura æquissimus, uisum est: nam *Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros, & qui oderunt nos diripiebant sibi.*

Heu diuinam ultionē, heu quā terrificū est incidere in manus Dei uiuentis, *Insperasti nos tanquam oues escarum, & in gentibus dispersisti nos.*

Vendidisti populum tuum sine precio, & non fuit multitudo in commutationibus eorum.

Quid propterea subsecutum est?

Posuisti nos opprobrium vicinis nostris, in subsannationem & derisum his qui in circuitu nostro sunt. Ad hæc, Posuisti nos in similitudinem gentibus, comotionem capitis in populis.

Hiscæ, atq̄ horum similibus solent questibus sanctissimi quoq̄ uiri interdum tum suam, tum reliquæ multitudinis mille uitiorum laqueis præpeditæ, sortem deflere, singulatimq̄ enarrare apud Deum: signū nimirum maximi doloris ac fidei. alio qui certè tam longa pro nostra miseria concio coram illo, qui perfectissimus humanorum cordium perscrutator est, minimè est necessaria: uerū ingenti id dolori donandum est. Repulisti, inquit, nos ueluti uilissima proiectamenta ab irato uultu tuo: confudistiq̄ nos, tanquam nostris in postulationibus inauditos, speretosq̄. Ex quo porro contemptu, nostra omnis exorta est confusio, illudq̄ effectum, quod non amplius tu nostris cum exercitibus, utpote dux potentissimus, inuictusq̄ imperator, ut olim cōsueueras, egressurus sis. Virtutes enim pro robore ac belli neruo ab interprete nostro ponuntur: unde ab Hebræicæ linguæ peritioribus hæc dictio, exercitibus, redditur, non uirtutibus. Quare sic Felix: Non es egressus cum exercitibus nostris. Paraphrastes uerò: Qui fieri, inquit, potest ut nunc deserueris nos, & ignominia affeceris nos, nec ingrediaris nobiscum, si cut soles, in prælium? Vide quā familiariter, quantaq̄ cum fiducia, anima Deo plena, suum alloquitur sponsum, illiq̄ non tantum quidem suas, quantum aliorum, æquè ac si suæ essent, exponit calamitates. Quæ enim coniunctam sic cum Deo animam calamitas uel parum quidem turbare poterit? Neq̄ mors, inquit Paulus, neque uita poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Illud propterea in nonnullis, etiam ex ijs qui se cœlum manu tangere opinantur, reprehensibile, qui cum ob uitæ puritatē, flagrantemq̄ spiritum, Deum sibi prorsus conciliasse uideantur, conciliarūt quoq̄, ad leuem tamen iniuriarum ictum expauescunt, eneruesq̄ facti, repente ab instituto resiliunt, querunturq̄, ac suas omnibus declarant afflictiones. Admonendi hi quidem sunt, ut sui prius solidam concipiant notionem, quā temerario forsā ausu, atq̄ inconsulto, supra id, cuius capaces neutiquā sunt, se extollant. Sed ad animæ querelas redeamus. Auertisti nos, inquit, retrorsum post inimicos nostros: clarius Hebræi, Conuertisti nos retrorsum à tribulante. quorum omnium uerborum sensum eleganter exprimit Paraphrastes: Coëgisti nos, inquit terga præbere hostibus, & præda facti sumus illis, qui odio habebant nos. Succurrit hîc mihi dux ille strenuus, ac Deo amicus, Mathathias, quem cum filijs è prælio ad montes confugientem, ex militibus non parua secuta est manus. Typus is quidem futurorū. Atqui anima tum quidem hosti præsertim inuisibili terga dare uidetur, cum aut corporis grauata onere, carnisq̄ mollitie & teneritudine deuicta, aut quia bellorū expers est, atq̄ propterea imbellis, congressusq̄ impatiens, armis illico ad primum uix hostium impetum abiectis, fugam arripit: hoc est, se uictam fatetur. quanquam melius dixissem, animas à sese, proprijsq̄ cupiditatibus deuictas, non à mole inerti corporea atq̄ immobili, seductas peccare, quibus idcirco illud quod à uate additur, contingere necesse est. Dedisti nos, inquit, tanquam oues escarum, & in gentibus dispersisti nos. Oues in cibo, uertit Felix

uel,

A uel, ut alius, gregem comestionis. Solent enim qui oues ad lanificium posteritatemque enutriunt, illas, ab ijs quas macello destinauerunt, seligere, atque ita selectis è grege, reliquas iugulandas lanijs tradere: quarum quidem conditione quid infelicius? Hæc omnia enim miseriam penè intolerabilem interdum sanctis Dei uiris accidere præ se ferunt. Simile quiddam cum aliàs sæpenumero, tum ab Antiocho illo immani, perpessi sunt Iudæi, qui nõ semel, ut sacri testantur annales, partim ab hostibus trucidati sunt, partim fugati captique, ac uilissimo uenditi precio. Proinde additum est, Vendidisti populum tuum sine precio, & non fuit multitudo in cõmutationibus eorum. Hic penè mihi uideor audire Paulum clamantem: Ego homo peccator, sum uenundatus sub peccato. Vel illud Esaia: Gratis uenundati estis. Cuius uerò imaginis istiusmodi sit uenditio, alio in loco graphicè admodum effigiat dicens: Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te. Quod porro quis uili dicatur precio uendi, aut nullo, ad eius contemptum dicitur. Prauos enim, nulliusque frugis seruos, non solum absque precio nõnunquam distrahimus, uerumetiam illorum emissionem pro magno ascribimus lucro. Et non fuit multitudo in cõmutationibus eorum: hoc est, non magna quidem fuit pecuniarum uis ac summa, cum uenirent, æreque commutarentur. Precium, inquit quidam, quo alienati sumus, ad paruam ascendebat summam. Verum alium huius hemistichij esse sensum, litera quæ est Hebræis ostendit. Fel, sic uertit: Et non multiplicasti in cõmutatione eorum. Item alius ex Hebræo: Non auxisti in permutationibus eius. Rursus ex eodem fonte alius, alioque sensu: Vendidisti, inquit, populum tuum in frequenti mercatu, neque tenaciter contendisti de precio eorum. Sed Paraphrastes sic totum uersum clarè, ut Paraphrastem decet, Deum alloquens, interpretatur: Vendidisti populum tuum, inquit, nulla pecunia, nec obolo uno factus es ditior ex uenditione illorum, horum enim omnium sententias ponere libuit, quò obtusiorum aliquantisper pungerem lectorem, hortarerque quasi ex obliquo ad scripturarum studium & laborem. Contenti quippe nonnulli lectione, nescio qua, obiter inuenta, interdumque inepta, atque errorum plena, nihil ultra inquirendum esse exclamant, præterquam illa, quæ simpliciter à simplicioribus scripta sunt autoribus, utinam non indoctè, & quod sublimiores magis excruciat animos, impiè. Boni enim autores à bonis bonitatisque, illius quæ à Deo est, studiosis legi debent: cæteri uerò aut non legendi omnino, aut cum delectu legendi.

Posuisti nos opprobriũ vicinis nostris, in subsannatione et derisum his qui in circuitu nostro sunt.

Posuisti nos in similitudinem gentibus, cõmotionem capitis in populis.

Posuisti nos pro uerbum in gentibus. quasi dicat, infortuniorum nostrorum cumulo, alioqui per se molestissimo, addunt & dictoria, irrisionumque pro uerbia, præ indignatione & derisione capita quassantes, uicissimque oculis annuentes, ac nomen sanctum tuum blasphemantes. De opprobrio, quo tum aliàs, tum nostra hæc æta te afficiuntur serui Dei, qui res suas cum silentio atque animi quiete curant & exequuntur, alijs in psalmis diximus, dicturique sumus cum occasio fuerit: illud tantum nunc dicam, huiusce generis irrisionum iactandique scommata causam, ab utraque demanare parte: à nobis quidem, nostram ob ignauiam uitæque dissolutionem, ac fidei carentiam: ab illis uerò qui in circuitu nostro sunt, ob contractam maledicendi obtrechandique rebus sacris consuetudinem atque habitum, qui cum in rerum mundanarum copia, & luxu penè natent, aliorum quoque inhiant fortunis: unde illis facilè peruersus obuenit mos, ut illorum corrodant uitam, quorum facultates nequeunt: illisque inuideant & oblatrent, quorum bona auferre cõnituntur. Quocirca (ut de me loquar, qui quantum possum turbas omnes auerfor) hoc in secessu Casini, tum mole ipsa montis, tum monachorum sanctitate sublimis, delitescam, penitusque me me, ne audiam, ne uideam, ne inquiner, ne mœrore contabescam, abdo. Letaliter enim quodammodo uulneror, cum religiosos audio uiros à plebe derideri, atque, ut efficaciori utar uerbo, catamidiari, illud semper timens, ne nos in causa simus. Quare

Hh

C *Tota die verecundia mea contra me est, & cōfusio faciei meae cooperuit me, à voce exprobrantis & obloquentis, à faciē inimici & persequentis.*

Narrat hīc anima suum dolorem continuum esse (id significat, tota die) dum oblocutoribus opprobrantibus ac impudentissimè conuiciantibus, seu ut uertit Aquila, blasphemantibus sanctorum cœtum obnoxium esse, & id impunè, conspiciat. Quod sic reddit Hebræus: omni die ignominia nostra ante oculos nostros est, & pudor uultus nostri operit nos: id est, nos totos occupat. Is enim mos est illis, qui maximo afficiuntur pudore, faciem sustollere non audere, quin potius uelare, si licet, & tegere, ut in ualde pudefactis uidere est. Quare cupiens anima suam ostendere confusionem ac uerecundiam illorum ergo, quæ quotidie in sanctorum, suarūq; religionis ignominia iactari audit, consuetis inter homines utitur uerbis: uerum nō propterea à fiducia, quam erga Deum concepit, ne latum quidem unguem discedere animus est. Ideo subinfert,

Hæc omnia uenerunt super nos, nec oblitus sumus te, & iniquè non egimus in testamento tuo.

Omne hoc, reddit Fel. uenit super nos, & non oblitus sumus tui, & non mentis sumus in fœdere tuo. Magna profectò uis ea est amoris, qua anima erga Deū afficitur: uide enim quomodo tantis suis in expositulationibus ab amato minimè auersa sit, sed contra potius fateatur se nunquā, etiam in medijs ipsis infortunijs, Dei immemorem extitisse, nunquā uel fœdus iam olim cum suo amato inritum uiolasse. Nihil falsum, inquit, nihil iniquum, fraudulentumq; & dolosum, in tua sancta lege ac testamento cōmiscuimus: sed quicquid tibi, mi Deus, polliciti sumus, id te opitulante seruauimus. Atqui ea hæc est laus & gloriatio, de qua supra, In Deo, inquit, laudabimus tota die, & in nomine tuo confitebimur in seculum. Felicissimum id sanè laudis genus est & gloriationis, cum quis se Dei amicum esse gloriatur. Fuit ne unquam celebrior inter homines uel honor uel dignitas? Aspice, te obsecro, quanta cum fiducia Deum alloquitur:

D *Et non recessit retrò cor nostrum.*

Amor scilicet noster nullam aliam ad rem, te relicto, translatus est. A uia enim qua ad te itur, non retrocessit unquam cor nostrum.

Et declinasti semitas nostras à uia tua.

Consuetudo Hebræis est, ut negationē duobus locis seruire faciant, ut in hoc uersu. Quare diuus sic uertit Hieron. Nec declinauerunt gressus nostri à semita tua: ut illud, nec, magis additū à uiro sancto intelligas, explanandi gratia, quàm quod in codicibus Hebræis inueniatur. Noster quippe interpres, prout sonat Hebræus, uertit: itidem quòq; Chaldæus: uerum negationem, ut dixi, utrunq; hemistichium complecti oportet, ne sensus secum pugnare uideatur. Cæterū uia Dei, uia æqua est, ut ait uates quidam, uia iustitiæ, uia amoris, uia ueritatis: hoc est, diuinæ est iusionis consummatio, perfectaq; in Dei obsequio constantia: à qua tamē iustissimo Dei iudicio declinare præclarissimi interdum uiri sinuntur, ut inde, quid propriæ uires ualeant, quid item diuina gratia, & cognoscāt, & alios edoceant. Idcirco Esaias illorum uice quibus nondum compertum est, quanta animi puritate ac fide, morem Deo gerere oporteat, exclamauit: Quare fecisti nos errare à uis tuis? indurasti cor nostrum ne timeat te,

Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos umbra mortis.

Si oblitus sumus Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad Deum alienum, nonne Deus requirit ista?

Quàm animosa redditur anima, quæ nullius turpitudinis conscia, nulla expallescit culpa. Quoniam, inquit, deiecisti nos in teterrimum afflictionum locum, nosq; totos planè calamitatum tenebris, quas umbram mortis appellare fas sit, obtexisti, nō propterea tui sancti nominis ac cultus immemores esse uoluimus, neq; subinde uanos ethnicorū deos, ut complures faciunt, eorumq; opem implorauimus. Si hæc quidem egissemus, num certi non fuisset Deum illa non laturum? Nonne requisiturus ea fuisset ille qui arbiter omnium est? Certè enim cordium secreta

- A secreta quamlibet abdita tam uigilem iudicē minimē fugiunt, multò uerò minus aperta quę fiunt à mortalibus, ac plena luce. In loco afflictionis, Hebræorum interpretes, & in primis D. Hieronymus, reddunt, in loco draconum: quod perinde dictum putant, ac si dixisset, In eam nos protruxisti seruitutem, nempe sub illorū dominatione qui feritate draconibus similes sunt. Alij rursus pro locis desertis & arenosis, in quibus maximè oriuntur & crescunt dracones, dictiones illas poni arbitrantur. Quod quidem quàm horrendum sit, metuq; plenū, habitare scilicet ubi habitant dracones, stupidus prorsus es, si id te ignorare dicas. Quis duro animo siccisq; oculis illud Maccabæorū aut legere aut audire unquā potuit? Iudas, inquit, Maccabæus secessit in desertū locum, ibiq; inter feras uitā in montibus cum suis agebat, & scēni cibo uescentes cōmorabantur. Cæterum umbram mortis appellant quidā calamitatē, quæ cum præsens est, tam est acerba, ut morti penē similis uideatur. Umbrā, inquiunt, eam appellauit, quia umbræ rebus similes esse solent, quarū formas repræsentant. Umbrā etiam mortis peccatū esse aliās me dixisse memini: sed alia res est: nunc enim pro tentationū mole tetroq; persecutionū profundo atq; abyssō dictum esse liquet. Siue igitur draconū legas cum Hebræis, siue afflictionis cum Græcis, eundem prætendit sensum, quem sic reddit Paraphrastes: contriuisisti nos interim locis, quibus nō homines, sed dracones habitare uidentur. Nam pluribus in locis scripturarū, rixosos homines ac exleges, uarijs ferarū nominibus nuncupari inuenies. Quare nequaquā mirū esse debet, si homines illos qui ad hoc nati uidentur ut inquieti sint, quam plurimisq; noceant, ut permultos nos quoq; nouimus, dracones appellauit uates, appellantiq; quotidie integerrimi quiq; uiri, quibus morte dirius semper uisum est, sanctum Dei nomen atq; honorem cernere improborū libidini tradi, horrendasq;, & id (malum) impunē, audire blasphemias, oblocutiones, maledicta, proborūq; exilia ac mortes. Heu hominū confidentiam, nōne Deus tandem requireret ista?
- B Est rursus in scripturis draconū planctus, & struthionū horribiliter in deserto eiulantium: quod quidem locutionis genus cum reperiri cōtigerit, uastationem ibi maximam, luctuosamq; esse miseriam intelligas. Vnde illud est Micheæ: Faciam, inquit, planctum sicut draconum, & luctum quasi struthionū. In hac enim uatis querela, Deum non ultrā populi illius miseritum intelligi oportet. Struthio porrò, ut est apud rerum naturalium indagatores, cum primū pullos produxerit, in illos statim, ac si sui non essent, induratur. Sed ad psalmum.

Quoniam propter te mortificamur tota die, aestimati sumus sicut oves occisionis.

Exurgē, quare? obdormis Dominus? exurgē, & ne repellas in sinem.

Hic certē, inquit, tua res agitur. Quis, oro, dominus suum cernens seruū pro se suoq; honore decertantē, atq; inter hostium gladios periclitantē, non it illi suppetias? Sæuus is quidē reputabitur, planēq; ingratus, si non subueniet. Id igitur grati animi obsequiū, quo se libenter occumbere, mortēq; pro tutando illius honore ac cultu oppetere, tanquā Dei beneuolentiā impetraturus, ostendat uir sanctus. Simulac, inquit, pro te, nō secus ab improbis scelestisq; sicarijs iugulamur, passimq;, ut solent oues à lanijs, trucidamur, quid adhuc dormitabundus ociaaris? Cur tuos, æquē ac si alieni essent, contemnere uideris? Expergiscere Domine, ferq; opem, ne perpetuò neglecturus tuos uidearis. Iam ærumnarum infortuniorumq; adeo accreuit cumulus, ut nostram omnino superet uirtutem. Hinc enim, fateor, impudentissima illectat caro, illinc mundus, illecebræ, uariæq; phantasmatū imagines ac formę mihi illudere conantur. Ad hæc deterrent dæmones, inescant rursus, ad blandiuntur, minantur. Quò me uertam: uel eò maximè si nefarij perditicq; homines, suo in meum exitium patrocinantur principi?

Quare? faciem tuam auertis? obliuisceris inopia nostra, & tribulationis nostra?

Longa nimirum uidetur animæ mora illa in Deo, qua suis differt auxiliari: ignorat enim quanta cum sapientia & consilio, res suas agat Deus: qui quidem tunc illi quodāmodo dormire uidetur, aut iratus omnino esse, cum nō succurrit,

C idcirco faciem illam suam uiuificam, qua uel semel inspecta, putrida reuiuiscunt corpora, nedum animæ, indignabundus auertere. Summæ profectò indignationis signū id est, & iracundiæ in iudice, aut principe illo, qui cum à misero quopiã rogatur, uultū furibundus auertit, atq; aliud cogitare se simulat. quare inauditus secretè suam deflet sortem, publicè non audet: interim uerò ab auarissimis magistratibus tum ille, tum cæteri miseri licenter, utpote cum principe in populì perniciem coniunctis, proteruntur. Ad Deum itaq; conuersi, quanto possunt clamore, suas cum illo expostulant calamitates. Cur faciem, inquiunt, etiam tu tuam æquè nostris à querelis deflectis abscondisq; ac si ex hisce ignauis unus esses principibus, qui nos aut nō audiunt, aut auditos utcunq; (facile ex congressu ciuium stomachantur principes) ad magistratus interdum corruptos, ciuilib; sanguinis sitibundos reijciunt? Putas ne, mi lector, tot p̄js prouocatum querelis Deum, posse ad suorum ærumnas diutius cōnuere? Sciunt mei ciues quid nuper sua in ciuitate actum sit: clamauerūt certè ad dominū, & ipse exaudiuit eos: faxit Deus ut illis meliora contingant in posterum. Quid clamauerunt rogas?

Quoniam humiliata est in puluere anima nostra, conglutinatus est in terra uenter noster. Exurge Domine, adiuua nos, & redime nos propter nomen tuum.

Conglutinatus est, Fel. uertit, adhæsit. Videtur mutuata similitudo ab his qui letaliter percussi, solo hærent penitus, quantiç sunt, attoniti distenduntur. Cæterum quod noster interpret uertit, Propter nomen tuum, Hebræis est, propter bonitatē tuam, seu misericordiā tuam, ut Fel. Vtcunq; autem literā accipias, exploratissimum id esse debet, natura nos irē filios esse, idcirco nullam nobis à mundo inferri posse plagam, quæ nostris nō debeat peccatis. quare de his quæ nos nobis spontaneo alciuimus consilio & uoluntate, qui querimur? quid perinde ac si indebitè nobis prouenirent aduersitates, aut illas declinare nitimur, aut saltem

D ægro, ac, uel usq; ad desperationē, reluctante ferimus animo? Insaniæ argumentum id est, ac teneræ nimium imbecillitatis signū. Illud postremò notandum, dictiones illas, Humiliata est in puluere anima nostra, Conglutinatus item uenter noster in terra, maximam animæ præ se ferre deiectionem ac despectū. quid puluere despectius? quid submissius uentre humi serpenter? Sic Paraphrastes: Prostrati sumus usq; in terram, & uenter noster terræ adhæret. Exurge tandem ut auxiliaberis nobis, & libera nos pro immensa benignitate tua, ô Deus, cuius nomini laus sit semper atq; honos in secula seculorum, Amen.

PSAL. XLV. Vincenti super lilia filiorum Choræ eruditium, Canticum dilectionum.

Ruclauit cor meum uerbum bonum, dico ego opera mea regi.

Cum omnes etiam Hebræorū interpretes hunc psalmū de Christo atq; eius Ecclesia exponunt, sed in primis D. Hieronymus, tum maxime Chaldæa translatio, eo nixa uersu quo dicitur, Pulchritudo tua rex Messia, superabundat à filijs hominīs. quod quidem noster interpret sic uertit: Speciosus forma præ filijs hominū. Item illud: Et concupiscet rex decorem tuū, quoniam ipse est dominus Deus tuus, & adorabunt eum: seu adorabis eum, ut diuus uertit Hieron. Quæ sanè omnia de Dauide aut eius filio Salomone intelligi, ut nōnullos interpretari uideo, absurdus est quàm quod multis conuinci debeat. Non negauerim tamen patrem de filio in hoc psalmo tanquam Christi typo atq; umbra sic prædixisse, quæ tamen in Christum atq; eius sponsam, quæ in Canticis amatorijs se amore perlanguescere fatetur, desinerent. Lilia in titulo utrunq; complectitur nomen sponsi & sponsæ. Vnde in Canticis simulac sponsa sponsi pulchritudinem laudauit, ille contra suę dilectę non auersatus laudes, laudum ei rependit uices, dicens: Ego flos campi, & liliū conuallium. Sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter filias. Hic igitur Christus atque Ecclesia, quam ille unice deperit, ueluti in scenam introducuntur, haud illam quidem quæ im-

mode.

A moderatissimo apparatu & luxu, ad ciuium corruptionē publicē ab urbium dynastis nonnunquā sacris initiatis, pessimo simplicium atq; in fide rudium exemplo agitur: uerū illam quę altissimis adumbrata mysterijs, suos ad se adeo rapit spectatores, ut ex hominibus deos penē faciat. Sed antequam sacri huius epithalamij dialogum excutiamus, de proœmio prius nonnulla. Is enim mos est illis qui præclara quædam narraturi sunt gesta, literisq; mandaturi, ut proœmia præscribant. Quem sanè morem à uate nostro seruatū hoc in psalmo cœlestium rerum foetura grauido, diuinicę connubij buccinatore, & cernimus, & uenerabundi exosculamur. Itaq; proœmij exordiū id esto: Eructauit cor meum uerbum bonum, dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus scribæ uelociter scribentis. hucusq; præambulum. Cor meum, inquit, musto spiritus, diuinacę quodammodo oppletum crapula eructauit, more scilicet ebriorū. Quid, oro, eructauit? Verbum, inquit, bonum, suauē, iucundum, amatorij. Diuinum profus id est, quod euomere gestit. Proinde quicquid canere institui, & nunc lucubro, id totū meo regi, & cano, & lucubro. Cæteras quippe lucubrationes inutiles esse existimo, præter illas quæ ad honorem fiunt Dei. Illic enim percipit anima, quid sit uerbum illud, quod hîc è uatis corde erumpere nititur. Rachas dictio, quæ in primo statim exordio uersus Hebræis est, illam propriè cordis loquutionē indicat, quæ nondum ad os, ut exeat, peruenit: attamen cor illam ab sese emittere meditatatur & contendit, sed plerunq; ut in efferatē nimium lætis cōtingere uidemus, nequit. Quare quidam ex Hebræo uerterunt, ebullit: Paraphrastes uerò, erumpit. Verū equidem (ut quod est non dissimulem) cum hæc cōmentor, succurrit animo, nihil aliud id esse uerbum, quod bonum uocat propheta, quodq; in eius ebullit corde, quàm ut sponsum faciat suæ iam tandē dilectę dicere, Amo. O certè uerbum super omnem bonitatem optimū, perfectum, diuinū, simulatq; à tam parua dictione nostra omnis orta est salus. Quid, mi lector, fuisset unquam mortalium genus, nisi Christus suam adamasset Ecclesiam? suam columbam? suam formosam? nullum quippe animal infelicius homine inueniretur. Sed postquā amor ille in immensum adeo creuit, ut tam ardentem amasium pro sua mori dilecta, & morte quidem infami ac sæua, adegit, felicissimus omnium quæ sub hoc cœlorum tegumento, forsan & quæ supernis in regionibus uitam degunt cœlestem, factus est homo. Quocirca ingratisimi omnino insimulandus erit animi, si quicquid agit, aut cogitat, aut scribit etiam, id totum illius non dedicat honori, qui cum meritō damnare eum posset, ex gratia seruare maluit. Cæterum illud quod sequitur,

Lingua mea calamus seu stylus scribæ uelociter scribentis,

Studium canendi maximum testatur, cum linguam suam stylo scribæ celeris atq; expediti comparat. Nam certè ut expedite, ita percupidè se laudes regis celebraturum hoc dicto demonstrauit, ne spiritum sanctum Dei pro scriba huc modo auocemus, ut quosdam suis in commentarijs agere cernimus: quanquam nec id quidem omnino displicet, cum spiritum Dei, digitum in scripturis nuncupari lego. Vnde Ecclesia in hymnis spiritum ipsum alloquens canit: Dextræ Dei tu digitus. Illud quoq; seruatoris: Si in digito Dei eijcio dæmonia, filij uestri in quo eijcent: In Mose etiam legis tabulas, Dei digito conscriptas sacra narrat historia. Diuus hîc Augustinus suas sibi solitas connectens alas, in cor patris transfuat, ubi æternum illud uerbum, & uerè bonum, à quo nostra omnis bonitas originem naçta est, conceptum inuenit. Sed iam epithalamium, uiso præambulo, discutiamus, in quo sponsa illa, quam cœlestis pater sibi, ut eam filio suo dilectissimo coniugio copularet, è fæce mundi per gratiam delegit, sui sponsi laudes ita textit, sed prius à forma:

Speciosus forma præ filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternum.

Nulli dubium, quod qui dignioribus animis, præclarioribusq; ingenijs sunt

C præditi, ut reges maximè decet esse ac principes, formæ etiã præstantia pollere soliti sunt. quòd si secus aliquando cōtingat, id raro quidem: secundum enim communem existimationē loquor. Proinde illud à rege potissimū sic coelitus ornato prouenire certū est, quòd populis terrori magis sit ac reuerentiæ, quàm is cuius sordido tum animo, tum ingenio, deformitas quoq; corporis coniuncta est. Verùm altus in sponso, alteriusq; generis decor ac forma, quàm sit in homine mortali, citoq; transituro, à sponsa laudatur. Sic Paraphrastes: Supra modum formosus es, nec quisquam ex posteris Adæ conferri tecum ulla ratione poterit. Volunt enim utranq; breuiter in Christo naturam hîc depingi, humanã scilicet sub speciei nomine, diuinam uerò sub pulchritudinis. Quarū sanè excellentia, qualisq; in illis fuerit, sitq; perpetuò & decor & gratia, difficile non erit, non dico cognoscere, nam id quidem impossibile, uerùm saltem quasi per transfennã intueri, his tantummodo, qui cœlestibus rimandis rebus assueti, sensum omnē suum atq; intellectum in contemplanda mirabili illa in Christo unione, quæ captum omnem humanū excellit, attentius figunt. Cū enim Deus esset (intelligis ne quæ dico, cū Deum dico?) cū Deus, inquam, esset, pulchritudinū omnium machinator, sine quo quidem fœda essent omnia ac turpia, quæ fieri potuerit, quin illius quædam diuinitatis notæ, ab illis membris Dei digito fabricatis concretisq; è purissimis uirginis uisceribus, teste Deo solummodo, id est, obstupescente natura, non eluxerint: Quas tamen notas neq; ego quidem distinctè delineare conabor, simulatq; uideo cœlestem sponsam illius pulchritudinem ac formam generatim duntaxat, ut res solent difficiles, comprehendisse. Illud unum dicam, nullam unquam formam, nullam pulchritudinem, nullam elegantiam, nullum decorem in mortali homine fuisse, neq; esse posse, quin longè excellentius in pulcherrimo Christi corpore extiterint. Quàm uerò sublimis, cunctisq; absoluta numeris eius fuerit anima, tute, è copula illa ineffabili cum diuinitate, coniecturam

D facito: ego enim illius dotes me magis admirari fateor, quàm uelle calamo dissere. Verùm quid canat sponsa uideamus. Diffusa est, inquit, gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternum. Laudato sponso à forma, nunc ab eloquentia, leporeq; sermonis laudat: quæ sanè pars in principe non mediocrē sibi uindicat locum: ut de Salomone legimus, qui ad eò orationis gratia & facundia ualuit, ut multos & reges & principes, & ex sapientioribus non paruam manum ad se audiendum traxerit, sed in primis reginam illam ex orientali plaga egressam, idcirco ut audiret sapientiã Salomonis, ut in Regū gestis cernere est. Quantum porro Christus uel puer in terris uiuens elegantie & in uerbis & in moribus præstiterit, norunt legisperiti illi Iudæorū, nedum uulgus, qui in templo tam gratiosum puerum (duodecimū tunc agebat annum) concionantem disputantemq; audientes admirabantur, unde tam doctus sermo à puero, qui literas non didicisset, emanaret. Iacula quidem erant ignita, uerba Christi, sed quæ magis homines ad amorem, quàm ad terrorem cōmouerent. Cæterum labia pro sermone intelligas posita. At igitur percita amoris œstro anima: O sponse posteaquã uerbum caro factus es, nobisq; similis in terris uisus, Deus homo, iucundus statim aspectu, dulcisq; affatu apparuisti, nihil in te austeri habens, ne illos, quos, ut cœlesti patri reconciliares, mansuetissimo quodam, ut sic dicam, artificio pertractabas, metu refringeres ac deterreres. Num scientiam in primis, aut cognitionem rerum illam, qua maximè mortalium ingenia tumescere solita sunt, diffusam habes in labijs tuis: Non hanc quidem in te uideo, sed gratiã potius, sed dignitatē, sed sermonis mansuetudinē atq; humilitatē, qua peccatores potissimū allicis, nō terres: qua Euangeliū, iugumq; suaue prædicas, qua fidem, qua amorē, nō legis minas terroresq; ac mortem, annuncias. Num quid suauius in terris unquã auditum est: num uel ab ipso rerum exordio uisum? O si, mi lector, ambo unã tam iucundi spectaculi, ubi aliud nihil q̄ pax, quàm charitas, quàm mutua in his quæ Dei sunt, consensio docebatur, spectatores fuissetemus. Quis tam frigidæ mentis homo est, qui id non cupiat: Verùm unde tantus gratiarū effluxit liquor: Propte

A rea quòd benedixit te Deus in æternum . quò non nobis clam sit, Dei patris beneficentiam causam extitisse, quòd filius tam gratiosis moribus in terris uisus sit, ac super omnes mortales speciosus . Sic ab aliquibus hũc intelligi uersum uideo. Plures nihilominus cum nostro consentiunt interprete, cuius litera eum habere sensum uidetur: Idcirco benedixit te Deus in æternum, id est, te immensis pater cõdecorauit muneribus, quæ finem habebunt nullum, quia natura speciosus es, genuinacq; gratiarum dote copiosissimè præ omnibus ditatus . Cũ igitur talis tantuscq; sis, ò pulcherrime,

Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, specie tua & pulchritudine tua.

Hic sponsa sponsum à fortitudine laudat, similitudine nimirũ à duce, aut principe illo præsertim, qui se patrem pastoremq; populorum ac militum præbet, assumpta : is enim ne in somno quidem, bellorum præcipuè tempore, quiescit, sed dormiens, ut ita loquar, uigilat. Vide an elegantius accuratiusue unquam legeris, quæ in principe debeant esse, partes describi . Inuitatur hinc itaq; rex noster à regina, ut arma sumat, ensescq; lateri accingat : qui sanè ensis, decor quidam regius esse solet. nam Hebræi sic integrum hunc legunt uersum; Accinge gladium tuum super femur, gloria tua & decor tuus : hoc est, qui gladius gloria tua est ac decor, ò potentissime. Paraphrastes item sic: Accinge gladium tuum femori tuo, ò potentissime: laudem enim & honorem magnificè assequeris. Verũ quia Ecclesiæ arma spiritalia sunt, ut inquit Paulus, non carnalia, à sponso nimirũ Christo, qui in spiritu amari colicq; in primis debet, accepta, aliud hinc armorum genus quærendum esse arbitror, quod è ferro aut ære minimè fabricatum sit : diuinas illa esse scripturas definierunt patres, quibus sanè spiritalia nequitia in cœlestibus occidi solent, quemadmodũ illis corpora solummodo corruptibilia & caduca . Hinc igitur à uate uice futurę sponsæ è cœlo quodammodo trahitur spon-
 B sus, inuitaturq; iam tandem, diu expectatum exequi liberandorum à captiuitate mortalium negotium, prouinciamq; illam tam homini necessariam, illicq; soli debitam, utpote omnium fortissimo aptoq; ad debellandũ radicitusq; euellendũ amplum mundi dominiũ, ac regnum dæmonũ aggredi . Sponsa itaq; à consuetore belligerandi usu non discedens, uocat gladium uerbum Dei, quod est Euangelium: femur uerò, per quod carnalis designatur procreatio, uocat Christi humanitatẽ (ut recepto iam utamur uocabulo) qua assumpta, unita q; diuinitati, maximam sibi apud patrem conciliauit gloriam & claritatem . Vnde illa est è cœlo audita patris uox: Et clarificauĩ, & clarificabo. quare is erit sensus: Appar. at iam tandem, ò potentissime, caro illa tua à conditarum rerum origine mundo promissa, diuq; à me desiderata expectataq; ut uerbum illud iam demum salutis audiamus: cuius sanè efficacia ipsi etiam perditissimi homines, in profundumq; malorum ac desperationis proiecti excitabuntur, sumentq; animum, ac sponte ipsi sua iugulum tam uiuifico uulnere præbebunt, acriq; in fugam hostes, aut ignominiosissimè trucidabuntur, aut æternas in miserias detrudentur.

Incendẽ, prosperè procedẽ, & regna propter ueritatem & mansuetudinem & iustitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua.

Verba plerunq; in nostro interrupta interprete, concisicq; uersus id agunt, ut in excutiendo sensu Delio interdum opus sit coniectore. quanquam tamen suos & ipse habet sensus, pios nimirum & castos: uerũ ubi litera, quæ est Hebræis clarior uisa est, nonnihil ab illo, licet inuitus, diuerto, quò sensus lucidior reddatur, ut hinc planè necessarium fieri duxi . Quemadmodum enim superiorem uersum Hebræorũ ita uertunt interpretes, ut diximus, sic & hunc sequentem plenior reddunt, nempe cum subsequenti coniunctum, hoc modo, ut uertit Fel. Et decore tuo prosperare, equita super uerbũ ueritatis & mansuetudinis & iustitię, & docebit te terribilia dextera tua. Nam supra dixerat: Accinge gladiũ tuũ super femur tuũ, qui est gloria tua, & decor tuus. Modò uerò decoris nomine delectata sponsa subiungit: Et decore isto tuo, qua cunctis admirabilis es, undeq;

C ferentia quædam iucundissima dimanat, nos aspice, uenique felici comitatus, ut decet regem, prosperitate, terrificoque excluso mortis atque adeo peccati regno, regna, & nos prorsus, qui tanquam oves erramus absque pastore ac duce, ad te trahe, reuoca, cogere, si lubet. Quid tandem? Curram ueluti adornatum mansuetudinis conscende, equitatemque propter causam fidei & ueritatis & iustitiæ, quæ planè omnia in mundo extincta sunt. Et sic nimirum tua te dextera, potentiaque ac uirtus, ad maxima perpetranda facinora & mirabilia adhortabitur. Chaldaeus habet: Docerit te dominus, ut terrorem inferas cum manu dextera tua. Loco porro, procede, Hebræis est, inequitas. & est perinde ac dicas, inequitas, uehementer his rebus, ueluti quadrigæ rotis, ueritate, fide, mansuetudine & iustitia. Vide quam breui sic obiter compendio, qualis in terris rex esse debeat, depinxit sponsa. Da mihi igitur regem, principem, antistitemque animarum, qui suis in pollicitationibus uerax sit & constans, in moribus mansuetus, mitis, ac omnibus suis in actionibus, regnique moderatione iustus, nil ultra quæram: absolutissimus is quidem erit, dignusque cuius fidei maxima merito hominum multitudo committi debeat: his uero exclusis, ne uicula quidem. Id dictum uelim ad quorundam etiam religiosorum taxandam opinionem, qui asserunt, arte potius in gubernandis populis opus esse humana, ac simulatione, quam Dei spiritu. Error is est maximus: nam si in rebus quamlibet paruis instituendis diuino egemus lumine ac ductu, multo magis in magnis, quarum maxima omnium est hominum gubernatio, sed illis in rebus præcipue, quæ ad animarum attinent informationem. Syncera hæc esse debet, spiritusque perpendiculari diligentissimè collibrata. Sed ad psalmum.

Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent in corda inimicorum regis.

D Sagittas uocat sponsa, fidei uerba, quæ aciem omnem gladii quamuis acuti superant: uerba enim uitæ à Petro appellantur. Proinde nulla tam dura res esse potest, ac telis minus peruia, quæ ad tantillum uerbi Dei ictum protinus non cedat, emollescatque. Illud præterea notandum, confusam hinc literam, sensus confusionem, ni aduertas, parere: qui tamè facilis redditur, si per parenthesis (populi sub te cadent) legeris. Verum, cadent, ad duo referri potest, nempe ad sagittas cadentes in corda inimicorum regis: & ad populos qui uisa regis potentia, uirtuteque ac iustitia, proni subiiciuntur caduntque, ut dicitur, sub rege. Atqui ea in Dei uerbo sita est uis ac energia, ut quicquid actum fuerit in homine uitiositatis, prosternat illico: sed partim ad uitam, ut de bono odore edisserit Paulus: partim ad mortem, cordisque duritiem & desperationem. Sed hi sua culpa atque obstinatione in mortem franguntur, illi uero ad uitam, ob Dei misericordiam: alioquin tum hi, tum illi eodem damnationis genere mulcandi erant. Traiecta igitur hostium Christi corda Euan gelij telo, non eundem nanciscuntur finem. Quidam enim illorum uulnus salubre non auersantes, ex hostibus fiunt amici, ut quondam Paulo contigit: quidam etiã unde medelam amplecti debuissent, uenenum hausere, & id presentaneum. Nam qui malè prius fuerant, sanctissimo transuerberati gladio, peiores sua culpa ac uitio euaserunt, ut de Iuda Domini proditore legimus. Quis hinc igitur non exclamet: Dextera domini fecit uirtutem: dextera domini exaltauit me: Non moriar igitur amplius iustitiæ, ut hæcenus imprudens egi, sed ueram uitam, quæ est in Christo Iesu, uiuam, & sic narrabo opera domini. Putasne absque Christo, quæ hinc tam speciosum, tam fortem, tam mansuetum, tam iustum, tam potentem regem depingit sponsa, te Dei operatum noscere, tum meditari, aut literis mandare posse? Erras, si id putas, toto, ut aiunt, celo. Absque enim capite quid uitæ habet pes? quid manus? quid cetera totius corporis membra? Num te latet, quod caput uiri Christus est, caput uero Christi Deus? O tu igitur qui uitam aues degere celo dignam, à capite tuo ne, si sapias, procul esto, alioquin euulsum à capite corpus marcescat necesse est, & intereat. At tu mihi præterea splendorè aliū in sponso nostro, dignitatemque nobiliorè considera:

Sedes tua Deus in seculum seculi, Virga directionis Virga regni tui.

En quomodo iam demum sponsa, præmissis illo tam honorifico præludio, in quo sponsi formam, pulchritudinem, sermonisque suauitatem ac leporem, uires insu-

per

A per & potestatem laudibus extulit, Deum illum esse fatetur. Sedes tua, ait, hoc est, potestas tua regia, ô sponse, æterna est, non temporaria, ut sunt planè omnia mortalium. Est, inquam, uirga, sceptrum scilicet regni tui, sceptrum directionis, sceptrum ueritatis, sceptrum iustitiæ, non erroris, non mendaciæ, nō iniustitiæ. In illo enim nulla inuenitur asperitas, nulla arrogantia, nullus fastus, nulla crudelitas, uerum omnia placida & æqua. Quomodo autem regnum Christi sit regnum æquitatis ac rectitudinis, ipsa aperiat sponsa, & dicat:

Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.

Illud non omittendum in superiori uersu, ubi nos legimus unà cum Hebræis, Deus, Chaldaica translatio ponit inenodabile illud nomen Tetragrammaton, quod soli Deo, uel ipsis Iudæis testibus, competere definiuerunt antiquæ legis interpretes, quò uel hinc saltem, si non aliunde, hauriant Iudæi Messiam Deum esse, de quo hunc psalmum compositum esse affirmant. Duræ profectò istæ sunt Iudæorum reliquiæ, quas per orbem penè uniuersum incertis peruagare sedibus uidemus. Sed ad rem nostram. Quemadmodum enim pro cumulo uirtutū perfectò, ut aliàs diximus, iustitiã in Deo sumi legimus: ita in homine iniquitatem pro plena undequaq; uitiorum mensura intelligimus, ut in hoc psalmo cernere est. Maximum porro laudationis genus est in principe, si iniquitatē huiuscemodi suo à folio excludat omnino, iustitiãq; amplectetur. Tunc sanè populus ille felicissimus censi debet, cui princeps illius moris contingit, qui nihil nō sincerū purumq; sua in ditione uidere patitur. Hunc certè patrem potius, quàm regē aut principem appellabimus, eumq; in terris tanquam Deum uenerabimur. Et ut quidem hæ duæ in homine partes, mille nimirum animi perturbationibus obnoxio, perfectæ esse non possunt, ita in Christo, cuius hîc laudes celebrantur, perfectissimæ fuere, & sunt, eruntq; perpetuò: & id sanè propterea, quòd (sic uideo ab aliquibus exponi) unxit illum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis. Oleum exultationis, legit Græcus, sed idem est. Nam oleum lætitiæ seu exultationis nō rarò poni pro spiritu sancto, siue eius gratia, in prophetis maxime clarum est. Spiritus, inquit Christus in Esaia, domini super me, eò quod unxerit me. Cui subinde sententiæ scriba ille diuinus in Apostolorū actis Deum alloquens, occinuit dicens: Conuenerunt autem uerè in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum Iesum, quem unxisti, hoc est, quem lenissimo gratiarum tuarum oleo abundè perfudisti. O uerè copiosam, passimq; exuberantem perfusionem, de cuius exundantia ac plenitudine nos omnes, qui sponsæ nomine diuinis in obsequiis suauiter libenterq; exanimamur, accipimus. Istud igitur olei genus internū in corde est, ubi sedem sancti spiritus esse perferunt hi, qui nullis mundi cupiditatibus inquinati, totum, quantum est, cor cœlesti consecrarunt sponso. Illic enim gaudium, lætitiãq; animi, atq; in spiritu exultatio, non in rebus exteris, in quibus cõtinuus inest motus, idcirco & corruptio, tripudiū agūt. Illic, inquã, inungitur anima, fitq; regina, fit sponsa, fit sacerdos altissimi. nam utrunq; hominū genus, regale scilicet & sacerdotale, oleo perungi corporeo solenne erat: sed absq; illo spiritus, nec corporeum id quidem ueros reges, uerosq; altissimi sacerdotes, sua quãlibet ampla perfusione afficere posse, audeo dicere. Sunt porro qui cēsēt in hoc uersu dictionē, Deus, repeti minimè debere, sed simpliciter legi, propterea unxit te Deus. Sunt & qui repetūt: unde priorē ad sponsum referunt, posteriorē uerò ad patrē. Quare sic reddit Paraphrastes: Amantissimus es iustitiæ, & odio persequens quicquid est ab æquitate diuersum, ideo unxit te, ô Christe Deus, Deus tuus oleo fragrantiore, quàm ullū unquã sociorū tuorū. Prophetæ quidem antiqui, socij nimirū spōsi, istiusmodi olei perfusione delinīti fuere: Apostoli postea, sed copiosius: ut uerissimū illud appareret, unguentū scilicet à capite in barbam, barbam inquã Aaron placidissimo lapsu descendisse. Etenim cui compertū non est, in capite abundantius huiusce generis oleū extitisse, quàm in ipsa Aaron barba, quæ ab ipsa capitis exuberantia perfusa dicitur: Caput porro Christus est,

c barba uerò omnes Christi amici: sed illi præcipuè, qui propius felicissimo spon-
 si ori adhæserunt, ab ipsocq; uerba uitæ audiere, ut olim prophetis contigit, qui
 sua plerunq; uaticinia huiusmodi confirmabant testimonio: Os domini loquutur
 est. Quare sponsa illa, quæ & nunc hîc loquitur, moræ quodammodo diuinæ im-
 patiens clamabat: Osculetur me osculo oris sui. Ab eodem postea capite, ueluti à
 torrente, apostolorum hausere riuuli, sed feliciori cursu, quam prophetarū. Hau-
 riunt & in præsentia sanctissimi quicq; uiri. Quid sanctissimos tantummodo di-
 co uiros, simulac lego fragrantissimū illud unguentum ad oram usq; ac simbriã
 uestimēti summi huius sacerdotis iuxta & regis, id est, usq; ad infima quoq; Chri-
 sti membra defluxisse? Verum omnibus quantumuis sponso propinquis & fa-
 miliaribus, impartit Deus spiritum ex dimenso: haud sic uerò Christo, cui nō da-
 tur spiritus, ut inquit Ioannes, ad mensurā. Cæterum nos qui in Ecclesiæ gremio
 per Christum uiuimus, ideo sancti uocamur, quia à sancto peruncti sumus Chri-
 stus autem sanctus sanctorum, ut eum uocat Daniel, à patre, cui potentia æqua-
 lis est, atq; idem Deus. Merito igitur à sponsa laudatur, quod ipse Deus à Deo
 præ cōsortibus suis atq; amicis, spiritus sancti oleo perfusus sit: ut ex hac sanè per-
 fusione id factum uideatur, quod iustitiam dilexerit, iniquitatemq; odio habue-
 rit. Verum quia id aures simplicium maxime audire reuunt, illud addendū ui-
 detur, idcirco Christum exultationis oleo à patre unctum fuisse, quod iustitiam
 prius dilexerit, & iniquitatē odio habuerit. Atqui non contenta tam sublimi titu-
 lo sponsa laudasse sponsum, ad aliud laudum genus, ne quid suo dilecto, quod
 ad perfectum regis ornatum faciat, deesse arbitraremur, descendit.

Myrrha, inquit, & gutta & casia à uestimentis tuis à domibus eburneis, ex quibus delectauerunt te filie regum in honore tuo.

D Laus est à uestium ædiūq; ornatu ac splendore. Et id quidem haud minimā
 regi cōciliat gratiā, hinc atq; hinc passim cum gradit, honestā spirare sua uolen-
 tiam, quanquam nostra hac ætate, in qua quiduis audemus, non solum reges, ur-
 biumq; primarij istiusmodi delectantur odoramentis, uerum etiā lanij, lanarij, &
 & qui abdomen publicè uendūt, principes ipsos æquare in hoc ornatus genere
 entuntur. Cæterum dictionem quā noster uertit interpres, myrrha, ex Hebræis
 quidam asserunt esse, quæ uulgò muscum dicunt: alioqui quid grati odoris è myr-
 rha spirare queat nō uideo, nisi quatenus diuinum aliquod prætendat mysteriū.
 Idem de gutta dicendum, quam stacten Græci uocant, quamq; scribit Hierony-
 mus, ut ab his qui aromatum nouere uirtutes, audierat, florem esse myrrhæ, quem
 stillā aloēq; nonnulli appellant. Verū aliquibus dictionē hanc Hebræis id ge-
 nus odoramenti misturæq; significare uisum est, quā nos populariter ambrā ap-
 pellamus: non succinū illud quidē, quæ gutta est ab arboribus desudans, elestrū
 Græci uocāt, sed potius pigmentū est odoriferū. Quodcunq; tamē illud sit, id cer-
 tē nō ignoramus, uatē altius spectasse, q̄ sint illa quibus etiam lanistæ pariter cū
 regibus uti possunt. Idē quoq; de sumptuosioribus ædificijs quæ hîc à spiritu do-
 mos eburneas appellare uideo, dici posset. Quid nō tentat interdū uulgi temeri-
 tas: eò enim nostra iam processit audacia, ut si quid exquisitius insignisue à prin-
 cipe, uel in erigendis ædificijs, uel in cōmutando uestiū usu inuentū fuerit, id sta-
 tim à uulgo, & excellentius nonnunquā usurpetur. Casiā porro, quā fistulam uo-
 cant, herbā esse, quæ & interdū in fruticē coalescēs, suauissimū emittit odorē, ab
 antiquis autoribus accepimus. Sensus itaq; totius uersus, qui Hebræis post Dele-
 ctauerūt, seu lætificauerūt te, actutū finitur, is erit, ut candidè à Paraphraste red-
 ditur: à quo illud etiā obiter perdisci poterit, nō domibus eburneis, sed reposito-
 rijs uestiū eburneis, legi debere. Nihil quàm myrrhā, inquit, aloē & casia spirāt
 omnia uestimēta tua, ex repositorijs uestiū eburneis deprōpta in hoc, ut te exhi-
 larent. Vides quàm musicè eleganterq; regis forma, facundia, aspectus, roburq;
 ac uestimentorū fragrantia, simul & ædiū magnificētia hucusq; descripta sint. Sed
 iam ad obstrusiora sponsæ sensa utcūq; deliniāda uertat stylus, licet incultus, &
 quod mihi natura insitū est, pauidus, in his præsertim enucleādīs quæ ardentiorē

in

A in Deum, quàm mea sit, requirunt mentē atq; ingeniū, quod nunquā in me exti-
 tisse fateor, sed tardum potius ac rude: uerū ille cui me à puero, & sciens & pru-
 dens uoto indissolubili addixi, addicoq; recentiori denuò affectu & uoluntate,
 scit omnino quid meus expetat spiritus, nouit cor, nouit mentē, nouit quò meus
 aspi-ret animus. Scit tandem quorsum id mihi scribendi negocium & laborem a-
 sciuerim: scit quidem, quia ipse, ipse Deus, non alia prorsus res, me ad istos ut-
 cunq; concinnandos commentarios suis sanctissimis excitauit monitis. Nulla
 enim (fateor) mihi unquam oblata fuit occasio, quæ me adeò à sensibus, atq; à
 mundi amore ac metu abalienaret, quàm hæc modò quæ mihi à cœlesti patre o-
 stensa est. Et ut quidem nihil unquā mundo uel oblectamenti uel utilitatis allatu-
 rus sit is tantulus meus labor, illud tamen nunquam in me uituperabitur, meo
 me ocio abuti noluisse, maluisseq; huiuscemodi cruciatus genere, effrænes meo
 in animo infringere motus, & eos qualitercunq; in bonis, quæ uera bona sunt,
 firmare, & docere quàm periculosum id prorsus sit, animum natura cœlestem in
 rebus nihil occupare, ut olim meo maximo incōmodo ac iactura occupauī, pe-
 necq; obrui. Modò uerò liber ea qua me libertate liberauit Christus, illi rursus
 me, meosq; cogitatus, actiones insuper, lucubrationes, si non aureas, aut argen-
 teas, æreas saltem deuoueo, illiusq; nomini dedico, offero, consecro. Nam te-
 nuem (scio) homunculi oblationē nō auerfabitur altissimus, modò a cādido pro-
 ficiscatur animo, quem in me esse, per sponsi illius misericordiam, cuius in hoc
 psalmo describitur gloria, non diffiteor. Myrrha, inquit sponsa, & gutta, & casia
 à uestimentis tuis, à domibus seu repositorijs eburneis, ex quibus delectauerunt
 te. ultra, ut dixi, non procedit Hebræis uersus: sequentem uerò ita ordiuntur: Fi-
 liæ regum in magnificentijs. Verū his parūper omīssis, ad alia quæ polliciti su-
 mus transeamus. Sub odoramentorum nomīne, sanctorum hīc mores, uitæq; e-
 xempla, qui in Christi corpore, quod est Ecclesia, insita, ab ipsa, quæ domus ebur-
B nea, ob fidei candorem & castitatem à spiritu cum hīc, tum aliàs in scripturis nun-
 cupatur, mirabili suaueolentiæ suffitu egrediuntur, mysticè enarrantur. Illita e-
 nim semel anima spiritus sancti unguento, quod à Christi uita spirare sentit, ab
 illiusq; experrecta fumo atq; odore, se totam illo (ut uerbo utar comico) fumifi-
 cat, quem postea è candido cordis repositorio, ædēq; eburnea, in qua duæ illæ so-
 rores cōmorantur, fides & uirginitas, ad eos qui foris sunt, effundit. Istiusmodi
 enim fumigatione sanè quàm delibutus olim Apostolus, illamq; in Corinthios
 deriuans clamabat: Christi bonus odor sumus Deo, qui odorem suæ notitiæ ma-
 nifestat per nos in omni loco. Verū ne hīc tardus somniet lector, huius gene-
 ris pigmenta suauiā esse ac deliciofa, ut sunt illa quæ à Felicis Arabiæ plaga tran-
 sportantur: myrrham dixit, genus profectò aromatum amarissimum, & qua uo-
 lunt carnis afflictionem, seu amaritudinē, ut inquit Augustinus, significari: quā
 qui in Ecclesia syncerè admittit, exercetq; mirabilē spargit boni odoris fragran-
 tiam, inuentam nimirum in splendidissimis sponsi uestibus: quas diffiniunt il-
 lius esse corpus atque animam: quibus sanè uti pallio cooperta diuinitas homi-
 nem illum, quem sine specie & decore in terris, ob tormentorum sæuitiam appa-
 ruisse testatur Esaias, non unī tantummodo carnis amaritudinī, sed sexcentis, &
 eò amplius exposuit: unde fragrantissimus quidam uel usq; ad inferorum um-
 bras delapsus est odor. Christus, inquit Paulus, tradidit seipsum pro nobis obla-
 tionem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Ecce odor à cruce Christi, ecce o-
 leum, ecce, in quibus oblectari se debent Christiani, suffitus atq; perfusiones. O
 felicem odorem, ô admirandam à laniato Christi corpore perstillantem suauita-
 tem. Video amorem, uideo pacem, uideo iustitiā, qua ego gratis iustificor per fi-
 dem, in Christi uulneribus, tanquā in repositorijs eburneis, requiescere, publi-
 camq; ab illis tabulam cruentis inscriptā literis ad hunc modum pendere: **F R V-
 C T V S D I G N O S A G I T E P O E N I T E N T I A E.** En myrrhæ effectus. En
 quomodo Christo cruci affixo uinū dabant ad bibendū myrrhatū. En quomodo
 splius corpus uī euulsum est cruce, atq; ab anima destitutū, myrrha & aloë per-

C ungere cupiunt sanctissimæ mulieres. En quomodo antea munus illud fune-
bre exoluit Nicodemus, ut ferè inde quidem coniecturam fieri oporteat, nihil
non in terris amarum esse oportere illis, quibus Christi uestigijs adhærescere ani-
mus est. Proinde D. Hieronymus eboris nomen interpretas sic ait: In ebone casti-
tas, quod prius obscurū, ferris ac limis lucidum fit: ita sancti per sectiones & attri-
tiones diuersorū suppliciorū elimati, uirtutū uarietate fiunt lucidi. Eburnea pro-
fecto sententia, & diuo illo digna, utpote assueto inter sponsæ ubera una cū spon-
so deliciarī. Cæterum idem de aloë fermè dicendum, cui cū ea insita sit uis, ut è
stomacho noxios extirpet humores, aut saltem sedet, humilitatis typum secū ha-
bet: quæ quidem à sui notione resipiscentiæq̃, quam facillè uir uerè pœnitens as-
sequitur, originem habet. Quis, oro, tam stupidus est, qui se cognoscens pecca-
torem, proptereaq̃ dignum cui æterna debeatur mors, non pertimescat, subin-
deq̃ sese omnium uilissimum, ingratissimumq̃ arbitretur, qui ausus fuerit tam
benignum dominum, ut Deus est, iniurijs lacefferet: hanc qui obtinet, mirum si
se alijs anteponat. Siquidē inuenta tam præclara margarita, subitum quoddam
illius qui inuenit cordi effulget lumen, cuius radijs perlustratus in alium muta-
tur hominem, innouatur, ex ægroq̃ fit sanus, sedatis iam per gratiam inordina-
torum affectuum humoribus, bilisq̃ tetra concupiscentiarū ac libidinū procul e-
iecta & eliminata à corde. Nulla enim Deo uictima salubriori litari potest, quam
cū nos peccatores agnoscentes, fateamur quoq̃ omnium miserimos nos esse, in-
dignosq̃ quibus Deus unquā ueniā præstare debeat. Forsan, mi lector, hîc myr-
rhæ opinabaris nomen aut stactis, obiter absq̃ ratione interiectum. Altiora qui-
dem rursus, quàm ea quæ à me patrū autoritate fulso sunt dicta, id continere cer-
tò scio: sed hæc cursim tantummodo attigi potius, quàm, ut tantæ rei dignitas po-
stulat, plenè descripsi: & id sanè, quantum ad cōmentariorum legem rationemq̃
pertinet. Casia porrò, siue fistula, quam in aquosis udisq̃ locis nasci affirmant re-
rum indagatores, quamq̃ aiunt in immensum fermè crescere, suauemq̃ passim
spirare odorem, fides est: quæ cū baptismi proxime aquas oriatur, in sublimem
sese erigens altitudinem, mirabiles per orbem uniuersum odoramentorū effun-
dit suauitates. Et ut quidem cæteri uirtutū chori, qui hîc sub odoramentorū uelo
adumbrantur, necessarij omnino sint in decorandis sponsi uestimentis, quæ sunt
uarij in Ecclesia status & sacramenta, fides tamen primā sibi uendicat sedem, ut
pote qua cæteræ cōnitantur tanquam capite uirtutes, illa uerò Deo, per Christū.
Verum omnes simul iucundissimo sponsum afficiunt oblectamento, è domibus
nimirū exeuntes eburneis, quæ quidem, ut diximus, eburneæ appellantur, ob fi-
dei candorem & puritatem.

Ex quibus, inquit, letificauerunt te. Proinde, Filia regum in honore tuo.

In magnificentijs tuis, uel palatijs, uertit Fel. seu, ut alius, preciositatibus. Filia,
inquit, regum, nempe illorum animæ qui ab Apostolis, uerioribus sanè regibus,
quàm illi sint quorū libidini nec tota quidem satis iam facit Europa, à cæterisq̃
Christi discipulis geniti per Dei uerbum altiç, in uirum adolescunt perfectum,
in mensuramq̃ plenitudinis corporis Christi, in magnificentijs splendoribusq̃
sanctorū, in amplis, dico, preciosisq̃ uirtutū tectis ac domicilijs cōmorabuntur.
Quod piorum animæ ab Apostolis, alijsq̃ Christi nuncijs ac discipulis, fidei par-
tu in Christo edantur, sanctissimæ illorum testatæ sunt olim conciones, signa, uir-
tutesq̃ uariæ, ac iugis in edendo Christi fœtu & labor & sudor: modò uerò illo-
rum scripta, quibus quotidie proborum enutriuntur animæ. Ab illo enim qui se
mundi lucem esse asseuerabat, ea hauserunt quæ postea in nos, tanquam sedulæ
nutrices cibum apprimè mansum & comminutum in pueros, transfunderent.
Quare non superuacaneè, ad Galatas scribens Apostolus, illud addidit inter cæ-
tera: Per Euangelium ego genui uos. Rursus: Filioli mei, quos iterum parturio.
Hunc quoq̃ morem seruamus & nos in Dei Ecclesia, ut illos ipsos qui nos tum
corporis, tum animæ potissimū enutriunt pabulo, patres appellemus atq̃ epi-
scopos. Verum illud uerendū, ne aliqui qui sibi hoc nomine ambiciosius quàm
par

A par est applaudunt, eoꝝ nimium oblectantur, se prorsus ac suos tantummodo de Ecclesiæ bonis ac gradibus infarciant, Christi autem pauperes ab utroꝝ abigantur edulio: ab illo quidē, quia in priuatos duntaxat seruetur usus, ab hoc uerò, quia nullum. sed hæc de malis bonorum Ecclesiæ ministris sint dicta, qui si pastores aut patres uulgò nuncupantur, adulatorij illi sunt tituli, ab auracꝝ populari præcario mutuati. Boni uerò qui sunt, quicꝝ optima erogant fide domini sui tanta ac pecunias, non tantum, quantū sat est, laudari, in altumꝝ euehi & extolli queunt: hi enim iam dii effecti humanum omne superant meritum ac præmiū. Cæterum cum mihi in mentem uenit illius uaticiniꝝ Apostolorū dignitatē prædicentis: Constitues eos principes super omnem terram, nō possum nō illos tantquā reges patronosꝝ uniuersales, & colere, & uenerari, ut ipsissimos quoꝝ regionum immensarum reges facere uideo (ingens id est Apostolici principatus argumentum) qui non solum Apostolos in cœlis iam beatos colunt, uerum etiā in terris eorum cineres & ossa humi proni exosculantur. Ad hæc, cū ipsi sint hæredes Dei, & cohæredes Christi, quem pater constituit hæredē uniuersorū, quī sit quo minus reges & ipsi sint, & nos quoꝝ cum ipsis, simulac nostrorū cuilibet data est cœlitus potestas filios Dei fieri: Filij igitur sumus altissimi in primis, Apostolorū postea, qui & ipsi reges sunt, & ueri pastores, nos oues & alumni. Proinde danda nobis est opera, ne à tam nobili degenerantes stipite, haud filia quidē regū, quæ ad sponsi honorem, in amplis hisce sacrarum ædiū bonis, suo fruuntur ocio, appellari mereamur, sed stolidæ uirgines ac excordes, quæ cum olim extulissent lampades, non sumpserunt oleum secum. Abundantius, clamat Paulus, oportet nos obseruare ea quæ audiuius, ne fortè perfluamus. Solæ itaqꝝ, ô domine, proborum animæ regum filia merito dici queunt: attamen

Astitit regina à dexteris tuis in uestitu deaurato, circumdata uarietas.

B Multa, inquit, per orbem uniuersum delubra, uarioꝝ rituum genere distincta, tuo erigentur nomini atꝝ honori: uerum una est columba, una formosa, una ex millibus electa, quamꝝ regio ab æternis seculis dignatus es nomine. Ea est Ecclesia, nempe sanctorum communitio, ad quam sanè reliquæ aliæ Ecclesiæ uti membra referri debent, ut una sit fides, unū baptisma, una religio, unus pastor, unum ouile, ne sint sectæ & hæreses. Porrò illiusmodi potentiæ, Ecclesiæ est unitas, ut neꝝ inferiorū portas reformidet, nedum minaces mundi iras, prauorumꝝ hominum persequutiones atꝝ iniurias. Quid tam solidam concutere domū est ualidum, quæ suum super petram stabiliiuit fundamentum, quæ est Dei confessio in conscientia pura, & fide non ficta: Quod autem dicit illam à sponsi dexteris sedere, immensum quidem ostendit amorē, quo Deus sponsus, sponsam Ecclesiam, id est, sanctarū animarū pulchritudinē deperit, quamꝝ aureo uariegateꝝ uirtutū ornatu uestitā asserit. Hebræi tamē nō legunt, Circundata uarietate: sed tantūmodo, Astitit, seu, præstò est regina à dextera tua in ornamento auri Ophir (ex Ophir Indiæ loco optimū asportari aurū dicunt.) Hoc itaqꝝ nomine perfectissimū aurū illud esse, quo ornari filij Dei sponsam cōueniat, intelligi uult spiritus, is amor est quem aureum, pureꝝ ab omni alio amore defæcatum esse oportet, & quem uarium, hoc est, uariarum uirtutū ornatu insignem in suo cultu requirit Deus, hæc rursus ea est uestis nuptialis, qua homo ille non indutus, ausus tamen unā cum alijs ad cœnam illam magnam sedere, maxima cum exprobratione ac ignominia foras eiectus est. Atqui (ut breuiter quæ iandiu parturio tandem pariam) ubi amor non est, mutuaꝝ dilectio & charitas, quam sponsæ ustem appellamus, ibi Deus esse non potest: idcirco neꝝ eius Ecclesia, neꝝ religio, neꝝ conuentus ille, qui ad reginæ contubernium, quod unum atque idem cum rege habet, pertineat. Pura omnia, atꝝ amoris plena uult Deus esse in sua sponsa, qui sumus nos: modò id simus quod uocamur, Christiani scilicet: hoc est, adeo amore & fide Christo uniti, ut prorsus cum eo unū efficiamur. nam maledictus is est numerus, qui primus ab unitate discedit. Propterea enim Deus homo factus est in terris, ut nos inuicem disiuictos discordesꝝ, atꝝ à cœlesti pa

C tre penitus euulsos, unà reponeret, cōciliaretq; denuò inuicē, sed in primis Deo, ut uno tandē cum capite corpore effecto reformatoq;, illò tota integra ascenderet Ecclesia, ubi sponsum nacta sedentem ad patris dexteram, simul cum ipso in uestitu deaurato, circumdataq; uarietate, per gratiam resideret. Verùm interim dum coena paratur, altitiaq; occiduntur, & iam mensa posita est,

Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, et domū patris tui. Et concupiscet rex decorem tuum, quoniam ipse est Dominus Deus tuus, & adorabunt eum.

Adorabis eum, uertit Fel. & melius meo iudicio. Audi filia, inquit æternus pater ad humanum genus, sed speciali prerogatiua ad paucos illos quos inter multos ab æterno suos fore præuidit, idcirco uocauit, arcteq; attraxit. Quid ab excelso igitur intonuit coelo? Aure, inquit, fidei quæ dicturus sum percipe: nam fides ex auditu. Sponsam hinc pater sui dilectissimi filij appellat filiam: siquidem præter illam uniuersalem genituram, qua mortales omnes sui creatoris filij nuncupari possunt: est & alia excellentior, qua electorum animæ, hoc est, Ecclesia in fidei utero concepta, felicissimo paternæ dilectionis partu in lucem editur: & id quidem sancto operante spiritu, alimentaq; subministrante Dei uerbo, quo continuo ueluti incremento, sub magisterio spiritus ac doctrina grandescunt animæ, æternæq; aluntur beatitudini. Et uide quæ hætenus cæca fuisti, quò tui dirigendi sint gressus: res quippe tua agitur. Vide ne bonū malū, aut malū bonū dicas: nam in spiritus doctrina maximo opus est delectu. Vide igitur, atq;, quod uides, prudenter intellige, tandemq; aurem illam tuam à salubribus olim abhorrentē monitis, tumidam, reluctantemq; spiritui, inclina, & assentire. Hinc quidem celeste transigitur connubium, o pulcherrima mulierum: nam formæ tuæ amore captus est Deus, teq; afflictim deperit. Est autem, ne ignores, hic rex, dominus Deus tuus: tu ancilla, & ea quidem præ illo nihili. Quòd si tamen aliquid effecta es, nempe digna quæ ad castos tam sancti regis admittaris amplexus, id totum illius gratiæ acceptū referas, qui te suam in sponsam uoluntario suæ æternæ mentis consilio, è stercore, pauperem, humilem, despectam, omnibusq; prostitutam delegit. Tuas ille maculas, qui omnium purissimus est, absterfit, nō tu, quæ iam luto facis assueta, penitus in sordibus emarcueras. Verùm illud abs te in primis exigit sponsus, ut tui prorsus obliuiscaris populi, illius nimirum qui te antea seducere consueuerat. Huius sanè omnis deuitandus est conuictus. Neq; porro id satis quidem: nam omnem paternarū ædium memoriam longè abijcere tua admodum interest. Abijce igitur mundum, quem loco patris habuisti, atq; eius uoluptatibus ac lenocinijs finem statue. siquidem sponsum, qui te, ut sancta esses & immaculata, è millibus tanquā liliū è spinis decerpfit, uulnerasti in uno oculorū tuorū, in unoq; crine colli tui. Quare munda & tu planè sis oportet, interim non ignorans, quis, qualis, quantusq; sit ille, cui te desponsatam uides. Talis quippe est quem non solum amore prosequi debeas, sed etiā dignus cui tu in genua prouoluta supplex fias, eumq; colas & adores. Alludit hinc uates, ni fallor, ad illud Gen. Propter quod, inquit, relinquet homo patrem & matrē, & adhærebit uxori suæ. Magnum id quidem sacramentum, clamabat Paulus, quod est inter Christum & Ecclesiam: cuius hinc pulchritudo atq; ornatus, miro spiritus artificio, typisq; pleno adumbratur: quocirca minimè obtuso ad tam alta perscrutanda mysteria opus est ingenio. Mentem hinc requirimus sublimem, nitidam, purgatam, impendioq; in his quæ diuinitatem oleant, eruditam. Mens enim uel tantillum à terrenarū rerum amore & ambitione remorata, in istiusmodi rimandis mysterijs hebes prorsus reddi & obscura. Quòd si nōnullos uideas rebus hisce mundi exteris toto animo affixos, & nihilominus elegantissimè de Dei secretis differe, non amant tamen, nec minimum quidem eorum, quæ uel interdum prophane doctrine, aut peritia linguarum disertè proferunt, gustum habent. His igitur suo in coeno derelictis, ad munera quæ sponsæ parantur, describenda uertamus calamus. Et ut illorum dignitas maior sit, quàm ut ab homine in carne posito disqui

A riqueat (quis enim unquam mortalium immortalia Dei dona plenè peruestigare poterit?) illud tamen proximè lambendum, quatenus ex munerum magnificentia, quanti æstimanda sit Christi sponsa, coniecturam facere possimus. O fortunatam sponsam, ô felices animas, modò suam non disimulent uocationem.

Et filia Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur, omnes diuites plebis.

Filia Tyri, codices ferè omnes tum Hebræi tum Græci habēt, & ponitur pro Tyro. Quemadmodum enim in scripturis Hebræi pro hominibus filios hominū ponere consueſcunt, ita filias Sion pro ipsa Sion, & filiam Tyri pro Tyro. Verū siue filia, siue filia legas, non multum ad eò refert, modò gentium multitudinem hîc ad Ecclesiam Christi sponsam cum muneribus accessuram intelligas. Tyri porrò meminit Matthæus in Euangelio, ubi enarrat mulierem (typus hæc erat Ecclesiæ) egressam à finibus Tyri & Sidonis, ad Dominum, pro asserenda filia à dæmone obsessa, confugisse. E gentibus ea quidē erat progenita, in gentiumq; alita ciuitate luxu perditā. Vnde uates ille eximius Esaias, Tyri uolens euerſionem ob ciuium impietatem prædicere, sic orsus est: Onus Tyri. Et post pauca: Ululate, inquit, naues maris, quia deuaſtata est fortitudo ueſtra: & erit in die illa, in obliuione eris, ô Tyre, septuaginta annis. Nomine itaq; Tyri, urbis sanè omnis generis facinorum altricis, uult spiritus Ecclesiā ex peccatoribus, & his quidem profligatissimis, sed per gratiam ad resipiscenciam accitis, conflata à nobis intelligi, quò maior gratiarum actionum cumulus diuinæ accrescat bonitati: quæ ad eò in donis, ut sic dicam, profusa est, ut illa etiam quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, ad se trahat, sibiq; per fidem uniat, quod sanè gentibus olim reiecto Iudæorū supercilio contigiſſe, & credimus, & nobis quoq; ipsis ex gentibus oriundis, ob tam mirificam diuini amoris significationem gratulamur. Quid tam mirandum in terris unquā uisum est, quàm ex peccatoribus, ex meretricibus, ex lenonibus, idolothysiaq; deditis hominibus, unum in Christo, & id quidem uirgineum, concretū esse corpus? Quis crederet ex turpissimis sordibus exuscitata esse Ecclesiæ puritatem ac sanctimoniam? Currit iam Tyrus, currit Sidon, currit Babylon, currunt diuites plebis, hoc est, multa egregij tum sapientia, tum diuitiarū copia equè insignes, & se & sua ad pedes Ecclesiæ proſicientes, fatentur nullam usquā sapientiā, nullasq; ueras, neq; in coelis, neq; in terris inueniri posse diuitias, præterquam in Christo Ecclesiæ sponſo, cuius faciem, præſentiāq; uenerabundi & cõtemplantur, & tanquā diuini numinis domiciliū adorant. Clamat alio in psalmo spiritus: Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Aethiopum, hi fuerunt illic. Vides hîc quoq; ex alienigenis & peccatoribus & diuitibus, ut sunt de more Aethiopes, Aegyptij, Syri, Sabæiq; erectam esse, pulcherrimēq; honestatā Christi sponsam. Verum ne rudes etiamnum in spiritus doctrina, corporea aliqua hoc in decore atq; ornatu sponsæ commiscerent, uide quid doceat.

Omnis gloria eius filia regis ab intus in fimbrijs aureis circumamicta uarietatibus.

Laudat sponsam à forma & pulchritudine quam in interioribus animæ bonis omnino esse definit. Nam cum deus spiritus sit, in spiritu potissimum coli debet. Quòd uerò exteri additi sint ritus & cæremoniæ, prudentissimum id fuit inuentum à patribus, corruptum tamen à posteris, qui facilè ad superstitionem sua dentur. Multas, inquam, ob rationes id fuit à maioribus excogitatum, sed propter illud præcipuè, quòd uulgus, illorūq; multitudo, quæ aut in colendis agris, aut distrahendis mercibus, concinnandisq; emporijs occupata, ad erigendam rarò mentem res ad illas, quæ purgato solummodo percipiuntur animo, nisi externis huiuscemodi admotis adminiculis excitatur. Quæ sanè res ut ab ingenijs atq; animis probe institutis, assuetisq; in spiritu cum Deo colloqui & laudatur, & contra obtrectatores defenditur, ita ea ipsa quæ suæ interdum officiant tranquillitati, ad imbecillium ædificationē (sic olim Christus soluit didrachma) tum seruant, tum ab alijs seruari efflagitant, quanquam illos non latet, quòd tota gloriosa (sic uertit Fel.) filia regis interior, & quòd interfectionibus deauratis indumentum eius. Cæterum dictio ab interprete nostro reddita in principio fermè

C uerfus, eius, & Græcis & Hebræis uacat: sed simpliciter legunt, Omnis gloria filia regis interior. Et aptè hîc quidem fides, animæ gloria nuncupatur: nam per fidem cum se saluam fore anima præsentiat, fidesq; ipsa sit donum Dei, ut inquit Paulus, cur non intra sese, ubi suum possidet amatum, illiusq; fruitor contubernio & amore, de donis diuinitus acceptis gloriari debet? ingrata id nimium esset mentis indicium. Gloriatur igitur probi uiri anima, & crebro quidem, sed in domino, sed in sponso, sed in suo duntaxat amato: qui cum natura spiritus sit, in medullis animæ, quæ & ipsa spiritus est, libenter commoratur, ubi connubium illud ineffabile inter Deum & humanam mentem trãsigitur. Nulla ibi discordia, nullus rumor, nullus strepitus auditur: sed pax summa animæ, tranquillitasq; in media quoq; ipsa flagranti diuini amoris fornace ac flamma, placidissimo spiritus leniter flantis susurrus inuenitur. Quæ gloria in terris, ô tardæ mentes, cû hac comparanda? Omnis, inquit, animæ gloria, quæ est filia & sponsa summi regis, internè cernitur. Internè item fimbriæ illæ sunt aureæ, quibus ea circumamicta uarietatibus, hoc est, ornatu uarijs coloribus, quibusdamq; preciosarum rerum, ut inquit Fel. ligamentis ac nodis elaborato, quæ sunt à fide dilectioneq; uarijs in locis ac temporibus profectæ operationes, quarum omnium uncini sunt ac nodi, sapientia, ac quibus maximè delectatur Ecclesia, humilitas & castimonia, sublimis graditur. Dictionem, fimbrijs, Hebræi non habent, ne superfluè in exponenda fimbriarum uoce, ut nonnullos facere uideo, philosophemur, qui dictionem illam aut zonæ, per quam lumborum profluuium coërcetur, adscribunt, aut temporis fini & termino. quæ quidè si cui placent, habet unde hæc abundè hauriat: nos solum dicimus fimbrijs nõ esse in Hebræis codicibus, sed tantummodo, Et textura auri uestimentũ eius, uel huic simile. Quod si tamen quis saluæ antiquæ assuetus, fimbrijs aureis legi debere contendat, id in illius gratiã dicam, fimbrias extremas esse oras uestium, quæ debiliores in Ecclesiæ uestitu significant

D cõmissuras, quæ & ignobiliora à Paulo nuncupari membra uideo: nam qui tam ardenti in Ecclesia, ut perfectissimi agunt uiri nõ incenduntur fide, & tamen suo uruntur modulo, hi tanquam debiliores in extremo circi cõfessu collocantur. Et cum ad sponse ornatum ipsi quoq; pertineant, ipsaq; sponsa nihil quod perfectũ nõ sit, ad sublimiora secum euehat, hi etiam nihilominus aurei ad eius pedes tanquam in infima stolæ candidæ ora cõquiescunt, Dei gratiã cõtenti, qui se quamuis frigidus, suæ tamen sponse pallio assuere dignatus est. Vnde

Adducentur regi uirgines post eam, proxima eius afferentur tibi.

Afferentur in lætitiâ & exultatione, adducentur in templum regis.

A frequenti puellarum choro hîc laudatur sponsa. Iucundissima cogitatu planè res est, reginam istam, nuper quidem è medio Tyri laceram tetramq; egresfam, ad tam sublimem dignitatis gradum ascendisse, ut preciosissimis induta uestibus chorisq; uirginum diuinum pæan, castumq; hymenæum concinentiũ comitata, uniuersorum regi Deo opt. max. cõiugio copuletur. Dementor profusus, mi lector, cum in nemoroso hoc meo deambulans interdum secessu, aut cellula sedens feriatas, rem tantam uerso animo, contemplorq; infinitam, imperuestigabilemque omnino diuinam esse bonitatem, quæ tam ineffabilia tamq; nostrum excedentia intellectum, spontaneo sui altissimi, æterniq; consilij motu ac proposito, iam olim operatus est, operaturq; in dies in eorum gratiam, quos sibi, ut sui essent, anteaquã quicquã faceret à principio, aut formaretur terra & orbis, è mundo secreuit, atq; æterna sua illos providentia ad sempiterna capeffenda bona destinauit, utq; essent uasa misericordiæ aptauit. Sed ô, dignus ego aliquando inueniar, ô Christe, ut cæteris abiectis curis in te totus, quantus sum, transeam, transmigramq; ac penitus, ut cupio, absorbear, quò in te uideam, cognoscamq; me ex illis unam esse uirginibus, quæ tuam comitaturę sint sponsam, eamq; uarijs depictam coloribus, ingenti cum tripudio & exultatione, usq; ad templum sanctũ tuum, ubi ad dexteram Dei patris, tu Deus sedens, æquissimo cuncta expendis iudicio,

A iudicio, deducturæ. Id sanè mihi interim compertissimum est, eaq; uiuo fide, quòd non carnis turpitudine inquinati, non mundo, mundanarumq; rerum illecebris irretiti, adducentur regi: sed adducentur uirgines, puræq; animæ post eam, sponsam nimirum tuam. Verùm non omnibus id continget uirginibus, sed his tantummodo quæ uitæ puritate, fideiq; candore proximæ illi sunt: eæ, dico, simul cum sponsa, resonantibus utrinq; choris, festumq; diem celebrantibus, cū gaudio & exultatione adducentur in templum regis. Iam illud non omittendū, uersum hunc Hebræis copiosorem esse, quàm nostra habet editio. Vnde Fel. Vestibus phrygiatis, seu acupictis, ut alius: seu etiã ut Chaldæus, diuersarum figurarum deducentur ad regem uirgines. Parum uerò aliter Paraphrastes: Vestibus, inquit, elegantissimè uariegatis perducetur ad regem illum, uirgines comitabuntur illam, adducitur iam nunc cum suis uirginibus regina tibi, ô rex. Nonnihil, ut uides, ab Hebræis dissentit Paraphrastes, ueruntamen ut illorum uera sit litera, ita huius sensus uerissimus, atq; prout se res habet, elegantissimè expressus. At tandem

Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram.

Ecce iam demum qualis è cœlesti inter Christum & Ecclesiam connubio prodit partus. Vates enim nuptiali enarrata pompa, sese ad sponsum conuertens illum alloquitur, Pro patribus, inquit, olim tuis, è quorū posteritate tu tuam assumpturus es carnem, nati sunt tibi filij, Apostoli nimirū, qui in uerbi tui negotio & fatione, in prophetarum cæterorumq; patrum locum succedent: sed in primis patriarcharum, quò utrorumq; numerus concinnè admodum æquari posset. hi qui dem duodecim extiterè, illi tantundem. Atqui hi omnes unà sunt, quos Ioannes, assumpto utriusq; partis numero, uiginti quatuor seniores appellauit. Vice igitur patrum omnium antiquorum, diuinus ille emerfit Apostolorū chorus: què
B sanè orbis rex ipse Christus Deus & homo, etiã in terris familiarè cum illis degens uitam, præfecit uniuerso: Ite, inquit, in mundum uniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Verùm quid istud est: nihil aliud certè, quàm mortalium omnium generi annunciare, pacem reconciliationemq; cū Deo factã esse, peccata diluta, ac salutem omnibus allatam. Ite, inquit, ipsum arguite mundum de peccato, de iudicio, de iustitia: reges insuper ac tyrannos imperterritè reprehendite, illisq; leges ad bene beatèq; uiuendum præscribite. Quid rogo, mi lector, aliud à principe exigendum censes? principes hi ergo nostri sunt Apostoli & patres, quorū uerbo, utpote à Christi ore demanãte, nos qui fidei alimen to nutrimur, geniti sumus, è quorumq; academiã postea cæteri qui Ecclesiæ præsumt, exiere patres, uel cū primis summus Pont. qui si eodè ipso quo illi accensus est spiritu, informatusq; doctrina, eadè quoq; ipsa gubernandã ratione ac modo uti solet: utitur & eius collegæ Episcopi, & reliqui Ecclesiæ proceres, quibus nimirū omnibus Apostolorū munus onusq; tum uita, tum uerbo alios erudiendū impositū est. Vtraq; igitur uitæ qualitate, hi qui cæteris præponunt, præstare debent, sanctimonia scilicet & doctrina: cæteroquin Apostolorū sedes nō honorāt quidē, sed derident potius, & quantū in se est, demoliunt. At ego, inquit sponsa,

Memor ero nominis tui Domine, in omni generatione & generatione.

Est uox sponsæ, quæ ut gratum erga Deum ob innumera in se collata beneficia præ se ferret animū, ad ipsum conuersa ait: Simulatq; me tantis, tamq; immensis adornasti muneribus, tui semper nominis, tuæ beneficentiæ, tuæ largitatis, tuq; erga me dilectionis & memor ero, & te posteris omnibus memorabilè redam. Id nempe significat, in omni generatione & generatione.

Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, & in seculum seculi.

Vides iam demū cuius sint qualitatis sponsæ uestimenta? populi scilicet confitentū Deo, ut hæc tota sit Ecclesiæ diffinitio ac summa. Quòd uerò uoces illas tam accuratè inculcat, in generatione & generatione, in æternum, in seculum seculi, uult sponsa innuere suam nunquam defuturam sobolem, quæ æternis uelut

et excubijs à posteris in posteros, quoad perstiterit mundus, diuinū laudibus extollat nomen, atq; eius cultum per cunctas orbis regiones latè disseminet. Hac sanè fide ac spe munita uiuit, quòd deformata quoq; mundi huius forma & imagine, transactaq; corruptibili annorum serie, ac temporum uicissitudine, non deerunt qui eundem ipsū patrem, coæternūq; eius filium, ac utriusq; spiritū laudabunt, concelebrabuntq; in æternum, & in seculum seculi. Amen.

PSAL. XLVI. In finem, filijs Choræ pro occultis, canticum.

Deus noster refugium & uirtus, adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis.

Solent pleriq; mortaliū illud quammaximè admirari iuxta & querere: qui sit quòd cum Deus æquissimus rerum omniū ponderator sit, atq; idem omnipotentissimus & rex & dominus, suos tamē sinat amicos & familiares adeo acerbè diuq; ab improbis uexari, ut penè illorū curam uideatur habere nullam: contra uerò perditissimis quibusq; suis omnibus in negocijs, imò etiam sceleribus ita cuncta succedere, ut ob id solummodo nati esse uideantur, ut perpetuo beati sint. quomodo, inquit, tolerat hæc Deus: num æquū illud est, ut boni malis, mali uerò bonis afficiant: Hæc fermè tardis ingenijs atq; animis, in contemplandis rebus diuinis parum exercitatis, à proprio sensu, nempe carnali & crasso, solent obijci, sed frustra. Siquidem istiusmodi secretorū Dei iudicia, altissima obuoluta sunt caligine, nec nisi à spiritualibus, prorsusq; à carnis cōtagione remotis intelligi possunt. Carnalis enim sensus ut inquit Paulus, non percipit quæ Dei sunt. Eapropter superuacanea minimè illa est dictio in titulo, pro occultis. Hoc igitur in psalmo iucundissimū id erit spectaculū, uirū probum intueri cum mundo colluctantē, subq; persecutionū mole defudantem, sed spem omnē subsidij in Deo, quem refugiū, quem uirtutē, quæ adiutorē appellat, collocantē. At itaq; Deus noster refugium & uirtus, adiutor in tribulationibus quæ inuenerūt nos nimis. Virtus hīc robur est seu fortitudo. Dictionem uerò, nimis, tum Hebræi, tum Græci, inter quos diuus est Chrysostomus, qui illam ad dictionem, adiutor, referendā esse existimat, transtulerunt, ualde. Idem quoq; uelle cum Chrysostomo Hebræos uideo. Vnde sic Felix: Deus nobis refugiū & fortitudo, auxiliū in tribulationibus inuentus est ualde: hoc est, nō debile aut meticulosum illius est auxiliū, sed ualidum ac præsens. Paraphrastes autem interpretatur, manifestissimè. Vt cunq; accipias, id non te clam sit, Deum nō semper suos prorsus à malis eximere, illis tamen semper opitulari, comitemq; sese, quæ est eius benignissima natura, in afflictionibus addere, uiresq; suppeditare. Haud facile quidem patitur diuina maiestas suos diutius in terris uiuere absq; cruce: sic placitum excelso illius est consilio. Proinde illud nobis, qui persecutionum temptationumq; crucem non eo quo par est animo toleramus, satis esse debet, quòd Deus nunquam suos sub angustiarum onere ingemiscentes omnino deserit, sed illis patrocinatur, illorumq; perfectionem tunc maximè cum non sentitiur, ærumnarum lima ac scalpro fabrefacit

Propterea non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris.

Cor maris, more Hebraico, pro in medium maris posuit, Vnde etiam Ionas è uentre ceti clamans aiebat: De uentre inferi clamaui, & proiecisti me in profundum, in cor maris. Quare sic reddit Paraphrastes: Non timebimus etiā si subuertatur terra, & præcipitentur montes in medium mare. Cæterum propria scripturarum phrasis est, ut uim furoremq; & impetum improborū hominū, æstuantiponto, uastæq; aquarum inundationi æquiparent. Proinde illa est in Esaiā de impijs analogia: Impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus eius in conculcationem & lutum (cuius undæ, uertunt ex Hebræo, spumam eijciunt, & lutum) NON EST PAX IMPIIS, dicit dominus. Non mirū igitur esse debet, si tam graphicè & uerè à sacro uate improborū mos & natura depingitur: à Dei quippe spiritu hæc eadem hauserat. Atqui non fuit unquā,

A unquam, neque esse potest siue in regnis, siue in urbibus, siue in priuatis quoque adibus ac lararijs tam alta pax & concordia, quam uel unus tantummodo irrequieti animi homo & ambitiosus, quod quotidie ingratis experimur, non perturbet, & emoliat: & id quidem breui, si ambitioni cor additur falsum, & simulatio. Sensus igitur huius uersus is erit, quod in uirum optimè institutum, subque Dei alis quiescentem, nullus cadere potest ab impijs metus, etiamsi sint illi magis terrifici atque horrendi, quam sit terræmotus, aut mare furens spumansque: cuius horri-sono appulsu littus quodammodo in lutum liquefieri uidetur, non liquefit tamen, sed durius planè è sæuis illis undarum ictibus redditur. Ita sanè stabiles in fide animæ, Deoque nixæ, in calamitatibus fortius indurescunt, fiuntque in dies magis lucidæ, atque in supernarum rerum amore feruidæ.

Sonuerunt & turbata sunt aqua eorum, conturbati sunt montes in fortitudine eius.

Perstat uates in iam cœpta metaphora, uerū illud notandū, aquæ eorū, melius secundum Hebræos posse legi, aquæ eius, ut ad mare referatur: uel si aquæ eorū, magis placet lectio, uertendum superius erat secundum Græcos, in corda mariū. Illud rursus nō omittendum, in fortitudine eius ambiguū admodum esse etiam inter Hebræos. Fel. uertit, in superbia eius, quod sine dubio ad mare refertur. Paphrastès uerò: Contremiscant, inquit, montes metu maiestatis illius, Dei scilicet. Verū littera Fel. uidetur uatis metaphoræ aptius inseruire, ut sit sensus, Tumultuentur licet, pulsusque immani ac terrifico perstreperet maris aquæ, hoc est, iræ illæ minaces improborum ut uis ferueant, inrudescantue, montes item, tumida scilicet eorum corda, atque arrogantia uis mala animi exagitata, ex uno in aliud mutantur scelus, frendant, irrumpant, tranquillāsque piorum hominū ripas, sedatosque recessus inundare, prorsusue colluue illa sua perfidię diruere adnitantur, nihil omnino obtinebunt. Nam

B *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, sanctificauit tabernaculum suum altissimus.*

Inter hunc uersum & superiorem Selha dictio interponitur, de qua nonnulla in superioribus diximus, ut de re ambigua dici potuit. Illud tamen pro minus dubio tenendum, Selha indicium alicuius insignis affectus esse, quo qui psallit pro mouentis spiritus sancti libito atque impetu afficitur: qui quoniam in nostra non est facultate, sed spiritus illum cientis, propterea nec in omni psalmo, nec in omni uersu haberi potest. unde illud fit, quod ipsa dictio quadam, ut sic dicā, confusione, citraque rationem per psalmos interspersa uideatur, ut hoc ipso planè indicetur secretam, omninoque incognitam illi inesse uim, ac subitum secundum spiritus uoluntatem motum. Kimhi uerò Hebræus simpliciter interpretatur notam fuisse exaltandę uel cōmutandę uocis cum psalleret, ut in registris (quod aiunt) organorum uidere licet, atque propterea cogitationes animi uehementius intendendę: sed, ut dixi, res admodum ambigua est. Hic tamen, illam, quo dixi modo, insertam esse arbitror: nam cum fragorem illum immensum tum montium, tum littorum, tum procellosi maris, impetū nimirum ac rabiem implacabiliū Dei hostium præ se ferentem descripsisset uates, uolensque è regione solidam animæ oppressæ fiduciam in Deum, ipsiusque Dei certissimum erga suos auxilium laudare, atque interim scribere, utpote rem captum omnem humanum excedentem admiratus, Selha intermiscuit, atque ita exorsus est: Fluminis impetus lætificat ciuitatē Dei. Fluminis riuuli eius lætificabunt ciuitatem Dei, uertunt Hebræi: quæ sanè littera suauiore reddit uersum, quam ea quam nos legimus. In diuinis enim exprimendis sensis, illis præsertim quæ Dei misericordiā ac bonitatem ostendunt, uerbis utendum est mitioribus, quam cum tractantur prophana. Posteaquam fractos illos impiorum strepitus ac tumultus, qui è perditorum hominum corde, tanquam ruptis amnes aggeribus limoso ex alueo, erumpere soliti sunt, horrendis quibusdam descripsit uerbis, uolensque cōtra Dei opponere tranquillitatem, tranquillioribus usus est uocibus: & est idem, ac si dicat: Interim enim dum salum undequaque spumofum, ira scilicet improborum exæstuat, pulsatusque proximè

c positos scopulos ac montes, nec non littora uelle obruere uidetur, fluminis riuuli placidis præterlabentes meatibus, id est, pax, silentium, securitas, gaudiumque in spiritu sancto, quæ omnia ab æterni patris amore, tanquam suauiter currentes fontium aquæ, in nos deriuantur, altissimi ciuitatem, quæ est Ecclesia sanctorum, in qua diuina maiestas suum posuit tabernaculum, non manufactum, neque creationis huius mundi, aut corruptibile, sed sanctum & perenniter beatum, lætificant, inebriantque, ac læta felicitate irrigant scaturigine. Ecclesia igitur, cor item purum ac sanctum, tabernaculum dicitur esse altissimi, quod quidem ab æternis seculis suum esse uoluit: ideo illud, ut est natura sanctissimus, sanctum esse iussit. Felix profecto Ecclesia, felix anima, felix mortalium conditio & status, si bonum id suum pernosceret. Vnicuique enim illud insitum debet esse fidei robur, ut se unum ex illis esse credat, cuius cor Deus per gratiam inhabitet: alioqui in dubijs perplexisque mentibus, diuinum non libenter comoratur numen. Cæterum integrum huius uersus sensum sic reddit Paraphrastes, quem sanè frequenter citare soleo, quod rudioribus ingenijs, crudisque stomachis uario ciborum genere consulam, simulque hi norint, quantum nostræ huic ætati debeamus, quæ tales nobis produxerit uiros, doctos sanè, & in his quæ ad Christianæ religionis sinceritatē attingunt, impendio eruditos. Sic igitur ille: Exterritis alijs, fluuius amœnissimus in uarios diductus riuulos exhilarabit ciuitatem nostrā, quam Deus inhabitat protector noster, & gratissimè humectabit loca sancta, quæ incolit sanctissimus ipse. Heu, mi lector, quàm pauidus sum, cum me recolo uocatum non in immunditiam, ut inquit Paulus, sed in sanctificationē in Christo Iesu, hoc est, ut sanctus sim, sanctumque seruem illius in me domicilium, quemadmodum me uocauit, elegitque (spero) in sortem filiorum Dei, ut sim sanctus & immaculatus per ipsum in Christo. Illud tamen summopere me subleuat, meumque sedat timorem & anxietatem, quod quæ ego ex me mea in causa facere nequeo, ipse pro me faciet: id est, arbitrij uoluntatisque meæ, ac uirium imbecillitati uim addet, manumque illam suam salutarem, quæ mortuis dat uitam, ne prorsus collidar, gratuito supponet, hac itaque munitus persuasione, quid dæmonum iras expauesco? quid terræ hiatus? quid procellosas maris undas? quid nutantes natantesque in freti corde, aut montes aut insulas pauidus perhorresco? De impijs enim impiorumque iniurijs atque insidijs hic loquitur spiritus, à quibus quidem me fore tutum arbitror quoad in Ecclesiæ gremio tranquillè faceo, nec id sanè frustra. Nam

Deus in medio eius non commouebitur, adiuuabit eam Deus mane diluculo.

In medio, inquit, tabernaculi sui, quod sibi sanctificauit altissimus: hoc est, in medijs ipsis Ecclesiæ penetralibus, tanquam propugnator, perstat intrepidus, uexillumque subtimidis hac nota insigne, aureisque inscriptum literis, illorum ignauiam obiurgans ostendit, Ego sum, nolite timere. Hæc probè nouimus (heu nostram in rebus fidei inconstantiam) & tamen ad tantillum iniuriarum exterrifici, diuinum nobis auxilium deesse & clamamus, & nostram detestantes sortem, muliebriter ingemiscimus, nostrisque ipsis persecutoribus uel usque ad rauim obrectamus, quos nihilominus à nobis diligere oportuit tum ex Dei præcepto, tum quod maior ex illorum iniurijs atque odio nobis exoritur utilitas, quam plerumque ex amicorum beneuolentia & obsequio. Causam porro aliam addit uates, quamobrem Dei domus, qui sumus nos, non etiam in feruidissimo maris æstu trepidabit, eò quod adiuuabit eam Deus mane diluculo: hoc est, summo mane, statim, maturè, & ut reddit Paraphrastes, ante ipsam auroram. Solent enim hi qui nostro alicui negotio interdum adesse polliciti sunt, si ex animo ad agere instituant, ne lucem quidem ipsam diei primam operiri, sed ante auroram, quò sua nobis magis probetur opera, rem aggredi. Eo, imò longè diligentiori, se habet modo nostris in periculis Deus. Vnde non rarò in antiquis uatibus, se celerem pro suis fore propugnatores testatus est, sed in Esaia potissimum, ubi suam sic pollicetur operam: Antequam inuocauerint, ego annuam: & adhuc ipsis loquentibus, ecce ego adsum. Nonne & id ferè obsequium ipsis quoque suis hostibus

A bus olim præstitisse fassus est? Expandi, inquit, manus meas tota diè ad populum incredulum, qui graditur in uia non bona. Putamus ne igitur illum, qui nec ipsis suis profligatissimis hostibus, qui eum spernunt, dicuntq; recede à nobis; non appropinques nobis, quia immundus es, suam nõ subtrahit misericordiam, nobis qui eum colimus, quibusq; uel horulam ab ipso seiungi, morte ipsa omnino acerbius uidetur, suam beneuolentiã inuocatum negaturũ: hac certè fide tam debili in Dei Ecclesia non uiuitur. Trepidant qui uolunt, nutentq; ac diuinas in dubium uertant promissiones, nos hunc morem non approbamus: neq; id Ecclesia imperfectionis, cui à benignissimo domino dictum est, Fides tua non deficiet in æternum, admittit. Quocirca

Conturbatae sunt gentes, & inclinatae sunt regna, dedit uocem suam, & mota est terra.

Certè si nõ aliàs, hoc saltem amabili cantico, quanta fuit semper, estq; in præsentia, atq; erit in futurum uis uerbi Dei, comprehendi potest. Et ut præterita omitteremus, quanta scilicet solo uerbo ac uoce operatus sit Deus in Aegypto, in terra Amoræorum & Canaan, quanta in solitudine, quanta ad Iordanis ripas, aut ad Iericontina mœnia, quanta demum in aspera illa eremo, in qua sui uerbi notionem ac uirtutem tum mundo apertè ostendere uoluit, cum non tantum calumniatori illi immundo, quantum futuræ suæ posteritati respondit, Non in solo pane, inquit, uiuit homo, sed in omni uerbo quod procedit de ore Dei. Ut illa, inquam, uetusta, unde tamen nostra omnis orta est fides, prætereamus, futuræq; uatibus inquirenda relinquamus, nostra cõsideremus: hoc est, illa quæ quotidie in Ecclesia Dei fieri cernimus. Diuersis igitur animorum permotionibus diuino audito uerbo afficiuntur plerique homines, & eo quidem modo nonnulli ac trepidatione, qua olim Amoræorũ, Cananæorumq; reges audito nuncio apparatus bellici filiorum Israël, affecti sunt. Dissolutum est cor eorum, inquit, & non remansit in eis spiritus. Vnde hinc uates cupiens quàm sit efficax diuini uerbi uirtus ac potentia demonstrare, ait è Dei uoce edita terram omnem contremuisse, gentesq; passim per orbem uniuersum interspersas infremuisse, ac regna ipsa tandem alioquin uicinis formidata regionibus, nutasse, altumq; arrogantia supercilium demisisse: uerum non uno quidem modo omnes, aut ratione, quod sane lucidius nostro à seruatore Christo differitur, quàm ut à me aliquid addi possit. Iacto, inquit, semine, aliud cecidit secus uiam, aliud supra petram, aliud inter spinas, aliud in terram bonam. Vide, mi lector, quàm multifariam distrahuntur mortalium animi in suscipienda Dei uerbi satione. Horum omnium quidem aures illa Christi admonitione uellendæ sunt: Qui habet, inquit, aures audiendi, audiat. Omnes igitur quotquot in terris ratione utuntur, à summis regibus usq; ad nouissimum plebis hominem, inanima quoq; quinetiam beati in coelis spiritus, & quicquid spirat in aëre, aut undas nando sulcat maritimas, inflexis genibus sacro assurgunt Euangelio, utpote rerum omnium bonarũ fini & termino. In hoc enim omnium salus, laborumq; & ærumnarum quies, qui Christus est, non iam delitescit, ut olim in uatum libris, sed propalam omnibus exponitur, ab omnibus uidetur, inter omnes uersatur, cum omnibus colloquium habet, atq; omnibus tandem nobis, ni prorsus oblatam auersemur gratiam, salutem, pacem, uitamq; æternam apportat. Hæc omnia in Dei uerbo, in Euangelio, in Christo insunt bona. Sed illud maximopere aduertendum, cuius habitus tunc nostra reperiantur corda, cum ab ignitis diuini uerbi petuntur telis & iaculis, ne dum uulnus animæ salutare infigi credimus, letale hauriamus. Conturbari quidem omnes necesse est, ut inquit uates, inclinari regna, commoueriq; terram, hoc est, terræ huius incolas, audito regis uniuersorum uerbo: uerum quemadmodum reprehensibiles sunt in homine conturbationes atq; ægritudines illæ, quæ nisi fide in Christo temperentur, mortem inferunt: ita sanctissimæ quoq; insunt, quæ uitam, his præsertim qui, ut ait Christus, audientes uerbum retinent, & fructum afferunt in patientia: quam quidem nobis in hac uita leuissimam factam esse experimur, postquam

C *Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob.*

Hic David aperte ad illud, quod futurum erat, alludens uaticinium, quo Christus appellatur Emanuel, quid sit Dei filius, diffinit. Emanuel enim interpretatur, nobiscum Deus: quod idem omnino est, quod Dominus uirtutum nobiscum. Per carnis enim unionem cum diuinitate, totus factus est noster Christus, a deoq; nobis tum carne, tum animæ affectibus, exceptis noxijs illis qui sunt peccatorum origines, unicus, ut is sit caput, nos membra. O immensum & incomprehensibile donum. quare non absq; ingenti animi stupore, hic iterum à uate Selha interponitur. Quòd uerò uirtutum, seu Zebaoth, id est, exercituum dominus sit Christus, id idem ipse cum patre Deo, Deus homo à patre accepit. Data est mihi, inquit, omnis potestas in cœlo & in terra. Ille igitur qui omnibus, & quæ in cœlis sunt, & quæ in terris imperat agminibus, omniacq; disponit iura regnorū, calcataq; colla regum: hoc est, ille qui omnipotentissimus omnium est, nobiscum est, intra nos est, atq; propterea, cōtinuis tanquam excubijs, nos in periculis protegit, tutatur (quemadmodū olim multis à periculis tutatus est Iacob) ac in sese perfidem atq; amorem traicit. Quid ergo tam meticolose nostris in rebus, quas ipse suas uoluit esse, pericula, ærumnas, hominum iras, iniurias, exilia detrectamus? Dominus enim ille, ille inquam Dominus uirtutum cum nobiscum sit, quis contra nos? O interminabile diuinæ bonitatis pelagus. Agitedum

Venitq; et uidetq; opera Domini, quæ posuit prodigia super terrā, auferēs bella usq; ad fines terra.

Arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet ignis.

Prodigia, mirabilia uertit Fel. seu desolationes, seu etiam uastitates & solitudines, ut alij. Campensis uerò, admiratione digna, transtulit: quæ tamen omnia in eundem recidunt sensum, qui is erit, quòd diuina edita uoce, de qua supra, dedit uocem suam, & mota est terra, promulgatoq; Dei uerbo, ac iacto per uniuersas mundi plagas Euangelij fideiq; fundamento & semine, mirificæ illæ quidem **D** fuere operationes, suntq; modo, quæ uirtute fidei à sanctissimis peraguntur uiris, & quas qui serio contemplari uoluerit, non illas quidem humanas, solitasq; fieri in terris iudicabit, sed planè stupendas, insolitas, nouasq;, & quæ prodigiorum imaginè habeant. Et ut sanè cætera admiratione digna censeantur, illud omne profus superat miraculorū genus, quòd mundo aliter infinitis bellorū motibus agitato, pax summa, ueniente Christo, dictum factū reddita sit. Atqui prædictiones nō raræ auream Christi ætatem, in qua nos quoq; auream, atque adeo tutissimā sub tanto duce agimus uitam, promittentes, ab antiquis per Ecclesiam ostensæ fuere uatibus: sed illud in primis à Michæa, qui Esaiam imitatus, imò eo quo Esaias spiritu accensus, ita inter cætera de futura pace prælocutus est: Et cident gladios suos in uomeres, & hastas suas in ligones: non sumet gens aduersus gentē gladiū, & nō discent ultra belligerare. Et post pauca uates eximius concludit, redditaq; rationē unde tam subita prodierit pax: Quia os Domini, inquit, locutum est. Ab ore itaq; domini, à Dei uerbo, à sacrosancto Euangelio, hoc est, à Christo, pace terris reddita, reconciliatus est Deo mundus. Congregabo, inquit, claudicantem, & eam quam eieceram colligam, & quam afflixeram consolabor. Vide hic Ecclesiam olim reiectam, à Christo autē non modò reuocatā, uerum etiam in dilectissimā sibi sponsam ascitam, atq; ita cōiunctam, ut una omnino facta sit caro, unumq; corpus cum ipso. Est porrò aliud pacis genus nobis, qui in fide Iesu Christi uiuimus, per sanctum Dei uerbum comparatū, quo quis adeo perfectè suos per Christū sedauit interioris hominis motus atq; appetentias, ut nihil ferè in mundo accidere possit, quod eum ab adepta per Dei gratiam animi pace deturbare ualeat. Iustificati enim per fidem pacem habemus. Vide quàm compendiose pacis summā descripsit Apostolus: uerū cui tam excelsum cōtigit donum, felix is profus est, planeq; beatus, & cuius uita non iam, ut cæterorum è uulgo hominū est uita, æstimari debet, sed quoddam potius portentum, prodigiumq; insolitum, ac lapsū è cœlis miraculum: quod quidem mundus, munda narumq; rerum cupiditatibus remorati ignorant omnino. Certè non est pax im-

prijs.

A pijs. Da mihi itaq; coetum hominū, da populum, da ciuitatem, quæ istiusmodi pacis, cuius uirtute turpes omnes sopiuntur concupiscentiæ, uel in primis ambitio, atq; amor sui, perfruatur bono: illinc subitò colluuiēs illa execrabilis rixarū, dissidiōrum, contentiōnū, litium, bellorum, mutuarumq; persecutiōnū, ac quibus maximè diuina ad iram irritatur bonitas, superbarū mentium & arrogantū, tanquam meretrix ab honesto amphitheatro, ignominiosissimè explodetur. Cæterum scuta, plaustra uertit Fel. hoc est, currus, carrosue, quibus antiqui in prælijs utebantur, igni cōburet. Vult uates istiusmodi militaribus uocibus cunctos bellorum apparatus uerbi Dei contractum iri significare. Vnde sic Paraphrastes: Cessare fecit bella per totum orbem & omnes angulos illius, arcum confregit, sagittas & lanceas perdidit, currus bellicos igne exussit. Quare

Vacatq; & videtq; quoniam ego sum Deus, exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.

Fel. superfedete & cognoscite. Alius ex Hebræo, acquiescite & cognoscite. Alius rursus ex eodem fonte, Remittite & cognoscite. Verba sunt æterni patris, fidei hostes, innocentiaq; oppressores alloquentis. Et est mutatio personæ, ut crebrò in prophetis quoq; cæteris fieri cernimus. Exussis igitur armis bellicis, inquit pater, per me, paceq; terris reddita, quid ultra contracti uermes cristas erigitis? remittite, cessate, depositaq; rixandi libidine, ac tumultus cōciendi in meæ religionis homines, impugnare illos desistite, pro quibus ego uniuersorū Dominus propugno. Atqui eo optimè à uobis animaduerso, facillè cognoscere poteritis me illum esse Deum, qui potestatem habeam in gentes, & terram latè uniuersam: Quid itaq; conamini? quò uestra tendit temeritas? quò fastus? Quò amentia ulciscendi uos protraxit rabies, ut illos, pro quorū salute ego deorū omnium potentissimus in acie sto certoq; extinguere omnino arbitremini? Acquiescite, ne mea à uobis sæpe irritata bonitas, ac, quæ uos ad animi resipiscentiā præstolatur, patientia in seueritatem exeat, sumatq; de uobis pœnas, quas lento ueluti gradu differo, quò uos saltem pudore confusos, mea q; lenitate deuictos, in gratiam reuocem. Est ne homo in terris, mi lector, tam durus, qui Dei cōminationibus huiusmodi ex animo pensitatis, uel mediocriter saltem non moueatur, cessetq; ab amicorum Dei impugnatione? è qua quidem nulla illi contingere potest utilitas & gloria, sed turpitudine magis, dispendium, & duas ob res infamia: tum quia cum Deo, qui omnium fortissimus est, litigare quodam modo uelle uideatur: tum cum hominibus qui suapte sponte imbelles sunt, & qui nihil in terris tam auersantur, quàm rixas, & ob Christi amorem dissidia? Diuina enim contenti protectione ac gratia, latissimam etiam in exilijs & cruciatibus degunt uitam, illud quod à uate in calce psalmi replicatur, perpetuis concinentes horis:

Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob.

Cui laus sit, gratiarumq; actio atq; honos in secula seculorum. Amen.

P A A L. XLVII. Vincenti filiorum Choræ.

Mnes gentes plaudisq; manibus, iubilatq; Deo in uoce exultationis.

Rumpentur ista (credo) impiorum ob illa quæ hoc in psalmo leguntur. Legunt sanè cum cæteris, ueruntamen spiritalis gustum tripudij, quod hic ab animis in Christi amore, quæcunq; occurrat aduersa, permanentibus tanto cordis gaudio celebraç, minimè sentiunt. Audiūt enim uel inuiti, quàm stabiles in fide Iesu Christi perseverēt hi, quos iandudū propter aduersitates extinctos planè esse opinabant: quocirca nullū non mouent lapidē, quod etiā absentū pacem interturbent. Verū pñ sub infortuniōnū onere indurati, assuetiq; crucē cum Christo ferre, quæ in eo maximè cōsistit ut odio nos insequentes diligamus, obsequijsq; iuueamus, atq; cœlestem pro illis patrē æquè atq; pro nobis necessitudine coniunctis oremus, non solū in Ecclesiæ sinu agentes, uerum etiam extorres, prorsusq; à fide & dilectione alienos, ad Deo gratias agendū, ipsumq; mentis alacritate ac tripudio laudandū inuitant. Vide enim quàm diligenter Ecclesiæ filij matris consuetudinē ac fidem seruant, ea quippe, ut est charitatis

C in omnes propè infinitæ, amplas illas, quibus orientales occiduis connectit plagas, expandens manus, omnes quotquot ratione utuntur, diuiniq; capaces sunt numinis, hoc suauiter prouocat cantico ad plaudendum Deo manibus: quod sanè miræ indicium est lætitiæ, idcirco additur à spiritu, In uoce exultationis. Ecclesię igitur uox est exultantis, lætitiæq; inenarrabili gestientis, inuitantisq; gentes omnes ad cognoscenda, itidemq; prædicanda beneficia Dei: sed illa in primis, quæ propter Christi atq; eius uerbi accessum ad nos, mortalibus æquè omnibus collata sunt. Gentes omnes, populi omnes, diuus uertit Hieronymus, ut omnes regionum omnium in toto degentes orbe hinc inuitari intelligas. Nam in scripturis ferè pro particulari hominum genere, quos gentiles uulgo appellamus, gentes, quæ ex Iudæorum genere minimè sunt, accipi solent. quanquã certè nescio quid hinc mihi mysterij subolere uideatur. Quid si dicam, perspecta uatem in spiritu suæ gentis reprobatione, futuram è diuersarũ nationum multitudine præsensisse Ecclesiam? Reiectis enim Iudæis, in eorum locum subrogatus est alienigena, pauper scilicet, scortum, peccator, ganeo, atque idolorum cultor, quos omnes una duntaxat appellatione gentes hinc uocat spiritus, dicens: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis. Plausus iste manuũ simul cum cæteris lætitiæ uocibus, quæ hinc à uate ponuntur, ad animum referendæ sunt: nam quæ à spiritu sub carnalium uerborum tropo ac uelo enarrantur, spiritualem requirunt intellectum: uerum cum illarũ conceptus in animo formati sunt, ad eò in immensum, quod gaudiorũ cœlestium proprium est, coalescere consuescunt, ut uix uix in purissimis cordis penetralibus comprimi queant, quin foras interdum erumpant, more scilicet amnis leui præterfluentis cursu, qui impetu tamen imbrium è proximis aliquando montibus cadentiũ ita copiose impletur, ut ruptis aggeribus è ripis exeat, lateq; campos circumquaq; positos inundet. Hinc proinde è spiritualis scilicet copia lætitiæ intus in corde ebullientis, exteri in Ecclesia demanarunt cantus, organa, ritusq; cæteri solennes, atque templorum ornatus: hæc enim omnia internam spiritualium gaudiorum præ se ferunt abundantiam: imò uerò etiã torpentem interdum animæ calorem, ut aliquando nos pueri experti sumus, mirũ in modum exuscitare solita sunt. Quare decor iste totus sacrarum ædium, modo non nimius sit, ac nimium frequens, & sordidus, lucri scilicet causa ac pompæ, ut ferè fit (quonam uanitatis iam nostra pocsit religio?) tolerandus utcunq; est, atq; ad spirituale omnino rerum illarum, quæ in animo sunt, pertrahendus augmentum. Gaudete igitur iusti, sed in Domino. Plaudite manibus, sed in Domino. Iubilate uoce exultationis, sed in Domino:

Quoniam Dominus excelsus, terribilis, rex magnus super omnem terram.

Excelsus, diuus interpretatur Hieron., potens quod uult. Terribilis, qui iudicaturus in potestate est. Rex magnus porro, quia nõ solum rex est Iudæorũ, sed & gentium, ut inquit Paulus: idcirco additum est, super omnem terram. Plumbei profus sumus, nisi quanta nobis hinc lætandi in Domino suppeditetur occasio, uel mediocriter saltem pernoscamus. Quis unquam in terris tam excelsus uisus est rex, qui quod uoluerit perfecerit? Et ut cætera potuerit, quod minus tamen concedendum est, potuit ne non mori? potuit ne sexcentis infortuniorum, morborumue, atq; animi ægritudinum necessitatibus non obnoxius esse? Ad hæc, ille ne tam terribilis ac seuerus, ut suis in iudicijs legibusq; sancientis ac pœnis, ea usus sit potestate ac terrore, ut neminem reluctantem inuenerit? Et ut quidem in suo regno neminem cõtradicentem nactus fuerit, num propterea rex magnus super omnem terram dicendus erit? Solus itaq; Christus, cui à patre dictum est, Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ, rex magnus est super omnem terram, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, nõ solum quidem eorum qui terras has imas incolunt, uerumetiam qui supernas, quiq; infernas habitant sedes. Data est, inquit, mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Quis igitur dominus Deus est, sicut Deus noster? Quo circa haud immeritò quidem nos hortatur Ecclesia hoc ferè modo: Gaudete o filij in Domino: iterum dico

A dico, gaudete, iubilate, psallite, perpetuumq; mecū concelebrate sabbatū: quoniam Dñs ille noster qui excelsus est terribilisq;, ac magnus super omnē terram,
Subiecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris.

O miram Ecclesiæ potestatem, simulac suis sub pedibus prostratos nationū omnium populos intuetur. Comprimet populos sub nobis, uertit Fel. & regna sub pedibus nostris. Vt cunq; legas, immensam hīc Ecclesiæ dominationem, spiritua- lem nimirū, ne terrenarum illam rerum potissimū reginā debere esse opineris, tibi effingas uelim: nam suo à sponso olim audierat, Regnū meum non est hinc. Et licet Christus rerum omnium conditarū Dominus sit, atq; idem quemadmodū effector, ita & conseruator ac rex, siue ille terrenæ sint, siue cœlestes, uult tamen suam sponsam totam cœlestem esse, totamq; in spiritu uersari, atq; illo comburi igne, quo excitante secretissimū illud atq; admirabile transigit connubiū: è quo nos qui in utriusq; fide, quæ una est, solidi uiuimus, originem habemus, regenerati quidem è sacrarum undarum profluuiū in spiritu & igne. Quare cuncta in Dei Ecclesia igne illo, qui spiritus est, quiq; in aquis illis salutaribus delitescit, uri debent: non eo qui è mundi huius amore ac desiderio, tanquam à duro saxo solet excuti. Quod uerò populi omniumq; orbis regionum gentes ac regna, Dei Ecclesiæ parère dicto debeant, submissēq; illam uenerari, id ea fieri debet in primis religione ac cultu, qui in spiritu uersatur: nam Deus, qui spiritus est, sua in Ecclesia, qui spirituum humanorum unitate consistit & concordia, in spiritu præcipuè colit uult & ueritate: siquidem diuina omnia uera sunt, terrena autem nutantia ac dubia. Volunt quidam etiā ex doctioribus, simul ut tota iam Asia atq; Aphrica, magnamq; partem Europa ab Ecclesiæ institutis desciuit, posse illam uti terrenarum rerum dominio atq; ense, non ad tumorem quidem & fastum, aut ad usurpandas uicinorum regiones & arces, ut olim actum fuisse legimus, sed ad sui tutelam, contra illos qui nulla spiritualis sceptri cōminatione deterriti, ab iniurijs sibi inferendis nō desistunt. **B** Audio. Verū si res syncerius tractanda foret, tutelam solummodo diuinam sufficere, quæ fide asciscitur, dicendum esset: quam si quis haberet, quid insidiarum, quid machinationum non prudentissimè declinaret? Verū hi non tantum quid priscae conueniat Ecclesiæ contemplantur, quantum quid compluriū mortalium arrogantia, duraq; & insolentissima etiam in ipsum creatorē quorundā peruicacia, ne dicam uecordia, mereatur. Proculdubio nulla est tam indomita rerū natura, quin fide in Deum uera resideat, & commollescat. Itaq; illorū numero qui in fide Iesu Christi perseuerāt, uniuersus subiectus est orbis. Quidam enim ueneranda quadam religionis maiestate permoti, allectiq; suauitate uerbi Dei, ex hostibus amici, defensoresq; fidei efficiuntur: & qui antea tumore elati Christi sponsæ aduersabantur, modo uerò fratres nostri facti sunt in Christo. Reliqui autem, hi scilicet qui à fide sua se sponte abdicarunt, aut qui nunquam illi adhæserunt, aut qui etiam in Ecclesia diuersantes impiè ambitiosēq; uitam uiuunt scelestam absq; fœdere, ut inquit Paulus, & misericordia, quomodo nostro non erunt subiecti iudicio, cum ipse asserat nos quoq; angelos, nedum mundum iudicaturos? Nescitis, inquit, quoniam angelos iudicabimus? Quid sanè mirum?

Elegit nobis hereditatem suam, speciem Iacob, quem dilexit.

Hæreditatē nostram, uertunt ex Hebræo: sed idem sensus. Si nostram legas, maiorem ostendit Dei clementiam, qui sua uult nostra esse. Causam reddit uates, quam obrem mundi regna ac nationes Ecclesiæ Dei uiuentis, uelint nolint, dicto parère necesse sit, nempe ex diuina electione, ut electio, inquit, permaneat. Quod enim nobis æternorum bonorum hæreditatem, quam hīc speciem Iacob noster appellat interpret, Hebræi uerò splendorem seu magnificentiam, pollicitus sit Deus, ex electione id factum est & gratia, non nostris ex meritis, alioqui gratia non esset gratia, ut inquit Paulus. Ipse nimirum elegit, nos autem illud tantillum, quod in nobis est arbitrij, ultroneæ Dei electioni seruire fecimus.

K k

C Nam, ut diuus inquit Bernardus, absq; arbitrio humano non est, quod saluetur: absq; gratia non est, unde. Iacob porro in hoc loco (ne illud modo citemus uaticinium, quo cœlitus dictum fuit: Iacob dilexi, Esau autem odio habui) interiorrem designat hominem iam uitæ imponere consuetū: cuius splendor & magnificentia fides est, qua adeptus per Dei gratiā splendidus fit, ac similis Deo, cui insitus est per fidem, magnus & excelsus super omnes populos. Incomprehensibilis quippe est animæ, Deo per fidem atq; amorem copulatæ unitæq; & dignitas & potentia. Vnde non absq; ratione à uate Selha hic interponitur, quo admonitos nos esse uoluit, purgatissimis hisce in rimandis rebus opus esse animis. Alioqui sordidis fœdisq; ingenijs nil nisi sordida fœdaq; & terrena occurrere possunt, cum contemplantur phantasmata. Non enim imis in rebus inuenitur altissimus: etenim

Ascendit Deus in iubilatione, & Dominus in uoce tubæ.

Nulli dubium de Christi ascensione ad patrem hîc dici, post admirabilem illam, è qua nostra omnis orta est iustificatio, ut inquit Paulus, resurrectionē. Vnde occiso pariter cum morte peccato, ereptq; de manu hostili homine, ac patri per suum sanguinem, in quo mirabiliter iucundari solent piorum animæ, reconciliato, ascendit in cœlum, sedetq; ad dexteram Dei patris. Verum tanta tum fuit in cœlis lætitia, tantus harmoniæ concentus ac sonus, ut uix ab accensis supernarum rerum amore animis sobriè comprehendi potuerit: quæ tamen omnia Psaltes sub iubilationis uocumq; tubarum appellatione adumbrauit, ad illam, credo, alludens quam & in spiritu uidit pompam, qua, ut in secundo Paralipomenon libro legimus, Dei arca in templum fuit inuecta. Cunctis, inquit, pariter & tuba & uoce & cymbalis & organis, & diuersi generis musicorum concinentibus, uocemq; in sublime tollentibus, longè sonitus audiebatur. Et uerè quidem **D** tripudij illius cœlestis ad introitum tanti regis in æternam patriam uox longè quoq; audita fuit: nam qui ob uitæ turpitudinem procul à cœlestiū rerum gustu aberant, agni mox sanguine conspersi propè adeo facti sunt, ut quicquid tum actum fuit in cœlis, mirabili rerum cōmutatione plenissima exhaurerunt saturitate, hauriuntq; impræsentiarū, si quæ illius excellentiæ in terris etiam nū reperitur animæ, quæ è longinqua ueluti regione reuersæ, ad patris oscula atq; amplexus admittuntur. Propior ne datur alicui ad aliquem accessus, quàm is qui fit per osculum? O quanta tunc impletur cognitione anima, quanto perfunditur gaudio, quanto afficitur stupore atq; ecstasi, si illi uel leue quidem æterni patris contingat osculum. quid tunc uidet, mi lector? quid suaueolentis spiritus? Sed deficio, fateor, dum illa quæ me prorsus fugiunt, mandare literis conor. Verum illud sanè de me ipso fateri liceat, quòd cum me procul à diuinarum rerum gustu, ob meam ignauitiam & torporem sentiam, nihil tamen tam ardentè cupio, quàm iam tandem superuacaneis dissolui curis, & esse cum Christo. Non tam quidem hebeti uiuo sensu, quin quantū Christo debeam omnino nesciam. Quocirca in recessu hoc meo conditus, secretusq; à turbis, inter quas non inueniri dominum iam toties expertus sum, quæro, clamo, nemorososq; hos colles lachrymosis impleo questibus, nec desistam, donec inueniā quem diligit anima mea. Interim autem (non erro prudens) sub alis Ecclesiæ requiescens, audio quid in me loquitur Dominus, & quæ audio illius iussu scribo: quàm uerò feliciter, iudicēt alij: satis enim mihi id uisum est, si diuinis obtemperans monitis, meo nō abutor ocio, sed illud, quantulumcūq; est, cœlestibus impendo obsequijs. Verum ad Ecclesiam redeo, quæ ut lætanter, ita & robustè è sublimi contemplationum uertice, ubi uirtutum dominum maximo cum astantiū gaudio & iubilatione cœlos introeuntem conspicit, quasi aurora confurgens suos inuitat dicens:

Pfallitq; Deo nostro, psallitq;: psallitq; regi nostro, psallitq;.

Quoniam rex omnis terræ Deus, psallitq; sapienter.

• Frequens enim uerbi psallite repetitio, diligens laudandi Dei studiū, quod in sancto.

A sanctorum cordibus inesse debet, comonstrat. Laudandus est igitur Deus non semel aut bis, sed iterum atque iterum, hoc est, dum cor in nobis palpitat ac uiuit: id enim indignum est, cuius domicilio delectetur Deus, nisi perpetuo supernarum rerum deflagret desiderio, atque propterea diuinum nomen celebrandi, extollendique inter illos qui adhuc extra uineam ociantur. Psallite, inquit, Deo nostro, psallite, illiusque nomen odis, hymnisque a spiritu formatis efferte. Si Deum queritis, ipse Deus est noster: si regem, rex ipse noster est. Huic igitur uestros dedicate cantus, non infulse tamen, aut cum cordis uanitate, sed sapienter, sed cum spiritu, sed cum intellectu. Quod enim noster uertit interpres, Psallite sapienter, Hebraeis est, canite prudenter: id est, unusquisque illorum quae canit, intelligens sit. Caeterum quis Deum laudibus rite efferre poterit, nisi is qui illius bonitatem ac sapientiam probe nouerit? Illo duntaxat hi munere coelitus ornantur, qui cum prudentia atque intellectu ab ignorantiae faece depurato, quae est in rebus agendis sapientia, res suas cum Deo comunicant. Quid nisi igitur toto cum uocis, tum cordis nixu Dei nostri nomen a nobis celebretur, cum rex omnis terrae Deus sit? Quare quotquot sapitis, psalmos in illius honorem succinite. Aliam rursus adducit causam, cur tam diligenter a nobis celebrandus sit Deus: quoniam, inquit,

Regnabit Deus super gentes, Deus sedet super sedem sanctam suam.

Maximum hic tandem suae bonitatis Deus dedit specimen, cum se stabilem fore gentium regem pollicitus est: gentium dico, quae longioribus iam antea seculis, quam quae hominum memoria colligi queant, a Deo reiectae, contemptae, atque a uerae religionis cultura, tanquam suae immundae, sua ipsarum culpa explosae, uita uix hominum uiuere a Iudaeis credebantur, adeo repente immutatae sunt per Christum, ut uersa rerum uicissitudine, populus ille dilectus & religiosus a caelesti pabulo, quam fidem appellamus, ultrò semotus sit, gentes uero Deo infensae subintroierint, & sic nimirum effractis est fidei trunco oleae ramis insitus est oleaster, surculusque alienus illorum loco succreuit: hoc est, a Dei tutela ac religione, sua se sponte subtrahentibus Iudaeis, per gratiam gentes admissae sunt, atque adeo arcte sponsae uestibus assutae, ut aeterna illarum in Ecclesiae bonis facta sit habitatio. quam quidem perpetuitatem expressit uates, cum dixit: Deus sedet super sedem sanctam suam. Sessio enim, stabilitatis indicium est. Vnde Paulus firmam Christi cum patre uolens significare mansionem, Sedere, inquit, illum fecit Deus in dextera maiestatis suae in excelsis. Idcirco

Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraam, quoniam dii fortes terrae uehementer eleuati sunt.

Variè enim cum legatur hic ultimus psalmi uersus, uariū reddit sensum. Felicitas: Principes populorum congregati sunt, populus Dei Abraam, quoniam Dei scuta terrae: nimis exaltatus es. Vbi illud in primis animaduertendum, dii uel dei, genituum esse tam Graecis, quam Hebraeis. quare sic Graeca lectio posset uerti, Quoniam fortes Dei a terra uehementer eleuati sunt. Chaldaeus quoque: Principes populorum congregati sunt, populorum qui credunt Deo Abraam: namque coram Domino scuta terrae. Volunt praeterea interpretes, principes populorum pro Apostolis accipi debere, qui ob Dei uerbi ministerium, illud ab orbe uniuerso adepti sunt nomen. Alio quoque in psalmo Deum alloquens propheta sic ait: Constitues eos principes super omnem terram. Hi etiam fortes, seu propugnatores terrae dici possunt, unde scuta terrae a nonnullis appellantur. Quocirca non est nomen tam sublime, quod illi felicissimo Apostolorum collegio tribui posse haud aequum uideatur: ideo a spiritu principes populorum Dei Abraam, hoc est, uere credentium, ut fuit Abraam, atque ad Dei haereditatem pertinentium nuncupantur: quorum quidem patrocinio, literarumque monumentis, pars illa mundi quae in fide Iesu Christi perstat immobilis, tanquam scuto contra haereticorum insaniam utitur ac ense: coluntur a regibus, a populis celebrantur, amantur, inuocantur, ab omniumque passim Europae regionum hominibus ad illorum aedes, ad

C delubra, ad aras, ad dies festos certatim concurritur. Cum itaq; tales sint, num dubitas illos uehementer, ut canit uates, eleuatos esse à terra scilicet, terrenarūq; rerum cupiditate & amore? Non desunt etiam qui illud, dñj fortes terræ eleuati sunt, ad ludæos referunt, qui eo modo à spiritu dñj terræ appellantur quo olim Adam, nempe per ironiam: nam miser postquam diuinam transgressus est iustionem, pellicea accepta à Deo tunica, illud ironiæ plenum audire meruit, En Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum & malum: ita hi ob legem, ritusq; sacros, & ceremonias elati, cum in seipsos mutuis odijs, tum in Deum contaminata religione, impij extitere. Verum quia litera quæ est Hebræis, alium præferre sensum uidetur, illud quasi pro epilogo totius psalmi breuibus dicendum erit, quod Ecclesia ea est, quæ ob multa collata mortalibus beneficia Deo gratias agit, sed in primis de mirabili Christi in cælos ascensione. Vnde ait, Ascendit Deus in iubilatione, cœlestium scilicet spirituum, qui è sublimi tanquam specula, accepta tuba, insonuere dicentes: Viri Galilæi quid statis aspicientes in cœlum? Deinde de felici atque adeo perenni cum patre mansione: quocirca cecinit, Deus sedet super sedem sanctam suam. Deinceps de propagato illius regno, non amplius intra ludææ pomœria concluso, sed super omnem terram protenso. Ideo dixit: Rex omnis terræ Deus. Illud quoq;: Et regnabit Deus super omnes gentes. Postremò de electione, principatūq; Apostolorum, quos in diuini uerbi ministerio ac labore, filio tanquam comites associauit. quare illud de sanctissimis illis uiris concinuit elogium: Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraam. Chaldæus uerò, quamobrem principes illi congregati sint cum Christo, qui Deus erat Abraam, causam exprimit magis quam noster interpret. Nam cum uertisset, Principes populorum congregati sunt, populorum qui credunt Deo Abraam: causam statim addidit. nanq; coram Domino scuta terræ: ualde exaltatus est. Et est uox Ecclesiæ, seu sponsæ circumiacentes adolescentulas alloquentis. Cum hæc, inquit, de meo sponso tam sublimia dicantur, dicenturq; in posterum, ualde exaltatus est. Idcirco uos omnes spectatores plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis, cui æterna debetur laus in secula seculorum. Amen.

PSAL. XLVIII. Canticum psalmi filiorum Choræ.

Agnus Dominus & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius.

Vatis Esaïæ futuram felicitatem ob Christi præsentiam, atq; ipsius uerbi suauitatem, in quo uita est animæ, ciuitatis Hierusalem præfagentis, inter cætera illius uaticinia illud extat eximiū: E Sion exhibit lex, & uerbū Domini de Hierusalem. Quæ quidem felicitas haud in se manens, utpote umbratilis illius prædictionis, & finis & ueritas, alterius felicitatis umbra fuit, nostræ nimirū Ecclesiæ, hoc est, gentiū per gratiam ad fidei lauacrū ascitarū: & id quidem apertè, absq; umbra & uelo. Iam propalato Euangelio, in manibus Christū, nempe certissimā nostræ salutis expectationē habemus. Iam uates, in quā, omnes qui beatitudinē nostrā in inuolucro & tectè prædixere, è mundo desierūt. Cessarūt ænigmata, quæ in Christo Iesu rerū earū illiusmodi omniū termino cōquieuerē. Qui Christus innumeras ueluti refigens obligationū plantas, se solū illud esse lignū uitæ, quo afflicta, fameq; pereuntes animæ recreari possent, apertè denunciāns clamat: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiā uos. Ad unū itaq; nobis est cōfugiendū, in unoq; aspiciendū, cui quicquid felicitatis, quæ immensa est, purissimæ suæ contigit sponsæ, gratissimo animarū obsequio acceptū referri par est. Aureus igitur per Christū Ecclesiæ status hoc in psalmo sub typo Hierusalē à uate, obscurè tamē, prædicatur. ait itaq;: Magnus Dñs & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius. Magno hinc in primis opus est intellectu, quo quā magnus is sit qui nos adeo magnos fecit, ut illa quæ in mundo magna, etiā à magnis reputant, & irrideamus, & tanquā nostræ dignitati imparia auersemur, aptè intelligat. Paruus quippe animus, hoc

A hoc est, in paruis, ut sunt planè omnia huius mundi, occupatus, tam altæ magnitudinis minimè capax est. Idcirco quæ tum hîc, tum aliàs à uate spiritus ardore cōcito scribunt, tanq̄, pusillo quæ nequeât cōprehendi intellectu, stulta & noua existimant. Proinde in quibusuis alijs potius occupant rebus homines, q̄ut, quid spiritus dicat Ecclesiæ, intelligat: atq; ita animus, diuina utiq; portio, humi pressus infelicissimè à nōnullis etiam tenetur, qui cū maxima illis ocj, tum professionis rimandi cœlestia occasio suppeditetur, ingratisimi tamē omniū sunt, qui cōtempto spiritus gustu, siliquarū porcorum more passionibus delectant. Hi igitur à spiritu admonentur, quòd si illum qui magnus est, quærere decreuerunt, in monte sancto eius, nō in planitie, ubi Hierico ciuitas, quæ Luna interpretat, sita est, quærāt. In Ecclesia quidem, magna ac sublimia iam facta sunt omnia, simulac Christus eam sibi, in qua per credentiū fidem habitaret, elegit. Quocirca mons Dei sanctus appellatur, è quo omnē ipse sanctitatē, tanquā ab exundanti fluuio riuos, in suos deriuat amicos: nam de plenitudine eius nos omnes accipimus. Cū itaq; magnus sit ac sanctus, quin & lapis ille præcisus de monte, ut ait Daniël, sine manibus, qui creuit in montē magnū, & impleuit omnem terrā, quid ni suos, quos sibi cōformes fore pollicitus est, & magnos & sanctos non efficiet? Vide quomodo uates in enarranda Ecclesiæ felicitate, à similitudine Hierusalē, quæ in monte sita erat, nō secedit: eo enim loci situ, Deiq; religione conspicua, reliquo fermè terrarum orbi nota erat: nostra uerò in sublimi contemplationū altitudine fundata, in diuinascq; per animarum excessum transfusa illuminationes, in cœlis desiderio atq; amore: in terris aut bonorum morū odore atq; exemplo, syncerissimè cōuersatur. Sentis ne quomodo magna esse debeat Ecclesia, quæ & terras simul & cœlum uno amplectatur ambitu? Magnū igitur eum esse oportet, qui Ecclesiæ magnitudinem non solum ut purificator inhabitet, uerum etiā permeet, ac admiranda, planeq; imperuestigabili cōtineat ratione, atq; propterea laude omni dignissimus ab omnibus cenleri debet, & prædicari. Campensis hunc sic reddidit uersum: Magnificit Dominus, & laudatur meritò ab his, qui ciuitatē Dei nostri incolunt, quæ sita est in monte, quē sanctitas illius inhabitat. Quid?

Fundatur exultationē vniuersa terra, mons Sion latera Aquilonis, ciuitas regis magni.

Laudat urbem à situ, dicitq; illam optimè fundatam, gaudioq; omniū uniuersali erectam, Sion montem, in quo diuinus erat cultus, parte ab aquilonari spectasse. Aiunt enim ea in regione urbis, quam ferit Aquilo, Sion montē positum esse: ad cuius radices, altiori tamen cliuo, structū erat templum, in quo Deus cōpiosiori uerbo ac spiritu, quàm in cæteris locis, suam ostendebat maiestatem: ea propter ciuitas regis magni passim ab omnibus appellabatur. Hebræi tamen secus hunc uersum habent: quare sic Fel. Formosa nympha, lætitia totius terræ mons Sion. Alius uerò: Pulchrum clima, siue pulchra regio, locusq; elegans est mons Sion, exhilarans omnem terrā, latus spectans Aquilonis, ciuitas regis eximij. Sancta igitur Ecclesia, ciuitas nimirū Dei excelsi, in qua electi nō tanquam hospites & aduenæ, sed tanquā ciues ac domestici Dei quietissimè diuersantur, pulchra est nympha seu sponsa, pulchra regio, pulchrū orbis clima, atq; excellentior ager ob consitas undequaq; gratiarū plantas, ac riuos suauissimo spiritus suffuro per sacramentorum ripas perstreptentes, quàm ille unquam fuerit montis Sion, sub cuius typo Ecclesiæ pulchritudo hîc à uate figuratur. Verum quia nulla in terris perfecta inuenitur pulchritudo, tantus sponsæ decor à noxio Aquilonis flatu, non è regione quidem, sed de transuerso percussus, non nihil interdum decoloratur, licet non omnino obtenebretur. Quare in amatorijs Canticis, postquam audierat à sponso, Recti diligūt te, ad adolescentulas circumiacentes conuersa, illud tandem protulit: Nolite me considerare quòd fusca sim, quia decolorauit me Sol. In scripturis enim, & Solis ardorē, & frigidam aëris plagam, ut fermè illa est quæ Boreæ subiacet, pro aduersis nonnunquā accipi legimus. Proinde nescio qua id sorte accidat felicissima, quòd in sponsæ uultu, hoc est, in externa Ecclesiæ conuersatione, næuus etiam à pressuris cōtractus, mirum in modum

C sponso Christo placeat. Est profectò Ecclesia affabrè in monte excelso & amoenissimo, qui Christus est, exadificata: est admodum elegans, est pulcherrima, ut à sponso laudatur, mulierum, estq; ea quæ de sponso illud prædicare audeat: Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius: ueruntamen suum & ipsa patitur algorem. Ab Aquilone, clamat Esaias, fumus ueniet, & non est qui effugiat agmen eius: sed Dominus fundauit Sion, & in ipso sperabunt pauperes populi eius. En hîc habes, è frigidissimis Boreæ faucibus fumum euomi, quo uel perfectissimi interdum uiri non raro afflati, uelint nolint, subnigrescunt, sed non suffocantur. Atrocitas enim persecutionum, quas fumus secum affert Aquilonis, licet animarum pulchritudinem extinguere omnino nequeat, nam Dominus fundauit Sion, nigritiem tamen quandam subobscuram obducere solita est: qua tantum nihilominus abest ut decor ille à spiritus radijs animæ cõciliatus deperire possit, ut etiam sub persecutionum obscuritate, uti solent sub bruma ac gelu fruges, uiuacior indies efficiatur & pulchrior. Quocirca in Canticis sic canit sponsa: Nigra sum, sed formosa. Cæterùm tam procelloso uento ac noxio, ut est Aquilo, latus seu latera dictio optimè quadrat, quippe qui nunquam, uti mos est dolosis hostibus accitarijs, recto afflat spiritu, sed obliquo. Quare superbissimum illum principem legimus dixisse, Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Verùm illud nobis, qui etiam inuito Borea, à matris tutela neutiquam discedimus, permaximam affert consolationem, quòd in ea uiuimus sede, quæ ciuitas regis magni à spiritu appellatur: scimus enim quòd humiles spiritu seruabit Dominus. Multæ sanè, fateor, sunt tribulationes iustorū, quis negat? quis bonus aliud in terris expetit? uerùm de omnibus his liberabit eos Dominus, quia Rex magnus est super omnes deos. Exultemus igitur in domino, cantumq; lætitiæ illius dedicemus nomini, postquam nostra fundata est Ecclesia cum exultatione uniuersæ terræ, nempe omnium qui mundanarum rerum cupiditatibus immergi, in terræ penè naturam transierant. Quid mirum? fundauit eam altissimus, non hæreticus, non mundanæ gloriæ cupidus, nō auarus, quemadmodum Doëg ille fuit Idumæus, qui potentissimus erat pastorum Saul. Quare

Deus in domibus eius cognoscetur, cum suscipiet eam.

D Ergo in domo eius tantummodo, in Ecclesia, in ciuitate Regis magni, in monte Sion cognosci potest Deus, subindeq; amari ac gustu percipi: extra uerò neq; cognoscitur, neq; amatur: & id quidem magis, cum inuocatus suæ præstò adest sponsæ, illamq; ob mundi iniurias exterrefactam non secus in suæ diuinitatis ulnas, intra quas ipsi quoq; uita defuncti reuiuiscunt, & suscipit, & fouet, ac solet mater tenellam natam spectri alicuius imagine pauefactam ex humo erigere & consolari. Cæterùm in domibus plurali numero cognosci Deum asserit uates, cum tamen una sit Ecclesia, ob plura scilicet, quæ ubiq; locorum constructa sunt delubra. Vnde quemadmodum in nobilioribus orbis locis atq; urbibus multæ sunt ædes sacræ ac fana, quæ unī tamen ex ipsis, quam matricem appellant, obtemperare par est (hæc sedes est episcopi, ad quem suæ omnes diocæsis controuersiæ referri debent: qui quidem si ea, qua oportet, præditus est uitæ integritate, meritò de abrogata suæ iurisdictionis ac dominijs potestate à priuilegiatis queri potest, ad summumq; referre pontificem) ita in orbe passim uniuerso innumeræ penè erectæ sunt, in quibus sacra peraguntur mysteria, sacræ ædes, una tamen est columba, una formosa, una digna, de qua illud cani debeat: Circundate Sion, & complectimini eam: hoc est, ad eam undiq; confluite omnes: siquidem illius sponsa est, de quo illud legitur Esaiæ uaticiniū: Et fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent: Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domū Dei Iacob, & docebit nos uias suas. Ecce igitur quomodo mons Domini, domusq; Iacob, in qua uera inuenitur spiritus doctrina, per quā cognosci potest Deus, à uate illo nuncupat Ecclesia: ad quā sanè cum ab omnibus concurratur, is in primis Christo debetur concursus. Ideo ab Esaiâ dictum fuit, Et fluent ad eum omnes gentes, iam illud ex Hebræorum litera notandum, dictionē illam quam

noster

A nolter interpres transtulit domibus, splendidè & magnificè constructas domos significare. Vnde Fel. uertit, palatijs. idem Campensis, idè quoq; ex Græco alij.

Quoniam ecce reges terræ congregati sunt, conuenerunt in vnum.

Ipsi videntes sic admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos.

Ibi dolores vt parturientis.

Si quidē Reges tanta afficiuntur admiratione ob dignitatē splendoremq; Ecclesiæ, ut animo conturbent, cōmoueanturq; tremefacti, a q; illis, quibus solent parturiētes, teneant doloribus, quid putas à reliqua fieri multitudine? Nulli dubium huiuscemodi animarū cōmotiones ab impiorū olim prodijisse pectoribus, prodireq; assidue. quare nō, cōmoti sunt, sed, præcipitati sunt, timore scilicet, uertit Fel. Quid facimus? inquit: hic homo multa signa facit, si dimittimus eum sic, omnes credēt in eum. Quid illud, quod Magis Hierusalē introeuntib. turba us est rex, & omnis Hierosolymā cū eo? Vides ne hic nascenti Ecclesiæ quasi q ædam crucis præludia præparari? Typus profectò horū omnium fuit olim regnante Iosaphat, tumultus ille bellicus regū Moabitarū, Ammonitarū, Syrorū, Idumæorumq;, contra Iudam (ab hac enim tribu ortus est Christus) qui tamē reges unā cū exercitibus suis diuini numinis ui perculli, adeo (mira res) dementati fuerunt, ut se ipsi mutuis contrucidarent uulneribus. Vertit dominus, inquit, insidias eorū in semetipfos, & sic mutuis se concidēre uulneribus. Dolor porro ille quo mulier parturiens afficitur, eam, ubicunq; inuenerit, detinet: quocirca uatis similitudo concinnè admodum Ecclesiæ aptatur hostibus, quibus nimirum omnis adimitur fugiendi facultas, cū æterno uisum fuerit patri suæ dilectæ ulcisci iniurias. Quod uerò interdū ad innocuorū afflictiones dormire uideatur, id planè in cognito nobis fit iudicio, æquissimo tamen, cuiq; nostra omnis penitus quantā est, assurgere debet uoluntas. Ita enim sanctissimi quicq; uiri præteritis semper seculis actitarunt, aguntq; modò hi qui peccato mortui, iustitiæ tuæ uiuere sollicitam nauant operam. **O** Deus, haud quidem nobis obscurum est, quod

In spiritu uehementi conteres naues Tharsis.

Id est, potentiam superbiorum ac diuitū, tui sanctissimi spiritus impetu conteres. Exaltabitur, clamat Esaias, solus dominus in die illa super omnem superbū & excelsum, & super omnē arrogantem. haud multò post addit: Et super omnes naues Tharsis, & super omne quod uisū pulchrum est. Tharsis Ciliciæ metropolis erat, è qua aurum maximis asportabatur nauibus. Vnde onerariæ naues, quibus in mediterraneo maximè nauigabatur mari, tum ob nauigiorum magnitudinem, quibus utebantur Cilices, tum ob celebritatē loci ac portus, Tharsenses uocabantur. Tanta porro fuit olim illius ciuitatis dignitas, rerumq; preciosarū copīa, ut matrem illam urbem appellarent. Tam igitur opulentæ ciuitatis (chemate uoluit uates mundi superbiam designare, quam asserit uehementi sancti spiritus afflatu contritum iri. Haud sanè dubium, superbiorū hominum contra innocuos audaciam nulla ui posse alia confringi, quam spiritus Dei. Nam cū totus ferè orbis illius generis hominibus fauere solitus sit, illisq; assentari, atq; ad suas explendas cupiditates opem ferre, quis turpissimis illorum moribus frænū ponere iam audeat? quis illorum cohibebit arrogantiam? quis latè diuagantē in opprimendis bonis licentiā reprimere unquā poterit? Solus igitur Dei spiritus is est, qui erepta de manu hostili innocentia, feros illos ausus improborum refringere æquæue disijcere est ualidus, ac solet unā Eurusq; Notusq; naues in mari Cilico pergrandes disijcere & obruere. Nam Hebræi, cum uento Noto, illud quod nos legimus, in spiritu uehementi: diuus uerò Hieronymus, in spiritu uredinis, transtulerunt. Terrificū ualde est atq; horrendum, nauem uidere onerariam medio in freto hinc inde à uentis impeti, agitari, spondasq; fluctibus aperire, ingemiscere, rimisq; fatiscere, ac suo modo nautarū alioqui metu exanimatorum implorare subsidiū: uerū horribilius id quidem esset spectaculum, ac magis terrificū, si humanis cerni posset oculis, cū Deus improborum corda multo

Cum scelerum conscia, suo uehementi spiritu, in medio ipso uanitatis atq; ambitionis pelago & æstu, exagitare cœperit. Qui, Deus immortalis, pauores? qualis, qualis conscientia tremor? quanta dissolutio? Non enim uana loquimur, sed

Sicut audiuius, sic & vidimus in ciuitate domini Virtutum: in ciuitate Dei nostri, Deus fundauit eam in æternum.

Ab æternis enim semper seculis, cum apud illos qui simpliciorems absq; lege scripta, nō tamen absq; fide, debebant uitam, tum illis omnibus quibus data fuit lex per Mosen, clamauit Deus, testatumq; esse uoluit, se suam nunquā deserturū Ecclesiam: id sanè legimus, id audiuius, id patres nostri narrauerūt nobis. quæ etiam legimus, & audiuius, re quoq; illa ipsa, continua temporum posteritatumq; successione præstitisse, & olim uidimus, & nunc etiam iucundissimo intuitu euentu. Quid intuemur aio? Manus nostræ contrectauerūt de uerbo uitæ. Proinde illud est sponsæ tripudij plenum: Manus meæ, inquit, distillauerunt myrrham, & digiti mei pleni sunt myrrha probatissima. Quæcunq; igitur à lege & prophetis in ænigmate de ciuitate domini uirtutum, de ciuitate Dei nostri prædicta fuerunt, ea iam exhibita cernimus. Adueniente quippe Christo suum ut nouissimum ædificaret templum, de quo ab Aggæo sic dictum legimus: Magna erit gloria domus istius nouissimæ plus quàm primæ. & In loco isto dabo pacē, dicit dominus exercituum. uidimus, uidemusq; ac manu tangimus illum, de quo idem uaticinatus est uates dicens: Veniet desideratus cunctis gentibus. Et, Implebo domum istam gloria, dicit dominus. Dauid uerò: Deus fundauit eam in æternum. Idcirco Christus tanquā præteritarum rerum omnium ac uaticiniorū nodus & finis, simul ut suo à discipulo fidei confessionem audiuit, respondit, nō iam Petro duntaxat, sed uniuerso planè orbi, quò Ecclesiæ summa non ignoraretur: Tu es Petrus & super hanc petram, fidei scilicet, quam nuper professus es, dicens, Tu es Christus filius Dei uiui, ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Ergo æterna erit Ecclesia, quia in confessione Christi, qui æternus est, fixas habet radices, iamq; cum ipso qui caput fidelium est, ad dexterā residet Dei patris, spe saltem ac fide. Interim uerò persecutionū lima, ut absq; macula omnino inueniatur, à summo expolitur artifice, unoq; ueluti factio fidelium corde atq; animo, subclamat:

Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui.

En hîc audis quorsum Dei Ecclesia erecta sit in terris, quò uidelicet misericordiam suscipiamus: hanc enim tanquā tutissimū miserorum asylū, diuina ab ipso iam rerū principio decreuit esse bonitas. Quòd igitur ad sacri fontis aquas, per quas omnia, quamuis nefanda milliesq; repetita, in fide Iesu Christi abluuntur scelera, ab omnibus passim fiat concursus: quòd ad cætera, quæ in ipso Ecclesiæ peraguntur medio, & mysteria & sacramēta cōueniant fideles, id omne per Christum, qui Dei patris & ipse idem Deus misericordia dicitur, actum est gratuito. Nemo ideo quantūuis nefarius, modò syncerè accedat, excluditur. Quid sic? Misericordia domini plena est terra. Idcirco quantū quisq; copiose uoluerit, ab exundanti illius plenitudine haurire poterit. Quòd si porro in medio amnis alueo sitire te clamas, iam tua est culpa, postquam tibi integrum est, ut talis sit tibi Deus, qualem tute uis esse. Cæterum uide hîc grati animi indicium, illorum qui oblatam Dei misericordiam non refutant, sed summissè, tanquam rem minimè sibi debitam, ac uerecundè amplexantur. Suscepimus, inquit, ô Deus, misericordiam tuam in medio templi tui: id est, in tutiori tuæ sanctæ Ecclesiæ loco, ubi fidei sedes est, misericordiam sumus consecuti. Eapropter

Secundum nomen tuum Deus, sic & laus tua in fines terræ.

Nulla iam adeò remota est regio, cui persuasum nō sit Deum unum esse: uerū non ita æquè illius celebratur cultus ac religio ab omnibus. Innumeris enim detenti erroribus pleriq; mortalium aliò sua destinarunt consilia, quàm ut ipsius què unū fatentur Deū, relictis superstitionibus, sectentur religionē. Verū istuc quidē ut-

A utcunq; tolerari posset, si istiusmodi pietatis neglectus aut ignorantio, eos tantūmodo qui extremas orbis incolūt oras, inuolueret, & nō parū illorū numerum, qui in medio templi tui, ô Deus, conspicui magis sunt, nō solū quidem inuolueret, sed penitus obrueret, & qui sanè turpius quā illi, qui quid sit fides, ne per somniū quidem forsan perceperunt, peccare uident, cū in fide Christi à puero enutriti, Christo tamē & uita & doctrina quantū possunt aduersant. Ex his itaq; quæ absurdissima fieri cernūt p̄ij homines, exterrefacti, uerentesq; an diuino aliquando cōtempto cultu, nō sit in Christi Ecclesia qui christianè uiuat, rogant, quantoq; possunt clamore à Deo petunt, ne suū sanctū nomen, ne pietas, ne religio prorsus ē terris excedāt, sed potius passim, etiam usq; ad fines terræ deportentur, ab illisq; tandem qui omnino feri sunt, & à fide alieni, ritè colantur. Et quem admodū (inquiūt) nomen tuū sanctū est, & sicut nulla est in terris regio & gens, quæ nō nominet Deū, ita nunc reuelata gratia, aperta q; misericordiæ ianua per Christū, nulla usquam gens sit, ô Deus, quæ tuū nō sanctificet nomen, colatq;, ac iam demum in Christo cognitum, qui splendor tuæ est gloriæ, ueneretur. Nam

Iustitia plena est dextera tua.

Hoc est (dextera Dei, illius est potentia) quicquid agis, iustitia est, nempe summa bonitas, summa misericordia, summa charitas. Et quā quidem iustitiā quem admodum tu solus possides, ita & in omnes illam solus, quæ tua est natura, largissimè effundis. Quocirca

Latetur mons Sion, & exultent filia Iuda propter iudicia tua domine.

B Mons Sion, Ecclesia credentiū est, quæ in Christo, qui mōs montiū à prophētis appellatur, fundata, in diuinatum rerum speculatione cōtinuè uersatur. Filia uerò Iudæ, ipsa sunt piorū animæ, quæ in fidei cōfessione, uel ruat orbis, stabiles perseverant. Nam ut olim, tum dico quando fidei nostræ puritas inter Iudæorum spinas, ueluti candens liliū latitabat, populus Iuda, progenies Iacob, filij Israhel, & alia huius generis nomina, ex Iudæis credentes significabant: ita & modo ex illorum pomarijs fructum colligentes, illis iisdem nominibus, ad eos ostendendos qui in fide Iesu Christi, sub Ecclesiæ tutela puram degunt uitā, uti solemus. Inuitatur hīc igitur Dei Ecclesia, cuius incolæ sanctorum animæ sunt, quæ & filia Iudæ, ad gaudium illud ac tripudium, quo sanctissimos quosq; ob diuinorū iudiciorum considerationem affici par est. Quæ sanè iudicia in eo præcipuè uersantur, quod Deus quæcunq; iudicat, rectè iudicat. Nam cū sanctorū animas seruare decreuit, id planè rectè factum est ac iustè: quia ab eius misericordia, quæ semper iusta est & recta, salus iustorum omnis proficiscitur. Atq; ex hoc æquissimo Dei iudicio aliud subinde exoritur: quod si quid cui unquam pollicitus est, re id ipsa præstare consuescit. quod quidem iudicij genus adeo iustum censetur, ut apud homines etiam illos qui mutua uiolant fœdera, à pollicitationibusq; facile discedunt, & iniquos & iniustos appellemus. Rursus cū improborum uitam detestetur, illorumq; curam non habeat, atq; propterea tum hīc eos deserendo, obsecando uel miseris faciat, tum illic in uitæ exitu, ad æternā dijudicādo miseriam, num ob id iustum illius non erit iudicium? cū præsertim illos tantummodo ab æterno damnari uoluerit, quos illorū culpa & uoluntate damnandos prænouerit. Iniustitiæ forsan si secus ageret. reprehendi posset. Iustus igitur es domine, & rectum iudicium tuum. Atqui ut alia multa sint, in quibus Ecclesia se se in spiritu oblectare queat, illud omnium maximū uideretur, cū huiusmodi iudiciorum Dei seriem uoluens animo, quemadmodū æquissima illa esse iudicat, sic ex illis tanquā certissimis tum iustitiæ, tum misericordiæ sui arbitri indicij & argumentis, quammaxima afficitur iucunditate, gaudetq;, ac se nosse dominū, ut inquit Hieremias, gloriatur. Ex qua porro notione amor actutū flagrantissimus oriri solet, quo uel usq; ad medullas exustæ animæ non possunt non summa teneri lætitia & exultatione, propter ea quæ in mūdo æquissimo Dei iudicio fieri per suasum habent. Proinde quæcunq; accidunt, siue prospera ea sint, siue aduersa,

C omnia illa in suum pertrahunt profectum, amplectanturque tanquam à Deo missa. Et si enim, ut inquit Augustinus, laborant iusti inter spinas, exultant tamen, quia non errat Deus in iudicando. Et hæc quidem omnia pro illis qui in sinu Ecclesiæ tuti uiuunt, sint dicta. Vos autem qui foris estis, uos parricidæ, uos adulteri, uos meretrices, uos qui sub talento plumbi, super quod tetra sedet iniquitas, ut inquit ille, defudatis,

Circundate Sion, & complectimini eam: narrate in turribus eius.

Vos qui hæctenus à diuinorum gustu, qui ab Ecclesiæ pectore distillat, ob uitæ turpitudinem, fideique imbecillitatem extorres fuistis, uenite ad templum sanctum Dei, quæ Sion est: confluite, properate, studioque spiritus atque ardore animati, complectimini eam: narrate, in turribusque illius, tanquam in editiore sanctæ urbis loco positi, gratiam quam accepistis omnibus promulgate. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Diuus Chrysostomus, Narrate in turribus eius, exponit, mensurate turres eius, ad quantam scilicet altitudinem perductæ sint. quæ sanè expositio eò, ut credo, spectat, quòd fidei gradus, qui numerosi sunt, optimè ab ignauis perpendi debeant: nam quod in munitissimis urbibus & oppidis turris est, id in Ecclesia est fides. Idcirco suam laudans sponsam Christus in Canticis, inter cæteras illius pulchritudinis dotes illud quoque addit: Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis suis. Collum enim tanquã basis caput sustinet. Ita nihil tam in Ecclesia, Christi religionem sustentat, quàm fides: quæ tanquam è durissimo marmore columna à spiritu fabrefacta, pro reliquo laborat ædificio. Hanc Paulus Christiani ædificij fundamentum appellat. Et quæ cum una sit, per gradus tamen apprehenditur. Huic porrò Græci expositoris sententiæ, litera quæ est Hebræis, quadrare uidetur. Numerate turres eius, uertit Fel. hoc est, cõsiderate quàm multa, fortisque sit urbis istius munitio: siquidem in ipsa Christus habitat, qui, ut ait Paulus, uirtus Dei est in salutem omni credenti. Idem reddit Paraphrastes, atque adeo cæteri ex Hebræo. Idcirco

Ponite corda uestra in uirtute eius, & distribuite domos eius, ut enarretis in progenie altera.

Ponite cor uestrum ad murum eius, uertunt Hebræi. Noster enim interpres magis sensum expressit, quàm uocem transtulit. Siue igitur murum legas, siue uirtutem, idem emergit sensus, qui talis est: ò qui cupitis fidei lumine ciuitatem sanctam Sion, quæ est in Christi Ecclesia, complecti, animum ad illius murum, id est, in considerata illius uirtute & fortitudine, adhibete. Murus in Ecclesia aliàs fides est, aliàs diuina protectio, angelica rursus custodia, ac pia sanctorum unitas, nonnunquam etiã sacra est lex & scriptura. Proinde quis in tam forti non libenter habitaret arce & urbe, in qua militum fides, ac ciuium unio, lex item sancta, angelorumque tutela, atque ipse tandem Deus pro muro stant ac uallo? Sic nostra munita est Ecclesia. Quocirca quàm fortis sit, quamque hostibus inaccessa, ac multo ædium splendore insignis, diligenter quòd literis ad posteros mādare possitis, animaduertite. quod enim noster interpres uertit domos, Hebræis est, palatia siue turres. Similiter quoque uerbum, distribuite, illis est, exaltate. Vnde sic uertit Fel. Exaltate turres eius: hoc est, quàm sint excelsæ perpendite. Perstat quippe uates in metaphora munitæ urbis, quam tamen ut ad spirituale referamus intellectum uult spiritus, in primisque postulat. Sed si porrò breuiter, quod sit precipuum Ecclesiæ munimentum, tibi ex primi appetis, quæ turris, quæ mœnia, quis uallus, quæ arx tandem, Christus est:

Quoniam hic est Deus Deus noster in æternum & in seculum seculi, ipse reget nos in secula.

O fidam atque exoptandam omnibus custodiam. Ipse dux noster, Deus est, & Deus in æternum. Quis hinc præ amore non insanit? ipse, inquã, reget nos in secula. Non temporaria quidem sunt Christi subsidia, non imbecillia propugnacula, non infida, non uenalia, ut nostro quoque seculo uidimus arces Christianorum munitissimas, ob custodum auaritiã & impietatẽ, ipsis acerrimis Christi hostibus uenundari: sed æterna sunt, robusta, fida, & quæ nullo uinearum aut tormentorum genere

A nere labefactare queant, nisi amici hi sint ac filij, qui fidei sagittis ab amoris pharetra detractis non solum Ecclesie robur obtinent, uerum etiã ipsum Christi cor ac pectus transfigere soliti sunt. Vnde se uictum, uulneratumq; clamat dicens: Vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa: uulnerasti cor meum. Cæterum nõ hinc præteribo, quomodo uaria sit etiam apud Hebræos ultima huius uersus particula. Ex ipsis enim quidam legunt, Ipse reget nos usq; ad mortem: uel, usq; ad finem uitæ, ut Paraphrastes: alij, per iuuentutem: alij rursus, suauiter. Causa autem huiusce uarietatis, Almut est dictio: quæ si una est, ut nonnulli opinantur, iuuentutem designare affirmant: & erit sensus, Deus reget nos in posterum, ut à pueris seu iuuentute semper rexit. Cui sententiæ & illi qui, suauiter, uertunt, ad hæere uidentur, eo quod hi quibus pueri curæ sunt, suauitate potius in tam tenera moderanda ætate utantur ac modestia, quàm rigore & seueritate. Qui uerò duas esse dictiones asserunt, ut diuus asserere uidetur Hieronymus, in morte, seu, usq; ad mortem interpretantur. Quæ quidem interpretatio nobis, tum sancti uiri autoritate permotis, tum quia de perenni Dei custodia erga suos in principio statim uersus differere incœpit dicens: Ipse Deus, Deus noster in æternum, & in seculum seculi, magis arridet, quàm illorum qui Almut iuuentutem interpretantur. Verum utcunq; legas, hanc scito uerã, germanamq; esse spiritus intelligentiam, Deum perpetuum, indefessumq; esse suæ Ecclesiæ defensorẽ: cui laus omnis sit, decorq; ac gratiarum actio in secula seculorum. Amen.

PSAL. XLIX. Vincenti filiorum Choræ.

Vidit hæc omnes gentes, auribus percipite omnes qui habitatis orbem.

B Miranda quædam narraturus propheta, nempe mysteriũ illud quod absconditũ fuit, ut inquit Paulus, à seculis & generationibus, nunc autem manifestatũ sanctis eius, quibus uoluit Deus notas facere diuitias gloriæ sacramenti huius in gentibus, qui est Christus, cuius quidẽ aduentu, cruce reip; ac morte, hominũ genus propter scelera à cœlesti patria exclusum, diuinoq; odiosum numini, Deo patri reconciliatum fuit, atq; æternorum bonorũ capax factum, & hæres. Hæc, inquam, tam mundo insolita & noua explicatius forsã quàm alias in hoc psalmo exaraturus, auditorum beneuolentiam in ipso statim exordio, captare nititur. Ad hæc, nonnulla de extremo nouissimõq; disserturus iudicio, quæ insulsa mundi sapientibus uidentur ac uana: rursus de celerrimo rerum mundanarum fluxu quædam, atq; idcirco in illis spem uel tantillam collocare, indignũ prorsus esse homine, enarraturus, res nimirũ (ut dixi) mundo inauditas, nouas, insolitas, atq; propterea inuisas, cur non beneuolã ac popularẽ præmittere debuit admonitionẽ: Cæterum quis hinc mihi unquã credat, si cum Gregorio diuitias spinas esse dixerõ: maximẽ cum illæ pungant, istæ delectent. Rursum illud quis in mundi uanitate alius non irrideat, si cum dilectissimo Christi discipulo & alumno subclamauerõ: Nolite diligere mundũ, neq; ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo. Sublimia igitur, noua, stupendaq; ac mundo planè incognita, idcirco admiranda, Christus qui de se illud testatur, Aperiam in parabolis os meũ, eruclabo abscondita à constitutione mundi, in sui uatis psalterio & cithara cantaturus, sic rem orditur: Audite hæc omnes gentes, auribus percipite omnes qui habitatis orbem,

Quiq; terrigenæ, & filij hominum, simul in vnum diues & pauper.

Hic omnes sparsim mundi incolæ ad audiendum uerbum uitæ, à uitæ autore inuitantur. Nemo enim à Christi doctrina abigitur, non rex, non princeps, non integer populus, nõ mercator, non miles, non sicarius, non leno, non meretrix, nõ quicquid fordium huiusmodi in orbe inuenitur uniuerso, à suauissimo Christi uerbo repellitur. Præco enim uniuersalis est Christi spiritus: eapropter omnes inuitat, prouocat, admonet, accendit demum, atque ad percipiendam suis languoribus medelam, alioqui tímidos, & ut solent phrenetici, suæ saluti reluctantes, animat. Audite, inquit, quæ dicturus sum, alta scilicet & inopinabilia, his po

C tiffimū qui Dei spiritu non aguntur. O vos populi omnes, vos, inquam, omnes qui seculum hoc tetrum inhabitatis, faciles ad ea quæ in parabolis dicenda sunt, præbete aures. Vos summi, uos imi, uos diuites unà cum pauperū multitudine diligenter audite. Illud enim quod noster interpret uertit, Quicq̃ terrigenæ, & filij hominum, Hebræis est, etiā filij Adam, etiam filij uiri: hoc est, ut interpretatur Paraphrastes, & plebei & principes, quos inclytos diuus appellat Hieronymus in tertio quarti psalmi uersu, ut ibi diffusius diximus. Magna profectò salutis spes est iniecta pauperibus, atq̃ in mundi huius negocijs indoctis omnino, & inertibus: in cœlestibus uerò uegetis & elimatis. Vnde illud, & pauper, presse legi oportet: nam simulatq̃ à tuba ipsa spiritus uniuersali quodammodo accitus est mundus clangore, & singillatim diuites, additur, & pauper: ac si dicat, etiam pauper, etiam pannosus, à uobis despectus, ô tumidi, & irrisus, uobiscum meam ad concionem ueniat, audiatq̃. Siquidem

Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.

Summa hîc describitur Euangelij, quo per Christum piorum corda admonentur, uim spiritus in eo consistere, ut ad diuina contemplanda, reiectis superuacaneis mundi curis sese erigant: quod proprium sapientiæ munus est, ac propterea perfectarum animarum cibus. Sapientiam, inquit Paulus, loquimur inter perfectos. Prudentia uerò ad ea quæ rectè agenda sunt, riteq̃ instituenda, pertinet. Et quemadmodum à sapientia ac prudentia, quæcunq̃ condita sunt, in lucem iam olim exiere: ita omnis scripturarum uirtus in eo posita esse uidetur, ut animū ad cœlestia peruestiganda, subindèq̃ amanda, & inquirenda moueat, moresq̃ uitæ informet, atq̃ instituat. Quæ quidem humanæ uitæ institutiones non temerè, populariterq̃ ab omnibus usurpandæ sunt, sed ab his tantūmodo qui consultò, maximaq̃ animi ponderatione & consilio, leges aut condunt, aut conditas edocent. Quare à uate additum est, Et meditatio cordis mei prudentiam, loquetur D scilicet: seu intelligentias, ut uertunt nonnulli: uerū idem est sensus. Nam ad illa quæ sapienter prudenterq̃ dicuntur, percipienda, multa opus est intelligentia: haud cunctis enim sublimium rerum notitia æquè exposita est atq̃ obuia. Quocirca statim à spiritu infertur,

Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiā in psalterio propositionem meam.

Propositionem, ænigma uertunt Hebræorum interpretes. In sacra enim lege idem penè sunt, parabolæ, uerba sapientium, & ænigmata, ex eo quò d reconditis, & quæ præcipuè apud mundi amantiore interpretatione egeant, referta sunt sententijs. Vobis (inquit Christus suis) datum est noscere regnum Dei, cæteris autem, id est, mundo deditis, in parabolis. Nam certè diuina non nisi in uasa tanti numinis capacia infundi debent. Adde quòd pura Euangelij uerba, puris aperta sunt mentibus, lucidatq̃ apparent, ac radijs spiritus grauida: impuris uerò atq̃ in uoluptatum cœno immerlis, obscura uidentur ænigmata, stultaq̃ sanctiones & parabolæ. Ait igitur in uate Christus, inclinabo aurē meā: hoc est, audiam à Deo (mea, inquit, doctrina non est mea, sed eius qui misit me patris, & quæ audio loquor) parabolam, remq̃ carnī & mundo incognitam: ænigmataq̃ meum in psalterio & cithara, id est in carmine hoc, ac psalmo euangelico cantabo, quodq̃ à cœlesti patre audiui, & didici, proferam. Intelligent enim quibus datum est à patri meo: datur tamē omnibus, modò uelint, hoc est, modò ineptis inflati persuasionibus, gratiæ uocanti nō reluctentur. Quæ quidem dicturus sum ridebit (scio) mundus, dicam tamen prout se res habet. Inclinabo, diuus inquit Hieron. humiliabo me ueritati intus loquenti, quæ docet loqui in parabolis, ne omnibus pateat. Notat hîc quidam, propositionem, sermonem esse, qui ad exhortationem atq̃ utilitatem proponitur audientium.

Cur timebo in die mala?

En primum ænigma. Iam quæ pollicitus est Dei filius se dicturum, effari incipit, causamq̃ in se mortaliū omnium uniuersalem assumēs, querit unde illud sit, quòd

A quod improbi exterrefacti æternos ad cruciatus detrudi metuant. Iniquitas hæc est, sub cuius denominatione maximus peccatorum aceruus intelligitur. Hæc enim cum semper homini, quoad in corpore uiuere permittitur, infesta sit, tum maximè in uitæ exitu, quem calcaneum scripturæ nonnunquã appellare consueuerunt, molestissima est. Vnde sequitur,

Iniquitas calcanei mei circumdabit me.

Quemadmodum enim calcaneus extrema est totius corporis humani portio, ita mors ultimus est uitæ, tanquam peractæ scenæ, actus, in quo qualis futurus sit animarum status, uelut in speculo coniectura fieri potest. Idcirco purissimus seruator de suo loquens calcaneo aiebat: Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Cuius sanè rei illud fuit ex ore Dei uaticinium: Et ipsum, inquit, nempe semen mulieris, qui erat Christus, conteret caput tuum, & tu (uasre serpens) insidiaberis calcaneo eius. Iniquitas igitur, ac malè actæ uitæ testimonium, tanquam coluber, nostro insidiatur uitæ fini. Iam hic sermonem sapientia refertissimum, ut promisit, proferre incipit. Vide diuini concionatoris sapientiam: cum se quidem timere fassus est, cæteros latenter quid sibi timendū sit, admonuit, iniquitas nimirum & peccatum. In cæteris uerò rebus, omnis superfluous est timor. Sensus igitur erit: Si me, inquit, interrogas quid mihi sit timendum in die mala, hoc est, in die illo horrendo mortis, in quo dæmon tanquã tortuosus anguis, malorumq; omnium autor ac molitor, omnes malignitatis neruos tendere nititur, respondeo peccatum id solum esse, quod tum potissimè cum è uita demigrandum sit, homini insidiatur: id solum igitur mihi est timendum, id detestandum, id anteaquã me exterrefaciat, cõterendum. Nonnullis ex Hebræorum interpretibus uisum est, non iniquitas calcanei, sed prauitas insidiatorũ, debere legi, hoc modo: Prauitas insidiatorum meorum circumdedit me. Postea sequentem sic incipiunt uersum: Nitentes opibus suis. Paraphrastes tamen calcaneum magis approbasse uidetur, qui sic reddit: Cur sollicitus ero de huius uitæ bonis, tempore quo uiuitur cum miseria (en quomodo dies mala dicitur) in terra: num ut finis operum meorum iniquitatis me condemnet? Hac itaq; sollicitudine curaq; terrificata, à nobis, qui pauperem, ut ait Tobias, semper egimus uitã, reiecta, nihil timeamus. Timeant hi potius,

Qui confidunt in uirtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriuntur.

Iniquitatis membra describit uates: hi enim, inquit Augustinus, qui confidunt in uirtute sua, nempe potentia & potestate, sunt quos iniquitas calcanei circumdabit. Ecquid igitur talem sic in ultimo uitæ tempore ab iniquitate circumuentũ, atq; idcirco timidum, & absq; fide pauitantẽ, à morte, multaq; æterna liberabit? Diuitiã ne illæ tanto cum animæ dispendio & iactura partæ: dignitas ne? potentia ne? Quid his, oro, debilius? Quid diuite auaro, tumido, insatiabili insanius, & ob id fragilius? Atqui, ut cætera omittam, ne ipse quidem frater, multò minus extraneus, illum à moriendi, pœnasq; subeundi sempiternas necessitate eximere unquam poterit. Lex enim mortis firma est & certa, & quæ nulla quamlibet maxima uirtutum uir, aut rerum opulentia infringi queat.

Frater igitur non redimit, redimet homo? non dabit Deo placationem suam.

Quæcunq; offerat quis Deo, quæcunq; polliceatur, aut quoquo modo litet pro redemptione fratris, uana omnino sunt: tempus enim est ut è uita excedat. Hinc certè, si non aliàs, compertum esse potest, quàm fragiles sint ac flaccidæ res illæ omnes, quæ cum felicitatem in hoc mundo præ se ferre uideantur, nihil tamen minus præstant. Sed felix ille & ter & quater, qui huiusmodi uanitatis lenocinio minimè pellectus, liberè absq; mundanarum rerum amore suam in domino obit mortem. Nimiũ enim tenax est diuitiarũ amor, & qui ne in extremo quidem uitæ halitu diuitem hominem deserit: non hunc certè à communi omnium lege, quamuis charissimus redimere potest frater, nō opes, non tanto cum labore acquisitus honos, non uxor, non filij. Quid? (heu miserandum, eundemq; irre

C uocabilem illius exitum) ille ipse clementissimus Iesus, in quo tota mortalium omnium redemptio posita est; uel eum à moriendi obligatione, uel à perpetua poenarum miseria, potentia illa sua, quam ordinariam uocant (de absoluta non loquor) quacumque uult omnia ab æterno ordinem illum primum naturis omnibus insitum seruare, & secundum illius præscriptum, legemque æternam suas exequi operationes, eximere minimè potest, & uult. Si is itaque qui noster pater est, dominus & rex, adde & amantissimus nostri frater ac redemptor, sic in peccatis morientem redimere noluerit, quem alium etiam ex dignioribus cœlestium spirituum choris redimere eum posse arbitramur? Pro omnibus enim (modò uelint) copiosa facta est per Christi sanguinẽ expiatio: pro illo tamen qui confidit in uirtute sua, in proprijs operationibus, in diuitijs, in pecuniarum abundantia atque honorum, nulla. Iam illud non prætereundum, literam quæ est Hebræis, non legi per interrogationem. Sic Fel. Frater non redimens redimet uirum: hoc est, quantumcumque enitatur frater uirum sic confidentem redimere, non assequetur nihilominus quod optat. Siquidem, ut interpretatur Parapraestes, nemo potest uel fratrem suum, si uelit, liberare ullis opibus à morte, nec afferre Deo quicquam, quod pro eius redemptione uelit suscipere. Profectò rarissimè seruantur qui diuitias inhiant. hæc ille. Hebraismus porro est prophetis familiaris, redimens redimet, ut aliàs admonuimus, quò rem maximo tentari nisi ac desiderio intelligamus. Ait enim alio in Psalmo: Expectas expectaui dominum. Diues igitur quamuis copiosis innitatur opibus, fratrem ipsum à morte liberare ne utiquam poterit: idcirco nõ dabit Deo placationem suam, pro fratre scilicet sic in rebus nihili confidente. Non dabit, inquam,

Precium redemptionis animæ suæ.

Eius, uertit Hebræus: sed cum perierit, peribit in æternum. Viuet quidem perpetuò, sed eo uitæ genere ut desperato ne optatus quidem interitus contingat. **D** Ex Hebræo sic etiam legi potest: Et erit preciosa redemptio animæ eorũ, & cessabit in æternum: seu, ut diuus uertit Hieronymus, quiescet in secula. Simile huius illud est quod in primo Regum lib. legimus: Et uerbum domini, inquit, preciosum erat: hoc est, haberi non poterat. Cupiunt sanè damnati extingui omnino potius quam in poenis æterna cruciari uita: sed frustra id quidem, namque apud inferos nulla potest esse redemptio, nulla misericordia, nulla poenarum remissio, lignumque ubi ceciderit, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem, ibi perpetuò erit. Quare clamat Ioannes sua in ecclasi & reuelatione: In diebus illis quaerent homines mortem, & eam non inuenient. Itaque à uate additur,

Et laborabit in æternum, & uiuet adhuc in finem. Non uidebit interitum.

quem ualde optabit. Cruciabitur, inquit, in æternum, æterno quodam, sed mihi ferrimo, uitæ genere. Porro quia illud quod noster interpretis uertit, Laborabit in æternum, cum Hieronymo qui transtulit, quiescet in secula, conuenire minus uidetur: is utriusque aptus erit sensus, quòd ille qui ob malè transactæ uitæ rationem æternis destinatus est poenis, laborabit in æternum immortalibus excruciatu tormentis: atque illo sanè in loco, ubi perpetua in miseria uiuens, ab illa sua anxia accumulandarum opum sollicitudine quiescet perpetuò. Moribundis enim semel exuti membris damnati, nulla amplius aggregandi diuitias tenentur cura, sed ab illa prorsus liberi effecti quiescentesque, in infinitas alias deuoluuntur anxietates, hoc quidem miserabiliores, quò inextinguibiles penitus sunt & immortales. Stulta igitur illorum est opinio atque inepta omnino, qui magno quamlibet precio sibi suorum animas persuadent à morte posse redimi, suisque illud cõcedi, quod nemini unquam quamuis potenti, atque in rebus huius mundi florido ac diuiti, concessum fuit, & maximè,

Cum uiderit sapientes morientes: & quod, simul insipiens & stultus peribunt.

Et quòd, uelint nolint, relinquunt, alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus illorum in æternum.

Sunt ne

A Sunt ne ista immortalis in hoc mundo uitæ indicia? En uidere est, inquit qui-
dam interpres, ut sapientes æquè moriantur & pereant ac stulti & stupidi, & o-
pes suas alienis relinquunt. Insipientē porrò illum appellari par est, qui, ut inquit
Augustinus, nō sibi prospicit in futurū: stultū uerò, qui, in quo malo sit, nō atten-
dit. Verūm ex Hebræo sic potest legi, Stultus & bardus peribunt: ut stultus se-
cundum dictionem hebraicam is intelligatur, qui ultrò à ratione desciscat, defle-
ctatq; à iustitiæ linea, quiq; nō tantum ratione, quantū recta ratione suapte spon-
te destitutus sit. Dictio autem altera, illum secundū Hebræos exprimit, qui om-
nino ratione carens prorsus stolidus factus est & brutus. Horum itaq; omnium
unā cum sapientibus unus est interitus. Vide, inquit, eorum qui tam longè à ue-
ri cognitione aberrant, quā falsus sit animus: cum enim magnifica sua illa ædi-
ficia, sumptuosissimāq; propylæa ac palatia splendido constructa marmore atq;
emblemate, perpetuum sibi fore domicilium somnient,

(Tabernacula eorum in progenie & progenie, vocauerunt nomina sua in terris suis.)

arbitrenturq; ob rem tam leuem, breuiq; interiturā, se immortalem adepturos
famam & nomen, id illis in primis pro debito illorum stultitiæ rependitur meri-
to, quòd sepulchra eorum domus illorum sint in perpetuum: non quòd sanè im-
piorum corpora perpetuò mansura sint in sepulchris, cum reuiuiscere aliquan-
do ad futurū debeant unā cum pijs omnibus iudiciū, sed id secundum Hebræo-
rum phrasim dictum est, qui nonnunquam pro longo tempore & indefinito, æ-
ternum seu sempiternum ponere consueuerunt. Dolori, inquit Augustinus, ser-
uatur impij anima, usquequo accepto corpore utrinq; crucietur. Quid sibi igitur
uolunt sapientes isti, si Deo placet, rerum suarum calculatores, cum sibi sua fore
tabernacula atq; ædificia in progenie & progenie, indeq; nomē sibi uulgò cele-
bre conciliandū opinantur: non ne illud: domus nostræ æternæ erunt, dicentq;
B posterū longa annorum serie nos ampla hæc construxisse ædificia, ornasse tem-
pla, ac statuas erexisse: hinc nos laudabunt, nobisq; quicquid commodi nostris
ex laboribus nanciscentur, referent acceptum: & sic nostrum pariter cum ædifi-
cij æternum erit nomen. O mortaliū amentiam. Non ne & nos quoq; uidimus
quosdā huiusce persuasionis homines inter nos adeò ædificandi ardore insaniisse
se, ut, quoniam quid innouarent non habebant, uel ipsas cōmodissimas habita-
tiones, apteq; ad libellam fabrefactas funditus euerterent, ac nouas nescio quas
ineptas, & eas iterum atq; iterum fixas & refixas, nondumq; inceptas, & iam ada-
mulsim correctas, erigerent: & id totum (ut præ se ferebant) quò nomen suum à
posteris in posteros quasi per manus traduceretur: Verūm hi probè ostendunt,
quā gratius illis sit suum in terris celebre censerī nomen, quā in uitæ libro, in
quo duntaxat piorum nomina scripta sunt in cœlis, præscribi. Ab aura certè po-
pulari, uulgicq; rumore, atq; mentitis nonnunquā titulis dependent, non à diuī-
no amore & gratia. Verū ipsi suas uitæ rationes uiderint, nos ad institutū, In æ-
ternum itaq; foedi illi cineres, atq; ossa impiorū infami in tumulo erunt: hoc est,
eoufq; requiescent, quousq; ad uitā acciti, redintegrato corpore coram iudice si-
stantur, publico nimirum unā cum anima ad æternam inferorū caliginem ac no-
ctem damnandi edicto: & meritò id quidem, nam huiusce impietatis

*Homo, cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis
factus est illis.*

Ingratissimus certè animantium omnium est homo, qui cum à Deo tam beni-
gnè innumeris decoratus sit fortunæ bonis, ut sunt diuitiæ, honor, dignitas, pul-
chritudo, autoritas in rebus pub. & multis alijs istius generis bonis, ferino tamen
uiuens ritu, in eius prorsus transit feræ mores, cuius uitam imitatur. Res certè stu-
pore digna est immenso, quòd homo natura nobilissimus, atq; in sublimi rerum
mundi huius fastigio collocatus, & id sanè à Deo, nil tam in primis curare uidea-
tur, quā quomodo reiecto Deo & æquitate, nouisq; quotidie excogitatis ex-
plendarū cupiditatū mōnstris atq; artibus obbrutescat omnino, fiatq; similes uī

Cta ac moribus iumentis ipsis rationis expertibus. Nō dormiet in magnificentia, uertit Fel. Similis factus est iumentis quæ exterminata fuerunt: id est, non morietur in glorioso illo suo uitæ honore & statu, sed moerens desperatusq; è uita decedet, & cuius nomen non secus uulgò supererit, ac solent iumenta occisa, in frustraq; dissecta & exterminata. Alius item ex Hebræo, Homo in precio non morabitur: hoc est, ut inquit Paraphrastes, non fiet pluris quàm bestię, quibus se similem fecit. Et licet quidē istiusmodi generis homines felicissimo interdum omnium plausu & fauore uiuere & mori quoq; appareant, apud cordatiores tamen, atq; illos qui in rebus pub. sapientiores sunt, quamuis inglorij, bestię reputantur meræ, & si quid in terris, quod saltem uegetet, turpius est. Proinde

Hæc uia illorum scandalum ipsis, & postea in ore suo complacibunt.

Ambiguus semper sensus est, ubi ambigua ab interpretibus redditur litera. Fel. legit, Hęc uia illorū insipientia illis, & posteri sui in ore eorum current. Idem fermè cæteri ex Hebræo. Cuius lectionis ea uidetur summa ac sensus, ac si cætera omnia superius dicta in unum colligens dicat: Hęc demum illa est eorum uitæ ratio, id institutum, ea insipientia ac fatuitas, ut posteris quoq; suis eundem uiuendi modum, cui ipsi adhæserunt, tradant: posteris dico, qui in ore ipsorum current, hoc est, qui iuxta illorū uerba ac præceptiones, quibus quidem præcipitur, ut seculi huius commoda rebus omnibus anteponant, in primisq; quærant, uitā instituere debeant. Et hæc quidem quantū ad Hebræorū literā attinet, sint dicta, cuius quoq; sensum sic breuiter aperit Paraphrastes: Hic est successus stultitiæ illorū dignus: sed & posteri illorū quod ab illis didicerūt sequentur. quæ præterea illorū miseria atq; stoliditas quò attentius animo recondatur, additū est Selha. Nostræ uerò literæ is erit sensus: Hęc uia illorū, non Dei, scandalū est ipsis: hoc est, in illam ipsam suam impingunt uiam, caduntq; illisi, & post hæc in ore suo complacibunt, illorū scilicet imitatores, qui eadem quæ ipsi laudabunt, agentq;, **D** tanquā à diuino desumpta oraculo. Alij rursus, in ore suo complacibunt, ad eosdem ipsos quorū uia sibi met est scandalum, referunt, ad hunc ferè modum: Non illis uisum est satis, quòd facti sunt pecoribus similes malè uiuendo, nisi sua peccata ueluti Sodoma prædicent. Vide igitur, mi lector, quomodo quandiu perstat mundus, stultitiæ non sit finis. Heu mentes deliras. Usquequo delicias, ut inquit Hieremias, dissoluimini filię uagæ? usquequo ebriæ estis? At cupitis ne horum tandem qui huiusmodi turpissimam sanxerunt legem, uobisq; præscripserunt, ô amentes, exitum non ignorare?

Sicut oues in inferno positi sunt, & mors depascet eos.

Tanquā, inquit, stolidus ouium grex, aceruatim hi ad inferos, quos uos felices arbitramini, descendunt, cibusq; mortis erunt. Quemadmodum enim cadauerum omnium caro, cibus est uermium: ita animarum damnatarum uita, est mortis esca, eo sanè modo, quo in pratis herba depascitur, quæ nō à radice, ubi illius est uita, cōuellitur, sed carptim tonsa à pecoribus inciditur: sic anima in pœnis illis infinitis posita, suæ absq; substantiæ cōsumptione ac iactura, à perpetuo tanquā uulture dilaniatur morlu, sed nō absumitur. Cæterum mors animæ, ipsa est à Deo separatio & interitus, quem alio nomine damnationē appellamus. Ab hac igitur morte, impij anima (si tamen, ut sic per excessum dicam, anima in impio uocanda sit, & non potius nequam spiritus) siue in corpore cōmoretur, siue extra demigret, æterno corroditur dente ac cruciatu. Ex Hebræis quidam, non, depascet eos, reddunt, sed, reget eos: & est ac si dicat, Mors eos, ut pastor solet oues, reget, illisq; dominabit. Vnde illud est Augustini: Vt Christus uita, ita diabolus mors, qui pastor est eis, ut ouibus, quas trahit ad pascua mortis, quæ sunt æternorum cruciatuum tormenta. Paraphrastæ tamē prior magis uisā est arrisisse litera, cum ait: Sicut oues abducentur ad inferos, ubi pabulum morti erunt perpetuæ. Ut cuncq; litera placeat, illud displicere debet, hominis scilicet animā, diuinæ lucis consortem, & æternæ felicitatis hæredem, cuiusq; pastor natura Deus est, ac rector, ad tantam deuenire posse suę dignitatis obliuionem, ut contempto Deo, rebusq;

A busq; cœlestibus à mente prorsus eliminatis, sua se sponte (nefas) spirituum immundorū dominio atq; imperio dedat, ubi à diuinorum excisa pactione, ipsa se in cibum æternę deuoueat morti. Heu animas sic à morte consumptas, lachrymarum fluuio amneq; suspiriorum, si daretur, redimendas. Verum in inferno, quod te admodū pungere deberet, ô qui gloriaris in malitiâ, & potens es in iniquitate, nullus est misericordiæ sensus. Agedum, uis ne aliam illorum intelligere calamitatem?

Et dominabuntur eorum iusti in matutino.

Id est, illis quos modò, dum nondum à paleis secretum erat granum, irrisioni habuerunt, transacta mundi nocte, se subditos cernēt: tum dico, quando regnante in suis Christo, illi omnia subdita erunt, sientq; reprobi scabellum pedum eius. participes enim semel crucis Christi facti in hac uita electi, erunt & gloriæ, quæ in eo potissimum consistet, quando & ipsi dexteræ iudicis, genus omne mortaliū iudicaturi, affederint: & id quidem in matutino, seu manè, ut uertit Fel. id est, in ipsa statim prima secretorum cordium cognitione, quæ impræsentiaram dum ignorantia nox est, omnino nos fugiunt. Nondum, inquit Ioannes, apparuit quod erimus (ecce nox) scimus autem quod cum apparuerit ille (ecce lux in domino) similes ei erimus (ecce nostra cum Christo potestas & gloria.) Idcirco clamabat Paulus: Nolite ante tempus iudicare: hoc est, dum nox adhuc terris incubat, nolite præproperum uobis arrogare iudicium: illud differte quando ueniet dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum. Audisti, inquit spiritus, improborū maximā omniū calamitatē, cum se nimirū Christo, atq; eius amicis. quos in hoc mundo tam diro persecuti sunt odio & contemptu, uelint nolint, subditos intuebuntur. Audi quoq; aliam, qua, spe omni rerum illarum quibus in uita nitebantur, eisq; magis quam Deo fidebant, destituti, desperatiq; in pœnis manebunt æternis.

B *Et auxilium eorum ueterascet in inferno à gloria eorum.*

Id est, res illæ omnes, honor scilicet, dignitas, diuitiarum copia, addo & literarum, à quibus sanè tanquam à potentissimis pendebant dominis, non amplius in marmoreis ædibus, excelsisq; tectis ac palatijs, in quibus spem omnem suam collocauerant, uidebuntur: sed in inferno, perpetuo illorū domicilio, tam sublimi gloria uersa in ignominiam, sic penitus interibunt, quod nulla eorum deinceps extabit memoria. Robur, inquit Campensis, impiorum peribit, ubi ad inferos à magnificis ædibus (à gloria, noster uertit interpret) quas hîc extruxerant, translati fuerint. Non omittam quod hîc à Græcis addi uideo: nam simulatq; literam eodem quo noster interpretati sunt modo, usq; in inferno, addunt postea, à gloriâ sua expulsi sunt: hoc est, ab illis ipsis rebus quas sibi æternam fore gloriâ opinabantur, prorsus reijcientur. Ita illis contingeret,

Veruntamen Deus redimet animam meam de manu inferni cum acceperit me.

At Deus redimet animam meam, uertit Hebræus: & est clarior sensus, quam si legas, Veruntamen. quem sic reddit Paraphrastes: Interim, dum scilicet illi in perpetuis manebunt pœnis, Deus liberabit animam meam ob eo cruciatu, qui impios manet. Ipse enim me recipiet ad se, per gratiam nimirum & misericordiam. Quoniam, inquit Chaldæus, docebit me legem suam in æternum, seu suscipiet me: aut, ad se, ut Aben Ezra interpretatur, assumet in morte spiritū meū. Omnia hæc enim à Dei filio dicuntur propter nos, qui ob felicissimam illius resurrectionem, in qua mirabilis Dei patris erga eum apparuit dilectio, simul cum ipso ad æternam assumimur requietem. Quantam mihi porro afferunt consolationem uerba illa, quæ nunc etiam in carne positus, mecumq; colluctans, ab aureo Christi ore audire uideor, quorumq; memoria nō solūm corda hominum diuinæ suauitatis capacia, uerum etiam saxa ipsa inanima & rupes commouere deberent: Venite, inquit, benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratum est à patre meo, ab origine mundi. O me felicem, si, quid aio si: quoniam, in-

C quam potius, unus ex illis ero. Dementia forsitan hæc est, ac præsumptio, imò uerò etiam summa hæc est sapientia, quam me hæc inter quercus atq; ilices latitantē nuper edocuit meæ fidei autor Christus: huic enim semel addictus, incorporatusq; ut inquit Paulus, atq; per cœlestis patris misericordiam illicò hæres destinatus, quomodo non semper cum illo commorabor? Euelli potius Sol ipse sua à sede poterit, obscurariq; ac cum cæteris cœlorū astris in opacam nostrī orbis regionē delabi, quàm ab amore, quo suos Deus sub gelidissimo persecutionū septentrione laborantes inflāmāre solet, dissocientur piorū animæ, iustitia illa uidelicet animatæ, qua Deo uiuitur per fidem. Haudquaquā igitur uerebor fide & ego illa munitus, quæ est in Christo Iesu, quamq; Deus per ipsum, tanquā per aureum riuulum, in me alioqui sterilem & siccum deriuauit, unā cum ipso, cuius ego per gratiam sum membrum, dicere: Veruntamen Deus redimet animā meam de manu inferni, cum me acceperit, cum ad sese traxerit, uti iam traxit, sibiq; per misericordiam copulauit. Cū hæc itaq; planè uulgo incredibilia uideantur, quæ hucusq; à spiritu in inuolucro dicta sunt, additur diapsalma, uel eo maxime quòd in sequentibus dicturus erat:

Ne timueris cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius.

Quoniam cum interierit, non sumet omnia, neq; descendet cum eo gloria eius.

Pulchra nimirū ac Christi spiritu digna hæc est parænesis, qua suos hortatur, ne illorū metuant fastum, qui in multitudine diuitiarū suarum gloriantur, cū ipsa eadem illorum felicitas breui interitura sit. Siquidem cū mori illis contingerit, nihil prorsus rerum illarum, quas tam ardentem in hoc mundo dilexere, secum auferent, in gloriamq; è uita decedent. Quorsum igitur tam breuem improborum pertimescimus felicitatem, quæ cum illorum uita, quæ breuissima est, simul interit? cuiq; felicitati sempiterni hi dati sunt comites, dolor, mœror, luctus, planctusq; insaturabilis, ac perennis in cruciatibus miseria. Quis tam bellam, ni prorsus excors sit, deamet felicitatem? Sed illud supra modum dictū mirabile, quòd cū hæc nobis dicantur, nec quo minus ea uera sint dubitemus, imò etiam & credamus, & in Ecclesia unā cum cæteris fateamur, illecti tamen rerum harum inferiorum ambitione, falsaq; decepti beatitudinis imagine, unus post alium certatim ad miserrimum illum uitæ exitum perinde properamus, ac solent hi qui in hippodromo currentes, gloriosum expectant post cursum brauium. Heu mentes attonitas. Non te malè habeat, inquit spiritus, non mireris, discrucieris ue animi, cū diues factus fuerit homo improbus, ac uulgò gloriosus, tu uerò pauper & inglorius: ne, inquam, pro magno illud reputes, cū suam in altum malis artibus, dolo, sequitia atq; usuris euexerit familiam, natura humilem & obscuram; nam cū ipse interierit, interibit quoq; secum pariter quicquid in terris gloriosum illi uisum fuit: nudus enim ab hac uita excedet, quemadmodum nudus in eam, alioqui suo sibi uitio letalem, ingressus est.

Quia anima eius in uita ipsius benedicetur, confitebitur tibi cū benefeceris ei.

Quidquid illi felicitatis obuenturū erat, id totū illi in uita datū est, cæterū nil ultra, præter miseriam. Sed tu interim mihi turpissimū illius morem considera, qui neminē laudare aut amare solitus sit, nisi quem uiderit suis seruire cōmodis & uoluptatibus, cæteros uerò quamuis integros & probos asperratur. Benedici hic positum est, pro rerū copia affici: confiteri item pro laudare ac gratias agere: & est sensus ac summa, quòd anima impij, hoc est, ipse impius in hac solūmodo uita rerum ubertate affluet, ab alijsq; laudabitur partim timore impulsis, partim uerò ignorantibus, quæ nam sit uera uitæ felicitas & beatitudo: ille autem contra eum tantūmodo laudabit, qui suum approbabit uitæ modū, sibiq; suis in cupiditatibus morē geret. Verū alius uidetur esse sensus Hebræis, quia alia est littera. Sic Fel. Animæ suæ in uita sua benedicet, & celebrabūt te: id est, in hac uita beatus sibi uisus est: & laudabunt te (mutatio est muneris) hi scilicet, qui cōfidunt in uirtute sua: cū nō dissimilis illis fueris, te laudabunt. Quid si diuitē hunc ineptum

A ptum apud se loquentem introducamus? Celebrabunt, inquit, te uulgo, erisq; aliquid apud multitudinem, cum sic tibi prospexeris, molliterq; uiuens agrum agro accumulaueris. Verum utcunq; intelligatur litera, miser ille, de quo multa in parabolis loquutus est spiritus, post breuem illam uitæ gloriã, post delicias, post turpem rerum omnium saturitatem & fastidium, tandem

Introibit vsq; in progenies patrum suorum, vsq; in æternum non videbit lumen.

En tandem improbi diuitis exitus: ex hac enim uita demigrans cum nihil minus tamen cogitaret, in infernũ, ubi illius iam pridem, longa ætatum serie, descenderunt patres, quorum mores imitatus est, proñcietur, absq; spe ulla uidendi unquam lucem. Veniet, inquam, quod patres eius, qui simili fuerant improbitate infecti, uenerũt, ubi horror noctis æternus, caligoq; densissimis inuoluta tenebris omnem prorsus aufert diem ac lumen, multo magis Deum, qui lucis omnis principium est. huiusmodi enim improbitatis homines tunc Christus quasi digito demonstrauit, quando Iudæos alloquens improbis omnibus loquutus est, dicēs: Vos implete mensuram patrum uestrorũ. Primus porro martyr, Quem, inquit, prophetarum non occiderunt patres uestri? Quare sic suos admonet Deus in uate illo: Ne sitis, inquit, sicut patres uestri, ad quos clamabant prophetæ priores, dicentes: Conuerimini de uis uestris malis, & cogitationibus uestris pessimis, & non audierũt, neq; attenderunt ad me. Illuc igitur ubi nullus ordo est, nec lux, nec uita, sed sempiternus horror, perpetuaq; mors, nox & mœror inhabitant, patres impij cum filijs simul impijs, uno facto uolumine descendunt, æternumq; manebunt. Et certè nulla illis à iudice illata iniuria, nam

Homo cum in honorẽ esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

B Repetit quæ superius dixit. Miserabilis homuncio, clamat Peraphraustes, cum in honore propter diuitias esset, nihil intellexit: sed pecudum uitã imitatus, sese similem fecit illis. Ignorato quidem, seu potius neglecto honorũ omnium morũ fonte, mirũ si homo aliud uitæ genus eligat, quàm ferarũ. A quo sanè uitæ genere faxit Deus ut ego, qui hæc à turbis remotus, utcunq; inter dumeta ac saxa balbutio, cum cæteris diuini honoris studiosis abhorrens, illuc me totum proñciam, ubi mea continua suum habent nidum suspiria, ad pedes nimirum Domini mei Iesu Christi, ubi meam iam omnem collocatã esse felicitatẽ certò scio. Reposita quidem est hæc spes mea in sinu meo: interim uerò tam benigno Domino laudũ omnium cumulus, honorq; perpetuus in seculorum persoluantur secula. Amen.

PSAL. L. Psalmus Asaph.

Deus deorum Dominus locutus est, & uocauit terram à Solis ortu vsq; ad occasum.

Hactenus primus est uersus Hebræis. Cæterum Asaph unus ex Leuitis illis erat, qui in die illo, quo, ut in sexto Paralipom. capite legimus, attulerunt arcam Domini, & constituerunt eam in mediõ tabernaculi, à rege ad confitendum Domino selectus fuerat, quiq; cum cæteri partim lyra, partim organo diuinas celebrarent laudes coram arca, ipse in cymbalis idem laudandi Dei munus nauiter exequabatur. Cui & is in primis quem nunc exponere nitimur, tanquam cantorum principi demandatus fuit psalmus, mysterio nimirum omnium maximo insignis: quippe qui de filij Dei aduentu, ortuq; Euangelij, ac gentium uocatione, mirabili uerborum artificio pertractet. Quocirca narraturus uates rem mirum in modum sublimen, atque adeo penè incredibilem, in ipso Psalmi exordio magnificis admodum utitur uerbis, dicens: Deus deorum Dominus locutus est, & uocauit terram à Solis ortu usque ad occasum. Hebræi, Deus fortis, Dominus loquutus est, uertunt. Paraphraustes uerò cum nostro legit: Deus, inquit, iudicum Dominus loquutus est. nam iudices olim Iudæorum dij appellabantur. Prophetæ item, cæteriq; qui spiritu Dei agitabantur, agitanturque impræsentiãrum, adoptionis

c gratia dñi uocari possunt: quorū tamen omnium Deus opt. max. Deus est ac Dominus. Vide quomodo hic uates auditoris metum inijcit, cum illum qui omnium quamlibet doctrina & spiritu sublimium princeps est, loquuturum asserit, non his quidem aut illis duntaxat, sed omnibus regionum omnium, qui ab ortu Solis usq; ad occasum terras incolunt. Nemo enim ab Euangelij fide excluditur. Ideo ille qui rex magnus est super omnes deos, id est, qui super quoscunq; quantacunq; polleant dignitate ac potentia, siue in cœlo, siue in terra, constitutus est rex, quiq; olim multifariam, multisq; modis per Prophetas suam mundo aperuerat uoluntatem, nouissimè extremis hisce diebus, proprio ipse ore nobis loquutus est. Et primum quidem sui castissimi sermonis initium è Sion, tanquā è sublimi fidei turre & specula, auspicatus est. Quare

E Sion species decoris eius, Deus manifestè ueniet.

Sion, Hierusalem est in scripturis. Speciem decoris eius, non tantū diuinam Christi præsentia, qui speciosus præ filiis hominū in terris factus est, appellat hic spiritus, quantū salutis humanæ, cœlestisq; doctrinæ præconiū, quod in Hierusalem, tum per Christū, tum per eius discipulos exordiū habuit. Fel. sic: Ex Sion ornamento pulchritudinis Deus splendide apparuit. Non possum equidem hic à nonnullis non dissentire, qui cum suis in procemijs de promulganda Euangelij lege ac gratia, Christi aduentu primo in carnem, psalmū hunc factum asserant, in ipso tamen fermè interpretationis initio, ad secundū statim transeunt, à uocibus intercepti (opinor) illis, quibus ad exprimendū magis Euangelij fulgorē ac pulchritudinem utitur uates: ut sunt, Deus manifestè ueniet, ignis ante illum præcedet, & similia alia: quæ tamen nō minus primo, quàm secundo Christi aduentui conuenire mihi uidentur. Tentabo igitur, spiritus Christi ductu, an psalmus iste uerè diuinus, decorisq; ac perfectæ pulchritudinis Christianæ reipub. præco, primo illi celeberrimo Christi aduentui, cuius præsentia nostra tunc salus cœpta est delinearī, atq; ab ipso Dei filio tanquā (ut sic dicam) calotechnio absolutissimè perfici, aptari queat. Alioqui certè quid mihi secundus iucunditatis, imò quid terroris atq; adeo diffidentia ac desperationis nō afferret, nisi primus extitisset, qui blanda suauitq; sui memoria, metum omnem meū temperaret, dulcēq; redderet, si quid amaritudinis ex peccati haustu meum aliquando infecit palatū? Verūm si cui magis aliorum psalmum de utroq; interpretantium aduentu sententia arriiserit, non ægrè feram, imò illam cum ipsis & amplexabor, & si sic Ecclesiæ uidebitur, dissuauabor: tantū meam simpliciter aperiam opinionem, sultam nihilominus non minimæ classis ac doctrinæ uiris. Deus, inquit uates, qui patribus olim nostris, sub uerborum rituumq; inuolucro loquutus est, ac suam corpoream mundo pollicitus est præsentiam, en tandem manifestè ueniet.

Deus, inquam ille, noſter ueniet, & non ſilebit.

Excusis enim umbris, apparuit ipsa manifestè ueritas: qua, siue in terris, siue in cœlis quoq; requiras, quid manifestius, quid lucidius inueniri potest? Ego, inquit, qui loquebar, ecce adsum. Hinc porrò sic de manifesto huiusmodi accessu ad nos per carnem, liquidissima testatur uoce Esaias: De Sion exhibit lex, & uerbum Domini de Hierusalem, & iudicabit gentes, & arguet populos multos. Num, te obsecro, gentes à quoquam iudicari, arguiq; multi late degentes populi occultè, & non potius palam & manifestè poterunt aliquando? Ad hæc, lucis huiusce radios, crassiori cum etiamnum essent sensu ac spiritu discipuli, semel intuentes quasi per transfennam, dixerunt Christo: Ecce nunc palam loqueris, & prouerbiū nullum dicis. Quòd si tamen quis Dei filium in terris obscurè atque occultè uixisse, suumq; sparsisse uerbum contendat, is audiat, hominum tunc malitiam atque ignorantiam, addo & hebetudinem, in causa extitisse, quin Solis radios, uel in ipso splendidissimo meridie, intueri potuerint. Esto siluerit ipse, ut uis, num propterea post Christi mortem, felicissimamq; illius ad dexteram Dei patris assensionem, siluere Apostoli? num ceteri illius propè-

modum

A modum absq̄ numero discipuli: num hi omnes gratiā per Christum mundo al-
latam silentio texere: nōne publicē, propalamq̄ hęc omnia: nōne in omnem
terram exiuit sonus eorum: Martyres porro ne illi primi, bases nimirum fidei &
Ecclesię, in arctis angulis, angustisq̄ locis, an in medijs ipsis urbium plateis &
theatris, toto spectante orbe iugulati fuere: Manifestus igitur, ac, ut uertit Fel,
splendidus apparuit Dominus, splendidus uixit, splendidus mortuus est, splen-
didus resurrexit, splendidus nunc quoq̄ in piorum cordibus, per sui sanctissimi
spiritus infusionem cernitur: in cęteris uero & obscurus, & (ut sic dicam) letalis:
quemadmodū olim etiam in ipsa crudeli sui purissimi corporis, in quo neq̄ tunc
species, neq̄ decor uisus est, dilaceratione, membrorumq̄ omnium dissolutione,
pulcherrimus paucis illis, qui in eius fide permanserunt, sed in primis beatę uir-
gini secretorū cęlestium conscię, apparuit: alijs autem informis, & planē extin-
ctus. Quī, rogo, dicendus is est in tenebris aduentare & occultē, cuius aduentus
ignis anteambulo est, atq̄ horrifonus procellę strepitus præco?

Ignis, inquit, ante ipsum præcedet, & in circuitu eius tempestas ualida.

Ignem hęc uocat spiritus, uirtutem illam efficacem, quam suo ab æterno inse-
uit uerbo & legi Deus, cuiusq̄ ardor in ipso statim gratię limine, mortaliū cum
omnium tum Iudæorum maximē corda uiolentius, quā antea, & mouit, & par-
tim ad uitam, partim ad interitum exussit. Cōmotus est, inquit Matthęus, seu tur-
batus est Herodes, & omnis Hierosolyma cum illo, nempe Herode, qui ut gen-
tium ad tam insolitum noui regis aduentum cōmouendarum typus fuit, ita ciui-
tas illa, totius populi Iudæorum. Ad hęc, ex huiusce facis igne, illa tum primū ar-
dens, ut illum appellat Christus, lucerna de improviso erupit Ioannes, uatum ni-
mirum omnium maximus, imō uatum interpres, qui omnes quotquot illum ad
Iordanis ripas conuenissent (ad eum enim certatim turbę, publicanīq̄, ac, ut re-
fert Lucas, milites discendi causā conueniebant) tanquam uox uerbi, præcoq̄
B & nuncijs, publicē ad ueram capessendam pietatem erudiebat. Vnde omnis Iu-
dæa, ut inquit Matthęus, Hierosolymaq̄, atq̄ omnis regio circa Iordanem, tam
nobilis lampadis excitata fulgore, exhibāt ad eum, & baptizabantur ab eo in Ior-
dane, confitentes peccata sua. Hęc ne in occultor: Sentis ne ignis illius uim, qui
ante eum præcessit, & inflammauit in circuitu inimicos eius: O si mihi uel tantil-
lum saltem, in tenebroso uite huius itinere, tam efficacis ignis uiri illius, cuius no-
men à sacra mihi unda contigit, contingeret. Discrucior sanē animo, nondum
me uel minimam quidem uitę illius, cuius nomen adeptus sum, integritatem ar-
ripuisse: arripiam tamen, modō Deus, cuius ille aduentui tanquam fax ardens
præuius fuit, me in spiritu & igne etiam atq̄ etiam ablui iubeat. Atq̄ hęc de igne
dicta sint. Cęterum tempestas ualida, seu turbo, ut uertunt Hebręi, eo sanē tro-
po, quo ignis, Dei potentiam omnia in Christi aduentu proterentem deusta-
temq̄ significat. Quare Paulus istiusmodi ignis calore accensus, turbineq̄ illo,
cuius olim impetu ex equo deturbatus exterritusq̄, ē persecutore factus est uas
electionis, clamabat: Arma militię nostrę non carnalia, sed potentia Deo ad
destructionem munitionum (ecce tibi uis ignis & procellę) consilia destruen-
tes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiui-
tatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, & in promptu ha-
bentes ulcisci omnem inobedientiam. Vides quā concitus factus sit Pauli ser-
mo, ob ignis tempestatisq̄ diuinę impressionem: Vis ne aliam uehementio-
rem audire commotionem?

Aduocauit cælum desursum, & terram discernereq̄ populum suum.

Videor hęc mihi illud seruatoris audire: Nunc iudicium est mundi, nunc prin-
ceps huius mundi enicietur foras. Atqui & supera & infera, cęlestia nimirum &
terrena ad erigendam tunc Ecclesiam, nempe diuinitatis in terris domicilium,
Christi, Christianorumq̄ cum Christo, in tam nobili ædificio collaborantiū, ob-
sequijs præsto adfuere. Prodigia enim tum primum immensa, tum in cęlis, tum

C in terris ad mortaliū terrorem uisa sunt. Et ut alia penè infinita prætereamus, nōnne in Christi morte Sol in cœlis, tanquā sui autoris exhorrescēs mortem, expalluit, atq; absq; luce uisus est? Quid terrar' petræ, inquit, scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt. Vocatum itaq; cœlum, suam sursum uersum demisit ad Christi nutum seruitutem, non tam quidem inanimatarum rerum, quàm mentium illarum cœlestium, quarum ministerio usus est Christus in terris, cæteriq; post illum Ecclesiæ proceres, atq; illius fidei cooperatores. Lætitia illa rerum erat conditarū omnium uniuersalis, unde ab omnibus certatim exhibitū fuit obsequiū: & id quidem totum, quod p̄ij omnes à dæmonum tyrannide eximerentur, & sic postea à reprobis discreti semotiꝫ, unusquisq; quod charius in uita habuit & dilexit, irreuocabili facta diuisione sortiretur: ita illos qui cœlestia in hac uita dilexissent, cœlū ut suos agnosceret, ad se traheret, atq; in æternis collocaret bonis: alios uerò, utpote terrā terrenaꝫ, uel usq; ad emissionem animæ, sectantes cōmoda, terra ipsa cognosceret suumq; ut populum à cœlesti illo alio discerneret, tandiuq; aleret, quoad per mortem absorptos ad æternam transmitteret damnationem. His igitur suis in cruciatibus derelictis, inquit spiritus:

Congregatq; illi sanctos eius, qui ordinant testamentum eius super sacrificia.

Ecce quomodo secreti ab improbis boni, sanctiq; à nefarijs, in Dei Ecclesia congregandi sunt. Hi, dico, qui fidei legem longè præstantiorem esse, quàm lex operum, re ipsa ostendunt: & qui, ut inquit Augustinus, cogitant de promissis eius supra illa quæ operantur, quæ sunt sacrificia, quæ hîc à spiritu interferuntur. Nouum, inquit, testamentū, quod in fide fundatū est præstat ueteri, quod cruentis cōstabat ritibus & sacrificijs: hi igitur ad Christū congregentur, cōfugiantq;, qui superstitioso reiecto cultu, ut ferè ille erat Iudæorum, ordinant, disponuntq;, **D** atq; idcirco nouum istud pacis ac fidei, ut ueros decet liberos, testamentum, tanquam illius ueteris summam ac nexum, & in quo sanè omnis inest perfectio, seruant. Verum Hebræi non, illi, sed mihi uertunt, hoc ferè modo: Congregate mihi bonos meos, seu sanctos meos, incidentes fœdus meum super sacrificium. Et est uox Christi, ad sese congregantis omnes, quos sibi datos à patre, ne quis ex illis pereat, asserit. Vnde illud est: Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. & est sensus, ut eleganter aperit Paraphrastes: Congregate ad me, inquit, sanctulos meos (uide tenerum Christi affectum in suos, quos sanctulos uocat) de quibus tam sum meritis bene, & qui mecum inierunt pactum de sacrificandi ratione. Quæ quidem ratio, ut mea fert opinio, in eo consistit, ut ritibus ueterum seruatis, tam in sacramentis uel conficiendis, uel multitudini erogandis, quàm in piarum ceremoniarū usu & cultu, ad Ecclesiæ decorem, pietatisq; Christianæ testimoniū à patribus decreto: illud tamen primum & præcipuum in cultu externo requiratur, persuasumq; sit omnibus, Deū in spiritu & ueritate in primis coli debere. Ad quem sanè finem non solum ritus isti Ecclesiæ ac sacramenta referri debent, uerum etiam quicquid à sanctis Dei uiris, ueræq; religionis capitibus hîc agitur, id totum prorsus eò tendit, ab illoq;, tanquā radij à Sole, dependet. Id quidem fœdus est Dei cum suis in initum, incisumq; in eorum corda atq; animas, ut olim incidebantur in æs aut saxum, leges fœderum.

Et annuntiabunt cœli iustitiam eius, quoniam Deus iudex est.

Quis hîc non miretur, simulq; quanto ualet animi studio ac nisu, iustitiā illius licet secretam, uulgoq; ferè incognitam, annunciet, qui remotis procul ab Ecclesia reprobis, quos uti suum populum terram discernere in superioribus imperauit, illis tantummodo suæ misericordiæ sinum aperit, quos suos fore iam antereorum originem prænouit (hos cœlos uocat) ac propterea suo cultui, qui spiritum totū hominis requirit misericorditer addixit: Quod quidem mysteriū præteritis omnino seculis incognitū, nobisq; in Christo palàm factū, tanta ad eò miratione dignum uisum est uari, ut Selha hîc interponere curauerit, uel eò maximè, quod abolen-

A abolendam prorsus esse sacrificiorum legem, cum hæc scriberet, in spiritu præuiderit. Vnde nouum atq; perpetuum sacrificandi ritum conscripturus, facit hinc Deum uniuersorū iudicem, quò res altius consideretur, ad uniuersam totius orbis multitudinem sermonem habere.

Audi, inquit, popule mi, & loquar Israël, & testificabor tibi: Deus Deus tuus ego sum.

En hinc Ecclesiæ, quæ est in Christo, fundamentum ponitur: nam fides ex auditu. Clamat igitur in hoc psalmo Christus, omnesq; cõmuniter ad ea quæ dicturus est audienda, sed cum primis in libro uitæ per gratiam conscriptos, qui sunt uerus Israël, inuitat. Audi, inquit, hoc est, meis fidem adhibe uerbis, popule mi. Populum suum uocat Deus omne mortaliū genus, quippe qui omnium pater est & conditor, ne non uocatum se quis exoptulet: uerum quia fides non omnium est, ut inquit Paulus, sed Dei est donum, specialis, ut dixi, prærogatiua suos alloquitur: illos dico, qui oblatam fidem amplexuri erant. Te, inquit, ô popule mi, ô Israël, ô qui credituri estis in nomine meo, uos alloquor, uos ad meam inuito concionem, uos testes adhibeo, quòd Deus Deus uester ego sum. Innumera enim quæ uobis potentiæ meæ addo, & amoris mei erga uos exhibui testimonia, nonne clamant me solum uestrum esse Deum? Vide quid Dei filius in Ioanne de se dicat: Si non facio, inquit, opera patris mei, nolite credere mihi: si autem facio, & si mihi non uultis credere, operibus credite. Oportet igitur accedentem credere, sed illud ante omnia, quòd ipse est Deus, Deus (inquam) noster per gratiæ dilectionisq; qua suos dilexit ante mundi constitutionem, priuilegiū. Quid hinc (malum) non diffiniunt de Deo, atq; eius, ut uocant, essentia nonnulli: uerum ineptè, siquidem ineffabilia mortali explicare uelle uerbo, impossibile planè est, ne dicam stultum. Ad obediendum fidei, clamat Paulus, gratiam & Apostolatam accepimus. quare ubi Dominus quidpiam asserit, ut inquit Chrysostomus, non oportet audientes multum defatigari, aut curiosè nimium indagare, quæ dicta sunt, sed tantum excipere & credere. Non, inquit, ut ipsius substantiam indagemus, sed ut in eius nomen credamus, uocati sumus. Sed iam concionis seriem uenerabundè uideamus.

*Non in sacrificijs tuis arguam te, holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.
Non accipiam de domo tua uitulos, neq; de gregibus tuis hircos.*

Quandiu enim Israël puer fuit, legiq; ceu aspero seruiuit pædagogus, ad ea quæ legis erant seruanda diuina tenebatur iussione, contendebatq; pro uiribus, uerum nequicquam: nam acruum illum immensum ceremoniarum, rituumq; ac libationum, nemo unquam integrè exequutus est: quando quidem nihil unquam ad perfectū, ut ait Apostolus, adduxit lex. Et licet cuncta illa antiquæ legis decreta ac sacrificia, populi illius fidem testarentur, tamen id paucis cognitum erat: proinde alia ab ipsa iam mundi origine promissa fancienda erat lex, fœdusq; percutiendum æternū, quod passim omnibus ubiq; gentium uiuentibus obuium foret: id Euangelium erat, id Ecclesia, id Christus, cuius cultus ac religio à spiritu hinc optimè effigiatur. Ne uerearis, inquit, ô homo, te à me reprehendi, nisi cruentis mihi litaueris sacrificijs: plenus sum. Ne offeras ultra sacrificium frustra. Incensum abominatio est mihi, holocaustomata uestra non mihi iam sunt accepta: nouus inceptandus est cultus, cuius summa, amor est, non cruor aut timor, ut olim. Vestra enim (ne dubitetis) holocausta in conspectu meo sunt semper: iam illa habeo, mea quippe sunt, tantum abest ut mortaliū rebus egere dicar. Non amplius accipiam, ut hætenus factum est, de domo tua uitulos, neq; de gregibus tuis hircos, ô homo: umbra illa omnia fuere. En ueritas, en ego qui tum rebus in illis loquebar, adsum. In me iam solum uestros, ô mortales, conijcite oculos. Exoleuerunt iam demum umbræ, præstò est lux. Illud porro non prætereundum, holocausta in conspectu meo sunt semper, à nonnullis per negationem legi, hoc modo: Et holocausta tua non semper me coram: ita Kimhî Hebræus interpretatur, uultq; negationem utriq; inseruire hemistichio, quemadmodum

IOAN. BAPTISTÆ FOLENGII

C in superioribus dictum fit: Non dabit Deo placationem suam, & precium redemptionis animæ suæ. & est sensus, holocausta uestra haud semper mihi accepta erunt & grata, utpote quæ ad tempus duntaxat præfixum, uestræ prospiciens imbecillitati, seruari uolui, cæterò mihi nausæ erunt:

Quoniam præca sunt omnes fera sylvarum, iumenta in montibus, & boues.

Cognoui omnia volatilia cæli, & pulchritudo agri mecum est.

Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terra, & plenitudo eius.

Nulli dubium esse debet, sacrificantiũ tum Iudæorum animũ magis spectasse Deum, quàm occisa pecora. Id enim fuit in mente Dei consilium, ut Iudæorum populus ueræ religionis expers & rudis, ab illis sensim sacrificandi ritibus, ad ueram capessendam pietatem, quæ potissimũ in animo consistit, transiret, condisceretq; sibi tandem emori, ac Deo uiuere: alioqui quid uis illa uictimarũ, omnium molitori Deo uel honoris uel utilitatis conferre potuisset? Illud, Cognoui omnia uolatilia cæli, nihil aliud sibi uult, quàm, in mea sunt potestate. Hebraismus est, quo haud rarò in scripturis legimus Deum suos agnoscere, quod idem est, atq; Deum illos ut suos habere, eosq; curare & tueri. Cæterum cum belluarum omnium, ferarumq; syluestriũ, uolucrum item multitudo, & quicquid mansuefactorum animantium in terris uspiam inuenitur, diuinæ morem gerat uoluntati, atq; in illius sit potestate: absurdissimum planè esset censere Deum, tanquam hominem rerum harum inopem, bestiarum carnibus uesci, aut illarum nidore delectari, proindeq; è domo illas hominum, aut armento poscere. Puerilia sanè quidem illa fuere sacrificia, pueris nimirum Iudæis, hoc est, nondum solidiori pietatis edulio, quod allaturum erat Euangelium, assuetis, ad tempus cõcessa. Verum plenitudine ea temporis aduentante, qua suum misit Deus unigenitum, factum de muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret (en quomodo perditum erant quotquot sub legis onere premebantur) cœperunt illa omnia usque ad deo nutare, donec aperta iam tandem ab agno pietatis Euangelicæ tabula, a libro qui Dei manu ob signatus fuerat resignato, prorsus occubuere, aliudq; sacrificandi genus, perbreue scilicet & compendiosum, in eorũ successit locũ. Quam obrem à spiritu additur,

Immola Deo sacrificium laudis, & reddet altissimo uotatua.

Hæc est summa, conclusioq; totius illius sacrificiorũ acerui atq; oneris, ut serio quis Dei considerans bonitatem, atq; in mortales dilectionem, illum quem tam largè effusum in erogandis huic mundo ingrato & duro muneribus cernit, admiretur, amet, quærat, illumq; solum ante omnia expetatur, secumq; uelit, cui & se & sua tutò queat cõmittere consilia: interim uerò nil tam charũ in uita habet, quàm ut tam benignum dominum, quæ oris, quæ cordis efferat laudibus, iuxtaq; ueluti de se structa ara, ac simul uictima, se totum ad diuinum nominis honorem & maiestatem & incendat. Atqui talem sacrificandi morem atq; usum in quo fides atq; amor humanis iugulatis sensibus, splendidiores fiunt, diuina approbat maiestas, hunc cupit, hunc uel ab æternis rerum seculis, à mortalium poposcit animis, & exegit. Vult igitur à nobis Deus nos ipsos, uult animum, uult cor, uult quoq; ipsum alioqui brutum atq; iners corpus, ut quicquid tandem sumus, quicquid uiuimus, uouemusq; id totum facta ueluti rerum omnium nostrarum sarcina ac globo, una sit laus Deo, unaq; libatio & sacrificium. Cæterum hic uates (opinor) celebris illius ac solennis meminuit uoti, quo nostrum quilibet se Deo in baptismo dedicat: huic contrauenire scelus penè inexpiabile censetur: quocirca, uelimus nolimus, inuiolata reddenda sunt, quæcunq; tanta cum religione promissimus. Quid porrò de nobis censendum, qui non contenti nos semel deuouisse Deo, addimus & aliud nouum noua obtestatione iusiurandum? Non nouum quidem id est, sed quædam pia prioris testificatio, recensq; promissio illorum quæ iam polliciti sumus: unde arctiori nos nodo, qui in claustris sepultam degimus uitam, repetito iusiurando, distinemur nodatq; sumus, quàm hi qui semel in baptismo

A ptissimo ea Ecclesiæ promiserunt uoueruntq̄, quæ seruata, perfectissimū reddunt hominem, capacemq̄ æternæ felicitatis per Christum, cuius cruore ac nece, uis ea data est aquis, ut nihil aliud requiri posse uideatur, quin superfluum omnino sit & nouum. De uotis uerò quæ sparsim ab hominibus in periculo aliquo constitutis nuncupantur, quid iudicandum sit, id dii Ecclesiæ uideant: de modo, non de re ipsa loquor. Tantum illud dicam, uota illa tunc uera esse ac rationi consentanea, quæ à temperato animi proposito & consilio, dimensis prius humanæ naturæ uiribus, prudenterq̄ examinatis proficiscentia, in Dei honorē, profectumq̄ animarum tendunt. Cæteroquin uota illa subita & immediata quæ fiunt, quæ ue magis à uehementi perturbatione animi ac metu prodeunt, quam consultò, aut erga Deum fide, quemadmodum difficilia plerunq̄ sunt, & ut seruentur, impossibilia, ita neglecta, periculosa. Sed de omni hac uotorum ratione non loquitur hîc uates, uerum de illa qua perpetuo fœdere anima & pollicitatione se consecrat Deo, promittitq̄ se, quæcunq̄ accidant, eius sanctum nomen celebraturā, eoq̄ uicturam uitæ instituto, quo palam omnibus fiat se nihil in terris tam cupidè desiderare, quam ut diuinū laudetur nomen, sanctificeturq̄, atq̄ ab omnibus ubiq̄ gentium colatur. Rarò enim in scripturis uoti nomē reperies, cui Dei laus itidem coniuncta non sit. Cæterum quoniam cuius anima temperamenti sit, quid uè de Deo sentiat, nō clarè admodum discerni potest, idcirco addita est aduersitatum lima, cuius quidem dente uel ad uiuum usq̄ interdum corrosa, quò se uerrat, plerunq̄ ignorat: eam obrem à Deo, ut est animarū amantissimus, ne tota in scobem exeat, admonetur.

Inuoca me, inquit, in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me.

B Duos hîc mihi uidere uideor fidei gradus, ad animarū perfectionem necessarios: alterum enim, quò certò credant sese occultis spiritus stimulis ad amplexandam crucem animari, inuitariq̄: alterū uerò, quò suam non ignorantes infirmitatem, nusquam sibi sperandum esse in ipsa ferenda cruce auxilium, præterquam à Deo, persuasum habeant. Qui Deus ita nostri cupidus est, ut non solum nos periculi incautos admonere soleat, uerum etiā sese nobis exhibet in aduersis defensor: qui tamē haud multa quidem à nobis propterea exigit, neq̄ multi laboris ac curæ, ut olim illa erant Iudæorū, sacrificia, uerum id tenue & solum, ut, reiecta prorsus cæterarum rerum spe & fiducia, ad se tantummodo confugiamus, sibiq̄ pro reportata ab hostibus uictoria, gratias saltem habeamus, si aut referre, aut agere molestum est. O certè leuissimum Euangelicæ pietatis iugum, in quo nimirum aliud nihil tam efficax & salutare requiri uideo, quam fidem. Vide, te obsecro, mi lector, quam abbreviatū sit factum uerbum Domini. Inuoca me, inquit, in die tribulationis. Sed quid, suauissimè Domine, nobis inde erit sperandum? *Eruam te.* O immensum beneficium, sed eo quoq̄ immensius, quò is qui promittit, Deus est. Verum num in me aliquid est, quod te dignum tibi rependî queat? Est sanè: me honorificabis. En igitur laudis sacrificiū, en uota, en promissiones, de quibus superius mentionem fecit spiritus, dicens: Immola Deo sacrificiū laudis, & redde altissimo uota tua (censent quidam orationes has esse Deo factas pro salute nostra) Vnde in uotis nuncupandis Dei potissimum honos, quæ nostra est salus, quæri debet, non leuitas animi, aut subita parumq̄ cogitata, ut sic loquar, præcipitatio mentis. Hæc sanè me edocuit spiritus.

Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?

Iustitias meas, statuta mea. uertit Fel. Alius ex Hebræo, legem meā. Paraphrastes uerò constitutiones meas. Hæc enim omnia idem significant, legem scilicet diuinam, quam postea testamentū appellat uates: hoc est, fœdus illud æternum cum Deo percussum, quo homo se ui fidei per Euangelium seruatum iri credat. Iustitia quippe nostra à Deo gratis per fidem, quæ summa est diuinæ legis, originem habet. Sunt etiam qui iustitias meas, cæremonias meas uertunt, nō quòd

M m

E ab ipsis mortalium iustitia, quæ à fide est, proficiscatur, sed quia hæ nostram in Deum fidem ac pietatem, ut ualent, testentur, modo à pio animo ac religioso peragantur. Verùm quia omnia quæ sunt Dei, atque ad eius cultum spectant, munda omnino esse debent & pura, utpote animarum candorem secum afferentia, eam ob rem ab animis iuxta & corporibus optimè purificatis & mundis tractari illa debent: secus uerò ab arroganti corde ac superbo, quæ est letalis animæ pestis, addo & à corpore libidinum maculis inquinato, contrectari doceritq;, maximū est scelus: quare non immeritò, qui talis est, à Deo hîc arguitur. Quare, inquit, tu, hoc est, qua fronte tu immundus, tu impurus, tu inquinatus, meas audes enarrare constitutiones, quæ mundæ natura sunt, puræ & castæ? Cur uel nominare quidem, multò magis edocere meū, quod cum meis pepigi, fœdus præsumis? Tūne polluto illo ore, quod maledictione & amaritudine plenum est, incircuncisisq; labijs, meam non erubescis prædicare legem, meumq; testamentum, quod sanctum est, sanctosq; proinde suos esse buccinatores & uult & præcipit, diuulgare? Ridiculum planè, alios ad morum culturam atq; ornatum instruis,

Tu uerò odisti disciplinam. & proiecisti sermones meos retrorsum.

Tu prædicas non furandum, & furaris? non scortandum, & scortaris? Disciplinam hîc poni pro correctione intelligas, ut hinc duos potissimū improbitatis in improbo gradus uidere liceat. Primus igitur cum uideatur esse ad pietatem accessus, admonitiones sedato ferre animo, atq; subinde Dei uerbum amplecti: ita ad impietatem primus is est, proborum correctiones auersari, atq; propterea ad secundum statim prouere, qui est uerbi Dei neglectus. Cæterum hîc inter reliquos Dei hostes taxari hypocritā iudico, quē per emphasim peccatorem nuncupat spiritus. Solet enim is qui huiusce generis infectus est inquinamento & uitio, ad suam obtegendam prauitatem artificiosissimè Dei uerbo uti: cum totus enim intrinsecus sordidus sit & superbus, omnium tamen purissimus ac mitis, nempe qui suis in sermonibus, in actionibus, in moribus, nil nisi sanctimoniam præ se ferre uideatur, à leuissima censetur turba. Si quidem externū hominem illum spectes, neminem unquā in exhortando, in conuersando, in corrigendo, uel mansuetiorem, uel doctiorem uidisti. Sed quid si secreta illius cordis intueri posses latibula? statim, opinor, iurares non tantū aperta malè olere sepulchra, quantum malè olet hypocritæ animus & mens, meritò is igitur à spiritu arguitur. Tu, inquit, qui cæteros doces, teipsum non doces? Tu qui omnem odisti correctionem, meaq; post tergum proiecisti uerba, tam temerario ausus es imperio meam proferre legem? cæterisq; bene uiuendi normam præscribere, cum tu ea in parte, quæ mortalium fugit oculos, malè uiuas, imò profus mortuus sis?

Si uidebas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.

Succurrit hîc mihi alius turpissimus hypocritarū mos & consuetudo, qui cum cæteris interdum tum doctrina, tum dignitate aliqua insigni præstent (à seruatore fures & latrones appellantur) infelici turbæ facilius imponere consueuere. Nam si factò ipso non furantur, aut pudore aut metu detenti cum scortis consuetudinem non habent, assentiuntur tamen animo habentibus, applaudunt, inuidetq;, ac turpi quodam mentis afficiuntur oblectamento & cōsensu: & sic cum agni foris appareant, intus tamen sunt lupi, & si quod aliud rapacius inuenitur animal. Rursum duo hîc mala in uniuersum penitus orbem debacchantia, è quibusq; tota reliqua uitiorū sentina erumpere uidetur, à spiritu in medium produci uideo: alterum quidem immodicæ habendi cupiditatis: alterum peruersæ libidinis. Nam dictionem illam, quam noster interpres uertit, adulteris, cum scortatoribus, uel cum fornicatoribus Hebræis est. quanquam nō me latet maximum omnium, quæ effræni in libidine peraguntur peccata, adulterium esse. Quæ dicitio uisa est placuisse, cum nostro, Paraphrastæ, qui sic reddit uersum: Si furē usquam uidisti, illi te adiunxisti, & fieri furti particeps cupiebas, & socius factus es illorum qui alienas stuprare solent uxores. Deme itaq; ab homine intemperantiam

A tiam habendi, ac libidinem, nescio in quod aliud uitiorum genus delabi queat. Et ut quidem nulla alia peccandi licentia ab hisce duabus tanquam belluis, uirtutum omnium amoenitatem deuastantibus, deriuari possit, quæ tamen sequuntur, necessario contingere opus est:

Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos.

Sedens aduersum fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum.

Quid non peierant cupidus & libidinosus? quid non fingunt? quid non mali machinantur, quò suum aliquando sopiant æstum? Omitto prudens largas auari libidinosiç pollicitationes, quibus decepti nonnunquam ciues, ciuiumç uirgines, eò interdum desperationis adiguntur, ut abiecto pudore, legumç metu, illi egestate coacti publicum exerçant latrocinium: hæ uerò corruptæ atq; delusæ, quia uni nequiuertunt, omnibus sese uulgò prostituunt. Os igitur impij, hypocritæ, auari, simulatoris, abundat malitia, fucosç omnem suum conuoluit sermonem: fingit, subridet, dolosç tandem ea connectit arte atq; impudentia, ut ne suis quidem uterinis parcat fratribus. Vide, mi lector, mecumç time, confidens in quàm tetrù cadat profundum ille, qui proijcit sermones Dei retrorsum, qui disciplinam auersatur, qui polluto audet ore ac turpi, puram, sanctamç edocere legem. Vides ne quomodo & supera & infera, sursumç deorsumç perturbat & confundit? Atqui ut melius illius intelligatur pueritas, additur hîc uerbum, sedens: quod sanè maximam præ se fert arrogantiam, & est ac si dicat: Cum prauus nimirum sis, ac turpissimæ tibi uitæ conscius, audes nihilominus (nefas) tanquam doctor aut iudex, in multorum conuentu sedere, omnes carpere, calumniari, mordere, damnare tandem, si quos uides, aut suspicaris saltem, tuæ aduersari libidini atq; ambitioni. Quid? adeò omni exutus es humanitate, ac Dei metu, ut etiam eisdem ipsos, eodemç enutritos lacte fratres, opprimas cum cæteris, atque eis illudas? quod quidem sæuitiæ genus quò penitius consideretur, eadem repetitur sententia: alioqui sat erat dixisse, aduersus fratrem tuum loquebaris. Scandalum porro dictio, Hebræis est calumnia, seu opprobrium. Vnde sic reddit Paraphrastes: Et filium matris tuæ facere infamem nitebaris. Cæterum mater hîc est non tantum illa quæ mortales gignit filios, uerumetiam quæ immortales, quæ est Ecclesia, fidesç, atque eadem, eiusdemç professionis religio, cuius uirtute fratres omnes sumus in Christo. Videant igitur quid agant hi, quorum ea uidetur uitæ ratio, ut fratres opprimant, illorumç nomen uulgò traducant. Videant, inquam, quid in sequentibus huiusmodi nequitia homini comminetur Deus.

Hæc fecisti, & tacui: existimasti inique, quòd ero tui similis.

Arguam te, & statuam contra faciem tuam.

Peccata tua scilicet, ut addunt Græci. Hebræis eadem fermè est litera cum nostro, ab aliquibus tamen additur, me, ad hunc modum: Arguam te, & statuam me contra oculos tuos. Diuus uerò Augustinus hunc interpretatur locum hoc sensu: Ostendam, inquit, te tibi. Omnia quidem hæc eò, utcunq; sit litera, spectare uidentur, ut maximam animi confusionem tunc fore asserant miserrimo illi, cum eius scelera Deus punire decreuerit, qui interim ad eius conuiuens peccata, dissimulansç non uidere quæ turpissimè ab illo perpetrantur facinora, tacet, ut sic saltem cognita diuini iudicis patientia, confusus resipiscat: uerum nihil plerumque agitur: obduratus enim in malis non solum omnem abiecit bene uiuendi legem ac rationem, uerumetiam cæcus omnino effectus putat Deum sua approbare scelera, aut ut homines solent, cordium secreta non uidere, quòd statim non puniat. hinc itaque ea exorta est Dei reprehensio, acerba nimirum ac terrificam: Hæc fecisti, inquit, ô scelerate, & ea quidem coram me: attamen tacui, dissimulauisç, finxi me nō uidere, ut uel eo modo, mea deuictus mora & paciētia, ad pœnitentiā accederes: uerum tu nihilo secius commolitus, durior effectus es. Nam quia ad tempus tua dissimulaui scelera, me tibi similem esse, nampe stolidum ho-

C minem & incogitantem existimasti: sed se aliter res habet: te enim, ut me decet, qui omnia quāuis abdita & secreta cognosco & iudico, arguam, castigaboq̄, ac tuam ad maiorem mentis confusionem & metum, tua ordine omnia tuos ante oculos sic disponam flagitia, ut singillatim ea dinumerari queant, teq̄ tibi tunc noscere faciam, qui res modò illas, quas tu turpiter tuam ad immensiolem aggregas miseriam, me omnino fugere arbitraris. Verùm ne id contingat, ô uos hypocritæ, ô uos simulatores, ô quorum facile ora concinnant dolos, quiq̄ abieciſtis sermones meos retrorsum,

Intelligite qui obliuiscimini Deum,

quæ loquor. En iterum expecto, taceo, dissimulo, si fortè, ô stupiditatem hominum, quid amplius uobis facere debui, & non feci? Intelligite iam tandem, ô stulti, & tardi ad credendum,

Ne quando rapiat, & non sit qui eripiat.

Raptante enim Deo, uosq̄ ad æternas protrudente pœnas, quis tam ualidus est qui uos eripere, deq̄ cruciatibus illis infinitis eximere possit? Rapiam, legunt Hebræi, & melius quàm noster, ut personæ mutatio, quantum fieri potest, uideat. Rapiunt porro animas, ad seseq̄ pertrahunt per carnis oblectamenta interdum dæmones, uerùm Deus ex illarum numero eas, quas sibi ab æterno suas esse nouerat, eripit. Cùm rapit uerò Deus ipse, nemo est nisi ille qui raptus est, qui eripere queat. Rape igitur me, ô Christe, sed non eo modo, quo rapere simulatores istos, Epicureos, uentri deditos, & fraudulentos, ad æternā scilicet mortem, comminatus es: sed eo quo tuos, ut tui sint, tecumq̄ commorentur, & rapis, & ut libenter, sponteq̄ sua rapiantur, tuo accendis igne, & inflammas spiritu. De istiusmodi enim hominum genere, ita à sanctissimo tuo spiritu rapto, illud quod sequitur abs te dictum minimè ambigo.

D *Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendam illi salutare meum.*

Et qui posuerit iter (uertit Fel.) ostendam ei salutare Dei. Alius ex Hebræo, Et qui rectā graditur, illi exhibebo salutem diuinā. quò hinc perpendas, nemini unquam defuturam Dei opem, modò ille pro uirili parte conetur, fidemq̄, quæ uia est recta, mordicus teneat. Secus tamen uidetur intellexisse hunc uersum Paraphrastes. Quicūq̄, inquit, mihi animi offert gratitudinem, is me uerè honorat, & rectā it ad me. Verùm in idem hæc omnia recidunt: nam illud uerū, sincerūq̄ diuinæ esse laudis sacrificium atq̄ holocaustum arbitror, quoq̄ Deus sua in religione uerè, casteq̄ honorari cupiat, cùm homo totus, quantus est, illis quæ ab igne fidei descendunt, mancipatur obsequijs. Qui talis est, taliq̄ mouetur affectu, quicquid iam uiuit, id totū Dei est laus & sacrificiū: ad quod sanè immolandum, me in superioribus inuitauit Dei spiritus dicens: Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo uota tua. Intelligo, intelligo benignissime domine, intelligo quid tuus sibi uelit spiritus, quid ue à me requirat, id scilicet, quòd abiecto mundo, calcatoq̄ uite fastu, & me quoq̄ penitus neglecto, totus, ea qua sum mensura, super aram fidei, in qua amoris ignem perpetuò ardere uoluisti, iuguler, in teq̄ moriar. Nam certè in te emori, tuumq̄ ad honorem sensus hos brutos macerari, uera est uita, uera religio, uerum ad te iter. O si id mihi, anteq̄ è mortali hoc demigrem corpusculo, contingat, ut iam tandem, contemptis mundi huius miserrimi iniurijs & lenocinijs, spretaq̄ improborum audacia atq̄ impudentia, qua exterrita interdum anima in iustitiæ itinere lassescit, ad te qui solus suspirantium animarū refocillator es & consolator, accedam propius, in teq̄ liberè transiens, peccato prorsus moriar. quod quidem illud iter est, quo arrepto, id mihi supra omnem suauitatem suauissimum pollicitus es dicens, Ostendam illi salutare meum: quod sanè tuum esse filium Christum Iesum omnium seruatorem, &

scio, & amplector: cui tecum laus sit perennis, unā cum utriusq̄ spiritu, & honor & gloria in secula seculorum. Amen.

A PSAL. LI. Psalmus Dauid, cum ueniret ad ipsum Nathan propheta, quando ingressus fuerat ad Bethsabee.

Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam.

Non est, opinor, tam profligatę uitę homo, qui hoc psalmo medul-
litus inspecto & gustato, non ad sua protinus execranda scelera mo-
ueatur, atq; ad exemplum tanti regis, ut fuit Dauid, ad implorandam
Dei clementiam non se accingat. Quot enim syllabę aut apices literarum in hoc
diuino insunt psalmo, tot ignita mihi uidentur esse iacula. Haud insolens id qui-
dem: uerba enim quę ab amaritudine uerę pœnitentię, à cordęq; seriõ contrito
proficiscuntur; istiusmodi armata sunt robore, ut ipsas quoq; res inanimas, ne-
dum corda humana, cõmouere sint apta. Dauid quidem, tantus scilicet uir, tam
diues, tam sapiens, tam barbaris formidabilis, tam immensis à Deo donatus bo-
nis, en quomodo suę prorsus oblitus dignitatis in fœdissimũ carnis lapsum mise-
rẽ prouit: cui & homicidium fidelissimĩ atq; adeo religiosissimĩ addidit militis.
Arca (inquit uir ille) Dei, & Israël & Iuda habitant in papilionibus, & dominus
meus Ioab (is enim totius exercitus Dauidis imperator erat) & serui domini
mei super faciem terrę manent, & ego ingrediar domũ meam, & comedam, & bi-
bam, & dormiã cum uxore mea: O animũ certẽ piũ & generosũ. Is tamen ita
de Dei religione & cultu, addo & maiestatis regię optimẽ meritis, ab ipso (illius
antea stuprata uxore) obtruncat rege, seu ipsius iussu ad Rabath mœnia hostiũ
sagittis confossus occubuit. Putas ne subito regem, horrendum post adulterium,
strenuĩq; militis occisionem, ad cor rediisse: non credo: nam nuncio mortis Vrię
à castris allato, misit, ut sacra refert historia, & introduxit Bethsabee in domum
suam, & facta est ei uxor, peperitq; ei filium. Verũm à uate Nathan, orto iam pue-
ro, admonitus, à lætis se statim hymenæis ad luctũ dedit, suamq; Deo detegens
B turpitudinem, in illa amarissimã ab ipsis consternati cordis radicibus eruta pro-
rupit uerba: Peccaui Domino. Quę sanẽ uerba cum attentius considero, tot ge-
mitus, suspiriaq; interiacentiã uidere mihi uideor, quot elementarię in eis posi-
tę sunt literę. Tamen non contentus (ut erat uerę resipiscentię typus & imago)
huiusmodi suũ notis detexisse peccatũ, atq; subinde à uate audiuisse, Dominus
quoq; transtulit peccatũ tuum, non morieris: arrepto psalterio, hanc lachrymo-
sam Deo cecinit odam: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam
tuam. Parum dicit, sed multum præ se fert: magnam enim implorans misericor-
diam, magnum suũ fuisse delictum innuit, magnamq; miseriam. Magnum, in-
quit, peccatum peccaui, idcirco tuam magnam, o Deus, imploro misericordiam.
Magnis sanẽ uulneribus hinc inde sanie defluentibus, magna peropus est cura
& medela: quam quidem totam tua in bonitate ac misericordiã sitam esse nõ am-
bigõ. Et hæc pro dictione, magna, exponenda sint dicta, quę in Hebræorũ co-
dicibus non inuenitur, sed id solum, Miserere mei Deus secundum bonitatem
tuam, & secundum amplitudinem miserationum tuarum dele transgressiones
meas: quod noster interpres uertit,

Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.

Multitudinem hęc uocat Dauid diuinarũ miserationũ largitiones, propterea
quod Deus multifariã sua uti solet misericordiã erga uerẽ pœnitentes. Quemad-
modum enim uarię sunt diuinę legis transgressiones, ita uarijs utitur modis
Deus ad nostram subleuandam miseriam. Clamat igitur misera anima: O Deus,
cuius conspectũ, quo etiam abditissima permeas, non sum ueritus, cuiusq; offen-
sionẽ tam parui duxi, pro nihiloq; habui, ut in profundam peccatorũ uoraginẽ
& barathrum me mea sponte coniecerim, quod me uertam: Peccaui, multumq;
peccaui, atq; iterum peccans peccaui supra modũ. Ad quẽ uerõ pro tot meis am-
plis, nefandisq; peccatorũ maculis abstergendis confugere debeo, nisi ad te, qui
natura, contra hominum morem, misericors es, & multus ad ignoscendum: Ego
enim cum totus perditus sim, atq; à iustitię semitis prorsus extorris, id spei nihĩ-

Comminus tantillæ, meo in afflictio peccatore non omnino extinctum esse tuo mune re sentio: quo certè utcunq; animatus, tuam audeo etiãmnũ ego omnium miserimus compellare misericordiam, clamorq;, ac quanto possum eiulatu ingemino: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.

Amplius laua me ab iniquitatẽ mea, & à peccato meo munda me.

Suam exaggerat uates, hisce repetitis eiusdem significationis uerbis, causam & dolorem. Etiam, inquit, atq; etiam laua me, meamq; abluens iniquitatẽ, quicquid à me peccatum est, expunge. Mea enim, fateor, & semel & bis atq; iterum delesti scelera, ego uerò omnium ingratisissimus cecidi iterum. Quare tu, qui dixisti, In quacunq; die ingemuerit peccator, omnium iniquitatũ eius non recordabor, mearũ ne recorderis, quia ingemisco, quia mei me peccati dispudet, illachrymo, totamq; hanc nemorosam suspirijs & fletibus impleo solitudinem. Nec mihi certè meãq; ob cõmissa facinora miserix quietem ullam, aut consolationem polliceri debeo, donec abs te audiam, remittuntur tibi peccata tua. Munda me igitur, ô animarum purificator, meiq; miserere:

Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.

Ego enim qui hætenus cæcus fui meiq; peccati notitiã aut non habui, aut me habere dissimulaui, en ad cor reuersus immensam illius cognosco, consideroq; turpitudinem, cuius uis & periculum, ob oculos perpetua, ueluti Alesto, scelerũ meorũ ultrix, meo ingenti uersatur horrore. Adest, adest in anima continua, quæ die noctuq; meam dilacerat conscientiã, transacti facinoris memoria, mortisq; chirographum, ac certa, peracerbaq; ni tu eximas, damnatio. Quòd si fortè mea hæc miseria eò crudelior, quò diuturnior, uulgo est ignota, num te, ô secretorum omnium cognitor, latere potuit? Etenim

D *Tibi soli peccaui, & malum coram te feci.*

Te uidente (heu scelus, si me spectro, inexpiable) te uidente, inquam, peccare non sum ueritus. In te, in te unum, tuis neglectis inspirationibus, peccaui & malum corã te feci. Te iudice, te ultore, te omnia ab excelsio tuæ maiestatis folio inspectante, collibrantẽq;, sceleri scelus addere non erubui. Quid agam? quem implorem? ad quem confugiã, nisi ad te? quẽ etsi ego impudentissimus omniũ tam nequiter offendi, atq; irritaui, pium tamen esse, atq; ad parcendum facilem, benignẽq; liberalem certò scio. Parce itaq;, ut pollicitus es, miserere, ac meam delens iniquitatem, amplius laua me ab iniustitia mea, & à peccato meo munda me,

Vt iustificeris in sermõibus tuis, & vincas cum iudicaris.

Veniã certè, mi Domine, condonaturum te uerè sua scelera cognoscenti, & serio confitenti, iam à prima rerum origine promisisti. En ego igitur qui peccaui, qui malum coram te feci, qui peccatũ meum cognosco, detego, detestor, atq; ex animo fateor. Illam, illam tuã ab æternis promissam seculis meo iure peto ueniã. Si quidem mea mihi prorsus condonaueris scelera, ut es pollicitus, misericordiamq; mihi perfido præstiteris, meritò æquissimus iudicaberis, in seruandisq; promissis, susq; deq; constantissimus, qui forsan ab impijs durus, implacabilis, atq; ad seruanda promissa meis offensus delictis, durus & difficilis iudicaris. Ve igitur tuam ad contumeliam improbi nequicquam id obganniant homines, miserere mei, & tuam me in gratiam, meis mihi omnibus remissis peccatorum debitis, admitte. Quantum porrò ad me attinet,

Eccẽ enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.

Si meum quidem ortum, ortum autem? si meum potius turpem, in peccatisq; unã totum cum secundinis illis sordidis matris meæ prouolutum intueor, recordorq; conceptum, mirum nequaquam uideri potest, si à genuina carnis illecebra stimulatus, tractusq; deliqui: uerum cum tuam contra contemplor bonitatẽ, misericordiamq; mihi immeritissimo toties præstitã, uerso animo, mihi uideor (pro scelus) in tam altum desperationis mea culpa proruisse barathrum, ut resipiscentiæ

A scentiæ iam spes extet nulla. Idcirco non iam mirum solummodo esse debet, si toties emundatus, iterum atq; iterum in idem reuolutus sum lutum, sed etiam mirum in modum admirandum, planèq; stupendum, atque omnem omnium quod superet admirationem. Quis id credat, tenero adhuc nondumq; animato in utero materno conceptui adhærescere peccatum? simulq; cum puero & crescere, & enutrirî? Heu ineuitabilem peccati sordem. Ecce, ô misericordissime, in iniquitatibus conceptus sum: num id diffiteor? Te, ut sic dicam, anteaquam possem, aut uellem, occultissimo quodam reatus genere offendi: neq; id sanè infior. Quid? Non ne mea quoq; genitrix in ipso conceptionis æstu & calore, toro sacro, cui cupiditas, quæ pœna est peccati, annexa est, abusa, in te deliquit, peccatoq; obnoxia fuit? Num itaq; mundum de immundo conceptum semine, immundo ab utero exire absq; peccati macula potuit? Verùm ô illa satis prima fuisset miseria, neq; ego omnium ingratisimus alia alijs accumulassem delicta, in immensumq; exaggerassem. Attamen sint illa quidem immensa, sintq; a deo immania, ut ultra progredi nequeant, num mihi propterea despondendus erit animus? nunquid tuarum omnino pollicitationum mihi excidet memoria? minime id quidem omnium: nam

Ecce ueritatem dilexisti, incerta & occulta sapientia tua manifesta sti mihi.

Edoctus nimirum abs te, qui mihi haud rarò subterraneis tanquam cuniculis, rerum uulgo omnino incognitarum scientiã, sapientiamq; instillasti, nescire haudquaquam possum, te ueritatem diligere: hoc est, quæcunq; olim pollicitus es, te stabili firmoq; seruaturum consilio ac decreto. Hoc sanè posito, quid ultra uereor? quid, inquam, ad te pro exoranda uenia, quam semper promisisti, promittisq; continuè, ab Amoræorum castris transfugere dubitor? Sed quoniam tua absq; ope id tentare uelle, summa esset temeritas & scelus, tu, non alius,

B *Asperges me Domine hyssopo, & mundabor: lauabis me & super niuem dealabor.*

Olim enim duobus oblati passeribus pro sacrificio purificandi à lepra, ut in Leuitico legimus, ex illis alter (hic Christus erat) in uase occidebatur fictili super aquas uiuentes: alter uerò sic uiuus, qui humanum spiritum per Christi mortem ad uitam resurrectorum, ut inquit Radulphus monachus, portendebat, cum ligno cedrino, coccoq; & hyssopo in sanguine occisi tingebatur, quoq; ille, qui affectus erat lepra, conspergebatur. Hyssopus porrò, herba nimirum humilis, odorisq; non insuauis, ac natura petrosi innascens locis, fides est, qua nostra, ut inquit Petrus, purificantur corda. Hesychius uerò diffinit hyssopum boni odoris, gratiam spiritus, cooperatricem emundationis nostræ esse: utrunq; enim uatis intentioni seruit, qui ut erat mysteriorum legis doctissimus, clamabat se minime iam amplius hircorū aut taurorum carnificina, sed fide potius in Christi sanguine & morte intincta expiari posse, mundariq; à peccati labe ac lepra. Si, inquit, tua gratia, ô Deus, ac fide, tanquam hyssopi fasciculo in cruore Christi madefacto, ueluti consummata, perfectaq; expiatione, resperferis me, measq; notas dilueris, mundus ac tutum efficiar, niueq; ipsa candidior euadam, modò tu meam hanc (quid à me possum?) diluas maculam. Scio, scio (inquam) purificationem omnem animarum in fide Iesu Christi sitam esse: qua sanè impetrata,

Auditui meo dabis gaudium & lætitiã, & exultabunt ossa humiliata.

Mirum quàm immensam animo concipiat lætitiã peccator, qui post longum in lachrymis mœrorem, post suspiria, post gemitus, singultusq; à cordis penetralibus euulsos, audit tandem in spiritu cõsolationis uerba illa: Dimissa sunt tibi peccata tua, uade in pace. Hunc uersum clarius reddunt Hebræi: Fac me, inquiunt, audire gaudium & lætitiã, exhilara ossa quæ tu percussisti. Hebræi enim, quoniam optandi carent tempore futuro, Indiciatiui uti solent, ut in hoc psalmo uidere est. Ceterum nullo alio affectu, ac motu interiori tam prosternitur corpus, quàm cum mœret animus, & tristis est. Spiritus, inquit, tristis exiccata ossa, nedum carnem mollem, ac minimo cuique morbo expositam. Quare

Mm 4

C illiusmodi efficaciam mœror est ac tristitia, qua in sua deflenda peccata stringitur ex animo pœnitens, ut corpus planè totum pallore & macie tabidum, prorsusq; informe reddat, ac usque ad ossa penetret, ipsaq; concutiat & conturbet. Auditis postea uerbis uitæ, quibus ingemiscenti animæ, seseq; absq; ulla sui commiseratione in pœnitentiæ labore maceranti, à spiritu dicitur, Vade in pace, iam amplius noli peccare, omnia quamprimum serena fiunt: exhilarescit anima, carnisq; suus obducitur uigor, atq; ossa ipsa nuper à Deo, ob metum iudicij percussa planèq; pertrita, consolidantur, & ut sic dicā, letitia gestiūt. Quod si quidem tam pulchrum corporis habitum ob condonatam nobis peccatorum ueniam nanciscimur, quid de interiore mentis pulchritudine dicendū? quid de ossibus animæ, quæ sunt illius uires, censendum? nullam certè in hoc mundo consolationē cum hac comparare posse iudico. Vnde non absq; ratione hīc clamat uates: Auditui meo dabis, hoc est, facies me audire propter remissā mihi peccata, gaudium & lætitiā, atq; proinde ipsa per se inertia exultabunt ossa, ob pœnarū metum confternata. Verū tu interim, quò facilius rem hanc iterum queam assequi,

Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

Ne sis, inquit, acer nimium peccatorum meorum inspector, sed potius auerte faciem tuam ab eis, illa nimirum mihi ne utiquam imputans, perindeq; tegens, ac si nunquam extitissent: ea tu, qui potes, è debiti syngrapha expungens, illorū amplius nō recorderis. Peccaui, nō nego, iniquitatēq; ego infelix, prorsusq; exlex factus, meditatus sum in cubili meo: astiti uia non bonæ, malitiam subinde non odiui. Tu, quæ tuæ est perfectissimā naturæ cōsuetudo, sic ista omnia in me abluē, ut ne illorum quidem odor supersit ullus. Ad hæc,

Cor mundum crea in me Deus.

D Quam uerum illud est, quamq; omnis consolationis plenum, quod ab aureo, sapientissimōq; Christi ore sedentis olim in monte, uniuersōq; sancientis mortaliū generi bene uiuendi legem, prolatū fuit: Beati, inquit, mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt. Verū quod castis plurimam auget cōsolationis uim animis, id merum Dei munus est. Ipse enim, ut hīc uides, cor mundum in nobis creat, indiesq; magis innouat, ac nostris in uisceribus suum sanctum spiritum inhærescere facit. Vult sanè diuina maiestas nos nostro minimè duci spiritu, sed suo. Elegantes quippe mores, aut actiones quoq; honestas, addo & utiles in ciuium conuictu, atq; in Ecclesia, in medium afferre, non multum adeò difficile uideatur: sed cor habere mundum, purèq; defæcatū, atq; in cœlestibus contemplandis uegetum & exercitatum, iam id Dei est opus, illiusq; effectio, ac, ut sic dicā, creatio. Sed quia id muneris, quoad in imperfecto hoc uitæ statu uiuitur, perfectè haudquaquam haberi potest, studium tamen illud sedulum adipiscendū cordis munditiā, à Deo pro perfectione computari solet. Et ut breuiter, quæ sit cordis puritas intelligamus, in subsequentibus aperitur.

Et spiritum rectum innoua in uisceribus meis.

Est itaq; spiritus sanctus, qui & rectus, stabilis, principalis, munificusq; ut interpretatur Fel. appellatur, quiq; nostræ omnis munditiæ & candoris effector est & autor. Quocirca ad diuinam illam uisionem, in qua animarum tota cōsistit beatitudo, posse aliquando hebetum hunc nostrum peruenire intellectū absq; Dei spiritu, qui rectus est & sanctus, impossibile omnino est: uerū cum omnibus, qui ad huiusmodi mentis puritatem toto anhelant conatu, obuius sit & præsto, cœlestis orandus est pater, ut suo nobis concesso spiritu, cor, quod fordidum ex se est, mundum efficiat, & spiritū rectum, qui nos ad iustitiæ semitas reducat, nostris in uisceribus, cordisq; penetralibus, unde omnis ebullit impuritas, innouare uelit. Nam nouo semper indiget auxilio uetusta nostra imbecillitas. In uisceribus meis, uertunt Hebræi, in me. Putas hīc uatem minimū exoptasse donū? maximū id quidem omniū est. Nam cor, omni abrafā impuritate & inquinamēto, templum subitò fit Dei, uirtutumq; omniū domicilium, atq; altissimarū con-

tem-

A temptationum uas capax. Quantum certè nobis contendendum est, ne tam nobile (sordescat ut uis cætera) cœlestis numinis sacrariū, alicui aperiatur turpitudinī & peccato. Proinde die noctuq̄, uel usq̄ ad rauim, clamandum erit:

Ne proijcias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me.

Ecce quomodo absq̄ circumlocutione, quæ sit cordis mundities, rectusq̄ spiritus, exponit. Spiritū, inquit, sanctum ne auferas à me: qui spiritus secundum uarias suas operationes, cum unus tamen atq̄ idem sit, uarijs appellari nominibus à prophetis maximè consueuit. Quid sit porro à facie Dei proijci, breuibus aperit Paraphrastes: Ne destituas me, inquit, à solito favore tuo. Nam certè quidē à diuinæ manus fulcimento cor lassum non continenter sustentatum, sua in turpitudine, & fæce à terrenarum nimirum rerum amore contracta, perire necesse erit. Quod sanè beatissima uatis anima perpendens, sibiq̄ prudentissimè timēs, sic Deum rogat: Ne proijcias me à facie tua: id est, ne me ad eò obbrutescere, obcæcariq̄ sinas, ô Deus, ut de tua prorsus gratia desperem. Quod uerò quamplurimis id meruerim nominibus, à te scilicet abijci & contemni, omnes planè, ob meum iam omnibus palàm factum delictum, non ignorare possunt. Attamē de tuo inexhausto gratiarum fonte confisus, etsi sordidus, infinitisq̄ peccatorū maculis notatus, tuam clementissimam etiānum audeo compellare misericordiā, quantisq̄ ualeo mei afflictī cordis uiribus, clamo, inculcoq̄: Ne proijcias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum (sine quo, quantus quantus sum, totus immunditijs effluo) ne auferas à me, neq̄ mihi illum deneges, imò da, datumq̄ conserua: nam in illo omnem inesse sanctitatem, in me autem omnem turpitudinem & improbitatem, clarè uideo. Redde,

Redde mihi lætitiā salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

B Salutis tuæ, uertunt Hebræi. Dictionem item illam, Principali, uel libero, uel liberali, uel principe quoq̄, ut Paraphrastes, reddunt. Sic ille: Restitue mihi gaudium, quod de salute mihi per te præstanda concepi, & spiritu illo principe (cui scilicet cæteri subiecti sunt spiritus) muni me. Alijs uerò, spontaneo, seu libero, aut liberali, ut diximus, interpretari aptius uisum est: & est sensus, Fac domine, ut cōcepta de tua misericordia fiducia, de condonatis mihi peccatis, quæ est per Christum salus, læter, gaudeamq̄ tuo in spiritu, non in meo, meisq̄ uiribus, quas tandem in peccato deprehensus, luce clarius nihil eas esse intueor. Iam de mum persensi miser, quàm turpi seruitutis conditione mea obstructa fuerit anima. Verum tu nunc spiritu libero, non coacto, non humano, non seruili, non superstitioso, non timido, confirma me, & recrea. Quo sanè impetrato, quid boni non audebo? Et ut cætera, quæ tui spiritus calore, uel ab ipso durissimo improborum pectore tanquam scintillæ è flamma erumpere deberent, modò non dicam, ego certè

Docebo iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur.

O gratam sanctæ animæ sponsonem. Verus enim pœnitens, cuiq̄ à spiritu, longos post fletus, se factum esse Dei filium per gratiam redditur testimonium, atq̄ omnia propterea remissa illi esse peccata, tanto afficitur charitatis ardore & incendio, ut illud ipsum spiritus donum, quo operante se mundum effectū conspiciat, in alios effundi peccatores, ut & ipsi resipiscant ad uitam, mirabiliter expectat. Docebo, inquit, prauos uias tuas, quibus sanè ad te itur. Dicam, inculcaboq̄ ad aliorum eruditionem, quanta fecisti tu Deus animæ meæ: at contra quàm immensus, quàm turpis, quàm periculosus meus fuerit lapsus: contra uerò, quantum suauitatis, lætitiæq̄ mihi attulerit spiritus ille tuus princeps ac liberalis, prædicabo. Mirum ni meo exemplo & doctrina, impij ad te conuertantur: hi dico, qui à te iandudum auersi, ambulauit uias non bonas. At uerò tu prius

Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ, & exultabit lingua mea iustitiā tuam.

Nonnullis latinior uisa est uersio, si, exaltabit, uerteris: id curent grammatici, nos interim aliud. Videtur hīc mihi uates uelle dicere, neminem ad informan-

Cdam aliorum uitam, in his maximè rebus quæ ad animarum rectionem attinent, debere ascisci & promoueri, præter illum cui spiritus sanctus unà cum antea actæ uitæ purgatione datus sit: hoc est, cuius appetentiæ, motusq; animi, adeò per spiritus sancti præsentiam sedati sint, ut aliorum scelerum meritò dici possit & monitor & censor. Alioqui sordidus annulus sordidum, ut aiunt, digitum. Qua fronte, oro, rudis adhuc in schola Domini adolescens, aut in carnis lasciuia & luxu altus, indoctusq; & cui mille etiamnum insunt effrænate mentis perturbationes atq; ægritudines, moderandarum animarum, quæ ad perfectissimum uitæ statum conditæ sunt difficillimam illam, uiris tantummodo integerrimis debitam, prouinciam sibi sumere, uindicare, atq; imprudenter nonnunquã præripere audebit? Audent tamen nonnulli, audent indocti, audent omnium ineptissimi, bardi, attoniti, stipites, & qui à montibus incultis, a prorū more, descendentes olent haram, quiq; affectu tandem potius belluino pertrahuntur, quàm Dei spiritu. O miserrimam animarum conditionem, quibus huiuscemodi contingunt superiores. Vide igitur, ô cuius mens adhuc obscura est, & humi pressa, cuiusq; animus arrogans est, ac freni impatiens, quid tantus rex sibi antea cœlitus dari petierit, quàm ad alienam instituendam uitam sese exponeret. Petierat enim sua prius ab sui peccata, cor item candidum sibi & mundum, unà cum spiritu recto & libero donari innouariq; ut ita totus spiritualis effectus, illud tandem Deo de se polliceri auderet: Docebo, inquit, iniquos uias tuas, & impij ad te, non ad me, qui nihil sum sine te, conuertentur, meoq; exemplo tuum ad cultum certatim accurrent. Interim uerò quòd me ad id idoneum tuo afflatus spiritu sentiam, libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ. Sanguis in scripturis haud rarò pro turpi carnis operatione, naturæq; mortalis corruptela accipi solet: sanguis rursum peccatum est, summumq; scelus, atque immane aliquod flagitium, unde illud est: Sanguis sanguinem tetigit. Sanguines uerò in plurali, pro concupiscentiæ peccato ac lue, sumi cernimus. Quare Ioannes illos qui ex Deo nati sunt, ab illis qui è carnis concupiscentia, feruoreq; libidinis, secernere uolens, sic ait: Qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Quocirca uates in superioribus conquestus est dicens: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum. Etenim qui nondum prima illa infelici carnis natiuitate extincta, in qua Adæ, iræ nimirum filij nascimur, per gratiam non renascitur, totus sanè caro est, nempe carnis concupiscentijs obnoxius, in peccatis ueluti sus in cœno uolutatur. Alia igitur quærenda est natiuitas: quæ sit per Christum ex Deo, qui nouæ huius natiuitatis effector est per Iesu Christi fidem, qua operante, è corruptibili carnis ortu ad immortalem renascimur, efficimurq; filij Dei uiuentis: quam quidem nemini unquam contigisse uidimus, nisi illi qui ab innatis illis, atq; ut sic dicam, insitiuis concupiscentiarum flammis abhorrens, è carne in spiritum transire satagit, & nisu omni contendit. Verum cum id à Deo expetendum esse censeret, compertumq; haberet Dauid ab illo, qui ubertim sua elargitur dona, tam rarum sibi concedi munus ac beneficium, maxima animi anxietate, quam geminatio illa, Deus Deus, satis apertè demonstrat, & petit, & quanto ualet mentis ardore instat, uociferaturq;: Libera me de sanguinibus, ô Deus, Deus, inquam, salutis meæ. Victus enim ab effrænatis concupiscentiarum motibus, in nefandum illud, foedissimo omnium exemplo, impegi adulteriū: neq; id satis, sanguinem sanguini in super accumulauī. Nam uiro innocuo à me sceleratissimo omnium interempto, quòd mea ulterius progredi potuit iniquitas: Excelsit, fateor, id scelus scelerum omnium cumulum & summam. Me ne (heu facinus indignum) alienam constuprasse uxorem? Me ne uiri innocentissimi, atque adeò, quòd meum obtegerem peccatum, seu potius, quòd liberius meū sedare possem incendiū, non paruæ meorum ciuium multitudinis effudisse sanguinem? Verum ad me per te reuersus, ô Deus, tuam ad misericordiam confugio: nam si certè me meis à sanguinibus liberaueris, non ero ingratus, sed passim omnibus exaltabit lingua mea iustitiam tuam: hoc est, immensam tuam, quæ mea immensa deleuerit

A uerit peccata, in spiritu exultans laudabo bonitatem, qua nimirū impium gratis iustificas per fidem. Et ut sanè id quidem aptius, sanctiusq; à me queat perfici,

Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.

Vide quomodo Dauid in omnibus fermè psalmis rem, utpote religioni nostræ ad sciendum necessariam, eandem dicat, & replicet: nempe actiones illas omnes, quæ à uirtute proficiuntur, à Deo esse. Mirum, si putes te absque Deo ope diuinas posse ritè laudes celebrare: ipse enim est qui spirituales illos in mente hominis format conceptus, & desideria laudandi Deum, quæ tamen, nisi noua denuò gratia uim linguæ suppeditet annunciandi quæ à corde hausit, in anima interiore suo illo æstu cõtenta remanent. Idcirco Dauid desideriorum illiusmodi excessum in se sentiens, atq; ut sic loquar, irritamentū, illud in primis exoprasse uisus est, ut ad exuscitandum in alijs laudandi Deum ardorem, alio illo spiritus munere donaret, quò ea quæ de Deo in intimis animæ recessibus conceperat, ore proloqui posset. Nihil non quidem rerum earum, quibus diuinum extolli potest nomē, os à Domino referatū, eloqui idoneū est. Aperi, inquit Deus ad Esdram, os tuum, & bibe quo te potaero. Cui ille: Apertum est os meum, & non est clausum amplius. Ad celebrandas itaq; diuinas laudes & scitè & castè, cor prius, linguam postea atq; os à Deo moueri oportet. Cuius sanè muneris per Christum nobis erogandi typus fuit præcursoris pater, qui iussu Dei mutā prius relaxans linguam, in illud mirabile prorupit canticum: Benedictus dominus Deus Israël. En laus illa, de qua nunc loquitur uates, ab ore cœlitus referato decurrens: Os, inquit, meum annuntiabit laudem tuam, si tu mea prius tetigeris labia, aperuerisq; ac calculo emundaueris ignito.

Quoniam si uoluisses, sacrificium dedissem: utiq; holocaustis non delectaberis.

Sacrificium Deo, spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicias.

B Ex Hebræorum interpretibus nonnulli hunc sic reddunt uersum: Quoniam si amares uictimā, redderem: sed holocausta nō oblectant te. quare is erit sensus, ut elegantissimè à Paraphrasste exprimitur: Externis, inquit, sacrificijs, etiam si plura offerre coner, non placaberis: neq; hostia quæ altari imponitur, delectaberis: sed sacrificia (sic alium huic assuit uersum) quibus placatur Deus ea sunt, animus pœnitentia fractus, & cor dolore concussum & uulneratum. Hæc à quocunq; offerentur tibi, ô Deus, despiciere nunquam poteris. Vide quomodo infiniti illi sacrificiorum acerui in unum corculum, & illud quidem fractum & contusum, per Christum desiere. Dici facilè nō posset, quàm iucundè diuina intueatur maiestas cor, animæ scilicet receptaculum, quod sese duriter in pœnitentiæ labore macerans, suamq; duritiam, ob longum in peccandi consuetudine morem acquisitam, lachrymis emolliens, contundensq; in mortariolo diuini amoris, & id sanè sapientiæ pistillo, frequentiq; amaritudinis contusione, ex se toto, quantumcunq; est, suauissimū conficit unguentū, quod demum in candida fidei pyxide repositū, conditumq; fragrantissimo orationū puluere, diuino consecrat numini: fieri quippe non potest, ut cor huiusmodi cōmotione affectū à Deo despiciatur. Quid aliud senses præfagisse unguentū illud, quod mulier peccatrix, fracto alabastro, effudit super caput Iesu? Huc certè omnia Iudæorū sacrificia libationesq; ac quibus potissimū religionis fidem testabantur, spectabant holocausta, thuraq; & perpetuæ ad aras templi fumigationes. Vnde illud in primis, uel tum quidem illis in umbrosis ritibus & cæremonijs, à populo suo requisiiuit Deus, cor uidelicet contritum & humiliatum. Neque unquam tam uetusta fuit ætas, in qua, recondito quodam modo atq; afflatu, mortalium diuinum illud animis non instillauerit oraculum Deus: Fili, præbe mihi cor tuū. Vide igitur quid hîc uates præsenferit. Si uoluisses, inquit, sacrificium tibi more patrum offerri, haud multum quidem mihi difficile fuisset, uel hircum, uel taurum, uel quæuis alia iugulasse animantia: uerum tu non solum uulgaria illa, cunctisq; obuia, & minimæ æstimationis sacrificia non appetis, sed etiā nec holocaustū sacrificiorū

C omnium maximum & nobilissimum requiris. Quid igitur à nobis, quod tibi gratum futurum sit, offerri potest? Iam illud quid sit uideo: uideo enim quod afflictus cordis, amariq; spiritus, quo noster in nobis uetus cõteritur Adam, nouusq; per gratiam effigiatur, non despicias holocaustum. Sed interim quod meum atteritur cor, tuasq; ad aras maçtatur,

Benigne fac in bona uoluntate tua Sion, ut adificentur muri Hierusalem.

Eleganter id quidem à nostro interprete est uersum: nam benignè facere, est aliquem beneficijs demereri. Benignitas uerò, ipsa est munificentia & liberalitas. Optauit hinc igitur uates, Sion seu Hierusalem nō tantum mœnia erigi & parietes, quantū illa omnia quæ ad perfectum Dei cultum, ut ipse iam instituerat, necessaria uidebantur. Et ut quidem nihil non præstò fuisset, deerat tamen templum, quod tanto semper studio per se construi posse & concupiuerat, & sæpe à Deo impetrare contenderat. Verū aliud tunc ædificium, murosq; alios, atq; aliam Hierusalem ac Sion spectasse tantum uatem arbitror, Ecclesiam nimirum per Christum exædificandam: in cuius meditullio excelsa fidei turris construenda erat, murisq; circumponendi in gyro, quæ sunt angelorum excubiæ, doctorumq; labores, ac munimenta, ut inquit Augustinus, immortalitatis. Ad hæc torcular in primis, quod solus calcauit Christus, in ipsa urbis platea collocandum erat, nempe ministerium uerbi Dei, sanctissimo Christi intingendum cruore, premendumq; à domino, ut inquit Hieremias, uirgini filiæ Iudæ. Ait igitur: Sub tracto, ô domine, tuo ab hisce nostris iam consenescentibus cæremoniarum libaminumq; ritibus & sacrificijs intuitu, benefac Sion illi cœlestium uerè rerum speculatrici, & id quidem pro tua bona uoluntate, gratuitoq; tuæ bonitatis munere, quò tuæ tandem Ecclesiæ, quæ uera est Hierusalem, nostra uerò hæc umbratilis, splendor ille insignis murorum, utiq; uirtutum, piarumq; animarum, atq; altissimarum contemplationum & excessuum, appareat. O si me ætas illa in humanis adhuc agentem inueniret:

Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta, tunc imponent super altare tuum uitulos.

Tunc sanè (hem rerum uicissitudines) tunc, dico, simulatq; uenturæ illi Sion, tua sanctissima præsentia, ô Deus, quæ est bona patris uoluntas, bene feceris, murosq; illi incorruptos æternosq; circumieceris, atq; illius ciues, recti, principalis, liberi, sanctiq; spiritus priuilegio, autoritateq; prerogatiua munieris, acceptabis sacrificium, non amplius uitulorum, boumq; aut altilium, sed iustitiæ, sed fidei, sed puritatis, sed amoris. Tunc, inquam, amari cordis contritq; humiliati ac usquequaq; in pœnitentiæ dolore contracti, gratæ tibi erunt oblationes & holocausta, accensa nimirum, absumptaq; à cœlesti diuini ardoris conflagratione, atque super aras desideriorum, diuinarumq; purgationum oblata: tunc demum, imponent super altare tuum uitulos, nō illos quidem petulantes & lasciuos, sed labiorum nostrorum tuas concinentium laudes: concelebrantiumq; tuam bonā erga omnes generatim uoluntatem, cui tamen interim & semper omnis debetur honor in secula seculorum. Amen.

PSAL. LII. Vincenti. Eruditium Dauid, cum ueniret Doëg Idumæus, & indicauit Sauli, uenit Dauid ad domum Achimelech.

Vid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?

Historia hæc, quomodo scilicet Doëg inter Saulis nō modò passores, uerum etiā assentatores primus, Dauidem ad Achimelech sacerdotem profugisse, ab eoq; panes ac gladiū accepisse, regi nimirū crudeli, crudelior nunciauit minister, & quomodo sacerdotes omnes unā cum Achimelech ipsius regis iussu (scelus inauditum) obtruncauit, in primo Regum libro copiose habetur. Ea igitur indigna in sacerdotes domini animaduersione commotus Dauid, hanc mirè ardentem in Doëg ipsum, assentatorum simul & delatorum typum, cõposuit odam. Nescio enim an ulla alia possit esse perniciosior

A sior lues in aulis principum & praelatorum, & quæ magis illorū inficiat animos, quam cum libenter adulatōres delatoresq; & audiūt, & admittunt. Quot ciues, quot sacerdotes, qui innocentiaē sanctimoniamq; studentes, toti in diuina occupati sunt religione, à delatorum palponumq; malitia circumuenti, aut occiduntur, aut solum uertere coacti, ab alto iam conceptæ probitatis proposito penè auertuntur? Verùm non tantum Doëg, sceleratum uidelicet adulatorem, quantum Saulis leuitatē, in causa esse, quòd integerrimi plerunq; ciues malè audiāt, peiusq; tractentur, semper existimaui. Vnde cum uate isto sanctissimo, imò potius cum Dei filio, qui ex his quæ in terris passus est, cum ab omnibus fermè ludæis, tum à discipulo illo, qui utriusq; partis munus in magistri perniciem egregiè exequutus est, miseris subuenire didicit, in delatorē assentatorēq; inuehi atq; excandescere mihi fas sit. Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Copiosior is est Hebræis uersus, quare sic diuus uertit Hieronymus: Quid gloriaris in malitia potens, misericordia domini tota die. Idē Felix, cuius sensus sic red dicitur à Paraphraste: Quid gloriaris, & multa posse te putas per malitiā? An ignoras sua clementia omnipotentē Deum adesse bonis omni tēpore? Id cōnaturale fermè est omnibus ex malitia peccantibus, sed his potissimum qui è turpi assentandi, falsōue deferendi more, in innocuorū uitam ac nomen diutius debacchati, uictōres tandem euaserunt, ut de commisso scelere gloriā uulgò aucupentur. Eia, inquit, eiectus est nostra ille opera, uictus est, occisus est. Quis iam nobis, nostrisq; rebus aut dominio officere amplius poterit? Vicimus sanè, hem quàm faciliè: quicquid enim cōtra illum moliti sumus, noster, tanquā stolidus thynnus escam, aut fatuus polypus, abliguriuit princeps. Quid uultis mihi dare, inquit Iudas, & ego eum uobis tradam? Putas ne ludæorum principes tam execrandum facinus exhorruisse? Et sponderūt illi, inquit, triginta argenteos. Quid nostrā iam deprecamur sortē, ô innocentissime Iesu, postquā tu omniū candidissimus,

B falsi hominis & impudentissimi absq; fronte delatoris audacię, inuidentięq; scribarum & Phariseorum obnoxius esse uoluisti? Te enim per os illud nefandum tam malè habito, traducto, uendito, mortiq; adiudicato, ego ne me uel letaliter uulneratum querar? Non committam sanè deinceps, ut quis tam iniustus ex me audiat querelas. Nam misericordia Domini nō cras tantummodo aut perendie, sed tota die: ea quippe mea suffulta imbecillitate, non timebo, quid faciat mihi homo, quid ue turpissimus machinetur palpo, aut impudens delator. Non te putet homo uanissimè: nam, ut multi iam præclarissimi experti sunt uiri,

Tota die iniustitiam cogitauit lingua tua:

Nec id fati uisum est,

Sicut nouacula acuta fecisti dolum.

Iniustitiam, prauitates, seu corruptelas seu etiam contrafractiōnes, uertit Felix sermonem pestilentem Campensis, qui sic reddit: Sermonem pestilentem suppeditat sceleratus animus linguę tuę, quæ simillima est nouaculæ acutæ (culter rasorius is est) cum ad refecandam barbam adhibita aberrat, & iugulum petit. Atqui uide, quàm aptè illiusmodi uocum congeries delatori, dolosq; assentatori conueniat. Etenim concepta semel in fraudulento eius animo iniquitate, habitaq; subinde amaritudinem illam è pectore eijciendi occasione, pestiferas tandem illas iandiu præmeditatas (ita uerbum, cogitauit, in hoc loco significat) ex malitiãq; compositas corruptelas, ac proborum latè nomen & famam deuastantes contrafractiōnes, effutit lingua: quæ sanè acutæ æquiparatur nouaculæ, cuius ea est naturaliter uis, ut anteaquam aduertat, aut sentias, infigat uulnus, & id quidem, ob illius collimatam diligenter aciem, grauissimum. Quæ igitur cunque, ô impure ueterator, animo moliris, atque ore profers, ex spiritus testimonio iniqua sunt, malitiosęq; excogitata, & mortifera. Quid amplius tam nefariæ tuę consuetudini possit addi? Ecce integer, perfectęq; insignis tuę peruersitatis cumulus:

Nn

Dilexisti malitiam super benignitatem, iniquitatem magis, quam loqui aequitatem.

Hic Selha interponitur, nec id quidem absq; ratione: nam illud summā omnem iniquitatū excedit, cum quis ita improbus est, atq; ultrō profligatus: ut tamen nihil inde emolumentum omnino nancisci speres, mauult tamen alijs nocere, quam benefacere: mentiri insuper, quam id quod uerum est eloqui: adeo male infectus animus sordidior indies fit, atq; impurior. Quod sanē ex sequenti magis exprimitur uersu.

Dilexisti omnia uerba præcipationis lingua dolosa.

Apostrophe est ad linguam. O lingua, inquit, dolosa, lingua fraudis, lingua ad ipsos inflammandos orta aquarum fontes, lingua in omne scelus præcipitans, ac quicquid nacta fueris probitatis atq; innocentiae perurens, uorans, deglutiens, consumens, ad tantam ne maledicendi, impiē ue deferendi rabiem deuenire potuisti, ut nō solum fraudulenta ex more uomites, uerum etiam illa (malum) impudentissimē diligas, in ipsisq; oblecteris: Quantum cauendum est, ne in peccatis consenescentes tenax adeo inhæreat animo habitus, cui comes est delectatio, ut etiam cum nulla inde expectetur utilitas, peccare tamen potius eligamus, quam ea quæ recta sunt, atq; homine digna, agere. Brutorum certē id moris est, aut potius dæmonum, non hominis, non animæ illius, pro qua sananda uiuificandaq; mortuus est autor uitæ: qui licet (ne te id nescire causeris, o qui super grauissimum talentum plumbi simul cum iniquitate ociasis, gloriarisq; cum malē feceris) qui licet, inquam, summē misericors sit ac pius, scelera tamen ultronea non sinit inulta.

Propterea Deus destruet te in finem, euellet te, & emigrare te faciet de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra uiuentium.

Horrendis hisce translationū uocibus, dolosum illum Doëg, hoc est, perfidū delatorem atq; assentatorem, omni simul cum posteritate, iusta Dei mulcta, breuī exterminatum iri, exprimere intendit: quare aptē admodum hīc additur diapalma. Putas ne duros animos, huiusmodi terrificis spiritus minis admonitos, posse aliquando mitescere & emolliri? Heu perditos assentatorum mores: heu infelicem delatorum exitum. Propterea, inquit, id est, quia dilexisti malitiam super benignitatem, quia dilexisti omnia uerba præcipationis, lucemq; auersatus amasti tenebras, Deus æquissimus arbiter destruet te in finem: hoc est, te funditus euertet, extirpabitq; radicitus in æternum: quid? radicem ipsam tuam, nempe posteritatem, unā tecum cum fortunis è uita hac abradet, diruet, emolietur. Tabernaculum hīc uocat corpus istuc tetrum, quo etiam utitur anima tanquam malleo, ut inquit Cyprianus, ad fabricanda sibi uitiorum simulacra. Quod si pijs magis arridet animis, pro terra uiuentium (quæ sit terra uiuentium in scripturis, alias diximus) beatitudinem intelligi debere animarum, non contradico, imd cum illis in istiusmodi ualde oblecto interdum meditationibus, quæ non tantum intellectui nouam addunt rerum cognitionem, quantum quæ amorem, ac tenerum illum mentis affectum, quam deuotionem appellant, nostræ uoluntati. Quare dicendū erit, utriusq; mortis, corporeæ scilicet, atq; illius qua Deo moritur anima, mentionem hīc fieri: utrunq; enim mortis genus acerbissimum solet esse improbis, sed illud quo ab æterna excluduntur uita, acerbius. O dementiam nostram, o inexcusabilem mortalium ignorantiam. Dum enim uir probus ab improbo ex se iam profligato, impunē prælicenterq; affligitur, & malē habetur, id plerunq; accidit, ut probus à probitate, persecutionum immanitate exterefactus desciscat, improbus uerò improbior quotidie euadat: atq; ita ambo, totum uidelicet in has duas diuisum partes humanum genus, uno facto ueluti omnium globo & uolumine, in æternum feratur exitium. Proinde felicissimū illum esse arbitror, qui in tanta uiuendi difficultate & controuersia, se purū seruat: hoc est, qui stabilis in fide Iesu Christi, quicquid fors afferat, perseuerat. Durum id sanequam uidetur: uerū in eo qui nos confortat, quid nō audendum? Poterit ne mun-

A mundus, quamuis atrociter irrugiat, turbasq; immisceat, ab ea uita quæ abscondita est in Deo, nobisq; seruata per Christū, synceras deturbare animas: Neutiquā quidem: nam immunitatem huiusmodi raram, ac planè mundo insolitam, suis conciliat spiritus, qui potentissimus omnium est, non homo natura fallax & infirmus, inconstansq; in omnibus uijs suis. Selha hīc additur.

Videbunt iusti, & timebunt, & super eum ridebunt, & dicent:

Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum, sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum, & præualuit in Vanitate sua.

En quomodo uasa iræ, & ut appellat ea Paulus, contumeliæ, in commodum & salutem cedunt uasis misericordiæ & electionis. Perspecto enim nefarij hominis interitu, diuinæq; in eum animaduersione cōsiderata, timent sancti, pauidiq;, quid de se futurum sit, præstolantur. Timent, inquam, ne & sibi à iustitiæ itinere, quod per se admodum confragosum est & salebrosum, aberrare contingat. Ea enim carnis natura est, quæ uel optimis ipsis animis timorē inijcere debeat. Dum sanè nox est, & ad lucernę lumen ambulamus, quis se tutum omnino arbitratur? Videbunt igitur iusti improborū exitum, & timebunt, seu uenerabuntur, ut uertit Fel. Deum. alius uerò, stupebunt, & super eo cum risu dicent, en gigantē, qui nō fecit Deum robur suum, sed in multitudine opum suarum spem posuit, ac sceleris fidit. Præualuit uerbum, Hebræis est, corroboratus est. quare sic Fel. Corroboratus est in prauitate sua. Cuius hemistichij sensum sic reddīt Paraphrastes: Et sceleribus potentiam affectauit. Porrò risus, consensus quædam est è corde optimè sibi conscio manans, qua uir sanctus diuina approbat iudicia, in illisq; considerandis incredibilem in modum delectatur, gaudetq;, ac uanos, breuiq; desituros scelerati hominis conatus ridens, nō absq; animi stupore clamat: En uir ille, qui modò omnium tumidissimus, nempe in fortunę gremio lasciuiens, exultantiusq; sese efferens, spem omnem suam in rebus fortunæ collocauerat: en, in quā, quomodo mutata sorte factus est omnīū miserrimus, atq; eo quidem infelicior, quod illis quibus paulò antè maximo cum fastu imperare consueuerat, derisioni factus est, ac fabulæ.

Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei, speraui in misericordia Dei in æternum, & in seculum seculi.

Ille, inquit, sperauit in multitudine diuitiarū suarum, quę natura fragiles sunt, & uitreæ: ego autē in misericordia Dei, quæ æterna est ac firma. Emphatica hæc est antithesis, qua instabili improborum fortunę proborū fides opponitur. Vide cui arbori se similem faciat Dauid, hoc est, uerus pœnitens, atq; propterea Deo amabilis, & decorus. Oliua uiridis, uertit Fel. Alius uerò, frondosa: utrūq; enim perpetuā olearum elegantia præ se fert, quibus aut rarò, ut nunquā decidunt folia, nisi prius appareant noua. Aiunt quidem naturalium rerū indagatores, oleā alternare fructus leui arundinis ictu, sine ramorū læsione decussis germinibus. Et, ut melius similitudinis uim exprimat, addit, in domo Dei: hoc est, ad instar oleæ semper uirentis, baccisq; onustæ, utpotè in opimo Dei solo consitæ, in Dei speraui misericordia in æternum, infelicissimo nimirū edoctus impiorum exitu, quos sanè interim admonitos esse uelim, nihil in rebus cōditis instabile adeò esse & caducū, quantū est diuitiarum luxus, addo, & principum fauor, eorū maxime qui faciles præbent aures assentatoribus, & illis quidem quibus turpissimus est mos, de innoxijs, quicquid libuerit, deferre. Hi enim non tam delatorū quàm obtrektorū nomen meritò sibi arrogant: nomen, inquam, è libro uitæ expunctum proindeq; in tetrīs æternorū incendiorū tabulis conscriptum, Quod uerò candida illæsaq;, ac bonarum actionum ferax, in suo perstet candore atq; ubertate, tanquam felix olea, probi uiri uita, in tanta zizaniorum, tristiumq; plantarū luxurie ac fruticum posita, id totum à diuina proficiscitur misericordia: cuius ea uirtus est, per quā talis, tamq; immensus nostræ additur spei stimulus, ut in ipsis etiam penitus conclamatis rebus, in tua, ô Deus, sperare audeamus benignitate.

c Quare tuo ego huiuscemodi raro, & non omnibus cognito ditatus munere,

Confitebor tibi in seculum, quia fecisti.

Et expectabo nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.

Te igitur laudabo, tibiq; perpetuo, qui in impios id fecisti iudiciū, in meq; misericordiam, gratias agam. Tu, tu, non alia extrinsecus res aut actio, fecisti, quæ stupendo, atq; adeo grauissimo & æquissimo facta sunt consilio. Tu, inquam, fecisti, ut ego tanta in persecutionum atrocitate tua in misericordia sperarem: idcirco, quæcunq; obueniant, tuum sanctū nomen, te scilicet, tuamq; opem fidenter expectabo, non cadamq; à fiducia illa, quam tu in me, tanquā in uirenti olea surculum, inseuisti. Licet enim non tam celeriter, ut mea forsan præpropere efflagitabit imbecillitas, succurrere decreueris, expectabo tamen immobilis, illud pro certo habens, quoniam nomen sanctum tuum bonum est in conspectu sanctorum tuorum: id est, omnibus qui in te confidunt, à teq; qui sanctus sanctorū appellaris, sanctificati sunt, ad subueniendum, beneq; faciendū præstō est, atq; expositū. Nonne igitur bonū? quid bonū dico? nonne optimū, nos tuū cū patientia expectare nomen, unde tuam haurire possimus misericordiam? Non ab re quidem eximius ille tuus clamat uates: Qui crediderit, non festinet, uerū expectet dominum, qui, ut idem ait, nō abscondit faciem suam à Iacob, cui interim grata per soluatur laus honosq; in secula seculorum. Amen.

PSAL. LIII. Ad hæreditatem, Eruditium Dauid.

Ixit insipiens in corde suo, non est Deus.

Opinantur quidam hunc psalmum, eruditionē seu reuelationē calamitatis illius insignis extitisse, qua affecti sunt Iudæi à Græcis sub Antiocho Illustri, cui psalmi principium, utpote homini superbissimo & impio, conuenire arbitrantur. Alij rursus de Iudæorum populo, Christi interfectore, psalmum scriptum autumant. Alij item in tituli litera nō conueniunt: nam dictionem, hæreditatem, nonnulli congregationē, quidam uerò, ut diuus est Hieronymus, chorum interpretantur: & quidam etiam, ut se ab huiusmodi explicēt difficultatibus, instrumenti musici nomen fuisse asserunt. Verū Chaldaica aliquibus uerior uisa est translatio, quæ sic habet: Ad laudandū super ultionē impiorum, qui perturbant hæreditatem domini, intellectus, bonū per manum Dauid. Quocirca diui Hieronymi interpretationē huc optimè quadrare iudico: & est perinde ac si dicat, ad laudandū, siue ad chorū, aut choream, ut sibi uelle Græca uideatur lectio, ducendam, ob uenturū impiorum exitiū, quod in psalmo hoc prædicatur, eruditio. Vt cunq; enim uariant interpretes, exploratissimū illud est idem cum quartodecimo psalmo esse argumentū, eandemq; penē literam. Quare quæ in illo defunt, cæteris prætermisissis, hinc enarrabimus.

Quoniā Deus dissipauit ossa eorū, qui hominibus placent: confusi sunt, quoniā Deus spreuit eos.

Æquissimum hinc inter cætera narratur iudicium in improbos, qui cum trepidant timore, ut inquit uates, ubi non est timendum: dum, inquam, hominum iudicium pluris faciunt quàm Dei, in utrunq; uelint nolint, prolabuntur. Nam à diuina percussī manu, desperatī ab hac uita, amissā quoq; hominum gratia & fauore, decedunt. nec id quidem mirum: nam suapte se sponte à suauissimo Dei conspectu subtrahentes, in plausūq; hominū atq; adulatione suam statuentes felicitatē, meritō confractis ossium uiribus, quæ sunt, fauor humanus, gloria, plausus, hypocrisis: collisatq; animi uirtute ac cōminuta, quæcunq; aut cogitant, aut agūt, confusa esse oportet, & dissipata. Nam Deus, à quo ordo omnis rerum, sanctaq; proficiscuntur consilia, spreuit eos. O terrificum certē iudicium, æquissimum tamē, & uerè Deo dignum. Hinc ille erat Christi Iesu clamor in Phariseos, quorum uita omisso Deo, omisso quidem: negato potius, atq; impudentissimè, ut nunc quoq; fit, reiecto, à uulgi plausu & gratia pendeat. Quomodo uos, inquit, potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriā quæ à Deo est, non queritis? Hinc mihi etiam fas sit cum Salomone in istos auræ popularis ca-

pta-

Aptatores inuehi, rationemq; reddere, cur Deus spreuit eos. Væ dissolutis corde (ecce confusio: causam uerò huiusce confusionis adiicit) qui non credunt Deo, ideo non protegentur ab eo. En quomodo, aut quamobrem Deus spreuit eos. Ad hæc, cum dicat insipieris in corde suo, non est Deus, quænam ratio est, ut illius curam habere debeat, cui persuasum est, seu saltem sibi ipse, quò liberius peccet, persuadere nititur, non esse Deum? Tu uide, summisseq; diuinam contemplare bonitatem, quæ neminem, nisi prius ipsa spreta sit, spernere consuevit. Cui proinde summa debetur reuerentia, dignitasq;, & honor in secula seculorū. Amen.

PSAL. LIII. Vincenti. In canticis eruditium Dauid, dum uenirent Ziphæi, & dicerent Sauli, nonne Dauid absconditus est apud nos?

Deus in nomine tuo saluum me fac, & in uirtute tua iudica me.

Legimus enim in sacris annalibus, Dauidem, Doëg Idumæi prodicione, diu profugum à facie Saulis, Ceilam urbem, parua admodum manu militum, à Philistæorū obsidione liberasse, indeq; metu regis: & quia ab oraculo diuino acceperat, se breui à Ceilitis prodendū, in deserto Ziph, urbe illa ingratisima derelicta, sese abdidisse. Qui cum neq; apud Ziphæos se tutum cerneret (quis tutus unquā fuit inter proditores?) iterū relicta deserti illius sylua, in qua non diu cum suis latuerat, descendit ad Petram, & uersabatur in deserto Maon. Sed interim dum adhuc in saltu illo Ziphæorum, anceps uitæ diuersaretur, uiri illi missis oratoribus ad Saul in Gabbaa, dixerūt, nonne ecce Dauid latitat apud nos, in locis tutissimis syluæ, in colle Achilæ, quæ est ad dexteram deserti? Quod cum rescisset Dauid, in summūq; se adductū discrimen Ziphæorum prodicione cerneret, desperatis planè rebus, hanc, Deo suam commendans salutem, composuit odam, ardentem mirum in modum, ac Christi Christianorumq; persecutiones atq; iniurias portendentem. Eò enim interdum periculi proborum uitam deuenisse uidimus, ut ne quidem tuti essent, ut de Dauid legimus, in abruptissimis petris, quæ solis ibicibus peruegit sunt: adeò cœlestis pater suorum ærumnis, cruceq; illa, quam filio suo prius in delicijs esse uoluit, oblectatur. Verum quia Ziphæi, nempe innocuorum proditores, inexorabilesq; delatores, nusquam non, uel in medijs ipsis laudantium Deum conuentibus, nedum in Ziphæorum sylua, & deserto Maon, apparēt, impossibile fermè uidetur, tam uafros uirtute humana posse deprehendi ueteratores, ne dicam superari aut deleri. Quare suæ imbecillitatis conscius uir sanctus, conscius, inquam, quàm debilis humana sit uirtus, ad diuinā cōspecto periculo confugit, clamatq; cum propheta: Deus in nomine tuo saluum me fac, & in uirtute tua iudica me. Nomen Dei nonnunquam in lege ipsius est honor, laus, fama, uirtus quoq;, & potestas. Vnde illud est: In nomine meo dæmonia eijcient: id est, in mea uirtute atq; autoritate. Et, si rem altius peruestigare libet, nomen Dei, est ipse Deus: nam ipse est nomen suum. Et est, ac si dicat: Per temetipsum, aut per filium tuum (id significat apud Hebræos etiam, nomen tuum) me serua, potentiaq; illa tua, qua condita omnia territas, meam suscipe causam, iniuriasq; mihi hisce à Ziphæis illatas uindica. Contra enim Dei naturam ac morem esse uidetur, animam huiusmodi fidei ardore orantem non exaudire. Illud ne, obsecro, nos qui in alto continuis iactamur fluctibus, latere iam potest, quòd quicumq; inuocauerit nomen domini, saluus erit? Quare non absq; diuino consilio, ab Ecclesia illud replicatur quotidie euangelicum, Sanctificetur nomen tuum.

Deus exaudi orationem meam, auribus percipe uerba oris mei.

Vide, quàm non inconsultò & impudenter, sed scitè ac uerecundè sese anima ad ea quæ petenda sunt, accōmodat. Actus enim ille sublimis orandi Deum, quemadmodum purgatas planèq; nudas requirit animas, ita uerecundas & humiles: alioqui superbas, impudentesq;, & quæ à corde tumido & elato profici-

C fciuntur orationes, diuinæ auerfantur aures. Illud semper cauendum, ne nostra oratio fiat in peccatis. Anima hîc igitur tota, quanta est, in se collecta, hoc est, diligentissimè perpendens, quis ille sit, cui suam narrare orando calamitatem cogitat, sic suam orditur precationem, à consueto hominum more in orando minimè abhorrentem. Mi Deus, inquit, meam audi supplicationē, excelsasq; illas tuas, quas nefas est nisi à puris castisq; animis interpellari, gemebundæ huic meæ uoci præbe aures.

Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, & fortes quasi serunt animam meam, & non proposuerunt Deum in conspectu suo.

Suos uocat Dauid persecutores, alienos, à Dei scilicet timore & reuerentia. Vnde causam, quamobrem sic eos appellauerit, addidit: quòd non proposuerunt Deum in conspectu suo, id est, suam ut in me explerent libidinem, ex meq; pœnas, uel de his quæ nunquam cogitauî, exposcerent, nullam de Deo habuerunt rationem. Et quia id malorum omnium fons est atq; origo, diuinum scilicet ab sese abijcere timorem, Selha hîc interponitur. Quid certè sibi uelint hi, aut quam de immortalitate animorum conceperint opinionem: quid, inquam, de fide Iesu Christi, atq; eius lege sentiant, me prorsus ignorare fateor, qui, quò suas licentius expleant cupiditates irasq; fatient, eò interdum insanix adiguntur, ut Deo, Deiq; timore penitus abiecto sopitò ue, aut potius posthabito conscientix testimonio, proiectoq; pudore, toti in opprimendos iustitiæ probitatisq; studiosos, charos uidelicet Deo uiros, incumbunt: qui sanè innocui, cum ut plurimum imbelles sint atq; inermes, facile à quouis nefario ac doloso pessundantur, tyrannisq;, quos hîc fortes noster appellat interpretes, alij uerò sæuos aut terrificos, cedunt. Eheu quantum sceleris, quantum iniuriarum, quantum sæuitiæ ab his emanat uerbis, Non proposuerunt Deum in cōspectu suo. Homines, inquit

D Paraphraustes, sæui magno studio conati sunt perdere me, nō habita ulla ratione tui, ô Deus. Verùm quid multis meam execror sortem?

Ecce enim Deus adiuuat me, & dominus susceptor est anima mea.

Obserua plenam fidei antithesim. Illi, inquit, mei crudeles hostes, athei nimirum homines, atq; omni ab humanitate alieni, quibusq; nulla inest de Deo ratio & cognitio, summo contendunt nisu, meam à me tollere animam, nempe nomen, famam, uitam: Deus autem contrà, illam, ut est natura misericors, tutatur, atq; illi fert suppetias, eamq; suas in ulnas, tanquã solers nutrix pavidū infantē, suscipit & consolatur. Vbi sanè sicut in munitissimo quiescens uallo aut arce, nihilq; minus timens, quàm superbiorū hominū minationes & uulnera, suum hoc modo fidenter alloquitur defensorem:

Auerte mala inimicis meis,

Hoc est, auerte à me mala, eaq; in meos retorque inimicos. Malū enim quod in me parant, ad eos, quò sciant tandem se in cœlum expuisse miseri, redeat. Diuus Hieronymus uertit, Repende malum insidiatoribus meis. Felix item, Conuertatur malum tribulantibus me.

Et in Veritate tua disperde illos.

Mirū quàm crebro anima suis in precationibus, Deo illius audenter animo secq; obijciat pollicitationes. Iam enim uel à prima conditarum rerum effectione pollicitus est Deus, se suis non defuturum, innocentiamq; defensurum, subinde proborum persecutores absq; misericordia prostraturum. Inimicus ero, inquit, inimicis tuis. Ea igitur spe fulta anima, quòd Deus in seruandis promissionibus constantissimus sit, non iam suas dissimulat cogitationes, sed aperto ueluti corde, audet suum sic compellare amatum: In ueritate tua disperde illos. Quemadmodum, inquit, bona pollicitus es fide, illos prosterne, disijceq; penitus, ut sua tandem edocti ruina perdiscant, quàm periculosum sit cum in te sperantibus decertare. Ego autem (modò aspices)

Volun-

A *Voluntariè sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum est.
Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me, & super inimicos meos despexit oculus meus.*

En gratæ animæ testificatio, ac pro reportata salute uotum. Ultroneo, inquit, laudis sacrificio, non coacto aut timido, tuum sanctum nomen, bonum nimirum omnibus, hoc est, munificum, in gratijsq; copiosum & liberale, fatebor, ac cunctis palàm prædicabo. Alludit (credo) uates ad sacrificium illud antiquum, quod spontè quispiam sua, aut ex uoto susceptum, pro gratiarum actione Deo offerebat: cuius ritus ac mos, in septimo Leuitici capite prolixè à Mose describitur. Vbi inter cætera illud est: Si uoto, uel spontè quispiam obtulerit hostiam, eadem edetur die: sed & si quid in crastinum remanserit, uesci licitum sit. Quid uerò illa omnia prælagierint, quid ue mysteriorum portenderint, elegantissimè, ac maxima diuinorum ænigmatū cognitione, à Radulpho Flauiacensi, meæ professionis monacho, fusius pertractatur, quàm ut à me, cuius aliud est institutum, quid addi possit. Sat sit locū demonstrasse. quanquã certè nō me præterit, dictionem, uoluntariè, Hebræis esse, cum munificentia, uel cum liberalitate: quæ tamen omnia ut notat Fel. spontaneæ mentis præ se ferunt oblationem. Cæterum & Super inimicos meos despexit oculus meus, nihil aliud sibi uult quàm, optatam de inimicis meis ultionem uiderunt oculi mei. Vnde Paraphrastes: Et eius beneficio (Dei scilicet) uidit oculus meus qualia quisq; uellet in capitalibus inimicis suis. id enim omnibus fermè natura comparatum esse cernimus, ut unusquisq; sui hostis interitum exoptet. Verùm alia est, cur id optet, ratio in homine diuinæ religioni consecrato, Deoq; per uoluntatis unionem copulato: alia in illo, cuius cor continuis cum exagitetur odij stimulis, ac sese ulciscendi æstibus nō solum apertos in se hostes, uerumetiam illos quos sibi olim nocuisse suspicatur, aut pueriliter somniat, odit. Phrasîs hæc est Hebræa, quemadmodum & illa in Michæa: **B** *Oculi mei uidebunt in eam. Interim autem afflictus animus, ab iniurijsq; hominibus malè habitus, cum eodem ipso uate suos in hostes animose insurgat, dicatq;: Ne læteris inimica mea super me, quia cecidi: consurgã. Cum sedero in tenebris, Dominus lux mea est. Iram domini portabo, quoniam peccaui ei, donec causam meam iudicet, & faciat iudicium meum. Educet me in lucem, uidebo iustitiam eius. Cuius nomini gloria sit perennis, & laus in secula seculorū. Amen.*

PSALMVS LV. Vincenti. In canticis eruditium Dauid.

Audi Deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam: intende mihi, & exaudi me.

A doctioribus enim accepimus, hunc psalmū à uate compositum, cum adhuc in Ceila urbe, à se ingenti periculo ab obsidione, fuis fuga tisq; Philistæis, liberata diuersaretur. Vbi semel atq; iterum à diuino admonitus oraculo, quod nī statim ad tutiorem se reciperet locum, fore quod in hostium manus deueniret, in ipso fugæ tumultu, lamentabilem hanc Deo obtulit precationem: quam postea placatis rebus, regnoq; restitutus, musicis uoluit decantari instrumentis: sic enim in Canticis interpretatur Felix Pratensis. Umbra nimirū illa omnia futurarū in Christum atq; eius Ecclesiam persecutionū extitere. Persuaferat quidem sibi uir ingenuus propter solutæ obsidionis beneficiū, se tutum in ciuitate illa cum suis manere posse: uerùm ingratisimi ciues, uiri profectò totius humanitatis expertes ac religionis, remunerantes quasi meritum, pro beneficio exitium referre conati sunt. Vide, mi lector, quàm immensa transferendi ad nostra sensim tempora quæ hīc leguntur, aperiatur ianua. Nusquā enim tuta est innocentia, quæ tum quidem periculosius subire discrimen uidetur, cum sua obmerita peruersorū sibi hominū animos conciliaffe arbitratur. Proinde suū anima aduertens periculum, quod neq; Ceila urbe, neq; apud Ziphæos, neq; in deserto

C Maon, in monte opaco, à proditoribus atq; impetu Saulis, habitantis in Gabbaa, tuta sit, ad Deum, qui caput est Christi, cuius hîc uita, nempe obnoxia perditorum hominū iniurijs, à spiritu delineatur, pauida admodum confugit, dicens: Exaudi Deus orationem meam, & ne despexeris deprecationē meam: intende mihi, & exaudi me. Verba sunt, inquit August. tribulati cupientis liberari: de huiusmodi enim uocum repetitione familiarissima uati, non rarò in superioribus est dictum, Argumenta sunt sanè cordis extrema affecti amaritudine, exoptantisq; à timoris magnitudine asseri: quater enim eandem fermè repetiuit sententiā. Ne despexeris, ex Hebræo reddunt, ne abscondaris, seu, ne abscondas te ab oratione mea: seu etiam, ut interpretatur Paraphrastes, ne auerferis preces meas. Durum id quidem, cum princeps aut iudex à quopiam misero rogatus, abscondit se, negatq; uelle audire: proinde de illo, eiusq; causa actum esse omnino, ex circumstantibus quis non iudicet? Non est quidem doloris acerbitas cum illa comparanda, uel eo maximè, si illius causa æqua sit, & digna expeditione, & nihilominus qui pro æquitate iudicet, conuiuet iudex, precesq; non solum miserorum, uerum etiam ipsius innocentia legumq; & religionis (scelus execrandum) auersatur.

Contristatus sum in exercitationē mea, & conturbatus sum à uocē inimici, & à tribulationē peccatoris.

Heu heu, cui uel tantilla saltem de oppressis iniecta est cura? dissimulant ne omnes? siccine uestris à tribunalibus inaudita reijcitur probitas? Vno hîc ferè uerbo tota Iesu Christi expressa est uita, qui nullo districtus ocio aut labore, ab incepto pro suis negocio destitit, nunc à dæmone, nunc à peruersa Phariseorū scribarumq; astutia circumuentus, à proprio, eorūq; dilecto afflictus populo, traductus, expulsus, ab ipso demū proditus discipulo: sua tamen in exercitatione ac lueta, ne parū quidem elanguit, nunquamue à solido recuperandarū animarū deflexit proposito & amore. Cum enim legimus, **C**ōtristatus sum in exercitatione mea, à seruatore nostro dici, nonne illud confestim in mentem uenit: Tristis est anima mea usq; ad mortem? Nunquā, fateor, uidi hominis summo in dolore, addo & metu, eo præsertim quo se breui in hostium manus peruenturum præsentiscit, clarius describi morem: quem tamen expressius ex Hebræo reddi cernimus, quàm à nostro redditus est interprete. Sic enim Felix: Ululabo mouens me huc & illuc, in meditatione doloris mei. Dictionem quippe illam, quā nos legimus, contristatus, Hebræis uox est summæ consternationis animi, dolorisq; immensi testis. Præ dolore, inquit Campensis, moueo me nunc huc nunc illuc, & interorandum conturbor. Factus est, inquit scriba ille, in agonia prolixius orans. Iam non illud silendum, primos psalmi huius uersus alio ordine ab Hebræis legi, uerum quia menti uatis nihil fermè aduersatur, sic nostro suam uerborum permittimus seriem & legem, ut nihil inuouemus: qui quidem uates quamobrem contristata fuerit Christi anima & conturbata, aperit dicens: A uoce inimici, & à tribulatione peccatoris. Clarius & fusius ex Hebræo: A facie, seu à conspectu uiolentia peccatoris. Contumelias enim, diramq; uocis acerbiter in hostibus, ac minas, quibus ferè pauidi animari solent, uocē appellat uates: ipsam uerò oppressionem & uiolentiam, tribulationem: utroq; enim afflictionis genere à ludæis sæpenumero affectus fuit Christus, & nos cum illo, sed non eodem animo & consilio. Nam nos si quid acerbius à perfidiosis irrogatur fratribus, indignabundo id ferimus pectore, Christus uerò patientissimè & tacitè, maximaq; qua semper uel erga ipsos acerrimos usus est calumniatores, dilectione.

Quoniam declinauerunt in me iniquitates, & in ira molesti erant mihi.

Iniquitatem super me cadere facient, uertit Felix, & cum ira odio habebunt me. Vide improborum falsorumq; delatorum impudentiam & malitiam: non contenti enim odio illo suo inextinguibili, atq; ira qua molesti sunt bonis, addunt etiam, itaq; callidè concinnant dolos, ut quod optant, tandem obtineant, quò modestissimi scilicet uiri, & innocentes, scelera illa quæ ipsi uulgò sparserunt,

A ferunt, commisisse uideantur. quid nequius unquam auditum fuit? Quid putas aliud tunc machinatos esse Iudæos, cum Christum tanta animi rabie atq; ira, cruci affigi coram iudice succlamauerunt, nisi ut declinarent in illum iniquitatem? hoc est, ut latro, ut seductor, ut dæmonium habens crederetur. Sic nimirum in teris semper habiti sunt amici Christi, habenturq; continuè. Vnde haudquaquam mirum esse debet, si nostram intuitus fragilitatem tam pius dominus, nostramq; prorsus indutus sortem, hinc queritur dicens:

Cor meum conturbatum est in me, & formido mortis cecidit super me.

Timor & tremor uenerunt super me, & contexerunt me tenebræ.

Hi sunt nimirum affectus & motus animi, qui in constantem etiam uirum, ob falsas illi obiectas calumnias, cadere cõsueuerunt. Sed uæ uobis, qui, ut cõminat dominus, iustitiã iusti aufertis ab eo. Hinc uelim à castis mentibus, nondum tamen ad solidum pergustandum cibum eruditis, attentè quæ dicuntur expendi, ne à uario spiritus motu, unde excellentissimum illius in perficiendis electorū cordibus morem utcunq; intelligere possent, animi confusionem incautè hauriant. Solet enim diuinus ille ignis suos eousq; interdum animare, robustosq; in aduersis facere, ut in medio quoq; ipso persecutionū æstu ac flamma audeat de se illud dicere: Non timebo millia populi circumdantis me. Contra uerò, à calore illo sæpenumero, suum ad maiorem profectum destituti, etiam à leuissimo iniuriarum strepitu pauent, clamantq;: Cor meum conturbatum est in me, & formido mortis corripuit me. Timor, languor, mœror, metus, terror, horrorq; uenerunt super me, & circumdedit me undiq; pauoris caligo. Aspiciemus, inquit Esaias, in terrã, & ecce tenebræ tribulationis, & nox obtenebrata est in caligine eius.

Et dixi, quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & uolabo, & requiescam.

Aliàs diximus, idẽ penitus esse, quis mihi dabit, quod, utinã aliquis mihi det. Pennas hinc optat uates, & has auis pernicipi adeo agilitate, ut eam nequeat soluto maximè uolatu assequi accipiter: solet enim, quæ est illius natura simplex & incauta, in aère interdum pennarum leuitate oblectata, uariè sese iactare, plaudere, sulcare, & sic implicatis strepitu pennis capi. Speculator, inquiunt, occultus fraude latro sic gaudentem in ipsa rapit gloria. Huiusce igitur alitis alas miro efflagitauit desiderio uates, nempe ob id ut ex præsentis hostium periculo elapsus, longè tutiq; auolare posset. Vnde sic reddit Paraphrastes: Quare (perspecto scilicet periculo) dixi apud me, utinam dentur mihi alæ, sicut datæ sunt columbæ, ut auolare mihi liceat, & alium in locum cõmigrare tutiorẽ. Certè, inquit, procul hinc aufugerem, & in locis penitus desertis habitare potius, quàm inter hos impios. Hæc Paraphrastes, & clarius quidem quàm nostra æditio, quæ sic habet:

Eccè elongaui fugiens, & mansi in solitudine.

Alius item ex Hebræo: En longissimè profugerem, atq; ad eremum diuertem. Noster enim interpres tempus pro tempore posuit. Hinc mihi in mentem uenit quorundam feruor atq; uis animi, qui interdum uarias hominum pertæsi molestias atq; iniurias, sese à fratrum turbis, tanquam à Ceilæ urbis hominibus subtrahentes, in aliquam, ut soli sint, cõmigrant solitudinem. Hi enim duas has sibi esse necessarias non ignorent alas, alteram quidem fidei, alteram uerò amoris: quarum sanè remige fulti, quocunq; auolare contigerit, tuti erunt & quieti. Hi quippe sunt, qui non conuersionis feruore nouitio, ut meus inquit Pater, sed monasterij probatione diuturna, didicerunt contra diabolum, multorum solatio, iam docti pugnare, & bene instructi, fraternæ ex acie ad singularem pugnam eremi descendere. Sed illud mirum, quàm importunè hi procaciterq; à nonnullis montrentur digito, exhibentur, & tanquam transfugæ infames atq; apostatæ uulgo traducantur: illos autem quos cœnobijs ad liberius uitæ genus acciri norunt, summis efferunt laudibus, amant, exosculantur, donis pauperibus debitis infarciunt, tantumq; ò ineptias, dii non habent. Non sanè intelligo, in quibus uis maxime istiusmodi cõsistat apostasiæ & defectiõnis, utrum ne in illis qui spreto omnino

C mundo, ad solitudinem, locum mirum in modum erectis in Deum animis salubrem & necessarium confugiūt (qui cœnobia deserunt ut per emporia cursitent, aut quibus magis, ut ait ille, placet mulierositas, liguritiō, temulentia, cupedia, quàm mentis quies, hi meritò apostatæ appellantur) an in his potius qui desertis cœnobiorū molestijs, sese in negociosissimo uitæ genere sommergunt. Selha hîc positum, nos ad Dei iudicia simul & hominum ignorantiam contemplandam excitat. Verùm interim quòd in salo hoc vasto & dubioso nauigatur, in quo & cymbæ & corbitæ una iactantur tempestate,

Expectabo eum qui saluum me fecit à pusillanimitatē spiritus & tempestate.

Tu hîc mihi considera sanctissimi uatis mansuetudinē & modestiam, qui suas appellat uires, uirtutesq; animi, pusillas ac tenues: hostiū autem insidias atq; impetus tempestatem: quę dictio Hebræis est, repentinus, summeq; uiolentus uentorum flatus. Vnde queritur Hieremias, improborū iniurias, uentū esse urentē in uis, quæ sunt in deserto. Verū dictio, pusillanimitate, nō est in Hebræo, sed id solummodo: Accelerabo fugam mihi, à spiritu uehementi, à tempestate. Certè si res perspectè examinetur, nihil aliud sunt dæmonū tentamenta, maximè si uehementia sunt, aut malorū hominū persecutiones, quàm uentus quidā procellosus, turboue cōcitus & confusus. Quid nō perturbat dolosus dæmon: quid non delator: quid nō perfidiosus palpo, aut apertus calumniator: Fæx quidem & amurca, limpidissimū cōfundere solet oleū, si uas uel parū agitaueris. Et quia imbelles plerunq; columbæ hæ sunt innocentissimæ, quibus duæ, ut dixi, necessariæ sunt alæ, nō Icarie illę quidem molli cera cōpactę, sed spiritus glutinamento annexę, tam uarijs interdum improborum technis & insidijs, nisi forti sint animo in Deo nempe ad fortunæ ictus intrepido, succumbūt. Ideo à uate est dictū, Expectabo eum qui saluū me fecit: quò palam asserere nō uereamur, patientiam ualde esse necessariam, ac silentiū, in re præsertim tam ob inæqualem certandi conditionē confusa. Ergo tu Domine, postquā prorsus, si nos duntaxat consideramus, inermes fumus, debilioresq; quàm ut tam immensæ oblocutorū turbæ suppetamus,

Præcipita, & diuide linguas eorum, quoniam uidi iniquitatem & contradictionem in ciuitatē.

Audiant hæc delatores, audiant maledici, audiant hi quorū dentibus exposita est proborū uita, quid hîc à spiritu dicatur. Audiant, inquā, & si sapiunt, aduertant animo, quàm immedicabile illud sit uulnus, quod à diuina inferi manu. Præcipita, inquit, & diuide linguas eorum: hoc est, fac ut nihil non inconsultò, confusesq; loquantur. Nullam habeat, oro, concinnitatē illorum sermo, atq; exitū conspiratio. Legerat enim uates, quàm dira fuerit olim Dei ultio in temerarios illos, qui eò aliquando amentia deuenere, ut alter ad proximū suum diceret: Venite, faciamus nobis ciuitatē & turrim, cuius culmen pertingat ad cœlum. Dominus autē: Venite, descendamus, & confundamus ibi linguā eorum. neq; id satis quidem: Inde, inquit, dispersit eos dñs super faciē cunctarū regionū. Quocirca idem fermè hîc suis imprecauit hostibus, nō à diuinis nihilominus discedēs iudicijs, quę æquissima esse nouerat & certa. Vidi, inquit, iniquitatē, uidi disceptationes, uidi dissidia, uidi seditiones, uidi odia, & hæc omnia (prò dolor) in ciuitate illa, intra mœnia illa, in quib. pax summa esse debuerat & cōcordia. Quid ad hæc ultrà: Si em̄ ab illis, de quorū salute, meo etiā ingenti periculo, benemeritus sum, tam malè repensum est, quid ab ipsis expectari debuit inimicis: Verū postquā sic uolūt,

Die ac nocte circumdabit eam, super muros eius iniquitas, & labor in medio eius, & iniustitia. Et non defecit de plateis eius usura & dolus.

Quàm unicuiq; diligenter ex urbium dynastis ea quæ à propheta, de Ceila ciuitate, cum stomacho dicuntur, audienda sunt, an forsan illiusmodi uitiorū sordibus infecti sint eorum ciues. Iniquitas, inquit, die ac nocte: id est, continuè absque intermissione ciuitas hæc miserrima circumuallata est iniquitate, pro muro. Turpia sunt sanè in primis illius mœnia & ruinosa, uerùm ipsum forsan ciuitatis corpus minus est deforme: Minimè id quidem omnium: nam in ipso urbis

A urbis medio (medio autem) in ipsis frequentissimis plateis, locis nimirum celeberrimis ac magis conspicuis, ea insunt mala: prauitas, iniustitia, usura, dolus. heu perditam ciuitatem. Quid multa? nullum sceleris genus non regnat in ciuitate ista. Iam illud non prætereundum, alio reddi sensu literam, quæ à nonnullis ex Hebræorum interpretibus legitur. sic illi: Die ac nocte circuiui eam, super muros eius, & prauitas & molestia in medio eius. ut sit sensus: Diu in muris eius oberrauit, ut uiderem quid in ciuitate hac ageretur: Deus bone, quid malorum non uidi? Prauitatem, malitiam, iniquitatem, oppressiones, dolos, fraudes, usuras in ipso urbis centro, æternum sibi construxisse domicilium conspexi. Hæ sunt, mi lector, ciuitatum pestes quas in Ceila, de se tam malè merita, deprehendisse fatetur Dauid. Faxit Deus, ne complures in Europa Ceilæ inueniantur. Cæterum labor, ut noster uertit interpres, Hebræis prauitas est, quæ est insignis tum corporis tum animi deformitas ac peruersitas: qui enim huiusmodi mentis affectus est labe, quid nõ cum labore, æstuq; animi, molitur & agit? Verum illud, inquit uates, quod me acerbius uexat & premit, dicendum mihi est:

Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utiq;

Et si is qui oderat me, super me magna loquutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo:

Tu uero homo unanimitis, dux meus, & notus meus:

Qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum consensu.

Ambigua admodum hæc est litera collata cum Hebræis. Diuus Hieronymus uidetur hæc omnia ad falsum quempiam amicum, typum nimirum Iudæ Christi proditoris referre, de quo hîc queritur uates. sic enim ille: Non inimicus exprobrauit mihi, ut sustineam: neq; is qui oderat me, super me magnificatus est, ut abscondar ab eo, sed tu homo unanimitis. Verum in idem ferè cum nostra concurrat editione, cuius is erit sensus: Si is qui mihi palàm aduersabatur, & de quo, quin meus esset hostis, nemo non nouerat, quidpiam mali in me esset machinatus, tanquã præuisum hostem & apertum facilè uitassem. Si is, dico, quem omnes me odio persequi norunt, malum mihi intentasset, conuiciãq; in me arrogantia & superba congersisset, sustinuissem certè, eiq; celsissem, & prudens consultoq; tam uastam irarũ procellam, mea deseruere fuga & patientia expectassem: at tu homo meus unanimitis, collega, dux, qui cum arctissima mihi erat consuetudo, consiliorumq; cõmunicatio, & qui mecum unà, ut solent familiarissimi sodales, summa animorũ concordia, ad templum sanctum Dei, in quo nihil fucatum, nihil non syncerum esse fas est, conueniebamus, me, me, inquam, tam nuper tibi charum & beneuolum, insidijs aggredi ausus es? Tu, non hostis, non ille qui me odio incessabat, maledixisti mihi, & super me magna loquutus es. Illud notandum dictionem, Unanimitis, ab Hebræorum interpretibus sic ferè reddi: Tu homo sicut æqualis meus. uel, ut Felix: Tu uir secundum ordinẽ meum: hoc est, habitus honore perinde atq; ego. Illud quoq; cum consensu, cateruatim transferunt, seu, cũ cõetu: id est, multis nos comitantibus: seu etiã, cum terrore, ut diuus uertit Hieron. quæ dicitio nihil aliud sibi uult, quàm tam arctam duorum principum amicitia maxima cum dignitate coniunctã, omnibus admirationi fuisse ac terrori. Vt cũq; sit litera, quisquis ille fuerit, de quo tam dolenter queritur uates, & sanè merito, infelicissimi Iudæ typus est, atq; subinde proditorum omnium, sed illorum maximè, qui cùm amici, & hi charissimi esse uideantur, perfidissimi tamen sunt hostes, atq; eò nocentiores, quò occulti magis sunt, minusq; perspecti & notati. Quanta hîc mihi considerandi quorundam prauitatem & fraudulentiam offertur occasio, ex illo perfido, simulato, infando, facinoroso Iudæ osculo? Contrà uerò, quis tam scelerosus est proditor, fucatusue amicus, qui non pudore suffundatur, cùm recollit animo, quid modestissimus responderit Iesus? Iuda, inquit, (ô rarum atq; unicum mansuetudinis exemplum) osculo filium hominis tradis? Saxa tum quidem fleuisse arbitror, Iudas tamen ære ferroq; durior, ne parum quidem remissus, insaniens abiit, nec sanè destitit quoad è mundo

C lumen ac Solem abstulit & extinxit. Quocirca iustissimus uatis fuit dolor, iustaq; excandescencia & querela in simulatorem illum nequam & proditorem, quo tamen sic sua in perfidia derelicto, ad ceteros intermissos suos redit hostes, illisq; horrendam imprecatur ultionem, dicens:

Veniat mors super illos, & descendant in infernum viuentes.

Cùm Dauid, ob immeritas in se paratas insidias, à Ceilæ ciuibus maiorem in modum affligeretur, rei q; indignitatē uersaret animo, uolensq; tum illis tum futuris eiusdem perfidiæ posteris diuinam prædicere ultionē, illum memorabilem simul & horrendum terræ hiatus, quo Dathan & Abiron unà cum tabernaculis rebusq; suis, liberis quoq; & uxoribus absorpti sunt, in medium, quasi aliud agens, adducit. Et descenderunt, inquit Moses, uiui in infernū operti humo. Hæc nimirum ultio ea est, ac multa, ab antiquis illis seculis decreta seditiosis, & murmurantibus in Mosem & Aaron, id est, in Dei religionis & cultus studiosos. Sepeliant, inquit, uiui, funditusq; intereant. Nam in scripturis fermè aliud nihil est, descendere in infernū, quàm subito perire interitu. Idcirco Ezechiel uolens inopinatam quorundam incircuncisorum exprimere extinctionem, asserit illos descenduros ad infernum cum armis suis. Affectus est ualde ardens in prophetis. Non id quidem, ait uates, temerè imprecor, aut ira permotus, sed sic edoctus à spiritu, qui odio habet omnes peccatores terræ.

Quoniam nequitia in habitaculis eorum, in medio illorum.

Huius uersus sensus sic redditur à Paraphraste, & breuiter & doctè: Regnant enim nequitia in tabernaculis eorum, imò in ipsis penentralibus cordium illorū. Sceleratam enim quorundam uitam, deploratosq; mores huiusmodi aggrauat dictione, nequitia, quæ cum frugalitati opponatur, ad omne maleficium conuenit: quanquā malum, seu mala, simpliciter à nonnullis ex Hebræo reddi uideo.

D Modis sanè omnibus detestandæ sunt ædes, in quibus nequitiarum greges, tanquam in hara sues grunnire audiuntur. Quid, te obsecro, in domum tuam, ubi pudica cum nuru sedet uxor, ubi filij, ubi innupte filie innocentissimā agunt uitam, obscœnus introducitur scurra, & cum collusorum grege infamis parasitus: sic cicine alitur filius? Itā ne uerò in uno eodemq; residet tripode sua cum pellice mœsta coniunx? Indiciū nimirum id est, nequitiarum tumultum in medijs ipsis tui cordis penentralibus & medullis requiescere, si tamen requies illa dici debet, ab innumeris uitiorum moribus, tanquam ab importunissimis sanguifugis, die & nocte emungi, sensimq; exanimari. Hi ut lubet,

Ego autem ad Deum clamaui, & Dominus saluauit me.

Solet enim anima diutius cum mundi ærumnis & miserijs, nempe cum uarijs tum à natura ipsa, tum à dæmone, tum etiam ab illius ministris, cōmotis & appetentijs & odijs uersata, & penè attrita, maxima affici perturbatione & metu, atq; usq; eò interdum concuti, ut Dei omnino oblita uideatur. Verùm sese postea ab assueto admonita spiritu colligens, admiransq; simul & reprehendens suam eò confugiendī, ubi pax omnis inest animi ac quies, uel moram, uel ignauiam, illis reiectis permotionibus, tota in Deum fertur, seq; miris consolans spiritus radijs, intra sese hæc ferè: Ego toties in iisdem ipsis prouoluta angustijs & tentationibus, ad Deum clamaui, & ipse exaudiuit me. Quid in me igitur ipsa, tam uili scilicet re & tenui, tandiū immoror? Scio certè quid agam, postquam ita est mortaliū conditio, ut nusquam non, quæ illam exerceant, fiunt obuiæ occasiones.

Vesperæ & manæ & meridiæ narrabo & annuntiabo, & exaudiet uocem meam.

Continuè, inquit, contenteq; illi meam exponam indigentia. Vide sanctæ animæ, ut illa erat uatis, sollicitudinem. Et certè, si noster unde proueniat in rebus spiritus & algor & torpor, addo & superstitiosa religionis imago, interrogor, dicam ingenuè, à frigido id contingere in diuinum amorem affectu & studio, ab inconstantiaq; animi, ac bonarum rerum fastidio. Mirum in modum erramus, si tantilla nostri portione contentum esse Deum arbitramur. Atqui anima illa que
tota

A tota in ignem diuini amoris, ob assiduos raptus & ecstasim, conuersa est, ignis quodammodo efficitur: quocirca cum ignis sit, ignem ipsum sentire haudquamquam potest: secus uero si in terrenarum rerum glacie, brumaeque cupiditatum, atque ambitionis gelu & frigore diutius immorata oblectataque, partem nescio quam sui ad ignem admouet. Statim enim, quasi a repentino comota, reiectaque aduersae naturae transitu atque actu, intolerando afficitur dolore, atque eo incenditur aestu, quo prorsus consumitur, ac tandem in illo suo permanens algore miserissime congelascit. Ad nanciscendum igitur calorem illum spiritus intensum, quo cupiditates omnes noxiae & turpes adeduntur, assidua peropus est exercitatione, quae quidem omne temporis momentum atque instantiam suo sibi iure uendicat: alioqui certe noster omnis labor, atque ad perfectionem nisus, debilis omnino efficitur, & plerumque inutilis & uanus. Vespere itaque & mane & meridie, hoc est, omni hora, mea Deo exponam desideria, narraboque illi quanta a daemonum, quanta a peruerforum hominum dolis & insidijs patiar, quanta a meipso, quanta a mundo, quanta a carne, a sensibus, a varijsque rerum incurfantium formis & imaginibus sustineam. Ipse uero, quae est illius bonitas, meas subito audiet querimonias,

Et redimet in pacem animam meam ab his qui appropinquant mihi, quoniam inter multos erant mecum.

Is finis totius nostrae pugnae est cum mundo, quies scilicet in Deo. Pulchrum admodum illud est, quod huic loco a glossa assuitur. Nos inter malos positi oremus cum isto, plangamus, secumque dicamus: Redimet me in pace, contra illos qui non amant pacem, nempe hi de quibus sic uates: Ab his qui appropinquant mihi, quoniam inter multos erant mecum: quosque doctissime diuus adumbrat Hieronymus, atque cum ipso Augustinus: Appropinquant, inquit, nomine, non numine: corpore, non mente: numero, non merito: in multisque mecum sunt, in baptismo, in Euangelio, in festis & huiusmodi, sed non in paucis, nimirum in fide, spe & charitate. Iustissima haec est, mi lector, sanctae huius animae querela. Vnde uereor interdum, ne quibus una est fides, unus cibus, una religio, unaque uitae consuetudo & professio, unum minime sit cor & uoluntas. Vereor, inquam, ne in una eademque sanctissime a patribus instituta repub. in qua ciues unanimem praeseferre debent uitae rationem, non desint, qui tam sancte sancitam unionem, ac uiuendi legem, suis duntaxat inseruientes comodis, ne dicam uoluptatibus, discendant, ac prorsus diruant. Illud porro silentio non praetereundum, ab his qui appropinquant mihi, Hebraeis esse simpliciter, a bello quod mihi est. Vnde Paraphrastes: Restituet in pace animam meam, & liberabit eam a praeliantibus contra me, quamuis plurimi sint: ut hinc quoque intelligamus illud, inter multos erant mecum, ad hostium numerum referri, quare sic a nonnullis reddi uideo, Quoniam cum multitudine aduersum me aderant. Non ab re quoque erit quorundam hic proferre sententiam: aiunt enim uatem, cum immensum circum se conspiceret delatorum falsorumque ciuium & numerum & impetum, in diuinam se penitus proiecisse defensionem, proindeque idem ipsum, quod postea uidit Elisaeus in Dothain, conspexisse uisum. Nam cum ciuitas illa, ut in quarto Regum libro uidere est, a Syriae rege, ut Elisaeum caperet, obsideretur, consurgens diluculo minister uiri Dei egressus est, uiditque exercitum, & nunciauit ei dicens: Heu, heu, heu, domine mi quid faciemus? at ille respondit, Noli timere, plures enim nobiscum sunt, quam cum illis. Et ecce mons plenus equorum & currum igneorum in circuitu Elisaei. O fidem, fidem. Haec fusius forsan, quam opus fuerat, a me sunt dicta, uerum id, opinor, non absque fructu: late enim patet campus fidei hic simul & Dei bonitatis erga suos considerandi copiam. Quid certe sibi uelit regis Syriae circum Dothain exercitus, quid Elisaei uisio aut fides, quid pueri timor, quid mons, quid currus ignei atque equi, quid tandem David a Ceisae uiris, eiusdem cum ipso tribus & sanguinis, proditus, rerum portenderent, hi bene norunt, quibus pura ac facilis,

oo

C propter iam longum in diuinis rimandis mysterijs usum, inest mens atque animus. Sordidis enim ingenijs & dolosis, tantum abest ut hæc mundissima intuenta proponantur, ut etiam proposita auersentur. Solus enim hæc nouit Dauid, solus Elisæus, hi, dico, norunt tantummodo, qui in Deo quicquid pœnarum improbis perfidiosiscq; Ceilæ ciuibus obuenturum est, præuidentes, non fracta aut nutanti asserunt fide, quòd

Exaudiet Dominus, & humiliabit illos, qui est ante secula.

Dominus, inquit, qui perfidorum minis aut dolis nõ mouetur, ut solet homo, sed tranquillus sedet, immobiliscq;, cætera cõmoueri sinens, æterno perstat consilio acmente: illos illos, inquã, tam suis, quorum preces audire consuevit, infestos, arrogantesq; homunciones, humiliabit, deponetq; de sede, atq; immortali eos tandẽ afficiet supplicio. Quæ quidem res, ut ob oculos uerfetur assidue illorum, qui diuinas irrisioni habent plagas, & propter ea quoq; quæ sequuntur, adiectum est Selha. Verum cõminetur ut libet Deus, pungat, admoneat, percutiat demum, ac usq; ad emissionem illos animæ uerberet,

Non enim est illis commutatio, & non timuerunt Deum.

Ultrã non progreditur Hebræis uersus. Clamat Esaias de Deo loquens: Adhuc manus eius extenta, & populus non est reuersus ad percutiendum se. Duritia sanè hæc est lachrymabilis & miseranda, cum è Dei uerberibus uitam nancisci debeat, mortem quispiã nanciscatur: & unde candorem cõtrahere debuerat, rubiginem contraxit. Quare non immeritò diris illud insectatur ferrũ uates quidam, quod è lima rubiginem contrahat. Idcirco qui huiusmodi affecti sunt duritia, atq; in perpetrandis sceleribus pertinacia, dignissimi hi quidem (ut hunc uersum interpretatur Campensis) qui pereant. Causa uerò redditur: Quia, inquit, sceleratum uitæ genus nunquam mutabunt. Sensus, ait Augustinus, impiorum incommutabilis est. Ergone tam dura, tamue inflexibilis efficitur interdum anima, ut nunquam resipiscat à uia sua mala: nunquã sese recipiat: nunquam à perfidia, à prauitate, à superbia, ab impietate, ad bonas Dei semitas redeat: Semperne in uoluptatum cœno, limoq; auaritiæ, liuoris, odij, ac qua potissimum diuina offenditur maiestas, ambitione ac fastu, tam nobilis uiuere decreuit natura: Opinor enim uatem in hoc loco tantam animæ oscitantia & malitia considerantem, non sine gemitu & lachrymis in hæc uerba prorupisse: Non enim est illis commutatio, & non timuerunt Deum. En radix totius prauitatis animæ, Deum non timere. En summa rei, cur anima sub flagellis induratur, cuius hic alia à spiritu manifestatur improbitas.

Extendit manum suam in retribuendo, contaminauerunt testamentum eius: diuisi sunt ab ira vultus eius, & appropinquauit cor illius.

Longè secus se habet litera quæ est Hebræis, quæ sic est: Misit manum suam in pacificos suos, maculauit fœdus suum. neq; ultrã procedit litera, sed alium statim incipiunt uersum, Molliti sunt. Vnde uidetur tota illa uerborũ coaceruatio, quã noster accumulatur interpres, à nescio quo addita. Perstat enim uates in enarranda indurata animæ improbitate, duocq; illius describit membra, perfidiam scilicet & blanditiem. Perfidiam cum ait, Misit manum suam in pacificos suos: id est, in familiares suos, in amicos, in eiusdem professionis uiros impudentissimè manum iniecit, fidemq; datam turpissimè fœdauit. Vnde huius membri sensum sic exprimit Paraphrastes: Iniecit manũ uiolentam in eum, cum quo pacem simulauerat, amicitie uinculo turpiter rupto. Postea de alio sic: Blandius fecit quisq; eorum os suum lacte, cum tamen prælium instituerent in animo: gratiosiores uisi sunt sermones eorũ quouis unguento, cum re ipsa essent gladij. Felix uerò: Mollis fuit, inquit, supra butyrum os eius, & intimum cordis eius: leniora fuerunt uerba eius supra oleum, & ipsi sunt gladij. Noster autem:

Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula.

Hæc sanè omnia ponere libuit, ob duo quidem, tum quò rudis non ignoret lector,

A lector, multum adeò diuersam esse Hebræorū nonnunquam literam ab hac nostra iam uulgo accepta, tum ut expressius simulatorum effigies omnibus palàm fiat, subindeq; illorum mores & sodalitates æquè uidentur, ac solent à nummosis uitari mercatoribus latrones & piratæ. Is enim perfidiosorum mos est, ut suos ita ad audientiū animos attemperent sermones, blandēq; effingant, ut nihil minus de illis suspicari queas, quàm quòd perfidiam machinentur. Iurares quidem non uerba, sed mel ipsum ex simulato illorum ore cadere, adeò omnia concinnè, molè, suauiterq; disponere callent prudentes, si Deo placet, aucupes. Ab aspero sanè hoste, clamoso & truculento, facilis mihi erit fuga atq; auersio: à tecto uero & familiari, cuiusq; uerba cum mellita, leniq; perlita oleo & unguento uideantur, à ueneno tamen proficiscantur animo & pugnaci, meam decipi synceritatē, non tantum miror, quantum miserandam illius sortem doleo. Et hæc secundum uerriorem literam superioris uersus sint dicta. Verum ne nostra quam quotidie, tanquam debitam diuino cultui, impendimus pensionem, suo fraudetur sensu, ita erit dicendum, quòd Dei ultio extendit manum suam, more scilicet percutientis, super perfidos illos, quos supra in infernum descensuros in uita, uaticinatus est Dauid, ut illis secundum quod meriti sunt, reddat. Siquidem parum illis uisum est, non immutari quandoq; in melius, aut Deum spreta religione non uereri, nisi & Dei legem, sanctumq; fidei & charitatis, rupto pietatis fœdere, contaminassent testamentum. Heu perditas nimio luxu animas. Vide quid asserat: Diuisi sunt ab ira uultus eius & appropinquauit cor illius. Vultus eius, Dei scilicet. A serenissimo enim Dei uultu, ex cuius contemplatione condita exhilarantur omnia, diuidi & seiungi, quæ maior animæ contingere potest calamitas: ab irato uerò acerbissimis expelli uerbis & minis (ut illa sanè erunt, horroris plenissima: *Ite maledicti in ignem æternum*) tumet ipse qui legis, iudica, & time: nam appropinquauit cor illius. Tunc nimirum cor Dei, nempe uoluntas, ut inquit Augustinus, quæ occulta nunc est, reuelabitur, innotescetq; omnibus. Siquidem qui à dextris, quiq; à sinistris, à supremo collocandi sint iudice, occultū omnino nunc est: tunc uerò manifestum, ac, uti solent res proximè admotæ, notum. Tu interim, si sapias,

Iacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet: non dabit in æternum fluctuationem iusto.

Hic se ipse, atq; adeò omnes qui eodem cum ipso ducuntur spiritu, alloquitur uates. *Iacta super dominum curam tuam*: hoc est, omni alia abiecta cura, uel ea maximè, qua, quoniam nefarij diu nimium innocentiam diuexare uidentur, etiam sanctissimi solent angere homines, tuum negocium curandum, tuam indigentiam, tuam omnem animi sollicitudinem Deo cōmitte. Quid tu æquè de his doles, quæ absurda, ut tibi uidentur, fiunt in mundo, ac si diuinæ uelis legem præscribere prouidentia: Quicquid enim in te improbi moliuntur, tua est ad perfectionem exercitatio. Gaude igitur, exultaq; in domino, simul ut minimè, qui te quotidie eruditorem faciunt, non desunt doctores. Ipse quidem est, non tu, tuaq; nimia illa animi cura & anxietas, quæ te nutriet, aletq; ad illud proculdubio uitæ genus, quod absque curis, amarisq; ob improborum calumnias sollicitudinibus, in cœlis transigitur: interim uerò ne dubita, non dabit in æternum fluctuationem iusto. Non sinet profectò proborum uitam diutius in alto iactari, etsi ad tempus id uelle uideatur. In hoc quippe mari magno & spumoso, atq; propter uentorum sæuitiam tumido ac fracto, in quo placidis perpetuò frui eteljs scelerati apparent homines, cum tuæ sit nauis rector Deus, idemq; & aura & portus, quid tibi periculi est? Tanatm tu ô qui in procelloso mundi huius iactaris pelago, fidissima à Cynosura tuos, si sapias, oculos ne utiquam auertens, illud ingeminare ne pigrere: Domine salua nos, perimus, succurre, subueni. Etsi enim horrendum, in quo uersamur, extimescimus naufragium, ea tamen uiuimus in te fide, quòd non dabis in æternum fluctuationem iusto quodq;

C eos qui tranquillās lacī Genesareth perturbant undas,
Deducēs in puteum interitus.

Id est enim quod superius dixit, quod descendēt in infernū uiuētes. Illi, inquit, qui bonos affligunt, amisso uerī itineris lumine, in æternā, post breuē hunc fortunæ plausum, detrudēt noctem: & (quod illis horrorem incutere deberet)

Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos.

Cū enim fæx ista mundi, sanguinarij scilicet homīnes & fraudulentī, longam sibi polliceantur annorum seriem, non perueniēt nihilominus, æquissimo Dei consilio, ad dimidiū uitę. A diuino siquidem intercepti iudicio, in mediā ipsa secundarum rerum felicitate ac lautitia, ab humanis, cū nihil minus cogitabunt, extrahentur. Nunquam sanē uir nimium in hisce mundi curis occupatus, aut crudeli fraudulentōq; animo affectus, suam incepisse uitam apparet: ita enim uiuit, ac si semper esset uicturus. Imparatus quidem cū semper sit, nullum mortis genus contingere potest, quod peracerbum illi non uideatur, nouum & immaturum. Longē uerō secus se habet proborum uita: hi enim quocunq; tempore aut loco emigrandum fuerit, læti è corpore, tanquam è retro exiliunt carcere, perindēq; uiuunt, ac si omni hora moriendum illis esset. Siue igitur in prima, siue in secunda, siue in extrema quoq; uenerit uigilia Dominus, tanquam suum omne uixerint æuum, tametsi iuuenes, parato demigrant animo, nihil interim de uita aut morte solliciti, siue cras, siue post integrum seculum illorum futurus sit finis. Id solida fide in Deum, qui uera est uita, etiam in hac errorum ualle degentes persuasissimū habent, quod si iustus à morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Improbis uerō nullum constitui potest uitę medium, cū nunquam uiuere cœperint. Est & alius pius sensus, ut inter homīnes inueniantur, qui cū spiritu incipiunt, in carnem desinant: horum sanē statui potest uitę medium, sed infelix illud quidem & calamitosum. Alij rursus malo suę ætatis cursum incipientes exordio, a cœtutum uisa luce resiliunt, incœptosq; turpiter dies, ut uerbo utar uulgarī, dimidiant, deq; infelici principio ad amœnum, eundemq; beatum demigrant uitę exitum. Alij item cū malē cœperint, malum etiam in prauitate perdurantes sortiuntur finem. Hos dicit uates, suos nunquam dies dimidiatos habere. In Aegypto enim nati, aliti atq; usq; ad decrepitos enutriti annos, in Aegypto quoq; miserrimam oppetunt mortem, nec aliquando solitudinem, quod promissionis terrā adipiscantur, adeunt. Etenim in huiusmodi uitę statu, periculoso nimirū & metuendo, cū unusquisq; ex reprobis cōnumerari possit, illi in primis id sibi uindicant nomen, qui à uate particulariter sanguinarij, crudeles, atq; absq; misericordia, dolosi, perfidi, mendaces, simulatores, fraudulentī, & qui probitatē uenalem habent ac fidem, nuncupantur. Vt cunq; hi suam instituant uitam,

Ego autem sperabo in tē Dominę.

Cui laus sit in secula. Amen.

PSAL. LVI. Vincenti. Super columbam mutā, inter longinquos
 Dauid insigne, dum caperent ipsum Philistæi in Geth.

Misereatur mei Deus, quoniam conculcauit me homo, tota die impugnans tribulauit me.

Nota est historia in primo Regum libro, quando Dauid captus à seruis regis Geth, simulauit se furere: & nos nonnulla in titulo psalmi trigesimaliquarti diximus. Tunc enim illum iam à periculo liber composuit, hunc uerò instante periculo. Columbam autem se mutam fuisse inter longinquos, nempe à Deo alienos, ut erant Philistæi, fatetur: nam in tanto uitę discrimine non modò se mutum finxit, sed planē stolidum & furentem. Quæ quidem amentia, ac mentitus furor, occultissimo illi rerum mysterio insigne quoddam fuit regiū, & decus. Hac in re, ut penē in cæteris, typum præ se tulit Christi, qui alio in psalmo de se dicit: Ego tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum. Quid: nonne furens aliquando à suis est habitus ipse Iesus: En igitur uerus Dauid, amabilis nimirum & decorus, à populo obscuro & obuoluto (sic Philistæos

A Iſtaeos interpretantur) captus, maleq; habitus, quali ales innocua ſilet, inſtarq; inſani in parietem illum, qui inter Deum & hominem, tanquam inimicitiarum teſtis poſitus erat, impingens furensq;, atq; excors ab impietatis atrio reputatus, eiectus illuſusq;, ac multifariam conuitijs affectus, tandem uniuerſorū rex euasit: ut planè aſſerere poſſimus, amentiam iſtiusmodi & deriſionem, neceſſariam omnino eſſe ad inſigne illud regium aſſequendū, quo hi donantur, qui cum Chriſto impropertijs magis delectantur, quàm uulgi fauore & plauſu. In hoc itaq; pſalmo Chriſtus eſt, ſeu eius Eccleſia, quæ puriſſimo columbæ nomine in Canticis dignata amatorijs, ſuam æterno patri exponit indigentiam. Et ſic à miſeria uoce ſuam auſpicatur precationem: Miſerere mei Deus, quoniam conculcauit me homo, tota die impugnans tribulauit me. Petulantem enim ſui hoſtis libidinem & ſauitiã, cuius iniurias inter cætera preſius conſiderabat uates, in uerbo illo, conculcauit, oſtendit: quem quidem cum neq; manſuetudine, neq; patientiã, neq; ipſa quoq; placare poſſet innocentia, ad diuinam confugit miſericordiam. Quis, oro, hoſtis tam dirus, ex illis præcipuè, qui Dei populum continuo bellorū motu impetere conſueuerat, uifa Dauidis lenitate & manſuetudine, non iratum depoſuiſſet animū? Saul tamen, hoc eſt, eiufdem gentis homo, eiufdemq; religionis & cultus, durior ſemper uiſus eſt, ac minus placabilis: ut nonnullos etiam in Dei Eccleſia uidere dolemus, quibus cum ſi quid tecū controuerſiarū interceſſerit, nã tu potius Getham aliquẽ aut Pœnum, aut alium quemuis intractabilem eligas hoſtem, qui cum tua dirimenda ſit lis, quàm talem Chriſtianum. Putas ne manſuetiſſimū dominum ab hac etiam acerbiffima omnium iniuria uixiſſe immunem? Multa, inquit, bona opera operatus ſum in uobis, propter quod uultis me occidere? Ad hunc igitur, qui perfectiſſimæ fuit in terris exemplum lenitatis & patientiæ, noſtris in periculis confugiendum eſt, clamandumq;: Miſerere mei Deus, ne mea me obruat miſeria. En iſte, unius ſcilicet horæ homo, leuiſſimus omnium & arrogantiffimus, me conculcat, affligit, perſequitur, totaq; die me impugnans, eò me penè adduxit, ut uix reſpirare mihi liceat. Et ſic, nimirum ad eius exemplum, cæteri

Conculcauerunt me inimici mei tota die, quoniam multi bellantes aduerſum me.

Id eſt ferè moris in uili uulgo & plebe, ut ſi quem fortè uiderint, etiam immerito, à ſuo affligi principe, & malè haberi, hi ſubito, ne non ſimiles ſuo domino uideantur, turbas in miſerum illum nouas cōmoueant, uicq; iniecta legibus & prohibitati, quicquid in buccam uenerit, effutiant. Cenſes ne uiliſſimū ludæorum uulguſ adeò immaniter in Chriſtum inſanire auſum fuiſſe, ſi miti in illum & leni extitiſſent animo uiri ſynagogæ primarij? Quid non audet temerarium uulguſ, modò ſciat ſe ſuis gratificari poſſe patribus? Tunc fanè heluo, paraſitus, adulator, delatorq; & alij iſtiusmodi inquinamenti homines triumphant. Conculcauerunt me, clamat innocentia, inimici mei, prorfusq;, contempto Deo, attriuerunt. Illud notandum, principiū uerſus ſequentis, Ab altitudine ſcilicet, tum Hebræis, tum Græcis, finem eſſe præcedentis, ad hunc modum, ut uertit Fel. Quoniam multi bellantes aduerſum me excelfe. quam quidem dictionem alij interpretantur, ô excelfe, uel, ô altiſſime, ut Paraphraſtes: alij, ſuperbe: alij quoq;, ab excelfo: quò oſtendat uates, inimicos ſuos longè ſuperiores extitiſſe, ſe aut ſubiaciuiſſe. & ſic alium ordiuntur uerſum: Per diem timebo, ego in te ſperabo. quem ſic reddit Paraphraſtes: Quocunq; tempore timor inuaſerit me, ego ad te confugiam. Ego, inquam, cæteris omiſſis auxilijs, quæ natura imbecillia ſunt & infida, ad te unum, uerumq; miſerorum perſugium accedam. Noſter autem interpres ita uerſum integrum tranſtulit:

Ab altitudine diei timebo, ego uerò in te ſperabo.

Et eſt, ac ſi aſſerat, ut inquit Auguſtinus: Alti ſunt & tumidi, qui me conculcant, uerum id in die, non diu. Siquidem temporarij illorum impetus ſunt, & uaniores quidem, quàm ſint ampullarum luſus: attamen quia inextinguibilem præ

c se ferunt flammam atq; incendium, idcirco ab imbecillioribus timentur animis, & meticulosis. Qui licet stabilem nostram erga Deum fidem ac pacem, quamuis obnixè contendant, euertere nequaquam ualidi sint, concutiunt nihilominus, & inturbant. Vt cunq; tamen insaniant, in te sperabo. Qua proinde spe, tanquam æneo munitus clypeo,

In Deo laudabo sermones meos, in Deo speraui: non timebo, quid faciat mihi caro.

In Deo laudabo uerbum eius, uertit Fel. sed in idem recidit. Siquidem probi uiri sermo, Dei sermo est. Nec aliud quidem ille longo assuetus usui, quemadmodum cogitare, ita eloqui & uult & potest, quin totum diuinū sit, ac Dei propriū. Nihil enim gratius puræ animæ contingere potest, quàm cum illi diuinū promulgandi uerbū, celebrandiq; Dei nomen, ac tum uita, tum doctrina, sanctisq; lucubrationibus, castissimū illius dilatandi cultū, offerri occasio. Sua itaq; omnis cum sit intentio & studiū, ut Dei uerbum, è quo perfectio animarū, amor scilicet, amicitq; cognitio, ac fides, aureis quibusdam deriuantur cuniculis, latè omnibus innotescat, idq; se tandem assecuturā speret, cur carnem, mortaliū uidelicet minas aut terrores multi facere debeat, non uideo. Timeant sanè carnem, qui carni, tanquā dominæ, obtemperāt. Timeant homines, qui plus homines quàm Deū & amāt, & metuunt: ego, inquit uates, simulac Dei sermones, quæ sunt eius mihi factæ pollicitationes, quibus maximè meis in ærumnis innitor, laudibus efferre, atq; in ipsis, quoquo modo insaniat mundus, sperare decreui, nō uerebor quid in me minarum, seditionumq; moliantur homines carni obnoxij & mundo. Hi enim

Tota die uerba mea execrabantur, aduersum me omnes cogitationes eorum in malum.

Perpende, te oro, humanissime lector, quàm graphicè dolosorum hinc hominum, innocuisq; insidiantium mores effingat uates, imò Christus ipse, qui cum Deo suam expostulans sortem, pro me miserimo sibi ascitam, ita hostium suorum (qui probitatis cupidos odio & contumelijs insectantur, hi Dei hostes illico efficiuntur) perfidiam detegit atq; astutiā. Quicquid, inquit, instituo, quicquid cogito, quicquid aut loquor, aut operor, id totum uasri homines & astuti calumniantur, partemq; in deteriore accipiunt, atq; ad inuidiā pertrahunt. Quid hinc dicam? omnes eorum cogitationes & consilia, in meum tanquam uenenata spicula intorquent exitium. Quotidie quidem uerba mea, etsi uitæ uerba essent, à Deoq; profecta, execrabantur, dirisq; impetebant ac calumnijs. Ad hæc,

Inhabitabunt, & abscondent: ipsi calcaneum meum obseruabunt, sicut sustinuerunt animam meam.

Clarius Felix: Congregabuntur, abscondentur: ipsi uestigia mea obseruabūt, cum expectauerunt animam meam. Hucusq; Hebræis uersus est. Ecce perfidiosorum mos & institutum: formati enim suis illis turpissimis in mente ideis, formisq; peruersitatum, conueniunt tandem, in unumq; conspirant, ut sagittent in obscuro rectos corde. Quæcunq; enim agit uir sanctus, aut loquitur, quocunq; suum habet iter, seu sedeat, seu legat, seu etiam dormiat, aut alijs naturæ indigentis, ut sanctos decet, pareat, ea omnia callidi illi aucupes obseruāt, ad suamq; inflectunt nequitia: & id sanè totum, quò innocentissimorū hominum & famam & dignitatem, & nomen & uitam demum traducant, & extinguant. Hucusq; ut dixi, Hebræis est uersus. Vnde sic redditur à Paraphraste: Conspirabant & insidiabantur ipsi, & uestigia mea obseruabant, studiose hoc agentes, ut capiant animam meam. Ex qua quidem Paraphrastæ lectione duo aduerti possunt: tum uersum copiosiorē esse Hebræis, tum non calcaneū, sed uestigia ab illis legi. Quamquam calcanei dictio nonnihil uerò sensui inseruire uidetur, quò apertius malitiosorum hominum doli, occultaq; patefiant insidia. Nihil profectò apertè, nihil ingenuè agunt proditores, sed omnia uersutè, obscure, uasrè, subdolè, ut de calcaneo aliàs diximus. Verum tu, ô Deus,

Pro nihilo saluos facies illos? in ira populos confringes.

Quòd

A Quòd hunc uersum per interrogationem legi debere opiner, facit interpretatio Paraphrastæ, qui sic reddit: Erit ne hæc iniquitas impunita illis? Sensus igitur: hæc ne illorum peruersitas tam parui à te æstimabitur, ut pro nihilo illam dicas? idcirco nullam de illis exigas pœnam: minimè id omnium, mi Deus: nam eiusmodi uiuo fide, quòd illos non sines inultos, sed potius illorum acerrimè, uti solent irati, scelera uindicabis, eosq; quamuis ingentes penè populos numero æquent, deprimes, prosternesq; atq; temerarios illorū ausus perfringes. Verùm cæteri Hebræorū interpretes absq; interrogatione sic uersum reddunt: Propter iniquitatem liberatio illis, in ira populos deinceps Deus: hoc est (utriusq; literæ sensum ponere non sum ueritus, quò unicuiq; suum integrum sit iudicium, eum què uoluerit sequi) sua illi prauitate se tutos fore arbitrati sunt. Nam me expulso, è medioq; sublato, suis se rebus tutè consuluisse, dominiumq; perpetuò stabilisse uisi sunt, gaudentq; se propterea præmium non uile assecuturos (sic de præmio interpretatur Fel. ne me mea somnia enarrare suspicaris) uerum tu Deus æterne, culparum eiusmodi flagitiosarū uindex, deinceps illos, extermina, & ut ut numero si sint, præcipita & confringe. Ego autem, ô

Deus vitam meam annunciaui tibi, posuisti lachrymas meas in conspectu tuo, sicut & in promissione tua.

Hactenus legunt uersum Hebræi & Græci. Cùm uideo, mi lector, confusa a deo in distinguendis uersibus interpuncta & intercisiones, cogor interdum suspicari non ab ipso id factum esse interprete, sed à pio nescio quo templorum ministro, quò psalmodorum cantus aptius desineret. Is enim, quisquis ille fuit, uisus est psallentium choris literam quamuis ineptam accōmodare maluisse, quàm uerum sensum & spiritum. Illud etiam non omittendum, dictionem Deus, quàm nos legimus in principio uersus, Hebræis esse præcedentis finē, ut supra retulimus.

B Et quod noster uertit interpres, Vitam meam annunciaui tibi: Hebræi habent; Fugam meam, seu discursus meos numerasti tu. Rursus illud, in conspectu tuo, sicut in promissione tua: illi legunt, In utre tuo, utiq; in commentario tuo: seu, ut reddit Campensis, in libro rationum tuarum scribe eas, nempe lachrymas. Quare nihil aliud hîc uelle uatem auguror, quàm suam continuā & uagam deslere fugam, exilium, atq; ut uertit Felix, uagationem: nam, ut in Regum gestis legitur, nusquam illi tutus erat locus. A patria quippe eiectus, à Philistæis penè occisus, à Ceilitis, Ziphæisq; proditus, à filio, à domesticis, ab ipsisq; arctissima illi coniunctis necessitudine traductus, quo iam terrarum angulo sese occluderet tantus uir? Quare non ualde admirandum, si alio in psalmo sic suam exponit miseriam. Fuerunt mihi, inquit, lachrymæ meæ, panes die ac nocte. heu cibum certè innocentissimo uiro minimè debitum. Hîc uerò quid? Posuisti, inquit, seu, quod magis placet, Pone lachrymas meas in conspectu tuo, illas cōsidera, illas tuo sanctissimo clementiæ absterge sudario, sicut in promissione tua, sicut, inquam, tuis in promissionibus est scriptum, atq; si lubet, illas in utre tuo, nempe repositoio, quo res solent chariores collocari, colloca: & hæc nimirū omnia, lachrymas, gemitus, uagosq; discursus, ac iam fastidita suspiria, cū his quæ à perditissimis istis proditoribus perfero, tuis in commentarijs, ne unquam in obliuionē deueniant, repone. Vide quàm certū de suis hîc gestis protulerit uaticinium David. Etenim cū hæc quotidie beatissimi huius uatis acta ab Ecclesia recensentur, recentioriq; semper studio populis enarrantur, nonne tibi æterna illa esse, perindeq; indies magis noua, ac si in Dei rationario scripta essent, uidentur? Sic sunt sanè sanctorum omnium gesta, cū interim perit memoria impiorū cum sonitu. Ergo, inquit, habita afflictionum mearum ratione à te, ô Deus,

Conuertentur inimici mei retrorsum.

Terga dabunt, confusiq; re prorsus infecta, malum in omen facessent. Multis quippe præteritarum rerum mearum exemplis, atq; experientia perdidici, quòd
In quacunq; die inuocauero te,

C Tuumq̄ implorauero auxiliū, quæ meis à tuo edoctus spiritu imprecatus sum hostibus, euenient, mihiq̄ parces. Ecce,
Ecce, inquam, cognoui quòd Deus meus es.

Tu tu, non alius, es qui res meas optima curas fide, quiq̄ tum, cum maximè opus est, cumq̄ maior perurget miseria & calamitas (contra nimirum hominū morem, qui amicitia tum quidem colere soliti sunt, cum fortunata uideatur, cum uerò misera, destituunt) & subuenis, & miserum à miseria ualidissimè subleuas. Quare ne ingratus uidear,

In Deo laudabo Verbum, in Domino laudabo sermonem: in Deo speraui, non timebo, quid faciat mihi homo.

Verbum seu sermonem, aliàs diximus, rem in scripturis, ut etiam hîc notat Felix, significare: opus item factum, negocium. quare is erit sensus, ut diuinè exprimit Paraphrastes, qui sic reddit: Fretus benignitate Dei, boni consulam quicquid accadat mihi. Fretus, in quâ, benignitate Domini, æquo animo feram quicquid eueniet mihi. Non te moretur, quòd modò Deum, modò Dominū, suum appellat fautorē uates: nam ipse est Dominus, & Deus noster, nos autem populus eius. quanquam dictio illa, quam noster ferè semper uertit interpres, Dominus, nescio quid altius sonet Hebræis, quàm sit simpliciter dominus. Cæterum quæ hîc à nonnullis de uerbo illo æterno, in patris mente, quod in Deo ipso, & ipsum Deum laudari oporteat, dicuntur, & quo modo expressa sit in hoc uersu, in Deo scilicet, in domino, in uerbo, effigies trinitatis, non est cur modò simplici huic nostræ attexamus explanationi: aliud sanè agimus. Hi tamen quibus ocium est & spiritus, alta hæc & sublimia, sensu prius literæ non ignorato, formare utcunque animo poterunt. Quò non interdum sublimitatis is eleuatur animus, qui nulla alia re curaq̄ detentus, præterquã Dei, à quo perfectū iam hausit nitorem, uim illam diuinam adeptus est, qua facilè ad cœlestia intelligenda, plerunq̄ etiam cum non aduertit, rapitur? Is certè cum uate nostro audacter, ob iam conciliatam cum Deo amicitiam, illud de se eloqui poterit: In Deo laudabo uerbum. Quicquid, inquit, mihi (mollè ne illud sit, an asperū, nihil moror) contigerit, de illo sanè, tanquã de re à diuina porrecta manu, gloriabor, Deumq̄ ipsum laudabo, celebraboq̄ illius nomen in perpetuum, tantum abest ut, quemadmodum in fide incōstantes solent, de iniurijs mihi à calumniatoribus illatis querar. Summæ quippe fidei indiciū est, cum eandem omnino repetit eisdem penè uerbis sententiam: Sperabo, inquit, in Deo, quem solum amo, quem colo, quem in delicijs habeo: & sic non timebo quid faciat mihi homo quãuis scelestus, quid in meam machinetur uitam ac nomen proditor, quid palpo, quid delator, quid callidus ille ueterator, quid tota hæc demum Philistæorum manus. Nanq̄

In me sunt Deus uota tua, quæ reddam, laudationes tibi.

Solenne ac præcipuū ex his quæ fiunt Deo uota, illud est, feruens scilicet laudandi eius nominis studiū, de quo nōnulla suprâ in alijs psalmis, à nobis sunt dicta. Et ne diutius in peruestiganda hîc uotorum huiusmodi ratione te torqueas, prudentissimè à uate est additū, Reddam laudationes tibi: ut subsequens hemistichium, prioris sit interpretatio. Atqui uota ea quæ corporeis uidentur oculis, ut pote quæ ab exteriori Ecclesiæ procedunt ritu ac cæremonia, tum sponso grata sunt, si illius in primis quærat honor & cultus, qui in mentium unitate ac fide maximè positus est. Nam ueram illam esse numinis laudē, uerumq̄ cultum, uotū atq̄ religionem ducimus, quæ cum in mundis, beneq̄ excoctis sita sit animis, ad externos quoq̄, uti è uaporario solet calor, sese effundit mores ac ritus, qui interioris flammæ testes sunt & lucis. Quare ut prudenter, ita uerissimè à uate est dictum: in me sunt Deus uota tua, nempe laudes, quæ reddam tibi. Est etiam illud pulcherrimū à quodam dictum, Non extrâ quæro, inquit, quid offeram: de arca cordis, de macello, de cellario conscientia exit totum, quod in charitate accendendum est, Reddam igitur, inquit uates, quæcunq̄ tibi pollicitus sum.

Quo-

A Quoniam eripuisti animam meam de morte, & pedes meos de lapsu, ut placeam coram Deo in lumine uiuentium.

In lumine uitæ, uertit Felix. Rursum illud, Ut placeam coram Deo, diui Hieronymi translatio habet: Ut ambulem, seu ut uerser coram Deo. Idem Felix, idē cæteri ex Hebræo. Cuius sensum sic exprimit Paraphrastes: Ut possim ambulare coram te, mi Deus, illustratus lumine quo solent qui uiuunt perpetuò. Gratissimi hæc est animi testificatio, qua se uates, perfectissimi pœnitentis typus, altissimo deuouet Deo. Hi sunt porrò effectus, hi nostrarum lachrymarum exitus & gemituum, qui è corde ualde consternato prodire soliti sunt, nempe integra à morte animæ ereptio, tum eiusdem ereptionis spes solida, certitudo ac fides. Quod quidem infelicissimum mortis genus, cum ab effrænatis hominis affectibus atque appetentijs, qui sunt pedes animæ, oriri soleat, idcirco suam ab huiusmodi pedum lapsibus liberationem ingenuè fatetur uates. Ex qua sanè, hoc est, è nostris nobis condonatis à Deo reatibus, reconciliatâq; conscientia, ac recto nostris in uisceribus innouato spiritu, atq; erogata cœlitus gratiarum abundantia & suauitate, subita quædam exoritur in anima lux, quæ Christus est: quo præuio & duce, facile salebrosas uitæ huius semitas, iterq; caliginosum & obscurum, illæsi transcurrimus. Iam illud postremò notandum, oculos meos à lachrymis, in codicibus Hebræis non inueniri: uerùm non impedit sensum, imò adiuuat: ut sicut uerbis illis superius positis, Ipsi calcaneum meum obseruabunt, hæc opponuntur, Pedes meos eripuisti, scilicet à lapsu: ita illis, Posuisti lachrymas meas in conspectu tuo, ista, Oculos meos à lachrymis, uidelicet liberasti, pacata iam conscientia, ac libera à iudicij terrore & pœnarum, ob condonatam peccatis meis ueniam, infusumq; in me spiritum: quo attestante, lumenq; mihi in tenebroso uitæ huius labyrintho præmonstrante, certior fio me Dei esse filium, qui lux est, ac mirabiliter lucens lampas ac fax, in lumine uiuentiū. Cui honos sit & laus in secula. Amen.

PSAL. LVII. Vincenti. Ne dissipes Dauid insigne, dum fugeret ipse à conspectu Saulis in speluncam.

Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea.

Cum semel Saul, & uiri eius, ut in primo Regū libro legitur, in modum coronæ cinxissent Dauid. in deserto Maon, ut caperēt eum (iam Dauid desperabat se posse euadere) uenit nuncius qui nunciauit Saul Philistæos in regnū irrupisse: quo nūcio exterritus rex, omisso Dauid, exercitū in Philistæos direxit. Dauid tamen cōsiderans se minimè tutū fore in Maon, ascendit ibi, ut refert historia, & habitauit in locis tutissimis Engaddi. Porrò repressis fugatisq; Philistæis, Saul iterum habito totius exercitus delectu, nouam incepit persecutionem. Et perrexit, inquit, ad inuestigandum Dauid etiam super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruiæ sunt. Verùm in ipso itinere, Saule imensam quandam speluncam, quò uentrem purgaret ingresso (scribunt cosmographi, in regione illa ingentes adeò specus inueniri, ut sint qui quatuor millia hominum capiunt) in cuius interiori recessu Dauid cum suis (sexcenti hi erant) latitabat, contigit ut ipse Dauid, refracto prius impetu militum, qui Saul occidere decreuerant, proprius accederet, & sic clam oram præcidens chlamidis regis ad suos reuerteretur. Postea uerò è specu egressus Saul, pergebat cœpto itinere, sed uiso Dauide, perceptoq; periculo in quo fuerat, non modò à uiri iusti destitit persecutione, uerum etiam percusso cum illo fœdere domum rediit. Verùm Dauid in ipso belli tumultu & fuga, hanc in Deum fiducia plenā composuit orationem, dixitq;: Miserere mei Deus, quoniam in te confidit anima mea. Quòd certè Dauid tam infesto pepercerit inimico, cum eum occidere potuisset, tum primū Euangelij imaginem expressius quàm antea forsan adumbrare uisus est. Quis enim (inquit Saul) cum inuenerit inimicū suū, dimittet eum in uia bona? Perfectissimi sanè illud fuit animi iudiciū, Quotus enim quisq; est, uel ex his qui Ecclesiæ

C speciali seruiunt cultu & religione, qui uirum illum, nempe in tenebris antiquæ legis adhuc uersantē, in huiusmodi uitæ actū se æquasse dicat: Si dicit, unde obsecro, inextinguibiles in rebus pub. in templis, in ipsissimis Ecclesiæ adytis, discordiæ, rixæ, dissidia, homicidia tandem illa quæ tum ferro, tum odio crudelissimè perpetrantur? Sed mihi hîc tempero, & ad psalmi interpretationem, prius explanato, ut res ambiguae explanari queunt, titulo, me uerto. Censent nonnulli uerbum, Ne dissipes, seu, Ne perdas aut corrumpas, ideo hîc poni, quòd Dauid, uisa occasione, promptoq; animo suorum interficiendi Saulem, sese continuit, dixitq;: Propitius sit mihi dominus, ne faciam hanc rem. Et est fermè idem, cum nò multò post fidissimū comitē Abisai, qui Saulem ipsum dormientem obtruncare statuerat, obiurgauit, inquit: Ne perdas eum, seu, ut nostra habet æditio, Ne interficias eum. Insigne porrò uocat Saul, ob dignitatem regiam, quem etiā Dauid ipse ex more Christū domini appellare consueuerat. Alij uerò putant initium fuisse carminis, ad cuius numerum & mensurā, tum is tum cæteri eiusmodi compositi erant psalmi. Alij rursus, Ne dissipes, ad Deum referunt, & mixtā dictionē, quam cæteri insigne interpretantur, mitem seu simplicem uertunt, titulū Hieronymi citantes, qui sic habet: Pro uictoria, ut non disperdas Dauid humilē & simplicē, quando fugit à facie Saul in speluncā. Horū omniū de titulo ambiguo & obscuro, opiniones idcirco ponere libuit, quo unusquisq; quod suo magis cōducere gustui duxerit, id arripiat. Tantū id cupit spiritus, ut mens natura ignea, his imis modicè delibatis, ad sublimiora peruestiganda toto feratur nisu. Omissō igit̄ paulisper uate, modò fuga, modò latibulo tuto aliquo salutis suæ consulente, dicamus Seruatorē hîc nostrū, nostrā cōmendare Deo patri miseriam: quæ ut acerbior appareat (quî nò eam acerbissimā dicar?) bis uerbū idem, nempe miserere, replicat. Miserere mei, inquit, miserere mei, subindeq; causam, cur diuina flecti debeat seueritas, reddit, cum ait: Quoniā confidit in te anima mea. Eæ enim prædita ui est fiducia, ut nò solūm ad nostris opitulandum malis, Deū moueat, sed etiā cogat omnino, & ad nobis obsequendum obliget. Mirū quàm laute gaudeat anima in angustijs & oppressiōibus, spe fulta solida in Deum. Proinde nihil tam arctè ferè à nobis diuina requirit maiestas, quàm ut aperta fiducia minimèq; nutante & debili persuasiōe, ad se nostris in ærumnis confugiāmus: hoc est, nostrū omnino totum uult cor, quo habito, totū & nostrū habet amorem, nostrā fidem, nostra desideria, nostros affectus. Hæc est lex fidei, ad quā obseruandam, quotquot sacra intingimur unda, uel ingratis tenemur.

Et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.

De alarum tutela iam aliàs diximus, sollicitam præ se ferre ac tutam protectionem. Vidisti ne unquam pullos gallinaceos è corbe gallinaria, ubi continua filiorum cura ægrotat mater, exiisse, atq; in aprica lasciuisse arear? Quid si à rotatu illo in aère tardo, uastro tamen ac doloso milui, aut rapido accipitris uolatu deterrentur? ad corbem subito, natura id commonstrante, ad matrem, ad solitas recurrunt alas. Quid tum mater? expansis ac tutum alis, ingemiscensq; interim cum filijs, atq; eis & uoce & pluma ad blandiens, tandiu timidis incubat, quoad eius, à domesticis domus, clamore effugetur prædo. Ita nimirum suos erga electos se habet diuina bonitas, qui, cum desit qui pungat stimulus, aut metum ingerat miluus, in uitæ luxum facile prolabuntur: ueruntamen admoniti & puncti, eò prudentissimè remigrant, unde imprudentissimè, forsanq; stolidè emigrarunt. Putas ne tum Deus comprimat, an potius expandat suæ protectionis alas? Id sanè agit in præsentia Deus, agetq; in posterum, donec transeat iniquitas, transeat accipiter, transeat miluus, rapaxq; orationum clamore expellatur uultur. Quod quidē in cruce egit amantissimus nostri Christus: nam longos post mortalium questus, post gemitus, post lachrymas, post clamorem illum miserandū, quo omnes passim uociferabantur, Miserere nostri domine, miserere nostri, ille reiectis à manibus institis, excusisq; funibus, quibus à proprio constrictus fuerat populo, nodosum crucis ascendit stipitem: è qua sanè diuina illa amoris plenif.

A plenissima non modò aperuit brachia, uerumetiam illa ipsa clauis, trabalibus illis quidem & firmis, configi uoluit, ut firmam, immutabilemque suam erga nos fore ostenderet & charitatem & misericordiam. Ergo

Clamabo ad Deum altissimum, Deum qui benefecit mihi.

Ad Deum perficientem super me, habet Hebræus: id est, clamabo ad Deum altissimum, Deum, inquam, expedientem, atque ad optatum finem, quicquid orauero, perducentem. Vnde Paraphrastes: Implorabo auxilium Dei altissimi, Dei illius, qui perficiet quæ coepit in me. Quòd si etiam exponenda est nostræ editionis litera, dicendum erit, uerba hæc summæ esse fidei, qua anima præteriti haud immemor beneficii, sperat suis idem in afflictionibus assecuturam. Benefecit, inquit, olim à me rogatus, benefaciet quoque, spero, in posterum. Ego autem sciebam (inquit Christus ad patrem) quòd semper me audis. Vnde

Misit de cælo, & liberauit me, dedit in opprobrium conculcantes me.

Res profectò simillima uidetur esse miraculo, si cui in calamitate aliqua misere attrito, subita è cælo effulgeat lux, de improvisoque diuinum appareat subsidium. Quid tam mirandum in rerum natura, hominè scilicet uidere penitus destitutū calcatumque ab omnibus, derisum, expulsum, non multò adeò post è tetrīs ærumnarum tenebris, tanquam è nube Solem, exilire? Hæc sanè spiritus, ut diligentiori expenderentur animo, uoluit Selha interponi. Quid sit porrò, dedit in opprobrium conculcantes me, sic exprimit Paraphrastes: Et infamem faciat eum, qui conculcare conatur me. Verbum enim, dedit, quò lucidior haberetur sensus, additum est à Græcis: nam illa Hebræis duntaxat est litera, Opprobrium absorbenti me, dabit scilicet Deus. Deinde quid sit illud, quod Deus è cælo, hoc est, ab æterna illa moderandarum rerum omnium prouidentia ac bonitate, in suorum subsidium demittere consuecit, subsequens declarat uersus.

Misit Deus misericordiam suam, & ueritatem suam, & eripuit animam meam de medio catulorum leonum: dormiui conturbatus.

En duo illa fulcra, quibus anima tanquam facens uitis innixa sustentatur, Dei scilicet misericordiam, & ueritatem seu fidem, qua quidè Deus ex pacto quodammodo pollicitationum suos seruat electos, illa uerò gratuito. Censendum ne est, Deum: qui misericordia, coæternaque sibi bonitate motus, salutem, si quis eam cupiat, conferre pollicitus est, imò ex pacto sese obligauit, negare posse, quod ultronea benignitate se daturum promisit: His itaque tanquam nuncijs è cælo missis, animas suæ religionis percupidas & studiosas inuisere solitus est Deus, ne in aduersitatū acerbitate fatiscentes, desperent omnino, hisque eas solatur dictis: Ego sum, nolite timere. Vide propterea diuini effectum præsidij: uide, inquam, in quibus plerumque malis uersetur innocentia, nostraque è regione ostendatur fides. Eripuit, inquit, animam meam de medio catulorum leonum, dormiui conturbatus: id est, inter illos qui leones magis quam homines appellari debent, uersari cogor. Verum unde hæc exorta est, dicat aliquis, conturbatio? Audiatis, si lubet.

Filij hominum, dentes eorum arma & sagitta, & lingua eorum gladius acutus.

Quid non conturbat peruerforum hominum lingua? Quis coetus, quis populus, quis ciuium conuentus tam sanctus, tamue tranquillus, quem non confundant, perturbentque penitus dolosorum hominum oblocutiones, perfidiosaque odiorum sationes? Vnde expressius illud superioris uersus reddunt Hebræi ferè omnes: Dormiui conturbatus. Sic Felix: lacebo in medio inflammantium, in medio filiorum hominis, quorum dentes lancea & sagittæ, & lingua eorum, framea acuta. Dormire cogor, inquit Paraphrastes, inter furiosos. Vide quanta uerborum exaggeratione foedissimam maledicorum consuetudinem depingit uates. Eos similes dicit esse, ob truculentiam iramque inexorabilem, leonibus: & ne id parum uideretur, illos iterum furiosis, & his quidem incenditibus inflammantibusque, quicquid probitatis nacti fuerint, comparat, enarratque unde illorum huiusmodi erumpat furor, unde ignis ille letalis detractionum

C accusatorumque ortum habeat: A dentibus, inquit, eorum acutissimis, linguisque ignitis. Quæ duæ sanè res, cum sermonis potissimum sint instrumenta, ad turpissimum deferendi assentandique usum accommodat peruersissimum istuc genus hominum. Quocirca non immeritò sanctissimus ille senex & apostolus, de linguæ natura edisserens aiebat: Ecce lingua modicum quidem membrum, quantus ignis, quàm, magnam sylvam incendit. Lingua ignis, est uniuersitas iniquitatis. O infelices animas. Verùm ne diutius in tuos præualeat amicos hæc mundi pestis,

Exaltare super cælos Deus, & super omnem terram gloria tua.

Tu qui improbis periurisque, ac illis quidem qui de se illud iactare consuevere, Labia nostra à nobis sunt, quis noster dominus est: tu, inquã, qui istiusmodi hominum generi iacere, planeque ad iniurias innocentiae obdormiscere uideris, exaltare in uirtute tua, expurgiscere, illisque tandem te in cælis esse, ubi omnia prudentissimè circumspectans, & moues, & temperas, ostende, & debitas de illorum sceleribus pœnas, ut es æquissimus omnium arbiter, poscens, uitamque innocuorum ab illorum eripiens sæuitia & diritate, tua appareat etiam in terris magnitudo, quæ in eo maximè posita esse uidetur, ut defensa probitate, nefandorum hominum feritatem frenes, ac multa afficias. Sic sanè tua postulat æquitas, sic iustitia, sic, quibus potissimum ab omnibus ubique omnium hominum regionibus immensus omnipotentissimusque iudicaris, gloria atque excelsa moderandarum rerum providentia, & maiestas. Vide, obsecro, illorum immanitatem atque insipientiam. Nam

Laqueum parauerunt pedibus meis, & incuruauerunt animam meam.

Foderunt ante faciem meam foueam, & inciderunt in eam.

Tamet si enim multa sint argumenta, quibus diuina copiose queat ostendi mortalibus cum uirtus, tum sigillatim erga electos beneuolentia, illud tamen non inter infima censi debet, cum in idem planè ipsum improbi incidunt periculum atque interitum, quem alijs impudentissimè non solum paruere, uerum etiam dolose fraudulenterque, uti solertes solent auibus aucupes, aut feris uenatores, concinnauerunt. Idcirco uolens propheta, quanti res ea momenti sit, dignaque quæ intimis recondatur animæ secretis demonstrare, Selha hinc inseri curauit. Verùm cum copiose admodum in superioribus psalmis, de huiusmodi troporum genere sit dictum, ad reliqua descendamus. Tantum illud non prætereundum, incuruauerunt animam meam, à Felice uerti, depressit, nempe laqueus seu rete: sed si etiã ad insidiatores id referas, ita ex Hebreo uerti poterat, ut nonnullos uertere uideo, Rete parauerunt pedibus meis, ad capiendam animam meam. Si animam igitur legas, ad dæmones id totum referendum erit (quid enim insidiarum, quid tendicularum, quò incautas irretiant animas, non moliantur dæmones?) si uitam rursus exponas, ut sæpenumero fit, ad homines scelestos & fraudulentos. Vtrunque enim molestissimum tranquillis solet esse hominibus, atque his quidem qui cum nihil in terris tanto cum effectu expetant, quàm pacem, & uniuersalem in Dei Ecclesia concordiam, animorumque sinceritatem & candorem, pluris æstimare solent dolosorum hominum iniurias, quàm dæmonum naturaliter ad minimum fidei telum expauescentium: illi uero ne ab ipsa quidem terrificadiuinæ ultionis flamma & multa deterrentur. Sed uide, quid probitatis cultrix, planeque à spiritu erudita de se dicat anima:

Paratum cor meum Deus, paratum cor meum, cantabo, & psalmum dicam Domino.

Vt lubet, inquit, in me sagaces insurgant dæmones, struantque insidias turpissimi illorum affectæ, obloquentes, uanisque blaterones, inuidi, exleges, impij, in cor meum, tua ad admittenda uulnera, mi Deus, præparatū, promptumque tuum ad celebrandum in psalmis nomen. De te igitur cantabo, metraque, non assentatoria illa quidem, spe lucri uenalia, in principis alicuius gratiam elucubrabo, sed tuum ad honorem laudemque cantabo, & psalmum dicam. Illi certè laqueum parauerunt pedibus meis, ego cor ad ferendum quicquid fors attulerit, præparabo. Illi in foueam, quam foderunt ante faciem meam, inciderunt, ego autem cantabo

A tabo & psallam, tantum abest ut meam amplius querar sortem. Agè itaq;

Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara, exurgam diluculo.

Ad diuinas enim hîc laudes decantandas, mira spiritus doctrina sese excitat uates, uocatq; suam se gloriam aut decus, ut ex Hebræo uertunt nonnulli. Se, inquam, nablum, chelymç & citharam nuncupat, ea sanè ratione, qua anima in diuinis occupata mysterijs, in Deoq; per cordis quietem emoriens, nō solūm quæ agit, ea omnia in sui laudibus amati concinendis impendit, sed etiam nō iam amplius anima, utpote quæ cum Deo unum quoddā uî effecta sit amoris, ipsa eadē fit laus: hoc est, quicquid cogitat, loquiturq; aut agit, id omne laus una est Dei, perfectaq;, ac in cineres uirtute fidei conflagrantis, absumentisq; holocaustum, collabens litatio. Expergiscere, inquit, ô anima mea, expergiscere, proferq; te nablum & citharam, quæ mea est gloria, quia Dei. Nam quod ad me attinet, ne ipsam quidem opperiar auroram, sed suauissimo concentu ipsam anteuertam lucem. Non me sanè, meo in lectulo stertentem prima excitabit lux, sed ego illam potius. Vult uates suum apud omnes testatum esse laudandi Dei studium & uigilantiam: alioqui certè tam arctam cum cœlesti numine unionem humanæ mentis, qua in Deū ex se exiens anima, penitusq; sui oblita, & fertur, & rapitur, ignauis totasq; noctes stertentibus, nunquam contingere uidimus. Summo quippe opus est nisu, atq; infracto animi proposito & studio, in adipiscenda ea animæ purgatione, qua duce ad illum ascenditur perfectionis gradum, ad quē cum omnes, tum illi maxime, qui & habitu & cultu, & ipsa quoq; cōuiuendi in cœnobijs ratione, ueteris præ se ferunt Adæ interitum, conari debent. Quod si secus hi age re uidentur (quicunq; hi sint) tot monstra eos esse dicas, atq; ad illudendū Christi religioni, ex antro aliquo caliginoso emersa portenta, ac lamias. Ridebūt hîc, scio, nonnulli quibus persuasum est, si quid in Christi doctrina, quod animi sublimitatem requirat & perfectionem, legere cōtigerit, id ad consilia referri oportere, proinde nullam sibi esse debere de consilijs cōsiderationem, sed de præceptis tantummodo. Ridebunt hîc, inquā, duntaxat hi, qui nec consilijs nec præceptis obtemperantes, uitam, nescio quam, dubiam, effractā, inertem turpemq; transigunt: secus uerò illi, qui quanto possunt conatu in præceptorum studio sese exercitantes, cōsilia sibi æquè prorsus atq; ipsa Dei præcepta, necessaria esse arbitrantur: quocirca non hîc quidem ridebunt, sed suspirantes suam detestabuntur moram, quod illum nondum attigerint scopum, quo adepto, Christus, nempe animarum quies, pax, uita acquiritur. Sanè uerò nostra delectatur inertia Deus: neque ob aliud erectæ sunt templorum aræ & muri, nisi ut sint qui uitæ cōmoda solummodo sectantes molliter, absq; labore aut proficiendi studio, nō in domino, sed in uentris cura ocientur? Flet Christus, mœret, alget, uigilat, orat, abstinet, moritur tandem pro me, homine nimirum sordido & impuro, & ego mea in causa, genere nescio quo uitæ contentus, nihil ultra quærendum mihi esse persuadebo? Me miserum: quomodo equidem unā cum uate, imò cum Dei spiritu, qui ardens ignis est, dicere nisi fictè potero, Paratum cor meum Deus, paratū cor meū? Putās ne, mi lector, ab anima illa, quæ in diuino prorsus non sit immersa lumine atq; amore, uerè dici posse, Paratū cor meum Deus, paratum cor meum? Censēs ne, quid ista præ se ferat repetita cordis præparatio? quid cantus? quid psalmi? quid cithara? quid illa tandem animæ gloria, de qua hîc uates obscure tamen loquitur, à tardis mentibus comprehendi posse? Alta sunt hæc quidem, illisq; tantummodo cognita, qui purissimam degentes cum Deo uitam, nō minus æquis illius diligunt cōsilia, ad eaq; obseruanda toto aspirant animo, quàm salutaris illius præceptiones. Verum alij ut lubet, quæ secum in terris attulit Dei filius, definiant: ego autem meum seruans institutum,

Confitebor tibi in populis Domine, & psalmum dicam tibi in gentibus.

Quoniam magnificata est usq; ad cœlos misericordia tua, & usq; ad nubes ueritas tua.

Apertè hîc narrat uates, quamobrē in se psalterium & citharā exuscitari con-

P p

cupiuerat, nempe ut sparsim omnibus, ubicunq; degant, nationibus, siue gentes hæ sint, siue è ludæorū populo, sanctissimū Dei nomen ac cultū prædicare, suauissimoq; spiritus meditari posset concentu. Quem sanè sensum sic reddit Campensis: Cantabo laudes tuas etiā apud hominū uariarū nationū multitudinē maximā. Tam est enim grandis misericordia tua, ut ad cœlos usq; pertingat, & maior sit quàm distantia hinc ad nubes tua in seruandis promissis constantia. Cœlos & nubes pro eodem posuit, præuiditq; Dei religionē, quæ in animorū unione & tranquillitate posita est, in toto undiq; terrarū orbe disseminandam. Cæterum de Dei misericordia, qua animas gratuito, deq; ueritate, qua ex pacto quodammodo seruat quod est pollicitus, nonnulla à me in superioribus sunt dicta psalmis. Quare ut tandem psalmū finiam, ad Deum cōuersus, eiusq; fide, quam meum in algidum per Christum transfudit cor, animatus, illud cum uate iucundissimū, planēq; diuinum de omnipotentissima Dei gloria, quæ est eius uirtus, misericordiāq; ac in mortales omnes beneuolentia, repetam elogium, dicamq;

Exaltare super cœlos Deus, & super omnem terram gloria tua.

Qui laudabilis es & gloriosus in secula. Amen.

PSAL. LVIII. Vincenti. Ne dissipes David insigne.

Verè utiq; iustitiam loquimini, rectè iudicate filij hominum.

Tituli inscriptio cum superioris psalmi titulo conuenit, idcirco eadem utriq; seruiet expositio, idemq; erit sensus, atq; eadem ferè causa, eo excepto, quòd superiorè à Saule in Engaddi regione fugatus composuit: hunc uerò, quando Ziphæorū prodicione penè in Saulis potestatē traditus, inde aufugit, pauloq; post fidissimo duce Abisai, qui Saulem dormientē occidere instituerat, reprehenso, ipse hastam cyphumq; dormientis regis clam abstulit. Et est iustissima quædā in Saulis consultores ac iudices, typum sanè peruersorum iudicum, querimonia & inuectiua. Ad nostra enim tempora, ad quæ umbræ illę rerum dirigebantur, hæc omnia aptanda sunt, ne Christianæ uis fidei suo fraudetur spiritu ac sensu. Aptemus hinc igitur Christū, cuius reprehensiones incredibilem in modū amabiles sunt & salutare, prauos reprehendentē iudices, ad hunc modū: Si uerè utiq; iustitiam loquimini, rectè iudicate filij hominū. Nō est in rebus humanis utilitas cum ea comparanda, cum in regnis, rebusq; tum publicis tum priuatis, iudices illa præditi sunt animi integritate atq; moderatione, ut nihil diffiniant, quod non undequaq; iustissimū sit, ac optimè collibratū. Contra uerò quæ pestis nocentior, quod monstrum tam execrandum, tam ue insolitum & expauescendum potest esse ciuibus, si is cui dijudicandarū rerū data est facultas, iniquus est, & bis in una eademq; causa uenalis: Possunt quidē huius generis iudices (bonum iudicem in terris tanquā Deum ueneror) toga illa sua mollior imbricata, striatāq; ac graui, tum moderato tardoq; sermone & erudito, addo & formicino passu, iustitiā profiteri: ueruntamen cum res ipsa seriō tractanda est, litesq; dirimendæ, ut plurimū subuertitur ius, fas, lex, sanctisq; à foro eliminatis decretis atq; institutis, eò suas dirigūt sententias & diffinitiones, unde maius speratur emolumentū, aut in quo priuatis suis suorumq; affectibus plerunq; turpissimis satisfieri posse opinantur. In istiusmodi nomenclaturæ homines inuehitur spiritus, clamatq;: O filij hominum, fuites nimirū & uani, si iustitiam quā loquimini, utiq; uerè, hoc est, ex animo, synceroq; iudicio loquimini, rectè, omiffa prauitate ac nequitia, iudicate. Alioqui certè non ab ipsa iustitiā præ se ferente lingua, aut ornato suggestu, quod æquum est, metiri solent homines, sed ab ipso omnino iudiciorū exitu & finitione. Huc optimè quadrare uidetur Felicis litera. An certè, inquit, mutam iustitiam loquemini? id est, num iustitiā loquemini, iustitia tamen ipsa obmutescens? Muta nimirū tunc fit iustitia, cum etiā ipso iudice disertissimè de iustitia differente, iacet indefensa, imò inaudita & oppressa. Cæterum tum Græci, tum Hebræi, recta legunt, non rectè.

Etenim in corde operamini iniquitates in terra, iniustitias manus uestræ concinnant.

En to.

A En totius prauitatis iudiciorum summa atq; origo. Contaminato quippe corde, cupiditateq; ira aut liuore infecto animo, quod iudicium proferre possunt iudices quod iniquum omnino non sit & iniurium? Mirum si à corrupta radice, sanos decerpi posse fructus opinaris. Omnem, inquit, cogitationem (heus iudices) in eo consumitis, ut quæ praua sunt & iniqua, non solum statuat, uerumetiam in alijs (malum) defendatis. Quid autem? uos tantillam nacti in terris potestatem (in coelis enim æquissimus omnium sedet arbiter) aded insolescitis, ut tanquam omnia uestra æquissima forent, iniquitatem pro æquitate manus uenditent uestræ? Hebræis ea est litera: Prauitatem manus uestræ æquilibrabunt. Nescio quidem, an pars hæc in iudice stoliditas appellari queat, an insolens potius arrogantia & temeritas, cum ea interdum definiat, quæ nihil minus referunt, quam leges & iustitiam, & nihilominus tam cæci sunt hi dii terræ, quod se uel acutissimis imponere posse ingenijs arbitrantur. Quid non peruertunt contaminati iudices? Quid impietatis, quid perfidiæ non audent istiusmodi togatæ belluæ? non mirum id quidem: nam iandudum

Alienati sunt peccatores à uulua, errauerunt ab utero, locuti sunt falsa.

Heu miseram, prorsusq; deploratam istorum sortem. Quid mirandum, inquit, si hi suis in iudicijs à iustitia aberrant? Nanq; in ipso statim uitæ exordio, in ipso uulua conceptu, in ipso sordido ex utero ortu & natiuitate, errare alienareq; sese à Deo, à probitate, à castis moribus, à uitæ integritate cœperunt. Idcirco locuti sunt falsa, falsasq; promulgarunt sententias. Impij, inquit Campensis, à tempore quo primum editi sunt in lucem, errare cœperunt, ab utero matris loquentes fucata. Quapropter

Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, & obrurantis aures suas,

B *Quæ non exaudiet uocem incantantium, & uenefici incantantis sapienter.*

Secundum similitudinē furoris serpentis, uertit Felix, & clarius quam noster. Cæterum, sapienter, Hebræis est, scite, doctè. Serpentibus porro ea est natura & consuetudo, ut ira aut rabie in aliquē perciti, nunquā nisi cum ueneno ipsum deponant furorem. Et ut ceteris id quod sequitur, insitū sit naturaliter serpentibus, præcipuè tamen is est aspidibus mos atq; astus, ut si coniecturis quibusdam, sibi à natura inditis, præuident se à magicis incantandas præstigijs, suapte sponte, ne suum audiant insidiatorē, obsurdescant. Siquidē illud est incantatoribus consilium, ut aspis uī carminū districta, deponat uirus, & ita mansuefacta capiatur. Aiunt Marfos huiuscemodi optimè callere artem, carminibus scilicet serpentes quamlibet uenenosas ac letales cicurandi. Prudentissimè hinc quidem uates sceleratorū quorundam naturā, de iudicibus impijs loquens depingit. Nam serpentina quædam illis inest malitia & calliditas, ut irati in quempiam (irasci enim in sui similes neutiquā soliti sunt, sed in dissimiles) nunquā deferueāt, nisi proiecto penitus in illum, cui malè uolunt, ueneno. Quod si quem porro ex sanctioribus tanquā eruditū in sedanda illorū insania & furore incantatorem ad se aduenire presenserint, ad salutes illicō admonitiones occludūt aures, illosq; perinde auersantur, ac solet aspis incantatores. Verūenim uero diuina aliquando nostris offensa delictis prouidentia, istiusmodi uenenatas permittit ad innocuorū exercitationē regnare uiperas. Vnde semel iratus in Iudæos Deus, illud horrendū in Hieremia protulit, dicens: Ecce ego mittam uobis serpentes regulos, quibus nō est incantatio, & mordebunt uos. Sed uide quam nō libenter, imò quasi coactus id uelit pietissimus dominus. Dolor, inquit, meus super dolorē, in me cor meū moerens. Horum igitur omnium bene doctè sensum sic reddit paraphrastes: Venenum eorum simile est ueneno serpentis, & callidissimæ aspidis, ultro obsurdescantis, & obturantis aurem suam, ut non cogatur audire uocem illorū qui murmure suauī fallere eam conantur, etiam si incantandi artibus sint instructissimī. Veruntamen utcunq; dirī hi sint & implacabiles,

Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum, molas leonum confringet Dominus.

C Hebræi legunt, Contere, & cōfringe, utrunq; aptè. Cæterùm frequens in scripturis dentium ac maxillarum metaphora est, qua mordaces designantur calumnia, uerbq; innoxiorum uitam lacerantia: uis quoq; improborū, peruicacia, insultus, rabies, & id genus alia, quibus instructi artibus in puram proborum conuersationem ac nomen, fortunaq; interdum ferocire solent impij obrectatores atq; inuidi: quorum sanè crudelitatem ut clarius exprimat, dentes illos habere leoninos, nempe acutos ac mordacissimos, asserit. Mola porro maxilla hîc est, seu mandibula. Quare alio in loco præuidens uates perniciosorum hominum oblocutiones, & blasphemias à domino retundendas, ait: Quoniã tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa. quod diuus uertit Hieron. ex Hebræo: Quoniã tu percussisti omnium inimicorum meorum maxillam, dentes peccatorum contriuisisti. Est & aliud genus dentium, quo Ecclesia mordere solet, atq; arguere peccantes, imò suauissima spiritus mola adeò comminuere, ut ad sese penitus illos attrahens, in suam prorsus cōmutet naturam, atq; ut sic dicam, substantiã. Quocirca in Canticis illud à sponso audire meruit: Dentes tui sicut greges tonsarū, quæ ascendunt de lauacro. Et uerè Ecclesiæ dentes, tanquam oues detonsæ dici debent, hoc est, absq; ira ac furia, suos sibi subditos reprehendentes. Quod quidem superiores illos, quorum furorem secundum similitudinē serpentis, surdeq; aspidis esse asseruit uates, quibusq; dens putidus est, ut ait Salomon, ac pes lusus, admonitos uult spiritus. Horum itaq; audaciã, furiatamq; in innocuos Christi amicos mentem ac feros morsus, ita minutim confringet dominus, quod

Ad nihilum deuenient tanquam aqua decurrens, intendit arcum suum donec infirmetur.

Cur hîc interpres, intendit, nō intendunt, uertit, uix coniecturis auguror: nisi fortè intendit, ad Deum referat. Sed alia hîc est mens uatis, illa nimirum, ut audaces improborum conatus, irritos uanosq; omnino fore prædicat. Cuius quidem significatum sic exprimit Paraphrastes: Sagittæ quas iaculantur, inter uolandū confringantur: id est, quicquid parant improbi, in medio ipso collabatur nisu, ad instar sanè arcus summa ui tensi, cuius sagittæ in ipso iaciendi conatu refringuntur, in frustra q; non absq; intorquentis periculo desiliunt. Huic sententiæ etiam astipulatur diui Hieronymi litera, qui sic reddit: Intendant arcum suum donec conterantur, nempe sagittæ. Felix uerò, Dirigent sagittas suas: sint, ac si confringerentur: hoc est, ut ipse sua exponit uerba, nullum damnum faciant. Cæterū notant quidam, principium uersus non tantum de fontium aquis, aut amniū celeriter dilabentium intelligi oportere, quantum de aqua è uase aliquo euerso proiecta & dispersa: qua similitudine, studia curasq; iniquorum penitus dissipatum iri non ambigamus. Verum litera quæ Hebræis est, alium præ se ferre sensum, ut diximus, uidetur: unde sic Paraphrastes, Diffluent sicut aquæ natura labiles. Quoquo modo accipiendam esse literam ducas, illud compertissimū est, quamprimum nefandorum hominum conatus desituros: quod alijs postmodum clarius exponit rerum imaginibus, dicens:

Sicut cera qua fluit, auferentur: supercecidit ignis, & non uiderunt solem.

Priusquam intelligerent spina vestra rhamnum, sicut uiuentes sic in ira absorbet eos.

Quam citò enim cera igni admota colliquecat, non est qui ignoret. Non secus, inquit, celeriter improborum successus nisusq; turpissimi præteribunt, atq; solet ab igne cera actutum liquefieri. Alio in psalmo hac eadem usus similitudine, sic ait: Sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie terræ. Proinde posita ceræ metaphora, ignem addidit. Supercecidit, inquit, ignis super cerã, nimirum illam mollissimã: hoc est, diuina illis superueniet ultio, qua suapte sponte exoculati, neq; hunc solem uisibilem amplius, neq; illum qui in ueritatis indagatione ac gustu splendescit, intuebuntur: & id quidem protinus, anteaquã eorum peccata, quæ hîc spinas uocat, in rhamnum, id est, in effectum exeant, atq; obesse queant. Rhamnus enim robustior spina est atq; annosior, idcirco acutior & nocentior, Verum longè aliter has legunt similitudines Hebræi. Sic illi: Diffluent

A fluant ueluti cochlea, & sicut abortiuū foeminae, priusquam solem uideat: priusquam spinæ eorum adulescant in rhamnū, repente uiuos, sicut acerrimo furore, tollet eos turbo. Diuus etiam Hieronymus non ceram, sed uermem transtulit. Quasi uermis, inquit, tabefactus pertranseant. Similiter abortiuum unā cum cæteris reddidit, non ignem, Cæterum de spina & rhamno sic: Antequam, inquit, crescant spinæ uestræ in rhamnum. Paraphrastes uerò dilucidius suo more omnia: Similes fiant limaci, quæ inter rependum, uel, ut alius uertit interpres, intra testam suam colliquefcit: & abortiuo seu talpæ, quæ non uidet solem. Priusquā crescant spinæ uestræ, ô impij, in rhamnum, in flore ætatis iratus Dominus subuertet eum qui dux est uester unā uobiscum. Nam quod nos legimus, Sicut uiuentes, Hebræi habent, Sicut uiuentem aut uiuum. Non desunt etiam qui hunc uersum ultimum sic transferant: Antequā ollæ uestræ à subiectis spinis calorem concipiant, tanquam quis adhuc crudum eripiat, sic æstuanti indignatione subito corripiet illos. ut hinc perdiscere liceat, æquè citò perniciosorum hominū fortunas euolaturas, subindeq; aut parum aut nihil probis obfuturas, ac solet spinarum aridarum flamma, nempe subita & repentina, sub olla carniū adeò celeriter præterire, ut caro ipsa cruda extrahatur, nil scilicet caloris uel ollæ uel carni attulit. Ita profectò ignis ille irarum in maleuolis, quando suorum maximè Deus innocentiam tutari decreuerit, euaporabit, in nihilumq; resoluetur, & magis id adeò tum, cum se in ipso fortunæ gremio luculentam uitam uiuere opinabuntur. Vide igitur, ô qui in malis longo iam ex usu obduruisti, & contremisce, considerans quibus rerū imaginibus tuæ descriptæ sint fortunæ. Quid, obsecro te, aqua torrentis fugacius: quid arcu nimiū tenso fragilius: quid à solis luce ac radijs alienius, quàm sit absq; oculorum usu talpa, aut informis abortio: Quàm porrò uelox sit ac concitus spinarū aridarum calor ac flamma, nemo planè est qui id ignoret. **B** Jam (crede mihi) priusquam optatum sortiatur exitū, tua intercisa est iniquitas. Puta enim illam iam præterisse, cum adeò imbecillis sit ac uelox, ut repentinæ dumorum æquiparetur flammæ. Quòd si tamen tam durus es, ut neq; diuino iudicio, neq; tam aptis, tibiq; ualde consentaneis rerum mouearis imaginibus, il lud saltem te moueat, quòd

*Letabitur iustus cum uiderit uindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris.
Et dicet homo, si utiq; est fructus iusto, utiq; est Deus iudicans eos in terra.*

Pedes suos, uertunt Hebræi, non manus suas: sed ferè idem est. Nam nihil aliud hîc sibi uult uates, quàm indicare quomodo serio gaudere soleant diuini honoris cupidi ac studiosi, ob illam tam horrendam in oppressores innocentia irrogatâ cœlitus ultionem. Cuius atrocitatē attentè meditantes, quanquā periculosum omnino sit cum purarum mentium defensore Deo uelle rixari, considerantes suis in actionibus & curis, quæ sunt illorum manus, fiunt cautiore. Multato pestilente, clamat Salomon, sapientior erit paruulus. Lauant igitur manus (hæ actionum præ se ferunt munditiem) seu pedes, quod ad peruersorū uias attinet, in peccatorum sanguine uiri iusti: id est, considerata illorum damnatione, indeq; accepta occasione, ab actionibus illorum prauis ac studijs, prudentiores facti abstinent, fatenturq; diuinam esse prouidentiam, quæ suo non fraudans fructu ac præmio iustitiam, æquissimo res hominū ponderat æquilibrio, iustis scilicet spiritus gaudium, nempe iustitiæ præmium gratuito elargiens, & uitam: impijs uerò & sceleratis, de quorū moribus multa in superioribus differuit uates, & mœrorem & luctum, tetramq; errorū caliginem ac noctem, iustissimo persoluens merito ac iudicio. Dicent (inquit) uulgo, uisa hac in Deo dñi iudicandi æquabilitate, ergo est fructus iusto, ergo est Deus omnium, quæ fiunt in terra, iudex. Est profectò: sic sentio, sic fateor, sic ipsissimis intueor oculis. Cuius propterea magnitudini laus sit æterna, in secula seculorum, Amen.

C PSAL. LIX. Vincenti. Ne disperdas Dauid insigne, dum mitteret Saul & custodiret domum, ut occiderent eum.

Ripe me de inimicis meis, Deus meus, & ab insurgentibus in me libera me.

Duo, ut mihi uideatur, sunt potissimum ad explanandos psalmos necessaria: spiritus scilicet Dei, atque eorum quæ in psalmis ferè sunt, experientia. Dei enim spiritu ad diuina perscrutanda mysteria incendimur & illuminamur: experientia uerò, atque in acerbioribus rebus usu & exercitatione, ad scribendū acuihur. Alioqui sanctissimo illo spiritus destituti lumine, aut nulla experientia edocti, quomodo in tam ardenti atque difficili poemate non hallucinabimur, ineptèque in scribendo errabimus? Ego enim, ut de me dicā, longo tum annorum, tum rerum usu atque exercitio probe eruditus, in hac me parte doctissimum esse fateor, tamen neque disertum neque eloquentē. In altera uerò parte obnixè admodum elaboro, contendoque pro uiribus, ut assequar. Gratuita quidē sunt dona Dei, idcirco summa sunt cum ueneratione existimanda & petenda. Certè, mi humanissime lector, quotiescunque psalmum aliquem mihi elucubrandum legere incipio, attentèque considero, uideor mihi (quod in lectione Pauli de se asseruit Hieronymus) non uerba audire, sed tonitrua. Videntur nonnunquam uerba quædam simplicia, & quasi innocentis hominis & rusticani, & qui nec facere, nec declinare nouerit insidias: sed quocunque aspexeris, fulmina sunt. Hæret in causa, capit omne quod tetigit, tergum uertit ut superet, fugam simulat ut occidat. Puras ne tantum uatem adeo suis in scriptis & uberem & elegantem, tam uaria rerum argumenta absque spiritus doctrina atque usu ornare potuisse? Ex his nimirum quæ passus est, hausitque à Deo, didicit, exarauitque, quæ modò nos nostros in usus transferimus, intelligimusque, nostram ad eruditionem, quæcunque ille scripsit, scripta esse, ut in hoc nunc psalmo fateri possumus. Nam cum tertio iam **D** iram Saulis, malo à spiritu uexati, connixique illum lancea confodere, declinasset, domique tacitus delituisse, misit rex satellites noctu, qui captum obruncarent. Verum prudentissima eius uxor Michol, eo clam per fenestram demisso, statuas, quæ Dauidem simularet, super lectum composuit, & sic deluso rege, charissimum seruauit uirum. Qui tamen horrendo illo in strepitu armorum ac periculo, diuinæ haudquaquam immemor bonitatis, ad illam, ut suus erat mos, tanquam ad tutissimum suarum ærumnarum per fugium, hanc mirè accensam direxit precationē, dicens: Eripe me de inimicis meis, Deus meus, & ab insurgentibus in me libera me. Nulli dubium esse debet, inimicissimo illos animo, qui à rege missi fuerant, Dauidis domum circumfedissem, in ipsiusque uitā, quò satis regi facerent, conspirasse. Atqui, ne cuius conditionis hi essent qui nefario seruirent regi, nesciretur, confestim addidit:

Eripe me de operantibus iniquitatem, & de uiris sanguinum salua me.

Qui sunt illi, qui operantur iniquitatē, quique Christū atque eius Ecclesiā, innocentium scilicet uitam, in Dauide tunc odio persequebantur? Dicitio quæ est Hebræis aptè ualde aperit, illos notans qui non simpliciter iniqui sunt, sed qui consulto, atque ex animo, toti dediti sunt iniquitati, internecionibusque intenti. Perniciosissimum id genus est hominum, sed quod tamen à magistratibus, patrumque prudentia, anteaquam ulcus in saniem desinat, præcidi queat. Sed quid si idem ipsi primarij homines interdum iniqui sunt? Nullum, opinor, extat remediū, præter illud, quod hinc suæ adhiberi indigentij rogat uates: Eripe me, inquit, de inimicis meis Deus meus. Vide quò ab iniurijs oppressa hominibus se uertit anima. Vide an aliud quicquam tam firmum inueniatur confugiū, quam illud est Dei, qui uerus atque adeo solus est fessarū mentiū refocillator. Omisissis itaque humanis præsidij, quæ aut debilia sunt, aut infida, nostra omnis collocanda est in Deo fiducia, noster amor, nostra sollicitudo. Ipse ipse, inquam, est, qui inuocatus, nos nostris eripit ab inimicis, nempe operantibus iniquitatem, ac sanguinē sanguini, ut ait ille, accumulanti bus. Verū quid Christus in Dauide de se, pro me, qui
mea

A mea in dignoscenda miseria atq; inopia prorsus hebesco, hinc dicat, consideremus.

Quoniam ecce ceperunt animam meam, irruerunt in me fortes: neq; iniquitas mea, neq; peccatum meum, Domine.

Hucusq; uersum hunc legunt Hebraei, quem sic reddit Felix: Quoniam ecce insidias parauerunt animae meae, congregati sunt super me fortes, non transgressione mea, & non peccato meo, domine. Id est, nihil me in illos peccasse conscius sum, quamobrem tam acerbo me persequi debeant odio: Quod si suspicio de me aliqua turpissimum illorum occupauit animu, uana omnino ea est, ac probo uiro indigna. Si porro quae in me machinantur, quod suam tantummodo sedent rabiem, antiquumq; satient odium & malevolentiam, excogitarunt, sit dominus inter nos arbiter, atq; idem uindex & ultor. Quid sit, ceperunt animam meam, clarius expriment Hebraei, ut dixi. Vnde Paraphrastes: Ea enim, inquit, est illorum hominum improbitas, ut mihi insonti insidias struxerint, & conspirauerint in me feroces (tantum non dixit leones) quos ego nunquam ulla affeci iniuria, nec peccati quicquam in eos admisi. Nam certe, quantum ad ea spectat, quorum me nequiter insimulant aduersarii, de hisq; urgent & coarctant,

Sine iniquitate cucurri & direxi.

Hic mihi uideor audire Paulum de se dicentem, Cursum consummaui, fidem seruaui: cum nihil aliud sit uita haec mortalis, quam celer quida cursus ac fugax. Is sane felix, qui cum propheta de se id dicere non ueretur, Sine iniquitate cucurri: siue illud Pauli, Cursum perfecit. Et ne quidem cursus in salebroso uita huius, propter infinitas rerum difficultates, catadromo ignauus uideretur, addidit, Fidem seruaui: ille autem, Direxi. Sed quid direxit uates, aut quod? promptu nimirum animu ad obsequendum numini: ad illud, inquam, ad quod sua ipse studia postea ac labores Paulus: Caeterum, inquit, reposita est mihi corona iustitiae (erit praemium cursus) quam reddet mihi Dominus in illa die. Verum cuiusmodi integritatis is est Dominus, qui te corona palmaq; iustitiae, o Paule, est donaturus? Est ne forsan, ut sunt pleriq; ex nostris, quibus nullus est in elargiendis uirtutum praemijs delectus, nisi in his qui sibi chariores sunt, magisque propinqui, turpes ne hi sint, uitisq; inquinati, an pulcherrimis ornati animi dotibus, nihil pertinere at bitrantur? neutiquam id quidem omniu, sed iustus est iudex. Et haec satis, pieq;, quantum ad literam nostri interpretis attinet, sint dicta. Verum Hebraeis longe diuersa est. Sine iniquitate, inquit, cucurrerunt, & instruxerunt se. Absq; iniquitate (scilicet mea) uertit Felix, current, & dirigentur, nempe in me: ut id omne ad hostes illos referatur, de quibus supra sic questus est: Ecce ceperunt animam meam, irruerunt in me fortes (fortes sane propter uim multam pecuniarum copiarumq;, & dignitatum) sed neq; iniquitas mea, neq; peccatum meum hac in re fuit. Absq;, inquam, iniquitate mea, tanquam effrenatae belluae, impetuosisime cucurrerunt, uimq; omnem in me saeuitiae direxerunt. Quare sic Paraphrastes: Quamuis nulla re laesi sint a me, nihilominus currunt ut noceant mihi, & summo studio conantur perdere me. Quocirca

Exurge in occursum meum, & uide.

Quali uates Deum dormire, non uidereq;, quae hic aguntur absurda, suspicatur. Sic sane his nonnunquam, qui acerbius a nefarijs impudentissimisq; iniuriarum machinatoribus exagitantur, contingere & cernimus, & si aliquando in pugna spiritus uersati sumus, experimento didicimus. Certè, mi lector, animis Deo per fidem coniunctis nihil iucundius accidere potest, quam cum mala conflictare fortuna. Compertissimu illis quidem est, diuinum nunquam electis deesse posse subsidiu, idcirco summa afficiuntur delectatione: unde alij teneri adhuc in fide, uiribus destituuntur, ceduntq; proinde actutum aduersis. Verum & his & illis, in periculosissima cum mundo pugna, necessarium ualde est ad Deum confugium. Ideo tum hi, tum illi, suis in angustijs, ac, ut sic dicam, uulneribus & percussioibus, cum uate clamare ingeminareq; coguntur, Exurge, dormisne

C Domine! expergiscere, occurreq; anteaquã comprehendant nos hostes, suisq; irretiant dolis. Quid tandiu monstra hæc rerum toleras? cæcutisne ad ea quæ hi nequissimè tua in mancipia moliuntur? uides quæ hîc aguntur, uel ne? Si nempe tua in re hallucinaris, quid agant cæteri, quorum pars maior nobiliorq; nihil tam expetit & quærit, quàm tua ut funditus corruat religio, abrogentur bene uiuendi instituta, ac fides è mundo prorsus excedat? Heu nobilissimum iam olim pietatis unde elapsum est decus? Vide igitur tu è cœlis, postquam non est qui uideat in terris.

Et tu domine Deus Virtutum, Deus Israël, intende ad visitandas omnes gentes: non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem.

Hoc planè modo literam ordinant Hebræi, quem quidem ordinem ego non inuitus sequor, non idcirco sanè quò confusionem nostræ interspergam literæ, sed ut germano consulam sensui, quem ex apta literæ cõcinnitate facile elici posse nemo doctus ambigit. De Deo uirtutum, hoc est, exercitiũ, quo tropo Dei significatur potentia: deq; Deo Israël, quo bonitas, aliàs non semel diximus: & est perinde quasi dicat, Tu domine Deus omnipotens, superq; omnem potentiam excelsus & sublimis, Deus, inquam, Israël, hoc est, uerè in te credentium, tuumq; nomen confitentiu pater, uide quæ hîc fiunt, atq; omnes qui sua se sponte à sua uisissimo tui cultus semouent iugo, corrige, dureq; castiga. Visitatio enim Dei in scripturis, præterquam quòd diuinum præ se fert fauorem & beneuolentiam, iudicium quoq; ac mulctam in improbos signat, ut in hoc loco cernimus. Vnde in Esaia sic loquitur Deus: Visitabo per orbem mala. Visitat igitur Dominus quos pœnis afficit, uisitat & illos quos sua dignatur gratia. Quocirca duplici eum uisitare modo asserunt spirituales, uel cū percutit, uel cū ad nos uenit oriens ex alto. Gentes porro hîc uocat spiritus, quotquot alieni sunt à Deo, siue Iudæi hi sint, siue alienigenæ: nempe omnes qui operantur iniquitatem, quibus nullam præstari misericordiã exoptat uates dicens: Non miserearis omnibus, qui operantur iniquitatem: hos ueluti digito demonstrans, qui nulla alia adducti ratione, nisi quòd peruersæ naturæ homines sunt, & ad inquietandam proborum uitam nati qui uidentur, continuis lacessunt iniurijs innocentia. Non te misereat, inquit, illorum qui in malitia obdurati, suapte sponte perditii sunt. Hi quidem ex sese, de se iudicium proferunt, decernuntq; se indignos esse misericordia, cū dura adeò sit illorum in peccatis consuetudo, ut malint sua in sorde sic emori, quàm ad fontem illum gratiarum omnium profluuium redundantem, ex quo omnibus quantum, quandoq; aut quomodo uoluerint, haurire integrum est, recurrere. Quamobrem tum arduũ id ualde uideatur, planeq; admirandum & terrificũ, hominem scilicet ad tantum diuinæ bonitatis ultro deuenire neglectum & obliuionem, ut nullo mereatur redimi misericordiæ genere, additum est à spiritu Selah. Interim uerò quòd nullum illi impartitur uitæ lumen,

Conuertentur ad uesperam, & famem patientur ut canes, & circuibunt ciuitatem.

Verbum quod noster uertit interpres, conuertentur, Hebræis est, itus & reditus, seu ire & reuerti: hoc est, sedulo anxieq; discurrere, quò sollicitam aduertas, peranxiãq; delatorũ proditorumq; miseriam. Nihil sanè infelices huc & illuc temerè, noctuq; præsertim (quod sub dictione, ad uesperam, intelligitur) discurrentes omittunt, quò suam tandem expleant rabiem & libidinem. Modò hi literis, & his quidem mentitis ac falsis, modò ore proprio, modò per internuncios, succenturiatosq; lenones & corycæos, eousq; à rectitudine summovent rerum moderatores, donec tandem illos (ut leuissimo nonnulli sunt animo) ab æquitate deturbent, & quod uolunt obtineant: idcirco triumphant. En quomodo sæpe numero peruersa à tribunalibus exeunt iudicia. O inuisam omnibus, qui Deum timent, hominum istiusmodi luem. Vide cui animanti similes illos faciat uates, canis scilicet famelico, quò fastidiosam illorum aduertas impudentiam. Cane enim famelico quid impudentius, quid procacius? Hebræorum interpretes suppressa

A pressa clausula, famem patientur, id duntaxat habent, tumultuabuntur: uel, ut reddit Paraphrastes, Oblatrabunt tanquam canes. Vt cunq; uertas, hi canes sunt impudentissimi, qui foedo importunoq; latratu quemlibet moratum tranquilumq; proborum conuentu, quem hic ciuitatem appellat spiritus, obsident, perumpunt etiam & subuertunt, uel eò maximè, si ex primatibus haudquaquã defint, qui huiusmodi feras in uinea domini alant, illisq; ad bonarũ frugũ depopulationem utantur. Non quidem superuacua fuit illa Pauli admonitio: Videte, inquit, canes, uidete concisionẽ. Proinde quid tam solidum inueniri potest, aut impenetrabile, quod non confringant, concidantq; acutissimi oblocutorũ dentes?

Eccẽ loquentur in ore suo, & gladius in labijs eorum, quoniam quis audiuit?

Egregium sanè consiliũ, atq; altè absconditum. Quis, aiunt, quæ nos inter nos occultissimis in latibulis contra illum insurreuimus, audiuit? Res mira, inquit Paraphrastes, ore & labijs suis gladios loquuntur, nec tamen quenquã esse putant, qui audiat. De his (credo) loquitur Esaias, cum ait: Quis uidet nos, aut quis nouit nos? Quare maximum præ se ferre Dei contemptũ hi uidentur, quem non audire, quæ clam inter se loquuntur, opinantur: uel si audire putant, non tanti nihilominus tam uigilem faciunt oculum, quo minus ea quæ in proborum uitam & dignitatem contexunt, uel palam effutiant, uel audacissimè exequantur. Notandam hic esse opinor aposiopesis. Ecce, inquit, loquentur in ore suo: deest enim quid loquentur, nempe cædem, fraudulentiam, infamiam, ruinam, exitium. Quicquid demum inter se conuenire uideris, gladium id dicas, atq; acutissimis clauis refertum culeum, è quo quoquouersum uerteris, molestissimis emergunt cuspidibus, punguntq; nec quidem tacti.

Tu autem Domine irridebis eos, & ad nihilum deduces omnes gentes.

B Gentes hic uocat eos omnes, de quibus supra: Interde ad uisitandas omnes gentes. Porro, irridebis eos, anthropopathia est: de quo tropi genere nõ raro diximus, sed potissimũ in psalmo secundo. Impossibile omnino est, in Deum, ut in hominẽ, istius generis cadere posse animi ægritudines: uerũ ea loquendi ratione uult uates, perditissimos innocentiaẽ persecutores impossibilia, risuq; digna conaturos intelligi, & quæ nõ solum à Deo, uerumetiã à firmis in Dei fide pectoribus subsannari debeant. Agant illi ut lubet, quantumq; diuina permittit patientia, ut canes adlatrent, circumfedeantq; bonorũ uitam & nomen: qui habitat in cœlis, uir scilicet Deo per amorẽ unitus, cuiusq; conuersatio in cœlis est, irridebit eos. Cæterum, ad nihilũ deduces, Hebræis est, subsannabis. Vnde sic Paraphrastes: Et subsannabis consilia gentiũ omnium. Quanquã nec illud quod nos legimus, à uerò aberrat sensu, ut superiori quoq; in psalmo idem fermè de improbis asseruit iudicibus: Ad nihilum, inquit, deuenient tanquã aqua decurrẽs. Verũ

Fortitudinem meam ad te custodiam, quia Deus susceptor meus es.

Non ultra procedit uersus Hebræis, qui tamen non, meã, sed eius uertunt. Verũ prius quẽ sensum afferat, fortitudinẽ meam, dilucidemus, Hebræos postea. Scio, inquit, quòd abs te irrisi cõsumentur, in nihilumq; relabentur. Eam ob rem mihi nulla de illorũ ultione cura, sed meam omnem fortitudinẽ, uindictaẽq; occasionem ad te custodiam: hoc est, tibi ut pro me agas, qui me toties ab hostiũ meorum manibus eripuisti, cõmittam, tu pro me pugnam sumito. Nunc ad Hebræorum literã exponendam descendamus, quæ tametsi una sit, diuersum tamen reddit sensum. Sic illi: Fortitudinem eius tibi seruabo, quoniã Deus protectio mea. Ex illis enim quidam, eius, ad animam referunt, de qua supra dixerat, Quia ecce ceperunt animam meam: & est idem ferè cum nostro. Nonnullis uerò uisum est de Saul, hoc est, de innocentiaẽ oppressoribus, quorum permagna in mundo est fortitudo ac uis, debere intelligi, hoc penè modo: Mei persecutoris uim atq; audaciam, cum in mundo tam potens sit ac ualida, ut à me homuncione infringi nequeat, ad te custodiam: id est, tibi ut illam frangas, referuo, commendoq;. Aliquibus etiam alia magis placuisse uisa est interpretatio, cui & Chaldæa asti-

C pulatur paraphrasis. O Deus, inquiunt, qui meo nunc hosti robur es & fortitudo, dum eum regnare sinis, ac me oppresso tutaris, ad te custodiam: id est, illud ipsum robur mihi obuenturum esse scio, cum me, eo excluso, ad regnum ascueris, atque in illius locum surrogari iusseris. Interim uero ad te respiciam, auxiliumque meis in ærumnis à te expectabo. Quem autem sensum secutus sit Paraphrastes, tu ipsemet qui legis, iudica. Sic enim ille: Viribus illius aduersarij mei ego te opponam, qui protector meus es Deus.

Deus meus, misericordia eius præueniet me, Deus ostendit mihi super omnes inimicos meos.

Quàm libenter sui sancta amati anima inculcat nomen. Vis ne in quo studio uniuscuiusque uerfetur animus, deprehendere? Ex crebra nimirum rei alicuius locutione hæc discitur scientia. Mirum quàm indignabundè de re alia, quàm de suo amato loquatur homo, qui Deum amat, atque, ut rem summè iucundam & charam, tum quærit, tum deperit, tum etiã dormiens in ore retinet. Contra si quempiam uideris de mundi cõmodis, nempe de ciborum lautitia, de nummis, de contractibus, de honoribus, de opprimendo aliquo sermonè libenter facere, quid putas? Hunc qui diuino præditi sunt spiritu, uel heluonem, uel auarum, nummosque magis, quàm Deum colentem, institoremque aut licitorem, & sæuum omnino, nõ uerebuntur suspicari ambitiosum, licet ingenti fulgeat autoritate & dominio. Quid unde, oro, turpissimus parumque Christianus ille manauit mos, atque uniuersalis fermè consuetudo, ut si quando cum amicis confabulandi datur occasio, ad bella statim enarranda, ad cõtentiones, ad carpendam aliorum uitam, ad nugas, ad fabulas, ad ociosas garrulitates, ne dicam murmurationes, ad obscœnitatesque uerba deflectimus, nisi quòd spiritus suauitate uacui, expertesque dulcedinis Dei uerbi, sensibus magis inseruimus, quàm animo, & his quidem rebus, quibus diuina oblectatur maiestas? Vide quomodo sanctissimus uates, utpote qui amorè suum omnem in Deo esse decreuerat, Deum uel centies interdum absque ratione, ut ignauis uidetur animis, inculcat. Deus, inquit, susceptor meus es. Deus meus, misericordia eius præueniet me. Deus ostendit mihi super omnes inimicos meos. Anteaquàm, inquit, ab aduersarijs concludar, inuoluarque, Deus me consueta, ne occumbam, anteuertet misericordia, pro suaque muniet (sic reddit Paraphrastes) benignitate, priusquam illi insultum facere possint in me, & ostendet mihi in hostibus meis, qualia uidere uellet unusquisque in suis, utique interitum & ruinam. De hoc quidem loquutionis genere, quomodo scilicet in nostris uideamus inimicis, in psalmo quinquagesimo quarto est dictum. Phrasis est Hebræa, qua quis ab improbis male habitus, sese diuinam uisurum in illos indicat ultionem: nõ quia id tanquam iratus appetat, sed quòd sic omnia in Deo ueluti in purgatissimo fore intuetur speculo. Cæterum cum mihi, quæ sequuntur, in mentem ueniunt, attonitus planè efficior, ac mirè pauidus. Quis has in uiro sancto non admiretur, exhorrescatque diras?

Ne occidas, inquit, illos, ne quando obliuiscantur populi mei.

Disperge illos in uirtute tua, & deponge eos protector meus Dominus.

Populus meus, non populi mei, legunt Hebræi: quem suum uocat uir probus, quia Dei, eo ferè modo quo supra, suam appellauit misericordiam, seu bonitatem secundum Hebræos, dicens: Deus bonitatis meæ præueniet me. Illud item, In uirtute tua, in exercitu tuo, nempe Iudæorum, uertunt ad hunc modum: Ne occidas eos subito, sed lento quasi supplicio affecti, tuo in exercitu uagi afflictique oberrent, quò uel sic tandem populus meus eruditus, tam insperati minime obliuiscatur beneficij. Proinde à Paraphraste ita redditur, Ne occideris subito eos domine, ne penitus in obliuionem ueniat hæc ultio tua populo meo, sed uagari coge illos de loco ad locum. Hic mihi infelicissimi Cain imago depingi uidetur, aut perditissimi Iudæ, qui prodito Christo, desperataque uenia, atque amisso satraparum fauore, & proiectis argenteis, cum diu huc illucque incertus esset diuagatus, tandem laqueo se suspendit. Atqui non mitiori extimulantur inque-

A inquietudinis œstro hi, qui traducta proborum uita atq; innocentia, miserabilî triumphans spectaculo. Verum quàm satius esset, Christi in hoc genere luctæ subijisse uices, quàm ludæ. Depone illos itaq; Domine de sede, uexa, urge, stimula, atq; eousq; tandem afflige, quoad suo maximo cum opprobrio, cæterorumq; exemplo & instructione, fateantur nimirum periculosum esse cum Dei amicis uelle depugnare. Vide interim quo isti affecti sint morbo.

Delictum oris eorum sermonem labiorum ipsorum, & comprehendantur in superbia sua, & de execratione & mendacio annuntiabuntur.

Haec tenus Hebræis est uersus, sed dissimili & litera & sensu, à nostro. Felix sic: Peccatū oris eorum, uerbum labij eorum: & comprehendantur in superbia eorum, & de maledictione, & de mendacio, seu de execratione & macie narrabūt. Clarius ex eodem fonte alius: Propter peccatum oris eorum, propter sermonem labiorum, atq; superbiam eorum capiantur, propter periuria & mendacia singuli ducantur. Aben Ezra uult hîc intelligi uerbum illud superius dictū, Depone, seu disijce: & erit sensus, Disijce illos propter peccatum oris sui, propter uerbum, nempe uenenatum, labiorum suorum: sua in superbia illa queentur. Cur uerò id fieri appetat, addidit illicò, ut nonnulli uertunt, Propter periuria atq; mendacia fiant fabula uulgi. Dictio, quam noster uertit interpres, mendacium, Hebræis est etiam macies, ut hæc sit mulctæ acerbitas diuinæ, pallor scilicet ille liuidus & letalis, quem in facie uultuq; simul cum uecordia inesse cernimus obtrectatorū maxime atq; inuidorū. Quæ quidem infamiae nota cum cunctis ferè, diuino sic exigente iudicio, manifesta sit, in uulgi fabulam ac prouerbiū facile abit. Hunc quoq; sensum intellexisse uisus est Euthymius, qui sic ait: Propter blasphemiam & mendaciū, omnibus sermo erunt & fabula. Quod sanè uno duntaxat uerbo, annuntiabuntur, exprimere uoluit noster interpres, sed obscure nimum.

In consummatione, in ira consummationis, & non erunt.

B Et hæc omnia, inquit, infelicissima illis contingent forte, cum consummatio, finis scilicet illorum prauitatis aduenerit: consummatio, dico, in ira: hoc est, cum irati Dei iudicium super illos uenerit. Et tunc, qui aliquid modò esse uidentur, in nihilum relabentur. Talis igitur erit cōsummatio atq; exitus improborū, in quos tam iusta uates, uates autē? imò ipse Dei spiritus in hoc psalmo inuectus est ex candescentia. Et hæc quantū ad literam nostrā spectant, sint dicta. Cæterum Hebræi consummationis dictionē per uerbū legunt hoc modo: Consume, consume in indignatione, & non sint. Quid sit porrò consume, elegantissimè aperit Paraphrastes: Finem impone, inquit, execrationibus illorū: sic finem impone, ut nullæ sint amplius reliquæ, & scient tandem Deum esse, qui Imperium habeat in Iacob: cuius posteris non angustiis, quemadmodum solent, limitibus continentur, sed omnes angulos terræ compleuerunt. Quod noster sic reddit interpres:

Et scient quia Deus dominabitur Iacob & finium terra.

Amplissima iam facta est per semen illud feracissimū è Iacob, quod Christus est, purgatissimarū mentium, quarū typus fuit Iacob, & ditio & imperiū. Enim uerò ab arctissimis Iudæorū pomœrijs nostra per Deum ampla emerit fides, qua sanè animati, quicquid sub cœlo conditū est, nostro subiugamus imperio. Quid iam non audet anima Christo annexa? quid non subigit? quid non frænata? Tam certè immensa, tamq; admiranda huiusce animæ facta est dignitas ac potentia, ut meritò hîc Selah interiectū esse à spiritu non ambigamus. Eant modò, postquam sic uolunt, malum in exitiū perfidiosi isti delatores, canes nimirum impudentissimi, quorum ora linguaq; ac quicquid demum sunt, acutissimus mucro est: fiant, fiant uulgo ludibrium parabolâq; ac publica in triujs fabula.

Conuertantur ad uesperam, & famem patientur ut canes, & circuibunt ciuitatem.

Ipsi dissipentur ad manducandum, si uerò non fuerint saturati, & murmurabunt.

Replicat quod iam dixit: etsi nō me clam est, quosdam ex Hebræorū doctioribus priorē uersum de circumcursantibus more canū, actisq; odio ac studio œcc

C dendi Dauidem, intellexisse: hunc uerò fame, ac tecti inopia. Quocirca quod no-
ster uertit interpres, Et murmurabunt: illi, Non dormient. Quanquam Para-
phrases absq; negatione sensum sic format: Et quia famelici non inuenient quo
saturentur, cubabunt: hoc est, inanes dormient. Felix autem utranq; lectionem
approbasse uisus est. Vagabuntur, inquit, tanquã profugi, quò sibi uictum com-
parent: sed absq; saturitate indignantes murmurantesq;, utcunq; quiescent. Tu,
mi lector, considerata tanquam in transcursu uatis calamitate, contraq; diris suos
in aduersarios examinatis imprecationibus, certoq; de illis animaduerso uaticini-
o, ad nostra hæc tempora omnia transferre ne uerearis, imò cuncta hæc nostrã
ad eruditionem scripta esse arbitreris. Et ut apertior, quæ hîc obscurè dicuntur,
peruestigandi pateat campus, immemor illius haudquaquã sis, quod in prophe-
ta Amos te legisse minimè dubito. Ecce, inquit, dies ueniunt, dicit Dominus,
& emittam famem in terram, non famem panis, neq; sitim aquæ, sed audiendî
uerbum Dei, & mouebuntur à mari usq; ad mare, & ab aquilone usq; ad orien-
tem circumibunt quærentes uerbum Domini, & non inuenient. En quomodo
sensu alio circumcursant uagantes, ut canes famelici. En quomodo non est qui
frangat illis panem. Cæterum quòd psalmum ad felicissimã Christi resurrectio-
nem adaptent nōnulli, tam id laudo, quàm aliud quidem maximè, & ut quod ue-
rum est ingenuè fatear, in hisce occultissimis rimãdis mysterijs multum adeò &
immoror & delector: sed nostrum id non erat institutum, idcirco ab alijs, qui ex
se nequeunt, hauriant.

*Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exaltabo manũ misericordiam tuam:
Quia factus es susceptor meus, & refugium meum in die tribulationis meæ.*

Sui sanctissimi moris non oblitus uates, ingentes sese acturum Deo, pro con-
donata à malis liberatione, & gratias & laudes, maxima animi alacritate ac tripu-
dio pollicet. Persuauis hîc mihi offertur antithesis: Ecce, inquit, ipsi, nempe adu-
D latores, perfidiosi, maledici, delatores, loquent in ore suo, & gladius in labijs eo-
rum: ego autem cantabo fortitudinẽ tuam, non meam, quæ nulla est. Illi ut canes
adlatrabunt, insanientq;, ac quærentes quos mordeant, circuibunt ciuitatẽ, & id
sanè ad uesperã: ego uerò exaltabo mane misericordiã tuam, nō hominum, quæ
tenuis est & imbecillis. Non quidem uesperam, ut illi, opperiar, sed summo ad te
confugiã mane, quamcitissimè nimirũ, atq; in ipsa prima illucescentis gratiæ So-
lisq; iustitię aurora: quoniam meis in tribulationibus & ærumnis factus es susce-
ptor meus, meum refugium, mea pax, mea tota consolatio. Nec quidem ex me id
me acturum spondeo, sed quia misericordia tua præueniet me. Quapropter

Adiutor meus tibi psallam, quia Deus susceptor meus es, Deus meus, misericordia mea.

Cantabo igitur Domino, illiq; me totum dedam, atq; omnes meas cōsecrabo
uigilias, studia, actiones, qui bona tribuit mihi, qui me amplexatus est, qui susce-
pit, qui traxit, nō homini qui mala intulit, qui abiicit, qui contempsit, qui auersa
tus est. Exin psallam nomini Domini altissimi, cuius ampla est misericordia, bo-
nãq; uoluntas ad omnes. Cui laus sit æterna, atq; honos in secula seculorũ. Amẽ.

PSAL. LX. Vincenti. Super liliũ testimonij insigne Dauid ad docendũ, dum
præliaretur cum Aram Naharaim, & cum Aram Zoba, & reuersus est
Ioab, & percussit Edom in ualle Salis duodecim millia.

Eus repulisti nos & destruxisti nos, iratus es, & misertus es nobis.

Ne historiã illam totã aut bellum, pro quo psalmus iste fuit compo-
situs, recenseamus, in secundo hæc tota Regũ libro fuisse satis posita est.
Quòd uerò tam multis ornata sit uerbis inscriptio, id in causa esse arbi-
tror, quòd in bello illo memorabili, ac conflictu cum Syris habito atq; Edomais
in ualle Salis, in quo decem & octo millia hostiũ desiderata fuere, diuina uisa est
apertius largiusq; suis fauisse bonitas, quàm alijs in prælijs. Cæterum quid insi-
gne Dauid significet, iam diximus, Tantum illud notandum, liliũ testimonij,
candi-

A candidum gratumq; uatis animū in asseuerando quæ fecit tum Deus in gratiam suorū, denotari. Porro Aram Naharaim ipsa est Syria Mesopotamiæ, longo à Iudæorum terra semota interuallo. Aram uero Zoba, eam dicunt esse, quam nunc Palæstinam appellamus. Ad hæc ex Edom, qui est Esau, Edomæi originem habent. His igitur intellectis, ad uatis mentem interpretandā accedamus, qui suam, nostramq; in primis in hoc psalmo detestatur in cognoscendis Dei beneficijs tarditatem, unde ferè omnis peccatorum erupit riuus, ex quo diuina irritata patientia, adeo plerunq; suos sinit acerbè diuexari, ut prorsus nullam de illis curam habere uideatur. Nos sanè incogitantes, si nequedū uel tenuè quidem suspicamur, cur tot quotidie increbrescant mala, coaceruenturq; dolosorum hominum insidiæ, augeantur homicidia, furta, rapinæ, usuræ, adulteria, & id genus alia infinita, quæ magis nobis extimescenda meritò essent, nisi tam lusciose res serias intueremur, quàm si terrificam Ottomanorū classē iamiam, tutissimis incensis Italię portibus, ut minatur, fortissimā atque adeo pulcherrimā Genuæ molem plenis subire uelis conspiceremus. Quò oro, quò nostra tandem sese direxit uecordia? quò impietas? quò diuini timoris neglectus? Reflectenda sane quàm est demum nostra in peccatis consuetudo, retorquendumq; propositū, & uoluntas mensq; mundi illicijs assueta, summo refringenda est nisu, atq; ad ea quæ hîc à spiritu dicuntur, à superuacaneis & curis & doctrinis retrahenda. Quotus enim quisq; est, qui grato animo ac prompto malit, quid loquatur in se dominus Deus, audire, quàm quod odium, ambitio, libido, fastus, atq; amor proprius suggerit, & infelicissimè obrudit? Heu nostrā oscitantiam. Censemūsne uatem absq; ratione tam flebile presenti fecisse psalmo exordium? Quid miserius, quàm sic hominē à Deo destitui, repelliq;, ut dissipetur omnino, & destruat? Clamat igitur, Deus repulisti nos, & destruxisti nos. Irratus es, & misertus es nobis. Immensæ res est calamitatis, à diuino abijci cōspectu. Quò tum se uertat anima? Si ad diuitias confugit, quæ res tam fragilis: si ad rerum imperium ac dominium, nil magis fortunæ ludibrio expositū uidetur. Quicquid igitur in teterrimo hoc mundi statu inuenitur, siue is fauor hominū sit, siue in rebus cæteris, quæ felicitatem polliceri uidentur, sit collocatum, non tanti æstimari debet, ut aliqua in eo pars esse censeatur, cuius fidei tam nobilis res, ut est hominis anima, tutò se queat cōmittere. Quod sanè (callidè quidem) aduertens Dauid, simulac suam, quemadmodū uidimus, Deo occœpit exponere querimoniā, ac tutum addidit, Reuertere ad nos. Nam quod noster uertit interpretes, Misertus es nobis, Reuertere ad nos, legūt Hebræi. Unde sic Paraphrastes: Ira deposita redi ad nos. & melior quidem, ut mea fert opinio, hæc est lectio. Quare sua in exponenda calamitate perseuerans adijcit,

Commouisti terram, & conturbasti eam.

Atq; iterum inceptam interferens suæ querelæ precationem, subdidit:

Sana contritiones eius, quia commota est.

In ira enim domini, clamat Esaias, conturbata est terra. Nulli dubium esse debet, sub typo illo antiquo populi Iudæorum, à uicinis continuè gentibus exagitati, Dei Ecclesiam adumbratā fuisse, cuius effigies ac forma, qualis futura esset in terris, à uate & doctè & graphicè admodum hîc exprimitur. Pro cōmotione quidem terræ conturbationeq;, seu, quod ardentius exprimunt Hebræi, confractiōne ac uulnere, uult uates populum Dei, qui sumus nos, adeo sæuè affligendū intelligi, conterendumq;, ut non secus dirumpi uideatur, atq; solet terra grauiori permota concussu, altè hiare ac findi. Terra porro, animus hominis est ac mens, quæ interdum propter perturbationū acerbicatem, culturam spiritus auersans, tribulos & spinas, pro opimis frugibus, ad quas procreandas orta est, adducit. Cōmouisti, inquit, terrenum istuc cor nostrum, eiusq; robur attenuasti, æquæue propter grauissimū persecutionum æstum rimas contrahere fecisti, ut solet ager ardentibus solis radijs, aut terræmotu, cōcuti & aperiri. Tu igitur qui nostro id merito malum in nos sæuire iussisti, tua solita admonitus à misericordia, terrenam hanc nostram imbecillitatem iam planè conscissam & ruptam, consolida

Qq

c & sana: uacillat enim miserandum in modum, & fatiscit.

Ostendisti populo tuo dura, potasti nos uino compunctionis.

En crucis Christi suauitas. Mollia quippe suis propinat mundus familiaribus, accumulaturque delicias delicis, luxum luxui: Christus uero suis, pro his omnibus crucem, & eam quidem durissimam. Ostendisti, inquit, nobis dura, ô Deus. Verum qua in re ostensa hæc est nobis durities? in tuo nimirum filio, quem altissimo crucis stipiti, quò cunctis palam foret, quod uitæ genus à tuis eligi deberet, confixisti. Tunc sanè mundo patuit uniuerso, crucem Christiano uiro necessariam esse. Et quidem, ut quàm procul ab omnibus mundi uoluptatibus abesse deberemus, quæ magnam partem in computationum luxuria, atque epularum positæ sunt lenocinio, demonstraret, aceto myrrha ac felle cõmixto potari uoluit, & id quidem (heu durum spectaculum) cum quietissimam in cruce ageret animam. O si crucis mysteriũ non ignorarent mortales. Quid si non desunt qui minimè ignorant, atque ob insignem, quam nacti sunt in Ecclesia auctoritatem, crucis delicias alios elegantissimè edoceant, & tamen crucem ipsi auerfantur, sicque uiuunt tanquam nunquam morituri, molles, delicati, morosi, nihilque tam pauidè metuentes, quàm ne quid tantillæ quidem à quoquã afferatur molestiæ? Cum inertibus istiusmodi aluis, mi lector, nulla potest esse cum Christiani uita coitio. Vide quid de Dei populo fateatur uates. Potasti nos, inquit, uino compunctionis, uino amaritudinis, uino mœroris, anxietatis, toxicis, & quod bibentes haudquam exhilarare soleat, sed quod mœrore consumat, & contabescere faciat. Iam diximus uini portionem, seu poculum aut calicem, suam unicuique esse bonorum malorum ue contingentem à Deo partem. Voluisti, ait, portionem omnem nostram in hac uitâ crucem esse, quæ tamen cum molestissima nostræ uideatur esse ignorantia, mirabiles tamen consolationum suauitates afferre confuescit. Siquidem

D *Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant à facie arcus.*

Aptè ualde à nostro interprete uersum est, significationem: namque inter castrenses ordines præcipui hi sunt, ut aut erecto per uexillum signo (signum uoluit esse significationem, qua totius rei qualitas indicatur) suum miles teneat locum, atque ita signum sequi assuefactus, quem ordinem, quem ue ducem attendere debeat, perdiscat: aut alio audito signo siue per tubam, siue per notam aliam, quid iubeat imperator, intelligat. Ita anima, ea præsertim quæ uim hostiũ haud ignauiter sustinet, uiriliterque suũ seruat locum atque ordinẽ, à signo sibi dato ne parũ quidẽ diuertit. Id Dei uerbum est, quo accepto per fidem, quid suus imperet dux, cuius ea in primis est uoluntas ac iussio, ut animose in hostes irrumpens, à conflictu nõ nisi uictrix abscedat, optimè callet. De hoc itaque signo suo populo dato sibi applaudens Dauid, ita summo omniũ ductori Deo gratias agit, dicens: Tu domine, atque idem dux noster ac rex, dedisti hac in periculo sissima cum uersutissimis hostibus pugna, non illis quidẽ qui tuo deserto signo ad hostes transfugiunt, à teque turpissimè desciscunt, sed metuentibus te solummodo, tuumque irreuerberato obtutu obseruantibus uexillũ, significationes, quibus auidè susceptis intellectisque, letales hostiũ arcus ac tela cautè sanè declinare assuescant. Hebræi tamẽ pro, Ut fugiant à facie arcus: habent, Ut exalten à facie ueritatis: quò occultũ hinc aduertamus mysteriũ, nempe uictoriã nostram omnẽ, diuinarũ pollicitationũ ueritati ac constantiæ referendã acceptã, ne militiã hanc in fidei castris optimè à nobis gestam, rei alteri, quæ non sit Deus, adscribamus. Idcirco quò maximã hinc opus esse animi attentionẽ intelligeremus, interpositũ est Selah. Parum ne id est, pollicitationum nos cumulo penè obrutos, à Deo, licet infinitis à nobis laeseritis in iuris, non falli? Quem unquam inter homines istiusmodi affectum animi benignitate & constantia uidere contigit? Atqui humanis nunquam tam offendi potest erratis diuina bonitas, quin se aliquando promissi pigeat, quo minusque quod pollicita est, & constantissimè seruet, & ne æternum quandoque intercidatur consilium,

A consilium, misericorditer admoneat. O certè amorem nō tam facilè, ut fit, à mortalibus contemnendum. Dedit enim signum, non Iudas, aut quispiam alius proditor, sed amor diuinus: dedit promissiones, dedit, qua se iureiurando astrinxit, fidem. Quid ueremur? Id, inquam, signū, hanc significationem, hanc notam dedisti nobis, o Deus, ut exaltentur, ut triumphent, ut liberentur dilecti tui, qui ut tui essent, tuaq; in uerba iurarent, & sacramentū dicerent, tu ab æterno statuisti. Quare cum nostra omnis à te dependeat uictoria & salus,

Saluum fac dextera tua, & exaudi me.

Hinc sanè, id est, à Dei manu & uoluntate, mortaliū omniū emanat salus, atq; ab hostibus uictoriæ trophæum. Vt eripiantur è periculis amici tui, ait Campensis, tu dextera tua uictoriā affer, & responde uotis nostris. Illud enim quod nos legimus, *Et exaudi me*, Hebræis est, *Et responde*, seu annue mihi: quæ utiq; lectio ardentiorè præ se fert animi motū, quàm si simpliciter legas, & exaudi me. Verū

Deus loquutus est in sancto suo, letabor, & partibor Sichimam, & conuallem tabernaculorum metibor.

Non est robur ac uis cum ea comparanda, qua quis in diuinis sperans, quæcunq; contingant, promissionibus, afficitur. Dauid enim simul ut se suumq; populum à Dei repulsum favore questus est, hic animū colligit, fateturq; sese, quæcunq; à diuino sibi antea promissā fuerant oraculo, breui possessurum: inter quæ quidem illa erant, quorum sigillatim mentionem hic facit. Tu interim, mi lector, ad secretas excutiendas uocum harum causas mentem promoue. Sichimā enim, quæ & Sicheim, in monte Ephraim posita est, ubi & ossa Ioseph conqueuere, Humeri interpretatur Philo. Non uno quidem omnes humero iugum Christi ferunt Christiani. Conualles uerò tabernaculorum, ipsa est Sochoth seu Succoth, hoc est, tabernacula quæ ibi ædificauit Iacob, diuiso ab illo in itinere fratre.

B Has terras igitur suo se dominio subiecturum canit uir Dei, & id quidem maximo animi gaudio, quia sic promiserat Deus. Partiri porro uerbum, ac metiri, pro obtinere, iureq; debito possidere, poni hic ducas. Nam funibus olim metiri, parti riq; bona, maximè hæreditaria, consueuerant homines. Cæterum, In sancto suo, Hebræis est, in sanctitate sua, seu, in sacrario suo, quò hinc intelligas, pollicitationes illas à diuino exiisse propitiatorio. Quanquam nihil obstat, quin in sancto suo legi queat, cuius sensum sic reddit Paraphrastes: Deus, inquit, promisit per spiritum sanctum suum hæc se facturum, quare ego serio exultabo: diuisurus enim sum pro meo arbitratu Sicheim, & uallem Succoth tanquā meam dime tiar. Deus igitur promittens mihi dare, quæ dicam, loquutus est in sancto suo (hic est Christus, atq; eius spiritus) idcirco lætus, quæ pollicitus est obtinebo, meoq; subdam iuri. Siquidem iam

Meus est Galaad, & meus est Manasses, & Ephraim fortitudo capitis mei, Iuda rex meus.

Hucusq; Hebræis is est uersus. Galaad, qui interpretatur aceruus testimoniū, in Galilæa ultra Iordanem positus est. Itidem & Manasses, quæ est obliuio. Porro Ephraim, quem frugiferū uocant, idcirco fortitudinem sui capitis appellat uates. hoc est, robur sui principatus & regni, quia potentior alijs tribus fuerat ac numerosior, adeo quòd pro tota multitudine decem tribuum nonnunquā sumi soleat, ob id etiā, opinor, quòd post mortem Salomonis, decem tribus contra Dei præceptum sibi in regem ascuerunt Hieroboam, qui è tribu Ephraim descendebat. Ad hæc Iuda, quem Philo laudationem seu confessionem interpretatur, totius regni Dauid atq; Ecclesiæ dux est, ac rex siue princeps, aut, ut nonnulli ex Hebræo uertunt, moderator: utraq; enim lectio mirandū in modum conuenit Christo. Hæc mea, inquit Dauid, iam sunt, iam in meam cessere potestatem, posteaquam qui promisit, Deus est. Quinetiam meo subijcietur imperio

Moab, olla spei mea: in Idumæa extendam calceamentum meum.

Sordidum atq; humile externarū nationum, uti erant Moabitæ & Aedomæi,

C sibi subiugandarum prædicat obsequium: unde Moab uocat ollam, seu lebetem suæ lotionis, ut legunt Hebræi. Quid, oro, in ædium supellectili uilius inuenitur pelluio ad abstergendas pedum sordes fabrefacto? Ita, inquit, meū erunt ad obsequiū Moabite, ut uilis est olla aut lebes: atq; in Idumæos, tanquā in penitus mihi subiectos, extendam seu proijciā indignabundus calceamentū meum. Quid? non modò quidem meæ gentis homines, qui aut à uicinis subiugati fuerant hostibus, aut qui suapte sponte meo à regno defecerant, recuperauī, uerum etiam

Mihi alienigenæ subditi sunt.

En maxima purificatæ mentis uis & potestas. Vide cuius conditionis hi sint hostes, qui à sanctorū subiugantur exercitu. Moab enim, de quo illud canitur e-logiū, Moab superbus est ualde, ex patre interpretantur. quis uerò sit pater iste, quicq; illius filij, sapientissimus aperit magister: Vos, inquit, ex patre diabolo estis. Porro Idumæa, sanguinea seu cruenta interpretantur. Quid uerò præ se ferat sanguis in scripturis, tum aliàs, tum potissimè in psalmo quinquagesimo primo est dictum. Cæterum, Alienigenæ subditi sunt, Hebræis secus est: Super me inquit, Philistæa iubila. Mos erat populo Israëlitico, circumiacentes, Allophylos, Philistæos siue Palæstinos appellare: idcirco ex interpretibus aliq; Philistæos, aliq; alienigenas transtulerunt. Quid autem sibi uelit, Philistæa iubila, sic opinantur nonnulli, ut sit per ironiam ad hunc ferè modum dictum. Deuictis enim circunquaq; hostibus, tu Philistæa iubila super me, uel contra me. quasi diceret, minime id quidem erit, sed uicta & tu cum cæteris mihi obtemperabis. I nunc, ac in me, quemadmodum solebas, arma exacue, deridèq; si quid meo ab exercitu male pugnatum fuit. Alij item uolunt acclamationem illam significari, qua suo cōsue-scunt serui domino adblandiri, & quicquid agant laudare, siue bene id actum sit, siue male: quod quidem seruitutis genus turpissimū omnium est. Verum aliud sensisse Campensis uidetur, qui sic reddit: Philistæa, si sapis, ambi amicitia meam.

D Sed nostra haudquaquam contemnenda est litera, quæ sensum planè eundem cum Hebræis, etsi aliter pronunciatum, expressit. Verum iam ad effectum fidei contemplandum nos uocat spiritus.

Quis deducet me in ciuitatem munitam? quis deducet me vsq; in Idumæam?

Tametsi id uates de Rabbath metropoli Ammonitarū, quā longa difficilicq; expugnatā obsidione tandem obtinuit, sentire uideatur, in quo quidem bello & ipsi quoq; Idumæi deuicti fuere, aliò nihilominus eum spectasse arbitror, eò sanè ubi uera munitionū ciuitas sita est, in monte nimirū Sion, in monte speculationum plenissimo, in monte illo qui mons montiū à sacris appellat uatibus. Ea est (ni prorsus Dei spiritu destituti sumus) urbs fidei, urbs amoris, urbs misericordiae, urbs in qua Christus torcular calcauit solus, urbs purificarū duntaxat animarum domiciliū ac sedes: & ut tandem, quod nondum dixi, dicā, ea est Ecclesia eircūquaq; munita castris illis, quibus à sanctissimo Iacob uisis, exclamauit, Castra Dei sunt hæc. Putas ne deesse posse munitiones in castris Domini? Irrugiat dæmones, irrumpant, ut lubet, sectæ & hæreses, improbicq; illius insultent ciues, perstat inuicta. Nam in Christo cum fixas altè habeat radices, qui uniuersorū dominus est, quid has mundi tenues pertimescet iniurias? O quis me, inquit, ad ciuitatem illam bonis omnibus refertā deducet illæsum? O quis me adeo insigni robustoq; fulciet animo, ut uel in intimos hostium irruam cuneos, Idumæorū nimirum sanguinariorū uexantiumq; in innocuis puræq; uitæ hominibus Deum?

Nonne tu Deus qui repulisti nos? & non egredieris Deus in uirtutibus nostris?

Imò quæ tua est immensa erga tui cultores facilitas & clementia, nobiscū unā cum nostris copijs egredieris ad prælium. Tu enim qui iam pridem nostris offensus sceleribus, nos prorsus repuleras, ac tanquā hostes, ut eramus, abieceras, ille es qui tuæ recordatus misericordiae, me in urbem illam munitissimā introduces, nobiscumq; nostros ad debellandos insidiatores armatus exhibis. Cæterū si absq; interrogatione hunc uersum legi posse opineris, sunt quibus tuam fulcias opinionem,

A nionem. Nam ex Hebræo sic quidam uertūt: Certè tu Deus, qui depuleras nos, & non egrediebaris cum exercitibus nostris, modò egredieris. Paraphraſtes uerò per interrogationē legens, Nōne, duplicat hoc modo: Nōne tu Deus qui auxilio tuo longo nos tempore deſtitueras? nōne tu Deus nunc egredieris in prælium nobiſcum, & dux eris exercituum noſtrorum? Quare

Da nobis auxilium de tribulatione, quia uana ſalus hominis.

Opinor hīc quidem, ut erat perſpicaciſſimo uir ingenio ac ſpiritu, uatem non abſq; animi dolore & præuidiſſe, & quæ hoc in uerſu dicere uoluit, mandaſſe literis. Præſentit enim uir pius, quàm uanum, quàm futile, quàmq; elumbe futurū eſſet in Dei Eccleſia quorundam patrociniū, moresq; difficiles & dolofi, qui cūm religionis tranquillitati autoritate inſignes cōſulere & poſſint & debeant, nihil tamen minus agunt. Siquidem cūm dirioſam aliquam perturbantium pacem imminere ſenſerint procellam, aut metu percuſſi, aut ſua ſolita delectati tum ignauia, tum dolofitate, ſeſe clām ſubtrahūt. Vnde deluſa innocentia, præterquàm quòd abſq; defenſore à nefarijs malè habetur hominibus, in illud cogitur, rei euentibus edocta fractaq; interdum erumpere querimoniæ pleniffimū, Vana eſt ſalus hominis. Imbecille, ne dicam perfidioſum, humanū eſt perfugiū. Flaccida omnino eſt mortalium uirtus ac robur. Da igitur tu o qui potes, nobis noſtris in tribulationibus auxilium, ſimulac ne unus quidem eſt inter homines, qui non ſua diligentius curet cōmoda, quàm amicorum, atq; eorum quidem qui ideo à peruerſis uexantur hominibus, quia boni ſunt, quia uirtutibus præditi, quia morati, quia pro te, tuoq; honore ac religione millies in die uno emori malunt, quàm nefarijs illorum aſſentari moribus, turpiſſimamq; atq; adeò ambitioſiſſimā eorum probare uitam. Quare nos huiuſcemodī auerſati hominū ſpectra,

In Deo faciemus uirtutem, & ipſe ad nihilum deducet tribulantes nos.

B Quanta hīc affici debent lætitia crucis æmulatores, quorū ea eſt in malis inſtitutio & conſilium, ut nihil ex ſeſe, quod laude dignū admodū ſit, agi poſſe exiſtiment, ſed omnia ex Deo. Hac enim imbuti perſuaſione, quicquid cōtingat, inferaturq; iniuriarum à dæmone, à mundo, à priuatis item domesticorum inſidijs & fraudibus, in Deo fixi manent, ab eoq; feliciffimè dependent, nihil interim in terris arbitantes, quod idem uanitati nō ſit ſummè obnoxium, idcirco & debile & caducum. Iactō itaq; hoc in ſchola fidei fundamento, perfectiſſimā in Deo ſolo eſſe quemadmodū ſapientiam & bonitatem, ita uirtutem, fortitudinē, pronamq; ſubueniendī ſuis uoluntatem, cenſendum erit: quibus ſanè tam excelfum indutū armis numen, adeò funditus noſtros conculcat aduerſarios, ut in nihilū omnino (quemadmodum quotidianis ac frequentibus intuemur exemplis) reſoluantur. Cui propterea honor ſit & poteſtas in ſecula ſeculorum, Amen.

PSAL. LXI. Vincenti. Super canticum Dauid, ſeu ſuper inſtrumentum muſicum.

Exaudi Deus deprecationem meam, intende orationi meæ.

Quando, aut quo tempore, quòue in periculo conſtitutus Dauid hunc composuerit pſalmū, fatentur interpretes ſe ignorare. Quare ne plus quàm par eſt, in dubijs torqueamur, illud compertū, uatem ſumma in anguſtia animi poſitum, hanc Deo, miſerorū perſugio, obtuliſſe precatio-nem. Et quòd deprecationem prius, orationem poſtea interſerat, nihil aliud eſt, quàm ex repetitis eiufdem ſenſus uerbis maiorem uelle exprimere indigentiam & calamitatem. Superflua ea eſt cura, qua hīc hi afficiuntur, qui in uocum huiuſcemodī partitionibus uanè admodum immorantur. Ait igitur uir ille ſanctiſſimus, qui omnibus fermè ſuis in actionibus ac preſſuris, Chriſti atq; eius ſponſæ typum præ ſe tulit, Exaudi Deus deprecationem meam, intende orationi meæ. Sunt ne hæc hominis parua affecti perturbatione, an maxima illa quidem: audi, inquit, ſuccurre, ſubueni, fac ne meæ ſuo fruſtrentur deſiderio lachrymæ. Nam

Qq 3

C *A sinibus terræ ad te clamaui, dum anxietur cor meum, in petra exaltasti me.*

Interpunctū hīc secus Hebræi collocant, quàm noster interpres, aptè id quīdem. Ab ima hac, inquit, terrarum regione, quæ longo à cœlo disidet interstitio, ad te, quī excelso in folio sedes, clamaui, clamorq̃, ac quanto possum animi ardore suspiro. Nam non me latet, quàm liberaliter me aliàs in anxietate animi constitutum erexeris, in locumq̃ tutissimum, tanquam in rupem undiq̃ præcisam, ad quam tamen meis pertingere uiribus nequaquã poteram, perduxeris. Quod enim noster interpres uertit, In petra exaltasti me, id Hebræis perinde est ac, rupem in æditioem, quàm ut eam possim conscendere, me subduxisti. Vnde Felix: In rupem altioem ne diriges me. Quanquam certè mihi quīdem hīc nescio quid luminis effulget, cum in mentem uenit, Christum petram esse, robur scilicet nostrum, fidamq̃ stationem ac refugium. Ad hunc sanè lapidem è monte excisum sine manibus, cum ab importuna carnis illecebra distringitur anima, uexaturq̃ à mundo, aut ab improborum hominum arctatur iniurijs, fiducialiter recurrit: ubi sanè collocata, placidissimè sic suum alloquitur sponsum: In petra exaltasti me, &

Deduxisti me, quia factus es spes mea, turris fortitudinis à facie inimici.

Inhabitabo in tabernaculo tuo in secula, protegar in uelamento alarum tuarum.

Non contenta anima suum uocasse amatū, petram, nempe arcem tutam, atq̃ hostibus inaccessam, eundem ipsum fortitudinis turrem, subindeq̃ tentorium, atq̃ alarum receptū, quasi illi subblandiens appellat. De quarum sanè uocum significatione pluries in superioribus à nobis est dictū. Porro hīc Selah additur, quod quantū faciendus sit Dei fauor animaduertamus, postquam tam uarijs, eisdemq̃ suauissimis, ab anima appellatur uocibus. Quid turre in ædificijs excelsius? quid tam tutū, quàm in ipso ducis diuersari tentorio? Quid amabilius, suauiusq̃ audiri potest, quàm sic nostram à Deo defendi foueriq̃ salutem, ac solent pulli implumes sub matris sedulæ alis protegi, atq̃ à grandioribus muniri uiribus? Si quīdem in ualle hac ima atq̃ cœnosa miseriarū, sexcentisq̃ inundata sordium paludibus, ac infinitis obiecta periculis, immorari nos piget, pudetq̃, en turre fortitudinis, atq̃ innocentie, cuius aditus & ascensus tam patens est & commodus, ut uel ipsis claudis & uaricosis obuius sit & facilis, si ab externis molestijs, quibus multifariam uita hæc afficitur mortalis, impetimur, si in nos coniu-rato ueluti agmine diri insurgunt oblocutores, si inuidi, si nefandissima delatorum illuuijs & uul-gus insidiatur. En arx munitissima, leuioribus tantummodo peruia animis: en tentorium refrigerij, en alæ, en umbra illa saluberrima, è qua supercœlestis afflat spiritus, odorq̃ gratissimæ spirat suaueolentiæ, quo languidæ recreantur animæ, ac uim sumunt, respirantq̃ in Deo. Porro, deduxisti me, aut uacat omnino, aut superiori neçti debet uersui. Sequentē enim sic incipiunt Hebræi, Quoniam fuisti spes mihi,

Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam, dedisti hereditatem timentibus nomen tuum.

Solidissime hæc sunt uerba fidei. Iam, inquit, mi Deus, præsentio te, quicquid à me oratum est, non negaturum. Simili quīdem armata uirtute, & accensa igne oratio, cor hominis imperturbatum efficit, atq̃ in sapientissimo Dei ordinatio-nis consilio quiescere facit. Quæ autem sint ea quæ suis in precationibus, familiariq̃ cum Deo congressu efflagitet anima, breuibus exprimit propheta: nempe, uitæ æternæ, hoc est, ipsius Dei hæreditas & possessio, quæ cum omnibus exposita sit, his tantummodo qui Dei nomen timent, summissèq̃ uenerantur, atque propterea in eius censentur sortem, contingere decreuit cœlestis pater. Qualis uerò status ille felicissimus diuinæ hæreditatis futurus sit, temporarius scilicet, uel ne, adijcit spiritus inquiring:

Dies super dies regis adijcies, annos eius usq̃ in diem generationis & generationis.

Iam de ætate regis Israël, mortalis nimirum hominis, ac nō secus in terris duraturi,

A raturi, quàm durat flos in pratis incisus, minimè id dici arbitror, quòd uidelicet illius anni in diem generationis & generationis prorogandi fuerint. Periphrasis quippe est, qua aeternitas significatur. Aliud itaq; seculum, quod sempiternum sit, aliuscq; rex, cuius diebus dies alij atq; iterum alij adijciantur, quærendus est, cuiuscq; hæreditas aeterno duratura sit æuo: hunc Christum Dei filium esse quis ambigit? De quo quidem regno sic duos ultimos psalmi uersus interpretatur Chaldæus: Sedebit in secula in cõspectu domini bonitas, atq; ueritas à domino mundi custodiet ipsum. Idcirco laudabo nomen tuum in secula, cum reddā uota mea in die redemptionis Israël, & in die qua ungetur rex Messias, ut sit rex. Itaq; habita hæreditatis mentione, ne illam ex eis esse rebus, quas passim inhiant homines, suspicaremur, statim subdidit, aeternā eam esse, cuiuscq; dominus aeternus sit & immortalis: hisce enim circūlocutionib. de Christi loquentes diuturnitate, uti consuescimus. Quicquid tamen de illa dixeris, ut inquit August. minus dicis: sed aliquid necesse est dici, ut sit unde cogites, quod dici non potest. Verum sordidos purissima nequaquam admittit conceptus diuinitas: in his enim peruestigandis è uulgo hominum exire necesse est. Vide igitur, & castissimo contemplare intuitu, quid de nostro concludat rege spiritus.

Permanet in aeternum in conspectu Dei, misericordiam & ueritatem eius quis requiret?

Stat, inquit, rex iste noster aeterna, immobilisq; corā Deo, Deus ipse, generatione, ubi præstò est, ut ait August. ad miserendum omnibus. Verū tantæ illius beneficentiæ copiam, ut est misericordia, ac qua constantissimè quæ pollicitus est feruat, ueritas, intelligere, quemadmodum hîc asserit uates, quis idoneus? quis in terra hac caliginosa diuersans, in qua innumerabiles insunt errores, disquirere illa unquā poterit: Nemo sanè homo est: sed qui puriori sunt animo & miti, facilius ad ea tentanda, quæ nec ipsis beatissimis quidem diuinę providentiæ ministris plenè innotuerunt, euolant, quàm qui turpi & superbo. Atqui ut cum meo **B** sanctissimo gentili quod uerum est concludam, nō potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datū de cœlo. Iam illud non omittendum, quòd hîc Hebræorum interpretes transfulerunt, Misericordiam & ueritatem præpara, custodient illum. Et est uatis, felicissimum Ecclesiæ statum præuidentis, ad Deum precatio, simplexq; ad illos qui illius uices in terris executuri erant, admonitio. Præpara, inquit, ô Deus regnum, qui ab aeterno tibi coaeternum præparasti regem. Præpara regnandi modum & rationem, quam in misericordia potissimū ac fide consistere, in te ô beatissimum lumen animæ præuideo. Hæc sanè custodient illum, nempe regē, qui inter malæ fidei homines habitaturus est: alioqui certè partibus illiusmodi regno omni necessarijs, à iudicijs ac tribunalibus eliminatis, secedet rex, à mundoq; effugiet. Etenim felicissimi istiusmodi regis misericordia in primis ac ueritas regnū parient, à quib. quidē, tanquā à duabus inseparabilibus sororibus, omnia illa quæ reipub. Christianæ moderatoribus necessaria omnino erunt, proficiantur bona, pax uidelicet, iustitia, charitas, æquitas, ac sancta in rebus gerendis providentiā: hæc enim à gubernandi ratione haudquaquā dissocianda sunt. Aliter uerò si contingat, Christianum ne illud unquam censebis iudicium, à quo id longè semotum est, quod præcipuum suo inesse regno decreuit Christus? Verum quæcunq; agant, acturicq; sint homines, mea haud multum interest: ego enim abs te edoctus, mi Deus,

Sic psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi, ut reddam uota mea de die in diem.

Sic, ea scilicet fide, quam te coram professus sum, animatus, tibi metra omnia mea, tuum sanctissimū nomen, regnumq; cuius in misericordia & ueritate uim omnem gubernandi esse uoluisti, celebrantia, & dicabo, & cum laudum gratiarumq; actionum cumulo consecrabo, atq; eo sanè modo uota omnia mea desideriaq; te tuamq; religionē extollendi dilatandi ue, atq; uel usq; ad extremos orbis incolas transportandi, quotidie, quoad uiuero, tibi uniuersorum regi gratanter nuncupabo, persoluamq;. Cui laus sit perennis, quemadmodum perenne est regnum, in secula seculorum, Amen.

Nonne deo subiecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum.

Mirū quā uariē sese torqueant interpretes in re prorsus abdita, ut sunt ferē omnes psalmorū inscriptiones: quorum nōnulli, quō aptius (utinā non ineptē) suas concinnent diuisiones, causas nescio quas sibi effingunt, ac, ut cum rubore dicā, quamobrē uates illos, qui omnino absq; titulo sunt, uel quo tempore composuerit psalmos, tanquā res ludicras tractarent, somniant. Quā fatius proculdubio, magisq; utile foret legentibus, suā ingenuē hac in re tanta fateri ignorantia, quā opinationibus plerunq; insulsis ac friuolis ingenia obruere liberalia. Quod sanē à quibusdā expositoribus modestissimē fieri uideo, qui cum certā inscriptionū rationē neq; à proprio ingenio, neq; ab interpretibus Latinis, neq; ab ipsis quoq; Iudæis reperirent, illis omiſsis, ad explanationem psalmorum sese simplicissimē contulerunt. Huiusce omnino generis is est psalmus, quem nunc ad extollendam animæ fiduciam in Deum exponere cupimus: faxit Deus ut ea, qua cōuenit, animi puritate & castimonia, tam suauem animæ affectum & sentiam, & stylo persequar. Cæterum Ieduthum nomen fuisse instrumenti musici censet Felix, idem Rabbi Salomon, ad cuius harmoniam hunc psalmū decantari solitū opinantur, Nonne Deo subiecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meū. Dauid quidem, utpote, quod pluries dixi, typus cum Christi, tum illorum qui ad Christi corpus attinent, suis in aduersis se semper abiectū pusillumq; & iudicauit & passus est. Verūm cum se Deo curæ esse, tanto scilicet domino ac regi cogitaret, se tutum omnino reputans, in uerba amoris ac summæ in Deum fiduciæ prorumpere cōsueuerat. Nam cum uarijs sæuisissimisq; ob persecutionū immanitatem premeretur aduersis, atq; animi permotionibus, adeoq; plerunq; in diuersos tum iræ tum ulciscendi sese, tum desperationis quoque distraheretur affectus, ut penē ab ingruentibus obrueretur malis, ad consuetum idemq; tranquillissimū Dei perfugium recurrere solitus erat. Ab una enim parte tanquā in bilance suam appendens miseriam, ab alia Dei opem & misericordiam, sic seipsum alloquitur intra se: Nonne meā Deo, quæcunq; accidant, subiectam esse animam decreui? Vnde igitur tantæ animi cōmotiones? unde tempestas? Certō enim scio meam salutē non ab armis corporeis, non à me ipso, non ab hominibus cæteris natura uanis & fallacibus pendere, sed à Deo. Hebræi uersum absq; interrogatione legunt. Sic Felix: Certē ad Deum respicit anima mea, ab ipso salus mea. Alij uerò, quod & ipse approbat Fel. uertunt, Ad Deum filet anima mea: id est, cum silentio & patientia Deum, eiusq; opem præstolatur. Vnde sic reddit Paraphrastes: Merito Deum patienter expectat anima mea, ab ipso enim proueniet salus mihi. Causam porrò suæ exprimens fiduciæ ita intulit:

Nam & ipse Deus meus, & salutaris meus, susceptor meus, non mouebor amplius.

Iam me, inquit, sua in fide tam firmū esse iussit, ut impossibile planē uideatur, me multū posse amplius labascere & nutare. Perstabo igitur in eo qui meū est robur, meæ rupes, meæ arx, meum propugnaculum, in eiusq; cultu & religione, uel inuitis hostibus perseuerabo. Verūm

Quousque irruitis in hominem? interficitis uniuersi uos tanquam parieti inclinatos, & maceria depulsa?

Apostrophe est, atq; in hostes summa armata fide insultatio. Sed suā causam attenuat uates, scq; ruinoso parieti, impulsæq; maceriæ seu sepi, ut legūt Hebræi, comparat: & est sensus: Quō uestra, ô perfidissimi omnium, progressa est impietas, ut tanquam effrenatæ belluæ in hominem irruatis innocentem? Quō uos (malum) diuinorum protraxit obliuio iudiciorum, ut uos, uos, inquam, uniuersum meum in exitiū cōiurati, in inferenda mihi morte properetis? An uos latet, quod in parietē rimosum, iamiamq; cadentem, aut maceriē sepemq; dissolubile crudelissimē desæuitis? Atqui notanda est hîc maxima in uate, in hisce muelis

uer-

A uerborum cōcisionibus, & admiratio & dolor. Interficitis uniuersi uos: quasi dicat, Et amici & inimici unā meam in ruīnam conspiratis: Verūm in quē uestra fertur rabies: in parietem nunc nunc casurum: in maceriem planē labilem: in sepe ipsi etiam grandioribus animantibus facilem ac peruiam: Egregium sanē facinus, dignumq; quod ad posterorū memoriā mandetur literis. Cæterū nos prætermittendū, huius uersus literam & sensum Hebræis secus esse. Sic illi: Viquequo cogitabitis prauitates super uirum: occidemini omnes uos sicut paries inclinatus, maceria expulsa. Ex hac sanē litera Hebræorum uidere licet uerbum, interficitis, similiter & reliquas uersus dictiones ad hostes referri, non ad uirum iustum, quō planē perspicuum omnibus fiat, mala illa quæ à perniciosis inferuntur hominibus, diuino sæpenumero in eorū exitium reflecti iudicio. Etenim uerius id est, quā quis inficiari debeat, malignorum hominum consuetudinem & mores, tanquam parietem esse caducum, & rimarum plenum, qui proximē prætereuntes, ni cauti sint, atq; aliō diuertant, subito casu opprimit & ruina. De huiusmodi ego quidem hominū genere à uate illo dici arbitror, quōd parietem perfodient, ut educāt eum. Verūm si cui magis nostra arridet litera, Chaldaicam secum facere gaudeat, quæ sic habet: Quousq; tumultu (ecce irrationabilia peruersorum hominū consilia) irruitis in uirum sanctum, & fecistis seruire uos omnes interficenti: In cæteris uerò cum Hebræis consentit.

Veruntamen precium meum cogitauerūt repellere, cucurri in siti: ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant.

Precium suum, uocat propheta suum honorem & existimationem, è qua ut illum deturbarent improbi, conspirauerant. Felix sic: Propter exaltationem eius inierunt consiliū, ut expellant: hoc est, ut efficiant ne exaltetur. In hoc enim toti incumbūt uiri athei, ne boni ad dignitates ascendant, enitunturq; tum uī, tum mendacijs dolosisq; inuentis, fraudibus, periurijs, ut quod moluntur miseri, etiam cum iniuriā Dei maxīma, atq; eius religionis damno adipiscantur. Interim uerò purissimus probi uiri animus hæc uidens ridet, tantumq; abest ut sua à modestia discedens, ob rem tam friuolam irascatur, ut etiam cum magistro suo ambitiosorum huiusmodi hominum & iniquorum salutem sitibundē expetat & quærat. Hinc est proinde quod hīc attexit uates: Cucurri, inquit, in siti. quanquā Hebræis alia est litera & sensus. Diuus enim Hieronymus, Placebunt sibi in mendacio, uertit. alij item ex Hebræo, uel uolunt uel affectant mendacium. Quocirca unde noster hauserit interpretes dictionē, sitis, me latet omnino. Vult uat s perfidiosorum faciem huiusmodi uerborum circumlocutione describi. Cogor sanē hīc, quod sæpe facio, integerrimi iuuenis, fratris mei cineres, hoc in sanctissimo Casini templo, in quo nunc & ego ad sepulchrum mei patris Benedicti, & dies & noctes, meos mœrēs tristisq; reputo annos, exosculari diffuauariq;: qui cum ut candens lilium è spinis illis, quæ hīc à uate diligentissimē deteguntur, emergere uideretur, miris indignisq; tanto iuvene affectus est iniurijs: quarum quidem atrocitate & sæuiriā diu afflictus exagitatusq;, tandem huc, diuina (credo) id operante prouidentia, diuertens, in purissimo Benedicti sinu, purus ipse ac placidus, placidissimam efflauit animam, pro illis interim diuinam implorans ueniam, quorum lima scalproq; expolitissimus factus, rectā ad æternum profectus est patrem, ad quem ego, eo quo ipse modo profectus est, me profecturum spero. Cæterū quomodo hī mendacium affectarint, subsequenti aperitur hemistichio: Ore, inquit, suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Adblaudiebantur, inquit, mihi uultu, corde autē pessima machinabantur. O perditissimos mores. Tam quippe scelerata ea uisa est uati consuetudo, ut hæc enarrans, ab ingentisq; suspiriorum cumulo interruptus, Selah tanquam sui doloris testem interposuerit.

Veruntamen, quoquo modo peruerse malitiosesq; sese habeant huius generis hominum uita ac mores,

IOAN. BAPTISTÆ FOLENGII

C Deo subiecta esto anima mea, quoniam ab ipso patientia mea.

Iterū hīc, subiecta esto, Hebræis est, sile, ut in principio psalmi diximus. Item, patientia mea, ipsi legunt, spes mea: quod quidem uersu, ut in poëtis fit quoque ethniciis, intercalari magis explicat dicens:

Quia ipse Deus meus, & saluator meus, adiutor meus, non emigrabo.

Seu, non elabar: non in iam concepta animo fiducia titubabo: ut ferè idem sit Hebræis, quod in superiori dictum est uersu, non mouebor amplius, eo excepto quod in primo addunt uersu, multum: nō elabar, scilicet multum: hīc autem simpliciter, nō elabar, seu non titubabo, aut nutabo. Verūm neq; dictio, emigrabo, à mente spiritus abhorret: nam æquè est ac si dicat, utcunq; insultent in me improbi, non à iustitiæ proposito, ueritatisq; confessione, ut solent meticulosi, emigrabo: imò res hōc meas atq; actiones diligentius tum perscrutabor, tum eas esse aliquid existimabo, quò illis à nefandissimis cernam detrahi oblocutoribus, quantoq; illi in me dirius incruduerint, tanto ego quidem lætius querimonias meas omnes ad Deum referam. Si quidem

In Deo salutare meum, & gloria mea, Deus auxiliij mei, & spes mea in Deo est.

Vide summam perfectionis animæ, quæ suam salutem Deum, suam gloriam, suum robur, suam spem esse prædicat. Mirum si hæc omnia in te esse sentiens, aliquid tibi ad nanciscendam animæ beatitudinem deesse arbitreris. Diffinitio planè hæc est fidei, cuius uirtute ac medio gratis à Deo iustificatis, eò loci facile peruenire nobis integrum est, ut cum Deo etiam in antro hoc tetro corporis constituti, perpetuò conuersemur. Quid hac mansione felicius? Quò nostra omnis tendit uoluntas? quò tandem studium, quò nisus, nisi ut cōtinenter cum Deo simus? Spes itaq; nostra in Deo tantummodo sita sit, & sat est. Eam ob rem

Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda uestra, Deus adiutor noster
D *in æternum.*

Persuauis fanè uatis admonitio: non contentus enim suam prædicasse fiduciam, alios subinde ad idem faciendum hortatur. Sperate, inquit, quæcunq; accidant aduersa, in Deo, ô populi. Effundite coram illo corda uestra: hoc est, si quid uos premit aut angit, laxatis dolori habenis, illi, quicquid illud est, aperite, effundite, referate: nanque ipse Deus est noster, idemq; adiutor in æternum, protectio, salus, uita. Iam illud porrò dicendum, in Hebræo, omnis congregatio, non inueniri, sed sic tantummodo, ut uertit Felix, Sperate in eo omni tempore. postea subiungunt, Populi effundite coram illo cor uestrum. Cæterum per lachrymas cor effunditur, ut diuus inquit Augustinus. Vnde non absq; ratione clamat Salomon: Punge cor, & producet scientiam, nempe sui cognitionem, qua nil peccanti salubrius contingere potest. Idcirco diapsalma huic connectitur uersui.

Veruntamen uani filij hominum, mendaces filij hominum in stateris, ut decipiant ipsi de uanitate in idipsum.

Dictio quam noster transtulit interpres, ueruntamen, Hebræi habent, certè. Idem quoq; Euthymij interpres. Atqui ut sensus dilucidior huiusce habeatur litteræ, eam quæ Hebræis est, discutiamus. Sic Felix: Certè uanitas filij Adam, mendacium filij uiri in stateris, ut ascendant ipsi magis uanitate simul. Adeò, inquit, inanes sunt filij Adæ, id est, homines è terra prognati, è cœlo autem nequaquam per gratiam, ut si in statera ipsi simul omnes cum uanitate ac nihilo ponderentur, ascendent illicò tanquā res, quā ipsa sit uanitas, leuior. Inuenientur, inquit, inanitate ipsa leuiores. Quare elegantissimè hanc sic ponit similitudinē Paraphrastes: Videte ne spem uestram in ullo ponatis homine: sunt enim ipsissima uanitate uaniores tam plebei, quā principes (filij Adam, filij uiri qui sint, hīc uides) quod palam fieret, si appenderentur in bilance cum ipsa uanitate: plus enim ponderis inesse deprehenderetur uanitati ipsi, quā omnibus illis in altum tanquam re leuissima sublati. Bellissimam profectò humani seminis conditionem.

Sed

A Sed nos stultos & excordes, qui in re tam leui nostram constituimus fiduciam, idē interdum diligentius, quā Deum uel amamus, uel metuimus, cui si una in statera cum uanitate collibretur, ipsa præponderet uanitas. Cæterū, quod aliās admonuimus, dictionē quæ in codicibus est Hebræis, simul, unā, noster uertit, in idipsum. Idcirco sic nostram possumus explanare literam, quò nihil aliud prætere uideatur mendaces filij hominum in stateris, ut decipiant ipsi de uanitate in idipsum: uel, ut nonnulli ex græco transferunt, ut fraudem faciant in stateris ipsi ex uanitate simul quā id omnino, quòd cum uanissimī, nulliusq; ponderis sint homines, se tamen, ac si alicuius essent æstimationis & precij, audent tanquā statera aliqua aut bilance pēdere: & id simul omnes, qui nondū ad ueritatis agnitionē introducti, in seipsis dijudicandis illorū seruāt morē, qui quemlibet suis in distrahendis statera rebus defraudant faciliē. Cū corruptā habeāt, inquit quidam, sedem iudicij, instabilia eligunt pro stabilibus, mala pro bonis. Per stateras, inquit, iudicia ipsa intelligit. Itaq; cū uanitati condita omnia, nedum homines, obnoxia sint, imò cum ipsissima sint uanitas,

Nolite sperare in iniquitate, et rapinas nolite concupiscere: diuitia si affluant, nolite cor apponere.

Vide quomodo hīc strictim res illas ferē, quibus potissimè nixū genus hominum turgidum fit & elatum, uanitatē esse demonstrat. Iniquitas sanè, seu calumnia, ut uertit Fel. uanitas est: uanior adhuc est rerū copia male partarum, nempe usuris, falsis delationibus, iniurijs, interuersisq; contractibus, cauillosis furacibusq; ad testamenta irruptionibus congestarum, quæ omnia sub rapinæ appellatione intelligi uult spiritus. Quā pauidè interdum timeo, ne nos, nos inquam qui à mūdi uanitate ad solida acciti sumus bona, in illorum numerū censeamur, qui ad hunc se iactitant modum in Esaia: Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus. In iniquitate, Hebræis sonat, in re malè perfidiosaq; parta: rapinas uerò, uiolenter atq; cum iniuria. Verū si diuitiarum cum labore æquocq; studio acquiratarum, aut à progenitoribus relictarum tibi adsit copia, id tanquam diuinum quoddam coelitus emissum fer Deo acceptum, tantum abest, ut omissio interim donatore, in ipso conquiescas dono. Quid hac posset esse re uanior? Si affluunt, inquit, diuitiæ absq; cuiusquā iniuria parte, si florescunt, si adsunt copiosæ, nolite animo illis adeò affigi, ut munificentia largitoris obliuiscamini. Esto, diues ualde es, diuitijs nihilominus perinde utare, ac si nihil ad te spectarent: eas utiq; prout sunt, existimato, fragiles scilicet, caducas, ac uanitate ipsa uaniores. Non in istiusmodi igitur rerū pusillitate uestrū immoretur cor, ô mortales, sed in Deo potius, re tanta nimirum, atq; omnium maxima, spem uestram ponite. Quid?

Semel locutus est Deus: duo hac audiui, quia potestas Dei est, & tibi domine misericordia, quia tu reddes unicuiq; iuxta opera sua.

Iam hīc uates psalmū concludens, duo prius admonitos esse uoluit homines, quibus sanè totius fidei summa consistit. Alterum enim, quo robur in Deo summum inesse ac fortitudinem, qua seruare nos possit, arbitremur: alterū uerò, misericordiam & bonitatē, qua uelit: additq; Deum æquissima cui libet repensurū, prout in uita actitarunt, compensationē, non ea quidem humana, atq; ab humano proficiscenti iudicio, falsa scilicet & corrupta, sed iusto librata pōdere, ut meritis quisq; fuerit. & id sanè à spiritu commodè ualde additum puta, quò nostrā à mundi uanitate atq; amore deterreat mentē. Semel, inquit, locutus est Deus: hoc est, irreuocabilis diuina est lex, atq; immutabilis. Stat fixum quicquid sanctiuit Deus: è quo quidem duo hæc cordis, in quo sedes est fidei, hausi auribus, potentiam uidelicet in Deo esse maximam, & bonitatem. Idem fermè de Deo olim testatus est Job inquit: Semel loquitur Deus, & secundò idipsum nō repetit. Hæc quantum ad nostri interpretis literam attinet, sint dicta: uerū longè alius uidetur esse nonnullis ex Hebræo sensus, ideo & litera alia. Semel, inquit, locutus est Deus, bis id audiui: hoc est, & semel & iterum, sæpenumero scilicet, in le-

C ge & prophetis, cæterisq; diuini oraculi interpretibus locutus est, & id, inquit, audiui, & sic esse, ut locutus est, persuasissimū habui, quod robur in Deo est. Paraphraſtes tamen ferè cum nostro conuenit. Ita ille: Vnum quiddam locutus est Deus, sed sæpenumero illud audiui, solum Deum esse qui possit omnia. Chaldaeus etiam, bis, cum uerbo, audiui, cõiungens, hunc affert sensum: Legem unā locutus est Deus, & bis illam audiui de ore Moſis scribæ magni. Quicquid igitur huc attuli, uatis spiritui seruire existimo: ea propter quæcunq; ex his, quæ suo quisq; magis satisfacere animo uiderit, ea absq; errore sumere poterit. Tantum illud fatendum ab omnibus, Dei consilia immortalia esse & æterna, & quicquid ulterius in ipso est, siue sapientiam, siue bonitatem, siue clementiã, siue quibus cuncta ordinatissimè moderatur, & fortitudinem & prouidentiam, contemplari libeat, æternum est & inuolabile, quemadmodum ipse æternus est, & supra omnem uitam uiuens, impartiensq; cæteris, unde uitam sapientissimè instituant. Cui propterea laus sit & perennitas in secula seculorum, Amen.

PSAL. LXIII. Psalmus Dauid dum esset in deserto Iudæ.

Eus Deus meus, ad te de luce vigilo.

Volunt interpretes, Dauidem in extrema animi angustia positum, in desertoq; Ziph latitantem, quæ regio ad Iudæ fortè spectabat, hunc psalmū composuisse. Regionis enim, in qua tantus delituit uir ob Saulis metum, qualitas aptè admodum hîc depingitur, cum terram illam desertam, inuiã & inaquosam, ipse appellat uates, quò hinc uidere liceat, eò nõn unquã desperationis deuenire posse animã, propter sæuitiã persecutionũ, ut cuncta illi arida uideantur, inculta, horrenda, meticulosa, prorsusq; auia & inhospita. Vastissima quidem solitudo cum hæc sit uita, nihil in ea facile reperies, quod animam, quæ cœlestibus assueta rebus horret omnia quæ gustum non præ se ferunt diuinum, satiet, ac lætam reddat. Et id potissimum prouenire experimur, cum ingenitis mundo perturbationibus, satis nimirũ ex sese acerbis & diris, adduntur & improborũ hominũ iniuriæ & calumniæ. Id, inquam, acerbissimum omniũ semper mihi uisum est, si sic afflictum hominẽ, cœlesti quoq; priuari gustu cõtingat, quàm dura planè tunc apparent omnia, quàm aspera, quàm siticulosa, quàm inamœna. Veruntamen præteritarũ haudquaquã immemor consolationũ, se ipse consolari ad hunc ferè modum solet: O Deus, Deus, inquam, meus, sine quo nulla mihi potest esse pax aut uita, ad te in ipso statim mane, anteaquã dies emergat nouus, suspiro, clamo, à malisq; quaquauersum exagitatus fortuna, suspicio, uigilo, atq; instar cerui ob æstum anhelantis,

Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea, in terra deserta, inuia & inaquosa.

Hucusq; protenditur Hebræis uersus, unde lucidiorẽ prodire sensum perspicuum est. Multifariam dicit se Deum appetere & desiderare, ob multas uariasq; quas secũ fert mundus, molestias & curas. Ait igitur: In te, mi Deus, qui quamuis ardentẽ sedare soles sitim, mea sitit anima, ac suauissimo exanimat ardore. Id anima, id corpus, id caro ipsa, alioqui suę salutis ignara, atq; in iustitię itinere mirũ in modũ tarda & somniculosa, multipliciter, quia multis maculata est notis, expeñt & efflagitat, in hac præsertim (heu dolor) terra uite inuia, turbulenta, æternaq; uiuæ aquæ indigentia laboranti. Sunt sanè multa in mundo quæ sitim, nempe appetentias animæ uarias extinguere polliceri uidentur, sed augent potius, cum nostra ex his sedari cupimus desideria, quæ sitim magis ac siccitatem secum afferunt, quàm humorẽ & succum. Istiusmodi enim sunt diuitiæ & uoluptates quæ cum animæ in Deo ebrîæ horrore soleant esse & nausæ, ita rerum illarum appetentioribus aridissimo, insatiabili tamen atq; æstuoso solent esse oblectamento & siti. Et quemadmodum certè terra hæc infelix, deserta sit improbis & contaminatis: hoc est, deserta à Deo, inuiaq; in qua diuinũ ad auram post meridiẽ non spatietur numen: atq; inaquosa, absq; scilicet diuini gustus suauitate, fonteq; gratiarum uiuido & perenni: ita pijs animis deserta quoq; est, à mundo nimirũ, inuiaq;

A uiaꝫ illis omnino fit & infructuosa, propter rerum earum, quas mundus ipse appetit, inopiam. Hęc est perfectissima crucis imago, in quam irreuerberata intueꝫ acie amoris anima, suum secum trahit socium, nempe carnē hanc mollem & fragilem. Quocirca ut inflammatiorem suum ostenderet erga Deum affectum uir sanctus, suam asserit animā cum carne simul ad uitæ fontem sitiuisse ac suspirasse. Proinde additum est,

Sic in sancto apparui tibi, ut uiderem uirtutem tuam & gloriam tuam.

Hoc, inquit, modo a cratione, in sancto tranquilloꝫ uitæ statu, quem minimè assequuntur improbi, tibi apparebo, te cernam, te, quem in tentationum persecutionumꝫ caligine ne per transfennam quidem uidere poteram, largè lateꝫ contemplantor: atꝫ hac sanè uia ac speculo, tuam qua cuncta concutis intuebor potentia & gloria, è qua nos à mundo, mundiꝫ amatoribus despecti, planèꝫ derisi, tuæ tamen cōsolationis ubertate repleti, in tutoꝫ collocati, tanquā scintillæ ab ardenti demanamus igne. Non mediocris quidem est Dei laus & gloria, cum suos à prauis malè habitos, atꝫ ita sæuè diuexatos ut in cineres penè collabi uideantur, quasi porrecta manu, è malorum profundo extrahit, mundoꝫ tanquā perfectissimæ lucis sydera ostendit. O felicem acerbitatem, felices calamitates, quæ nostros adeò exactè collimant animos, ut è terra hac eos tetra lucidissimos, ueluti è durissimo inertisꝫ saxo, ignes emicantes fas sit dicere. Cæterum dictio, multipliciter, etsi in codicibus Hebræorum nō inuenitur, sed simpliciter, Concupiuit te anima mea, suum tamen & ipsa habet sensum & decorem, qua nempe dilectionis castæꝫ sitis immensitas demonstratur. Theodotion uero, quamfæpissimè, transtulit. Dictio rursus, in sancto, Hebræis est, in sacrario: seu, ut reddit Paraphrastes, in loco sanctitatis, quæ Ecclesia est, aut cor hominis uir fidei reformatum in Christo, qui huiusmodi oblectatur domicilio, ut cor est à uisibiliū rerum

B amore euulsum, diuinæꝫ consecratum religioni.

Quoniam melior est misericordia tua super uitas.

Hic uates uirtutem diuinæ erga se misericordiæ cōsiderans, quomodo scilicet immensa adeò semper fuerit, lateꝫ exundans, ac uel in ipsis desperatissimis rerum euentibus, cum nihil minus expectarēt homines, præsto extiterit, sibiꝫ iam perdito præter spem omnium effulserit, illam nō iam uitæ uni aut alteri, sed multis, si id uni contingere posset homini, antepōnit. Nec sanè id est insolitum animis ferendo Christi improprio assuetis: siquidem cum Dei misericordiæ finis sit uita æterna, qui non mille corporeæ huius miseræ uitas pro illa assequenda libentissimè impenderent? Vtcunꝫ, inquit, se res habeant humanæ, quocunꝫ in loco exulem, à quibusuis affligar, in tua contemplanda bonitate & clementia, qua tuos gratis protegere solitus es, totus ero. Nam certè tua erga homines benignitas, infinitis præponderat uitæ huius commodis: eapropter quoniam quæ rependam, quæ tam excelso digna sint munere, in me esse non uideo, illud tamen utcunꝫ referam,

Labia mea laudabunt te.

Telinguā, te animo, quantuluscunꝫ ille sit, laudabo, tibiꝫ gratias agere ne horulæ quidem momentum desistam.

Sic benedicam te in uita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas.

Vt meus, inquit, est mos, quandiuꝫ uixerō, ubi ubi egero, te celebrare institui, ac ut cæteris id quoꝫ notum fiat, puras ad te, atꝫ in tui nominis honorē palam extollam manus, indicium sanè flagrantis mei in te amoris ac fidei. Sic, dictio, antiquum eum fuisse morem uati ostendit: quod bene intellexisse Paraphrastem auguror, cum ait: Hic mihi erit mos agendi gratias tibi, ut cum ueneratione nominis tui, ad omnia quæ factururus sum, manus admoueam. En uotum illud solenne, quo se homines è purissima fontis lotione egressi, insolubili constringi nodo non ignorant, ut Deum uidelicet, quicquid fors euehat humana, continuis efferant laudibus, factisꝫ celebrent panegyricis. Atqui in istiusmodi oc-

Rr

C cupata mens curis, quomodo facîle ad ea cogitanda aut amanda quæ mundum referant dilabetur?

Sicut adipe & pinguedinē repleatur anima mea, & labijs exultationis laudabit os meum.

Vide quid bonorū crebra secū afferat diuinæ laudis cogitatio. Ex ardentī, inquit, te laudandi affectu ac nisu non secus fiet pinguis anima, ac solet corpus adipe pinguiue abdomine pinguescere tum, cum labijs exultationis laudabit os meū: id est, cū labijs, exultatione, sanctoq; tripudio plenissimis, tuas decantabit laudes os meū. Adipem & pinguedinē pro summa supernarū deliciarū suauitate hīc poni existimes: tropus is est in scripturis creber, ut aliās adnotauimus. Ineffabilis planè ea est suauitas, qua anima ex humo, uti à tenero cespite uiola, elata afficitur, cū in diuinis occupata laudibus tota, quanta est, in amati amore emoritur. Quod quidem nō absq; ratione à me hīc dictum esse uelim, ob tardam quorundā in celebrandis diuinis, ut uocant, officijs oscitantiam. Id semper cū in omnibus tractandarum rerum causis rationibusq; cogitandum, quis is sit qui cum loqui aut res tuas tractare intendis, tum præcipuè in hoc, de quo loquimur, laudandi Deum & modo & ritu, ne dum labijs tantummodo Dei nos auribus satisfecisse opinemur, cor, tanquā leuioris armaturæ equitem, hincinde excurrere sinamus. Verūm utcunq; id esset tolerandum, si os saltem & lingua, quibus Deo potissimū in templis occinuntur laudes, pura essent atq; integra: hoc est, quæ à scurrilibus obscenisq; abhorrerent colloquijs, à calumnijs, ab infamia, à delationibus, dissidiorumq; fationibus, ac mortiferis demū temperarent oblocutionibus. Etenim actiones omnes, quæ ad Dei spectant cultū, puræ esse debent, candidæ, ardentes, uiuentesq; in Deo, non hisce in rebus, quibus foedari solet animus ac mens: quæ cū sincera flagransq; in sancta esset uatis anima, uide quid de se spondere audiat.

D *Sic memor fui tui super stratum meū, & in matutinis meditabor in te, quia fuisti adiutor meus.*

Amor enim diuinus nulla temporū intercapedine, quo minus semper ardeat, intercitur: siue is qui afficitur, uigilet, siue dormiat, siue aliud aliquid actitet, suo semper cum amato conquiescit, dormitq; beatus. Verū cœlestes modò flammæ admittere, quas in aliud statim flammarū genus cōmutes, id leuissimi animi indiciū est, ne dicam Ingratissimi, planèq; sui dissimilis & superbi. Cum igne quidem diuini amoris, alterius amoris ignis, ut ille est qui in mundanarū rerum felicitate, tanquā efferatus rex debacchatur, coire haudquaquā potest. Quocirca ne tam delicata è manibus excidat suauitudo, illud in primis curandū, quomodo continuè pausetur in animæ medullis fax illa, qua accensa, ardet tota, fitq; unum prorsus cum amato, in tranquillissimo conscientiæ diuersorio. Vnde nō iam amplius in se, sed in illo potius quē supra se diligit, uiuens, illud meritò cum sapientissima uatis anima concinere & uult, & potest: Sic, hoc est, tua ô Deus flagrantissima accensus amoris flamma, memor fui, eroq; tantisper dum uixero, tui super lectum strati mei, eo nimirū tempore, quo in somnis à uaria phantasmātū incursione atrocius impetuntur homines, atq; inertī perlanguescere solent mollitie & torpore pleriq;: identidemq; in ipso primæ lucis exordio sic in somnis assuetus de te cogitabo, in te expergiscar, teq; animo uoluā reuoluamq; libero & syncero, propterea quòd semper, uel à meis ipsis primis infantiae annis, fuisti adiutor meus. Incrudefeat, opto, rerum tristium caligo & nox, memor ero nihilominus tui: contra uerò læta mihi arrideat fortuna, suoq; me illo copiæ cornu uel usq; ad satietatē impleat, non ob id tamen insolentior factus, tuæ immemor ero fidei, imò eò tenacius mihi illam inhærescere faciā, quò periculosiori subiectus est ruine, qui à prospera nutritur fortuna, quā qui ab aduersa iactatur. Cæterum licet dictio, Sic, aptè admodū, ut uides, quadrare huc possit, tamen neq; à Græcis, neq; ab Hebræis legitur, sed, si, uel, certè, ut reddit Felix: Certè, inquit, memor fui tui. Verbum porro, fui, à cæteris Hebræorum interpretibus, ero, transfertur, ut sit tempus pro tempore. Et est illud notandum, Quia fuisti adiutor meus, principium

A cipium sequentis uersus Hebræis esse. Vnde sic Paraphraustes: Fuiſti enim auxilio ſepiſſimè mihi, quare ueluti umbra alarum tuarum conſectus, ſecurus poſt hac exultabo. Quod noſter ſic reddit interpres,

Et in uelamento alarum tuarum exultabo.

De hoc tropi genere, nempe alarū, tum aliàs, tum in pſalmo quinquageſimò ſeptimo copioſe diximus. Ex ſedula quippe illa de Deo meditatione, quæ die noctuq; puræ inſidet animæ, illud in primis oriri compertiffimum habemus, quòd anima in diuino requieſcens amore, credit ſe, quæcūq; cōtingant, fidiffimis Dei alis contegi & foueri. Quocirca eo maximè tempore, quo maiori afficitur ærumna, ad amoris alas confugiens, ita ſuum alloquitur tutorem:

Adheſit anima mea poſt te, me ſuſcepit dextera tua.

O efficacè certè fiducia uirtutem. Immenſe quidem ſuauitatis plenū illud eſſe Eſaiæ quis non uidet? Anima, inquit, mea deſiderabit te in nocte, ſed in ſpiritu meo & præcordijs meis de mane uigilabo ad te. Vide coniunctiffimā cum Deo animæ copulam. In ſpiritu, ait, meo. non id porro ſatis uiſum, addit, in præcordijs meis mane, illuſcente ſcilicet gratia, applaudenteq; cœlo, uigilabo ad te. quod planè idem eſt, quod hîc de ſe aſſerit uates, dicens: Adheſit anima mea poſt te. I præ, inquit, mi ſolertiſſime dux, ego ponè te actutum ſequar, tibi adhærebo, à te me nulla unquā quamuis acerba diueller calamitas. In me enim iniquiſſimo tanquā Marte, improborū concurrūt agmina, ego uerò tuis inſiſtens ueſtigijs, poſt te currā: ſiquidem aliàs ſimilibus in controuerſijs cū mundo, me ſuſcepit dextera tua, nempe tua uirtus, tua bonitas, tua miſericordia: ſuſcipiet & (ſpero) in poſterū.

Ipsi uerò in uanum quaſerunt animam meam, introibunt in inferiora terra.

Tradentur in manus gladij, partes uulpium eorum.

B Ecce numinis in oppreſſores innocētiae & uirtus & ultio. Etenim ſuis fruſtrati uotis improbi, turpiſſima affici ſolent confuſione. Ipsi, inquit, in caſſum meum expetiuerunt interitum, imò in obſtruſa illi citius loca terræ, penitusq; latentia retrudentur, quàm me à cœlo, unde mea eſt cum Deo uita, deturbabunt. Ad infernas quidem corruent tormentorum regiones, puniendi unà cum tetris illis ſpiritibus, hi qui meam ſitiunt infamiam & mortem: interea uerò neq; in hac uita qui dem diuinam effugient ultionem: nam in gladij manus, id eſt, in uim atq; aciem hoſtilis gladij traditi, occiſiq; & inſepulti, in prædam belluis ferisq; truculentiffimis, quæ humanis ueſcuntur carnibus, infeliciffimo dabuntur ſpectaculo. Simili nonnunquam locutionis genere utitur uates ac tropo, quò nos minimè lateat, quàm ſæua certa q; malorū hominū perfidiā ſupernè maneat ira & uindicta. Illud nō ſilendum, in uanum, Hebræis quibuſdam eſſe deuaſtationē: unde ſic Felix, Et ipſi ad deuaſtationē quærent animā meam. quam dictionē ipſemet exponens, pro, cum ſtrepitu, accipit: qua ſanè quorundam perfidioſorū belliffimè effigiatur imago, qui cum innocuū quempia traducere decreuerunt, nihil nō machinarum, dolorū, patientiū quoq; iniuriarū admouent, quò maiori id ſtrepitu, uulgiq; tumultu, quod odioſo cōceperunt animo, obtineant. Verū quia ſœdæ eiufcemodi conſpirationes ad unū, qui illarū dux ſit & caput, referri ſolent, in illum uates futurorū nimirum temporum præſcius, tanquā de Saule loqueretur, inuectus ſic intulit: Diſtrahant, ſeu, ut uult Campenſis, proſcindant (nempe ipſi cōſpiratores) illum ſuper gladium. Ad hunc quippe modum hanc legunt literam Hebræi, quā noſter uertit interpres: Tradentur in manus gladij. Verū huiufcemodi, letali ueluti immiſſo in turpiſſimū illum ſectarum altorem iaculo, ſeuera contentus imprecatione uates, ad omnes ſimul coniuratores ſermonē uertit, dicens, Partes uulpium eorum: quod expreſſius ab Hebræis redditur, Portio, inquit, erunt uulpiū, ferarū ſcilicet crudelium, &, quod illorum conuenit fraudulentiae, mirè doſarū. Is enim naturaliter mos eſt uulpi ingenitus, ut crudelis ſit & doſa. Quocirca ſapientiſſimus magiſter Chriſtus, ſæuitiam ſimul & fraudulentiam Herodis oſtendere uolens, illum appellat uulpem. Ite, inquit, & dicite uulpi il-

c li. Eant igitur dolosi omnes, atq; una cum suo duce factioso crudeles, quemadmodum comminatus est spiritus,

Rex verò lætabitur in Deo, laudabuntur omnes qui iurant in eo, quia obstructum est os loquentium iniqua.

Pulcherrima certè mysteriorū omniū, quæ in oda hac planè diuina occulunt, connexio, nempe in Christo, qui hîc à uate per antonomasiā rex appellatur, & qui cum in terris esset, nobiscumq; nostri similis cōmoraretur, nunquā eousq; à persecutoribus diuexari potuit, quin in patris prouidentia & bonitate copiosissimè iucundaretur. Enimuerò hunc esse crucis finē decreuit Deus, pacem nimirum animi, ac gaudium in spiritu sancto. Rex igitur ille uniuersorum Christus Iesus, atq; hi omnes qui ad ipsius regnum, quod in moderandis animi appetentijs, brutisq; subigendis sensibus maximè positum est, per gratiam asciscuntur, utcunq; infremant impij regnentq; in mundo, lætabuntur in Deo, ac per Deum in crucis ignominia lætissimū in modum exultabunt. Ad hæc, ne diutius in peruestigandis eorum moribus, qui ad Christi regnum attinent, immoremur, pulchrè à spiritu attextitur, Omnes qui iurant in eo, hoc est, qui in Christi uerba & legem ex animo iurant. Quem quidem sensum una duntaxat dictione expressit Felix, adiuratus, inquit, id est, qui se iuramento Dei uerba seruaturum obligauit, ut in baptismo de more fit. Cui tamen pollicitationi aliud additur à nōnullis in cōnobijs iusiurandū, cum profitentur ingenti cum obtestatione perfectiora: quod quidem promissionis genus pium ualde est, si in Deo fieri contingat. Alioqui iurare lingua, mentem uerò iniuratā gerere, seu iuratum animū & linguam eiurare, periculosissimū periurij genus est, parum uerò à plerisq; mortaliū animaduersum. Totus enim, mi lector, expauesco, cum in mentē mihi uenit illud à Sancte Barbarico Veneto, patritio sanè integerrimo, atq; eruditissimo Iurisperito, mihi olim dictum: Vereor, inquit, ne statim is periurus efficiatur, qui monachum profitetur. Sed uir ille alioqui prudentissimus, humanarū uirium imbecillitatem demensus est, nō Dei gratiam atq; opem. Iuramentū igitur quod in Deo fit, sanctum esse debet, firmū, ratum, uerum, inuiolabile, quoq; Deo ipsi soli rata tribuitur ueritas. Per nomen, inquit Moses, illius iurabis: id est, ipsius duntaxat nomini ueritatē tribuito: quod qui agit, nihil Deo dignius augustiusq; esse confitetur. Idcirco pulcherrima claudit antithesi psalmum propheta dicens, *Laudabuntur omnes qui iurant in eo, hoc est, uerè.* Subinde alterū subnectit membrū, *Quia obstructum est os, seu, obstruetur os, ut uertit Felix, loquentium iniqua, falsa scilicet, maledica & iniusta, ut planè sunt hæretici, hypocritæ, adultores, inuentoresq; malorum, & duplices, orbis uidelicet uniuersi contaminatio.* Aperta enim debent esse omnia in Christiano uiro, nuda, ingenua, syncera, & quæ simplicissimam Dei naturam referant. Cui laus sit perennis honosq; in secula seculorum, Amen.

PSAL. LXIII. Vincenti. Psalmus Dauid.

Audi Deus orationem meam cum deprecor, à timore inimici mei eripe animam meam.

Omîssis somnijs, quibus conantur nonnulli, cur quilibet cōpositus sit psalmus, exponere, hîc dicendū, Dauidem suis in ærumnis ac persecutionibus, longissimis illis quidem & acerbissimis, uario psalmorū fuisse delatum poëmate, subindeq; suum hisce sedasse mœrorē & luctū remedijs. Illud certè mirum, tantum uatem tam molestè perfidiosorū hominū linguas atq; oblocutiones tolerasse, in illosq; tam acerbè in singulis ferè psalmis inuectum fuisse. Verum duas ob rationes id factū puto, tum quia seruatoris uniuersi typus cum esset, calumniasq; ac falsas re ipsa quotidie experiretur delationes ac rumores, ea tamen omnia, etiam diriora, in Christum omnium innocentissimū suo à populo congerenda præuidit, & ut rem nefandā, Deoq; indignam execratus est, tum quod

A quod optimè nouerat quãti quamq̃ immensi periculi simul & dispendij bonis, nondum tamen in fide solidis ac firmis, allaturum id esset uirus. Proinde futuros maledicos & delatores, à maledicendi falsaq̃ deferendi consuetudine quasi deterrrens, tam crebrò in perniciosos eorum mores inuehitur, ut hoc in psalmo uideri licet, in quo turpissimam inuidorũ obtrẽctatorũq̃, & delatorum faciem ac naturam, elegantissimo depingit poẽmate. Sed prius, ut summa prẽditus erat fide, suam Deo cõmendat causam, clamatq̃: Exaudi Deus orationẽ meam cum deprecor, à timore inimici eripe animã meam. Cuius sanè subiecti illius fuerit precatio, aptè admodũ exprimit Paraphrastes. Audi, inquit, Deus uocẽ commemorationis calamitatũ mearum, ut contra minas, quibus hostis me terret, tuearis uitam meã. Inimici, singulari numero, pro inimicorũ positum, qui frequens est in psalmis hebraïsmus, arbitror: quanq̃ nil uetat, quò insignem aliquẽ oblocutorũ ducem, ad quẽ execrandi istiusmodi lues recurrere tutò solet, notari à uate existimem. Nulli dubium, abiectionissimum istud genus hominum atq̃ colluuiõnem, non tam temerè in proborum uitam ac nomen sequituram, nisi ex primatibus, qui foedissimos illorum mores & libenter ferrent, & astutissimè alerent, inuenirentur: solent enim hi prudentes, si Deo placet, homines, istis abuti malleis ad confundendam innocuorum uitam & famam. Quare non absq̃ immenso animi dolore id à uate prolatum iudico: A timore, inquit, inimici, nempe perfidiosorum meam in uitam conspirantiũ altoris, eripe animam meam. Si hi, quorum pestes huiuscemodi à mundo auferre interest, pestes ipsas fouent & amplexantur, ad quem (malum) meas referre debeo querimonias: à quibus ius exigere: cui metum, cui meam exponam miseriam: Tu igitur, qui haud semel quidem

Protexisti me à conuentu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem,

B Protege etiã nunc me, ac, quæ tua est bonitas, meam abs te datam tutare innocentiam. Protexisti, tum Græci tum Hebræi Protege habent, seu absconde: & est clarior sensus. Vnde sic totum hunc uersum reddit Paraphrastes: Absconde me à multitudine prauorum secretò consultantium aduersum me, & à conspiratione sceleratorum. Cæterum quid sit, à multitudine operantium iniquitatem, breuibus interpretatur Felix: A congregatione, inquit, tumultuosa. Nihil sanè agunt seditiosi, quod tumultuosum idem non sit, planèq̃ iniuriosum, ac bellorum plenum: quorum quidem artibus adeò nonnunquã pax conturbatur orbis et confunditur, ut uerso rerum ordine, nefandissimos quosq̃ regnare uideas, probos autem calcari & absumi: qui certè cum modestissimi sint, & Dei religionis, quæ concordia nititur, studiosissimi, uel sexcentis laesenti iniurijs & contumelijs, silent, atq̃ ne in domo Dei, pacis nimirum domicilio, scismata excitentur ac dissidia, taciti tolerant. Illi uerò insolentiores facti,

Exacuerunt ut gladium linguas suas, intenderunt arcum (rem amaram) ut sagittent in occultis immaculatum.

Quia exacuerunt, noster uertit interpretes: Hebræi autem, qui, utrũq̃ tamẽ præcedentibus conuenit. Atqui maledicentium linguas acuto comparat gladio, citò scilicet penetranti: amarulenta uerò illorum uerba, sagittis dolose è tenso arcu contortis, quibusq̃ hostes, ut inquit Campensis, capitales peti solent. De istiusmodi linguarũ tropis & similitudinibus, in alijs iam diximus psalmis. Tantum illud addam, uix me unquã schematũ huiusmodi sensum assequi potuisse, nisi longo usu atq̃ experientia, quid sibi uellet uates, re ipsa perdidicissem. Qui non tentatur, quid scit: nihil omnino. Vide igitur quid boni & iucunditatis secum afferat amabilis crux Christi. Iam illud non prætereundum, rem amaram, per parenthesim ab aliquibus legi, ut quædã sit doloris simul & admirationis interiectio, ut nonnunq̃, malum, nefas, scelus, pro dolor, & id genus alia ponere consueuimus. Cæterum, Vt sagittent in occultis immaculatum, idem planè est, quod in alio conquestus est psalmo, dicens, Vt sagittent in obscuro rectos corde: id est, ut illos ex insidijs adoriantur, qui rectã in Deum incedunt, illiq̃ per amorem, abie-

C Etis Interim mundi curis & occupationibus, inhærescunt. Ad hæc
Subitò sagittabunt eum, & non timebunt, firmauerunt sibi sermonem nequam.

De improviso, inquit, uenenata contorquebunt iacula, diras nimirum calumnias, & accusationes tumultuosas in eum, nempe innocuū, et non timebūt. Hæc rem penè incredibilem. Verūm nē est, iniquum adeò & nefarium inueniri hominem, qui natura simplices & imbelles, ut sunt pleriq; in terris Dei amici, non uereatur lædere, eosq; à tranquillo uitæ statu deturbare? Id prorsus contra naturam uidetur esse, & nihilominus qui id peragant intrepidè atq; impunè, inueniuntur: atque hi quidem nō in antris inter feras, aut nemoribus, sed in ipsiis quoq; nobilioribus, magisq; cultis orbis locis & tectis. Deo enim semel per impotentiam animi contumaces effecti, nulla re alia oblectari uidentur, quàm ut à mundo Christum auferant. Callidè illi quidem firmauerūt sibi sermonem nequā. Sermonem nequam appellat uates rem illam tristem & amaram, de qua suprâ locutus est, dicens, Intenderunt arcum (rem amaram.) Cæterū, ut iam diximus, sermo, seu uerbum, Hebræis est, res, factum, negocium. Vnde alio in psalmo, Verbum, inquit, iniquum constituerunt aduersum me. Calumnias hîc igitur, dolosâq; conspirationes iam pridem meditatas, demumq; turpissimo sanctitas fœdere & confirmatas intelligit. Solent enim perfidiosi homines in alicuius interitum conspirantes, cautè admodū suas sigillatim perfidiæ eousq; exequi partes, quoad tempus idoneum diuicq; expectatum sparsas in unum colligendi firmandiq; insidias aduentarit. Tunc sanè nō hominū quidem ratione utentium cōmotam iram conspiceres, sed porcorum grunnientiū potius, tumultuantiumq; strepitum in Christum, hoc est, in puras animas, atq; in his rebus quæ ad mundum attinent, incautas & simplices. At aliam illorum contemplare amentiam & stupiditatem;

Narrauerunt ut absconderent laqueos, dixerunt, quis uidebit eos?

D O corda certè à numine derelicta. Cui, quæso, narrauerūt? Sauli, inquit interpres Hebræus, id est, cōiurationis duci, cui ob magnā in uulgo auctoritatem & potentia, obesse alijs integrū est. Narrauerūt illi itaq;, q̄ cautè, quàm uel latenter, ne resciscat mundus (de Dei uerò notitia nulla illis cura) composuerint laqueos, fallacias scilicet ac dolos. Quis, inquit, uidebit eos? quis adeò callidus est, qui tam aptè absconfas detegere ualeat insidias? Post multa, inquit Paraphrastes, ultro citroq; habita uerba, abscondere decreuerunt laqueos ea arte, ut neminē fraudem illam deprehensurum sibi persuaserint. Verūm

Scrutati sunt iniquitates, defecerunt scrutantes scrutiny, accedet homo ad cor altum.

Vide anxium in improbis excogitandi iniqua animum, simul & uanum inquietæ machinationis exitum. Varios, inquit, nocendi modos, ut solent demones, studio omni & diligentia peruestigarunt: uerūm à meditata anxieq; peruestigata malitia deficientes, nihil obtinuisse uisi sunt, quamlibet alto ac profundo id machinati fuerint corde. Siquidem principium sequentis uersus, Ascendet homo ad cor altum, huic finis est Hebræis, qui sic habent: Inquirunt praua consilia, toti sunt in inueniēdo, & intimo cuiusque, & corde profundo: hoc est, consilia iam dudum præmeditata, & quæ unusquisq; corde gerebat profundo & secreto, summa uel perficere nixus est: sed letali ex insperato à Deo percussi sunt uulnere: atque hoc sanè modo

Exaltabitur Deus.

Incomprehensibili quidem ratione interdum & cōsilio id in diuina contingit mente, ut sceleratis quorundam conatibus parère uideatur Deus, hoc est, illorū timere audaciam, cū extemplo illam non reprimit & refringit: uerūm à nimia aliquando illorum prouocatus arrogantia, atq; usu in malis diuturno, euigilare tandem solitus est, & qui nuper tanquam abiectus & subditus, ad peruersas improborū actiones conuiuere uidebat, insperato in medium profilit, magnumq;, ac mirè tremendum sese exhibet uindicem, cū aut punit malè acta, aut ne agantur sapientissimè coercet. Quod uerò nonnulli hunc uersum interpretantur de profunda

A profunda diuinorum consiliorū in homine indagatiōe, quæ quanto in his peruestigandis profundius sese immerferit, tanto altius Deus ab humano se separat sensu, & exaltatur, casta admodum interpretatio est, sed quæ nihil hîc ad rem. Nam de excogitatis in hoc loco, diuicq; anxio & profundo meditatiōis animo dolis, atq; in bonorum perniciem insidijs à Deo nihilominus perfringendis loquitur uates. Idcirco infertur,

Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum, & infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.

En oblocutorum proditorūue quomodo ferè sint sine ictu tela. Egregios fanè sicarios, quorum uulnera puerilibus comparantur uulneribus. Quis tam fortes non uereatur hostes? Heu proiectam graueolenti è sentina nauseam. Sic ego quidem perfidiorum hominum turbas, conuentusq; malignantium appellare solitus sum, fecem scilicet mundi ac nauseam. Sagittæ, inquit, illorum, id est, uulnera ex insidijs in solidum immissa animum, haud dissimilia erunt plagis quæ à pueris infligi solent, nempe debiles & absque cruore. Quid? ipsæ eorum linguæ tam maledicæ, tam dolosæ, tam arrogantes, quas modò ut gladium exacuerunt acutum, en quomodo infirmatæ, elinguesq; ut sic dicam, factæ, in mutuas, æquissima Dei prouidentia, conuersæ sunt dilacerationes & morsus, in se ipsæ refractæ relapsæq; prorsus euanescere. Et id secundum nostram dictum sit æditionem, quæ tamen alia est Hebræis, quam diuus Hieronymus sic transtulit: Sagittabit eos dominus iaculo repentino, inferentur plagæ eorū, & corruent in semetipsos linguis suis. Idem fermè Felix. Alius uerò ex eodem fonte sic: Sciet illos Deus sagitta subito, subito erunt plagæ eorum, & facient impingere seipsos linguis suis: ut hîc sanè solitam diuinæ ultionis rationē & morem nos, qui maledicis linguis ob probitatem uitæ obnoxij sumus, animaduertamus. Illi enim, quāto ualent nisi, letales in nos intorquere conantur sagittas, calumnias uidelicet diras & mortiferas: Deus uerò sapientissimus rerum moderator, in illorum ignominiam ex improuiso, cum nihil minus timeant, eadem ipsa maledicentiæ spicula retorquere confuescit, atq; adeo, ut meriti sunt, & sæuè & acerbè, ut cernentibus horrore futuri sint & terrori. Quocirca à spiritu additur,

Conturbati sunt omnes qui uidebant eos, & timuit omnis homo.

Et annunciauerunt opera Dei, & facta eius intellexerunt.

Contremiscent, inquit, stupebuntq; quicumq; eos tam male habitos, tamq; rabiose mutuis inter sese ferocientes uulneribus aspexerint, dicentq; hæc sanè diuina fuit ultio, hæc Dei operatio & iustitia. Quis hæc hominum aut tentasset aliquando, aut tentata unquam perficere potuisset? fuit id quidem diuinæ potentia indicium & argumentū. Hunc porro sensum sic exprimit Paraphrastes: Admirabuntur quicumq; uidebunt, & commemorabunt hoc opus Dei alijs, qui & alia eius opera, hoc exemplo docti, maiore prudentia expendent. Eam ob rem

Letabitur iustus in Domino, & sperabit in eo, & laudabuntur omnes recti corde.

Visa itaq; diuina in improbos seueritate, iustissimus quisq;, qui antea acerbissimè à uirulentis illorū linguis adeo suffocabat, ut uix, quemadmodū solent grauisimo aliquo onere oppressi, respirare poterat, exhilaratur, spiratq; liberè, atq; in Domino hilarem in modum letatur & exultat. Tu uatis copiam, uerborumq; ubertatem admirari ne desinas: nam & iustus, & qui sperat in Deo, & qui puro uiuit corde, idem planè est, idemq; significat, hominem scilicet tam exactè à Dei manu formatū, ut quæcunque obganniant delatores & maledici, robusto ferat animo, uiuatq; in Deo: cui, quæcunq; in se bona esse intuetur, gratisimè ea refert accepta, in seculorum secula. Amen.

PSAL. LXV. Vincenti, Psalmus David, Canticum.

Decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem.

Ut lubet, nonnulli hūc psalmū prædictionē quandā captiuitatis Baby lonicę extitisse asserant, siue, ut alijs uisum est, precationē ad Deum pro

Rr 4

C pluuiæ, siccis frugibus, satisq; exustis imploranda: nos Sion, sanctæq; Hierusalem, quæ est ecclesia, uaticinium fuisse certi sumus. Nam Sion mons unâ cum nobilissima illa ciuitate, fidei imaginem adumbrabat: alioqui cur illud de prophetarum interfectrice dici queat, quod scilicet pinguescent speciosa deserti, & exultatione colles accingentur, non uideo. Haud mores quidem turpissimi Iudeorum tam sanctum ecclesiæ statû præ se ferre poterant, sed cultus & religio: quem admodum etiam nunc, si quid à fide alienum peragunt homines, ad futuræ uitæ candorem perennitatemq; spectare minimè arbitrandum est, sed illud tantummodo quod rectum est, ac fidei consentaneû: cuius uis ea tota esse uidetur, ut abiecto mundo, spretisq; carnis oblectamentis, ac ipsis quoq; delicatis uitæ commodis, toti in diuinum feramur amorem. Tunc quidem haud secus ad Sion, futuramq; Hierusalem nostras pertinere animas, & speramus, & religiosissimis assequi posse cōiecturis auguramur. Quocirca huiusmodi solida affecti persuasione & gaudio, hanc plenissimâ diuinæ laudis odam unâ cum uate canere haudquaquam dubitamus: Te decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur uotum in Hierusalem. Tametsi enim dictio, Hierusalem, addita sit à Græcis, sensui tamen minimè illam obesse iudico, qui talis est: Cum laudes illæ omnes, & uota quæ præter fidem, tua ab ecclesia, sanctisq; ritibus abhorrent, turpissima sint, & quæ nihil ad te pertineant omnino: ita in Sion, in noua Hierusalem, in sanctorû communione & conuentu quæ fiunt, castissima sunt, integra, uera, & quæ te mirificè oblectant. Hîc rursum uides coniuncta cum diuinis laudibus, ut aliâ admonuimus, uota. Cæterum aptissimus locus, Sion nimirû, mons sublimis & mysticus, in cuius fastigio gratissimæ numini laudes perfoluuntur, cor hominis est, nempe humanus spiritus, & mens Deo per fidem eousq; unita, ut nihil iam amplius cogitare ualeat, quod aut Deus nō sit, aut ad Deum pertineat. Id dixisse uelim ob facilem, ne dicam turpem quorundam opinionem, qui se satis Deo fecisse opinantur, si illius celebratis de more in templo laudibus, cor diuinarum rerum capax foedissimis in occupationibus ac curis diuagari permittunt. Animus quippe sordidus, elatus, in satiando ue tum libidinum tum odiorum æstu intentus & dissipatus, quomodo purissimas Dei laudes, immenso absq; terrore & metu celebrare audebit? Vide igitur ô tu qui sanctorum ordinum candidatus, mundissimis te perpetuò deuouisti ritibus, ne pro laudib. blasphemias Deo impingas. Vide, inquam, an syncerè illud quod à spiritu infertur, atq; ex animo rogare queas:

Exaudi, inquit, orationem meam, ad te omnis caro ueniet.

Illud planè non omittendum (quod nostra ère, quam modò diximus, ualde esse coniectamus) Hebræis esse, Tibi silet, quod noster uertit interpres, Te decet. Vnde diuus Hieronym. sic transtulit, Tibi silet laus Deus in Sion: id est, tuis in concinendis laudibus, tranquillo opus est corde, atque à rerum externarum incursione silenti & quieto. Porrò quia Hebræi principium huius uersus, Exaudis, seu exaudies habent, nobilissimæ mihi illius, qua templum consecrauit Salomon, orationis in mentem uenit, in qua illud inter cætera auditu iucundissimum legitur: Si quis, inquit, cognouerit plagam cordis sui, & expanderit manus suas in domo hac, tu exaudies in cœlo. En cuiusmodi generis illum esse oporteat, qui à Deo exaudiri suis in precationibus efflagitat. Et ut quidem ea omnia quæ in deprecatione illa scribuntur, populum tantummodo tunc præsentem spectasse uiderentur, secretiori nihilominus mysterio Christum, Christianosq; ritus, atq; ardentem ecclesiæ portendebant fidem. Quocirca additum est à uate, Ad te omnis caro ueniet: id est, ad te, tuamq; religionem, in qua tuæ ueræ audiuntur laudationes, uenient, certatimq; current omnes regionum omnium homines, quamlibet duræ ac carni dediti. Quid tam unquam dilucidè Christi regnum, qui solus æternum propositus est uniuerso terrarum orbî propitiatorû, adumbravit? Quod sanè mysteriû regem licet ingratisimû non omnino latuit, qui in dedicatione sua illa solenni, nescio quid altius præsentiscës, sic de gentiû conuersione

A conuersione uaticinatus est: Alienigena, inquit, qui nō est de populo tuo Israël: cum uenerit de terra longinqua, propter nomen tuum (audietur enim nomen tuum magnum) cum uenerit ergo, & orauerit in hoc loco, tu exaudies in coelo, in firmamento habitaculi tui, & facies omnia, pro quibus inuocauerit te alienigena. O immensam certè Dei in peccatores facilitatem. Facies, inquit, omnia; pro quibus inuocauerit te alienigena: hoc est, abs te ob scelera alienati, suaq; sponte euulsi ad te confugient, modò te, ut par est, inuocent, syncerè scilicet, castè, pureq; ac fide præditi. Propterea igitur quòd tu omnium exaudis precatio- nes, ad te omnis generis homines quantumuis uagi confluent. Quid itaq; in pec- cati fordibus tandiu ò mortales immoramini, simul ut omnibus quamlibet nefa- rijs ac profligatis dicto citius promissa est salus: Verùm forsan quo minus id sta- tum fiat, obstare uidetur quòd

Verba iniquorum prauauerunt super nos.

Sed superuacaneus omnino is est timor: nam tu Deus uel ab ipso primo gene- ris humani exordio, cuilibet sua serió execranti crimina, patrociniũ latè beni- gneq; attulisti, afferes etiam nunc inuocatus,

Et iniquitatibus nostris tu propitiaberis.

B Ecce diuinũ illud propitiatoriũ, de quo alio in psalmo sic canit uates: Quia a- pud te propitiatio est. Hunc dominum Iesum esse & credimus, & nisi omnino plumbei sumus, experimur. Sed ut quæ hìc dicere gestio, clarius innotescãt, illud dicendum uidetur, literã quæ Hebræis est, clariorem sensum reddere. Sic Felix: Verba delictorũ prauauerunt super nos. Alius item, Verba prauitatum, transtu- lit. Quid uerò dictio, uerba, significet, alius rursus ex Hebræo sic reddit: Ratio scelerum nostrorũ superaret nos, nisi tu Domine ueniã dares. Idcirco Paraphra- stes, Grauißimã, ait, iniquitates nostræ superauerunt uires cuiusq; nostrũ, quare pro peccatis nostris ut ipse tu satisfacias necesse est. In alio quoq; psalmo huius- modi loquutionis genere usus est uates, cum ait: Longè à salute mea uerba deli- ctorum meorum. Quæ quidem uerba qualem sensum habeant, illic copiose est di- ctum. Illud enim uero non ignorandum, nostra adeò iam pridem in immensum creuisse peccata, crescerèq; quotidie, ut nisi Deus nostram ad subleuandam mi- seriam summè misericors, tum olim & hostia & sacerdos gratuito effectus pro im- pijs occubuisset, tum impræsentiarum noua continuè subueniret clementia, de semine prorsus humano actum esse quis dubitaret? Quòd enim perditissimi ani- mantium omniũ extitissimus, id fuisset in causa, quòd uerba delictorum nostro- rum prauauerũt super nos. Quòd autem ab infinitis emundati sumus maculis, emundamurq; in dies, ab illo indubiè prouenit, quòd iniquitatibus nostris sum- mus propitiatus est Pontifex, nempe Christus filius Dei uiuentis, qui non secun- dum legem mandati carnalis, ut inquit Paulus, factus est, sed secundũ uirtutem uitæ insolubilis, & qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacer- dotes prius, pro suis delictis sacrificium offerre, deinde pro populi: hoc enim fe- cit semel se offerendo. Vide igitur uirtutem mortis Christi, è qua nostræ omnis ratio beatitudinis ortum habuit, quam tantum sanè abest ut nostro nancisci pos- se studio & labore tantummodo somniemus, ut etiam ea persuasionem illam amit- tamus. Id merum Dei donum est, quare

Beatus quem elegisti & assumpsisti, inhabitabit in atrijs tuis.

Ecce qua seruantur ratione, quicunq; salutem adipiscuntur, nempe diuina ex- electione, hoc est, ab impietate atq; erroribus, gratuita Dei assumptione, qui nul- la nostra prouocatus uirtute, sua nobis impartitur munera, quemadmodum im- proborum irritatus duritiæ, atq; in peccatis perseverantia, suos illis subtrahit gra- tiarum radios. His itaq; extra domini uineam ultrò pigrãntes, primi illi, utpote ante mundi constitutionem secreti ad hoc, ut sancti essent & immaculati, ut in- quit Paulus, in conspectu eius, in charitate, inhabitabunt in atrijs Ecclesiæ, in e- iusq; conuiescent sinu felices, spem interim uiuam futuræ beatitudinis in Deo fouentes, lætitiãq; gestientes inenarrabili, ob suam per Christum uocationem;

C qua ad fidem, summam nimirum æternæ adipiscendæ uitæ, asciti sunt. Et nos itidem, qui in Christo sorte uocati sumus, ut inquit idem, unâ cum ipsis
Replebimur in bonis domus tuæ, sanctum est templum tuum mirabile in æquitate.

Puto hîc bona domus Dei, quæ est eius Ecclesia, non illa quidem esse quæ à uulgo censentur, lautæ scilicet beneficiorû mensæ, agrorum uastitas, aut iumentorum numerorumq; copia, sed ea potius quæ Paulus Galatis scribens memorat, quæ & fructus spiritus nuncupantur, charitas scilicet, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas: quæ sanè omnia copiosissimè à diuo Benedicto in recensendis bonorum operum instrumentis pertractantur. In huiuscemodi certè bonis opiparè pellucibiliterq; oblectari solent animæ, quibus illa alia nauseæ sunt bona & neglectui, quæ uulgus hominû admirari consuecit & appetere. Infelicissima quippe omnium esset Ecclesiæ mansio, si in his solùm quæ cum mundo cõmunia sunt, fundata esset bonis, caducis scilicet, & quæ à cœlesti uitæ ingressu arcent animas. Sanè quidem sanctum est templum tuum, ô Deus, firmum, æternum, immutabile, idcirco mirabile in æquitate, in iustitia, ac qua maxime in tuis oblectaris, dilectione. Hæc sunt igitur uera bona Ecclesiæ, cætera uerò horum sunt adminicula & asseclæ: hoc est, eatenus bona sunt, quatenus Christi pauperum inopiæ, compluriumq; uirtuti subsidium comparant. Alioquin iniusto quæ possidentur dominio (res enim Christianorum, pauperum sunt in primis) quis bonus bona dicat? Verùm ut lubet, illi suo in faginario cõmarcescant, tu pientissime

Exaudi nos Deus salutaris noster, spes omnium finium terræ, & in mari longè.

Penè in peruestigandis Ecclesiæ bonis immerso mihi exciderat, aliam esse Hebræis literam, alioq; legi ordine in superioribus: siquidem uersus unus illis totus integer est usq; ad, Mirabile in æquitate, ad hunc modum: Beatus quem elegeris, & tibi sociaueris, ut habitet in atrijs tuis, ut saturetur bonis domus tuæ, sancti templi tui. Postea uerò altèrum ita ordiuntur: Mirabile in æquitate, seu ut uertit Felix, Terribiliter cum iustitia respondebis nobis Deus salutis nostræ, spes omnium extremorû terræ, & maris longinqui. Quare Paraphrastes disertissimè, ut suus est mos, hos duos sic connectit uersus: Felix omnibus modis ille quem tu elegeris, & tibi propinquum feceris: Habitabit enim ille in atrijs tuis, & nos unâ perfruemur elegantia domus Dei, & sanctimonia regij palatij eius. Dictu mirabile, cum simus peccatores, tanquam iustus exaudies nos Deus, autor salutis nostræ, qui spes omnium finium es terræ, & maris extremas incolentium. Vtriusq; literæ, nempe nostræ & Hebrææ, satis copiose à Paraphraste sensum percipere licuit. Magnus itaq; Deus est noster, simulatq; in eum quicquid intra orbis limites hominum continetur, aut ultra quoq; ad extrema usq; Oceani fluenta longè lateq; protenditur, sperare necesse est. Tu igitur ille es, mi Deus, in quo solo spem nostram collocari oportet, mouens omnia, permeans, fouens, disponens, & ut ad particularia nonnulla tuæ maximæ signa potentia descendam,

Preparans montes in uirtute tua, accinctus potentia.

Stabiliēs montes, uertit Symmachus: idem & Felix, atque adeo pleriq; ex Hebræo. Tantâ quippe molem montium è planitie usq; ad nubes ascendere, nec quauis uentorû ui aut turbine dimoueri, summæ potentia Dei indicium est, qua ueluti zona præcinctus, omnem undiq; rerum omnium penes se retinet potestatem, ab ipsoq; quicquid in terris regnorû est, dependet, gerendarumq; rerû uim sumit ac legem. quocirca nonnulli, instruis montes transtulerunt. Nam cum Ecclesia suos mysticos habeat montes, nempe uiros in fide solidos, idcirco & dignos qui cæteris, uti colles agris, aut campis montes, præponi debeant, hos admonet spiritus, suam illâ in administrandis Ecclesiæ rebus & sacramentis autoritatem à benignissimo Deo, qui accinctus est potentia, hoc est, qui undequaq; potentissimus est, expectandam esse. Vnde sic reddit Paraphrastes: Deus est qui sua propria potentia stabiles facit montes, qui omni ex parte cinctus est robore, & modis omnibus omni-

A omnipotens. Quid propterea de illis censendum sit, qui neq; docti, neq; à Deo instructi, neq; cœlitus uocati & missi, sed turpi ambitu uenundati, audent sese in administratione rerum sacrarum ingerere (cùm res sacras dico, animas potissimum intelligo) ac ut sic loquar, prostituere, aliàs diximus. Id uerò in præsentia tantummodo de his uaticinari liceat, quod de suo quondam uaticinatus est proditore Christus: Melius, inquit, esset, si natus non fuisset homo ille. Nam certè cùm quis Deo autore non intrat per ostium in ouile ouium, sed aliunde, nõne fur est: nõne latro: nõne lupus: nõne gregis dominici proditor: Hinc, opinor, tumultus illi fluctuum maris ac populorũ, qui non absq; ratione à uate hinc memorantur, cùm sic Deum alloquitur, ortum habent.

Qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum eius, turbabuntur gentes.

Hactenus unus Hebræis uersus est, qui sic redditur, alio tamen sensu, sed ueriori, ut mea opinio fert. Sic Felix: Compescens fremitũ marium, murmur undarum, & multitudinem populorũ. Alius item ex Hebræo dilucidius, ut ad ea quæ dicta sunt, quæ sequuntur conuenire clarè uideas. Sedas, inquit, fastum marium, fastum procellarũ eius, & fremitum populorũ. Vidés ne, te amabò, turgidum illorum animum, qui à Christo fures, id est, non legitime intrantes, appellantur, tanquam maris æstum intumescere: Perpendísne ex his quæ metaphoricè à uate hinc dicuntur & obscurè, illorum sonitum, atq; in moderandis animabus strepitum & tumultum: è quo maximus hominum fremitus, utpote ab indomitis circumactorum belluis, tanquam ruptæ aquæ, quæ è confragoso cliuo, saxoq; prærupto delabi solent, auditur. Verũ illud sic malè suis à rectoribus habitis solatio esse debet & consolationi, quòd dominus is solus est, qui mari imperat ac uento: id tantum à nobis expetit, ut se dormientem excitemus. O potentiã ineffabilem. Exurgens, inquit Marcus, cõminatus est uento, & dixit mari, Tace, obtumesce: **B** & cessauit uentus, & facta est tranquillitas magna. En uides quomodo maris æstum sedat omnipotens. Vides, inquam, quamobrem à nobis & lachrymis & suspirijs expectatus, uastum undarum fremitum, atq; ne diutius in amœnas Ecclesiæ ripas debacchentur, dicto citius illarum frænat impetum. Ob ea itaq; à te, ò Deus, tam mirificè sapienterq; in tuorum gratiam acta, te uenerabuntur,

Et timebunt qui habitant terminos à signis tuis, exitus matutini, & uespere delectabis.

Hic ampla Ecclesiæ describitur iurisdicção, quã sic Deus in Esaia alloquitur, dicens: Ab oriente adducam semen tuum, & ab occidente cõgregabo te. Quare id quoq; suauissimus præuidens magister, ita olim concionabatur: Venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraam, Isaac, & Iacob, nempe cum fidei cultoribus, in regno cœlorũ: filij autem regni (mira res) eijcientur foras. Sensus igitur, quicunq; extremas terrarũ oras incolunt, tua ob signa & portenta, mirifica illa quidem & stupenda, mouebuntur, tuamq; ad religionẽ pauidi ac uenerabundi accedent. Eam ob rem, exitus matutini, hoc est, orientales plagas, & uespere, occiduas scilicet, delectabis: id est, ut Hebraica habet litera, cantare facies, præ gaudio nimirum inuentæ lucis fidei. Quòd porrò sint qui signa in hoc loco interpretentur cœlestia, nescio sanè an huc aptè quadrare possit. Nam (nisi prorsus hebes sum aut falsus) de signis ac miraculis Dei uerbo, per Christum atq; illius discipulos æditis, loquitur uates, quorum magnitudine, atq; insolito mundo usu permoti complures, diuino auctum sese dedere cultui, ut fuscè admodum in scripturis uidere licet. Vnde aspera cõmollienda esse corda, ac glebas uelut aridas & duras, ut signorum occanda irrigandaq; Dei uerbi imbre præuidens uates, suisq; solitis usus metaphoris, subiunxit:

Uisitasti terram & inebriasti eam, multiplicasti locupletare eam: flumen Dei repletum est aquis, parasti cibum illorum, quoniam ita est preparatio eius.

Vnus is est Hebræis uersus, alio tamen uerborum ordine. Sic illi: Uisitas tellurem cùm siticulosa est, ditas eam ampliter: riuus Dei plenus aquis fluit, facit feliciter prouenire triticũ eius, quandoquidem sic instruis illam, Si ad feracem hæc

C terram, campumq; irriguis opimum aquis referre lubet, quid his suauius? quid diuinā tam ubertim attestans prouidentia ac uirtutem, audiri potest? Cæterum, Ita est præparatio eius, seu, ut uertit Hebræus interpres, sic illam instruis, ingeni tam uim terræ à Deo indicat, qua continuis grauida foetibus, inditum sibi à natura ordinem & fouet, & mirabili rerum serie enutrit, seruatq; perpetuo. Porro, Cibus illorum, animantium omnium intellige. quare sic reddit Campensis: Curabis ut copiose proueniat è terra pabulum illis, quæ degunt in ea. Multum aded semper agris profuit sedula agricolatio, curaq; ac peruigil in deligendis temporibus agricolæ prouidentia, quod scilicet cuilibet uel restibili uel nouali, uel ueruacto conueniat semen, quouè tempore repastinationes fieri debeant, insitionesq; aut inoculationes, uel quo instrumento etiam frondari possint arbores, surculari, decacuminariq; & ut cōmodius solis radijs pateant rami, qua cōcinnitudine fieri queat interlucatio. Quid cum ad pubescentes herbas ex udo fontis alueo euocantur aquarum ductus & deriuationes? Hæc, inquam, omnia ut maximè hominum iuantur opera atq; industria, ita horum omniū autor est Deus & effector. Ideo non ab re clamat uates, *Visitasti terram, & inebriasti eam, scatebris nimirum gratiarum ac donorum: quæ ut sanè ampla in hac possint camporum cultura animaduerti, ita amplissima planeq; immensa in pulcherrima Ecclesiæ foecunditate apparent: quam quidem siti æstuq; interire necesse est, nisi assiduas in illam deriues uiuæ aquæ scaturigines: nam tota illius foecunditas à te pendet, uiuitq; in te, ac per te alitur, crescitq; ac in te demum cōsummat. Ideo, ne nimio periclitetur aëris ardore,*

Riuos eius inebria, multiplica genimina eius, in stillicidijs eius latabitur germinans.

Perstat enim uates in rei agrariæ similitudine. Oro, unde tanta diuitiarū dimanauit copia: unde Ecclesiæ ubertas: à Dei sanè alueo ac flumine, quod repletum est aquis. Physon forsan, id est, quod circuit omnem terram Euilath, ubi optimū nascitur aurum. **V**tuis illud appelles, is Christus est, è cuius latere, quemadmodum ex Adæ Eua, formata est Ecclesia. Idcirco si sitit animus, si arefcit mens, si ex inedia emoritur amor, perlanguescit spiritus, & collabitur intellectus, uiuidum è Christi uulnere humorem hauriant: nam flumen Dei repletū est aquis. E Christi certè latere nostra omnis deriuata est salus, deriuatiq; sunt gratiarum riuus: in cuius stillicidijs Ecclesia lætatur germinans, erumpitq; in gemmas illas, quæ eam tandem producent uuarum copiam, quæ nulli aptæ sint torculari, nisi illi quod solus calcare potuit Christus. Cæterum Hebræorum litera metaphoræ iam cœptæ magis inferuire uidetur: nam Felix sic uertit: Sulcos eius inebria, seu humecta, æqua cumulos eius: hoc est, ut reddit Paraphrastes, glebas eius occa, imbribus lubricam eam redde, germini eius benedices. Tu tamen, mi lector, perspecta uerborum huiusmodi proprietate, ad spiritualem hæc omnia foecunditatem transferre assuesce. Quantum ad me attinet, scio arentem mei parui agelli campum, legis uomere, peccatiq; cognitione, arandū esse, atq; contumaces illius glebas carnis mortificatione & interitu perfringendas: quod si postea spargendum est semen, illud è copiosissimo Dei seminario extrahendum est, spargendumq; benignissima illius manu, ac deinde spiritus imbre irrigandū, subigendum, confouendumq; & ne germen mea syluescat culpa, intereatq; immunditiæ lappis obrutū & spinis, fidei rastro ac sarculo cōmolliendum atq; expurgandū. Hæc tamen unus atq; idem operat spiritus Christi sua in Ecclesia, cuius hîc fertilitas ab eodem ipso spiritu mirabili depingit artificio, cognito nimirū duntaxat illis, qui carnem suam crucifixerūt, ut inquit Paulus, cum uitijs & cōcupiscentijs. Ad mollem quippe animam, effœminatā, atq; in mundi crassamento ambitiose lasciuientem, diuinarū rerum gustum & cognitionē ingredi non credo. Proinde sic suo in uolubro relicti suis, ad te, ô qui solus nostrā hanc animæ ariditatē ac sitim, pluuiā tui sanctissimi spiritus temperas, irriguoq; superiori & inferiori madefacis, atq; uberrimè foecundas & recreas, reuerto. Nam tu quidem solus, adaucta prius tua in Ecclesia fruge, adaucto spiritu, adaucto gratiarum cumulo, tandem

Benedi-

A *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur ubertate.*

Clarius Hebræi: Coronas, inquit, annū bonitate tua. effusam enim undequaque Dei gratiā in Ecclesia uult hīc uates intelligi, & est sensus: Annum totum integrum rerum omnīū prouentu, & eo quidem copioso, cingis atq; ornas. Vnde Paraphraſtes, Tanquam corona exornasti annum pro benignitate tua. Cupis ne, o amice, quid sibi uelit is annus ferax, cuiusq; formæ sit & abundantia, nō nescire? Audi Christum in Esaia sic declamantem: Ad annunciandum mansuetis misit me, ut mederer cōtritis corde, ut prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionem, ut prædicarem annum placibilem. O felicissimum certè annum: ut consolarer, inquit, omnes lugentes, & darem eis coronam pro cinere. Vides ne fertilissimī anni huius copiam & felicitatem? Quid si à nonnullis (sileam ne, an eloquar?) quid si, inquam, à nonnullis, interuerso rerum ordine, imò ui iniecta spiritui, non tantum uerbo & doctrina, quantum re ipsa quoq; prædicatur annum hunc uitæ esse implacabilem & dirum, hoc est, id temporis prorsus esse uindictæ, in quo contriti magis conterendi sint, captiui interimendi, & hī qui in luctu sunt, mœrore alio consumendi? Cinerem, inquit, illis pro corona inspergamus. Heu filia Sion, quō tua progressa est fatuitas? Ululate pastores, & flete super ariditatem gregis uestri. Certè non uideo, quomodo quæ de illo dicuntur, cuius, ob potestatem, atq; in administrandis ciuīum rebus autoritatem, uices te gerere iactitas, uita uerò discrepas, de te dici ualeant, Et campi tui (hī tui sunt subditi) replebuntur ubertate: seu, ut legit Hebræus, Et uestigia tuæ stillabunt pinguedinem. Verū quia id de te dicere nequimus, de benignissimo Dei spiritu dicere non uerebimur, qui ubicunq; suauissima sui fauoris impresserit uestigia, ibi fœcunditas statim, ac felicissima gratiarum erumpet ubertas: ibi rosæ, ibi uiolæ suū emittent odorē: ibi arua, ibi campi, ibi colles, uarij scilicet ecclesiæ ordines diuina redundabūt munificētia. Sed quid in singulis immoror? ipsa quoq;

Pinguescunt speciosa deserti, & exultatione colles accingentur. Induti sunt arietes ouium, & ualles abundabunt frumento, clamabunt, etenim hymnum dicent.

Quanta nostræ est felicitas Ecclesiæ, quanta fœcunditas, quanta ubertas? cuius quidem mirabili similitudinū elegantia, in hoc psalmo delineatā esse dignitatem cernimus, modò cernere detur. Iam conspicimus illam, tanquam subactā uo mere terram, à Deo amatā, irriguisq; aquarum uiuentium fontibus repletam, idcirco mirè auctam & fructiferam. Redolent quidem iam campi uario conuestiti florum decore, rident colles, egermināt māla punica, saltusq; innumeris onerati baccis incuruescūt, uernant omnia, ac tandem ē uineis florentibus gratissima afflatur suaueolentia. Quid multa? ipsæ quoq; incultæ solitudines, inhospitæq; deserta & arenosa, iam culta fiunt, iam pinguescunt, iam fructus emittunt suauissimos. Neq; porro ab exundanti hac passimq; erumpenti gratiarum ubertate ipsa exclusa sunt pecora & oues, quæ in herbidis lateq; porrectis uarij graminis ac florum pratis colludentes, densiori uestiuntur uellere, uallesq; ui ingenti frumentaria redundantes, unā cum omnibus diuinæ largitatis haudquaquā expertibus terræ partibus, Deo summo & maximo rerum effectori, quicquid felicitatis in se habent, referunt acceptum, applaudunt, gratulant, illiq; in hymnis & canticis immortales agunt gratias. Iam illud postremo dicendum uidetur, ultimum psalmi uersum clariorem præ se ferre sensum Hebræis, quibus nulla est omnino de ariete mentio: sed ita hī habent, Vestient planities pecora, & ualles operientur frumento, iubilabunt, atque canent. Quanquam, arietes, dictio nequaquā suo uacat mysterio. Nam in scripturis arietes pro principib. magistratibusq; & doctoribus sumi solent, qui populorum duces sunt, quemadmodum illi ouium: induuntur igitur, nempe exultatione ac lætitia spiritus (modò ueri arietes sint) hoc est, mirandum in modum exhilarantur, & si suos uiderint subditos in opimis Dei pascuis ali & saginari, triumphant. O iucundissimam amœnitatem, sed paucissimis notā, etiam hīs, qui cum arietes esse deberent in grege domini, uerueces sunt pi-

C gri, ac rei nullius commodo utiles, præterquam macello ac lanienæ. At tandem, quo breuiter strictimque quæ diffuse sunt dicta & uariè, colligamus, hæc omnia in uno transiguntur corde. Nam nihil aliud Dei ecclesiam esse intelligo, quam cor unum atque animam unam cum Deo: quæ sanè unio id unum efficit, ut cum Deo unum prorsus, quotquot credimus, per Christum simus, qui huiusce unionis nodus est & caput, nos membra. Cui laus sit in Sion, ac gloria in Hierusalem, in secula seculorum. Amen.

PSAL. LXVI. Vincenti. Canticum psalmi.

Iubilate Deo omnis terra.

Mos is est solennis illorū quibus nihil in terris, addo & in cœlis, placere potest, quod Dei honorē ac laudem nō referat: quod si quid in mundo hoc tetro & caliginoso fieri cernunt, quod æquitatem non sapiat, quodque Dei nomen ac religionem uel parum quidem deprimere uideatur, anguntur subito, mœrent, cum Deique ecclesia, nempe proborum hominum cœtu & cōuentu, tam indignas nō cessant exoptulare iniurias: sic contrā in optima bonarū actionum messe, in populorū fide, atque in his quæ ad diuinū spectant cultum, diligentia & feruore mirum in modum delectantur. Sed quid si præter istiusmodi uniuersalem uiuendi ubique rationem, è qua mirabili afficitur quis gaudio, particulari se sentit cœlitus ornari beneficio: quanto, Deus immortalis, perfunditur iubilo: quanto gestit tripudio: quanta afficitur animi consolatione: Ex quo quidem fit, ut sua haudquaquam contentus sit felicitate, nisi & eiusdem illud professionis cæteri resciscant uiri, quod omnes, nedum ipse, in orbe degentes uniuerso, ad id Deo referre acceptū, laudibus & his quidem immensis prouocentur. Vide quid agat charitas, quid fides, quid diuini honoris studium in anima. Atqui si quis unquā in terris extitit, qui huiuscemodī ardenti affectus esset instituto, is Dauid fuit, qui tum aliàs alijs in psalmis perpetuo proposito & consilio, tum potissimū in hoc quem modo exponere meditamur, quā flagrans diuinū exaltandi honorem in se habuerit, præ se tulit. Quorsum uerò, aut qua de causa præsentem composuerit psalmum, se ignorare fatentur interpretes, illud interim confitentes, insignem aliquā atque insperatā populi uictoriam, tam iucundum præstitisse uati occasionem componendi canticum. Magna profectò ea fuit uis gaudij, qua terram circumfusam omnem ad laudandum Deum inuitari cernimus.

Psalmum dicite nomini eius, date gloriam laudi eius.

Alia hæc est imago ecclesie præter illam, quæ in superiori expressa est psalmo. Præuidit enim excellentissimus uates, quod tam nobilis architectus, ut est Christus, quod amplissimam suæ religionis ædificaret ædem, ex arcibus aliquando Iudææ terminis egressurus esset. Vix enim pauci inueniebantur ante Christum, qui ad sacra templi atque arcis mysteria accerserentur, & hi ex Iudæis duntaxat: modo uerò apparente diuinitatis radio, discissoque templi uelo, omnes ullo absque delectu, quicumque in uniuerso passim degunt orbe, ad cœlestia capeßenda bona, non solum ad celebrandos externos ritus, ut illi erant Iudæorum, admittuntur. Nemo quidem ab amantissimis humani seminis Christi brachijs atque amplexibus excluditur: sit aliquis quantumuis periurus, sit scortator, sit heluo, sit sexcentis interspersus uitiorum notis & maculis, totidemque obstrictus sit scelerum nodis & catenis, non solum à Christo, modo uelit, suscipitur, uerum etiam mouetur, inuitatur, trahitur, donisque allicitur, ac tantum non cogitur. Quis hinc igitur non gaudeat: quis immenso non gestiat iubilo: Iubilate itaque omnis terra, hoc est, quicumque terram hanc, alioqui mœroribus obnoxiam, colitis, gaudete psalmū, dicite nomini eius: illi enim uestras dedicate odas, uestra cantica, uestras Musas. Quid, o stolidi, ingenia illa diuina, nempe ad peruestiganda simulque laudibus efferenda quæ Dei sunt, nata, in encomijs, nescio quibus, laudum meretriculæ, aut ingrati principis cōsumitis: Date, date gloriā laudi eius: nam Dei laus sola digna est gloria, & quæ uestris celebrari debeat ingenijs o mortales. Hebræi legunt, Ponite gloriam

riam

Ariam laudis eius: cuius is sensus esse potest, Existimate eius laudem, uestram esse gloriam. Verum si me interrogas, nihil aliud hinc sibi uelle opinor uatem in tam ardenti uerborum congerie ac poemate, quam quod diuina quantis potest laudibus & tripudio, celebrari debeat maiestas & uirtus. Idcirco additur,

Dicite Deo, quam terribilia sunt opera tua Domine.

In multitudine uirtutis tuae mentientur tibi inimici tui.

Causam enim indicat uates, quam obrere extollendum sit laudibus Dei nome, propter opera nimirum illius stupenda. Ait igitur, dicite Deo. Loquela istiusmodi ac stupor, quo anima ex assidua diuinorum operum consideratione solet affici, intus in spiritu est, quem purgatissimum esse oportet, alioqui nec admiranda, nec terribilia ea quae facta sunt a Deo, fiuntque indies, illi uidentur: necesse est enim ut excellentia ea praedita sit, ut testimonium spiritus Dei, non spiritus huius mundi habeat in se. Tunc sane quiduis suis audet haurire & gustat in contemplationibus absque errore, affabreque eruditur, atque in ea quae secretissimis assequitur coniecturis, penitus transformatur: tunc canit Deo, tunc illi dicit, mi Domine, quam terribilia omnia illa sunt, quam stuporis plena, quae tum primum in antiqua rerum molitione operatus es, in earumque conseruatione atque incremento continenter operaris, ea semper nouo alens nutrimento, complectens, fouens, percurrens, prudentissimisque, ne in nihilum redeant, temperans & instituens. Verum illud mirationem omnem superat, quod tu homo factus (quis hinc rei magnitudine non obruitur?) bona omnia illa quae neque oculus unquam uidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascenderunt, tecum ueniens e caelis attulisti, tuamque in Ecclesiam a deo copiose effudisti, ut ex terrena plane iam facta sit caelestis & deiformis. quare huius mundi sapientes etiam tanta haec iam demum uersantes animo atque intellectu, rerumque excellentia deterriti, te potentissimum sapientissimumque esse fatebuntur, quem antea mentientes, penitus imbecillum arbitrati fuerant. Solent, inquit Augustinus, mentiri inimici, ut potentiam cuiusquam imminuant. Quocirca Seruator in Iudaeos semel iustisque excandescens, ut erant meriti, sic de illis loquutus est: Vos ex patre diabolo estis, qui mendax est, & mendacii pater. Ceterum hunc hemistichium nonnulli de hostium subiectione interpretantur eo ferme sensu, prout in psalmo decimo octauo abunde expositum est a nobis illud enarrantibus, Filij alieni mentiti sunt mihi. Vt cumque ergo tibi, o potentissime, tua in religione uel hypocrita, uel in mundi rebus sese oblectantes, turpissime & uita & doctrina mentiantur, nihilo tamen minus

Omnis terra adoret te, & psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo.

Adorabit te, & psallet tibi, ex Hebraeis plerique reddunt: & est eorum, quae in superioribus uaticinatus est, assertio. dixerat enim, Iubilate Deo omnis terra, psalmum dicite nomini eius: nunc uero, Omnis terra adorabit te, & psallet tibi. tunc enim, Date gloriae laudi eius: modo autem, Psalmum dicet nomini tuo: ut idem omnino & id & illud praese ferre uideatur. Eam quoque ob rem, utpote ex inflammato proficiscentem spiritu, atque in laudandi Dei studio prorsus occupatam, a uate hinc interponitur Selah. Itaque o uos quibus Dei curae est honor & religio, uos mites, uos mundi contemptores,

Venite & uideate opera Dei terribilis in consilijs super filios hominum.

Ab hac quidem tam alta diuinarum operationum inquisitione abigi debent & fures & canes, hoc est, in uoluptatum caeno perseverantes, elati, immundi, tumidi, ambitiosi, liuidi, qui tanquam canes purissimae cuiusque actioni oblatrat. Verum uos, o quorum conuersatio in caelis est, uenite, accedite, & quam immensa, quam ue terrore plena sint Dei opera, considerate, simul & admiramini. Nam in consilijs terribilis ualde est, & tam sane potens, ut quae nequeat quamlibet excelsus in terris homo uel tantillum quidem equare. Super uirtutem omnem humanam euectus est altissimus, attamen in tam tenui re & abiecta, ut homo est, admirandis suis illis semper usus est consilijs, & (sic uertit Symmachus) machinationibus, nempe decre

C tis illis æternis, quibus mira prouidentie ratione, in mortaliũ usus est instauratio-
ne & salute. Super filios Adam, uertunt nonnulli ex hebræo, quò quid de tam
gratuita Dei bonitate sperare deberet quiuis hominum, non Iudæus tantum, in-
nueret: uolunt enim genus hominum uniuersum hinc comprehendere. Proinde uo-
lens uates diuina beneficia Iudæorum populo, tanquam futurarum rerum um-
bra ac typo, exhibita recensere, duo illa præcipua, maris uidelicet Rubri, & Iorda-
nis diuina interfecti uirtute ac potentia, in medium adducit dicens:

Qui conuertit mare in aridam, in flumine pertransibunt pede, ibi lætabimur in ipso.

Historia hæc aquarum suo ab alueo separatarũ notissima est: notum est & my-
sterium, detectũq; ab Apostolo, qui Corinthijs scribens asserit patres omnes ma-
re transiuisse, in Mosèq; baptizatos in nube & mari, hoc est, in aqua & spiritu. Vi-
de's ne terribiles admirandasq; Dei operationes: Sentis' ne ex Arabico illo sinu
diuiso mirifica ecclesie præludia, atq; aquarum uelo obnubilata exordia: Vis' ne
præterea terrorem illum, qui in diuinis inest operationibus, cognoscere? Dixe-
runt, inquit, Aegyptij, Fugiamus Israël: Dominus enim pugnat pro eis cõtra
nos. O si animis usque adeo purgatis essemus, quò stupendam dexteræ Dei uirtu-
tem in nobis agnoscere ualeremus. Obsecro, maiorine stupore dignũ atq; admi-
ratione tum fuit, quando a pertis aquarum undis, sicco traiecit mare itinere Iude-
us, an modò cum Christianus uirtute cœlesti, à periculosissimis mundi fluctibus
extrahitur? Illud porrò indicio esse potest, utrum horum excellentius actum sit,
cũ illi traiecto paruo illo sinu atq; amne, uix pauci non absq; sudore terram in-
troiere promissionis, nos uerò omnes ad eius ecclesiam a religionẽ, uastissimo
superato mundi pelago, & id facillimè, per Christum asciti sumus. Quare ibi læ-
tabimur, non sanè quidem in opimis terræ illius frugibus, aut immensæ magni-
tudinis uuarum racemis: sed in ipso, id est, in quo ipse in terris lætatus est, nempe
in ærumnis, in afflictionibus, in pressuris, in cruce tandem, atq; in altissimis inter
D hæc animi contemplationib. Talis quidem Christiani uita esset debet, in qua ni-
mirũ cum Christo nostra omnis esse debet oblectatio, gaudium, & finis tandem.
Cætera uerò, quæ lætitiã nescio quam nobis polliceri uidentur, caduca omni-
no sunt, parumq; Christiano uiro digna. In ipso igitur solo lætandum est,

*Qui dominatur in uirtute sua in æternum, oculi eius super gentes respiciunt: qui exasperant, non
exaltentur in semetipsis.*

Ipse, inquit, in se existens, quippe qui uita est omniũ, uel quæ in cœlis, uel quæ
in terris spirant, à se, propriaq; uirtute, non ab alio, ut mortales solent reges, do-
minium habet rerum uniuersale & sempiternũ: quapropter quæcũq; agunt mor-
tales, intuet, diligentissimèq; considerat. & certè qui eum peccando exasperant,
atq; irritant, non diu præstabant cæteris. In semetipsis, illud signat, quò d irritan-
tes Deum, seu, ut uertunt ex hebræo, desertores Dei, qui à semetipsis, à proprio
scilicet tumore & ambitione, quasi dii sint, exaltari & quærunt & nituntur, suo
(quamuis diuersum sibi persuadeant) frustrabuntur conatu. Impossibile id pla-
nè uulgo uidetur, elatos istos è terra genitos posse aliquando à tam anxie quæsi-
tis honorum sedibus deijci: ideo non absq; ratione à spiritu additum est diapsal-
ma. Impossibile id, inquam, semper uulgo uisum est, licet secus fieri quotidie ui-
deat. Quòd si tamen, quæ est occultissima diuinæ prouidentie ratio, peruersos
quosdam ac temerarios diutius bonis imperare cernimus, deiecti nihilominus
iam hi sunt à Deo, hoc est, destituti & derelicti: quorum iudicium iam olim, ut
inquit Petrus, non cessat, & perditio non dormitat. Ad hæc, quis bonus putres
huiuscemodi non horreat fungos, aut illorum nõ detestetur dominium? Et Deo
igitur, & præclaris horri sunt ingenijs, ac tanquam Dei hostes despectui. Quis
hoc modo regnare uolet? uolunt tamen nonnulli, licet inepti, stulti, &, ut uerbis
utar comicis, caudices, stipites, asini, plumbei, qui suis tantummodo contenti
gradibus, quicquid sentiant probi, aut querantur, in semetipsis tamẽ de se, suaq;
inepta gubernandi ratione, turpissimè delectantur: modò enim regnent, nihil
non

A non tolerant. Cæterum quod noster uertit interpres, in æternum, ab aliquibus uersum est, seculo, quod exponunt, toti orbi. Cum itaque eo se habeant modo ea quæ dixi,

Benedicite gentes Deum nostrum, & auditam facite uocem laudis eius.

Non uacat enim suo lepore & suauitate dictio, Nostrum: & est ac si dicat: Deum illum, non nostra iam ob scelera à nobis auersum, ut olim, non implacabilem, non terrifico circumfusum numine aut maiestate, sed placidum, sed placatum, sed nostras miseratum afflictiones, sed nostrum tandem totum effectum. O igitur populi, ô gentes, laudibus huic nostro canite Deo, cultumq; illi uerum, nempe in spiritu & ueritate, latè adeo persoluite, ut quicumq; uasto hoc in seculo degunt, illius per uos audiant laudationes. Mirum si in his quæ hîc dicuntur, immensum illud Dei patris beneuolentiæ signum erga homines, quo suum in terras misit unigenitum, cognouisse Vatem dubites. Vix enim anteaquam Christus sese nostræ attemperâs imbecillitati, ad subleuandam huc hominum descendisset miseriam, noster esse iudicabatur Deus, sed Iudæorum tantum: uerum exorto postea iustitiæ sole illo, cuius fulgentissimi radij uel usque ad inferorum noctem & caliginem (dictu mirabile) penetrarunt, noster omnino factus est. Hic, hic inquam ille est,

Qui posuit animam meam ad uitam, & non dedit in commotionem pedes meos.

B Animam nostram, & pedes nostros, habent Hebræi: unde Paraphrastes: Qui cõseruauit nos in uita, nec permisit uacillare pedes nostros. hisce enim circumlocutionibus innuere uult Vates, amissam aut saltem periclitantem nobis per Dei clementiam restitutam esse animæ uitam, quæ Deus est. Nam nihil aliud in nos moliri dæmones, atq; illorum mancipia uidentur, quàm ut nobis Deum auerant: quo sanè ablato, nõ secus moritur anima, ac solet corpus destitutum à spiritu. Et quia mors illa, qua Deo interit anima per peccatū, ferè ab internis motibus atq; appetentijs principium auspiciari consueuit, ideo à Vate est additum: Non dedit in commotionē pedes meos, nempe desideria atq; affectus, quibus anima quasi pedibus fulsa, quolibet diuagatur. Nõ mediocre id quidem donum est Dei, purus uidelicet in anima seruari affectus, alioqui propter naturæ corruptionem spiritui rebelles, & ad contrectanda mollia ac lasciua, interdumq; crudelia, eo maxime tempore, quo acerrimè ab improborum iniurijs lacepsitur, mirabiliter proclues. Voluisti, inquit, nos ab aduersa exagitari fortuna, non propterea quidem ut nos funditus deleres, sed

Quoniam probasti nos Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.

Is finis calamitatum præclaris est animis, eorq; tandem à Deo in inferendis suis amicis plagis consilia diriguntur, ut cuius temperamenti sint experiatur, lateq; omnibus innotescant: quemadmodum ea est intentio aurificis in depurando auro aut argento, ut id purius reddatur, non ut in igne pereat. Nam cum igne nihil ferè uoracius inueniatur, illo tamen naturaliter eum more præditum esse nouimus, ut quæuis alia consumens, argentum atque aurum non solum non absumat, uerum etiam splendidius efficiat & defæcatius. Vnde optimus ille aurifex subtimidos in fide roborans clamabat: Modicum nunc sic oportet contristari in uarijs tentationibus, ut probatio uestræ fidei multo preciosior auro, quod per ignem probatur, inueniatur. Verum ut exploratius nobis hac in re diuinum fiat consilium, additum est à Vate,

Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti homines super capita nostra.

Quid præ se ferat hîc, laqueus, quid tribulatio in dorso, seu in lumbis, ut legunt Hebræi, ultima uersus particula demonstrat. Imposuisti, inquit, homines super capita nostra. quod expressius ab interpretibus Hebræorum est redditum. Vnde Felix sic: Insidere fecisti capiti nostro hominem. Alius item clarius: Imponis uelut iumento homines capitibus nostris. Alius rursus: Fecisti equita-

Cre homines super caput nostrum: id est, ita homines nobis præponi uoluisti, ac si iumentis insiderent. Hæc certè uidetur calamitatū omnium maxima, cum perinde homo homine crudeliter in imperijs abutitur, quasi bellua sit. Tumida nimum ea est impotētia animi & fera, uixq; in ecclesia tolerabilis, magisq; id adeo, quod iam per Christum mutata est rerum consuetudo. Nam filius hominis, uniuersorum scilicet dominus & rex, nō uenit ut sibi obsequium in terris exhiberetur, sed ut alijs ipse potius præstaret. Ea enim uis est amoris, hoc est, Christianæ legis id robur est & summa, ut unus omnium in Christo & uniformis sit nodus. Quod si porro necessarij sunt magistratus & superiores, qui effluentem quodammodo in officio continere queant multitudinem, id ea ornatum esse debet moderatione imperium, ut Christianum appareat, lene nimirum, atque amoris plenum. Animantia ne rationis expertia putamus illos esse homines, qui nobis illa crediti sunt ratione, ut Christiano ritu gubernentur, nō ut tyrannicè crudeliterq; opprimantur. Hi sanè laquei sunt, eæ tribulationes, maximæ illæ quidem, quas hîc gemitibus (opinor) interceptus Vates exprimere magis uoluit, quàm expressit. Nonnulli ex hebræo, non laqueum, sed angustum, transtulerunt: alij item, in neruum: quæ dictiones multum quadrare illi uidentur dominio, quod tyranni nomen potius, quàm Christiani sibi arrogat, ut ferè sunt iam (miserum) omnes etiam in religiosissimis cœtibus principatus. Cæterum quod lumbos uertunt quidam, dorsi loco, ea uidetur ratio, quod qui lumborum defectione laborant, curui admodum, cum doloreq; incedunt. Qua sanè metaphora crudelem oppressio num sarcinam, à diro superboq; magistratu subiectorū dorso atque humeris, tanquam laesis aellis, sub onereq; deficientibus, impositam, intelligere neutiquam dubitemus. Chaldæus catenas legit: quod quidem etiam ad ea quæ dicta sunt, bellissimè conuenit. Nanque catenis deuinciri solent fugaces serui, aut indomitæ feræ, non homines ingenui, & qui mortem seruituti illiusmodi, quæ Christianam pietatem non referat, antepone consueuere, quiq; ingenuam seruire seruitutem, ut sanctissima illa tyranno obiecit uirguncula, à Christi iugo didicerunt. Quid plura: ait,

Transiimus per ignem & aquam.

Nulli iam incognitum est, in scripturis ignem sæpenumero pro persecutionibus tentamentisq; ac uarijs uitæ periculis sumi: similiter & aquam seu aquas. quare is erit sensus: Ad eum enim miseriarum cumulum peruentum erat, ut per ignem & aquam transiuisse, hoc est, periculum omne subiisse nobis uideremur: adeo sub acerbissima calamitatū forcipe uolui & reuolui, incendium quamaximum est, atq; obscurum aquarum profluuium. Verum tu Deus, quæ tua est natura, contra morem hominum placabilis, ab edacissimo illo, illo inquam persecutionum igne, rapidissimaq; tentationum & periculorum ingentium tum animæ tum corporis illuione,

Eduxisti nos in refrigerium.

Id est, in te, tuicq; spiritus consolationem, qui animarum uel in medijs ipsis tentationū undis, quibus illarum uires miserandum in modum remitti solent & incendi, periclitantium metuq; exanimatarum refocillator es. Hebræi habent, Eduxisti nos in abundantiam, seu in terram spatiosam & latam: ut illi respondeat dictioni, quam supra, angustum, transtulerunt. Aben autem Ezra, in aërem interpretatur, à quo homo ab igne exiens refrigeratur: ab aquis autem respirat. Vt utique literam interpretentur, refrigerij uox aptè hîc poni uisa est, utpote quæ miram in Deo suauitatem, atq; amoris erga suos dulcedinē repræsentet. Cæterum quid aliud uita est bonorum in terris, quàm continuus afflictionū æstus, ardor, ignis, lateq; debacchantium malarum conflagratio: ac perennis rapidusq; miseriarum torrens ac flumen? Quid porro de Deo animarum amantissimo cogitare par est, nisi quod pius sit, benignus, suauissimusq; desolatorum cōsolator, ac morientium periclitantiūq; & pax & uita? Qua quidem persuasione affectus uir sanctus,

Actus, ne ingratus omnino uideretur, uide quid de se pollicitus est:

Introibo in domum tuam in holocaustis, reddam tibi uota mea, quæ distinxerunt labia mea, & loquutum est os meum in tribulatione mea.

Ecce sanctæ animæ de perceptis à Deo beneficijs gratissimus affectus. Alludens quidem ad ueterem sacrificiorum ritum, suam spondet fidem, atq; ad præstandum quæcunq; pollicitus antea fuerat propensionem ac studium, propheta. Quemadmodum enim sacrificiorum omnium, quibus tum litabatur Deo, nobilissimum erat holocaustum: ita in præsentia nihil fide præstantius offerri potest ab anima, cuius illud umbra fuerat ac typus, cuiusq; partes expressius in subsequentibus enarrans adijcit:

Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum, offeram tibi boues cum hircis.

Hæc sunt præcipua, hæc uota, hæc iusta, hæc pinguis illa, quæ domum Dei ingredientes secum afferunt, amor scilicet, fides, mortificatio, atq; suauissimum illud planèq; necessariū cum gratissimo nominis odore ac suffitu, orationū pigmentum. Vide quid mysteriorum illa sacrificandi lex & consuetudo adumbrauerit: uide, inquam, in quàm tranquillū rerum statum tam laboriosus desierit mos. Neq; porro summo uacat mysterio, quòd se uates in superioribus redditurū deuouet, quæcunq; olim in tribulatione constitutus distinctè uouerat. Quæ distinxerunt, inquit, labia mea. Distinguit, ait August. qui se nihil esse dicit, Deum omnia: & se eo egere, nō illo se. Quem quidem purissimum sacrificandi ritum ac religionem, nescio an Cain ille sceleratus agricola intellexerit, qui sanè rectè, ut legimus, suum obtulit sacrificiū: sed non rectè distinxit, quoniā se subtracto, terrenis solūmodo litauit rebus: idcirco ad illius munera, ut inquit Moses, nō respexit Deus. O si, mi lector, iam tandem humanus excitetur torpor (torpor autem) error potius hinc erat dicendum. Quòd si quidem uox ista erroris in Dei ecclesia (ad huc in area granum paleis commistum cernimus) audiri amplius nō debet, nempe quæ in Christo, quæ summa est ueritas, fundata est, unde, te obsecro, per Deumq; obtestor & adiuro, tanta uitiorum illuuiēs, à quo fonte tam ampla terrenarum rerum dimanauit cupiditas, ambitio, luxus, auaritia, superstitio? Aut erroris est, aut summa in hominibus infidelitas. Sed hinc mihi tempero, & ad psalmum redeo. Holocausta medullata, Hebræi holocausta tantum modo legunt: seu, ut Felix, holocausta pinguiū: pinguis enim & selectis è grege armentis sacrificare consueuerant. Cuius sanè moris autor fuit Abel, qui pastor erat ouium, quiq; ut sacri habent annales, Deo obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum. Pinguis quidem omnia atq; opima (nō hinc Epicurum Epicureosq; qui Liberū magis quàm libros colunt, intelligo) in Christiano uiro esse debent: idcirco lautitiā istiusmodi in animæ medullis, nō in tarda crassaq; mole corporis sitam esse uult spiritus: siquidem in cordis penetralibus hæc omnia conspiciuntur, non in lucida, benèq; curata ac rasa cute: ibi enim uerū est Dei templum, ibi ara, ibi uictima, ibi thus, ibi ignis, ibi summus ille pontifex, qui semel, ut inquit Paulus, in consummationē seculorum, ad destructionem peccati per hostiam suam apparuit. Verum cum hæc omnia mortalium plerosq; utpote in terrenarum rerum negocijs explicandis ardentiores, quàm in ueris intelligendis bonis occupatos, omnino lateant, breui facta sacrificiorum mentione, à propheta interponitur Selah: tantum illud interim efflagitante, quòd nos, qui in lucidissimo Dei itinere nostra hallucinamur culpa, ad ea tandem contemplanda, quæ continuum ueluti ros in suos instillare diuina non cessat bonitas, oculos aperiamus.

Venite, inquit, & audite, quanta fecit Deus anima mea.

Hic mihi audire uideor omnium seruatore, sic suum alloquentem populum: Qui habet aures audiendi, audiat: id est, qui capaces sunt fidei, hi audiant, hi intelligant, hi toto hauriant spiritu, quæ penitenti in animæ conclaui diuina tractantur colloquia. Conclauē quidem istiusmodi intimus est animæ affectus, nempe cor, atq; animus. Ianua, fides: ianitores uerò, amor & pax. Cæteri familiares, atq; à se-

Cretis amici, sunt puritas, castimonia, mansuetudo, humilitas, feruor, & quæ propius accedunt, synceritas & clementia. Ponè illius uultu effigiauimus, qui sermonem illiusmodi, quem se Vates habiturum pollicetur, auditurus est. Quanta, inquit, Deus fecit animæ meæ, quàm immensas in me cœlitus effudit largitiones. Atqui ne uos diutius suspensos teneam, illud omnium maximum commemorabo, in quo mea in illum fides, illiusq; in subleuandis miseris sollicitudo, æternarumq; promissionum firmitas & constantia, eximia nimirum illius dona perspicua sunt, illis præsertim, qui propter sedulum cum Deo congressum, uegetiores habent sensus. Itaque

Ad ipsum ore meo clamaui, & exaltaui sub lingua mea.

Sub lingua, hîc positum esse pro, in lingua, asserunt interpretes, illud alterius psalmi, haud huius dissimile citâtes: Sub lingua eius labor & dolor. En fidei uis animæ, quæ ex pollicitationibus diuinitus sibi factis animata, nihil dubitat, quo minus quæcunq; rogare instituerit, exoret. Ideo, inquit, lingua illum mea laudibus, quantum potui, extuli. Copiosiore quidem istiusmodi periphrasi uult omnibus testatum esse, suas à Deo auditas esse querelas, propterea sanctissimū illius nomen à se laudatum. Continuò, ait Paraphrastes, animus meus, lingua, eius beneficio respondens, laudibus extulit illum. Est' ne id minimum inter diuina beneficia connumerandum, nostras à Deo exaudiri lachrymas? lachrymas dico, quia impossibile planè uidetur, ueras orationes quæ Deo fiunt, absq; lachrymis formari posse, aut illas quidem à peccatorum memoria atq; amaritudine prodire necesse est, aut à diuino amore, cuius ea est uis, ut animam ad se è terris eleuet, sibiq; uniat, ac secum illam sic in lachrymas colliquentem, contra rerum inferiorum naturam ardere faciat. Quis unquam id uidit, quempiam scilicet in aque uiuæ fonte aut amne positum inflammari? Talis enim diuinus est amor, qui cum ignis sit, quicquid tetigerit, igneum id actutū fieri oportet. O si mihi in his quæ Dei sunt

D algidissimo, istuc contingeret incendium. O si istius generis in me ignem, ignem alium, nempe cupiditatum, extingui experirer. Scio enim in uno eodemq; cordis domicilio, utranq; minime coire posse flammam. Quàm longo sanè intervallo me à sanctissimo semotum esse Vatis spiritu doleo, quem hîc optimè de se sibi conscium illud fateri audio:

Iniquitatem, inquit, si aspexi in corde meo, non exaudiat dominus.

Periculosa hic se deuouere conditioni uidetur Vates. Nam quòd homo à perpetranda re ipsa iniquitate se temperet, simulq; & exhorrescat, magnum quidem uideri solet: at uerò à corde conceptus omnes turpes omnino abegisse, nonne miraculo persimile? Quis gloriari potest se mundum habere cor? ille nimirum, qui illud Pauli aureis scribendū literis, totumq; illius ita obumbrans animam, ut nullus flagitiosis cogitationibus extaret locus, audacter ostentat, Gratia Dei mecum. Quòd autem interdum purissimas quoq; proborū mentes aliquis nequam titillet affectus, non multū adeo turpe existimari debet, postea quàm id omnibus natura insitum uidetur, ob primi peccati multam, ut omnes aliqua, ut sic dicam, extraordinaria tangantur peccati lege, tentiginesq; nescio quas, uel amoris, uel odij, irarumq; libidinis aut dominandi, etiam inuiti patiantur. Hi sanè sentiunt, quæcunq; illis aut à dæmone, aut à naturæ debilitate suggeruntur: uerum ea nō aspiciunt, non attendunt, nō illis assentiuntur, nō ut molles naturaliter agere consuescunt, applaudunt: letale id esset omnino. Quocirca cum quis eò uecordiæ processit, ut fœdos illos animi motus libenter amplectat, ex ipsisq; oblectamenta uenetur, huius prorsus oratio fit in peccatis, tantum abest, ut Deum æquo illum intueri aspectu arbitremur. Scimus enim, aiebat cæcus ille euāgelicus, quòd Deus peccatores non audit. Dauid autem quid? Non exaudiet me, inquit, dominus, si iniquitatem aspexi in corde meo. Periculosissima planè res est, inquinatò quempiam animo cum Deo congregi audere, ab illoq; id petere, quod his tantummodo dare solitus est, qui à turpi prorsus terrenarū rerum contagione immunes sunt & liberi. O quàm nitidam, pureq; defæcatā illam decet esse animā, quæ

uere,

A uerè, atq; ea qua oportet fiducia & amore, diuinum illud precationis fulmen, Pater noster qui es in cœlis, in cor patris eiaculari cogitat: à quo quidem ille, ille inquam qui cuncta solo nutu cōdita moueri facit, traiectus clamat, Vulnerasti cor meum foror mea, uulnerasti cor meum. Cæterū uolunt interpretes ex hebræo legi posse, Et exaudiet: id enim diffinitionis tempus est, quo certò scimus inquinatos animos nequaquā exaudiri posse: illud uerò imprecationis, ut exposuimus: in utroq; enim nobilissimā sibi uindicat sedem fides. Qua quidem robustissima tanquam armatura circundatus Dauid (non illa quidem Saulis, qua indutus incedere haudquaquam poterat, sed illa de qua Paulus, Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo) subiunxit:

Propterea exaudiuit Deus, & attendit uoci deprecationis meæ.

Propterea, inquit, quòd iniquitatē, ut ipse dederat, nō aspexi in corde meo, nō alui, nō dilexi, exaudiuit Deus, hoc est, attendit, auresq; illas suas benignissimas, ad miserorumq; clamorem apertas, ad meam inclinauit precationem. Idcirco

Benedictus Deus, qui non amouit orationem meam, & misericordiam suam à me.

Nostras quidem non repellit orationes à Deo, ab illius prouenit misericordia: quæ cum omnibus semper obuia sit, precationibus tamen & assiduis & feruidis, illius nobis conciliandus est fauor: quo sanè impetrato, nihil tum sibi deesse existi met anima, licet cunctis careat uitæ commodis. Nam quæ bona in Deo sita sunt, (sunt enim omnia) felicissimo prædita sunt statu & æterno: quæ uerò in mundo, caduca, misera & temporaria. Benedictus igitur sit dñs, sit laudabilis, sit gloriosus in secula, qui meam nō reiecit precationē, nec sua me destituit benignitate. Amē.

PSAL. LXVII. Vincenti. In organis psalmus cantici.

Deus misereatur nostri, & benedicat nobis: illuminet uultum suum super nos, & misereatur nostri.

B Cum multa & uaria occurrant animæ argumenta, quibus uel ab ipsa prima rerum molitione, diuinā queat admirari & bonitatem & potentiam, illud arctius uidetur, quòd cuncta quæ olim operatus est, operaturq; quotidie in nostri gratiam, ea propria motus natura egerit, agatq; continuò: hoc est, quia pius, quia bonus, quia misericors, quia in effundenda sua in omnes bonitate, liberalissimus. Ab hoc sanè fonte, quicquid bonorū illorum, quæ tum ad uitæ præsentis cōmoda, tum ad futuræ, quæ in Deo est, spectant, nacti sumus, perpetuis tanq; riuis copiosissimè redundat. Quis certè tam immensa aliquādo considerans in se exhibita à Deo beneficia, contraq; suā animo uersans miseriam, atq; ingratisimū in tam beneficū dominū morem & consuetudinē, non rei magnitudine indignitateq; confusus, miserandum in modum obstupescat & obruatur? Verum huiusce imparis conditionis reconciliatrix diuina facta est misericordia, cuius ui intellecta, metulosoq; insinuata animo, nullus homo est adeò, ut inquit ille, sine re, sine fide, sine spe, sine fortunis, ore, lingua, manu, uita omni inquinatus, qui disipatum non interdum colligat animū, fateaturq; salutem omnem mortalium in Dei sitam esse duntaxat clementia, quæ uis ea sit, quæ è cœlo fidem, qua gratis ser uamur, deuehat, atq; in diffidentia filios, ut eos uocat Paulus, gratuito effundat. Vnde non ab re præsentem incepturus odam Vates, ignitam sanè, atq; diuinarum rerum mirè consciam, à misericordia sic illam orditur: Deus misereatur nostri, & benedicat nobis: illuminet uultum suum super nos, & misereatur nostri. En quomodo istud diuini uultus lumen aliud ab illo sit, quod humanæ insitum esse rationi asserunt nonnulli, feruntq; ægerrimè, si quis id nouū esse dicat, à Christo nimirum tenui illi rationi additū, & id per fidem, qua anima ad ea cognoscenda amandaq;, & idcirco quærenda illustratur, & accenditur, ad quæ ne mediocriter quidem appetenda assurgere potest humana ratio. Prostrata quidem omnino illa fuit in primo homine, penecq; extincta: quocirca suis illam in consilijs ac deliberationibus cæcutire, profususq;, uti solent absque olei fomento lychni, perlan-

C guescere necessarium est: addita uerò fidei luce, quæ à Christo, tanquam ignis ab ignea silice, excutitur, splendidior fit, ac ad amplectendum illud, ad quod uix strictim quasi per transfennā antea hallucinabatur, aptissima. Et ut multæ sint nobilissimæ diuinæ bonitatis partes, illa mihi semper nobilior uisa est, & quam inter cæteras magis anxie efflagitauī, ne me uidelicet meis in manibus sineret, hoc est, ne me ad rationis meæ prostratæ lumen, melius dicerem tenebras, solum incedere permitteret. Id ægrè audiunt, scio, non pauci, qui naturæ humanæ rationisq; nimum tribuentes, uix fidem tolerant, Christumq; contractæ religionis instauratorem occultissima denegant impietate. Ego autem id lumen illud esse cum Ecclesia fateor, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, quodq; à uate Dei uultus lumen appellari uideo: non illud rationis, ad bona omnia cæcutientis. Nam per Christum, qui id lumen est de quo loquimur, suam uoluit in nos ueram sapientissimus artifex deriuare notionē ac lucem: alioquin ablato istiusmodi è terris radio, in densioribus forsā, quā antea, ambularem te nebris: ideo nō nisi maxima cum ratione hīc ponitur Selah. Vide igitur Vatis sapientiam, qui alterius conditionis lumen, quā illud sit quod in homine ingentum esse nouerat, rogaturus, proprijs abiectis omnino uiribus, ad diuinam recurrit misericordiam, clamatq; Deus misereatur nostri, & benignus sit nobis, & sic ostendat uultum suum nobis,

Vt cognoscamus in terra uiam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum.

Illud non omittendum, repetitionem particulæ, Et misereatur nostri, non esse in hebræo: uerū non officit addita sensui, imò etiam solitas, ardentis nimirum in Vate præ se fert scintillas: refert enim nescio quid, ea repetita, exastuantis animæ, probeq; agnoscentis, quantum boni afferre soleat Dei misericordia: cuius effectus etsi præstantiores sint, quā quos humana queat mens cogitando assequi, illum tamen non inter mediocres collocari par est, ueram scilicet, quod dicitur ad Deum, notionem, ne homo natura labilis, atque ad ea plerumq; sectanda, quæ illi noxia sunt, procliuis, in rerum delectu cæcutiat, erretq; deceptus. Impariatur, clamat Vates, nobis Deus suam misericordiam, ne in terra hac deuia, erroribusq; refertissima, in eligendo uitæ instituto, dicamus bonum malum, malum bonum, sed potius inter gentes istas impias et incultas diuersantes, ueram salutis nanciscamur notitiam, quæ est in Christo Iesu, quem nobis salutem esse uoluisti, pacemq; & uitam. In hunc sanè sensum omnes conueniunt interpretes, non tam Latini, quā Hebræi quoq;. Vnde Paraphrastes: Vt cognoscamus uiam, qua itur ad te Deus: beneficium uidelicet illud redemptionis, quod impendisti uniuersis gentibus. Non hīc dubium esse debet, felicissimum illius seminis aduentum, per quod benedicendæ essent omnes tribus terræ, ut olim facta fuerat cœlitus Abrahæ promissio, à Vate præcognitum: qua subinde cognitione accensus, mireq; illustratus, in illa fidei prorupit uerba: Vt cognoscamus in terra, terra, dico, ista infinitis obnoxia erratis ac lapsibus, uiam illam tuam, quam ab æternis humano generi pollicitus es seculis, quamq; omnium sparsim gentium salutem fore sempiterno sanxisti consilio, in Christo Iesu tuo unigenito: quem sicut tuum esse natum, tibiq; coæternum, atque unius tecum deitatis, potentia, sapientiaq; & uirtutis confitemur, ita nostram omnium eum salutem, redemptionem, iustitiam, uitam denique & beatitudinem fore expectamus. Itaque firma hac persuasione ac fide animati,

Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes.

Perpulchra hīc à Vate fit uerborum sententiarumq; connexio. etenim posita tanquā structuræ spiritualis fundamento misericordia, erectoq; benedictionis, illuminationis & cognitionis ædificio, uniuersus introducitur orbis, qui sanctam hanc domum, nempe ecclesiam per Christum fabrefactam, inhabitet. Maximam porrò lætitiā denotant repetita illa adhortationis uerba: Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes. Salus enim uniuersalis cum sit,

A sit, cur non etiam confessio? At uide, quibus ornanda sit bonis anima, anteaquã in purissimas illas confessionis laudes, quas hinc memorat spiritus, sese ingerere audeat. Dei in primis illi opus est clementia, beneficentia postea, quam nouam appellari gratiam fas sit, qua ipsa adiuta, ad excellentissimũ illud omnium capessendum fidei lumen admittitur: quo sanè interlucente, uiamq; ad suum cognoscendum benefactorem p̄monstrante, in reperti amorem accenditur, rapiturq; in amatum, atq; hinc tanquam à pellucido diuinitatis speculo, ad cæterarum rerum notionem peruenit, fitq; actutum adeò unum quoddam cum Deo, ut nihil iam, uel in istis externarum rerum occupationibus, aut agere, aut cogitare, etiam si uelit, queat, quod diuinum non referat honorem. Putas ne animã sic cum Deo coniunctam (ut omnes certè debent) in terris diu manere posse? Censes ne uel minimũ quidem illam inire posse cum mundo, cum carne, cum fastu & ambitione foedus? Heu animas frustra à Deo redemptas, quæ ea se habent in corpore hoc moribundo ratione, qua se habent ipsa rationis expertia animantia. Illud etiam quod mihi hoc in loco succurrit non silebo, partes has scilicet spiritualis ædificij, quas nuper posui, non minus forsan ad confessionem illam, quam sacerdoti probo & erudito fieri sancta decreuerit ecclesia, pertinere, quam ad ipsam, quæ in diuinarum laudum gratiarumq; actionum exercitatione uersatur. Nam anteaquã quis se sua audituro peccata sistat sacerdoti, nihil propèmodũ agit, nisi prius uentilata diligenter conscientia, & lachrymis & singultibus ab amaro corde profectis, remissionem à Dei misericordia delictorũ suorum impetrauerit: cuius sanè præcipuum illius uidetur esse donum, beneficentia, quam hinc à Vate benedictionem nuncupari cernimus, & quam diuinæ misericordiæ effectum appellare possumus. Hincq; aliud confestim emergit donum, diuinum illud quidem et necessarium, quod nimirum ex eo, quod ignorantia caliginem ab anima abstergere solitus est, lumen uultus Dei nuncupare non inconueniens erit: is Christus est, lux

B sanè animæ ac uitæ: quo quidem operante, perfecta quædam oritur in nobis tum Dei, quem peccando offendimus, tum nostri, qui peccauimus, cognitio, ex qua uera prodire solet confessio, atque integra conscientia pax & tranquillitas: quæ tunc digna sit, cui sacerdos, nempe ecclesia, sponsi nomine, Dei misericordiæ, remissarumq; culparum gratiam annunciet. Cuius id esse gratiæ uidetur signum & indicium, benedictio illa quæ à sacerdote, inuocatis singillatim sanctissimæ trinitatis unius Dei personis, & quam diuinæ effectum esse clementiæ diximus, impenditur pœnitenti. Cõfessiones uerò istas tumultuosas, impræmeditatas uel, & quæ magis ex more fiunt, quam quod peccata displiceant, uix tutas asserere audeo: res enim est quæ non mediocri indiget excussione & mœrore, etiam si quotidie fieri contingat. Quotus enim quisq; est, qui quàm immensæ grauitatis pondus sit, Deum offendisse, uel cogitare quantum fat est, uel dolere quantum debet, ualeat? Non, crede mihi, crebræ solummodo te mundant confessiones, sed ueræ, sed puræ, sed nudæ, sed à consternato animo suapte sponte quæ enascant, & quæ non minus à futuris, quam à transactis abhorreant sceleribus. Sic candor fidei, sic mores, sic casti ritus & cetera in Dei Ecclesia seruari poterunt: quæ quidem ut animas perfectè expurgatas sua in academia requirit, ita qui illas mundare nouerint, perfectos cum doctrina tum sanctimonia cupit esse sacerdotes, & eos quidem liberos, non uenales, non questuosos, non socordes, non illos qui, ut inquit Esaias, præ ebrietate absorpti sunt à uino. Oro, unde frequentes illæ, quas generales uocant, confessiones cum uarijs collatae sacerdotibus ortum habent, nisi quod aut sacerdotes parum probatae uitæ sunt & doctrinæ, aut ipsæ actæ confessiones mutilæ fuerunt & fictæ, aut etiam hi quos pœnitentes appellamus, adeò imbecilles in fide Iesu Christi uiuunt, ut nullam suis unquam peccatis sperare audeant ueniam, nisi eadem pluribus, et usq; ad nauseam crebrò recenseant sacerdotibus? Id sanè est nostro nos studio ac labori peccatorum remissionem, non diuinæ acceptam referre uelle bonitati & misericordie. Verum, ut ad psalmum redeamus, ut cunctis suis in iudicijs, ac uitæ itinere pleriq; hallucinentur mortales, attamen

C *Latentur & exultent gentes.*

Maxima certè est animæ consolatio, cùm meminit se sua in salute Deum, hoc est, rem tam sublimem, tam æquam, tam misericordem, tam reorum amantissimam, habere arbitram. Vide quibus ornatus esse debeat iudex uirtutibus: altum quippe illum esse oportet & sublimem, scientia uidelicet, ingenio ac probitate, ne celsitudinem istam superbiam magnitudine, & fastu æstimandam ducas. Iustū item hunc esse uolumus, ne priuatos sui animi affectus & libidinem æquitati præponderare uelit. Pium quoque & propensum in miseros animū in iudice requirimus, non crudelem, non inexorabilem, non durum. Sed unum adhuc, quod perfectum, cunctisq; numeris absolutum efficere queat iudicem, sibi deesse arbitrabitur qui talis est, nisi adeò culpas rei persequat odio, ut illius miseratus sortem, hominem ipsum & diligat, & obsequijs iuuet. Hæc penitus Christiani iudicis partes sunt: cæteroqui in iudicandis Christianorū causis, proferendisq; culparum interdum etiam incognitarum aut fictarum multas, eo ferri impetu, quo solent capitales hostes ferri, id certè à mundo forsan tolerari potest, aut, ut est superbarum mentium altor, laudari: de Deo autem istuc opinari, summum esset piaculum. His itaq; omisis, uos gentes, uos publicani, uos peccatores terræ, uos qui prauorum obnoxij estis iudicij & diffinitionibus in hoc mundo, latamini, quoniam qui æternum de uobis habiturus est iudicium, Deus est, qui cunctos orbis populos, nulla habita ratione uel patriæ uel consanguinitatis, uel etiam priuati commodi aut amoris aut odij, ut solent homines, exquisimè iudicaturus est. Que sanè res quò maiore perpendatur animi attentione, Selah interposito, ad Deum repente, cùm uix aduertas, sese uertit Propheta, dicens:

Quoniam iudicas populos in aequitate, & gentes in terra dirigis.

D Id est, ut interpretatur Paraphrastes, omnium qui in terra degunt, tu te ducem præbebis. Quis talem nõ libenter amaret pastorem & patrem? O normam certè ab æterni patris corde in terram hanc ærumnosam delapsam, datamq; mortalibus, qua alterius alter sufferre perdiscant miseriam, cõdoceantq; mutuas æquo expendere iudicio operationes. Hinc, opinor, Dei spiritu permoti mei ordinis patres, decreuerūt, sanxeruntq; olim lege, ut illis potissimum diebus, quibus generalia congregationis haberentur comitia, & diffinitiones, quod Capitulum uocant, hic psalmus à choris summissè decantaretur, quò scilicet Dei lumen hac inuitatum precatatione præstò adesset iudicaturis: quo sanè præsentè, cuncta aiebant exquisimè censeri, pacemq; omnibus conciliari, præstari clementiam, uirtutes, dignitatem, magnitudinem, existimationem congregationi augeri: absente uerò, atq; à nobis auerso, omnia turbulenter fieri diffinitiq; lites exulcitari, sæuitiam inferri, mala ocia, opprobria, irrisiones, contemptū religioni acciri. Sanctè id quidem nostris à progenitoribus ordinatum, faxit Deus, ut eo quo decretum est instituto ac spiritu seruetur, reuoceturq; si quid ob quorundam ambitiosorū tumorem elanguit. Atq; in hunc rerum statum, non tam monachorum ordine, quam orbe ipso uniuerso restituto,

Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum suum.

Vide quomodo à Dei spiritu & benedictione, ecclesiæ tellus sapientiæ uome resubacta occataq; ac in liras diuini timoris stiuia directa, irrigataq; suauißima misericordiæ scaturigine & refrigerio, suum emittet fructum, aliàs trigesimum, aliàs sexagesimum, aliàs centesimum. Verùm quid terram hinc mysticam describo: illa, illa tellus, inquam, illa gignendis uepribus destinata, deposita, ut sic dicam, in dominos (modò hi boni sint ac pñ) indignatione atq; ira, copiosissimum reddet fructum. Quæ quidem felicitas ut diuturna sit,

Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ.

Solitum hinc uatis spiritum, ardentem scilicet, atq; in rimandis cœlestibus acutum, demonstrat diuinarum uocum geminatio: quanquam sublimis illa quæ à nonnullis affertur in hunc locum contemplatio, mirum mihi in modum arridet.

Volunt

A Volūt enim uatem in tam sanctæ odæ termino mirabilem Trinitatis animo haurisse unionem ac mysterium, idcirco dixisse, Benedicat nos, hoc est, gratiarū suarum in nobis adaugeat cumulum, Deus pater, Deus item filius, qui propter humanam assumptam naturam noster factus est, & benedicat nos Deus spiritus: indeq̄, ne quid erroris in personarum distinctione oriretur, illicò subiunxit, Et metuant eum omnes fines terræ. Vnde sic diuus refert Hieronymus, Ter trinitas, eum unitas. Præterea quòd inter diuina interferi uideatur beneficia, Dei timor, id consultò à spiritu actum iudico: nam is est qui tanquam frenum nostram continens in officio petulantiam, cautè quæ nobis credita sunt, à Deo seruari facit. Cui, patri scilicet, & filio, & utriusq̄ spiritui, uni Deo laus sit & benedictio in seculorum secula. Amen.

PSAL. LXVIII, Vincenti. Dauid psalmus cantici.

Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, & fugiant à facie eius qui oderunt eum.

B Mosi enim à Deo, per cuius uerbum, ut in Numerorū libro legimus, figebāt tentoria, & per uerbum illius proficiscebātur, admonito ut arcæ cum multitudine trāsferret, id erat moris, quòd ubi eleuabatur arca, ipse religio sissimè diceret, Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te à facie tua. cū autem deponeretur, aiebat, Reuertere domine ad multitudinem exercitus Israël. Umbra hæc omnia, & mysterijs grauida, ut cætera erant Iudæorum, extiteret. Quæ quidem mysteria nō minus Mosi quàm Dauidi cognita, sub actionum illarū uerborumq̄ ac rituum obiecta uelo, nobis qui ab arcæ propitiatorio, qui Christus erat, diuina propius haurituri eramus, tradebant. Tunc sanè mirabilis Mosi ueri illius propitiatorij, è quo Dominus opem populo per solitudinem peragranti se exhibiturū promiserat, lux ea innotuit ac uirtus, de qua sic Paulus: Qui diffinitus est filius Dei in uirtute secundum spiritum sanctificationis. Ritus igitur ille deponendi rursusq̄ extollendi per Mosem arcam, mortis Christi atq̄ è tumulo reuiuiscentiæ, è qua nostra omnis ortum habet iustificatio, atq̄ à malis redemptio, typus fuit. quocirca sanctissimus uir ille, ac solertissimus Dei exercitus imperator, ipsum alloquās Dominum, solitus erat dicere: Nisi tu ipse præcedas nos, nō educas nos de loco isto. A quo quidem familiari Mosi habito cum Deo colloquio, illud primis emanasse fidei exordiū non ignoramus, q̄ nobis persuaderi à spiritu patiamur, nostrum id iter uitæ caliginosum ac tetrū, in perpetua tenebrarū mansurū nocte, nisi Christus uerum propitiatoriū, in quo omnis habitat plenitudo diuinitatis corporaliter, non umbraticè, ut olim, super arcam sui sanctissimi Euangelij, quod nouum appellare testamentū libuit, suos de loco isto periculosissimo, atq̄ irarum pleno, tanquam fidissimus ductor præcedens extrahat, moueatq̄ ad amœniores capeffendas iustitiæ semitas. Quod quidem iter iustitiæ, nisi Christus à mortuis surrexisset, deuiū prorsus ac uanum extitisset. Vnde Moses penitus hæc omnia quàm cæteri è uulgo noscens mysteria, in ritu illo sustollendi arcam clamabat: Exurge Domine, dissipentur inimici tui. Qui subinde non minori affectus cognitione Dauid, ad ritumq̄ illum alludens, sic suam exorsus est precationē: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, & fugiant qui oderūt eum à facie eius. Mortuo quidem Christo & sepulto, tunc uniuersus uisus est orbis cum suo conditore occidisse. Etenim uis illa uitæ, qua per fidem iusta effecta est anima, hoc est, mane illud sabbatorum quod illuxit in prima sabbati, adhuc cum uitæ autore in sepulchro quiescebat: se uerò suaq̄ sponte è tumulo excitante, secum quoq̄ emerit iustitia illa, per quam gratis iustificata est anima. Quod quidem optimus ille aduertēs spiritualis edificiij architectus, aiebat, Christum mortuum esse pro peccatis nostris, surrexisse uerò propter iustificationem nostram. Vnde non absq̄ summo mysterio suam appellat resurrectionem Christus, regnum Dei, in Euangelio. Mira & illa quidem suæ ecclesiæ à persecutionum acerbitate liberandæ, post crucis tolerantiam fuit imago: idcirco huiusce obstrusissimæ rei mysterium detegens Paulus, ita de Christo edisse-

Tt

Crens, Corinthios admonet: Etsi, inquit, crucifixus est ex infirmitate, sed uiuit ex uirtute Dei: nam & nos infirmi sumus in illo (en nostra cum Christo crux & mors) sed uiuimus cū eo ex uirtute Dei (en à malis cum duce nostro resurrectio.) Sed & illud, quod huic secreto attextuit mysterio, iucundissimū: An non cognoscitis, inquit, uosmetipsos, quia Christus Iesus in uobis est? Hęc itaq; omnia facer prænoscens uates, quasi è somno Deum excitans clamat, Exurgat Deus: iam nimum penè ad mortalium clamorem conuiuere uidetur, Dormit ne peruigil ille oculus, atq; insomnis pastor? lacer' ne exanguis etiamnum sub saxo uitæ autor? Semper' ne molestissimis improborū moribus obiecti erimus? Quousq; ærunosum id uitæ genus protendetur? Exurgat igitur ille, qui cū uigilantissimus nostrī custos sit, dissimulat tamen nonnunquam, quò nos magis necessariæ crucis amaritudini assuefaciat, & sic dissipentur facessantq; tanquam dispalati milites & confusi, inimici eius. Fugiant, fugiāt à diuino illius conspectu, uti solent te nebræ exorta luce, qui odio persequuntur illum, qui charissimam illius sponsam iniurijs afficiūt, qui in probos castosq; in Deo quiescentes animos turbas cient. Nam Dei regnum pax est & tranquillitas, non superbia, atq; unde ferè mala omnia originem habent, ambitio.

Sicut deficit fumus, deficient: sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.

Dura nimirum hęc est Vatis imprecatio, quam idcirco certius in mundo contingere cernimus, quòd à Dei illam spiritu prolatam certi sumus. Sed illud horrendum, quòd hi quos hęc dira, æqua tamen ac sancta manet ultio, ita in malis obduruisse uidentur, ut quid tam periculosa sibi uelit comminatio, aut in qua maxime hominis parte posita sit, ignorent penitus. At uide, quàm debilibus, improborum arrogantia & fastus, comparentur rebus, fumo nimirum & ceræ ab igne colliquecenti. Vidisti' ne unquam in rebus humanis rem ullam tanta cum celeritate resolui atq; consumi, quanta excitatus ab igne fumus, aut cera flammis admota? Ita sanè abeunt, imò uerò etiam euaporant perfidiosorum hominum te chne & insidię, Deo in suorum auxilium aduentante, pro illisq; ut olim cum peccato & morte, pro suis decertauit, & uicit, decertante. Fluxæ sunt res mirum in modum improborum & caducæ: contra uerò, quæcunq; agunt pī homines, aut uersant animo, stabilia & æterna, nempe quæ in Deum, unde proficiuntur, desinunt, qui æternus est, & super omne illud, quod ab intellectu humano angelico ue comprehendere potest, excelsus & sempiternus. Fluant igitur, atq; instar cerę colliquecant Dei hostes, &

Iusti epulentur, & exultent in conspectu Dei, & delectentur in lætitia.

Pulcherrima antithesi, Exultent in conspectu Dei, opponit, Pereant peccatores à facie Dei: hi enim cū suapte sponte nefarii sint, & duriores quàm qui à spiritus suauitate mitigari queant, à Dei semper uultu & gratia longè proiecti sunt, idcirco nulla solida affici possunt cordis lætitia, etsi pessimis in rebus, quemadmodum prædixit spiritus, exultare uideantur: Iusti uerò, hoc est, scelera omnia tanquam uenenum exhorrescentes, in fideiq; iustitia, in qua summa inest mentis iucunditas, epulantes exultant, gaudent, triumphant, in eoq; delectantur, quòd digni demum habiti sint, qui pro nomine Iesu contumelias subeant. Quid felicius, oro? Hebræi hunc uersum legunt per futurum, quæ omnia cū præsentem tum futuram prospiciunt uitam. Quare, ô uos, quorum conuersatio propter mundi, mundanarumq; rerum despicientiam, in cœlis est,

Cantate Deo, psalmum dicite nomini eius: iter facite ei, qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi.

Hic planè quis is sit, cui laudes Musasq; nostras & psalmos consecrare debemus, deliniat spiritus. Dominus, inquit, nomen illi. quod sic reddunt Hebræi: In Iha, seu cum Iha est nomen eius. quam dictionem uult Felix dimidium esse Tetragramaton, significareq; redemptorem. Vnde Paraphrastes sic reddit: Extollite illum qui pro uehiculo utitur nubibus, cui proprium nomen, seruator Deus.

Ex

A Ex qua proinde Paraphrastæ litera illud quoque notandum uidetur, quid significati afferat, qui ascendit super occasum, qui pro uehiculo, inquit, utitur nubibus: & est penè idem, quod in alio dictum est psalmo, Ascendit super Cherubin, & uolauit. Alij autem suo in idiomate relicta dictione haraboth, quam noster uertit interpres occasum, aiunt illam supremum cœlum significare: quæ sanè interpretatio mirè admodum ascensioni CHRISTI in cœlum conuenit. Alij item haraboth, solitudinem seu eremum interpretantur, & erit sensus: O uos iusti, ô uos, quibus dirigendarum animarum ad Deum incumbit labor, ô qui expedito uiam cupitis ad beatitudinem calcare gressu, iter facite ei, nitidum scilicet, spatio sum, diligenterque à peccatorum dumis expurgatum: hoc est, id agite, in id incumbite, ut se homines peccatores agnoscentes, seruatorem efflagitent, optentque Dei uerbum, nempe animæ pabulum ac uitam. Parate, inquam, uiam Domino, rectas facite semitas ei, qui tanquam sol, solisque iubar, paternæ utique gloriæ splendor atque imago, ab æterno cœlorum oriente ad obscurum caliginosumque descendens mundi occasum, in quo uasta est bonarum frugum solitudo, eremusque aspera, deuia, atque spiritus suauitatis inaccessa, ad nos, nos, dico, in tenebris atque umbra mortis cæcutientes, deuehitur, & qui, ne de certa illius uereamini protectione, neue ab improbis contemptui habeatur, in Iha suum habet nomen: id est, seruator omnium est, atque illi idem est cum patre ipso nomen. Quod porro à nonnullis ex nostris totus is uersus de Christi resurrectione, qui ascendens super occasum, hoc est, qui calcata morte felicissimè ad immortalitatem reuixit, simpliciter exponatur, quomodo libenter audio, atque in his quæ de huiuscemodi dicuntur mysterio, maximo afficior oblectamento: ita operæ precium uisum est, quem sensum Hebræorum referat litera admonuisse. Vt cunque enim tibi arrideat litera, id te non ignorare cupio, immensum hinc illius, qui deuicta morte, excisâque illius origine, ac profligato hostium fidei exercitu, uiuus è sepulchro, tanquam ceruicinnulus medijs elapsus laqueorum tendiculis, exiliuit liber ac lætus, nomen simul & numen à Vate describi. Itaque cum tam potens sit, tamque insigni præditus maiestate Dominus,

Exultate in conspectu eius (turbabuntur à facie eius) patris orphanorum, & iudicis uiduarum: Deus in loco sancto suo.

Sic integer uersus est Hebræis: tametsi, Exultate in conspectu eius, ad præcedentem pertinere uersum non me clam sit. quare ita hunc legunt uersum Hebræi: Pater orphanorum, & iudex uiduarum, Deus in habitaculo sanctitatis sue, cuius is erit sensus: Quâuis enim in cœlo suæ maiestatis habitaculo resideat Deus, proculque à nobis esse uideatur, pater tamen pupillorum est, & iudex uiduarum. Hebræis enim totum illud, Turbabuntur à facie eius, superfluit: uerum postquam receptum est, per parenthesis legendum esse censeo. Vos orphani igitur, & uiduæ, id est, omnibus mundi huius commodis denudati, reiecti, irrisi, & qui iustitiæ fame laboratis, propterea malè ab improbis auditis, habeminique ludibrio ac probro, exultate in conspectu eius, qui amantissimus uestri pater est & iudex: non in conspectu mundi, qui perfidiosissimè uestre insidiatur innocentiae & pudicitie. Non sanè res parui estimanda est, desolatam turbam, sanctamque afflictorum congregationem curæ esse Deo, pientissimo uidelicet parenti ac uindici. Tanto qui dem patrôno ac domino, quid nobis, qui perfidiosorum passim conuenticulis expositi uiuimus, pertimescendum? Vin scire cuius is sit sapientiæ & uirtutis, quem tu tibi in patrem, ô qui ærumnosam in angustijs agis uitam, elegeris?

Deus in loco sancto suo, Deus qui inhabitare facit unius moris in domo, qui educit uinctos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris.

Maximæ illud esse potestatis uidetur in Deo, ita sapienter humanas sibi conciliare mentes, ut una omnium planè mens sit, quæ inhabitet in domo eius, quæ est ecclesia, quæ una est, quoniam una est fides. Idcirco id inter infinitæ Dei potentiae signa ponitur, quod unius moris homines, hoc est, unius consuetudinis, atque

c æquabilitatis uitæ (quam unitatem spiritus uocat Paulus, inquit: Solliciti ser-
uare unitatem spiritus in uinculo pacis) in unum coire faciat. Cœlestem profe-
ctò hunc esse statum ecclesiæ quis non sentiat, si in ea, qua uocata est, spe una scilicet
uocationis suæ, ut inquit idem, permaneat? Ad hæc, non minoris id quoq;
potentiæ illius indicium est, quòd in cœlorum sublimitate, loco nimirum san-
cto suo, residet: hoc est, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis est.
Sed illud forsan maius ac fortius non ab re additum est, In fortitudine: cum illos
qui longo detenti usu atque habitu prorsus in peccatis obduruerant, soluit, so-
lutosq; alio nexus genere, quàm sit uitiorum, felicissimo illo quidem & perbea-
to, connodat, suæq; attexit ecclesiæ. Verùm illud omnium uidetur maximum, si
rebelles, obstinatos, incredulos, penitusq; profligatos, illos nimirum qui cum in
profundum malorum deuenierint, contemnunt, nempe Deum, propriamq; exi-
stimationem & salutem, quiq; in sepulchris, loco utique tetro ac foetido à Vate
dicuntur habitare, ad se uocat, allicitq; muneribus. Cuius sanè rei, uide an dæmo-
nes illi, qui apud Gadarenos in antris & sepulchris sua habebant domicilia, ty-
pus fuerint. Nónne, aiebat Augustinus, maius est iustificare impium, quàm crea-
re cœlum & terram? Ideo quoq; Vates asperam illorum ostendere cupiens con-
suetudinem, aspero usus est uerbo. Exasperant, inquit, hoc est, lacestant, concit-
ant, iritant, nempe Deum. Cæterùm in sepulchris, Hebræi uertunt, in siccitate.
Vnde diuus sic transtulit Hieronymus: Increduli habitauerunt in siccitatibus:
hoc est, fonte uitæ derelicto, ad fidei frugem atq; amœnitatem non peruenient,
sed in arena uitiorum siccitate suapte sponte perdurantes, absque bonarum a-
ctionum fructu uitam uiuent miserrimam: ut hinc perspicuum appareat, Dei do-
mum, nempe Ecclesiam, in qua Deus inhabitat, sanctam esse, homines uerò nō
sic cuncti, Sunt enim inter bonos respersi quidam, adeò morosis infecti mori-
bus, ut ideo uiuere, à Deoq; tolerari sua in Ecclesia uideantur, quo pij ex acuta il-
lorum lima splendidiore efficiantur. Illud non omittendum, unius moris, He-
bræis esse solitarios, seu ut reddit Symmachus, monachos, id est, à mundi peni-
tus amore secretos, ut sunt ferè illi (modò sint) qui & habitu & uictu, animum à
mundi prorsus uanitate liberum præ se ferunt. Alij item ex Hebræo, unicos uer-
tunt: quam quidem dictionem ad liberorū orbitatem referunt. Vnde Paraphra-
stes fute & eleganter rei huius sensum ita exprimit: Deus facit, ut qui paulo antè
fuerant soli, sine liberis, nunc habeant domum familia plenissimam, & ex unids
personis, ut inquit Felix, facit magnam familiam. Quomodolibet literam inter-
preteris, hîc uides (opinor) totum hunc uersum diuina unde quaq; scaturere erga
homines bonitate. Nam certè ubicunque locorum habitant boni, ibi amœnissi-
ma est paradîsus, quæ à fluuio illo, quod in quatuor diuiditur capita, ut scribit
Moses, perpetua irrigatur scaturigine: ubi uerò mali, ibi infernus, ibi siccitas, ibi
contritio, atque infelicissima bonorū omnium, quæ uera bona sunt, ariditas atq;
inopia. De his enim illud meritò dici potest, quòd habitant in sepulchris: de illis
autem, quos unicos, seu solitarios appellat spiritus, id quod sequitur:

*Deus cum egredereris in conspectu populi tui, cum pertransieris in deserto, terra mota est: ete-
nim cœli distillauerunt à facie Dei, Sinai à facie Dei Israël.*

Idem fermè quondam cecinit Debora. Domine, inquit, quum exires de
Seir, & transires per regiones Edom, terra mota est, cœlique ac nubes distilla-
uerunt aquis, montes fluxerunt à facie Domini, & Sinai à facie Dei Israël. Olim
enim Deus suam uolens mundo, præsertim que Iudæis ostendere maiestatem,
ac numinis præsentiam, terrificis id significare indiçijs consueuerat, ut in Sinai
monte, teste nimirum diuinæ legis Dei digito conscriptæ, uidere licet. Ecce, in-
quit, (aduentante scilicet Deo) cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura,
& nubes densissima operire montem. & haud multò post: Totus autem mons
Sinai fumabat, eò quòd descendisset Dominus Deus super eum in igne. Verùm
hæc omnia felicissimam CHRISTI mortem, atque è tumultu reuiuiscenciam
portende-

A portendebant. unde simulac Deus magna emissa uoce inter cruciatus, placidissimam efflasset animam, terra euestigiò mota est, ut inquit Matthæus, petrae scilicet sunt: post uerò, in ipso è sepulchri claustro exitu, terræ motus factus est magnus. Præuidens itaque Vates quæ horrenda futura erant diuinitatis CHRISTI in resurrectione signa, illa sub typo illorum, quæ in Sinai monte contigisse nouerat, obscure ualde adumbrauit. Iam Deum cū suo populo egredi, est illi in ærumnis & angustijs præstò esse, atque suppetias ferre. Vnde alio in psalmo queritur iusti anima, dicens: Et non egredieris Deus in uirtutibus nostris. Et est, ni fallor, ad longam illam in solitudine Iudeorū peruagationem allusio, in qua diuinum cum illis numen in columna noctu ignis, per diu autem nubis proficisci consueuerat. Ideo à Vate est dictū, Cum pertrāsieris in deserto. quare sic Paraphrastes: Deus cum tu præires populo tuo, & gradereris per solitudinem. atque hic Selah interiectum est, propterea quòd res stupore plenissima detegatur, Deum scilicet sese facilem ac manifestum populo illi ingratisimo exhibuisse. Cæterum cœli distillationem, alij pluuiam, alij manna interpretantur. Nec suo quoque uacat mysterio & sensu, quod Sinai & Israëlitis coniunctim meminit Vates. Etenim in monte Sinai Israëlitas in peculiarem sibi populum & filium elegit. Vides ecclesiæ in Christo electionem: Iam non illud prætereundum, ter Deus poni in hebræo: unde sic Paraphrastes: Cœli sudauerunt propter præsentiam maiestatis tuæ, ô Deus: quin & hic Sinai contremuit, ô Deus, Deus inquam Israëlitis. A facie igitur Dei, à præsentia numinis, à diuino illo Christi resurgentis aspectu, non tantum terra hæc elementaliter terræ motu concussa fuit, sed uniuersus planè contremuit orbis, contremiscitque continuè. Scinduntur autem non iam rupes amplius aut petrae, uerum hominum corda ad pœnitentiã ascita. Sudarunt sanè olim cœli, copiosissimisque ad diuinæ maiestatis præsentiam perstillarunt aquis: modò uerò nullus lachrymarum à consternatis emanantium animis statuitur finis. En quàm felix rerum mutatio facta est per Christi egressum è sepulchro, in conspectu populi sui. En quomodo in salubre magis timoris genus uersus est timor ille Iudæorum horrendus, quo penè exanimati dixerunt Mosi: Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne moriamur, & ait Moses: Nolite timere: ut enim probaret uos uenit Deus, & ut terror illius in uobis esset. Aspicias quomodo cuncta illis terrifica contigere: Vis ne modò amabilem istiusmodi timoris audire commutationem? Præ timore, inquit Matthæus, exterriti sunt custodes (ecce Iudæorum timor) & facti sunt uelut mortui. Quid porro? Respondens angelus dixit mulieribus, dixit inquam animabus in inquirendo Christo anxijis & studiosis: Nolite timere uos, nempe timore illo, quo facti sunt uelut mortui cæteri, sed eo quidem, quo uobis concilietur pax & uita: scio enim quòd Iesum quæritis (ô felicissimam inquisitionem) non est hic. Quid timetis? uitam ne inter mortuos quæritis? surrexit enim, sicut dixit uobis. Adhuc ne res uobis dubia est? uenite, ô Deo charæ, & uidete locū ubi positus erat dominus. Quàm suauiter hæc omnia effluunt cursu, illa uerò difficili & duro. Verum unde tanta gratiarum dimanauit copia, ô Sinai Deus, Deus inquam Israëlitis? scio, scio unde. Nam

Pluuiam uoluntariam segregabis Deus hereditati tuæ, & infirmata est, tu uerò perfecisti eam.

Quid sit istiusmodi uoluntariū ros, & pluuia, cum aliàs à diuino hauserunt oraculo sancti Dei interpretes, tum ex illo Iohelis uaticinio: Et effundam, inquit, spiritum meū super omnē carnem. En igitur imber ille uberrimus & salutaris, cuius aquis irriguis mortalium corda madefacta, spontaneum Deoque dignū emittunt fructum. Hæc est lex spiritus uitæ, gratia & Euangelium, quo purè sancteque populis diuulgato, sancti spiritus imbre fecundatur ecclesia, fitque eius obsequium ac religio ultronea, aperta, libera, non coacta, uicque è duris hominum cordibus extorta. Sunt & qui uoluntariam pluuiam ad Deum referant, qui suapte sponte, ultroque nostris minimè prouocatus meritis, salutiferam gratiarum pluuiam è largissimo suæ bonitatis fonte in nos effundere solitus sit. At in priorem tamen sen

Cum litera quæ est Hebræis declinare uidentur. unde nonnulli sic transferunt: Pluuia liberarum uoluntatum rigas Deus, hereditatem tuam, & cum defecta est perficis eam. Paraphrastes uero simpliciter pluuia copiosam reddidit: utraq; enim interpretatio uberrime diuinarum gratiarum effusioni conuenit. Solet quidem id genus imbrium, quo homines longo siccatatis aestu afflicti exhilarantur, sensim, placideq; ac sua omnino sponte distillare, non uel atq; impetu, ut in tempestatibus fit, e caelo deiici: & est perinde ac si dicat, eam tuæ hereditati profudisti pluuia, uoluntariam nimirum, atq; adeo opportunam, quod si illis optio daretur, eam ipsam, non aliam eligerent mortales. Ceterum Dei hereditas, ut non semel admonuimus, ex gentibus à mundo uanisq; superstitionibus & cultu erutis, ecclesia est, quam hic nutantem, subtimidamq; dubiam, atq; ob præteritæ uitæ scelera pauescens, & ut notat Felix afflictam asserens uates, à Deo perficiendam, atq; in iustitiæ semitis stabiliendam prædicit. Mirum quàm periculose, ante spiritus sancti donum, quod hic pluuia appellat Vates, ægrotabant homines: siquidem à legis minis ac terroribus concussis exanimatisq; tanquam phrenetici, per salebrosos desperationis errabant anfractus, orbisq; uniuersus uno ueluti facto uolumine in interitum properabat. Verum Deus sui figmenti sortem miseratus, spiritum sanctum suum placidissimo demisit illapsu, atq; ita quicquid erratum fuerat, correxit, perfecitq; ac metum illum exitialem, in amoris dulcedinem & suauitatem conuertit: & id quidem, cum uoluntarie nos genuit uerbo ueritatis, ut essemus initium aliquod creaturæ eius. Quocirca, ô Deus, ô numen, ô inexhaustum gratiarum mare,

Animalia tua habitabunt in ea, parasti in dulcedine tua pauperi Deus.

Dictionem quam nostra habet translatio, animalia, cum Hebræis sit etiam cœtus seu turba, miror cur animalia potius, quàm cœtum trãstulerit interpretes. quod si tamen illi animalium uox magis arrisit, q̄ hominum, fera transferendum erat, non animalia, ut notat Felix. Verum cum de fidelibus, deq; illis qui in felicissimis ecclesiæ pacuis alendi erant, sit sermo ac uaticiniũ, dictio animalia, non prorsus fortuito posita hic esse uidentur, atq; inconsulto: nam creber in scripturis est usus, ut p̄ uarijs nuncupentur animalium uocibus & nominibus: modo hi oues, modo equi, modo etiam boues, & id genus alia appellantur. Quid? si quem uiderit uulgus duriter sese in edomanda carnis petulantia exercitantem, ridentemq; iniurias, atq; ambitiosorum hominum pariter & inuidorum persecutiones animose contemptimq; ferentem pro Christo, nonne asellum illum esse stolidum, aut mulum in onera contumacem & durum, proclamabit? In eiusmodi tamen animantibus tota uis fidei posita est. Duri igitur in onera, oppressi, derisi, à mundoq; contempti & expulsi, animalia ea dici possunt, quæ spiritus in Dei hereditate comorari asseuerat, & quæ sub una, & illa quidem tenui ac neglecta paupertatis uoce delineat, dicens: Parasti, hereditatem scilicet, gratiam, euangelium, gustumq; celestium, in dulcedine tua, ô Deus, non in terrore ac minis, ut quondam lex parata fuit Iudeis. Sed cui potissimum tanta parata est felicitas, ô altissime? Pauperi, hoc est, in his quæ ad mundum attinent, nudo, iustitiæq; fame laboranti. Ergo esurientes imple bonis, & diuites dimittis inanes. Vis? ne, mi lector, fusius etiã, quæ sint ea quæ uero pauperi preparauit Dei benignitas in dulcedine & suauitate, non nescire? Audi:

Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa.

Ecce præparatio illa suaui, refertissimaq; dulcedine, quam à Deo pauperi spiritu præparatam legimus, Dei scilicet uerbum, ac præconiũ fidei. Quàm certe uerum illud est, quod pulchri pedes sunt euangelizantium pacem, euangelizantium bonum. Verum suauitas hæc inæstimabilis, qua miro afficiunt spiritus oblectamento animæ, inefficax planè est, nisi à numine uirtus ea suppeditetur, qua mens imbuta, non tantum sibi ipsa, quantum cæteris, illum animi conciliet ardorem, ut non iam uerbum illud, quod sparsim in populos disseminatur, appareat, sed merus ignis, & fax, & flamma. Quæ pectora tam ferrea inueniuntur atq; immitia, quæ

A quæ à Dei uerbo illo, quod à mente minimè arroganti, aut ore uano, etsi disertò, sed à spiritu, à fide, à charitate proficiscens, purè in populos diffunditur, traiecta non emollescant: Optimi profectò, ac planè rari, istiusmodi erigendi ædificij nostra hac ætate in terris apparuere architecti, uerè ad reuocandam pristinã atque adeo apostolicam prædicandi Dei uerbi rationem ac formam, è cœlo elapsi, uiri quidem in spargenda Euangelij suauitate adeò mites & ardentés, ut nemo inueniatur tam altè in desperationis barathrũ proiectus, quin his uel semel auditis, animum subito colligat, nouamq; induat uitæ faciem: ita uiuax est Dei sermo, atq; efficax. Ite igitur quo cœpistis spiritu uiri à Deo missi: nam dominus dabit uerbũ euangelizantib. uirtute multa, tantũ absit fucus. Cuperem certæ meæ professionis homines à tam cœlesti satione non esse immunes, ne nihil tandem ad templi fabricam attulisse iudicentur. At pariant saltem calamo, simulac ore nequeũt, si quid, quod Christi maiestate dignum sit, parturiũt. Mutire in excubijs tam necessarijs non licet. Sed ad psalmum. Psaltes enim ad antiquum Iudæorũ morem alludens, qui uictoribus è prælio reuertentibus cum choris atq; instrumentis musicis occurrere soliti erant: quod sanè munus epinicia pro uictorijs decantandi, aiũt mulierib. in primis mandatũ fuisse. Vnde illud est, quòd Sauli, cæso Golia per manus Davidis, è bello redeunti, egressæ sunt obuiam mulieres cõcinentes, Saul percussit mille, & David decem millia: ad illam, inquã, ueterẽ alludens consuetudinẽ, illud protulit: Dominus dabit uerbũ euangelizantib. seu, ut hi uolunt qui ad mulieres id referũt, annunciatricib. Quare sic ex hebræo reddũt: Dominus dedit, q; annunciatrices de copijs maximis canerent, & quid canerent, subiũxit:

Rex uirtutum dilecti, dilecti, & speciei domus diuidere spolia.

En laus illa, quam de sponso canunt filij sponsæ, nempe quòd deuicta morte, rex meritò appellari debeat uirtutũ, hoc est, exercituum dilecti populi sui, multum inquã dilecti, quemadmodum ipse dilectus est patri. Et gratificauit nos, ait Paulus, in dilecto filio suo. Dilecti igitur simul & delecti ab æterno patre, suo annexi sumus dilecto unigenito, in quo habemus redemptionem per sanguinem eius. Idcirco cũ tam carè, ut cruor est Christi, coempti simus, quid causæ est, quin dilecti, dilecti appellari debeamus? Quid? non solũ enim robustissimi qui sunt in acie domini, atq; in conflictu strenui et uictores, castra hostium diripere ualidi erunt, uerum etiam ipsi desides domi, atq; absq; labore & puluere belli, speciosi et elegãtes, unã cum ceteris domus, & nonnunquã copiosius quàm illi, diuident spolia. Hi sunt, ni fallor, qui ad Iesu pedes quiescẽtes, ad cœlestes summa cum pace animi rapiuntur contemplationes, cùm alijs interim in domini uinea sudantes, totiq; in infirmioribus instruendis ecclesiæ membris intenti, nihil nõ agunt quòd Dei uerbum per uniuersum latè orbem disseminetur. Atq; his quidem duabus fidei partibus, summam perfectionis ecclesiæ cõsistere nõ dubitamus. Verũm secus hunc uersum legunt, uertuntq; Hebræorum interpretes, & in primis diuus Hieronymus, qui sic transtulit: Reges uirtutum fœderabuntur, fœderabuntur, quod ad Apostolos, apostolicosq; uiros, ut sunt episcopi, cæteriç Ecclesiæ antistites & doctores, pertinere asserunt, quorum honori id oneris annexũ esse uideatur, ut in subiugandis fidei hostibus unanimes, atq; uno Dei uerbi telo armati, in ecclesiæ castris diuersentur. Alijs item ex hebræo quoq; sic uertere libuit: Reges uirtutum fugient, fugient. quod de ecclesiæ hostibus diuini uerbi fulmine exanimandis, adeoq; præcipitanter in fugam agendis, ut uel ipsis etiam mulierculis domi ociosis, illos expoliandi fuerit facultas, intelligi potest. Vnde sic Felix: Et habitatrix domus diuidet spolia. Sed altiori mysterio, species domus & pulchritudo, est fidelium unitas, qui lætantur in messe, exultantq; sicut uictores capta præda, quando diuidũt spolia. Verũm de his satis, cùm prolixè quoq; subsequẽs tractandus sit uersus, ob lectionis uarietatem.

Si dormiatis inter medios clericos, penna colũbæ deargentata, et posteriora dorsu eius in pallore auri.

C Prætereo prudens quæ hîc de cleris à nostris dicuntur, sublimia illa quidem & diuina, sed quæ nihil ad hunc uersum explanandum faciunt, cum dictio illa in codicibus emendatioribus non inueniatur. Siquidem ea est in hoc loco Vatis intentio, ut atræ comparet nigredini mortalium miseriam: candori uerò, à miseria liberationem. Cuius rei (opinor) fuit præludium, quando resurrectionis Christi, nostræ omnis miseræ ob longum in peccatis usum contractæ liberatoris, è tumulo nunciij splendidissimis mireq; albicantibus uestiti indumētis apparuere. Quocirca sanctissimæ quædam mulieres cum timore simul & gaudio celeriter à monumento exeuntes, rem stuporis plenam cæteris enarrarunt discipulis, cum nihilominus antea, cum adhuc peccati negociū in purissima Christi carne ageretur in cruce, tetra omnia fuissent, luctuosa, ac mœsta. Ex hebræo itaq; sic reddit Felix: Si dormiatis inter chytropodes, hoc est, ad focum desides. quod expressius ab alijs redditur: Cum iaceretis inter ollas, alæ columbæ obductæ argento. Clarius adhuc nonnulli: Si etiam tanquam inter ollas desidentes atri sitis, iam eritis candidi uelut tecti pennis columbæ. Fusius porro Campensis: Si hucusq; inter fuligine obductas ollas iacuistis, et tam atri quam carbo facti estis, eritis posthac tam candidi quam alæ alicuius columbæ, etiam si argento exornata fuerit, & penne illius eleganter admixtum habeant auri pallorem. Vide, ad quantum ecclesia candorem, è uitiorum fumo atq; errorum fuligine eruta, promotâ sit, quæ niueis columbæ pennis, plumisq; argenteis fuluo intertextis auro comparetur. Quid elegantius in omni rerum artificio cerni potest, quam cum nitidissimum, purgato splendidoq; distinctum auro, argenti uas facti, aut indumentum conspicitur? Ita nimirum ornata est Dei ecclesia, nempe fide, ac Dei uerbo, igne spiritus excocto, atq; uti solet purgatissimum argentum uase alchimico affabrè depuratum, miro defæcato artificio. Atqui istiusmodi duabus suffulta alis ecclesia, adeo in altum euehitur, ut nullo remorata obice aut impedimento retardetur, quo minus

D in sinum patris fessa, unâ cum eius filio deuolet, conquiescatq; ulla absq; perturbatione, in Dei amore. Atrâ enim nigerrimum in modum obducta est anima caligine ac fumo, cum in peccatis obuoluta, ad concupiscentiarum præfurnium, aut chytropas, ociosa sedet: uerum à diuino experrecta numine, uulnerataq; ad uitam, tetrâ illicò exuitur corui illius pennis, qui egrediebatur, & non reuertebatur, ut inquit Moses, ad arcam: Columbæq; argenteis induitur plumis, quæ uirentibus oleæ ramum folijs secum afferens, ad arcam reuersa est. Vide quid Paulus de utriusq; alitis afferat pennis: Sicut, inquit, est ueritas in Iesu, deponere uos secundum pristinam conuersationem ueterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Ecce corui nigredo: ecce animæ fuligo ante Christum. Vultis ne modò, ait, columbæ è regione candorem attendere? Renouamini autem spiritu mentis uestre, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate ueritatis. Verum unde hæc (pro immensa dei bonitas) unde hæc, inquam, tam repentina ecclesiæ albedo? unde candor? unde subitū istuc effulsit lumen? nempe ex eo, quòd

Dum discernit cælestis reges super eam niue dealbabuntur in Selmon.

Non ultra Hebræis procedit uersus. Mirantur nonnulli interdum, cur tam uarijs, tam uè frequentibus utatur similitudinibus Vates. Hî nouerint, præcipuum id in poëtis requiri, quòd aptè, uariè, concinnèq; sua perornent metra comparationibus & metaphoris. Ad hæc, quid maiorem afferre solet rebus pertractandis notionem ac lucem, quam cum similitudinibus utimur? quibus quidem, tanquã ornamentis ac gemmis, totus is intertextus est psalmus. Etenim posita columbæ candicantis similitudine, aliud item candoris genus copiosissimum adducit Vates, montis scilicet Selmon, qui proxime Jordanis ripas situs, niue fermè perpetua summo albicat uertice. Felix tamen nulla de monte hoc mentionem faciens, sic transtulit: Dum extendet omnipotens reges in ea, uelut niue dealbabis obscuritatem. Idem ferè Campensis: Cum distribuieris, inquit, ô omnipotens, per

uarias

A uarias prouincias, qui regant eam (columbam scilicet) tu candidiorem reddes eam niue, quæ hucusq; uersata est in obscuritate. Ergo à pastorum perfectione, quos hîc reges appellat spiritus, candor istiusmodi, qui niuem quamuis candidissimam superat, in subditis perficitur: quandoquidem obscuro & caliginoso antistite, nempe in mundi cœno ac uolutabro sese oblectante, aut indocto, aut, si docto, Dei timore uacuo, non candor quidem argenteus aut aureus obducitur ecclesiæ splendor, sed caligo, nigerq; fumus, & atra nox. A suis igitur superioribus stat, aut nutat religio: nitoreq; aut nigrîtie ab eorum qualitate induitur Christi sponsa. Verû occultiori sensu montem hunc Selmon, quem caliginosum, seu, ut uult Philo, umbram offendiculi interpretantur, Christum esse suspicor. Nam quicquid candoris nacta est ecclesia, à cruentis Christi uulneribus, ac cruce ortum habuit, quæ quidem gentibus stultitia, Iudæis autem scandalum semper extitit. Crucem etenim Christi ueluti in conspicuo positam cernimus: ad illius uerò gloriam, utpote profunda in caligine diuersantem, cæcutimus omnino: ita prorsus humana est conditio. In hoc igitur monte obscuro atque umbroso, hî qui sua execrantur scelera, refrigerantur, illamq; nanciscuntur animi pulchritudinem & candorem, quem in Dei religione esse conuenit, & qui passim omnibus ob præsulum integritatem conciliatur. Mons sanè iste felix, est mons aureus, mons sanctus,

Mons Dei, mons pinguis, mons coagulatus. Vt quid suspicamini montes coagulatos? mons in quo beneplacitum est Deo, inhabitare in eo: etenim Dominus habitabit in sinem.

Miror si quæ hîc de feracissimo dicuntur monte, de alio dici monte opinaris, quàm de illo, quem præparatum in uertice montium, & ad quem confluere debebant omnes gentes, prædixit Esaias: is est Dei filius: id saxum illud est, quod è monte absque manibus excisum fuisse legimus. Vide itaque nostri montis fertilitatem: siquidem cum gratiarum omnium copia refertissimus sit, uarijsq; confitus uirtutû plantis, nõnne mons Dei meritò dici debet? nõnne pinguis? nõnne coagulatus, seu superciliorum mons, ut uertit Felix, hoc est, in uaria assurgens iuga? nõnne, inquam, ferax est, opimisq; uberrimus pascuis? atque his omnibus, qui cum Vate illo Morastite sese ad montis domus Dei Iacob ascensum accingunt, obuius? Quid? nõnne ille, de cuius nemoroso uertice audacissimus Abimelech cum exercitu præcidit ramos, quorum fumo atque igne, mille hominum cum præsidio turris Sichem extincti sunt? Verum haud omnium quidem est, quod de Corintho dixere antiqui, adire Selmon: quoniam mons Dei est, quem qui ex inquinato uulgo tetigerit, siue iumentum id fuerit, siue homo, non uiuet. Cum itaque bonis omnibus redundans sit mons iste, qui fit, ô diuini expertes luminis, ut cæteros huic similes esse montes suspicamini? nam una est Ecclesia, unus Christus, unus mons, ad quem utique omnes, quibus sua curæ est salus, confugere necesse est. Is solus est enim, in quo beneplacitum est Deo, habitare in eo, non ad tempus quidem, sed in æternum. Siquidem Pater & Filius idem est Deus, idem amor, eadem uoluntas, numen, maiestas. Cæterum, Vt quid suspicamini, secus habent Hebræi. Sic Felix: Cur exi letis montes excelsi? illum montem dilexit Deus, ut inhabitaret ipse. qui quidem Felix, seipsum exponens, ita ait: Vt quid insidiosè intuemini montes altissimi aduersus montem quem dilexit Deus, ut inhabitaret ipse? Vnde Paraphrastes: Quare inuidetis reliqui quantumuis cliuosi montes, monti huic quem elegit Deus? Montes porrò excelsos seu cliuosos appellat Vates, rebelles angelos, atque horum simillimos, mundi huius sapientes, superbosq; atque, ut eos depingit Paulus, repletos omni iniquitate & malitia, contumeliosos, elatos, inuentores malorum, absque fœdere, proditores, ac Deo tandem odibiles. Putas ne sua tunc tempora duntaxat deliniasse Apostolum, an nostra quoq; similiter? Vtraque, opinor. Quid si nunc uiueret? aut (credo) scelerum magnitudine deterritus, sileret omnino, aut ad ræuim usq; clamaret, sese non omnia quæ dicenda fue-

c rant, dixisse, connumerasseque flagitia. Totus planè corruptus est orbis. Verùm ne à monte sancto Dei declinantes, per loca deuia & inaquosa, id est, parum hominibus grata, diuagemur incauti, unde digressi sumus, reuertamur. Mirū quàm fastidiose uera audiant homines.

Currus Dei decem millibus multiplex millia latantium: Dominus in eis in Sinai in sancto.

Ecce triumphantis Christi, quem montem Dei diximus, de peccato, atque adeo de morte & inferno dignitas. Nam, ut inquit ille, in multitudinè populi dignitas regis: cuius sanè multitudinis numerum, cum tam immensus sit, ut in ipso, quicquid credentium uspiam fuit unquam, eritque in posterum, intelligatur, quis aliquando recensere poterit? Omnium enim quotquot cum Christo resurreximus, conregnabimusque, sedentes in cœlestibus, ut inquit Paulus, in Christo Iesu, pompa hinc uictoriæ describitur, non solum angelorum, ut nonnullos interpretari uideo. Porro curruum mentionem hinc facit Vates, morem spectans triumphantium, qui curribus uecti aureis, insigni sese uisendos populis præbebant spectaculo. Ad hæc, indiffinitum uolens intelligi numerum, diffinitis usus est uerbis: quod expressius ab Hebræorum interpretibus redditum est. Sic Felix: Currus Dei centena millia, duo millia angelorum. Alius uerò: Currus Dei bis decem mille millia. Rursum alius accumulatiùs: Currus tui ô Deus myriadum, ac infinitorum milliū sunt. Paraphrastes autem sic totum integrum reddit uersum: Equitatus Dei centenorum est millium: habet & angelorum millia, quibus comitatus nunc huic monti adest Dominus, sicut olim Sinai, cum sanctimonia, ut planè illud, quod noster uertit interpres, in Sinai in sancto, ad tremendam illam, religionisque plenissimam, ac numinis Dei præsentiam referatur, cum tota circumquaque tubarum clangore, atque horrifono terræ motu, ac tonitribus perstreperet regio, descenderetque Dominus, ut inquit Moses, super montem Sinai, in ipso montis uertice, sanciretque suo cum populo fœdera. Is igitur idem ille est, qui in Sinai olim uertice, tam maiestate plenus apparuit, qui & nunc innumerabilibus myriadum latantium millibus comitatus, tanquam triumphator è cruce, è bello, è tumulto candidissimis euectus equis, orbemque uniuerso subiugato, occisa morte, deletoque peccato, non Capitolium illud impium, Ioui dicatum, præeunte senatu ascendit, sed cœlum, sed digniorem spirituum cœlestium sedem supergressus, ad dexteram Dei patris unam cum suis simillimis, nempe cruci, contempto mundo mundique tyrannide, assuetis, collocatus est. Quocirca (ut te nunc alloquar, ô altissime)

Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus, etenim non credentes inhabitare Dominum Deum.

Apertè hunc uersum de Christi resurrectione, seu post crucem exaltatione, donisque spiritus, adducit ad Ephesios scribēs Apostolus. Sed quod nos legimus etiam cum Hebræis, accepisti dona, Paulo est, dedisti dona, sensu nimirum potius adducto, quàm uerbis ipsis. Siquidem quod ex hominibus dona, hoc est, sanctas animas acciperet Deus, dona prius oportuit ut daret. quod quidem Paulus prudentissimè superioribus attexuit uerbis, asserens, quosdam apostolos à Deo datos, quosdam prophetas, alios Euangelistas, alios pastores & doctores, qui sanè omnes eorundem minimè donorum immemores, electos, per Euangeliumque acquisitos, uice munerum Deo offerrent: ille uerò tanquam suæ beneficentiæ fructum, proborum animas quasi donaria fumeret. Ad hæc Christus, ut asserit August. secundum quod unus cum patre est Deus, dedit dona hominibus: secundum autem quod caput est Ecclesiæ, accepit, sed in hominibus, sed in membris, sed in his qui spiritus donis indigebant. Neque perinde diuine incongruū est bonitati dicere Christum etiamnum largitiones ac dona à patre accipere, quando sui accipiunt quorum ipse caput est, ipsi uerò uiua illius membra: nam quicquid uel honorum à patre, aut ab homine, uel malorum quoque ab improbis suis irrogatur amicis, id sibi irrogatum putat. Verū quoniā dona istiusmodi spiritus adhuc in occultissimis diuinæ prouidentiae recondita erant thesauris, anteaque Christus eò, unde nunquam discesse-

A discesserat, remigraret (nondum enim erat spiritus datus, quia nōdum Christus erat glorificatus) necesse planē fuit, ut hinc ex hoc mundo, ut ipse aiebat, transferret ad patrem. Idcirco suos consolans discipulos, incredibilem in modum ob suū à mundo abitum afflictos, solitus erat dicere: Nisi ego abiero, paracletus non ueniet ad uos: si autē abiero, mittam eum ad uos. Profligato itaq; mundi principe, ô lumen meum ac uita, imisq; istis relictis tenebris, ascendisti in altum, accepisti dona in hominibus, qui sumus nos, quos tu tibi, ut tua in cœlis dona essent, in terris per tuum sanctum uerbum atq; Euangelium, è quo amor ac fides egerminarunt, preparasti. Nonne aureo tuo ore illo, quo condita omnia in lucem edita sunt, dixisti: Cum exaltatus fuero à terra, omnia (ea dona) traham ad me? Verū tu prius, in ipsaq; triumphī pompa ac gloria, captiuam duxisti captiuitatem, tua nimirum dona, nempe electos, per turpissimam Adæ præuaricationem, sub dæmonum cōcupiscentiarumq; imperio pressos: hinc, tanquam uictoriæ testes, tecum duxisti solutos, ac planē liberos: illinc uerò ponē aliam catenis onustam captiuitatem, hoc est, quicquid miserimum hoc Adæ genus captiuum fecerat, scilicet diabolus, peccatum, mortem, infernum, currum sequi triumphalem præcepisti. O lætum spectaculum. Vide quā manifestē donorum huiuscemodi munificentiam, belli item, uictoriæq; & triumphī imaginem describit Paulus: Donauit, inquit, nobis omnia delicta, delens quod aduersus nos erat chirographū decreti, quod erat contrariū nobis. Quod donarium unquam uisum est tam nobile & copiosum? Vis ne dirum cum tenebrarum principe audire congressum? Et ipsum, inquit, tulit de medio, affigens illum cruci. Difficile illud sanē fuit certamen, & cruentum, sed felix omnino subsequuta est uictoria, & triumphus. Et expolians, ait, principatus & potestates, traduxit confidenter palàm triumphās illos in semetipso. En igitur quomodo secum captiuam duxit captiuitatem Dei filius, ducitq; continuē. Quare non frustra à Paulo fuit dictū: Deus semper triumphum suum agit per nos in Christo Iesu. quid illud? Et captiuam, inquit, ducimus omnem cogitationē ad obediendum Christo. Ita nimirum nostra hac etiam tempestate triumphat Deus in Christo per Ecclesiæ ministros atque antistites, si boni sunt, haud secus, ne fortē triumphum illum esse Deo dignum opineris, cum quis sibi subditos adeò acerbè atterit, atq; iniurijs affligit, ut planē nullum suum esse dominium arbitretur, nisi imbelles opprimat, atque de illorum contumelijs triumphet. Vilissimus is est animus, ne illum interim impium appellem, atque à Deo alienum. Cæterum, Etenim nō credentes inhabitare dominum Deum, Hebræis est, Insuper etiam rebelles, seu defectores, ut inhabitet Iha Deus. Iha porrò dictionem, partem esse tetragrammaton, quam seruatorem interpretantur, in superioribus diximus. Vnde sic sensum reddit Paraphrastes: Quin & rebelles plurimos, & Dei penitus ignaros, in gratiam recepisti, ut uerè dici nunc possit, habitare inter homines te seruatorem Deum. Quare

Benedictus Dominus die quotidie: prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum.

Sunt uoces hæ lætitiæ, Christum ad cœlos usq; laudibus efferentium, qui per petuis tanquam epinicijs in ecclesia propter assiduas proborum uictorias exultantes, audiuntur. Idcirco additur, die quotidie: hoc est, de die in diem, ut ex græco transferri potest: seu ex hebræo simpliciter, quotidie, aut per singulos dies. Laudandus itaq; dominus Deus, qui cursum hunc uitæ nostræ, atq; iter, curru illo suo triumphali adeò, si quid scabritiei inerat, explanauit, ac tutum fecit, ut nihil in eo, quod prosperum idem nō sit ac fortunatū, remanserit. Ipse, ipse inquam saluationum omnium nostrarū autor est, & effector. Sunt qui uocem, quam nos ter transtulit interpres, salutarium, Hebræis Iesuoth esse asserant, qua totius Trinitatis opem mortalibus collatam signari opinantur: unde ex nostris sic quidam, Cum uideris Iesuoth, id est, salutare, in psalmis, assurge ad laudandum patrem & filium & spiritū sanctum, nostræ salutis autores, unum & idem, omnipotens, salutare. Cæterum in hebræo nulla de itineris prosperitate fit mentio: sed ea illis est littera, quæ solitos in Vate affectus, nempe concitos atque ardentis, ostendit.

C dit. Aggrauabit, uertit Fel. nos Deus salute nostra: hoc est, ut se ipse interpretatur, pro onere imponet nobis salutem. quod ex eodem alius fonte clarius reddidit: Gratia, inquit, domino Deo quotidie, qui nos salutaribus beneficijs obruit, unde Paraphrastes: Tam est in nos beneficus, ut onerare nos uideri merito possit. Diuinis, inquit, obruimur donis, oneramus, ad summumq; explemur. O certe rem multa animaduersione dignam: quare non immerito huc interiectum est Selah. Præterea non contentus Dauid, & semel, & iterum in uno eodemq; uersu nomen Dei amabile posuisse, etiam atq; etiam idem in sequenti, more suo, non absq; tamen diuinitatis, sanctæq; Trinitatis mysterio, inculcat:

Deus, inquit, noster, Deus saluos faciendi, & Domini Domini exitus mortis.

Deus saluos faciendi, ex græco simpliciter uerti poterat, Deus salutis: uel, in salutem, ex Hebræo: uel etiam, salutem, hoc est, ut interpretatur Paraphrastes, omnimodæ salutis autor. Alij etiam auxiliorum uertunt, quod uerissimū illud Dei in Osea appareat: Perditio tua, inquit, ex te Israël, ex me tantummodo auxilium tuum. Illud quoq; domini, domini, suo non uacat mysterio. Volunt enim primam dictionem, quæ puram Dei naturam ac substantiam præferat, nempe tetragrammaton, Hebræis esse: alteram uerò Adonai, quam diuus Hieronymus ex more Deum trāsferre solitus est: illam autem, Dominum. Quocirca is erit sensus, quod Deus ille, qui per se est, uiuitq; in seipso, atq; in se manens, & uitæ & mortis, tanquam omnium dominus, imperium possidet, quemadmodum mortalibus seruandis est autor, ita ut mors exeat, longeq; à suis propellatur, illius bonitatis proprium est. Ad Deum itaque salus, ad Deum uita, ad Deum tandem attinet mortem procul effugare, expelleretq; à suis, qui interdum in morte deserui uidentur: namq; eo aliquando artificio ad crucis gloriam sensim promoueri uult Deus suos. quam hinc mihi nescio quid subodorare uideor mysterij, felicissimæ uidelicet resurrectionis Christi, qui è mortis uinculis egressus, ad immortalem accitus fuit uitam, quod & nos cū ipso, abiectis prius mortalitatis exuuijs, dirutoq; molis huiusce corporeæ obice atq; impedimento, introducemur beati. Hinc igitur nostræ ad incorruptionem reuiuiscentiæ fit mentio, cuius autor, atq; ut inquit Paulus, primogenitus, fuit Christus: primogenitus, inquit, ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens.

Veruntamen Deus confringet capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantium in delictis suis.

Capita hinc uocat spiritus, peruersarum sectarum principes ac duces, quos una cum perseuerantibus in delictis suis contractum iri uaticinatur. Hebræi tamen caput uertunt singulari numero. Nam certè sublato è medio seditiosorum duce, seditio, ut in prælijs fit, actutum residet. Quid de illis opinandum, in quorum ore illud est frequens & tritū: Si uis regnare, diuide, hoc est, seditiones excita: haudquaquam Christianorū mos is est. Vide quid dicat: Etsi, inquit, Deus saluos faciendi, non interimendi Deus sit, ueruntamen iustus est. Eam ob rem caput illud superbum, ducemq; sceleratum inimicorum suorum, nempe factiosæ, ac tum in Deum, tum in homines iniuriosæ multitudinis altorem percutiet, perpetuoq; denudabit opprobrio, quemadmodum denudantur folijs arbores, aut riuu alueus, ut inquit Esaias, à fonte suo. Verticem capilli, more Hebræo pro capite posuit: hoc est, illius nudabit caput, prorsusq; quod uulgo notū fiat, glabrum reddet. Paraphrastes autem sic interpretatur uersum: Proculdubio, inquit, Deus uulnerabit caput inimicorum suorum, findet caput eius, qui perdurat in peccatis suis obstinatus. A capite igitur, à principe, ab ipso uulgi uertice ortum ferè habet quicquid delinquit multitudo. Sed

Dixit Dominus, ex Basan conuertam, conuertam in profundum maris.

Vide aptissimam similitudinem in diuino describendo, in sceleratum seditiosorum caput & ducem, iudicio, quem Og regi Basan, Pharaoniq; Aegypti, impijssimis nimirū regibus ac sæuis, comparat Vates. Dixit itaq; Dominus, sic decreuit.

A creuit. (Mos est prophetis, si quid seriò dicturi sunt, & quod summam indubitamq; exposcit fidem, huiusmodi locutionis genere præfari: Hæc dicit dominus.) Sic igitur ab æterno loquutus est Deus: sapientissimo, atq; eo quidem omnino modo, & robore, meos tutabor subditos, conuertamq; de graui impiorum iugo in libertatem, quo ex Basan olim occiso rege, deletòq; illius exercitu, populum eripui meum, illiq; inimicorum bona ac fortunas diripiendas tradidi: uel eo quo antea fluctibus obruto Pharaone, mare siccis peruadarunt pedibus. Is enim sensus, ne nouus coactusq; uideatur, è litera quæ est Hebræis, formari potest. Siquidem, de profundis, seu profundo maris, hi uertunt: non, in profundum, ut nostra habet editio. Proinde ex illis quidam sic transtulit: Restituam à Basan, restituam à profundo mari: hoc est, populum meum afflictum, atq; à tyrannis oppressum, è malorum immensitate atq; profundo, in liberiores uitæ statum restituam, deletis interim profligatisq; meæ religionis hostib. quos tam seuerè, ut meriti sunt, percutiam & uulnerabo,

Vt intingatur pes tuus in sanguine, lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.

Dira sanè, sed æqua nihilominus, ac digna sceleratis impiorum ausibus ultio. Adeò, inquit, inexorabiliter illos feriam, ut pes tuus conspergi illorum possit sanguine, linguaq; canum tuorum lambere illum, & si libuerit, bibere ualeat. Ab ipso, ad improborum altorem referunt: unde sic suis in annotationibus scribit Felix: Vt pes tuus, & lingua canum tuorum intingatur in sanguine, qui effluet ab inimicis, & ab ipso principe eorum. Nonnulli uerò ad Deum illud referri existimant, & dicunt: Ex inimicis ab ipso, Deo scilicet interemptis. Vide an horum omnium typus Achab ille impius, uenditusq;, ut faceret malum in conspectu domini, fuerit: cuius sanguinem, ut est in tertio Regum, cum in prælio occubuisset, linxerunt canes in Samaria. Verumenimvero tuæ partis homines, p̄i nimirum, ac religionis susq; deq; studiosi,

B *Viderunt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto.*

Melius uertisset interpres, si gressus, aut incessus, aut etiam, ut interpretatur Campensis, successus uertisset. sic ille: Viderunt p̄i hos successus (nempe ultionem sumptam ex hostibus, opemq; illatam oppressis, atq; omnia demum, quæ hæctenus in triumphali pompa pro diuino asseruit honore spiritus) & agnouerunt eos esse abs te. Successus, inquã, illos esse agnouerunt abs te, qui Deus meus es, & rex meus insigni sanctimonia præditus. En quanto hîc mentis ardore affectus fuit Vates, quanta uifidei, quanta amoris: quod sanè ex repetitis uocibus illis à corde mirũ in modum cœlesti exusto incendio manantibus copiosissimè demonstratur, Deus, Dei mei, regis mei, & qui est in sancto. Quid sibi hæc uolunt? Viderunt, inquit, felices animæ illius incessus, atq; inter illos, qui piè castèq; uiuunt, uestigia & successus: quia Deus meus est, mea uirtus, mea sapientia, meus amor, illeq;, cuius domicilium sanctimonia est ac puritas, tantum abest ut in sordido diuerfetur animo sanctus sanctorum. Idcirco

Præuenerunt principes coniuncti psallentibus in medio iuencularum tympanistiarum.

Pompa hîc gaudij spiritualis ecclesiæ narratur, cuius internæ lætitiæ signa illa sunt solennia, quæ in cantorum numero concinnè admodum perornato, distinctòq; uarijs cantibus atq; instrumentis musicis, palàm apparent: addo & templorum insignes uariatosq; apparatus, ac sonoros illos, atq; ad numerum dispositos, altisq; è turribus auditos ex ære strepitus & tinnitus, quibus nō parum exhilarari solet multitudo. Gestire tum gaudio uidentur omnia. Verum nihil propèmodum hæc ad diuinũ cultum, si, quamobrè ea à patribus instituta fuerint, ignoret uulgus. quanq; certè in ecclesiæ exordijs tum, cum pietatis summã in animo potissimũ sitam esse definirent homines, arderentq; omnia ullo absq; externo ad miniculo, istiusmodi templorũ ornat⁹ in usu nō fuisse suspicor. Patres tamē quæ admodum sanctissimi illi quidem fuere uiri, sic sanctissimè nostræ consulentes ignauia, hosce longo quali postliminio reuocarunt ritus, antiquissimos sanè il-

V u

los, quippe qui ante Christi accessum ad homines extiterint, quorumq; morem Vates hic breuiter ob oculos ponere studuit: usque adeo tamen, quod si quid in-
 tus mysterij delitesceret, à candidis discutere ingenijs, ac puris animis. Qui qui-
 dem mos is ferè fuit. Nam ornato templo, aut arcæ loco, cum gratias Deo ob in-
 signe aliquod beneficiũ agere instituissent, cantores in primis anteire iussi (post
 primarios tamen multitudinis uiros) suauissimo rem inceptabant concentu. hi
 postea qui musicis modularentur instrumentis. Sed his omnibus interiecti puel-
 larum chori, tympana, honestissimis corporis motionibus, grauiq; ad numerum
 passu, atq; inuicem gyro ac nexu, pulsabant. uulgus deinde. Vides ecclesiæ deco-
 rem: uides quò illæ spectarunt umbræ: uides diuinum in celebrandis Dei laudi-
 bus, & ordinem, & ritum: In re enim spiritus primi esse debent præfules & pasto-
 res, cæteri deinceps: alioqui quo exordio, aut quo unquam ordine aut modo, di-
 uinas illas celebrabit uulgus laudationes, quas tum ore, tum mysticis purarum
 mentium instrumentis, ac castimonix tympanis atq; organis celebrari oportet,
 nemine, ut sic dicam, anteambulone, qui & uita & doctrina, tanquam sanctitatis
 signifer, anteat: Obsecro, quid roboris imbecillium animis afferre potest præ-
 sul, aut nulla præditus sanctitate & doctrina, aut doctrina solummodo absq; spi-
 ritu: Docti sunt & dæmones, sed nulli tamen sunt usui pietati. Quid porro can-
 tores hic positi (in longum iam nimium procedere psalmum uideo) unà cum psal-
 lentiũ uirginũ choris præ se ferant, tu, cui integer est animus, nempe à mundi ua-
 nitate liber, tecũ discute. Mihi sat fuit rei summã, ut olim Mercuriales statux uias
 indicabant, præmonstrasse. Præcesserũt igitur principes, ut uertit Felix, postea
 psallentes, in medio uerò puellæ tympanizantes. Idcirco uos ea imbuti, qua an-
 tiqui erant, fide, atq; animi candore, ô patres, ô præfules, ô qui audacter ad ani-
 marũ rectionẽ, difficilem illam omnino, acceditis, unà cum grege à uobis in san-
 ctitate & iustitia instructo, nõ odijs, iniurijs, aut pessimo uitæ exẽplo dissipato,

D *In ecclesijs benedicite Deo domino de fontibus Israël.*

Quæ sint istiusmodi ecclesiæ, expressius ex hebræo referũt. In cœtibus, aiunt,
 laudate Deum. alioquin una est Ecclesia, una columba, una unico Dei filio spon-
 sa. Agite dum, inquit, diuinum, ubi quamplurimi ad id conueniunt, nomen cul-
 tumq; extollite: purum enim Euangelium, non fabulas, non errores, non uestra
 somnia edocete, clauisq; amoris, ac iustitię malleo uim fidei rudibus subditorum
 auribus infigite: & id in Ecclesijs, hoc est, in locis ubi habitat Christus, atque
 eius spiritus. Cæteri autem hominum conuentus, conuenticula magis impia di-
 ci debent, quàm plebs Dei, populuscq; acquisitionis, et gens sancta. Odiui, inquit
 Dominus, ecclesiam malignantiũ. Qui porro sint, qui ad ueram spectent Eccle-
 siam, in sequentibus aperit Vates, dicens: De fontibus Israël, nempe illorum qui
 è Dei populo originem traxerunt: nam pro origine fontem dixit, utpote qui sit
 omnium, cæterarumq; aquarum origo & principium. Vnde Felix uertit, de sca-
 turigine. quanquã fons ipse æternus, unde effluxit Ecclesię decor, ac uirtus fidei,
 Dei gratia est, ex qua illud suauissimũ, tanquam riuus, emanauit uaticiniũ: Hau-
 rietis aquas in gaudio de fontibus seruatoris. Quæ tamẽ gratia cum ab uno exeat
 principio, qui Deus est, ob uarios nihilominus effectus, multiplicescq; deriuatio-
 nes & scatebras, plurali usus est uoce. quare is erit sensus: In Ecclesijs, id est, in
 concilijs iustorum, & congregationibus, magna Dei opera, exquisitaq; in om-
 nes uoluntates eius, laudate: laudate, inquam, dominum, ô uos, qui è Dei popu-
 lo, tanquã è uite propagines, aut è plantario furculi, originem ducitis: ibi enim
 uiuæ aquæ sunt, ibi pax, ibi Deus,

*Ibi Benjamin adolescentulus in mentis excessu. Principes Iuda duces eorum, principes Zabu-
 lon, principes Nephtholim.*

Duo hic mihi magno uidetur agere artificio Propheta. Primum quidem ad hi-
 storiam tribuũ istiusmodi, quasi aliter agens, prudentissimè alludens, Christi, san-
 ctæq; eius Ecclesiæ mysterium detegit. Postea uerò, cuius uirtutis hi esse debeãt,
 qui

A qui alijs præesse efflagitât, obscuriori quadam uocum ratione indicat. Beniamin quidem tribus, minima omnium tribuum fuit, eo maxime tempore, quando ob stupratam Leuitæ cuiusdam uxorem à Gabaonitis, penè tota à cæteris tribubus deleta fuit. Proinde Beniamin paruulum, non adolescentulum, hinc legunt Hebræi. & quod noster uertit interpres, in mentis excessu, hi habent, dominatur illis. Vnde sic Felix: Ibi Beniamin paruulus dominatur illis. atque id dictum uolunt propterea, quod regno multis postea annis floruit. Quamobrem autem tribuum solummodo Beniamin, Iuda, Zabulon & Nephthalim, mentionem faciat Vates, id non absque mysterio factum putant. Siquidem est tribu Beniamin Paulum, qui de Deo quasi in mentis excessu atque ecstasi locuturus erat, originem ducturum præuiderat: est Iuda uero non solum Christum omnium seruatore, sed & eius consanguineos, ut fuit Iacobus iunior, Simeon, Iudas, & Ioannes. Zabulon autem ac Nephthalim erant in Galilæa, è qua non paruam discipulorum manum Christum uocasse legimus. quare in Actis, ut refert Lucas, ardentem ac uariam loquendi peritiam in illis admirantes Iudæi, dixerunt: Nonne omnes isti qui loquuntur, Galilæi sunt? Illud quoque ab angelis prolatum: Viri Galilæi, quid admiramini, aspicientes in cælum? Quod porro Petrus, Andreas & Philippus Galilæi fuerint, ex Bethsaida, suo in Euangelio testatur Ioannes. Vide igitur, quam callidè sciteque principes illos Ecclesiæ, de quibus alio in psalmo sic asserit, Constitues eos principes super omnem terram, in medium adduxit Vates: nempe illorum adumbrans effigiem, qui nunc sacris prælati locis, eo supra modum lætantur titulo. Beniamin filium dextræ, interpretatur Philo, Iuda confessionem, Zabulon habitaculum fortitudinis, Nephthalim dilatationem: hæ sunt nimirum partes, quas ad animarum antistitem spectare credimus: his sanè demptis, non uideo cur Dei ouilis appellari quis pastor debeat. Ut sit igitur in primis illius dextræ filius præsul necesse est, de qua sic Salomon: Partes dextræ nouit dominus, uel eius quoque, qua se ample

Bxandam à sponso prædicat sponsa: Dextera, inquit, illius amplexabitur me. qui enim istiusmodi obstrictus est nodo & complexu, totus in Deum per amorem translatus est, hincque illa emanat intrepida, quæ fit ad salutem, confessio: quæ ut eo, quo modo fieri debet, efficiatur, bene forti animo, non meticuloso aut dubio est opus: ut ferè absque Zabulon sua in confessione mutire Iuda uideatur. Tribus his itaque perfectissimis perornatus gradibus antistes, arctissimisque mundi exutus impedimentis, nempe auaritiæ, libidinis, odiorum, superuacanearumque curarum, ambitionis, atque malarum rerum omnium altricis ignorantia, in campo dilatatur fidei, quæ est in Christo Iesu, in quo thesauri omnes insunt sapientia, ac sanctitatis: hisce enim merito committitur à Deo doctrina spiritus, atque animarum curatio. Vnde additum est,

Manda Deus uirtuti tuæ, confirma hoc deus quod operatus es in nobis.

Hic mihi intuere, quam egregio cœlitis dignentur cognomine ueri Ecclesiæ patres: hos Dei uirtutem esse, per quos æternus pater sua impartitur dona hominibus; asserit spiritus. Manda, inquit, synceris illis pastoribus, qui dextræ tuæ, per quam uirtutes operari consuefcis, sunt filij, ut tuum alant gregem, ut pascant, ut dirigant, ut ad aquas refectiois minent. Etenim tua suffulti manu, instinctique spiritus suauitate, quomodo sua illa abutentur autoritate, ut nonnullos, etiam ex his qui mundo mortui uideri uolunt, abuti cernimus? Quam ualde execrandus est pastor, qui in moderando Christi grege, pro uirga, duro utitur fuste, aut gladio: pro amore, odio: pro beneficijs, sua tantummodo querens commoda, maleficijs. Verum tu domine, quod hucusque in tuorum operatus es gratiam & salutem, nostris haudquaquam offensus delictis, confirma, stabilique fac ratum esse decreto tuo, ut præponantur ouili, qui ueri sint pastores & patres, non mercenarij, non lupi, non tyranni: hoc sanè exorato, tranquilla omnia, quæ nunc commota uidentur & confusa, succedent: tunc pax, quæ nulla nunc est: tunc charitas, quæ penitus refrixit: tunc pietas, quæ ferè ignoratur: tunc suis decoloratæ restituet sponsæ uigor, ac natius color, & gratia. Tunc, inquam,

Vu 2

C *A templo tuo in Hierusalem, tibi offerent reges munera.*

Totam hinc penè ueram describi ecclesiæ effigiem & pulchritudinem uideo, quæ in eo maximè posita est, ut uerum Dei sit templum ac domiciliū: à quo illud in primis requiri oportet, ut totum, quantum est, uisionem referat pacis (hæc est Hierusalem) ac radijs à iustitiæ sole, qui Christus est, emicantibus resplendeat. A pacato itaq; ecclesiæ statu & splendido, pacati illi reges, quos supra Dei uirtutem appellari diximus, suis cum muneribus, quæ sunt piorum animæ, uirtutum odoramentis insignes, prodire solent. O felicem animarum statum, si illis hi contingant patres, qui & uita & doctrina eam præ se ferant sanctitatem, ut dii meritò in terris haberi possint, non homines, infinitis animi ægritudinibus ultro obnoxij. Interim uerò tu ô Deus,

Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in uaccis populorum, ut excludant eos, qui probati sunt argento.

Volunt interpretes Latini, malos principes & antistites hinc feras arundinis appellari, nempe crudeles & diros, qui in umbra calami, ut inquit Iob, in locis humentibus dormientes, ad omnem uentum doctrinæ mouentur, uertunturq; eam in partem, ad quam maiori impelluntur animi permotione. quos & cœtum taurorum in uaccas populorum, hoc est, in subditos debacchantiū, ut eos tandem à probitatis instituto & proposito, licet Dei uerbo, tanquam igne argentum, probatos excoctosq; deturbent, uocare libuit: quos omnes à seuerissimo Dei ore in crepandos uaticinatur Vates. Verùm litera hebræa alium signare sensum uidetur. Sic ferè illi: Dum increpas turbam lanceatam, cœtum ualidorum inter uitulos populorum, efficis ut deiecti uectigalesq; facti, argenti tributa pensitent. Ex quo in primis illud uidere est, neq; feras arundinis, neq; uaccas in Hebræo legi: alio item sensu argenti dictionem poni, quàm nostri reddunt expositores. quare sic Paraphrastes: Vasta multitudinem lancea armatam, & turbam eorū, qui robustiores habentur inter potentium filios, qui & uitulorum more lasciuunt, donec facti supplices, tributa tibi penderè cupiant. Quid tanta?

Disipa gētes quæ bella uolūt, ueniet legati ex Aegypto, Aethiopia præueniet manus eius Deo.

Iam longis ueluti periodis expleto cursu, laudes diuinas in psalmi calce, tanquam excurso stadio, mirisq; interiectis de gentium ad fidem cōcursu uaticinijs, strictim accumulat Vates. Legati, principes uertunt Hebræi, seu præstantiores, seu, ut uult Campensis, optimates. Verùm nulla ex his uocibus ambiguitas. Clamat dominus in Esaia: In die illa erit altare domini in medio terræ Aegypti, & titulus domini iuxta terminū eius: & erit in signum, & in testimoniū domino exercituum in terra Aegypti. Clamabunt enim ad dominum à facie tribulantis, & mittet eis seruatorem. Vides Aegypti accessum ad fidem, de quo tanta cum lætitiâ prædicat Vates: Huic porrò regioni contermina est Aethiopia, quondam propter religionis cultum, addo & circuncisionis obseruantiam, nostris ab autoribus celebrata: cuiusq; regnum Candax mulier tum uiribus tum diuitijs potentissima, ea maximè tenuit tempestate, qua primis florentibus ecclesiæ exordijs, eunuchum Hierosolymas cum muneribus delegauit: quod sanè fidei signum in regina illa iam antea à nonnullis ex diuinorum oraculorum interpretibus prædictum fuit, sed illud in primis Sophoniæ: Ultra flumina Aethiopiæ, inde supplices mei filij disperforum meorum deferent munus mihi. Cæterum celebris admodum in Alexandria Aegypti uiguit olim Christianorum schola, ut refert Philo. Quòd uerò postea tam uastæ atq; eximiæ regiones à fide descuerint, occultior res est, quàm ut ab humano cōprehendi possit ingenio. Quid si nos eadem rebellionis pœna, ob nostram in Deum ingritudinē, aliquando, ascitis in ecclesiam aut Parthis, aut Sarmatis, mulctari contingat? Cùm enim uideo totum penè orbem à uera defecisse religione, cur nostræ non timeam ignauitiam, ne dicam perfidiam, & impietati? Porrò ne multum in excutiendo ab illis uocibus sensu, Aethiopia præueniet, manus eius Deo, laboremus, expressius reddunt Hebræi, Aethiopia

A Aethiopia curret manibus suis, hoc est, manibus onustis donis ad Deum: uel, ut reddit Paraphrastes, Aethiopia festinabit porrigere manus suas Deo. Causam subinde addidit: Et foedus inire cupient cū Deo. Idcirco igitur cū nulla sit tam à nostro secreta orbe regio, quæ diuino non sit illustrata lumine,

Omnia regna cantate Deo, psallite domino.

(Hic Selah interponitur, quò de Gentium hinc fide uaticiniū fieri aduertamus)

Psallite Deo, qui ascendit super caelum caeli, ad Orientem.

Inidenti cœlis cœlorum, uertunt Hebræi, ab initio, seu, ab æterno: seu etiam, ne nouum nos fingere Deum in simulemur, à tempore quo conditi sunt. Atqui hinc Dei cū potentiam, tum deitatem, numenq; uerendum & æternum, uidere licet, qui cœlis, tanquam equo aut curru insidens, illos æterna moderatur prouidentia. Verū alios hinc mihi contemplari cœlos fas sit, quibus suauissimus insidet sessor Christus: hæ sunt enim castæ, puræ, riteq; in fide Christi eruditæ cogitationes, nempe illorum, qui non iam sibi uiuentes, sed ei in quem per amorem transfusi sunt, ad mundi plausum minimè pertinent, sed suam conuersationē in cœlis esse multis indicat argumentis: imò ipsi animati cœli sunt, in quorum mentibus diuinus amor suum uoluit esse diuersoriū. Ita profectò sanctissimi fuere Apostoli: ante illos Prophetæ: sunt & nostra quoq; (opinor) ætate, sed rari, sed incogniti, sed suo contenti habitatore occulti, uolentes interim animo, dieq; noctuq; quietissimo pergustantes raptu atq; ecclasi sui amati triumphum, in quo onustus trophæis ascendit super caelum caeli, ad Orientem, Deus ad Deum, à quo rerū origines, ac naturæ suam sortitæ sunt uim, ac formam. En cœlorum animatorū delicia, en diuitiæ, en uoluptates, en uita animæ, in quibus uertuntur polis cœli isti Deo gratissimi. O nostram certè detestabilem uitæ rationē. In quibus, obsecro, curis, tam breuem consumimus dierum cursum? Non ab re est quidem, quod hinc **B** Vates tam anxio inculcat affectu: Cantate Deo, psallite domino, psallite Deo. Nonne id tibi uidetur uelle dicere: Deus te totum requirit, atq; omni tempore, ô homo? Verum res hæc dura admodū, ac planè impossibilis semper uisa est animis nondum ab amore mundi semotis. Quocirca ne unde excelsa istiusmodi animæ perfectio oriatur, ab Oriente scilicet illo, de quo sic præcursoris pater: Visita uit nos Oriens ex alto: nos lateat omnino, additum est,

Ecce dabit uoci suæ uocem uirtutis, date gloriam Deo.

Videre hinc licet à quo emergat fonte uis animi, ac desiderium celebrandi Dei nomen: quæ sanè res cū duabus constet partibus, altera quidem in interiori anime affectu atq; amore posita est, altera uerò in promulgando, uoce oris externa, nec minus uita ac moribus, Dei uerbo. Vtraq; tamen inefficax sit oportet, nisi alterius generis uox, uocum omnium concelebrantiū Dei honorē, moueat, accendatq; gratiam, & sonum. Ea quippe est, de qua alio in psalmo sic differit Vates: Vox domini in uirtute, uox dicentis, ut uaticinatur Esaias, clama. Muta igitur nostra omnia sunt desideria, quamuis uocalissima appareant: muta suspiria, mutæ uoces, quæ ab æterna Dei uoce, à qua uirtus omnibus suppeditatur rebus, non inflammantur, ab eaq; uim sumunt & efficaciam. In uirtute quidem positum est regnum Dei, non in sermone atq; eloquentia: unde nō absq; altissimo rerum mysterio prædicaturis Christi discipulis apparuerūt, ut inquit Lucas, dispartitæ linguæ tanq; ignis. Cuius porro generis ille extiterit ignis, mox explicat. Et repleti sunt, inquit, omnes spiritu sancto. Frustra itaq; ad populos nunciū delegant euan gelici, nisi illorum uerba eo incendantur igne, qui audientiū corda moueat, concutiat, accendat, perterrefaciat, comburat tandem. Vis ne tuos inflammare auditores, ô doctor, ô antistes, ô diuini uerbi prædicator, ô qui bellè tuos tibi uideris proferre animi conceptus? Inflanmeris tu prius, atq; ita & tu, & qui te audiunt, uno accensi spiritu, date gloriam Deo, non uestræ eloquentiæ, aut præparationi. Quòd si etiam nū à nōnullis, quo uitæ genere & ratione id assequi possint, igno rari contingat, illud, ne nimius sim, tantūmodo dicam: nullam tam arduam rem

c esse & difficilem, quin uitæ puritate, atq; in Deum fide, assiduè adiuta precibus, exoretur. Cæterùm quam hîc gloriam intelligi uelit spiritus, Hebræus explicat: Tribuite, inquit, fortitudinem Deo, id est, uirtutem rerum atq; efficaciam, illi assigmate, non uobis, non uestro ingenio, non sanctitati. Siquidem

Super Israël magnificentia eius, & Veritas eius usq; ad nubes.

Quàm demum excelsus sit Deus, quàm magnificus, quàmue suis in pollicitationibus constans, id mirabili in his relucet gratia, quæ in populi sui salutem, qui uerus est Israël, operatus est, operaturq; assiduè. Splendor itaq; Dei, maiestas, gloria, uirtus, potentia, non tantùm usq; ad nubes istas uisibiles, cœlosq; ipsos ordinatissima pulcherrimaq; factos ratione & decore, pertingere uisa est, uerum etiam ad aliud quoq; nubium genus pertinere credimus, de quibus illa est Dei iussio in Esaia: Mandabo nubibus meis, ut pluant super eam imbrem. quam rem in sequentibus aperit spiritus, cùm inquit:

Mirabilis Deus in sanctis suis.

Ecce de quibus loquebatur nubibus asseueratio, de sanctis scilicet animis, uerèq; in Christo degentibus, & qui cùm se aliquid esse nō ignorent, attamē id totū Deo, eiusq; uirtuti ferre acceptū minimè dubitant. Eam ob rem à Vate infertur:

Deus Israël, ipse, non homo, non uis humana, non angelus demum, quantumuis supremus, atq; diuinæ proximus uisioni,

Dabit uirtutem & fortitudinem plebi suæ.

Quæ est Ecclesia in Christo, nempe fidelium unio, & cōmunicatio, qui ob innumera accepta à Deo beneficia, non cessant clamare quotidie, dicentes:

Benedictus Deus. Amen.

PSAL. LXIX. Danti æternitatem. Super lilia David.

D *Aluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ usq; ad animam meam.*
Lilia, in titulo, ne in superfluis desudemus, uult Fel. instrumentū fuisse musicum, quo psalmus iste mirè diuinus decantari cōsueuerat. tamen de lilijs & nos quoq; aliàs diximus. Ad psalmum igitur declarandū nostra omnis uis ingenij, ac si quid est spiritus, sese accōmodet. Sublimia ualde in hoc insunt sensa, utpote de Christo Dei unigenito copiosissimè differente. Quocirca illud in primis à candido impetrare lectore mirum in modum efflagito, ne meo hoc in labore dictionem quærat, ut ferè nūc fit, supra modum elegantem: sed id magis, an sensus illi, quos è psalmis exprimere cogito, ac naturali quodammodo stylo mandare literis elaboro, hi sint, per quos diuinum queat laudari nomen. Nihil sanè aliud in hoc meo feriatu ago ocio, quàm ut Deum tum animo, tum calamo sanctissimum illius nomen extollere gestiente, placem, beneuolumq; mihi reddam: hoc enim impetrato, rumpatur utuis mundus, atq; in me irrugiat, beatus sum. Quòd hic psalmus de corporea Christi præsentia, ærumnis, crucèq; & post crucem gloria, ex uersibus & ab ipso, & à suæ legis interpretibus citatis, uaticinium fuerit, manifestior res est, quàm ut multis probetur. Ipsum igitur in afflictionum aquis pro me periclitantem, meumq; ferentem onus, ac penè detrectantem, non absq; lachrymis audire mihi uideor. Heu, unde hæc tam anxia pro te, ô homo, tui seruatoris & cura, & sollicitudo? Meq; enim miserie hæc partes sunt, non tuæ, ô uita omniū, ô salus, ô quies æterna. Proinde sicut tam uastum ærumnarum pondus, quod tu ultro pro me subiisti, meum est, ita meus mœror, meus luctus, meus clamor, metusq; meus esse debet, qui peccaui, nō tuus, ô omnium innocentissime. Clamas tamen, ac tanq; unus ex nobis in altissimum calamitatū è sublimi iustitiæ ripa deuolutis stagnum ac gurgitem, ingeminas: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ usq; ad animam meam.

Infixus sum in limo profundi, & non est substantia: ueni in altitudinem maris, & tempestas demersit me.

Hic calamitatū humani generis cumulum atq; acerbiter considerare non pigeat. Siquidem in illis exprimendis, non contentus Dei filius dixisse, se aquis (aquæ

A (aque enim in scripturis nonnunquam aduersitates sunt) obrutum: adijcit, profundum limum & tenacem, & illum quidem in profunda maris altitudine, ac procellosa. Irreuocabilis is plane lapsus uidetur, cum quis in eam corruit, uadum quaerens, amnis profunditate, quae tam limosa sit, ut nullus illi firmandi pedes, stabilis extet locus, quod enim noster uertit interpret, Non est substantia, sic uerti potest, Non est super quod stetur. Vnde ex hebraeo ita ferè: Hæreo in profundo luto, ubi solum nullum est. Paraphraustes uerò: Demersus sum in lutum, quod fundo penitus caret. Quantū uis enim sedati sint amnes & tranquilli, nisi solidus sit fundus ac stabilis, uadari tutò nequeunt. Cæterum idem præ se ferunt uerba illa: In trauerunt aquæ usq; ad animam meam, quod, ad os usq; peruenerunt: quibus ad interanea, ubi sedes est uitæ, illabentibus, suffocari hominem oportet. Vide igitur in quantam perditionis altitudinem coniectus erat homo, antequam Deus homo fieret, qui suam, quid suam aio? qui meam potius detegens miseriam, atq; animi anxietudinem, clamat iterum:

Laboravi clamans, rauca facta sunt fauces mea, defecerunt oculi mei dum spero in Deum meum.

B Sanè quàm magni id est periculi indicium, cum quis eousque uociferando, opemq; implorando defatigetur, ut prorsus irrauciat & deficiat: quod sibi hinc contigisse asserit Christus. Idcirco alio in psalmo sic suum exponit mœrorè: Lingua mea adhæsit faucibus meis. Ita sanè animam, quæ suam non ignorat periculum, agere necesse est: tota enim cum uita hæc sit torrens quidam rapidissimus, limosus, passimq; periculorum plenus, ac mirè profundus, quis se tutum arbitrat: quis non exanguis tam certum aggredi audet interitum? Quis cum uadandum sit flumen uoraginosum, turbidum, incertum, limumq; simul cum saxis atq; e ripa euulsis arboribus conuoluens, non horrebit? Mirum si tum iocis ac uoluptatibus indulgendum esse censeas. Quid illud: ò nostram omnino execrandam stupiditatem: cernimus enim Dei filium pro nobis in uastissimo perturbationum periculorumq; fluitare pelago, atq; opem uel usq; ad raucedinem efflagitare, & nos e littore uitam nostram sic in alto iactari, penèq; obrui, siccis intuemur oculis. Vide quid pro te, ò homo, perinde atq; pro se, dicat tui amantissimus Christus: Defatigatus sum, inquit, clamando (sic reddit Campensis) exaruit guttur meum. Destituerunt me oculi mei, dum expecto aduentum illius Dei, cuius auxilium expertus sum toties. Sub hæc

Multiplicati sunt super capillos capitis mei qui oderunt me gratis: confortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei iniuste: quæ non rapui, tunc exoluebam.

Hucusq; Hebræis integer est uersus. En limosum uitæ huius miseræ profluium: en instabiles undarum fluxiones, in quibus integerrimi interdum uiri periculosissime fluctuant, metuq; exanimant: nempe confusa perfidiosorum hominum multitudo, ac fluxa fides. Quàm uerò copiosi hi sint, è proposita à Vate similitudine cõiectari potest. Multiplicati sunt, inquit, super capillos capitis mei: hoc est, multi usque adeo sunt improbi, ut crines mei omnes capitis superent. Solemus enim cum ingentem & planè indiffinitum significare uolumus numerum, crinium aut arenarum uti similitudine. Verum tam delicata est hodie nostræ ætatis conditio, fictaq; probitatis persuasio, ut propè modum insaniant ira nonnulli, si quis ingentem esse simulatorum numerum queratur: malunt quippe suam tegi silentio turpitudinem, quàm deprehensi, uel unica tantum uocula reprehendi. Vt cunq; indignentur, me minimè falli posse arbitror, si omissio hominum metu, qui antiquus meus est mos, cum Dei filio expostulem, ita in immensum creuisse illorum, qui Christum gratis affligunt, copiam, ut omnè prorsus excedant numerum. Confortati sunt, Hebræi habent, corroborati sunt, seu inualuerunt. Vnde Paraphraustes: Totis, inquit, uiribus conantè subuertere me. Cuiusmodi uerò illorum fuerit uis & conatus, in sequentibus aperit Vates, inquiens: Quæ non rapui, tunc exoluebam: hoc est, de illis dare poenas cogor, quæ nunq; admisi. æquè enim nonnulla restituere remunerareq; me impellunt, ac si, quæ illorum sunt, rapuissem. Id sanè tum uatem aliud præuidisse

C censeo, cum Deum iniquitates omnes nostras in Christo posuisse asseruit. Quid unquam peccauit Christus? quid deliquit, ut tam dire omnium subire criminum mulctam coactus fuerit? Atqui uersus huius particulam tanquam de se scriptam, ut totus planè est psalmus, benignissimus citat in Ioanne Dominus: Ut impleatur, inquit, scriptura: Odio habuerunt me gratis, id est, absque causa. Ita profectò fuere proceres illi synagogæ religiosissimi in Christum, cui pro beneficijs, & his quidem admirandis & multis, calumnias, cruciatus, & mortem tandem rependerunt: præludia nimirum, & prædictiones futuræ illius Ecclesiæ, quæ puritatis nutritrix est atque innocentia, in quam de more sæuire soliti sunt improbitatis alumni, nempe oblocutores, dolosi, duplices, impurique quadruplatores, & infames hæretici, quos omnes suos uocat hostes Christus in hoc psalmo. Veruntamen,

Deus tu scis insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscondita.

Mos est enim illi, qui falso accusatus quæcumque obijciunt delatores diluere nititur, ut suæ multifariam adductis innocentia indicijs & testibus, tandem ab humano inauditus iudice sese ad Deum conuertat, clametque: O Deus, simulatque nostrates corrupti sunt iudices, ad te, quem nihil, quamlibet obstrusum & secretum, latere potest, cuique mea omnis stoliditas animi, atque peccata, quæ hi mea esse uolunt, idque iurant & obtestantur, notissima sunt, confugere decreui. Similem ferè morem seruasse hinc Christum uideo: etenim inauditus, eiectus, irrisus, consputus, in manusque carnificum tanquam perditissimus latro à timido illo traditus iudice (cum ultro errat iudex, occidit Christum: de quo illud miserandum narratur spectaculum, in quo Barrabam homicida & seditioso è carcere soluto, innocentissimum agnum Iudæorum tradidit uoluntati a libidini, crudeli nimirum & sanguinaria, ut crucifigeretur) quò se uerteret? cui stultitiam? cui delicta illa horrenda, quorum tanquam repetundarum reus accusabatur, quæ tamen sua esse uoluit, cum nostra essent, expurganda committeret, nisi patri? qui totam filij gloriam in terris è cruce pendere maluit, atque iniurijs, quam è uulgi plausu, falsoque principum favore ac gratia. O doctrinam certè nostris erratis necessariam. Cæterum secretissimum hinc mihi detegi mysterium fateor: iam tum enim quidem primum à Vate præuisum fuit, Christi crucem scandalum fore Iudæis, gentibus uerò stultitiam, sed utrisque salutem & uitam. Nam certè quidem, quod stultum est Deo, fortius est hominibus. Idcirco hinc Christus absolutissimam suam in Deo sapientiam, insipientiam appellat: mortalium uerò crimina & peccata, sua: quippe qui omnium reus factus ac præ, omnium languores in ligno, unde morbus omnis animarum ortum habuit, perferre uoluerit: ut eundem planè fuisse & medicum & ægrotum non ambigeremus. Sed uide aliud clementia genus:

Non erubescant, inquit, in me, qui expectant te domine, domine virtutum: non confundantur super me qui querunt te, Deus Israel.

Non tanto quidem afficitur mœrore uir sanctus, ob persecutiones quas ab improbis patitur, neque tanta tenetur cura propter insidias calumniasque sibi paratas, quanto flagrat studio, ne in fide simpliciores à secundis improborum successibus deterreant. Solent enim infirmiusculi, probi tamen uiri, si quem uiderint ex sanctioribus acerbè nimium uexari, atque subinde à quibusuis suppeditari, nec inueniri cui curæ sit innoxiorum defensio, nutare in fide, atque eò interdum adduci, ut cum sanctis consuetudinē habuisse propemodum erubescant. Vide quam consternato animo ac dissipato, ob Christi necē, duo illi discipuli ab Hierosolymis Emaus cogitabant: Sperabamus, inquiunt, quia ipse esset redempturus Israel. En quomodo à spe firma salutis, propter persecutiones ac crucem magistri, excellentissimi descuerint uiri. Quid infirmiores tum egisse arbitramur? Ne id igitur contingat, orat Vates, orat Christus, orat Ecclesia, orat nondum secretum à paleis granum, clamatque: Ne, quæso, mi Domine, Domine, inquam, qui cunctis & terrenis & coelestibus imperas agminibus, meum propter infortunium pudefiant hi, qui te firma præstolantur fide: non confusione, aut animi desperatione, ob meas, quas ab

A ab improbis tolero, persecutiones, afficiantur: idcircoq; à proborum consuetudine abstineant, quotquot tuam ambiunt amicitiam, ô Deus Israël, illius scilicet hominum multitudinis & dux & custos, qui spreto mundo, à te, ne in istiusmodi rerum ambagibus ac mæandris miserè oberrent, diriguntur.

Quoniam propter te sustinui opprobrium, cooperuit confusio faciem meam.

Ecce cur patitur Christus, tum causa, tum ratio: nempe iustitia, ac Deus. En summa felicitatis anime, en arrha salutis, en prisca fœderis cum Deo sanctio, pro Deo utiq; proq; eius tutanda religione, sceleratorum iniurijs expositam esse innocentiam. Ad eò, inquit, impiorum calumnijs & irrisionibus obnoxius fui propter te, hoc est, tua causa & iussione, ut uix ui faciem attollere potuerim. Quid? ad tantam enim peruentum est miseriam, quòd etiam

Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ.

A fratribus, inquit, meis, & his quidem uterinis, eodemq; lacte mecum enutritis, alienus spuriusq; reputatus sum, non minusq; ab illis malè habitus, quam malè habeor ab ipsis meis hostibus & aduersarijs. Heu falsam fratrum fidem, heu ferros mores. Me, inquam, innumeris afficiunt iniurijs meæ matris filij,

Quoniam zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.

B Apertior adhuc infertur causa, quam obrem persecuti sint Christum Iudæi: ob zelum nimirum Dei honoris, qui in ea maximè deprehenditur domo, quam, quoniam diuinæ consecrata est semel religioni, negotiationibus amplius, aut turpi quæstui seruire minimè fas est. Proinde iustissima fuit Seruatoris excãdescencia, quando perspecta templi ob nundinas corruptela, factiq; de fomiculis flagello, omnes eiecit, oves quoq; & boues ui exclusit, subuertitq; nummulariorum as ac menfas, dicens: Auferte ista hinc, ô perfidi mentitq; sacerdotes & Scribæ, iam pridem uestram ob ambitionem & auaritiam cœlo infensi, et nolite facere domum patris mei, domum negotiationis. Abite, inquam, è domo Dei, qui Deum mille interuersis dolosisq; & fraudulentis inhonoratis contractibus & uersuris, auarissimi decoctores: in domo quippe Dei diuina tractari debent, non prophana, non turpia, non ita auara & inæqualia, ut qui præsumunt, in delitijs uiuant, qui uero subsunt, inedia contabescant, & pereant. Zelus in hoc loco sancta est æmulatio, flagransq; spiritus permotio, qua quis ob diuinum neglectum honorem ualde excandescit: quam commotionem in Christo tum fuisse senserunt apostoli, cum uisa institorum pecorūq; è templo eiectione, recordati sunt, ut inquit Ioannes, quia scriptum erat: Zelus domus tuæ comedit me, hoc est, me absorbuit, seu, ut quidam ex Hebræo uertit, torquebat me. quocirca causam tam iustæ cõmotionis subiungit illicò, dicens: Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. cuius sensum sic exprimit Paraphrastes: Quia summo studio conatus sum tueri maiestatem tuam, idcirco probra, quibus probrose affecerunt te, tam me habent malè, quam si ipse ego probris illis affectus essem. Vides ardentem Christi erga diuinum honorem animum & uides flagrantem illius affectum, ô tu, cui nihil in terris tam charum est, qm proprium cõmodum & celebritas: uides qua de causa fleuit innocens: conquestus est clementissimus: nempe propter mortaliū impietatem, procliuitatemq; in Dei iniurias, ob quas diluendas nihil non contumeliarum à suis perpeffus est impatibilis & immortalis. Quantum hinc nobis flendum esset, qui tam longè ab istiusmodi humanitatis officio extorres sumus. Debemus certè, ut inquit Paulus, imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere, quemadmodum Christus sibi non placuit, sed sicut scriptum est, Improbria improbrantium tibi, ceciderunt super me. Exemplum sanè id est mirabile in oculis tum nostris, tum illorum, qui libenter præsumunt cæteris. Etenim subditorum peccata, aut paterno corrigenda sunt affectu, aut tegenda omnino: atq; id omne summo cum præsulū mœrore & luctu: non crudeli exasperanda traducendaq; imperio, ac cum impudètia, gaudio & tripudio, ut à nonnullis fieri nonnunquam cernimus, quibus maxima ingenij esse solet acrimonia tum in spar

C gendis disseminandisq; in uulgus subditorum erratis, tum in confingendis no-
uis, quæ propria dæmonum ars est, atq; acuitas: Haud ita quidem agebat Chri-
stus, quod si non credis, quid in sequentibus asserat, animaduerte.

*Et operui in ieiunio animam meam, & factū est in opprobriū mihi. Et posui Vestimentū meū
cilicium, & factus sum illis in parabolam. Aduersum me loquebantur qui sedebant in porta, &
in me psallebant qui bibebant vinum.*

Volens amantissimus nostrī Iesus, suum erga peccantes ostendere mœrorem,
his utitur uocibus, quæ ingentem inter homines præ se ferre animi dolorem con-
suescūt, nempe, luctus, ieiunij, sacci, opprobrij. Quid homine sic affecto tristius
quid lugubrius? Illud notandum, in principio literę uocem Fletus, Hebræis esse,
quare sic Fel. Et fleui dum esset in ieiunio anima mea. Campensis ferè idem: Si
quando, inquit, fletu & ieiunio affligebam me, ipsi probro uerterunt id mihi. Cæ-
terum per cilicium, saccum, culeum, cinerem etiam, & ieiunium, in scripturis lu-
ctuosum hominis statum intelligi uolunt doctiores: symbola quippe sunt hæ uo-
ces pœnitentiæ. unde illud quoq; alio tropo in Iob legitur: Saccum, inquit, accin-
xi super cutem meam, & infixi in puluere cornu meum. Quocirca alio in psalmo
suum exprimens dolorem Christus propter hominū scelera, ita ait: Contristatus
sum in exercitatione mea. O felicem luctum & mœrorem, cum pastor pro erran-
te atq; infirma luget ouicula, non triumphat super contritionē gregis. Luxerunt,
inquit quidam, sacerdotes, ministri domini, dicentes: Parce domine, parce popu-
lo tuo. Iam illud considerandum, quomodo inter mœroris indicia, quo afficiun-
tur hi qui in luctu sunt, derisiones, atq; opprobria, quę in pios à petulanti iaciun-
tur uulgo, præcipua esse uidentur: sed illa omnium maxima, si à primatibus & pa-
storibus, unde dolor atq; commiseratio expectari debet, proueniunt. Ideo non
immeritò hic queritur Christus, suum luctum pro peccatoribus assumptū, suum
cilicium, sua ieiunia, suum mœrorem, uerti sibi uulgo in derisionem ac fabulam:
D atq; illis, qui in portis urbium aut templorū, ubi optimates confident, resq; dif-
finiunt, ubiq; frequentia hominum conuenticula fieri consuescunt, ut plurimum
diuersantur, addo & cōuiuantibus atq; ebrijs, cantilenas uersusq; mordaces com-
ponendi occasionem præstitisse. Sed ne potum hīc omnem uini moderatē sum-
ptum reprehendi existimes, clarius à Paraphraste res sic tota exprimitur: Pessi-
mè loquebantur de me, sedentes in porta, primores ciuitatis: carmina compo-
nebant de me, qui potabant uinum in tabernis. quo heluones comedonesq; tur-
pissimæ uitæ homines intelligere spiritum non dubitemus. Verum tu uide, quò
nostrę dirigendę sint curę & studia, cum ab istiusmodi probitatis lue & pernicię,
maledictis impetimur, uel eò maximè, si cū illa hi, qui in portis & exedris sedent,
conspirare uident: uide, inquam, quid de se perfectissimæ iustitiæ asserat artifex:

*Ego uerò, inquit, orationem meam ad te domine, tempus beneplaciti Deus: in multitudine mi-
sericordiæ tuæ exaudi me, in ueritate salutis tuæ.*

Sic perpetuant hunc uersum Hebræi. Eclipsis plena hæc est reticentiæ, qua
maximo in dolore uti consuescimus: ex frequentibus enim suspirijs, udisq; sin-
gultibus, uocis organum interceptū abrumpitur, concisq; ea quæ dicenda sunt,
profert. quare is esse sensus uidetur: Dum me irriderent impij, & tam pium meū
ludibrio haberent fletum, ego interim orationē meam ad te Domine, scilicet di-
tuxi: quod sanè tempus à tua manat uoluntate. Quod nos legimus, tempus, Fe-
lix habet, tempore. unde sic ille: Tempore beneplaciti, Deus, orationem scilicet
meam dixi. Paraphrastes autem alium, haud multum tamen huic dissimilem,
adducit sensum. Ego, inquit, cōtra hæc omnia, nihil aliud q̄ precatione mea apud
te hoc egi, ut citò adueniat tempus, quo tibi libeat succurrere mihi. Id esse uide-
tur Christiani omnino animi officium, improborum iurgijs & maledictis, ora-
tiones, non iurgia aut maledicta opponere: alioquin hinc atq; hinc quaquauer-
sum mutuis insanientibus inter sese odijs atq; iniurijs hominibus, tranquillissi-
mus ecclesiæ status confunditur, atq; in immanes quosdam sensim transitur mo-
res

res

Res & ritus, quos belluinos magis, quam Christianos appellari consentaneū erit. Verūm simulatq; p̄sīm fermē emergunt pericula,

In multitudine misericordiae tuae exaudi me, in Veritate salutis tuae.

Iucundissimū id est quod hīc dicitur. Secundū immensam misericordiā tuam, inquit, quæ tam latè patens est atq; ampla, ut omnes amplectatur, exaudi me, ferq; opem ac salutem, quam ueram certamq; esse non ambigo: id enim, in ueritate, significare uolunt, p̄ter illud quod ad æternas Dei pollicitationes spectasse Vatem censeo. Vnde Augustinus: Misericordiā, inquit, dimittendo peccata, ueritas reddendo promissa: hæ duæ quidem sunt alæ, quibus arcæ olim propitiatorium mira obumbrabatur religione: quibusq; ornati esse debent in primis hī, qui in Ecclesia communicato cum Deo nomine, patres nuncupantur. In ueritate igitur tua, qua certissimam mihi impartiri pollicitus es salutem, me adiuua, muni, tutare.

Eripe me deluto, ut non infigar.

Non immergar, uertit Felix: per lutum enim, cuius superius mentionem fecit, dicens, Infixus sum in limo profundi, uitæ incommoda, & angustias, significari diximus. quibus omnibus singillatim omisis, ad totius rei caput, quod est perditorum hominum odium, transit, dicens:

Libera me ab his qui oderunt me, & de profundis aquarum.

Odit sanè proborū uitam mundus, odit dæmon, odit homo ille, de quo queritur Salomon, quod prauo corde machinatur malum, & omni tempore iurgia seminat. quocirca suorum ignorantia & ignauiam pungens Christus, sic suos alloquitur discipulos: Nolite mirari si odit uos mundus: scitote, quoniam priorem me odio habuit. Ergo qui Christi sectatores appellari efflagitāt, cur mundi odia pertimescunt? Cur aquarum profunda, quæ sunt inextricabiles humanæ uitæ aduersitates & molestiæ, p̄uidi, Deo duce, qui ante nos intrauit, uadumq; complanauit, ingredi reformidant? Quod si tamen cum hīc, tum alias Dei filium pericula timuisse, atq; proinde opem, ne periret, à patre implorasse, legere contigerit, id putes uelim, non sibi omnipotentissimū timuisse, sed nobis, sed suo figmento, quod uitro fragilius esse nouerat (penè dixi, uoluerat) quod omnib. sub peccato conclusis, ipse omnium misertus, omnibus clementiæ sinum aperiret. Vide, homo, quomodo tuo in hoc pauore cōstitutus, uarias flagrantesq; inculcat translationes Dominus Iesus.

Non me, inquit, demergat tempestas aqua, neq; absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum.

Viam enim illam necessariam, qua itur ad Deum, angustiarum nimirum & aduersitatum, quò nostræ consulat teneritudini, limum appellat, lutum, profundas aquas, tempestatē, marisq; altitudinem, ac puteum, cuius os terrifico pateat hiatu. Cæterū, urgeat, Hebræis est, obfirmet, seu, ut uertit Felix, claudat, aut constringat. quod uerbum fufius pertractat Campensis, dicens: Neq; concludat me puteus operculo suo. Quod quis enim in profundum cadat puteum, periculosum admodum uidetur: sed illud spe absq; ulla exeundi periculosissimū, si graui obfirmetur operculo putei os. Infigar, ex Hebræo uerti poterat, immergar, seu obruar, ut dixi. Ne inuoluat me, reddīt Paraphrastes, fluctus aquarum: neq; absorbeat me profundum. Ideo

Exaudi me domine, quoniam benigna est misericordia tua: secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.

Cum homini inter angustias sese torquenti in mentem uenit, quā benignus sit ille, atque misericors, qui miseris suppetias ferre consuecit, nulla est mundi iniuria, quam toleranter, sedatoq; non amplectatur animo. Verūm interim tam felicissimum bonum & munus, ut Dei est clementia, ardentissimo non cessat implorare desiderio, affectuq; quodammodo urgere, ut in repetitis concita-

C tisq; eiusdem sententiæ uerbis in hoc psalmo uidere licet. Quid his uocibus concitatus, Exaudi me domine, quoniam benigna est misericordia tua, secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me:

Et ne auertas faciem tam à puero tuo, quoniã tribulor Velociter exaudi me: intende anima mea, & libera eam, propter inimicos meos eripe me.

Quem non mouerent tam lachrymabiles doloris notæ: quid non exorarent? Nonnulli ex Hebræorum interpretibus dictionem, miserationum, quam noster interpretes, quò modum in Deo multiplicem significaret miserendi, plurali uertit numero, humanitatem, qui habitus est animi ad misericordiam pronus, uertunt. Respice in me, melius secundum Hebræos transferri poterat, responde mihi: hoc est, meis uotis annue. Idcirco haud multò post adiecit, Intende animæ meæ. Cæterum, ne auertas faciem tuã, idem præ tendit quod, ne faciem tuã à seruo tuo indignabundè, ut solent offensi & irati, auertas. Moueat te, inquit, tua ingenta illa ab æterno bonitas: moueat clementia, moueat fides, qua tuos non diutius in miseris perseveraturos promissisti. Moueat & illud, quòd seruus tuus ego sum, & is quidem, qui tibi à puero, uel in medijs ipsis mundi blanditijs, addo & iniurijs, obsequens fui. Moueant te tandem inimicorum meorum blasphemia, iunctaq; cum impietate contumeliæ ac probra. Ad quem, oro, mortalium mihi erit confugiũ: Væ mihi, si in ærumna aliqua constitutus, in hominem natura fallacem & ingratum aspexero: non est enim inter illos quibus mea doleant aduersa: derident potius me omnes, subsannant, urgentq; ac miseriam miseriam coaceruant. Maledictus itaq; sit homo ille, qui confidit in homine: siquidem, quod ad me attinet, circumspexi, & nō erat auxiliator: imò subsidij loco, dederūt in escam meam fel, crucem nimirum & mortem. Verum quid tibi meas omnium cognito ri singillatim enarro calamitates?

Tu scis improprium meum, & confusionem meam, & reuerentiã meam. In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me, improprium expectauit cor meum, & miseriam: & sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit, & qui consolaretur, & non inueni.

Certè, mi lector, si in te naturalis saltem esset animi sensus & communis, hisce miserandis auditis filij Dei querelis, perspectoq; dolore, quem pro te non repugnanter tuus subijt conditor, doleres saltem te non, quantum par est, dolere posse. Cæterum confusè parum reddita hæc est litera: quocirca, ut clarior fiat sensus, Hebræorum consulamus interpretes. Vacillans plerūq; litera, & inconsulto uersa, seu potius à scribis transcripta, rarò sensum coherentem, sibiq; constantem exprimit. Sic itaq; Fel. Tu cognouisti opprobrium meum, & confusionem meam, & ignominiam meam: coram te sunt omnes tribulantes me: opprobrium contriuit cor meum, & afflictus sum, & expectaui cōmiserescentem, & non fuit: & consolantes, & non inueni. Idem fermè cæteri ex Hebræo. Vnde Paraphrastes: Tu nosti utiq; quibus probris, quo pudore, quaq; ignominia afficiant me hi tanto numero persequutores mei. Assidua contumelia fregit animũ mihi, & ægrum fecit totum me. Expectabam qui misericordia motus consolaretur, sed nullus aduenit: aut qui ægrum animum non nihil recrearet, sed nullum inueni. Porro quid sibi uelit dictio, reuerentia, in nostro interprete, non intelligo, atq; magis ad eò id, quod neq; Hebræi neq; Græci reuerentiam legunt, sed ignominiam, ut etiam in Hieronymi translatione uideri potest. Verbum uerò, expectauit, an ita ut exponunt nostri, huc quadret, uiderint alij: nos enim literæ illi, quæ germanum uidentur referre sensum, non inuiti adhæremus. Sed unicuiq; suus inest gustus, tantum meũ simpliciter affero. Videor mihi certè uidere amantissimũ nostrũ Iesum in immensos coniectum cruciatus, non nouos alios, ut ipsi asserunt, expectasse, sed consolatorẽ potius, & condolentem: quanquã res secus atq; debuit accidisse uisa est. Ideo in incepta perseverans querimonia, sic suum testatur dolorem:

Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.

En quò processit Iudæorum crudelitas atq; efferata mens, ut Christo, nempe

uitæ

A uita omnis auctori, in cruce sitienti & moribundo, pro extremo, quod concedi solet etiam piratis in equuleo morituris, solatio, fel aceto temperatum porrexerint: indicium quidem amarissimi illorum animi in Dei filium: indicia inquam & certissima rerum illarum, quae sequuturae erant, praedictiones. Oro, quid unquam suauius, amoeniusque uisum est in terris, quam Christi iugum, atque eius religio & cultus: contra uero, quid amarius, quid uel austerius, quam ea, quae a nonnullis tam felici ac leui addita sunt, addunturque continue oneri. Verum feruidis in Deum animis etiam illa, quae acerbissima uidentur & dura, amoenissima sunt & grata. Est & aliud amaritudinis poculum Christo animam in poenis agentis, hoc est, innoxio cuilibet a mundi malis oppresso, propinatū, cum illis quidem ipsis, quibus propter asperam grauemque persecutionū aut peccatorū interdum molem, quam miserē arctantur, consolationis uerbum & suauitatem admoueri par fuerat, uerbum iniquū, uerbum asperum, uerbum desolationis & ruinae impingimus. Heu crudos animos, dignosque qui scopulis magis ac duris imperent cautibus, quam hominibus. Vide mi lector, quomodo istiusmodi poenae genus in ultima suorū cruciatuū enarratione, tanquam omnium atrocissimum, seruauerit Christus. At iam quid his, aut horum simillimis imprecetur spiritus, consideremus.

Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & in scandalum.

Mensae uocabulum maximo est usui in scripturis, qua non tantum cibus & potus signatur corporeus, quantum aquae sapientiae refectio, Dei que uerbum, ac in qua coeleste diuini gustus manna semper praestō est, lex. Vnde in alio psalmo ita de se loquitur Vates: Parasti in conspectu meo mensam, aduersus eos qui tribulant me. Verum haec mensa, is cibus, hoc symposium cum sit perfectorum, mundi uoluptatibus addictis fit saepe numero in laqueum & ruinae, dum lucem que passim a scripturis, tanquam a sole radij, emicat, tenebras appellant et caliginem. Quare obcaecati miseri cum nihil certi suis in consilijs atque actionibus statuere ualeant, huc atque illuc distracti dissipatique, uelut amentes impelluntur: hincque illa potissimum, quae in sapientioribus plerumque huius mundi hominibus insunt mala, nempe ambitio, fastus, superbia, ac iuncta cum Dei neglectu arrogantia, ortū habent: quocirca mirum minime id esse debet, si suis in iudicijs ac diffinitionibus, tanquam caeci oberrant, in ipsorumque hallucinantur meridiē: nam mensa ista facta est illis in laqueum & precipitium. Mensa itaque duplici illis ratione exitio esse solet: aut illa quidem, quae Dei uerbo ornata est: aut illa, quae epulis & comotationibus onerata, quo prorsus unde gaudium & laetitiam haurire opinantur, moerorem hauriant, luctum, confusionem: quae quidem illis ea apta est retributio, cuius hinc meminit Christus: Par pari, inquit, redde illis, o pater: ut qui mihi sitienti fel aspero commiscuere aceto, ita suae illae delitiae, atque oneratae luxu atque ambitione mensae, sint eis in perniciem, atque pro allata mihi amaritudine, in compensationem. Huic quidem sensui litera quam habet Felix, qui non retributionē, sed pacifica uertit, inseruire uidetur. sic ille: Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & pacifica in scandalum. hoc est, ut ipse interpretatur, ea quae solent expectare tanquam pacifica, reuertantur in offendiculum. Insuper

Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua.

Dirarum plena haec est Vatis imprecatio, & praedictio. Siquidem in scripturis, dorsum incuruari, seu nutare lumbos, ut hic legunt Hebraei, est falsis deprimi doctrinis & opinionibus, in uanitateque sensus ambulare, ut quondam gentes ambulasse queritur Paulus: Hi enim, inquit, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienant se a uita Dei per ignorantiam, quae est in illis propter caecitatem cordis ipsorum, qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiae, in operationem immunditiae omnis in auaritiam. En quomodo miserrime isti omnium obcaecati incuruati que, suapte culpa a Deo in omnem tradi uitae turpitudinem sinuntur. Putas ne uatem Esaiam de istiusmodi hominum illuue, qui Christum potauerunt, potantque etiam nostra aetate poculo amarissimo & acido, praedixisset

C Exceca, inquit, cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne forte uideat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat. Dura certe retributio, sed illis debita, de quibus sic loquitur Ioannes: Cum tanta signa fecisset coram eis Iesus, non credebant in eum. Quid non cœlestium etiam nunc conspicimus signorum? quanta benevolentia diuinæ indicia? quanta charitatis? quanta patientia? attamen sua, hæc omnia amoris argumenta, nonnulli superant malitia, atque in sceleribus obstinatione. Quare domine ut meriti sunt,

Effunde super eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.

Sit palatium eorum desolatum, uertit Felix. Omne hinc genus poenarum illis contingere precatur, cum Dei indignationem, iraque furorem in eos effundi rogat, instatque, quod omnimodam intelligamus illorum extinctionem, ne quis ex eorum posteritate relinquatur, qui illorum ædes inhabitet. Adeo, inquit, eos, eorumque progeniem funditus dele, ut illorum prorsus solitaria reddantur domus, & palatia, palatia (inquam) tanta cum pauperum ruina & calamitate structa. Huic ad stipulatur uaticinio Seruator, qui ex calamitatibus illis, quæ sanctæ obuenturæ erant ciuitati, deterreri cupiens Iudæos, terrificum illud protulit dicens: Ecce relinquetur domus uestra deserta. Vis ne quis sit furoris domini effectus non nescire? audi quid in Vate illo comminetur: Ecce, inquit, furor meus & indignatio mea conflatur super locum istum, super uiros, & super iumenta, & super lignum regionis, & super fruges terræ, & succendetur, & non extinguetur. Alio item in psalmo sic orat Vates: Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt: hoc est, adeo omnem tuam effuse in eos euome indignationem, ut nihil, quemadmodum in uase funditus euerso sit, reliquum remaneat.

Quoniam quem tu percussisti persequuti sunt, & super dolorem uulnerum meorum addiderunt.

D Subdubius huiusce uersus est sensus, propter lectionis uarietatem. Felix, Et si per dolorem uulneratorum tuorum narrabunt, transtulit. Idem ferme ceteri ex Hebræo: cuius is sensus uidetur esse, quod nefandissimi illi ad tantam animi deuere re immanitatem, ut cum derisione & gaudio, de illis qui propter Deum uulnerati fuere & afflicti, mutuo comentantes enarrauerint. Siquidem priorum poenis quamlibet acerbis, nunquam satiantur improbi: nihilque iucundius in uita ducunt, quam probitatis studiosos molestis excruciarum cernere. Vnde sic Paraphrastes: Quem tu percusseras ipsi persequabantur, & grauitatem uulnerum, quibus tu uulneraueras me, alijs cum uoluptate narrabant. Alij uero Kimhi Hebræum sequuti, illum habere sensum opinantur, quem uersus ille alterius psalmi habere uident: Deus dereliquit eum, persequimini & comprehendite eum: hoc est, derelictum à Deo insectamini. Obsequium id ingens erit Deo & religiosum, si uulnera uulnerato, molestiasque molestis illi addiderimus. Quam iucundum profecto id est, nostrum uidere hostem à Deo percussum, fugatum, afflictum. Ita cum risu suam inter sese exponunt animi saeuitiam in illum, quem destitutum à Deo arbitrantur. Sed errant improvidi: siquidem integerrimos quosque uiros à Deo tum percuti existimamus, cum tandiu cum mala conflictare fortuna sinuntur, quatenus ad melioris uitæ usum collimentur, perficianturque in illo, ad quem utique nullo alio itineris genere, præterquam crucis, peruenire posse arbitrantur, atque ita esse triumphant. Verum inexpiabile ferme ab illis committitur scelus & flagitium, qui sic quassatum è manu Dei calamum, quod uetat fieri spiritus, conterunt. Quid tali monstro inhumanius? At tu domine completis iam tandem Amorrhæorum iniquitatibus, simul ut se à uulgo ignorari opinantur,

Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in iustitiam tuam. Deleantur de libro uiuentium, & cum iustis non scribantur.

Hic quidem est finis illorum, qui Christum in electis amaro potant felle. quæ sane crudelitas etiam nunc à Christo immortalis iam facti, dirior, magisque amara ducitur,

A citur, quàm illa tum fuit aceti potio, quam sibi in cruce penè exanimato, à minus quàm hi sunt impijs porrigi sensit Iudæis. Ne igitur impurissimi isti diutius, mi Deus, in te debacchentur nebulones, bonorumq; suorum omnium cum naturæ, tum rationis & ingenij ridiculè aforti, sine eos labi de scelere in scelus, de iniquitate in iniquitatem: atq; ita à tua exclusi iustitia, quam fidem esse non ambigimus, de uitæ libro, in quo saluandorum duntaxat numerus aureis indelebilibusq; inscriptus est literis, expungantur. Librum hîc uitæ, seu uiuentium, breuiter, ne fufius quàm par est diuagetur oratio, æternum Dei est propositum, quo uocatio simul & iustificatio connixæ eam in nobis excitant cognitionem, è qua nostræ animatæ mentes, illud persuasum habent, quòd quos semel præsciuit Deus, hos & prædestinauit conformes fieri imaginis filij Dei. Quæ sanè indelebilis est saluandorum conscriptio in Dei libro, ex quo impossibile est expūgi obliterariq; illius nomen, qui semel digito Dei scriptus est. Quocirca Christus discipulorum animis certam salutis persuasionē infigi cupiens, aiebat: Gaudete, quia nomina uestra scripta sunt in cœlis: hoc est, gaudete, quoniam certissima uestra est salus. Quòd uerò reprobis de felicissimo illo codice deleri dicatur, eum habet sensum, quem cautè admodum subiunxit uates: Et cum iustis, inquit, non scribantur. ut omnino idem sit, impios è libro uitæ tolli, quod, cum iustis non scribi. Dele, inquit, eos de libro uitæ, factq; cum iustis haudquaquam scriptos esse cognosci, idcirco tanquã sua sponte perditos & deploratos ab omnibus uitari. Sic quidam: Hi, ait, facile ex uerbis & factis se nō esse adscriptos in librum prædestinatorum ad uitam, declarant, quandoquidem uocationis suæ & iustificationis signa non apparent. Puto quidem de his dici, qui nullo stimulo aut futuri iudicij, aut conscientia propria deterriti, semper mali sunt, Ego autē (ut quis sim ingenuè fatear, non enim crucis ignominiam erubesco)

B *Ego, inquam, sum pauper & dolens, salus tua Deus suscepit me.*

En quò traxit uniuersorum dominum pro te, ô homo, charitas & beneuolentia. Nihil unquam tam cōmiseratione dignum uisum est, quàm pauper & erumnosus ab omnibus calcari. Sic fuit Christus in terris, sic uixit, sictales adamauit Rex regum delicias. Vt igitur desolatum seruum ad sese traheret, felicissimaq; ætemorum bonorum ditaret copia, se eiusdem fuisse sortis cum illo prædicat dicens: Ego pauper factus sum, ut tu, ego dolens, ego imbecillis, ego ille, cuius anima tristis facta est usq; ad mortem. Sed te omnium ingratisimū merito perfidiæ damnare possem: nam si quempiam saltem circumspectans condolentem uidere cupio expectoq; nemo homo est: si consolatorem, tantundem. O ingratum hominem: sic cine meum mihi rebelle factum est figmentum: nulla ne in terris relicta est charitas? O principes, ô synagogæ proceres & optimates, semper ne uestro à cōspectu lacera inauditaq; exhibit innocentia? semper ne irrisioni uobis erit pauper, miser, dolens? Non est qui audiat, nō est qui uel oculum uertat, etsi laborauerim clamans, raucaq; factæ sint fauces meæ. Me certè insipientem, qui cautes aut rupes ad cōmiserationem flecti posse arbitratus sum. In te igitur, ô uere, purissime, amorisq; inexhausti & charitatis altor peruigil & indefesse, meū omne sit perfugium & solatium, postquam surdi facti sunt homines, & illi quidem (malum) è quorum uisceribus, ob religionis umbram, sub qua lautè pollucibilerq; otiantur, summam expectari par fuerat clementiam & humanitatem. Verumenim uero quid frustra præstolor? En iam salus tua ô Deus, non tua ô homo, suscepit me, amplexataq; est ærumnosum. Quare

Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude.

Solennis est Vati consuetudo & mos, ut enarratis longis quasi periodis Dei tum in se, tum in omnes generatim uita integros beneficijs, psalmū diuinis cōcludat laudibus, ut in hoc uidere possumus. Ob reportatā, inquit, salutem, spiritualibus hinc inde resonantibus gratiarum actionū canticis, illum magnum, immensum, superq; laudem omnem superiorem & excelsum, prædicabo. Gratius id quod

C dem erit Deo, quàm si bouem obtulero, aut uitulo cornua producente & ungu-
las, litauero. Sic noster interpres:

*Et placebit Deo super vitulum nouellum cornua producentem & ungu-
las.*

Non uitulum nouellum legunt Hebræi, sed, bouem & uitulum. Afferit enim
(quò piàm Euangelij cōsiderare queas imaginem) ardens Dei laudandi studiū,
sacrificijs illis antiquis longè præstare, proindeq; diuino gratius esse conspectui.
Atqui sententiæ istiusmodi Vatis diuus succinens Augustinus, sic ait: Sacrificiū
laudis gratius erit, quàm sacrificiū uituli. Alius rursus ex nostris: Laus puri cor-
dis plus placet, quàm mactatio pecudū. Quo circa Christus huiuscemodī cruen-
tum sacrificandi ritum abolendum esse sciens, sic apud Samaritas mulierem futu-
ræ ex gentibus Ecclesiæ effigiem adumbrantem alloquitur: Venit hora, & nunc
est, quando ueri adoratores adorabūt patrem in spiritu & ueritate: nam & pater
tales quærit, qui se adorent. En quomodo tantus sacrificandi labor & sudor, in tan-
tillum animi candorem & puritatem desijt. Vitulum cornua producentē & un-
gulas, seu, cornutum & unguatū, ut uertunt nonnulli, uitulum appellat selectū
robustumq; atq; subinde (modò per latos allegoriarū campos spatari haudqua-
quā animus est) idoneum ad sacrificium. Cū itaq; nudus æterno patri gratus sit
animus, hoc est, à mundi amore atq; crassitie penitus abhorrens, atq; eorum que
ad carnem spectant, planè indigus,

Videant pauperes & letentur: quærite Deum, & uiuet anima uestra.

O uos (inquit Christus) qui mecum in curriculo hoc uitæ miserando perman-
sistis in tentatione, quiq; mundo infensi estis, & odiosi: uos qui ditissimā illam,
quæ in spiritu est, elegistis pauperiem, qui neglecti, qui irrisi, qui desolati, uitam
meæ haud absimilem agitís: uos dico, quibus oculi dati sunt ut uideant, uidete
quid mihi gloriæ per tentationum laborem paratum sit à patre meo: uidete per
me, quò uobis eundum sit. Non me quidem unquam pater in ærumnis deseruit:
D ita neq; uos, quos mecum per gratiam unum esse uoluit, deseret. Videte, perpen-
dite, contemplantini, quærite uia fidei Deū, quæ uita est animæ: quo sanè inuen-
to, ea uiuetis uita, quæ abscondita est in illo, proinde illis tantūmodo cognita &
parata, qui tamen in mundo sunt, de mundo tamen non sunt. Ne uereamini,

Quoniam exaudiuit pauperes dominus, & uinctos suos non despexit.

Id nimirū benignitatis indicium in Deo nouum non est: siquidem uel ab ipso
primo mundanæ pulchritudinis initio semper exaudiuit pauperes: & uinctos
suos, hoc est, sub impiorum potestate & tyrannide, illius ob nomen detentos &
pressos, non despexit, sed benignissimè exemit. Propterea

Laudent illum cæli & terra, mare, & omnia reptilia in eis.

Soluto quidem à catenis cū peccati, tum mortis, homine per Christum, qui-
bus miserandum in modum uinctus tenebatur, non solum ipse, atq; illius custo-
des angeli, tam amplum mortalium generi congratulari debent beneficiū ac do-
num, uerum etiā condita omnia, que corruptioni obnoxia, ut inquit Paulus, inge-
miscunt adhuc expectantiā redemptionē filiorū Dei, quæ est Ecclesia per Chri-
sti sanguinē acquisita: cuius imaginē à Vate hīc in spiritu præuisam fuisse persua-
sum habeo. Vidit enim uir sanctus affore aliquādo, quòd diuini uerbi semen per
uniuersas latè orbis regiones spargendum esset, quibus imbre spiritus fœcunda-
tis, atq; in uariam pulcherrimāq; frugum copiam erumpentibus, is nasceretur or-
bis decor & elegantia (hec est fides) qua nixa Ecclesia, ex uario confusoq; & dis-
sipato mortalium concursu, quæ tamen una esset Dei sponsa, formaretur. Idcirco
quò diuini muneris excellentia profundiori consideraretur sensu, & cœlestia, &
terrena, & quæ maximis ornata sunt insulis, maritima, ad supernas cognoscen-
das laudandasq; operationes inuitat. Laudent, inquit, illum cæli, laudet terra, lau-
dent maria omnia, & quæcunq; in eis natant, ac uiuunt.

*Quoniam Deus saluam faciet Sion, & edificabuntur ciuitates Iudæ, & inhabitabunt ibi, & ha-
reditate acquirunt eam.*

Ecce

A Ecce palàm Ecclesiam, magni nimirū Dei specularicem, saluatum iri prædicat, templaq; erigenda. templa autem ⁊ ciuitates, imò uerò ipsas potius integras regiones, uiuis mœnibus ⁊ parietibus exædificandas. Clamat Esaias: Aedificabunt filij peregrinorū muros tuos, ⁊ reges eorum ministrabunt tibi. Muri itaque Ecclesiæ, sanctorum sunt animæ: ne tu aliquando baptismi spe solūm tumidus, aut ordinum ⁊ tonsuræ prærogatiua elatus, te ad Ecclesiæ structuram absq; sanctitate pertinere somnies. Putamus ne Apostolum temerè atq; imprudenter illud Ephesijs indicasse: Estote, inquit, imitatores Dei sicut filij charissimi. Atqui illud sanè tunc Paulum spectasse arbitror, quod à sapientissimo Ecclesiæ suæ architecto dictum audierat: Estote, ait, perfecti, sicut pater uester cœlestis perfectus est. Iam quid hinc non diuidunt de perfectionū gradibus diuisores rerum acutissimi ⁊ Diuisiones certè, atq; in diffiniendis rebus sacris partitiones non reprehendimus: sed eousq; tamē, ne inconsutilis Christi tunica turpissimis pateat scissuris. Illud tantūm dicam, perfectionem iussam esse Christianis à Christo, quando dixit, Estote perfecti. Diuidant modò ut lubet perfectionem, atq; in frustra secent qui uolunt: is finis est noster. Qualis uerò haberi possit in hoc mundo, aut quæ sint ea, quæ ad assequendam istiusmodi perfectionē, propter quam Dei imitatores efficimur sicut filij charissimi, si interrogor, dico fidei esse atq; dilectionis unitatem, quibus quidem tanquam columnis ac fundamento, sustentata Ecclesia, mirabilem cœlestium rerum gustum, quæ est Dei hæreditas, ac post puluerulentum uitæ huius cursum ⁊ laborem, retributio, etiam in terris (res mira) prægustat hauritq; in Deo. Quare à consueta mentis fiducia minimè discedens Vates, intulit: Et inhabitabunt ibi, ⁊ hæreditate acquirant eam.

Et semen seruorum eius possidebit eam: ⁊ qui diligunt nomen eius habitabunt in ea.

B Omnes enim, quotquot diuinæ consecrati sumus religioni ⁊ cultui, qui munusculum esse debet, speciali prærogatiua Dei serui nuncupamur: alioquin omnia seruiunt illi. Verūm ardentiori qui uixerunt fide, ut sanctissimi fuere Apostoli, atq; etiam modò, si qui sunt qui idem cum ipsis seruant tum uitæ, tum fidei institutum, præter seruitutis appellationē, amicorum quoq; nomine felicissimè dignantur. Horum itaq; illi qui credunt Euangelio, quiq; abiectis uarijs peregrinisq;, ut eas uocat Paulus, ⁊ doctrinis, ⁊ peruationibus, uni adhærescunt Deo, semen ⁊ filij meritò dicuntur, nempe ex illorum labore ⁊ prædicatione in spiritu prognati. Ac ne diutius in discernendis Dei seruis quispiam occuparetur, additum est illicò: Qui diligunt nomen eius, hoc est, qui Dei nomen atq; honorem unicè ⁊ castè supra omnem alium amorem, ⁊ amant, ⁊ colunt. Amor igitur uia ea est rara, qua ad Deum itur, qui finis animarū est, ac summa felicitas: ad quem qui semel ingressi fuerint, perenni cum eo cōmorabuntur quiete ⁊ beatitudine. Cui honor sit perennis, ac laus in secula seculorum. Amen.

PSAL. LXX. Psalmus Dauid ad reminiscendum.

Eus in adiutorium meum intende.

Inscriptio huius psalmi atq; argumentum, cū idem omnino sit cum inscriptione ⁊ argumento quadragesimi psalmi, à quintodecimo uersu exordium sumendo, superuacaneum uidetur eandem cū tituli tum argumenti sententiam atq; psalmi expositionē repetere. Tantūm illud dicam, non posse animum in Dei religione enutritū non dolere ⁊ ingemiscere, cū quàm foedè olim prolapsus sit, labaturq; continuè à uia iustitiæ, atque adeo à Deo, in turpissimas impuritatibus lacunas, reminiscitur. Quid cū recolit immensa Dei beneficia in se collata ⁊ contraq; suas in Deum offensiones, atq; ingratisimam pro meritis compensationem: heu quanta illi lachrymarū offertur occasio, quanta suspiriorum, quanta gemituum? Flet igitur suam ingratitude, flet amissam gratiam. Flet etiam idcirco, quoniam quantū par est, flere se haudquaquā posse conspicit. Ad hæc, putasne illum, qui in maximis, ⁊ his quidem continuis, ut ea est uitæ huius

XX 3

conditio, se prouolutum periculis intuetur, posse absq; animi trepidatione miserimum hunc uitæ statum transigere? Si transigit, aut insanus omnino est, aut à Dei luce destitutus. Aiunt enim ex antiquioribus quidam, psalmum hunc tanquam quadagesimi epilogum à Vate frequentatum, utpote qui suarum crebrò culparum reminiscens, futura non minus extimesceret pericula, quàm præterita nō satis cautè præuiderat. Hinc, credo, usitatus ille demanauit mos & ritus apud clericos, ut quoties laudum una, quæ quotidie septenario replicantur numero, incœptanda erit, toties psalmi huius initiū usurpent. Sapienter id quidem: nam diuino impetrato subsidio, cuncta quæ uel agere, uel orare instituerit Christianus, optimè succedere necessarium erit. Verùm illud interim non ambigendum, diuinam nulli unquam istiusmodi contigisse gratiam atq; opem, nisi cui pura esset mens, sedatusq; animus, ac à turbis semotus. Iam illud quoq; notandum, quatum uersum, qui tertius Hebræis est, sic à Felice legi: Reuertantur super uestigia confusionis eorum, qui dicūt, Euge, Euge: id est, qui me odio persequunt, obseruantq;, quò meum uulgò traducant nomen, famamq; cōmaculent & uitam: uerùm impurissimi uilitigatores in idem ipsum prouant infamiæ, & confusionis damnum, quod mihi inferre moliantur: atq; hoc sanè modo, in execrandis confusionis eorum uestigijs, tanquam sues in uolutabro uoluantur, reuoluanturq; inquinatissimi. Porro Euge dictio, exultantium uox est, & maximo gestientium plausu. Alij ex Hebræo uertunt, uah, quæ uox est insultantis. Nonnullis etiam Euax significantius uerti posse arbitrati sunt, quæ dictio tamen eiusdem fermè est significati, cuius est Euge. Quicquid ex his uerteris, procacem seditiosorū impudentiam & insultationem in prostratam ostendit innocentiam: à quibus tanquam letalib. Cerastæ cornibus, aut Dipsadis morsu, nos, qui libenter improbis odiosi sumus, eximat Christus: cui cum patre sit laus perennis. Amen.

PSALMVS LXXI.

D *Nte domine speraui, non confundar in æternum.*

Nec à diuo Hieronymo, neq; à cæteris, quòd sciam, Hebræorum interpretibus aliquis huic psalmo inscribitur titulus: quem autem in latinis codicibus à Græcis absq; dubio sumptum legimus, inter somnia ponendum esse quis non iudicet? Somnijs igitur omisis, quæ in psalmis requiri oporteat, uerabundi inuestigemus. Psalmi huius argumentū cum multis cōmune esse perspicuum est: sed cum illo maximè, cuius initium eisdem planè constat cum uerbis, tum maxima ex parte sententijs, ac sensis. Tametsi enim in nonnullis uocum duntaxat uarietate discrepare uidentur, eandem tamen referunt intelligentiam. Illud compertissimū, Vatem tanquā Christi typum, uenturas contra Ecclesiam suis præsentibus erūnis præfagisse, deplorasseq; iniurias & persecutiones: subindeq; diuinam sibi precationibus conciliasse beneuolentiam, opemq; spe fulguratum orasse, ac tandem, ut flagrantissimo erat spiritu, exorasse, atq; proinde laudum uota Deo ipsi liberatori nuncupasse. Sed suo in primis more à spe suam auspicaſ orationē, utpote totius perfectionis animæ neruo & robore. Alioqui certè parte hac ab anima illa maximè remota, cui id est propositū, ne turpe aliquod cū mundo fœdus ineat, idcirco maximis eam affici incōmodis atq; iniurijs oportere, totum illud suum consiliū uanum esset, prorsusq; imbecille, & nihili. Ait igitur:

In te domine speraui, non confundar in æternum: in iustitia tuā libera me, & eripe me.

Ne sinas, inquit, spem quam in te collocaui, suo frustrari sine. Non, oro, tanq; res uilis, tibiq; odiosa, tuo à conspectu confusus abigar: quin potius propter tuā, qua perfectissimè bonus es & misericors, me à malis exime, iustitiam.]

Inclina ad me aurem tuam, & salua me.

De hoc loquendi tropo, quo proceræ qui sunt staturæ, se, ut commodius illos audiant qui summisè, uocēq; loquuntur tenui, incuruant, in psalmo suprā memorato abundè est dictum. Insignis quippe illa est laus in Principe, cum ipsos quoque publicos onerarios, qui se alloqui cupiunt, non auersatur baiulos. Publica

A blica quædam res est Princeps, qui expositus cum sit omnibus, tanquam in terris Deus est. Deo autem quid cõmunius? quid magis cunctis obuium? An uerò delicati isti nostrates Principes & Prælati, qui nihil tam refugiunt, quàm subditorum congressum & cõmodum, nihilq; tam impensè amant, quàm carnis commoda & delicias, suum ut decet peragant munus & officium, sciunt hi, qui ne perunque fastidiosos illorum mores, mollemq; animum & effœminatũ offendant, cum illis congregari non audent: idcirco maximis interdum à magistratibus afficiuntur damnis & iniurijs. Non uult (inquit à cubiculo puer) curis onerari dominus, quiescit, cum uxore iocatur, ludit. Turpe id profus, atq; in sui domini contumeliã dictum. Hunc itaq; mollissimũ obiter carpens morem Propheta, à Deo, nempe uirtutum omnium exemplari, facilitatem illam quæ in sapienti principe esse debet, exorare nititur. Inclina, inquit, ô tu qui altissimus es, ad me, paruissimæ qui sum staturæ, aurem tuam, & serua me.

Esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum, ut saluum me facias: quoniam firmiter meum, & refugium meum es tu.

Ut saluum me facias, Hebræis est, mandasti ut seruares me: nam petra mea & arx mea es tu. Vnde Paraphrastes sic liberius rem transtulit: Sis mihi instar rupis munitissimæ. Causam uerò: ut iugiter tutò obambulare possim: decreuisti enim seruare me, cum petra mea sis, & munitio mea. En quàm facilem & popularẽ se præbet Deus inuocatus. Putasne forsan altissimum, unum è nostratibus esse pastorem & magistratibus, qui uim totam suæ magnitudinis in eo positam uideri uolunt, ut grandes solummodo appareant, & incircumscripti? Quis ex illis, qui graciliori sunt animo & timido, tam uastã molem alloqui unquã tentaret? Iam illud permultis dignum uidetur lachrymis, cum illi, à quibus tutelam sperare debent homines, & defensionem, suis referunt ciuibus exitium. Nõne cum audis à uate dici, Esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum, ut saluum me facias, id cuilibet ex primatibus ab uno quoq; nostrũ dici posse tibi uidetur? Esto mihi, inquit, in Deum protectore: non in lupum, non in laniũ, non in hominem natura iniurium, contumeliosum, destructorem. Et in locum munitum, non in locum ruinæ, in locum instabilem, deciduum, periculosum. Ut saluum me facias, non ut perdas, non ut mahtes, non ut ueteratoriẽ crimineris, traducasq; atq; humili figas. Quid: surdis ne à spiritu canitur? Canit quidem: idcirco ad te, ô qui licet in excelsis habitas, debilia tamen & caduca nõ aspernaris, confugio. Quare

Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis, & iniqui. Quoniam tu es patientia mea domine, domine spes mea à iuuentute mea.

Iniqui, Hebræi legunt uolenti. Dictionem uerò, legem, neq; græci neq; hebræi codices habent, sed simpliciter ab utrisq; redditur, de manu peruersi, seu, agentis iniqua. Quoquo modo uerti literam contingat, extremã quorundam improbitatẽ intelligi uult Vates: & est numerus pro numero, ut est usitatus loquendi modus, apud Prophetas maximè: nisi insignem malis scelestum quempiã intelligere, sibi ceteris infensorem, latenter pungi à Vate: quod sanè uerissimile uidet. Achitophelẽ hunc fuisse arbitror, seu Idumẽũ illum proditorẽ Doëch: alterius enim proditione & dolo nihil nõ egit rex, quò Dauid tandem post exilium, diutinaq; in cõfragosis montiũ locis atq; antris fugã, interficeret: alterius uerò consilio filius ipse, regnandi cupiditate. Vide quò interdũ sæuitiẽ prolabatur peruersarum mentiũ rabies atq; ira, ut nõ tantũ principes, aut ex primatibus leuiori qui sunt animo furere, atq; in ciues ipsos innocuos insanire faciãt, sed & ipsos quoq; liberos, tanto cũ uitẽ incõmodo & labore educatos, in parẽtes instigare audeãt. An uerò Doëch perfidia, aut Achitophelis astutia, uel Iudæ etiam Iscariotis auidia reprehendenda fuerint magis, q; principũ illorum & sacerdotum leuitas, ac iuncta cum inuidia crudelitas, nõ audeo definire, ne uetera illa cõminiscens, præsentia taxare uoluisset me arguãt hi, qui utriusq; partis munus diligentissimè actitare soliti sunt, mimi nimirũ in hac miseranda uitẽ tragœdia, & frequentissimi, &

C acuti, & qui significantissimis notantur hinc uocibus, uolentia scilicet & iniquita-
tis. & est sensus, ut elegantissimè illum exprimit Paraphrastes: Mi Deus, inquit,
eripe me à tyrannide impij, è manu iniqua agentis, & uolenti, quia tu fuisti sem-
per spes mea domine Deus, & fiducia mea ab ipsa infantia usq; in ætatem hanc.

In te confirmatus sum ex utero, de ventre matris meæ tu es protector meus.

Hæc ferè omnia in psalmo uigesimo secundo explicuimus: id tantum replica-
re non grauabor, quòd mirum in modum mortalium subleuatur miseria, si se qui-
libet Deo, etiam in ipsis materni uteri latibulis, curæ fuisse sibi persuaserit. Sed il-
lud non omittendum, principium sequentis uersus huic Hebræis finem esse, qua-
re sic Fel. De intestinis matris meæ tu extrahes me, in te laus mea semper. Alius
idem ex eodem riuo: Tu de uisceribus matris meæ secreuisti me, hinc omnem lau-
dem de te consummo. Maximopere quidem animo minimè ingrato delectatur
Deus. Quocirca quid tum Deo, tum hominibus potest esse iucundius, quàm ani-
ma in referendis beneficijs, aut saltè in habenda gratia liberalis & prompta? At-
qui hinc generosum quoddam oriri solet desiderium, ac compensandi amici me-
ritum, uoluntas, sed in primis Dei, qui cum donorum uastum quoddam sit pelag-
us, cæteri latentes uix tubuli sunt & cuniculi. Quare cum in donorū exhibitio-
ne nulla sit inter Deum & homines proportio: illud tamen, ut suum propriū, gra-
tus sibi arrogat animus, ut quicquid est, id totum esse Dei laudem, atq; illius no-
minis celebritatem cupiat, perficiatq; si potest: quando quidem laus, qua diuina
delectatur maiestas, non tantum ore fit, quantum perpetuo purgatæ uitæ tenore
atq; instituto, licet is mutus omnino sit qui laudat. Verùm noster interpret sic in-
tegrum reddit uersum:

In te cantatio mea semper, tanquam prodigium factus sum multis, & tu adiutor fortis.

D Tu fiducia mea fortis, uertit Fel, qui & se ipse exponens infert: Super te susten-
tatus sum, ueluti nimirum paries cratitius ruinosus, aut uitis decidua, quæ robu-
stis fulcitur pedamentis ac fulcris. Tanquam prodigium, inusitatumq; portentū,
semper in terris uisa est perfectorum uita, quemadmodū fuit Christi: ideo à mun-
danarum rerum amantioribus ostentus habita & irrisioni. Vnde non ab re cla-
mat Paulus, se factum esse cum suis spectaculum mundo, & angelis & homini-
bus. Nos, inquit, stulti propter Christum. En quomodo piorum sapientia, tan-
quam stultitia à mundo existimetur. Mirantur sanè improbi, & qui tam fœdè per-
tinaciterq; in peccatis indurere, ut planè illis impossibile uideatur, mortalem in
terris hominè & fragilem, se posse diutius à carnis inquinamento temperare. Ex-
cellentissimū id est uitæ genus. Consentaneū quippe est, ut nitidum miretur læ-
uorem in unione porcus, hoc est, auarus, libidinosus, intemperans, superbus, am-
bitiosus, propino, asotus, candidam probi uiri uitam, nempe liberalem, apertam,
pudicam, continentem, humilem, humanæ gloriæ contemptricem, ac bene so-
briam, non tanquā rem honore dignam, sed uti sui dissimilem tum admirantur,
proq; insolito habent prodigio, tum criminantur, pessimisq; incessunt contume-
lijs & maledictis: ut purissimæ uitæ Christi contigisse legimus, qui alio in psal-
mo sic de se loquitur: Omnes uidentes me deriserunt me: hinc uerò, tanquam rem
prorsus prodigiosam, fugerunt me quamplurimi. Verùm tu Deus firmissimo me
spei communiuisti solatio, quare

Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam tota die magnitudinem tuam.

Aptissimè Repleatur huc uerbum attextitur, quò redundans laudandi Dei
studium intelligamus. Vnde sic Paraphrastes: Pleno ore laudabo te, & omni
tempore maiestatem tuam cantabo. Magnitudinem tuam, puto additum à Græ-
cis uberioris intelligentiæ causa: alioqui simpliciter uertendum erat, ut uertit
Felix: Replebitur os meum laude tua, tota die laude tua. Volunt, inquit, ad-
uersarij, diricq; crucis hostes, ut tuas ad laudes obmutescam, cessemq; à sacro-
sancti tui uerbi confessione, ac uitæ integritate, quæ præcipua tui honoris laus
est & celebritas. Tu contrà, os meum, ob id nimirum mihi datum, ut tuum lau-
dibus efferam nomen & cultum, uè adimple fidei, atque eo ardoris ambure
incendio,

A incendio, ut plenissima atq; imperterrita te confiteat uoce, subindēq; inclamet,

Ne proijcias me in tempore senectutis, cum defecerit uirtus mea, ne derelinquas me.

Parum id quidem esset, in utero quempiam materno absq; naturæ uitio conceptum, in lucem feliciter edi, atq; ut de se in superioribus testatus est Vates, lubrica transcurfa adolescentia, uirilem sub Dei custodia attigisse ætatem, si eo maxime tempore, quo pacatius tranquilliusq; uiuendum est, quod & proprium sibi se nilis ætas uindicat, in ærumnis bellorumq; tumultibus uiuere illi contingat, atq; fœdioribus plerunq; coinquinetur uitijs & peccatis, quàm cum seruida esset ætate. A Deo itaq; petendum erit, ne suam illam felicissimã erga omnes protectionē, quæ nemini nisi uolenti, ulla unquã deest ætate, grandæuis iam factis subtrahat: nam nihil potest esse turpius sene intēperato, atq; illo quidē qui in his uersatur, quæ in iuuenē reprehendenda omnino sunt, & execranda. Ita sanē nihil unquam salubrius delectabiliusq; in rebus tum publicis tum priuatis expertus est orbis, sene uiuido, perspicaci, atq; rebus in agendis temperato, prudenti, & religioso. Verum illud dubium, an Christus, qui iuuenili fermē decessit ætate, se à patre senectutis tempore seruari ritē petierit. Hic mihi firmam Ecclesiæ fidem intue re: quandoquidē Christum pro senescente ecclesia, in qua periclitatura fermē erat charitas, hoc est, uis omnis uitæ & salutis, orasse patrem credimus. An uerò in illud modò peruentum sit uitæ genus, è quo iratę excesserint uirtutes, consenerit fides, ac penē exoleuerit Dei religio, qui purgatori sunt iudicio, & uident, & se in id ætatis incidisse lamentantur, in qua tutissimo debacchant imperio luxus & ambitio. Orat hinc igitur Christus pro sponsa in hunc ferē modum: Ne meam, oro, contemnas senectutem, ô Deus: scio equidem aucta omnia consumi atq; de nasci: sed in his tantummodo quæ ad corpus spectant: cetera uerò quę fidei robore connituntur, repubescere indies magis necesse est, & renouari. Quocirca cum ob diras diutinasq; improborū iniurias, meos affligi destituitq; uiribus cōtigerit, ne tunc me, quæso, hoc est, illos, quos ut mei essent, sanctissimo tuo attraxisti spiritu, proijcias, longe q; à te propellas.

Quia dixerunt inimici mei mihi, & qui custodiebant animã meam consilium fecerunt in unũ, dicentes: Deus dereliquit eum, persequimini & comprehendite eum, quia non est qui eripiat.

Dixerunt mihi, idem est quod, de me conspirantes loquuti sunt. Qui rogo: hinc nempe, qui meę insidiantes uitæ, quicquid uē ago obseruantes, facta inter sese cōiuratione consultauerunt, dicentes: Abiecit eum Deus, quò se uertet miser: En apta perdendū illum occasio. Ipse enim cum imbecillis sit ex sese, ab amicis uerò derelictus, infensus omnibus, grauis, atque adeo tandem ab uniuersis destitutus, quid, quo minus tam debile confringi queat uas, obstare poterit: Eum, eum, inquam, ô qui impudentiores estis, persequimini, instate, atq; usq; eò urgete, ut comprehendatis: nam qui illum nostra è manu eximat, inuenitur nullus. Heu perfidiorum insaniam. Censendum ne est, amantissimos liberorū parentes mœstos teneri infantis non audire uagitus: non lachrymas: non clamores: Quàm propensior certe affectu in nos diuina mouetur clemētia, quàm solet in filios nutrix anxia, aut mater. Verum ut cunq; sua in impietate perdurent impij,

Tu Deus ne elongeris à me: Deus meus in auxilium meum respice.

Frequentia quidē iniuriarū, simul & periculorū instantia, huiuscemodī rogandi Deum in anima p̄rere studiū cōsueuit. Deus, inquit, ne elongeris à me. Vidisti ne unquam hominē malo aliquo exitiali affectū: nō contentus is quidem semel atq; iterū cum medico, ut fit, colloqui, atq; ab eo uisitari, rogat ne se unquam deserat, ne discedat, imò ut præsens coram adsit continuè. Vides anxium in egrotante membrīs studiū: quid si animo: quid si sordida atq; estuanti, tanq; febre, torquet conscientia: Ni prorsus quidē in malis induruerit, decreueritq; tanq; phreneticus non admittere curationē, apud diuinā instabit clementiam, rogabitq; & lachrymis & suspirijs, dicens: Deus ne elongeris à me: Deus in auxilium meum respice, festina, atq; miserè ægrotantem inuise. E contrario autem,

C *Confundantur & deficiant detrahentes animæ meæ: operiantur confusione & pudore, qui quæ-
runt mala mihi.*

Ecce morbus ille, cuius uī maximè atq; incendio, infirma adhuc in fide anima conficitur: nempe detractoris rabies, & uirulentia. Quid non perturbat inquietissimum istuc oblocutorum genus? Hebræi tamen non detrahentes, sed aduersantes animæ meæ, reddunt. Verbum item, deficiant, consumentur transferunt. Idem Symmachus. Quare is erit sensus, ut reddit Paraphrastes: Pudefiant & absumantur qui aduersantur mihi. Qui uerò hi sint, qui faciliè probis aduersantur, sequenti explicant hemistichio: Qui quærent mala mihi. Cæterum dictio quam noster ferè uertit interpres, reuerentiã, tum Græcis tum Hebræis est pudor, ignominia, confusio, seu ut habet Campensis, infamia. Illi, inquit, me prorsus à uia uitæ, quæ ingenua est, libera, atq; honoris plenissima, auertere cõnituntur: tu Deus illos eadem, quam mihi inurere satagunt, infamiæ nota, quæ est, totum te meum bonum amisisse, affice, confundeq; cum ignominia tam turpes illorum ausus, atque in nostram meditata perniciem, quod omnium malorum maximum est, allide consilia: hi enim, qui turpissimus demonum atq; perfidiosorū hominum mos est & consuetudo, quærent mala mihi: tu contrà, bonum ac uitam, quæ in te est, quæq; beati efficimur, & quære, & elargire. Illi itaq; ut uolunt habeant,

Ego autem semper sperabo, & adijciam super omnem laudem tuam.

D Vide quàm suam libenter in Deum spem iactet uir iustus. Iam nō semel diximus, id potissimum telum esse, quo exterrefacti dæmones in fugam uerti consuefcunt. Adeo gratisima Deo semper fuit animæ uirtus ac deliberatio, qua illo tantūmodo nixa, à nulla alia dependet re quāuis sublimi & diuina. Ego, inquit, meis in periculis & ærumnis non hodie solum, aut eadem ipsa hora, qua nulla urgeor tentatione, spero: sed semper, sed omni tempore, sed tunc potissimum cum planè destitutus uideor & neglectus. atq; ita tuis, ut sic dicam, obrutus beneficijs, adijciam & ego super omnem laudem tuam: hoc est, ardentiori quàm antehac unquam studio tuis in celebrandis laudibus incumbam. Ita enim hunc uersum interpretantur Hebræi: Augeam, inquit, omnem laudem tuam: seu, adijciam ad cunctas laudes tuas. Insuper

Os meum annunciabit iustitiam tuam, tota die salutare tuum: quoniam non cognoui literaturã.

Hucusq; uersus est Hebræis, licet alijs uerbis, sensuq; alio. Nam dictio, quam noster uertit interpres, literaturam, Hebræis est, numerum. Certè, inquit Felix, non cognoui numerum, nempe laudum. Cæterum notant quidam dictionem, quoniam, superesse, seu pro certè positam, ut reddi à Felice diximus. Sensus igitur is esto: Mi Deus, os meū tuam indefesso quotidie studio laudabit, qua summè bonus es, & in omnes beneficis, iustitiam, salutemq; mihi immeritissimo allatam prædicabo: nam tot tuæ in me extant benignitatis indicia, ut numerū ignorem. Alij quoq; modum uertunt pro numero. Illud planè huius est cõsimile in alio psalmo: Annunciaui, inquit, & loquutus sum, multiplicati sunt super numerum. Quid uerò sibi uelit Græcis in hoc loco *πραγματείας*, quid ue somnient nonnulli ex huius uocis interpretibus, diligens iudicet lector. Maxima mihi animæ illius in mentem uenit perfectio, quæ diuinis se sentiens, & his frequentissimis ditatam muneribus, obstupescit, seq; idoneam, quæ tam numerosum donarium mente assequi possit, non arbitratur: contra nimirum quorundam morem, qui cum humili & abiecto sint animo, non minus summis stricteq; de cœlestibus cogitare soliti sunt, quàm de terrenis, & illis quidem quæ mundum magis referunt quàm Deum, atq; eius religionem. Et quidem innumerabilia omnino sunt Dei in homines beneficia: idcirco ab his duntaxat cognita, si non numero comprehensa, qui tam excelsa sunt mente, ut omnem mathematicam excedant supputationem: quod proprium diuinæ est naturæ. Quid itaq; hîc aget anima? uide quid consilij capere instituat:

Introibo in potentias domini, domine memorabor iustitiæ tuæ solius.

Scio

A Scio, ait, tot inter uitæ huius tentamenta, quid me agere deceat. quicquid unquam mihi aggredi erit animus, id Dei fretus uirtute aggrediar: & solam, solam in quâ tuâ, ô domine, nō hominis naturaliter imbecillis atq; impuri, iustitiam inuocabo, illiq; uel totus in me conspirēt mundus, adhærebo. Verbum enim Memorabor, eandem hīc præ se ferre significationē uidetur, quam alio loco expressius magis, q̄ quod sic se habeat litera, posuit interpres: Hī, inquit, in curribus, et hī in equis, nos autem in nomine Dei nostri inuocabimus. Nam illic nonnulli legunt, Et in nomine Dei nostri memores erimus: hoc est, ut interpretatur Felix, clamabimus, ut faciunt bellatores. Quod si tamen memoriæ uerbum hīc commodè positum arbitraris, non id quidem inelegās, sed mirè aptum. Siquidem à Paraphraste sic reddi uideo: In memoriam reuocabo omnibus, & celebrem faciam integritatem tuam, tuam inquam solius. Nam tu

Deus docuisti me à iuuentute mea, & usq; nunc pronuntiabo mirabilia tua.

Causam hīc reddit, quamobrem diuinæ haudquaquam immēmōr iustitiæ ac bonitatis esse debeat: nempe ob id, quod qui ab ineunte sibi ætate nunquam defuerit, ita illum in posterum nō defuturum, persuasum habet. Vide igitur sanctæ animæ affectum. Tu Deus, inquit, me à puero, tum dico, quando tam suauissimū ignorabam præceptorē, usq; nimirum ad hanc, in qua nunc uiuo, ætatem, mirandas illas tuas erga electos operationes, quas caro prorsus ac sanguis ignorāt, accuratissimè edocuiisti: hincq; ego illas diligentissimè pronuntiabo, palamq; omnibus faciam, ut illa diuulganda sunt, quæ immensa sunt prædita magnitudine. Quocirca, ut etiam ab ipsis meis semper egisti incunabulis, ita

Et usq; in senectam & senium Deus, ne derelinquas me, donec annunciem brachium tuum, generationi omni quæ uentura est potentiam tuam.

B Senectā & senium, perinde est ac si dicas, senectutē & canitiē, seu decrepitā ætatem. Tametsi enim de quocūq; hæc dici posse natu grandiori existimē, altiori tamen sensu atq; intellectu, res quoq; eo ferè modo, quo superius Dei filium pro Ecclesia orasse diximus, indagari posset. Ne proijcias me, inquit, in tempore senectutis. & erit sensus: Tu pater, quem me tuæ caput Ecclesiæ esse uoluisti, mihi in omnibus præfens, ac uel usq; ad mundi interitū & consummationē, ad sis fautor, quò cunctis etiā uenturis, nedum meæ ætatis hominib. tuum brachiū, uirtutem scilicet & potestati inuulgare queam. Vide enim nescio quid à nōnullis ex Hebræorū interpretib. hīc addi. Sic ex his quidā: Quò annunciē posteritati brachiū tuum, & omni qui nasciturus est potentiam tuam. Idem fermè Campensis. Felix quoq; sic: Donec annunciem brachiū tuum generationi, cuiūq; uenturo potentiam tuam. Vnde ambigendum minimè est, potentiā tuam ex Hebræo uersus hūius finem esse, non sequentis initium, ut nos legimus. Verūm cū non multum sensui officere uideatur, sua integra remaneat litera interpreti, quam sic reddit:

Potentiam tuam & iustitiam tuam Deus usque in altissima qua fecisti magnalia, Deus quis similis tibi?

Clarius Hebræi: Iustitia tua Deus usq; in excelsum, quoniā fecisti magna. Est sanè mira ab inflammato animæ affectu profecta exclamatio, simul & admiratio, illi ferè similis, de qua alio in psalmo ita stupidus exclamat Vates: Magna est super cœlos misericordia tua, & usq; ad nubes ueritas tua. In sublimioribus enim occupata mens rebus, nihil de Deo, quod idem excellentissimum non sit, cogitare potest. Etenim siue in his quæ ad admirabilem illius naturā spectant, siue in his quæ ad purissimam eius carnem, uitæq; cū apud homines diuersaretur, integritatem, siue etiam ad providentiam illam infinitam, qua cū omnia, tum præcipuè homines, sapientissima gubernat ratione, uersetur, omnia illi diuina atque admiratione digna apparent. Quod quidem animo in turpitudinum cœno tanquam cum meretricibus uolutato, contingere haudquaquā potest. Est & alius sensus, quem quoniā literę quam nos legimus aptè accommodari posse uisus est, uel eo maximè, quod à nōnullis ex Hebræo sic exponi uideo, in mediū addu

c ci non ab re erit: qui sanè sensus, ut facilius elici possit, dictionem Donec, supra positam sibi asciscere uideatur. Petierat enim superiori uersu Propheta hoc modo: Deus ne derelinquas me, donec annunciem brachiū tuum generationi, atq; omni qui nasciturus est. Infertq; subinde: Donec, inquam, potentiam tuam simul & iustitiā in sublime, subaudi, feram, qui fecisti magna. Ecquis igitur sicut tu? Propterea sic ex Hebræo uerti poterat, ut uertunt quidam: Deinde (hoc est, simul ut posteris tuam annūciauero uirtutem) potentiam tuam & iustitiā tuam Deus, qua res magnas perfecisti, in altum extollam: quis similis tibi? Expressius item Paraphrastes, cum dixisset, Ad sis mihi sicut hucusq;, quoad indicauero brachiū tuum meæ ætatis hominibus, & uniuersæ posteritati potentiam tuam: statim intulit: Et iustitiā tuam Deus laudibus in altum extulero, qui designasti maxima: Deus quis conferendus tecum? Et certè nihil unquam fuit, neq; esse potest tam immense magnum, quod cum Dei magnitudine collatum, non minimum omnino appareat, & nihili. Idcirco ipse de se apud Esaiam sic loquit: Quis similis mei? Antea uerò Moses in cantico post Aegyptiorū interitum: Quis similis, inquit, tui, magnificus in sanctitate? Ideo

*Quantas ostendisti mihi tribulationes multas et malas, & conuersus uiuificasti me, & de abyf-
sus terræ iterum reduxisti me.*

En aliud admirationis genus. Mens quippe humana nō potest non interdum incredibilem in modum obstupescere, mirariq;, unde tam uastus ebulliat angustiarum in hoc mundo Oceanus. Verūm cum quæ mortalium naturæ conditio agnata sit, recolit, ex hoc tenuissimo ad aliud sensim considerandū, & id quidem omnium maximū, transit stuporis genus, quod totum in meditando diuinę beneficentię magnitudine uersatur. Quantas, inquit, tribulationes, quā multas, q; difficiles, quā planè diras ostendisti mihi: hoc est, experiri me fecisti. Verūm tu mihi sedata ira placatus, conuersusq;, me prorsus exanimatum recreasti, restituitiq; me mihi, atq; à malis, tanquam de profundo terræ hiatu, etiam atq; etiam ex-
D traxisti. Abyssus, ut aliàs notauimus, nō rarò Hebræis est malorum cumulus, ac tetra miseriarum uastitas. Vnde clamat Ionas: Abyssus uallauit me. alio uerò in psalmo Vates, Abyssus abyssum inuocat: hoc est, calamitas calamitatē tanquam annulus annulū necit, atq; inuitat. O immensum contemplandi tuam excelsam bonitatem mare, mi Deus. Quicquid enim in terris spirat, in meum conspirasse interitum uidetur. Tu uerò, qui naturalis tuus est mos,

Multiplicasti magnificentiam tuam, & conuersus consolatus es me.

Expressius uertisset interpres, magnitudinem: seu cum Paraphraste, potentiam meam, non tuam, quò doni cœlestis amplitudinem in se homo cognoscat. Illi, inquit, meum extenuare nomen, uitamq; calumnijs, ac ferro absumere adnituntur: tu contrà, uim illam, quæ me in te firmissimè contineat, suppeditare non cessas: iudiciū sanè tuę ad me conuersionis, quam cum contemplor, permaximo afficior gaudio & cōsolatione. Vide summæ in beata anima uirtutem fidei: Conuersus, inquit, qui antea meam ob turpitudinē auersus fueras, consolatus es me. Succurrit hīc mihi mulieris Cananæ exemplum, quæ diutius propter filiæ morbum afflicta, penēq; ob Christi, ut uidebatur, indignationem exanimata, à benignissimo tandem Iesu ad foemineum conuerso eiulatum & lachrymas, plenissima illa consolationis uerba audire meruit: O mulier, magna est fides tua, sicut tibi sicut uis.

Nam et ego confitebor tibi in uasis psalmi ueritatē tuā Deus, psallā tibi in cithara sanctus Israël.

Ex Hebræo prima uox redditur, quapropter: seu ut Campensis, quare. & est sensus: Quoniam tuam in me auxisti magnitudinē & uirtutem: quoniam conuersus consolatus es me, unde mea omnis profecta est salus, salutisq; persuasio: idcirco te tuumq; nomen laudabo, canamq; tuam in pollicitationibus constantiā, mi Deus: & psallam tuum in honorem, cithara, ô qui sanctum facis Israël. Aliàs diximus uasa nōnunquā in scripturis pro rerum omnium instrumentis poni: quare uasa

A uasa psalmi, instrumenta hinc sunt musica, ut ferè erant nablum, lyra, cithara, organum, atq; huius generis alia, quorum modulatione & harmonia diuinæ solitæ erant laudes decantari. Cæterum, sancte Israël, à cunctis Hebræorum interpretibus transferri uideo. Te, inquit, musicis laudabo instrumentis, ô Israël, populi nimirum dilecti, atq; ad uitam asciti, sanctificator. Atqui Deus quemadmodum uita est uiuax, ac uiuificans, ita sanctus, atq; idem sanctificans, sordesq; omnes suis ab amicis abstergens, dici debet. Itaq;

Exultabunt labia mea cum cantauero tibi, & anima mea quam redemisti.

Vide gratæ animæ institutum, quo se & corpore & animo (id est totum hominem in Dei amore comburi) diuinum laudare nomen pollicetur. Vnde sic Paraphrastes: Exultabunt labia mea (instrumenta hæc sunt inter alia prolotionis humana) ubi psallere cœpero tibi: & anima mea multo magis, quam liberaisti à malis omnibus. Exultando, inquit Felix, cantabunt. Porro siue de quotidiana liberatione, qua miseris uenit Deus suppetias, hoc uerbum, redemisti, intelligamus, siue de animarum redemptione, per quam nos **C H R I S T V S** in cruce æternore conciliauit patri, cogitemus, utrunq; purgatissimis suaue est animis. Anima igitur mea, ô **C H R I S T E**, tuo cruore ac nece à peccati atque adeo mortis seruitute erepta, tibi, haudquaquã sibi aut mundo cantabit, exultandoq; tuum sanctissimum laudibus extollet nomen.

Sed et lingua mea meditabitur iustitiã tuã, cum confusi et reueriti fuerint qui quærunt mala mihi.

B Videtur hinc Vates conditionẽ uelle Deo ponere. Lingua, inquit, mea tuam laudabit iustitiam tum, cum confusi & profligati fuerint quærentes mala mihi. qui quidem loquendi modus uix ab anima in diuinarum rerum studio occupata prodire potest. Siquidem quæcunq; illi accidant, ad laudes semper Dei prompta est atq; hilaris. Idcirco litera, quæ est Hebræis, tutiorem præferre sensum mihi uisã est. Sic Felix: Etiam lingua mea tota die loquetur iustitiam tuam: quoniã uerecundati sunt, quoniã confusi sunt inquirentes malum mihi. Qua sancte lectio-
ne solennia hinc quædam esse, pro reportata uictoria, animæ (ut sic dicam) epinicia definire possumus. Quamobrem elegantissimè sic rem aperit Paraphrastes: Quin & lingua mea exercebit se sedulo in cantanda iustitia tua: erubuerunt enim & infames facti sunt, quotquot studuerunt incõmodare mihi. Qui porro hi sint, qui, quomodo innocentissimis noceant uiris, malumq; inferant, & quærunt & machinantur, nõ semel hisce nostris intersparsit cõmentarijs Christi (ut opinor) spiritus, quem meo hoc in labore, quemadmodum in suo Dauid, scopum esse uolo & ducem, Cui propterea laus sit, atq; honos, in secula seculorum. Amen.

PSAL. LXXII. Salomonis.

D *Eus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis.*

Somniant, mireq; cæcutiunt hi, qui hunc psalmum de Salomone illo interpretantur, cui uoluptatibus, tanquam bellacissimis hostibus obnoxio, pacifici titulum minimè conuenire arbitror. Ad hæc, ut cætera quæ de Salomone Bethsabææ filio intelligi absurdissimũ esset, omittamus, quomodo à mari usq; ad mare, & à flumine usq; ad terminos orbis terrarum illius fuit imperium? Quando omnes gentes seruerunt ei? Qua porro uirtute Aethiopes, seu habitantes solitudines, ut nonnulli transfulerunt, quos Cabalistsæ aërios spiritus esse definiuerunt, eum adorauerunt? Vero igitur Salomonis, in cuius ortu illud è cœlis fuit auditum. In terra pax, hominibusq; bona uoluntas, totum hunc psalmum adscribi debere fateamur: non illi, cuius imperium breui admodum conclusum fuit termino, cuiusq; filius impijssimus extitit Roboam: ipseq; nefandissimis alienigenarum amoribus ac libidinibus adeo conspurcatus uixit, ut illius etiamnum dubia censeatur salus. Noster autem non tantum saluandorũ hominum est autor, uerum etiam ipsamet salus, & uita. Quod sanè Dauid in spiritu præuidens, hanc uerè diuinam de ipsius Christi regno, cuius summa est iudicium & iustitia, à pa-

Yy

C tre habito, composuit odam: ad Deumq; conuersus, sic suam orditur precationē: Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis. Duas hīc expresse in Christo naturas prenouit Vates: qui quidem Christus ea, qua equalis semper est patri, ratione, rex est cum patre uniuersorū æternus: ea uerò qua in terris uisus est cum hominib. homo, quicquid imperij habuit, à patre habuit. Vnde, ut erat gratissimi animi filius, non semel professus est se patre minorem: propterea omne sibi iudicium à patre datum, datamq; esse rerum omnium, tum earum quæ in cœlis essent, tum quæ in terris, potestatem. Quid illud: Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me patris? Ideo Vates illum regem, regisq; filium appellans, & Deum, & Dei filium esse asserit. Ceterum iudicium atq; iustitiam, nihil aliud hīc esse diffiniunt, quàm rectas moderandarū rerum rationes, ac ut reddit Paraphrastes, formulas, qui sic habet: Deus iudicandi secundū te formulas regi da, et equitatis studium filio regis. Orat itaq; Vates, atq; cum eo mortalium multitudo, ut in Christo, in quo omnis inest æquitatis norma ac uirtus, hī penes quos hominū est imperium, iudicent, regantq; populos, ac iusto moderationis æquilibrio res mundi expendant. Etenim Christo ad instaurandas orbis ruinas aduentante, cœpere actutum nutare errores, magnaq; parte eousq; tolli, quoad eius humano prorsus cōsumpto genere, omnia integrè subiecta illi forent, Deusq; esset in omnibus, & nos qui ad uitam uocati sumus, in illum felicissima transiremus abitione. Reconditissimo itaque mysterio utriusq; aduentus in hoc psalmo fit mentio: quasiq; dormiens ab Ecclesia excitatur dominus, ad hunc modum:

Iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio.

Iudicabit, uertit Hebræus. Idem & cum Chaldæa translatione, græca editio. Ut iudicet, legit Euthymij interpres, populum tuū. Idem fermè ex Hebræo Campensis: ut uerba sint Ecclesiæ orantis, quò terram hanc corruptissimam iam tandem miseratus, mittat quem missurus est, qui retracto ab erroribus mundo, duo illa è cœlis secum deuehat luminaria, nempe iustitiam & æquitatem: quorum radius illustratus orbis, in eam refundatur formam atq; imaginem, quam in Christi uita & doctrina, tanquam in æterna cum patre idea, conspectura esset, indeq; omnem bene beatèq; uiuendi normam extractura. Cæterum cum præclarissimis ornatus esse debeat rex animi dotibus, illam in primis requirit spiritus, ut pauperes, afflictosq; & ærumnosos, ab opprimentium uiolentia atq; astu eximat, reddatq; quod sibi unusquisq; ob uitæ rationem meruerit. Virtuti enim suus debetur honos & præmium: iniquitati uerò opprobrium, atq; cum uituperatione multa. Et id sanè est populos in iustitia & iudicio gubernari. Alioqui turpissimos quosq; à contaminatis iustitiæ ministris eo donari præmio, quod integerrimis debetur uiris, illosq; præteriri atq; opprimi, quos honorari decuerat, summa est regionum religionumq; pernicies & confusio. Quocirca maximis ingeminandū est uocibus, ut nostri iam tandem misertus pater, sui unigeniti demittat in terris spiritum, quò iustè æquabiliterq; iudicari possint homines, probiq; ab improbis secerni, ac cæcis à magistratibus dignosci. Atq; hoc sanè modo

Suscipiant montes pacem, & colles iustitiam.

Absurdum nimium esset putare, montes hosce petricosos suscipere posse pacem, aut colles iustitiam. Montes igitur hīc sunt, quos postea in psalmi serie reges appellat Vates: colles uerò, quos populos. Atqui moderandarum rerum is debet esse finis & terminus, ut pacem animi susceptam, in qua uis inest iustitiæ & rectitudinis, transfundant reges, atque adeo cæteri & principes & magistratus, in populos sibi subditos. Nec sanè pulchrius uestiri solent colles uel flore, uel fructu, quàm uestiuntur decore omni uirtutum, sed in primis fidei in Deum, populi, cuncta iustitiæ studiosis occupantibus, optimoq; expendentibus iudicio & æquitate. Orat itaq; uir sanctus, ut non sibi duntaxat pacem, quæ à Iesu CHRISTI corde emanat, suscipiant Ecclesiæ proceres, uerum ob id quoque, quò populus lætari, sedereq; ualeat, ut inquit Esaias, in pulchritudine pacis, Etenim

A ea præditi sapientia rectores hominum, quæ à Deo est, non à mundo, insaniunt propemodum, nisi conciliatum sibi coelitus bonum, sentiant subditi, gustentque quàm diuinum illud omnino sit, à temperatis iustisque gubernari superioribus. Quo circa non absque ratione additum est, Et colles iustitiam: qua sanè à patribus tanquam à fertilissimis descendente montibus affecti delibuti subditi, suas omnes ad eum iuste concinnant actiones, ut merito iustitiæ cultores appellari debeant. Nihil enim populis tam exitiale esse potest, cum rerum summa penes illos est, qui in iudicandis diffiniendisque subditorum causis, humano raptantur sensu & consilio. Expulso quidem nostris à tribunalibus Christo, à quo omnis proficiscitur rectè diffiniendi forma ac iudicium, quò se uertant patres? quò suas dirigent diffinitiones? quò iudicia? Poterit ne hoc modo sedere uir, ut inquit ille, subtus uineam suam, & subtus ficum suam pacificus? Næ quidem obsidionem posuerunt supernos. Verum utcunque nostrates hallucinentur iudices, o qui sub corruptissimo ini quorum defudatis iudicio, gaudete: siquidem rex ille æquissimus, regisque filius Christus, diuinus amor, pax orbis,

Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem.

Filios inopis, legit Felix: id est, illos qui sunt Christi, quos utique, utpote rerum omnium huius mundi egentissimus, crucis uerbo, atque efficacia genuit patri: hos quidem iudicio suo æquissimo protegit dominus, ac confuso prostratoque calumniatore, nempe mundo, diabolo, peccato, morte, peruersoque homine & inuido, benignissime tutatur. Cæterum, filios pauperum, idem esse secundum phrasim Hebraicam, quòd pauperes, aliàs diximus. Et sunt planè idem pauperes populi, qui & filij pauperum, utique credentes: quòd uerum illud esse non ambigamus, nullam uidelicet esse damnationem his, qui in Christo sunt. Cuius sanè patrociniū, iudiciumque sua in Ecclesia exactissimū, ne temporariū citoque desitutum putaremus, à spiritu est additum:

B *Et permanebit cum sole, & ante lunam in generatione & generationem.*

Id est, quandiu sol iste uisibilis, à quo luna, quemadmodum à Christo Ecclesia, lumen sumit, lucebit, æterna erit Dei in suos protectio. Ecce, inquit, uobiscum ero usque ad consummationem seculi. In generatione & generationem, periphrasis est, qua æternitas significatur. Sed litera, quæ est Hebræis, lucidiorem parit sensum quàm nostra, quæ ambiguum & obscurum. Sic Felix: Timebunt te cum sole, & in conspectu lunæ: hoc est, quandiu reuoluentur tempora, quæ nimirum è solis cursu, motuque lunæ originem habent, CHRISTVM reuerentur in terris populi. Vnde sic Paraphrastes: Reuerentur te, o rex, quoad sol lumen suum præbuerit mortalibus, & luna seculis cunctis. Quid sit porro in nostro interprete, Ante lunam, Chaldaeus aperit: Ante lumen, inquit, lunæ orabunt coram te generationes generationum. Hic igitur uides CHRISTVM, qui heri & hodie, ut inquit Paulus, ipse & in secula, æternū suæ fore religionis defensorem. Id dictum esse uolo, ne afflictæ ab improbis innocentia, eò interdum adigatur impietatis, ut Deum eo se habere modo, in probitatis defensione arbitretur, quo homines fermè ex more inconstantes, temporarij, & parum pij. Suo quippe tempore, atque cum maximè opus est, ad suos descendit dominus, consolaturque afflictos, dicens: Ego sum, nolite timere. Quid igitur pauidi in Christi fide nutamus?

Descendet sicut pluuia in uellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.

Haud dubium quin hinc ad stupendum illud Gedeonis miraculum alludat Vates, in quo madefacto solummodo rore lanæ uellere, area circumquaque posita, sicca inuenta est: rursus area rore imbuta, uellus absque imbre siccum apparuit. Magnum id quidem fuit mysterium: siquidem in lanæ tum uellus silenti tanquam ros descendisse illapsu uisus est Deus, cum nisi ad oues, quæ perierant, domus Israël se uenisse fassus est CHRISTVS, reliquo interim in siccitate spiritus remanente omnino orbe. Verum postea in gloriam ascitus, tam largo gratiarum imbre, ingrato omisso uellere, relictaque in siccitate Iudæa, perfudit gentes, ut meri-

C tō dici posset, se sicut stillicidia stillantia super terram, ad omnium generaliter descendisse salutem autor uitę. Sunt qui typum huius roris in uellere, ad tacitum placidissimumq; deiparę uirginis conceptum referant: tamen ex litera quę est Hebręis, alium signari sensum iudico: eum sanę, quōd Deus eo soleat modo ad subleuandas suę sponsę ærumnas & oppressiones descendere, quo solet pluuia in detonsum, demessumq; pratum descendere. Quid tum gratius? quid tam agricolis desiderabile, quā cum defecta prati herba recens superueniat pluuia, qua terra humefacta, ad noua concipienda germina temperetur? Felix enim, atque cæteri ex Hebręo sic ferē legunt: Descendet sicut pluuia super herbam refecatam: siue super tonsum, hoc est, ut ipsemet interpretatur, super gramen incisum: quod si non habuerit pluuiam postquam refecatum fuerit, arefcet. Quare sic alius ex eodem fonte: Descendet æquitas & iustitia ad terrā, sicut pluuia in defectum fundum, & sicut rorulentus imber. Hic uides quomodo nulla sit apud Hebręos de uellere mentio. Veruntamen unicuiq; suę sint de uellere & rore Gedeonis meditationes, pię nimirum, & quę ad placidissimū mirabiliter exprimendum faciūt spiritus lapsum in uirginis uterum. Verū necq; ego (opinor) reprehendi debeo, qui quę sit germana psalmi lectio, uerecundē admoneo. Ut cunq; sensum imagineris, illud compertissimum, fructum mirum in modum feracem, propter Christi descensum, mortalibus allatum. Quod sanctissima præuidens Vatis anima, in spiritu exultans, clamauit:

Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis, donec auferatur luna.

Quasi uerō antea copiosa non fuerit pax, hæc dicit Vates. Nam Christus obrutum in peccatis mundum inuisens, oriensq; ex alto, nō solum pacem & iustitiam secum attulit, uerum etiā omne bonum, cuius homines forent capaces, abundantissimē largitus est. Quōd uerō postea abolita sint, sublataq; è mundo tam felicia Dei dona, ut est pax & æquitas, id hominum malitia factum est. Florebit, inquit, **D** quę penē exaruerat, in illius ætate iustitia, summaq;, usquedum luna sit, in terris erit pax. Cur non summa? cur non integra? cum diruto inimicitiarum, quę inter Deum & hominem intercesserant, pariete, uniuersus planē Deo per Christū reconciliatus est orbis. Ut illa enim pax, quam ob regnandī cupiditatem atq; ambitionem sæpenumero, etiā in ipsis sanctioribus Ecclesię locis, nutare cernimus, excindi omnino queat: ea tamen quę in sanctorum animas per Christi spiritum, tanquam insitus oleę surculus, inserta est, æternis nititur fibris & radicibus, ideo æterna. Quocirca additum est à Vate, Donec auferatur luna: id est, pax ista animorum, ac, qua gratis iustificamur per fidem, iustitia, quousq; luna suum seruabit cursum, fixo altē stipite in Deo, perdurabit. Etenim nulla tam seua potest esse perturbatio & confusio, quę pacatam tranquillamq; hominis conscientia, à rectitudinis linea, aut pacis studio facile amouere possit: nam quę Dei sunt, ab eoq; proficiscuntur, firma sint oportet atq; æterna.

Et dominabitur à mare usq; ad mare, & à flumine usq; ad terminos orbis terrarum.

Vastitatem imperij **C H R I S T I**, simul & felicitatē exprimit Vates, ad regnum nimirum Salomonis utcunq; alludens, de quo sic legimus: Salomon autem erat in ditione sua, habens omnia regna secū à flumine terrę Philistim usq; ad terminum Aegypti. Ipse enim obtinebat omnem regionē quę erat trans flumen, quasi à Thipsach usq; ad Gazam. Atqui in eo quōd Salomonis regnum usq; ad promissę terrę fines protendebatur, regnum fidei ultra Oceanū dilatandum præfigibat. Nam quod nos legimus, Et à flumine usq; ad terminos orbis terrarū: quidam ex Hebręo sic uertūt: Ab Oceano orientali usq; ad extremos occidentis fines. Ex his etiā sunt, qui à mari usq; ad mare, mare Rubrū intelligūt, & mare Palæstinæ. Flumē uerō Euphratem, qui ab Oriente exiens in mare Rubrum erumpit: idcirco Iudæis adeo notus & celebris, ut fermē illum flumen absolutē nominent. Et est ac si dicat, ab Oriente usque ad Occidentem. Quoquo modo sensum formes, regnum hīc **C H R I S T I**, quod & fidei, à spiritu designatur. Quod sanē

A nē in sequentibus clarius adhuc exprimitur.

Coram illo procedent Aethiopes, & inimici eius terram lingent.

Amplam atque adeo extremā orbis regionem sub meridionali plaga constitutam, idcirco torridam, ac nimio calore obfuscam & feram, ad significandum uniuersale Christi regnum nō absq; mysterio huc adducit Vates: huius enim Hesperii sunt populi ad Occidentem, Indi ad Orientem: ad quos quidem in Christi fide mansuefaciendos, missum olim fuisse à Domino Thomam apostolum nonnulli affirmant. Mundum itaq; uniuersum adoraturū esse aliquando Christum praedicat Vates: qui cum ferē totus à Dei desciuisset religione, additur à spiritu, Et inimici eius terram lingent: hoc est, uenerabundī proniq; in terrā illum adorabunt. Tangit enim morem antiquum adeundi reges, quem hodie quoq; ab orientalibus seruari sunt qui dicant. Neq; illud silebo, nonnullas nostra quoq; aetate mulieres ab ultimis Oceani ripis in Italiam euectas, coniugioq; principū dignatas, ad tantum animi tumorem deuenisse, ut neminem, neq; sacerdotes ipsos & episcopos ad colloquiū admitterent, nisi genuflexos, atq; humi pronos. Quanquā non tam sexus imbecillis uanitas in hoc est reprehendenda, quam stoliditas illorum, qui cultum illum soli Deo debitum, animanti tam imperfecto leuissimē prostituunt. Sed ad psalmum redeo. Omnimodam enim subiectionem intelligi uult Vates inimicorū Christi: sub quorum nomine Amalechitas potissimum, Madianitasq; & Ismaelitas, homines nimirum feros, atq; ut sapissimē experti sunt Iudaei, indomitos, hīc tangi arbitror. Amalechitam enim lingentem interpretatur Philo. Qui sanē populi Arabiae deserta incolentes, perpetuis quodammodo uexarunt Iudaeos incursionibus, typo quidem uerissimo eorum quae ab improbis perpeffura erat probitas. Quid non audent in innocuos teterrimi isti Aethiopes, atq; lingentes Amalechitae? Caeterum uide quomodo sanctissimi Vatis spiritui haud multo post succinuit Esaias: Venient, inquit, ad te curui filij eorum qui te humiliauerunt, & adorabunt uestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi. Quid illud? Locum pedum meorum glorificabo. Hinc opinantur quidam, illam prodixisse exosculandi pedes summi Pontificis consuetudinem: quae eō spectasse uidetur, ut scirent omnes, illi, cuius uices in terris gerit summus Pontifex, omnem deberi cultum & pietatem, sic illi. Nos ad propositum reuertentes dicamus cum propheta, quod

Reges Tharsis & insulae munera offerent, reges Arabum & Saba dona adducent.

Lusus is est poëticus, mirēq; diuinus.

Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes seruient ei.

Felix Arabia, quae in littore sinus Arabici sita est, regionesq; Aegypti, & quae ad mare Rubrum usq; protenduntur, hisce nominibus significatur. Saba, seu Sabaea regio, à Saba ex filijs Cham sic dicta, in qua thus, ac uis omnis aromatum in nascitur, Arabia felix est: harum itaq; regionum reges, regi Christo munera suis è locis apportaturos praefagiens Vates, regionum omnium reges Christianae religioni obtemperaturos uaticinatur. Eam ob rem in fine uersus, quasi collecta dictorum omnium summa, intulit: Omnes gentes seruient ei. quod quidem aperitissimum fuit praeludium, quando uix nato Christo, Persae illi felicissimi ab Eois euecti partibus, auri thurisq; munere, ac myrrhae, diuinum in puero testati sunt numen. Tum sanē primū oblatæ sunt Deo primitiae gentium. Caeterum insularum nominatim mentionem facit Vates, ob illarum uastitatem & numerum: ut Cyprus est, Creta, Rhodos, & illae omnes, quae Syriae atq; Iudaeae conterminae sunt: quae cum ad obsequiū regum Hierosolymarū praesto essent, caeterarū omnium tum fluminū, tum marium fidem in Christum adumbrabant. Heu fidelissima quo erroris nuper prolapsa es Britannia: Angelicōne Anglia patieris priuari cognomento? Quantum tua attulit reipublicae Christianae exitij, non dico defectio, id durum nimium esset, sed imbecillitas, sed ab institutis patrum parum auersa mens: Dona adducent, quid sibi uelit, aperit Paraphrastes, qui sic totum

C reddituerum: Reges Tharsis (ea est Cilicia) & qui insulas inhabitant, munera offerant illi: reges Arabum & Sabæorum tributa pendant.

Quia liberabit pauperem à potente.

Nempe à tyranno, à diuite, à superbo & ambizioso eruet humilem, abiectum, suisq; in oculis uilem, &

Pauperem cui non erat adiutor.

Cuique nullum in terris, nec charissimorū quidem, extabat perfugium. O legem certè pro dilatandis regnis necessariam. Amplissimum, ait, Ecclesiæ erit imperium, ad cuius sanè pedes, uel ipsi potentissimi adorabundi procumbent reges, propterea quòd qui illius erigunt cultum, effigiantq; religionem, non tyranni sunt, non crudeles, nō cupiditatib. curisq; superuacuis, & affectibus obnoxij, nō diri, non, quæ natura dæmonū est, inexorabiles, sed mites, sed iusti, & qui nō opprimunt, sed liberant pauperem à potente. Vide summā Christianæ pietatis, mi Lector, mecumq; religionis nostræ deplora uulnera. Videns, inquit Matthæus, dominus Iesus turbas, misertus est eis, quia erant uexati, & iacentes sicut oues non habentes pastorem. Mirum si hîc audire cogitabas, quòd uidens Iesus turbas uexatas, opprefferit illas. Heu malè fidam pastorū quorundam custodiã. Quibus iam nostræ concreditæ sunt animæ: lanjs ne? Sed mihi hîc tempero, & ad benignissimam domini Iesu in subleuandis à miseria miseris reuertor opitulationem. Nam utcunq; in infelicem turbam insaniant improbi, Deus tamen

Parcet pauperi & inopi, & animas pauperum saluas faciet. Ex Usuris & iniquitate redimet animas eorum, & honorabile nomen eorum coram illo.

Aptius ex hebræo: Miserebitur pauperis, seu attenuati & inopis. uel ut reddit Paraphrastes: Pius erit in pauperem & egenum. Chaldæus quoq;: Miserebitur super pauperem & squalidum. quòd speciem illorum, qui in hoc mundo per Christum affliguntur, complecti animo hi possint, qui cum nullo misericordiæ commoueantur affectu, uix hominem à bellua discernunt. Qui uerò sint Christi pauperes, quoq; indigentia genere laborent, aliàs diximus. Et, ut neq; hîc de usuris superfluè philosophemur, ex usuris, non legit Fel, sed simpliciter sic transfert, Ex fraude. seu ut Chaldæus, Ex calumnia & iniurijs redimet animam eorum. quam certè nil obstat, quin hîc quoq; de usuris, ut plerunq; aliàs, mentionem facere uoluisset Vatem arbitremur, eò maxime quòd, ab usuris, uerti à Campense uideo. Quòd si ciuium singillatim calamitates recensere animus esset, quid usuris, quas homicidijs sæuitia præstare asserunt Canones, calamitosius? quid infelicis? A qua, oro, alia peste quamuis letali & dira, tam absumunt homines, quam à nefandissimis usurarum uersurarumq; contractibus absumi solent res & publicæ, & priuatæ? Iam illud obscurius à nostro interprete est uersum: Et honorabile nomen eorū coram illo. Felix sic: Et preciosus erit sanguis eorum in oculis suis. Idem Chaldæus. quorum quidem uerborum sensus elegantissimè exprimitur à Paraphraste, hoc modo: Nec temerè fundi sinet sanguinē illorum, nempe ut rem sibi charam & preciosam. Nihil sanè non preciosum atq; honorabile in Dei oculis esse potest, quod syncera agitur fide ab his, qui infensi sunt mundo. Qualis uerò sit honor ille, quo piorum ornantur à Deo nomina, alio in psalmo aperit spiritus: Et nomina, inquit, eorum uiuent in æternum. De impijs autem: Nomen eorum delesti in æternum, & in seculum seculi. Quid illud? Nomen impiorum deletur. Quòd autem suos sinat interdum Deus traduci in uulgus, infamariue, atq; instar quoddam limi ab improbissimis conculcari obloquutorib. non multum mouere nos debet: talem enim scimus esse crucis effigiem. Impossibile planè est iusti uiri nomen, quantumuis à maleuolis male habitum, absq; honore esse & gloria apud Deum. Siquidem ut nulla alia expectetur laus, perfidorum nunquã lucumbet infamiae, sed lucidior indies, tanquã splendor in meridie, euadet tandem

Et uiuet, & dabitur ei de auro Arabia, & adorabunt de ipso semper, tota die benedicent ei.

Quòd enim, & uiuet, ad pauperem, non ad regem referre debeam, litera quã ponit

A ponit Felix, me hortatur. sic ille: Et uiuet, & dabit illi de auro Arabia, & orabit pro eo iugiter. quod sanè de iusti uiri uita, ac de cœlestibus elargiendis illi donis & diuitijs, quę sub auri Arabici nomine intelliguntur, sumi oportet. & quem quidem sensum Paraphrasten intellexisse uideo: Viuet, inquit, cū rege illo pauper, & participem faciet eum auri Arabici, & orabit pro eo assidue: nullo non tempore beneficus erit in eum. Sensus igitur: Non sanè uir iustus sic in terra, ut dixi, male habitus, illo quo apud homines extinguet modo, sed uiuet: neq; uiuet solum, sed regis beneficio, qui immensis eum preciosisq; rerum thesauris, ut aurum est Arabicū, perornabit, diues erit: proq; illo orabit tantus rex, benefacietq; illi continuè. Vide, te oro mi Lector, oppressorum pro Dei religione exitum, uide felicitatem, uide diuitias, nempe à benignissimo rege Christo erogatas. quid his beatus: Ceterum, mirum nisi hinc amore colliquefcas, audiens Christum patrem pro te orantem, modò ex illis unus sis, de quibus sic ille: Pater sancte, serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi. Quod utiq; sanctissima Vatis anima prenoscens, sic ipsum alio in psalmo alloquitur **C H R I S T V M**: Exaudiat te Dominus in die tribulationis. Atqui oratio **C H R I S T I** ad patrem æterna est, quemadmodum æterna est protectio, æterna salus, æterna uita. Quocirca additum est à spiritu: Tota die benedicet ei, Verum si cui magis hi placent interpretes, qui uerba hæc omnia ad regem referunt, ut referre uidetur noster interpres, abundè habet quo suū sedet desiderium. Illud tantum aduertat, an eo sensu uerba inter se bene coeant.

Erit firmamentū in terra in summis montium, superextolletur super Libanum fructus eius, & florebut de ciuitate sicut foenum terræ.

Hi sunt effectus beneficentiæ illius, de qua ea est asseueratio: Tota die benedicet ei. Stabile, inquit, non uacillans huiuscemodi salutis erit fundamentū, atque adeo solidum & inconcussum, ac si in solido iactum esset montis apice. Porro cœlestia cum sint in Christo dona, quid in terris illorum originem peruestigamus? Terrenis enim nō satiatur anima, neq; in his oblectatur, quę in imis fundata sunt rebus. Cæterum mons Christus est: montes uerò, illi, de quibus in superioribus uaticinatus est Dauid, dicens: Suscipiant montes pacem. Verum omiſsa interpretatione uocis Firmamentū, hebraicam discutiamus literā, quę sic habet: Erit multiplicatio, seu pugillus frumenti in terra, in uertice montiū concutietur uelut Libanus fructus eius. Diuus quoq; Hieronymus: Erit, inquit, memorabile triticū, Nulli dubium, pro frumento firmamentū, à quo nescio huc translatum. Vnde ex Hebræorū interpretibus quidam sic totum reddit uersum: Tanta fiet in terra per montiū uertices tritici uis, ut instar Libani fragorem reddat: in urbe germinent sicut foenum terræ. Lucidius adhuc Paraphrastes: Ex paucis, inquit, granis in terram proiectis, etiam si in cacumine montium satio fiat, maxima proueniet messis, & excrescet frumentū illud in eam altitudinem, ut si uento agitetur, strepitum excitent aristæ plenæ, qualem altissimæ Cedri in monte Libano solent. Florebunt in super ciues, & multiplicabunt in ciuitate, quemadmodum herba solet in agris. hæc Campensis. Rursus litera quorundam ex Hebræo, quod & notat Felix, me cogit, de Eucharistiæ cibo id dictum suspicari, & magis id adeo, quod uerba quæ noster uertit interpres, in uertice montium, Chaldaica translatio expressius refert, in capitibus sacerdotū. Sed sat sit admonuisse: nunc ad reliqua enarranda diuinæ beneficentię ac maiestatis argumēta, ne nimij simus, uertamus animū.

Sit nomen domini benedictum in secula.

Hic rursus se alio habet ordine litera, tum græca, tum Hebraica. Sic ex Hebræo: Erit nomē eius in æternū. Idem fermè Euthymij græci interpres. Quę quidem litera à præcedentib. concinnè admodum pendere uidetur. Erit, inquit, frumentū in terra in summis montium. nunc autem: Erit nomen eius in æternū. seu ut reddit Paraphrastes: Erit nomen eius celebre perpetuò. Ecclesiæ hinc enarrat summa: nā eò quidem tum prisca Iudæorū spectabat religio, arca, templū, ritusq; illi informes & cæremoniæ: tum noster quoq; in Ecclesia cultus & pietas, illò suū

C dirigit consilium, ut Dei nomen sicut in cœlis sanctissimum est, & supra omnem bonitatem immense bonum, ita in terris & uita & moribus sanctificetur, perpetuisq; efferatur laudibus. Sanctimonia quidem, mansuetudine, pace, charitateq; ac pura in Deum fide, sanctificatur Dei nomen: iniquitate uero, superbia, dissidijs, odijs, desperatione, ac mundanarum rerum amore, atq; ambitione, deturpatur. Quoniam igitur, ut iam diximus, æternus est dominus, æternamq; dat gloriam, ita in æternum glorificetur, laudeturq; in secula. Si quidem

Ante solem permanet nomen eius.

Perstat, inquit, Christi Iesu nomen ante omne æuum: nam cum æternus sit patris filius, æternis cum ipso regnat seculis, idem habens nomen ab initio ut Deus, quod modò in terris homo factus præ se tulit. Et uocabis (inquit angelus ad Mariam) nomen eius Iesum. quasi dicat, nomen illud æternum in cœlis, quo sanè omnes ab æterno seruari uoluit, unde Iesu nomen ante omne æuum, æternaq; genitura adeptus est, idem fore in terris per te palàm fiat, & credatur. Non ab re quidem hæc à me omnia: nam quod noster uertit interpres, permanet nomen eius, Hebræis hynon uerbum est, quod, ut prælicenter interpretatur Felix, filiabitur uerti posset: hinc enim, à quo uerbum istud originem habet, filium signat. Sensus igitur, ut optimè à Paraphraste redditur, is erit: Priusquam esset sol, ab æterno filius nomen erat illi.

Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ.

Illud ferè hinc mihi audire uideor, quod diuino ab oraculo pius olim audiuit Abraham: Benedicentur, inquit, in semine tuo (is Christus erat) omnes gentes terræ. Benedicentur, uertit Chaldæus, in merito ipsius omnes populi. En quàm breui, ut sic dicam, apophthegmate, unde omnis salutis ratio proficiscit, dependetq; expressit Chaldæus, nempe à Christi meritis. Quocirca clamat Vates,

D *Omnes gentes magnificabunt eum.*

Hoc est, magnum illum beatumq; præ omnibus, & felicem, à quo omnis mortalibus emanauit felicitas & beatitudo, prædicabunt, palamq; dicent sese innumeris ab eo affectos esse beneficijs. Cum itaq; is tantus sit, tamq; omnibus beneficus & liberalis,

Benedictus dominus Deus Israël, qui facit mirabilia solus: et benedictum nomen maiestatis eius in æternum, & replebitur maiestate eius omnis terra: fiat, fiat.

Ecce quàm copiosis notis flagrantissimū suum erga Deum ostendit affectū diuinus Vates. Laude, inquit, dignissimus est Dominus: Dominus, inquit, illi qui tot modis olim suum fidissimū protexit seruū Israël, & qui nulla alia adiutus ope, per se solus, suisq; tantummodo nixus uiribus, magna mirandaq; ac cunctis inaudita seculis operatus est, operaturq; indies. Itidemq; laude omni dignū est nomen illud excelsum, magnificumq; ipsius filij, qui æterna illius est gloria, splendor, figuraq; substantiæ ipsius, per quē fecit & secula: quare tellus orbisq; uniuersus illius replebitur numine & maiestate. Amen, Amen: hoc est, ita fiat: ita, inquit, fiat, ut uaticinatus sum. Atq; ita, eoq; spiritus ardore atq; ecstasi, qua cœpræ sunt,

Finierunt orationes Dauidis filij Isai.

Vult diuus Hieron. particulam hanc esse psalmi finem, idcirco illi attendenda: quæ tamen cum ambigua sit, ab omnibus fermè ambigüè exponit, ac tam uariè & frigidè, ut planè nihil eos dicere ausim affirmare. Verùm quòd interim magis ab aliquo dilucidè quid de hac sentiendum sit, proferat, sensus quē affert Campanis firmior adhuc uidei, sibiq; constans magis. sic ille: Hæc ut euenirent, summa fuit uotorū ipsius Dauid filij lesse. Nam cū Dauid in cæteris omnino psalmis ardentia in Deum præ se ferat studia & desideria, in hoc mirum q; insolitè deflagret transmigretq; affectu atq; amore in Deū, eiusq; filium, quem in tetrū hunc terræ incolatū descensurū præuidens, obnixè rogat ut ueniat, ut acceleret, ut iustitiam secum ueniens deuehat. Et sic secūdi finis est libri psalmorū apud Hebræos. Quorū quidem psalmorū autori Deo laus sit atq; honos in secula seculorū. Amē.

PSAL. Afaph. LXXIII.

*V*am bonus Israël Deus his qui sunt recto corde.

Ecstasi plenus est psalmus, atq; idem planè est cum multis argumen-
tum. Miratur mundus, mirantur & ipsi interdum sanctissimi uiri, qui,
ut inquit Christus, in mundo sunt, & de mundo nō sunt, nutantq; quan-
doq; animo & dubitant, an illud Deo dignum censi debeat, bonos scilicet con-
tinuis in hac uita affligi miseris, malis uero omnia ex sententia prouenire. quis
hoc credat? Cui iam est persuasum, consentaneū id in Deo esse posse ac laudabi-
le, illum nimirū in quo error inest nullus, suos uelle amicos perpetuis in hoc mun-
do proteri calamitatibus, cum malaq; conflictare fortuna: hostes uero tam im-
mensis ditari uitæ cōmodis, ut penè nihil aliud cogitare uideatur, quàm ne mini-
mo quidem detrimento afficiantur. O rem certè incomprehensibilem, prorsusq;
latentē, si sensum spectas humanū, nempe tardum, hebetem, fallacem. Secus au-
tem hi, sensu qui sunt uegetiori, iudicant, qui à uulgi opinione semoti cum sint,
rem altius contemplant: nam etsi, quæ est cōmunis mortalium imbecillitas, in ri-
mandis diuinæ prouidentiae iudicij cęcutire, tantillumq; à uero aberrare uidean-
tur, at non ita tamen concutiuntur, à fidē ue tam longè diuagantur, quin statim
animum colligant, experrectiq; in Deo cernant, fateanturq;, quicquid contingat
sapientissimo id fieri iudicio, licet occulto, ac planè uulgo incognito. Quod si
porrò cum Vate illo ueteri interdum obstupescere, profunditateq; diuinorū con-
siliiorum deuicti clamare coguntur, Quare impij uiuunt? subleuati sunt, confor-
tati sunt diuitijs, domus illorum securę sunt & pacatę, & non est uirga Dei super
illos: nihilominus tamen, ut dixi, non ita destituuntur animo, quo minus quæ de
Dei ordinatione sentienda sunt, & sentiant, & cum Vate ardentissimos sui animi
conceptus sic exponant: Quam bonus Israël Deus, his qui recto sunt corde. Pul-
chrè admodum rectos corde Israël attexit Vates: siquidem prioris subsequens
hemistichion uidetur interpretatio: Israël enim directum à Deo interpretat:
Philo uero, uidentem Deum. Vtraq; tamen interpretatio huc bellè quadrat. Ete-
nim, ut sapientissimus asserit magister, Beati mundo corde (cor mundum, rectū
appellare liceat) quoniam ipsi Deum uidebunt. Quantumlibet igitur felices sint
prauis in hoc mundo, boniq; miseri & infelices, quam benignè, quam amanter se
habet Deus erga illos, qui fide integra, rectoq;, ut fuit Israël, animo, ut cūq; res ca-
dant exteræ, ab eo dependent. Tametsi enim interdum nutare aliquantisper ui-
dentur, attamē stant fixi in Deo, tantum abest ut occumbant omnino. Principiū
huius uersus Hebręis aliud est à nostro: idcirco alio modo sensum explicant. Cer-
tè, uertit Felix: alij autem, ueruntamen. Et est affectui humano diuinę obmurm-
ranti prouidentiae responsio, querentiq;, ac quodammodo Deum stupiditatis ac-
cusanti, quod improbos rerum omnium successu & cōmodo affluere sinat, pro-
bos uero miseria & ærūna. Cui spiritus: O insulse, quoquo modo res se habeant
humanæ, atq; utuis Deus impios fouere uideatur, pios autem affligere: uerunta-
men hi ut filij charissimi curæ ei sunt, atq; honori: illi autem fastidio atq; odio. In-
telligo, ô beate spiritus. Verum hæc uidens, mœrore quasi contabui,

Et mei penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei.

Vide animum Dei consilia parum cautè peruestigare conantem: fatetur enim
se improborum felicitate ita permotum, ut nihil abfuerit, quin à iustitiæ probita-
tisq; studio, quod per lapsum pedum, & effusionem gressuū signat, dilaberetur.
Mihī id accidit absurdi, inquit Paraphrastes, ut cum mei penè oblitus essem, tan-
tum non labi cœperint pedes mei: & quemadmodum accidere solet his qui per
lubrica ambulant, effuso gressu collapsus fuerim. In causa uero fuit,

Quia zelauit super iniquos pacem peccatorum uidens.

Maxima ea omnium uidetur tentatio, nihil fermè illis qui sanctè uiuunt suc-
cedere, intueri: improbis uero omnia, & quidem contra ipsissimos Dei amicos,

C Eò enim interdum impatientiæ perripisse quorundam animos uídimus, ut cura penè Dei contempta, peruersorū uítam, in qua summa apparet pax & quies, sectari propémódum maluerint, quàm sanctè uiuentes uítam uiuere ærumnosam. Zelauimus, inquit: hoc est, iniquorum fortunis inuidimus, considerantes nihil non illis pacificum contingere. Et

Quia non est respectus morti eorum, & firmamentum in plaga eorum.

Neq; græci, neq; hebræi codices, quod sciam, habent Respectus: sed aut reuítio, ut Euthymij uertit interpres: aut uoluntas, ut alius etiam ex græco: aut ligamina, ut pleriq; ex hebræo. quorum omnium is unus erit sensus, ut elegantissimè redditur à Paraphraste: Tota, inquit, uíta, nō solum fortunata illis omnia fue re, sed etiam in morte illis accidere solet, ut ætate defecti sine longo cruciatu extinguantur. Sicut igitur feliciter uixerunt, ita feliciter moriuntur. Quis talem (ut græcæ dictioni faueam) renuat mortem cum moriendum est, in qua moriens ulla absq; uolentia & horrore, è uíta demigrat? Porro difficultates illas terrificas, & longos cruciatus in moriente, ligamina, firmamentumq; in plaga eorum, appellat Hebræus: Abeunt, inquit, è uíta scelerati isti felices: si tamen felicitas ea uera est, onusta peccatis conscientia quempiam emori. Sed de corporea membrorum per mortem abitione è mundo, placida sanè & tranquilla, híc loquitur spiritus. Cæterum si dictio Respectus, interpretanda est, illum præ se ferre uidetur sensum, quòd iniqui in mortem nequaquã respiciunt, sed tanquam semper uicturi præsentem tantummodo prosperitatem attendunt, more nimirum belluarum, in quibus nulla inest mens & ratio, quarum uí futura præsentiscere ualeant. Illud etiam non omittendum, ultimam uersus particulam sic ab Hebræis uerti, Vigens robur eorum: uel ut transfert Fel. fortis, robustus, scilicet est impius, cum moritur: & est mutatio personæ. Vtuncq; uertant, illud compertum, quòd

D *In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur.*

In afflictione seu molestia hominis, uertunt Hebræi. quare sic Paraphrastes: A molestijs, quibus ex ipsa cōditione homo fragilis obnoxius est, liberi esse uidentur. Solet enim Deus prauissimos quosdam eò interdum felicitatis in hoc mundo euehere, diuitijsq; honoribus, rebusq; illis, quæ non tantum bona, quantum bonorum simulachra atq; imagines appellari debent, ditare, ut in terris ferè prodij habeantur: tum propterea quidem, ut perspicaciū sublimiumq; animorum, quæ sit fides in Deum, appareat: tum quanti æstimanda sint bona illa, quæ tam copiose uel ipsis profligatissimis Dei hostibus permittuntur, diuina edoceat sapientia: tum demum quò excelsius, magisq; formidabile suum uideri possit iudicium, cum tam sublimes florentesq; succidere decreuerit plantas. Nonne illud miraculo simile uidetur, cum ceteri omnes molestia aliqua insigni interdum, quam laborem & flagellum appellat Vates, ut sunt illa omnino, fames, inopia, frugum armentorumq; iactura, mors pecorum, pestilentia, iræ, mulctæq; principum, exactiones, & hæ quidem grauissimæ, bella, incursiones, depopulationesq; liberorum orbitas, atq; id genus alia penè innumerabilia, affliguntur, illi rebus suis omnibus intactis lautè admodum mundo hoc utuntur? O diuinæ certè prouidentie consilium planè secretum, atq; ab intellectu humano semotum omnino. Verum uide quàm indignè tam larga Dei manu abutantur ingratisimè omnium. Quoniam quidem in labore hominum non sunt, & cum hominibus nō flagellantur,

Ideo tenuit eos superbia, aperti sunt iniquitate & impietate sua.

Is tandem finis illorū est, qui in immoderata rerum opulentia, addo & honorum, lasciuientes, ut superbia tumidi eò perditionis dilabantur, ut toti, quanti sunt, iniquitate impietatēq; nempe omni prorsus genere uitiorum tanquã ueste operiantur. A superba enim mente atq; ambítiosa, cum peccata omnia originem habeant, at duo tamen illa potissimū, contemptus nimirū Dei & proximi, ut fanies à putrido ebullit ulcere, ebulliunt. Quò ultra progredi posset uel ipse perditissimus dæmon? Sunt tamen quidam etiam ex his forsā, qui in templis habi-

tant,

A tant, qui si non dæmones in fastu uitæ superant, æquant saltem, atq; ultro pares illis fiunt. At uide, quàm nefandum turpitudinis scelus, horrendum, ineffabile, prorsusq; detestandum, diuino id permittente iudicio, superbæ, tanquam merces debita, rependatur animæ. nam quod noster uertit interpres, operti sunt iniquitate, Hebræis est nonnullis, inuoluet nates iniquitas eorum. Hi sunt enim, ut clamat Paulus, qui alienati à uita Dei, quiq; desperantes semetipsos tradiderunt impuditiæ, in operationem immunditiæ omnis. Cætera uerò tute cogita, mi lector, imò à mente abiice, ne purissimis hisce spiritus affectibus, tu nondum carne prorsus exutus carnalia immiscens, à rerum cœlestium gustu arcearis: ad cæteras potius detegendas, quæ in superbo insunt homine, uitæ maculas, perge. Penè quidem ex his quæ hic à uate dicuntur, adducor, ut superbum, eundem & impudicum, ne dicam exoletum, esse affirmem. Audi aliud insigne facinus superborū:

Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum, transierunt in affectum cordis.

Hic mihi illud Iob in mentem uenit, qui cùm de felici improborum fortuna loqueretur, id inter cætera attulit: Iste moritur robustus & sanus, diues & felix, uiscera eius plena sunt adipe, & medullis ossa illius irrigantur. Aliàs diximus, adipem in scripturis, pro opimis, bonisq; omnibus fortunæ abundè refertis accipi: pro lætitia quoq; & gaudio: quemadmodum iecur pro amore, & renes pro intimis animæ cogitationibus atq; oblectamentis sumi solent. Sensus igitur & uerè & doctè à Paraphraste exprimitur hoc modo: Vix apparent præ pinguedine oculi eorum: supra quàm sperauerant omnia illis prospera eueniunt. Quod nos legimus, Transierunt in affectum cordis: Hebræi habent, Transierunt cogitationes cordis: id est, modum illorum fortunæ excesserunt, supraq; quàm unquam sperare potuissent & optare, assecuti sunt. Vnde sic Felix: Transgressi sunt prudentiã cordis: hoc est, ut ipse se exponit, habuerunt plus quàm cogitauerunt. Idcirco quoq; transierunt in affectum cordis, nempe iniquitatem quodammodo uoluptuosam facientes, quicquid corde affectarunt, ulla absq; controuersia perfecere. Quid tali felicitate infelicius? Neq; id quidem satis, aliud habe impietatis genus:

Cogitauerunt & loquuti sunt nequitiam, iniquitatem in excelsis loquuti sunt.

Nequitia uitium est, quod cætera omnia complectitur, frugalitatiq; opponitur. Cæterum, si dictionem Excelsis, ad Deum referas, aptius in excelsum uertendum erat, ut Euthymij interpretè uertere uideo: ut sit sensus, peruersos illos obloquentes nec Deo quidem excelsis pepercisse, sed in ipsum quoq; maledicta congestisse. Verum, de excelsis, transfert Felix, ac cæteri ex Hebræo ferè omnes, quò hinc audacissimū illorum morem consideremus, qui omnes contemnentes, quasi omnibus superiores sint, quicquid in buccam uenerit impudentissimè tum in Deum, tum in homines effutiunt. Quocirca à Vate commodum additur:

Posuerunt in cælum os suum, & lingua eorum transiit in terra.

Id est: In omnes uenenatam exacuentes linguam, & superos & inferos uno eodemq; contumeliarū genere conuoluunt. Atqui hic mihi impudentissimorū geronū consuetudinē depingi arbitror, sed illorum maximè, qui dignitate aliqua præditi sunt. Mirum quàm facile alienos mordeant mores. Dignitate quidem illa sua, tanquã clypeo muniti, quicquid lubet, licere sibi putāt. De Deo itaq; perinde loqui consuecunt, ac si illius essent in moderando uniuerso socj. De hominibus uerò quid non blaterant? quem non criminantur? Iam illud quod penè exciderat, non omittendum: initium scilicet præcedentis uersus aliter ex hebræo legi. Sic Felix: Dissoluentur, seu colliquefcunt, & loquentur in malo: hoc est, ab omni recta bene uiuendi ratione dissoluti dissipatiq; quicquid malorū animo conceperint, ore proferunt, iactantq; sese assecutos quæcunq; in proborū uitam sunt machinati. Idcirco turgidi facti, in Deum, in subditos, in superiores, in æquales, nullo habito delectu, ab excelsis arrogantia fastu loqui soliti sunt.

Ideo conuertetur populus meus hic, & dies pleni inuenientur in eis.

Periculum id ingens est pauorisq; plenum, in membris potissimum Ecclesiæ

C nondum solidè in fide Iesu Christi firmatis. Vide argumentum: Si pijs malè omnia succedunt, impijs uerò bene, quis tam pietatis studiosus erit? edamus itaq; bibamusq; cum illis, ut melius nobis sit. Sentis ne periculum? Idcirco, inquit spiritus, conuertetur populus meus, deficientq; huc atq; illuc distractus ab eo quod cepit, nempe iustitiæ itinere atq; instituto. Et sic (pro multam inauditam) à me auersis, dies pleni, pleni inquam mundi huius bonis ac oblectamentis, inuenientur in eis, perinde atq; in illis ipsis improbis: quos sanè à me ultro deficientes, in lasciuienteq; mundi gremio, tanquam sues in cœno, uolutatos, meo æquissimo dereliqui iudicio. Verùm, populus eius, non meus, uertunt Hebræi. Sic Félix: Propterea conuertetur populus eius concussus, & aquæ pleni exprimentur illis. Quid sit populus eius concussus, aptè exprimit Paraphrastes: Propter, inquit, huiusmodi fluctuabit populus Dei, nunc hoc nunc illud animo uersans: & hæc ueluti aquæ amarissimæ pleno calice obtrudentur illis ut bibant. Quocirca fugentur ei ab improbis (ita ait Kimhi Hebræus) aquæ calicis pleni toxico. Cuius uis infaniens, in illa quæ sequuntur facillè prorumpit uerba:

Quomodo scit Deus? & si est scientia excelsa?

Quid mihi, inquit, obtrudunt uerba illa, quòd scilicet Deus æquam de omnibus curam habet? quòd uidet omnia? quòd discernit? quòd ut iustè, sic celeriter in excelsa iudicat? Si ita res habet, & nihilominus peruersissimos quosq; amplissimis mundi bonis, honoribus, tranquillaq; sinit uti fortuna, quomodo eum quæ hic fiunt, scire, diiudicare uel dicam?

Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias.

D Vides confusum in anima conflictum, quæ, ut par est, non omnia diuino committit consilio? En, inquit, perfidi isti è terra nati quomodo turgidi sunt, improbi, fallaces, prorsusq; athei ac profligatæ uitæ homines, attamen rerum omnium, tanquam effuso copiarum cornu, lautitia abundant: quò enim improbiores sunt, hoc illis tranquillius res omnes fortunare Deus uidetur. Sunt ne ista æqui iudicis, ut Deus est, indicia atq; argumenta? Penè quidem persuaderi mihi paterer Deum innocentia hominum offendi, simulac uideo proborum uitam tam malè haberi in terris.

Et dixi: Ergo sine causa iustificauit cor meum, & laui inter innocentes manus meas.

Sic sanè intra me: Ergo si ita diuinum expectatur iudicium, mea omnino fides, qua me iustitiam adepturum sperabam, nequicquam fuit. Ergo mihi operam luisse uideor, qui tam anxie, ut puro essem corde, elaborauit. Frustra & illud fuit, me iniquorum uita & consuetudine abstinuissè, fugissèq; ad antra, solitariaq; loca, ne contaminarer, atq; eadem cum ipsis inuoluerer uitæ impuritate. Cæterum de puritate manuum, seu ablutione, aliàs diximus exteriorè uitam hominis significari: neq; aliud inter innocentes manus lauare pretendi, quàm puram uitæ conuersationem præ se ferre quempiam. Quid mihi igitur, inquit, honoris attulit castam cum castis uixisse uitam? En tandem pro merito afflictus sum,

Et fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis.

Perseuerat adhuc suo in ancipiti exprimendo de Dei prouidentia iudicio anima, fideq; dubia. Bene, inquit, seruo, & flagellor: non seruit malus, & honoratur. quid itaq; censendum, cum quotidie serui ego frugi officio fungens, quotidie uerberor, diesq; singuli suo mihi exordio nonnihil afflictionis afferunt? Si interdum quidem scelestissimi isti incòmodo uitæ aliquo tangunt, aut illud breue est, aut serum omnino: ego autem ab ipso matutino diei tempore, usq; ad uesperam, continuè obnoxius sum incommodis. Atqui prauus quidam apud nonnullos, huiusq; non absimilis, in diiudicandis aliorum factis apparet mos, ut si quos è suorum numero, sibi uel amicitia, uel affinitate, uel patriæ interdum cõmunionem coniunctos peccare, & id quidem crebro & turpiter contingat, illorum statim obtegant delicta, eaq; dissimulent, & si non malitia, affectu saltem humano & turpi, pro benefactis haberi uelint. Quorundam uerò lapsus, in quos uel ipsi moderatissimi

A deratissimi quandoque dilabuntur uiri, adeo celeriter feuerēq; & querant & puniant, ut neminem iam peccare discernas, nisi qui bonus sit. Vnde ista, obsecro, orta est iudiciorum inēqualitas: alij enim in sortem quandam infelicem illorum, qui sic iniuste suis à superioribus dijudicantur, referūt: ego autem prauum eorum dem potius superiorum animum, atq; à Dei doctrina alienum, in causa esse iudico. Quod si Deus improbos non euestigio punit, aut ad eorum scelera conuere uidetur, proborum uero uitam & cito & assidue flagellis ab erroribus auertere, id equissimo fit iudicio & necessario. Illi autem turpissimo et irrationabili trahuntur affectu. Aliud est enim flagitiosorū hominum peccata ad tempus, ut uel sic saltem resipiscant, dissimulare, aliud malitiose tegere, & quia amici sunt, nutrire. Heu mores corruptissimos. Si sic se res habet, quò nostrum iam dirigendum erit probitatis studium? Penè hīc dixi, iustam illam fuisse hypocritarū querelam in Vate illo: Vanus est, inquiunt, qui seruit Deo. Et quod emolumentum, quia custodiimus p̄cepta eius, & quia ambulauimus tristes coram Domino exercituum? Ergo nunc beatos dicimus arrogantes. Eæ sunt, mi lector, imprudentis animæ querimonix, quæ in disquirendis altissimi consilijs, nimium curiosa est & procax. Verum quoniam ex illarum numero est, quæ ad mortem peccare haudquaquā possunt, quia Dei semen in se habent, nō ita dura efficitur ac contumax, quin statim deprehenso suæ ignorantie periculo, sese colligat, diuinoq; illustrata lumine fateatur, quod in sequentibus fateri Vatem conspicit:

Si dicebam, narrabo sic, ecce nationem filiorum tuorum reprobauī.

Vide uim lucis diuinæ. Longè, inquit, à me sit ea, de qua hactenus tristis ac mœrens tam multa questus sum, sententia. Nam certè, si induxero iterum animum, ut sic de Deo sentiam & loquar, ut hactenus loquutus sum, tuos absq; dubio electos, nempe nationem filiorum tuorum reprobam, à teq; alienam dicam. Quod sanè impietatis genus in expiabile uideretur. Quid tam tuæ bonitati, mi Deus, ac, **B** qua cuncta iustissimo ponderas æquilibrio, potest esse iniurium prouidentix, q̄ probitatis studia frustra esse asserere, piorumq; animas à te negligi? Hæc itaq; ac multa id genus alia stultè nimium atq; imprudenter uersans animo,

Existimabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me.

Hebræorū interpretes post dictionem Hoc, interpunctum collocant hoc modo: Cogitauī ut cognoscerem hoc: id est, quomodo relictis in miseria iustis, prauos exaltas, ditasq; continuè, ac de illis solummodo curam habere uideris. Verum ipsa rei difficultate deterritus, tantisper à uanitate illa mea animi, superuacuoq; consumor labore,

Donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorum.

Sanctuarium hīc uocat spiritus cœlestium rerum cognitionem: etenim è sacratio illo antiquo templi, certa Dei oracula audiri fama erat. Modò uero è benignissimo Christi pectore, qui totius diuinitatis sanctuariū est, istiusmodi cognitionis lumen hauritur ab his nimirum, qui abstracti à mundi amore ac metu, cor ipsum Christi ingrediuntur, in quò omnis inest sapientia, pax, amor, quies, uita, & rerum non solum præteritarum ac presentium cognitio, uerum etiā futurarum prænotio. Inter quas illud quoq; est, quò d in Deo tanquā in emaculatissimo speculo, quæ miseria eos maneat, qui in hoc mundo felices uulgò iudicantur, clarissime intuentur. Idcirco addit Vates, Ut intelligam in nouissimis eorum. quem tamen sensum fusius q̄ cæteri ex Hebræo tractat Campensis: Tunc enim, inquit, intelligā rem ipsam, cum uidero quem finem habituri sint impij, qui hīc uidebantur felices: & pijs, quos hīc opprimebant illi. Sed de impiorum exitu tantummodo hīc loqui spiritum arbitror, ex his quæ sequuntur:

Veruntamen propter dolos posuisti eis, deiecasti eos dum alleuarentur.

Felix sic: Quippe in lubricis pones illos, deicies eos in ruinas. Alius item ex Hebræo, Attamen in lubricis posuisti illis: nempe eorum felicitatem. Rursum alius: In lubrico locauisti eos. Hæc unā idcirco congepsi, quò quid sibi uelit in no

Cstro interprete, propter dolos, perspicuum sit: & est (opinor) similitudo ab his desumpta, qui in lubrica gradientes uia facile cadunt. Ita hi sunt, inquit, qui sua illa immodica diuitiarum luxuria nisi, nihil suis in studijs aut actionibus, quod firmū sit, statuere norunt. Quocirca subiungit Vates, Deiciēs illos in ruinas, uel eo maxime tempore, dum alleuantur: hoc est, cum magis in altum elati uidentur. Succurrit & alius sensus, qui nostræ faueat literæ, & est idem atq; si dicat: Quoniam subdoli ex more hi sunt, fiduntq; rebus sanequā dolosis, ut ferè sunt res huius mundi, proinde tu æquissima compensatione imposuisti eis: hoc est, illos à propria uoluisti deludi fortuna, & falli. En

Quomodo facti sunt in desolationem? subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam.

Felix profectò hæc est consilij in anima mutatio. Antea enim sui penè oblita, in illud prorsus obloquutionis in Deum proruperat, ut eum quasi stupiditatis, ac ferè iniustitiæ reprehenderet: discutere nimirum efflagitans, quo iudicio, quā ue lege aut prouidentia id fieret, ut boni continuis iactarentur infortunjs, malis uerò ne tantillū quidem incōmodi obueniret. Modò autem ad se reuerfa, suamq; cognoscens ad diuinam excutiendam caliginem tarditatem, haud amplius de diuina addubitat in iudicando æquitate: sed miratur, stupetq;, quomodo hi, qui nō ita pridem ut dñj in terris habebantur, subito inuoluti infortuniorū nimbo, in extremam coniecti sint ruinam. Quomodo, inquit, facti sunt in desolationem? quā subita oppressi sunt calamitate? quis id unquam sperasset? periēre omnino. Hem quò illa læta abiit fortunę facies: repentino quippe horrore exterriti, in nihilum acti sunt. Quod enim nos legimus, Perierunt propter iniquitatem suam, Hebręi habent, Consumpti sunt à repentinis horroribus: quæ quidem uox subitā inopinatamq; præ se fert animi consternationē. Nihil quidem timidius homine in gremio fortunæ enutrito, percusso tamen, atq; in calamitatem aliquam acerbiozem obruso: ut ferè sunt hi, qui propter diuitiarum copiam, aut fauorem principum, supra modum tumidi fiunt. Verum,

Velut somnium surgentium Domine in ciuitate tua, imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

Vide quā apta comparat similitudine Vates prauorū felicitatem illius somnio, qui iam euigilauerit. quid somnio huiuscemodi inanus? Dormiens enim somnijs quidem, aut sopore oblectari potest: uerum postea experrectus cum fuerit, quò uana illa abiit oblectatio? Ita nimirum uanida omnino est humana hæc felicitas, qua qui abutitur, delectatione se aliqua affici sibi uidetur. Interim uerò è fortunæ sinu, tanquam à mollissimo eiectus lectulo, sentit miser suam illam bonorum honorumq; beatitatem & splendorem, quem hinc imaginem uocat spiritus, nihil aliud extitisse quā fugacem somnum, ac rei simulachrum, non rem ipsam. Dormierunt, ait alio in psalmo, & nihil inuenerunt omnes uiri diuitiarum in manibus suis. Desierunt igitur in umbram ac somnum (ut & nos quoq; sæpius uidimus, uidebimusq;, quò sua sit Deo susq; deq; gloria) arrogantium diuitiæ & deliciæ. Desiere honores, delijt & splendor ille immodicus, atq; autoritas in populis, tanquam imago inanis, & fugaci simillima somno: in eorumq; locum irrisio, contemptusq; morte ipsa acerbior, atq; exhibitio, miro omnium consensu & plausu subintroiere. Verum id penè tolerandum, nisi post uitæ huius somnū, eiecti explosiq; à ciuitate sancta Dei, in qua summa ueracq; inest felicitas, nō umbratilis, atq; ut illa est mundi, inanis, cōmonstrarent se nihil aliud uiuentes in Deireligionem introduxisse, præterquā imagines ac rerum umbras. Cæterum, imagines eorum negliges, uertunt Hebręi: hoc est, eorum gloriam, quæ uerius imago gloriæ dici potest, quā uera gloria, tanquam rem nihili abiicies. Atqui incredibilem in modum, mi Deus, dum tam profundam iudiciorum tuorum caliginem contemplor, obstupesco, demētorq; omnino, ipsa rei profunditate oppressus.

Quia inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt.

Et ego ad nihilum reductus sum & nesciui, ut iumentum factus sum apud te.

Hucusq;

A Hucusq; duos legunt uersus Hebræi. Flamma hæc cordis ab æstu illo animi irrequieto prodire solita est, cum quis secreta illa Dei rimari nititur, quæ humanum prorsus fugiunt intellectum. Hebræi tamen non legunt, inflammatum, sed acetosum. Vnde sic Paraphrastes: Interim uelut a core quodam macerabit se cor meum. Mirum quam uarijs, atq; eisdem ipsis quidem aptissimis, suo in exprimendo dolore atq; affectu, similitudinibus utatur Vates. En alia iterum secundum Hebræos: Et renibus meis, inquit, compungar: hoc est, ut ipse exponit Felix, ac si sagitta acuta infixæ esset in renibus (uulnus eò loci infixum letale esse solet) commouebor & stimulabor. Etenim cum renes pro affectibus uolentis in scripturis poni cernimus, pro anxij hinc animæ permotionibus, superfluisq; imaginationibus, posse accipi opinamur. Quas quidem superuacaneas occulta omnino disquirendi curas, suæ attribuit stultitiæ uir sanctus. Nam quod noster legit interpret, ad nihilum redactus sum, Hebræis est, & ego stultus: seu ut Felix, ego autem insipiens, & non cognoui. quare Paraphrastes cum sic de renu uulnere reddidisset, Et torquebo me cogitationibus meis: intulit, propterea quod rerum ueluti omnium ignarus, hæc non satis intelligere potuerim. Quid ultra? Ut iumentum factus sum apud te. Mirum admodum esset, si iumenta rationis expertia, ea quæ Dei sunt peruestigare conarentur. Vide itaq; cui rei æquiparetur homo in inuestigandis Dei iudicijs nimium anxius, amenti nimirum ac iumento. En quam acuto nostra confoditur telo arrogantia. Parendum certè est simpliciter numini, diuinisq; assurgendum summa cum ueneratione iudicijs: neq; illa quidem peruestiganda sunt, quæ suæ solummodo esse scientiæ decreuit altissimus. Atq; eo sanè modo mens hominis erudita, in Deumq; transiens per uoluntatis unionem, quam format amor, in se deficit, atq; ad nihilum, ut ait Vates, redigitur. nancq; ea præditus est Deus natura, ut quencunq; suo sanctissimo inflammauerit amore, ita exurat, ut in sese felicissima transmutet conuersione. Tunc sanè noxij omnes adeduntur affectus, renesq; hoc est, carnales appetentiæ sopiunt in anima illa, quæ penitus ex se exiēs, in quietissimo Dei sinu obdormiscit. Deficit igitur in sese, propterea fit tanquam iumentum, fit demens, fit insipiens, fit nihil tandem, dum quadam deiformi tranquillitatis ecstasi & raptu se sentit cum suo semper amato requiescere. Idcirco subiūgit:

Et ego semper tecum, tenuisti manum dexteram meam.

Quare, perpetuæ, inquit, tibi curæ fui. Si quidem tu, tua benignissima manu sustentasti, tremulamq; dexteram meam, quò me à malorum profundo extraheres, apprehendisti, meamq; increpasti timiditatem, dicens: Modicæ fidei, ut quid dubitasti? Tu igitur solus, non homo, non angelus, nō quiuis alius ex supremis tuæ felicissimæ uisionis confortibus, tenuisti manum dexteram meam,

Et in uoluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me.

Tuo enim, inquit, consilio, ac, quo perpetuo beatus es, proposito & uoluntate, quacunq; mihi eundem esset, fidissimus ueluti comes affuisti, & me tandem tuis in bonis, quæ tua est gloria, & tota animæ felicitas, collocabis. Suscepisti, Hebræi legunt per futurum, suscipies, seu assumes. Vnde sic Felix: In consilium tuum deduces me, & postea in gloria assumes me. O certè nunquam ab animo delendæ Dei promissiones. O amor. Quid?

Quid enim mihi est in cælo, & à te quid uolui super terram?

Defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.

Vide hinc perfectissimam diuini amoris ecstasim, de qua supra nonnulla diximus: cuiusq; ea in primis uirtus est, ut amantem in se transmutet, exuatq; nō solum appetentijs illis crassioribus, quibus interdum cum magis ad cœlestes adnititur congressus anima, turbatur & concutitur, uerum etiā placidissima quadam à rebus omnibus conditis defectione ac morte, ad se rapiat, stricteq; adeò uniat, ut planè deiformis euadat. Ea quidem est quæ hinc dicit: Quid enim mihi est in cælo, quod tanti faciam, quanti te? quod mihi præter te placere queat? quod te mihitrato non detester? nō auerfer? quid? nulla me satiat creatura, siue in cœlis ea sit,

C siue in terris. Omnia quippe inferiora me esse iudico, cum me in te per amorem euectum sentio, gustoque te super omnem suauitatē suauissimū, atque eum quidem in quo meus omnis conquiescit intellectus, amor, uoluntas, cor, animus, caro tandem, ac bruti hi sensus. Quid igitur in terra meā quæro tranquillitatē? quid in ea est, quod tecum collatū non fordescat: nō pereat funditus: nō mihi displiceat: Putasne me aliud in cœlis, atque in hoc mundi domicilio, posse amplius desiderare quod nō sit Deus? Ex hoc planē desiderij æstu atque ardore deficit animus, deficit caro, conlanguescuntque simul meæ omnes in me uires. Nam tu, nō ego, non aliud quidpiā, deficientis cordis mei robur es, uirtus, atque is solus, quem portione omnem meam, quem uitā, quem salutē esse & semper uolui, & nūc recentiori studio ac proposito tum uolo, tū interposito quoque iuramēto decerno, statuo, delibero.

Quia ecce qui elongant se à te, peribunt: perdidisti omnes qui fornicantur abs te.

Cum enim bonū animæ sit Deus, quid, oro, putat se posse unquam assequi bonorum relicto Deo? Optima sanē fuit improuidæ animæ doctrina, similitudo illa obmurmurantibus proposita de filio prodigo, suarumque rerum decoctore, pharisæis. Quam malē habuit infelix, simulac accepta à patre hæreditatis portione, peregrē profectus est à Deo in regionem longinquā. Quid, obsecro, imprudentissimus actitauit iuuenis à patre profugus? Dissipauit, inquit, omnem substantiam suam uiuendo luxuriose. Vide quid agat anima alienata à Deo, nempe suo in stercore, hoc est, suis in impurissimis putrescit affectibus. Ignara enim misera, quàm periculosum sit à Deo uel digitum quidem discedere, suis in actionibus & consilijs adeo obbrutescit & stupida fit, ut morbum suum nō sentiens atque egestatem, nihil tam querit in hoc mundo, quàm quomodo fœdissimis suis amatoribus, qui sunt in primis libido, superbia, fastus, crudelitas, atque horum omnium alitrix ambitio, prostituatur, forniceturque à Deo, cuius castissimos dedignata amplexus atque oscula, tanquam infamis meretrix à regio abigitur cubili & cõtubernio. Idcirco in re probam tradita uoluntatem, in omne uitæ scelus ac flagitium deuoluitur. quod sanē est, quod hîc à spiritu nostram ad cautionē dicitur: Ecce, inquit, qui à te procul recedunt, interibunt. nam tu, que tua est in iudicando equitas, eos omnes perdere consuesti, qui te sponso animæ derelicto, cuilibet impudentissimo copulantur lenoni. Heu perditam animam. Adamaui, inquit, alienos, & post eos ambula bo. Verum illa, ut lubet, suos sequatur adulteros,

Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam: ut annunciem omnes laudationes tuas in portis filia Sion.

Perfectissima ea est animæ quies, cum sponso Christo, quecunque contingant, adhærerescit, in illiusque sinu, qui totus amor est, emoritur. Bonum, inquit, solum id esse arbitror, arbitror autem: imò persuasissimū habeo optimum illud esse, me superuacaneis reiectis curis, falsisque cõtemptis rerū imaginibus, uniri Deo, in eoque spem omnem meam, qui meus est dominus & Deus, collocare: atque hoc sanē modo, mi Deus, tuas mirificas in me laudans operationes, cunctis illas, qui tuo sanctissimo ducuntur spiritu, annunciaro. Ceterū de portis, in quibus conuentus habebantur, non semel in superioribus dictum est psalmis: quanquā in Hebræo dictiones, in portis filiæ Sion, non inueniunt: sed tantummodo, ut enarrem omnia opera tua. In hisce quidem enarrandis occupari debent homines, uel in primis illi, qui religiosi appellantur: nō in recensendis regnorum bellorumque tumultibus & dissidijs, dissidiosi ipsi, si qui sunt tales, & plus quàm desides atque ociosi. Mirum quàm longē, indignabundeque, ab istiusmodi colloquendi ratione sese subtrahat sponso. Cui laus sit semper, ac gratiarum actio in secula seculorum. Amen.

PSAL. LXXIIII. Eruditium Asaph.

Quid Deus repulisti in finem? iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ.

Siue enim de immani illa Hierosolymorū ruina & deuastatione, que duce Tito futura erat, hunc psalmum uaticinium fuisse intelligas: siue de illa

A illa quæ sub Pompeio Antiochóue, sub quo templum miris pollutū fuit contaminationibus, imagineris : siue etiam de sæuissimā tyrannorū persecutione, qua afflicta fuit Ecclesia, à Christi nece usq; ad tempora Constantini Imperatoris, asferas, nō sanè multū à psalmi argumento aberraueris : modò calamitatē aliam acerbiorē prælagisse Vatem certò scias, quæ adeò interdum crudeliter defæuisse uisa est, ut sponsæ fidem nonnunq; iniuriarū cumulo penè obrui inspexerimus, sponsum uerò ipsum ad tam indignū suæ dilectæ uulnus connixisse, ac, uti solent obliuiosi, aliò diuertisse. Eò quippe aliquando nostra deuenisse tempora, quid tempora? & mores & uitam cernimus, ut planè hi esse iudicaremur, in quos uaticiniorū omniū congeries terminaretur. Idcirco qui propiori adhærescerent Deo spiritu, nō fuerunt ueriti interdū cum illo, quē unicè amarent, de his quæ in mundo citra normā omnem æquitatis fierent, decq; iniurijs in probissimos quosq; illatis, exostulare ad hunc modum: Vt quid Deus repulisti in finē? iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ. Nescio enim an quicq; calamitosius esse possit, quàm cernere pastorem in suū gregem iratū & crudelem. Cæterū pastor Deus est, nos autem oues pascuæ eius. Verū persecutionū acerbitatē id agere sæpenumero experimur, ut illum quem misericordiā ipsam decentius appellari fas est q̄ misericordem, immitē immanēq; penè, ac nostrī immemorē clamitemus. Tameſi enim orbis ferè uniuersus in Christi sponsam ferociat, ut ferocire tum armis, tum doctrina quoq; & cernimus, & præ dolore contabescimus: num propterea tamē ita despondendus est animus, ut Deū ipsum, patrē nimirū omniū & pastorē, unā cum mundo in suos conspirasse censeamus? Sūntne hæc solidæ cōstantisq; in Deum fidei uerba, an nutantis potius & turbat? ut quid Deus repulisti nos? ut quid oblitus es nostrī? abiecisti ne perpetuò tua à cura miseros? afflictos? ærūnosos? sunt ne istiusmodi propriæ pastoris partes, ut suos exterminet greges? Tu pastor, tu pater, nihilominus iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ? Quid tibi uis, mi

B Deus? quid cogitas cum ouiculas has debiles, tuas tamē, tuiq; sanctissimī uerbī, ac spiritus pabulo in pratis Ecclesiæ altis, tandiū, ulla absq; cura à mundi tyrannide, ab hæreticis, ab hypocritis, ab istis demum falsis pastoribus illudī, discerpīq; ac uti solent in laniena carnes unciatim concīdi & uenundari, sinis distrahi? Vide uerborū efficacīā. Hebræi enim quò ardentiorē hanc animæ querelā exprimerent, ita hunc reddiderūt hemistichīū: Fumat naris tua in gregē pascuī tui. Si quidē eū esse morē in ualde iratis cernimus, ut ferè ignē è narib. spirare uideant.

Memor esto congregationis tuæ quā possedisti ab initio, redemisti virgam hereditatis tuæ a monsion in quo habitasti in eo.

Is unus Hebræis est uersus. Immensa hæc est Ecclesiæ consolatio, cum se recolit à Deo uel ab ipso rerum initio dilectā extitisse. Recordare, inquit, huiusce cœtus hominū, quorū numerū tu solus æterna computas ratione, è mundoq; ut tui sint, eligis et fecernis: quos tamen etiam anteq; mundum ipsum conderes sempiterna tua uirtute, ac constantissima possedisti prouidentia, direxisti, iustificasti, ac tandem sanguinis precio tui unigeniti adeò integrè tibi uendicasti, ut plenum liberumq; in eos imperiū, hæreditario ueluti iure haberes: & id quidem in monte sancto tuo Sion, quæ tua est Ecclesia, in qua uera certaq; & tranquilla sanctorū est mansio. Possedisti ab initio, sunt qui ex Hebræo uertūt, emisti pridem, seu iam olim. quæ sanè lectio ulla absq; dubitatione Christi mortem, qua uniuersus à peccato liberatus est orbis, ostendit. Virgam item nō sine ratione huc esse adiectam censeo. Siquidem ut funiculis olim, ita uirgis agros metabantur mensores. Quamquam Aquila sceptrum fortitionis transtulit, & est ac si diceret: Portionem illam hominum, quam tu tibi per gratiam ueluti hæreditatem, immenso crucis baculo dimensus es, ac contra humanum morem (quis bona sibi hæreditaria lege debita comparat?) & comparasti, & tuam omnino esse uoluisti, ne tua à memoria abijcias, ne spernas, ne auerferis. Contrà potius,

Leua manus tuas in superbias eorum in finem, quanta malignatus est inimicus in sancto.

- C** Ferè quod Hebræi legunt, in æternum: nostra editio habet, in finem. Eleua, inquit, in sublime manum, quò fortius uulneres, prosternasq; in æternum superbissimos istos homunciones. Prò quàm insolenter, quàm malignè, quàm perfidiose se habuit, etiam in ipso sacrosancto Ecclesiæ sanctuario, atq; in ipsis secretioribus sanctorum ædium adytis, tuus iste hostis arrogantissimus. In sancto, Hebræis est, in sanctuario. Illud item quod noster uertit interpres, leua manus tuas, pleriq; ex Hebræo reddunt, attolle passus tuos, seu, leua incontãter gressus tuos, ut uastes omnem inimicum. quorum uerborum sensum sic reddit Paraphrastes: Erige te in pedes, ut obuiam hostibus profectus, malis illos afficias nunquam finiendis: nihil enim non ausi sunt in templum sanctitati tuæ consecratum. Nulli dubium, quòd hîc Vates ad templi conflagrationem duce Antiocho factam alludens, aliud destructionis genus, aliud incendiũ, aliam uim hostium uero Dei templo inferendam præuiderit: nempe illam, qua boni passim mores exterminandi essent. Cessarunt ne modò, an potius inualuere odiorum flammæ in templo sancto Dei: in sanctuario ipso: in locis dijs consecratis? Quid de libidinũ incendijs proferam? quid stupra? quid furta cõmemorem? At illud non silebo, etsi cætera, Dei honoris percupidos maiore affici animi mœrore & luctu, ex incendio quod in Dei ædes (ædes Dei, ædes Christianorũ appello) coniecit fastus, atq; cum auaritia & libidine ambitio, quàm si perenni cernerent deflagrari flamma orbem uniuersum, intacta fide, Deiq; cultu incolumi, ac religione. Heu benignissime Christe, quòd nostra (tuam dicere erubescio) impudentiæ processit congregatio, quam tamen possidisti ab initio: quòd religio: quòd mundus planè totus? Vbi iam spiritus? ubi ardor fidei? ubi nexus ille, cuius uirtute quicquid conditum est, quod ratione utitur, in te durat, uiuicq; ac suum seruat statum, charitas? Leua, leua, inquam, iam tandem in altum letalius percussurus manum. manum autem? ense potius atq; hastam, in superbiã eorum, qui tuam constuprarunt sponsam.
- D** Quanta, mi Deus, malignissima ista improborũ colluuiës in te machinant mala.

Et gloriati sunt qui oderunt te in medio solennitatis tuæ.

Posuerunt signa sua signa, & non cognouerunt sicut in exitu super summum.

Singillatim hostium audaciam enarrat Vates: quam quidem, non omisso templi ueteris, atque adeo synagogarum typo, ad Ecclesiæ tempora referri conuenit. Vndiq; enim morum dissolutionem è superba nonnullorũ uita dimanantẽ, iam fessi uidimus, & maximo cum dolore etiamnum uidemus, experimurq; impiorum cineres, atq; ossa hæreticorum è sepulchris denuò excitari, reuiuiscere, atq; in Dei templo uictoriæ signa ac trophæa erigere. Quid, oro, immanius, deploratiuq; audiri potest, q̃ improbos & flagitiosos eò uecordiæ prorupisse, ut pessundo Christo, hoc est, calcata fide, paceq; & innocentia è ciuium conuentib. non tantum eiecta quantum oppressa, in Dei Ecclesia, in templis, in rebus publicis a deo insaniant, atq; proborum fortunas, famam, uitamq; inhiant, ut nulla alia è re se gloriam nancisci uelle uideant, quàm ut Deum contempsisse appareãt? Quare non immeritò hîc queritur spiritus: Et gloriati sunt, inquit, qui oderunt te. Sed forsan id meritò in ganeis, aut myropoljs, aut cruentis quoq; in amphitheatris, uel inter collusores fieri toleramus: leuius istuc esset, etsi turpe: sed in medio solennitatis Dei contingere lamentamur: hoc est, ut interpretatur Campensis: Ipsi festis solennibus clamauerant tanquã uictores, non aliter quàm pij solent præ gaudio cantare in honorem Dei, subindeq; (prò audaciã) erexerunt uexilla sua in trophæum. Solent quidem uictores, urbe aliqua expugnata, aut arce, primis relictis signis, alia uictoris in sublimiori urbis loco figere, ex altoq; clamare, ac uictoris nomen ingeminantes insolentissimum in modum ouare. Ita etiam, si quid in unaquaq; agatur urbe aut republica, aut cui subiecti sint populi, intelligere cupimus, ex editioribus murorum locis, aut turribus, qua impressa sint nota uexilla suspicimus. Quare si ex illis cernis cruorem è cruce Christi effluere, hoc est, sapientiam, pacem, dilectionemq; ciuium mutuam, & pietatem, totum uexilli campũ occupare,

A occupare, quid putas? Deus urbi illi præsidet. Si uero contra, haud cruore quidem Christi, sed ciuium innocuorum conspersa signa uideris: si superbiam, si dolos, si uisuras, si odia, si factum, si inuidiam, si ambitionem, si libidines & similitates, totū iunctis quasi manibus complecti uexillum inspexeris, illic absq; dubio regnare dæmones affirmato. Iam illud considerandum, quid sibi uelit in nostro interprete, Et non cognouerunt sicut in exitu super summū. Eum quidem signare sensum uidetur, quò d qui prophanato templo impietatis signa affigere decreuissent, non intelligentes quàm impiū id esset res sacras polluere, in portarum illa exitu editiori in loco, quò cōspicua essent omnibus, affixerint. Indiciū nimīrum leuissimæ illius gloriæ, de qua illud est: Et gloriati sunt qui oderunt te. Verūm aliū quoq; prætendi sensum ex hebræo, obscurum tamen & ambiguū, uideo. Sic Felix: Cognoscetur uelut adducens superius. Alius item ex eodem fonte: Nobilis erit sicut adducens ad sublime, et est perinde ac si uertissent: Qui olim isthuc Dei templum ædificare instituisse cœpissetq; (is CHRISTVS est) utpote qui maximo id labore ac sumptu egisset, cognoscebatur ab omnibus, ac tanq; ille qui sanctum cuperet ædificium absolui, & usq; ad supremū euehi fastigium, laudabatur: nunc nulla illi habita reuerentiā & respectu, tam ingenti elaborata sudore moles (uide uim crucis) diruitur, æque ue succinditur, ac solent syluæ securibus ac malleis dirui ac succindi. Quare additum est à Vate,

Quasi in sylua lignorū securib. exciderūt ianuas eius in idipsum, in securi & ascia deiecerūt eam.

In idipsum, quod aliās significauimus, unā uel simul, interpretantur. Cæterū huius uersus sensus ita ferè a Chaldæo redditur: Sicut, inquit, eminet qui securim eleuat ad decidendos ramos arborum, ita isti bipennibus & malleis omnia cōmnuunt. Hinc sanè celerem iratumq; animū in demolienda Dei religione, nonnullorum licet animaduertere. Verūm sensus qui à Paraphraste nostro redditur, planior uisus est, ac minus obscurus. sic ille: Palam uidentibus cunctis (en quomodo interpretat, non cognouerunt) ascenderunt uastaturi templum tuum, non aliter quàm syluam lignorū ingressi arbores truncare solent. Iam nunc id agunt, ut ianuas, & omnem penitus ornatū illius securi & malleis perdant. Nam dictio quā noster habet interpret, ascia, Hebræis est, malleo, seu malleis: qua uoce duos ecclesiæ ministros, ac sæuos in rebus publicis dynastas & magistratus, quorum sæuitia contundi solent atq; atteri proborum fortunæ, significari arbitror: quemadmodum bipenni, superbiam eorundem consuetudinem ac dominium, quo templi ianua, quæ fides est, rescindi consueuit, atq; à postibus euelli. Hi sunt enim qui

Incenderunt igni sanctuarium tuum in terra, polluerunt tabernaculum nominis tui.

Omni genere libidinū, cupiditatumq; flamma atq; auaritiæ, non solūm parietes ipsos, ac ritus ecclesiæ, & fœdarunt & incenderunt (ut olim immanis ille Antiochus, qui in templo aram antiquo Iudæorum cū extruxit, tum in ea ad rei factæ contumeliam porcos immolari iussit) uerum etiā sacrarium ipsum Dei, ipsa fidei mysteria, claustraq; diuinitatis & castimonie, quæ sunt puræ animæ, turpissimum in modum conspurcarunt, ac horrendo fermeq; inextinguibili exusserūt incendio. Quò non prorupit illorum proteruitas? Cui aliquando ætati, cui sexui pepercit impurissima atq; insaturabilis illorū libido? Pollutum est iam cœlum, polluta tellus, pollutus aër, polluta condita omnia in terris. Quare,

Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul, quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terra.

Ea tandem improborū peruersa est uoluntas, ut non sit Deus: uel saltem, ut illius nomen ac religio è terris exulet. Certissimū sanè id est desperatæ mentis indicium, cū Deū atq; eius legem non esse, quò liberius peccare possit, exopat. Vide nefandam quorundam conspirationē. Dixerunt, inquit, in corde suo: hoc est, ex animo unā omnes & consultò decreuerūt hoc modo: Quiescere faciamus à terra, deleamusq; ab illorū aris ac templis quicquid illud est, quo illorū colitur Deus. Omnes dies festos, Hebræi habent, omnia templa siue synagogas. Quib. quidem uerbis adducor, ut de Christianorū templis uaticiniū esse existimē: alio-

C quin unum duntaxat Iudæis templū fuit. Quā uerò ætatē conspexerit tunc spiritus, ipse nouit. Præteritorū quidem tyrannorū multitudo, forsan & præsentīū, id admonere uideat, quod unaquæq; ætas, quid pro Dei honore cōtaminato queri posset, semper habuerit. Et quidem cū ego hæc atq; harū similes uerso animo querimonias, aliud statim incendiij genus, aliam direptionem, alios tyrannos q̄ fuerit Antiochus, aut quā sit ignis iste uisibilis, seu aræ dirutæ lateritiæ, uel templi marmorei, preciosissimōq; uariiegati musæo, profanatio, uidere mihi uideor. Id profectō nefandissimū cū sit factū, illud scelus omne exuperat, utpote quod animas à Deo auferat, id muros solummodo, ac cērimonias. Verum illud nos solari debet, quod si incendunt sanctuarium Dei in terra, non incendunt in cœlis, ubi Ecclesia fixas habet radices in Deo. Interea tamē maximo cū mœrore animi,

Signa nostra non uidimus: iam non est propheta, & nos non cognoscet amplius.

Illud unū semper Iudæis tum in Aegypto cōmorantibus sub tyrannis, tum in eremo, tum in cæteris suis aduersis, præcipuū diuinæ fuit beneuolentiæ signū & indiciū, quod nunquā illis placatoris uitæ statū quæ portenderent signa & portenta, aut prophete, qui à malis liberationē pollicerent, defuere. unde illa est Dei promissio in Exodi libro: Signa, inquit, faciā, quæ nunquā uisa sunt super terrā, nec in ullis gentib. Hac enim diuinæ beneuolentiæ nota contenti, quæcūq; aduersa contigissent, æquo tolerabant animo. Verū postea sua sic exigente perfidia atq; impietate, ab istiusmodi cœlitus beneficijs destituti, desertos quoq; à Deo, ac reiectos se opinabant. Quocirca innumeris nonnunq; atq; his quidem amarissimis suā conquesti sunt fortē, & lachrymis, & lamētis, ut hīc uidere licet. An uerò in Christianorū cœtibus signa illa antiqua appareant, de quib. sic olim suos alloquens discipulos disseruit Christus, dicens: In hoc cognoscent omnes, quod mei eritis discipuli, si dilectionē habueritis ad inuicē: uix allequor coniecturis. Ergo amor nota illa est ac symbolū, quo quis an Christi discipulus sit, cognosci potest.

D Ergo minimè uerendū est, eum ipsum hominē qui in charitate nō sit, in Deo nō esse, affirmare. Sit igit̄ quispiā quantūuis doctrina, aut politis perornatus morib. & cēimonijs, si charitatis gratia atq; ornamento uacuis inuenit̄, eundem ipsum Dei spiritu uacuū asseuerabo, idcirco exlegē, atheū planē ac perditū. Affligimur enim, uarijsq; & atrociorib. interdū, q̄ olim Iudæi, exagitamur aduersis. Sub hæc morbis penē infinitis, tēpestatib. penuria, odijs, mutuisq; discordijs & bellis obruimur, & adhuc signa liberationis apparēt nulla, quia nulla est in nobis respiciētia, nulla à delictis cautio, nulla circūspectio, nulla prorsus pax, ac tū in Deū tū in homines dilectio. Eā ob rem angeli pacis amarē flentes nostrā execrant̄ malitiā. Ceterū, Et nos nō cognoscet amplius, idē Hebræis est, ac si dicas cū Paraphrase: Nec quenq; dedisti nobis, q̄ scire possit quādo horū liceat sperare finē, nisi uis, cognoscet, ad Deū referre, & erit sensus: Olim Deus, ut pius solet pastor suas oues, nos agnoscebat, ditabatq; sui sanctissimi spiritus donis, modò uerò nos nō cognoscet amplius, quippe q̄ acerrimi facti sumus illius religionis hostes. Verū

Vsquequo Deus improperebit inimicus? irritat aduersarius nomen tuum in finem?

Heu supreme atq; altissime Deus, quousq; adeò insolens is erit homuncio, ut te audeat cōtumelijs laceffere: te adlatrare: ac tuā in maiestātē blasphemus esse? Perpetuōne id erit? sat sit quæso, illum immanissimè tuā hæctenus in religionem iniurias congefsisse. Irritat, blasphemabit uertunt ex hebræo, uel huic consimile. quare sic Felix: Blasphemabit inimicus nomen tuum in æternū: Quod qui agit, is Deum prouocare uidetur. Idcirco eundem refert sensum utraq; litera. Ad hæc,

Vt quid auertis manum tuam, & dexteram tuam de medio sinu tuo in finem?

Volunt nonnulli sinum in Deo copiosam illius esse donorū abundantiam, dempta nimirum similitudine à pijs patribus & amicis, qui, quò in obuios pueros aut amicos benigni appareant, sinu nonnihil donorum gestare soliti sunt. Rogat igitur Deum anima, ne largissimam suæ beneficentiæ manum è sinu, in quo bonorum omnium copia est, amoueat: hoc est, ne iratus ab elargiendis suarum gratiarum

A rum muneribus desistat. quòd si ad tempus, ne id perpetuò faciat (sic, in finem, interpretantur) rogitat. Manum tuam, & dexteram tuam, pro utraq; manu interpretatur Campensis: sed alio sensu, ut pleriq; ex hebræo. Sic Felix: Quare conuer-tes manum tuam? & dexteram tuam è medio sinus tui aufer. Quam ob rem, inquit, conuer-tes manum tuam à beneficentia? Cur cessas, ut solent ociosi atq; inertes, qui nihil agentes, in sinum manum condere consuescunt? Aufer, aufer, inquam, manum è sinu, ut tuis protectis amicis, sceleratos istos in tuam religionem maledicos ulciscaris. In finem, non est in hebræo: Paraphrastes tamen, funditus interpretatur. Quare, inquit, contrahis utranq; manum instar hominis ociosi? Profer, quæso, tandem eam è sinu tuo, & perde hos impios in te homines funditus.

Deus autem rex noster ante secula, operatus est salutem in medio terræ.

En quomodo anima fidei stimulis excitata, ab inceptis in Deum querelis pèdetentim deflectens, in diuine laudis potentie resoluatur. Ecce, inquit, Deus rex noster ab æterno: nempe potentissimus, atq; idem ipse misericors, & beneficus. quid ueremur? Ipse, qui à prima rerum origine semper etiam in medio ipso terræ, hoc est, palàm, cunctisq; cernentibus, suis opitulatus est, deerit ne modò? Solent quidem illa, quæ in medio urbium centro fiunt, pro palàm fieri: eapropter, in medio terræ, pro patenter positum, exponunt ex hebræo. Vnde Paraphr. Certè ille, inquit, Deus rex mihi fuit à seculis plurimis, qui innumeris argumentis palàm ostendit, in medio huius terræ uires sibi non deesse. Quòd porrò hanc particulam de mortalium salute, quam Christus operatus est in Hierusalem, quam in medio orbis climate sitam esse affirmant, nonnulli interpretent, piè id quidem, uerum alia in hoc loco uideat esse spiritus intentio: ea nimirum, ut Dei amicos faciat ab antiquis collatis in patres beneficis, diuinam erga omnes, ac patentem attestari & potestatem & beneficentiam. Quocirca per partes rem narrare incipit in sequentibus.

Tu confirmasti in uirtute tua mare, contribulasti capita draconum in aquis.

Memorable primùm, ac planè stupendum infinitæ Dei potentie exemplum adducit uates, cum duce Mose Hebræorū populus siccis transuadavit mare uestigis: de quo sic Moses: Diuisa est aqua, & ingressi sunt filij Israël per medium siccis maris: erat enim aqua quasi murus à dextera eorum & læua. quod idem est, quod hinc à uate dicitur: Tu confirmasti, corroborastiq; uirtute tua ac potentia maris undas hinc & hinc, ac si solidi extitissent muri: atq; subinde capita hostiū in ipsis contriuiisti fluctibus, obruto Aegyptiorū exercitu aquarum æstu atq; impetu. Rex enim Aegypti in scripturis, Leuiathan, seu draco nonnunquam appellatur: id circo & Aegyptij, dracones, ut in hoc loco intelligere possumus. Vnde illa est Dei cōminatio in Ezechiele: Ecce ego ad te Pharao rex Aegypti draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, Hebræi, secuisti mare, seu dissipasti, ut reddidit Felix, transferunt.

Tu confregisti capita draconis, dedisti eum escam populis Aethiopum.

Draconis, Leuiathan uertit Felix, quod idem est: siquidem Leuiathan magnū esse draconem asserunt autores. Pro diabolo aliquando sumitur: hinc uerò pro Pharaone, ut diximus: cuius capita, nempe uires tyrannicas, seu illius proceres & duces, tanquam capita Lerneæ Hydræ, à Dei manu contritos canit uates. Quomodo uerò fuerit esca populis Aethiopum, ambiguum uidetur. Ex hebræo sic ferè uertunt: Dedisti eum in cibum populo deserta incolenti: uel, habitantibus solitudinem, ut uertit Fel. quæ quidem omnia de feris, rapacibusq; uolucris, ut sunt naturaliter uultures & corui, qui cadauera ubicunq; fuerint sequuntur, intelligi uolunt. quare sic Paraphrastes: Fregisti uires illius, qui similis uidebatur draconis maximo, & capita habenti plurima: obiecisti eum feris deuorandum, & coruis qui in desertis locis uersari solent, & uicitare cadaueribus. Viderunt, inquit Moses, Hebræi Aegyptios mortuos super littus maris. qui locus illiusmodi cruentis alitibus, ob cadauera à fluctibus eiecta, ut fuerunt illa Aegyptiorum, frequentissimus esse solet. Ad hæc,

C *Tu dirupisti fontes & torrentes, tu siccasti fluuios Aethan.*

Siue hîc fontes, & torrentes aquas uî è saxo diuina erutas in deserto Sin per Mosen, quæ largissimè egressæ sunt, ut in Exodo legimus, ita ut populus biberet & iumenta, accipiamus: siue generaliter fontium ac fluminû eruptiones è terra, miraculo nimirû ingenti & stupendo, intelligamus, errare nequaquâ possumus: utrunq; enim diuinâ testatur potentiâ & maiestatem. Porro Aethan locus erat, in quo olim, ut Moses ait in suo Exodo, è Sochor egressi castrametati sunt filij Israhel in extremis finibus solitudinis, nō multû adeò à littore maris Rubri desitus. atq; hoc sanè modo de mari iterum exiccato mentionē fecisse Vatem sub fluuiorum nomine arbitrantur quidam. Verûm qui Aethan nomen appellatiuum esse ducunt, propius ad Vatis mentem accedere uidentur: ut diuus est Hieronymus, qui transtulit, flumina fortia: nam Aethan robusta, seu fortia interpretatur. unde alij ex hebræo uertunt, flumina ualida, uel fluuios immanes. Paraphrastes autem, fluuios rapidissimos. quod de Iordane arefacto in transitu populi ad terram Chanaan, doctè sanè ac poëticè Vatem cecinisse existimamus. quanquâ nihil prohibet, quo minus hæc omnia de uniuersalibus diuinæ potentiæ indicij, ad particularia nihilominus alludentem miracula, olim populo illi durissimo & murmuratori exhibita, dixisse Vatem opinemur, quemadmodum & ea quæ sequuntur.

Tuus est dies, & tua est nox, tu fabricatus es auroram & solem, æstatem & uer, tu plantasti ea.

Æstatem & hyemem uertunt Hebræi: uerûm non multû refert. Id perspicuû, maximam hîc Dei in distinguendis moderandisq; rebus conditis describi prouidentiam. Nisi hæc malis omnia ad antiquû illud referri miraculum, quo densissima obuoluta caligine Aegypto, pars ea, in qua Dei populus cōmorabatur, lucida extiterit. A te, inquit, uicissitudo hæc mirabilis dierû & noctiû, lux item, ac sol iste siderum omniû pulcherrimus, emanarunt. Tu omnes terminos terræ firmos esse sanxisti, atq; inuariabiles. Tu æstatem, tu uer ab hyeme, ordinatissima accerta discreuisti ratione, iussistiq; suum ab æterno sibi præscriptû seruare ordinē. Nec mirû sanè: nam tu hæc omnia in numero & mensura sapientissimè effecisti. Omnes fermè ex hebræo uertunt absq; pronomine, ea. Sunt & qui aurorâ & solem, lucem seu lunâ, & solem uertût: quod planè Felicè sensisse suspicor, qui sic transtulit: Tu ordinasti luminare, & solem. Cùm igiur tam potens sis dñs & terribilis,

Memor esto huius.

Illud uindica, de illoq; quod statim dicā, seuerissimas pœnas sumito. quid illud?

Inimicus improperauit Domino, & populus insipiens incitauit nomen tuum.

Heu scelus inauditum. Nōne id per se ualde detestandû, dignumq; animaduersione censetur, profligatissimos scilicet homines in proborû existimationē & uitam conspirare aufos, nisi & te quoq; ô domine, contumelijs afficiant, lacessantq; iniurijs & conuicijs? Vulgus insipiens & stolidum improborû, qui suę fortis immemores, nō solûm hominē, mortales utiq; mortalem, ad bellum prouocare nō sunt ueriti, uerum etiâ te irritare nō reformidant. Quid hoc furore insanius? homo ne nihili altissimû iniurijs lacessere attentabit? Atqui nihil aliud id esse opinor, quâq; cùm tam audax fit homo, ut Deo contempto, in id prorsus impietatis corruat, ut quicquid humanus suggesserit sensus atq; affectus, illud data opera in diuini honoris contumeliâ, atq; bonorum uirorum exitium sceleratissimè impendat. Nequissimi hi appellantur homines, licet interdum sanctissimi uulgò appareant. Horum itaq; peruersæ haud immemor esto uoluntatis, ô Deus: hos reprime, his frænum inijce.

Et ne tradas bestijs animas consentium tibi.

Hebræi ferè omnes transferunt, Ne tradas bestiæ animam turturis tuæ: hoc est, animam uiri innocui, imbellisq; ac suas simplicissimè ingemiscentis ærumnas, ut solet turtur solitaria suo amisso consorte, ne bestiæ dominio, tyranno scilicet impuro & crudeli supponas. Moab noster superbus est ualde, idcirco quid illi cum turture prorsus inermi, atque omni iræ genere uacuae & humili? Qui sint porro

A porro turtures, confitentes scilicet domino, sequenti aperit hemistichio.

Et animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem.

Hoc est, puras animas, à mundoq; derisas, despectas, afflictas, tumq; ob hono- rem & cultū, quæ est fides morū pulchritudine perornata, contumelijs affectas, ac demum re omni mortali, atq; affectione denudatas, etsi ad tempus, id exigente crucis lege, despiciere uidearis, ne perpetuò tamen ad illorū conuueas afflictio- nes. Nihil enim crudelius, quàm à bestijs dilaniari. Bestia quippe est dæmon. Be- stia illius perfidiæ imitator homo. Bestia tandem is est, qui cum multa pollicitus sit Deo, fregit fidem. Verum tu Deus tantæ horum impietatis memor,

Respice in testamentum tuum.

Vna hæc esse solet miserorū consolatio, cum antiquarū illis in mentem uenit pollicitationū Dei, quibus testamento ueluti ob signato, ac fœdere, se suis nuncq; defuturū, uel à prima ipsa rerū constitutione promisit, pluriesq; testatus est. Ete- nim non est mens tam stupida ac dura, quæ cum horum meminuit, ut fidei ac stimu- lis puncta, non ad ea speranda exciteet, quæ eterno firma esse consilio in Deo, pro- bē nouit. Respice igitur, nō ad illa, quæ nobis propter peccata quamplurimis de- bentur nominib; sed ad inuiolabile, quod olim cum homine percussisti, fœdus & pactum. Quid? nonne in testamento illo tuo amore plenissimo, quod tu è terris excedens corpore, rato sanxisti iusiurando, illud in primis notatū fuit: Ecce ego- ero uobiscū usq; ad consummationē seculi: huiusce igitur recordare sanctionis. Cæteroqui tot inter rerū difficultates atq; incōmoda districtis, ad quem nobis e- rit effugiū, cum omnes quæ sua sunt quærant? hoc est, nihil non agunt, quò suas expleant cupiditates ac libidines, non quomodo tua augeatur religio, & pietas. Non immemor itaq; eorum, quæ pollicitus es, in nostram conijce oculos miseriam.

Quia repleti sunt qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum.

B Clarior sic reddi posset etiam ex græco litera: Quia obscurati terræ repleti sunt domibus iniquitatū. hoc est, hi, quos superius ob morū asperitatem ac sæuitiā be- stias appellare libuit, tuo destituti lumine, atq; proinde obscurati cæciq; facti, ter- renis adeò affixi sunt rebus, ut non solum iniqui uocari gaudeant, sed etiam illi, quorū domus omni prorsus iniquitatū redundet genere. Metaphoricè enim, do- mus iniquitatū posuit Vates, pro summa iniquitatis copia & mensura, qua & ip- si, & ipsorū domus, tota nimirū familia, infecta sit. Verum alium ex hebræo red- di sensum suspicor, cum aliam planè dissimilem à nostra intueor literā. Sic Felix: Quoniā repletæ sunt obscuritates terræ habitaculis iniquitatis. Antra, inquit, spe- lunçæ & solitudines, in quibus Dei amici à uulgo abhorrentes sese abdunt, non ita obscuræ sunt & subterraneæ, quæ tutæ sint à conuentu malignantiū & domi- cilio. Quò non prorumpit iniquorū furor? Certè eò nos malorū propter eorū in- faniā deuenimus, ut inquit Paraphrastes, ut in teterrimis locis, & ueluti subterra- neis & obscuritatibus plenissimis degere mœsti cogamur: nec hæ tamen domus ab iniuria & insultibus hostiū immunes sunt. Quod porro credentib; erant olim speluncæ, atq; propter persecutionū immanitatem solitudines, idem nunc sunt cœnobîa & claustra. Verum illud cauendū, ne id a fœtis, mangonibus, aliò ue mo- do ignauis & turpi egestate laborantibus perfugiū nunc sit, quod ad proborū so- lamen & refrigerium inuentū fuit. Quòd si tamen, ô Deus, uilissimū id genus ho- minum ad piorum probationem non nihil posse in mundo decreuisti, at saltem

Ne auertatur humilis factus confusus.

Ne abs te, oro, quemadmodū à prauis iudicib; eiecti, inauditiq; sumus, cōfusi eijciamur, indeq; & à mundo, & tua insuper à præsentia, in qua omnis inest con- solatio, & uitæ solatiū, repulsi desperatiq; in æternā obtrudamur mortē. Itā ne ue- rō cum his, qui superbo atq; arroganti supercilio, se tuo à sanctissimo spiritu de- stitutos præ se ferūt, destituimur & nos? Quid? si sic & amici & inimici uno im- pietatis exitu conuoluuntur, quis tuum laudabit nomen? quis cultum? Esto, im- pius, sacrilegus, parricida, testamentorū, conuentorūq; & fœderum uiolator, fal-

Carij, atq; huius generis alij te minimè laudare possunt: num proinde & ceteri, qui ab illiusmodi sordido uitæ instituto abhorrentes, malè audiunt & affliguntur, non laudabunt: Scio Domine quòd

Pauper & inops laudabunt nomen tuum.

Te extollent, te, uel usq; ad uitæ effusionem, inuito mundo celebrabunt. Quare

Exurge Deus, iudica causam tuam, memor esto improperiorum tuorum, eorum qui ab insipiente sunt tota die.

Vide quo nitantur sine tot sanctæ animæ querelæ, quæ tametsi Dei iudicia reprehendere uideatur, non reprehendit tamen, uerùm stupidè admiratur, eaq; nò secus atq; ipsomet Deum & colit, & ueneratur. Vide, inquam, quomodo suas cum mundo controuersias & lites, Dei esse asserat. Contende, inquit Felix, litigium tuum. Impossibile quippe est animã diuini honoris studiosam in his, quæ ad proprios attinet affectus & commoda, si illis ipsis rebus, quas querit aut expetit priuetur, uel si iniurijs afficiatur, multum angiat ubi cernit Dei honorem periclitari, adeò immaniter affligit, ut leuior omnino illi esset mors, & ea quidem acerbissima, quàm sic malè haberi in terris Dei religionem intueri. Idcirco quicquid iniuriarum ob læsum Dei honorem subit, pro Deo, illiusq; causa id eam subire arbitrandum est. Causa igitur, pro qua malè in mundo audire innocentiam contingit, Deus est. Vnde non immeritò hïc clamat anima: Exurge domine, qui tuas ad iniurias dormire uideris, ac tuam ipsius causam tutare, consideraq; quàm indignis à gente ista stolidã atq; impudenti, habearis contumelijs & probris: & id quidem (quod nequissimam illorum auget impietatem) quotidie. Te enim tuam non curante causam, quis curabit? quis in hac maximè perditissima ætate, in qua quod lubet audent nonnulli impunè, pro ea in iudicio stabit? Clarius etiã ex græco uertisset hunc uersum interpres, hoc modo: Memor esto opprobrii tui, quod ab insipiente fit tota die. Ex hebræo item: Memento opprobrii tui ab insipiente tota die. Interpres enim cum neq; ex græco, neq; ex hebræo purè transtulerit, ambiguum fecit sensum, quem sic dilucidè suo more expressit Paraph. In memoriam reuoca qua sis contumelia affectus à populo ad impietatem usq; stolido, non semel atq; iterum, sed assiduè, Quamobrem

Ne obliuiscaris uoces inimicorum tuorum, superbia eorum qui te oderunt ascendit semper.

Non rarò diximus, Deum penè obliuionis accusari, cum non æquè citò, ac nostra expetit prapropera in omnibus uoluntas, aut miseros à miseria eximit, aut impudentium hominum in bonos licentiam non coërcet. Vide hïc fiduciam animæ, quæ suos persecutores, Dei hostes appellat. Haudquaquã profectò mirum: nam qui alicuius sponsam uiolauerit, quomodo sponsum se habere amicum opinari poterit? Atqui ne diutius in peruestigando, cuius naturæ hi sint, qui meritò Dei hostes censerì possint, quorumq; blasphemiarum, ac tum in Deum ipsum, tum in illius amicos obloquutiones, puniri debeant, torqueamur, additum est à Vate, superbos illos esse, atque arrogantes. Superbia, inquit, illorum, ac fastus, non solum in humiles, tuicq; honoris percupidos tumidè fertur, uerum etiam ad te usq; ascendere arrogantissimè conatur. Hi sunt igitur, qui tanquam seditiosi illi fabricatores turris Babel, aut similes perditissimo angelorum principi, te (pro scelus scelera omnia excedens) uitæ æternæ erogatorem, odio contumelijsq; incessunt & persequuntur. Nonnulli ex hebræo fastuosi cordis morem efficacius exprimunt in uerbo, ascendit. Sic quidam: Fastus enim insurgentium in te uehementer crescit. Expressius rursus Paraph. Contumeliosa enim uociferatio eorum qui se opponunt tibi, assiduè fit maior & maior. Fumi certè instar est superbia, qui alta & lucida, quanquã ipse obscurus sit & ater, naturaliter appetit, uerùm in medio ipso turbulento suo conatu resoluitur in aërem, prorsusq; euanescit, & amplius fumus non est. Ita est superbia, ira ambitio, ita fastus. Sed illud supra omnem mirationem admirandum, quòd ab illius generis hominibus fumus iste demanat plerūq; execrabilis, qui cum nobilissimū in rebus pub. ac

A ac templis obtineant locum atq; ordinem, ea ardere deberent spiritus conflagratione, quæ nihil nisi purgatissimam flammam atq; ignem absq; fumo in subditos deriuaret. Quod porro fumosus sit rex, aut princeps, aut philosophus, penè id tolerandum, cum mundo ipsi imperent, seu potius seruiant, qui fumosus est, & absq; luce: at loca sancta cernere tam densa obnubilari caligine, ut habitantium oculos eruat, quomodo ferendum? quomodo non pertimescendum? Heu fidei naufragium. Verum utcunq; Moab sua in superbia & arrogantia tumidus sit, atq; insaniat, sua nihilominus Deo est gloria & imperiū in secula seculorum. Amen.

PSALMVS LXXV.

Effundenti sanguinem. Ne dissipes. Psalmus Asaph. Canticum.

Confitebimur tibi Deus, confitebimur, & inuocabimus nomen tuum, narrabimus mirabilia tua.

Omnia enim, quæ in huius insunt psalmi inscriptione, fusius in superioribus sunt dicta, q̄ ut denuo repetantur. Etenim crebra unius eiusdemq; rei repetitio, tēdium magis asserere solet, q̄ oblectamentū, atq; quod in primis hisce in cōmentarijs requirimus, utilitatem, ac Dei honorem. Christus hīc est qui loquitur, & qui se patrem cum suis laudaturum pollicetur: additq; de futuro iudicio, in quo se horrendum fore impijs iudicem fatetur, nonnulla. Horum quippe omniū umbra tunc fuit Iudæorū famosa illa captiuitas, atq; è Babylone liberatio, in qua omni abiecto mœrore & luctu, liberè cœperunt, autore Cyro, diuinis uacare ceremonijs. Tunc sanè Ecclesiæ, à peccati iugo mortisq; imperio per Christum asserendę, expressa fuit imago. Alioqui certè cor hominis uitiorū adhuc catenis innotatū, quomodo Dei religioni et cultui, qui natura igneus est, liber, & totus spiritalis, ritè, ut par est, seruire poterit? A sensibus igitur exeundum est omnino, atq; à mundo, illis qui liberè in Deum per fidei confessionē, cuius hīc adumbratur uirtus & efficacia, transire appetunt. Eiuscemodī quidem ornatus fuit Christus perfectione uitę ac doctrinę, quò nos ab omni bene uiuendī ratione alienos ad se (quæ illius benignissima est natura) traheret, transmutaretq; atq; propterea ad suam formaret imaginem, ut certè formauit. Quam sanè Ecclesiæ perfectionē in se transferens Paulus, aiebat: *Uiuo iam non ego, uiuit autem in me Christus.* Torpescunt hīc (credo) nonnulli uel ex ipsis forsā, qui ex ædita iam Christi nominis professione, quam non solum baptismi testimonio, ac iusiurando præ se tulere, uerum etiam alia insuper addita pollicitatione, qua syncerioris, quàm uulgò fit, uitę genus se uicturos sponponderunt, se tutos arbitrantur, dicuntq; haudquam quam id ab homine carnis onere presso, præstari posse. Quare sua tantummodo nescio qua contenti deuotione, ut uocant, testudinis similes sunt, quæ à uenatoribus, aut aëris procella & tempestate perterrefacta, putat se tutam, si reducto in collum capite, ac pedibus in intestinos illos reuocatis ossium receptus, sese adeo occludit, ut nihil aliud quàm nudam domum præ se ferat. Sic illi amore exuti diuino, quæuis accidant, in sese quanti sunt se contrahūt, de se præsumunt, se fruuntur. quocirca si quid sublimius dictum aut legunt, aut audiunt (nihil quod perfectionem referat contemplari norunt) obstupescunt illicò, nec quicquam sublime in mortali corpore cōmoranti tribui posse opinantur: fatenturq; si non ore, at uita saltem, Christū Dei lucem frustra terras has tetras & caliginosas inuisisse. Propterea nec uerè, nec absq; mendacię culpa, id, quod in hoc loco ab animis purè in Deo uiuentibus dici audiunt, de se profiteri queunt: *Confitebimur tibi Deus, confitebimur, & inuocabimus nomen tuum, narrabimus mirabilia tua.* Hucusq; Hebræis unus uersus, quē sic reddit Felix per præteritū: *Celebrauimus te Deus, celebrauimus, & propinquū nomen tuum: narrauerunt mirabilia tua.* Qui uerò fuerint qui narrauerūt, aperit Paraphrastes: *Cōmemorabunt, inquit, quotquot uiderunt quàm miris modis nobis adfueris. Haud facilis quidem res est, hominē cœlestibus dignatū afflatibus, Dei posse munera obtegere. Vnde ex hebræo nō immeritò illud est, propinquū, scilicet factum est nomen tuum: nempe ex dono.*

Cum frequentia, & beneficij in mortales copiosissimè effusis. Propè igitur Deus factus est nobis, ob gratias ac uim spiritus, quem secum oriens ex alto, utpote eundem eiusdemque naturæ Deum, ad generis nostri instaurationem attulit. quod quidem mirabilia illa esse, quæ hic à spiritu cōmemorantur, exponunt interpretes. Ait itaque sponsus:

Cum accepero tempus ego iustitias iudicabo.

Et si enim nonnulli ex hebræo non tempus, sed cœtum uel solennitatem, ut Felix, uertunt, nō desunt tamen qui etiam cum nostro conueniunt. unde Paraphrastes: Vbi ego tempus statuero mihi. alius uerò: Cū statutū tempus nactus ero. Hi quidem ad tempus, quo Christus accepta à patre potestate illa, de qua sic ipse in Euangelio loquitur, Data est mihi potestas omnis in cœlo & in terra, spectarunt: alij autem ad p̄iorum cœtum, & Ecclesiam, qua, tanquā puro tritici grano à paleis secreto, ab improborum perfidia, atque hæresi diuulsa, ipse omnes summo exactoque libraturus esset iudicio: nempe malis mortem, & cruciatus, bonis uerò seipsum, qui uita est sanctorū, atque æterna felicitas, tribuens. Verū alius adhuc mihi succurrit sensus, non omnino ineptus, ut mihi uideatur, si tempus pro opportunitate accipiatur, qui talis est: Tunc equidem qui uniuersorū constitutus sum rex à patre, data occasione, atque dijudicandi à bonis reprobos opportunitate, æquissimo omnia decernā decreto. æterna enim mihi hæc est cum patre natura, ut siue suo in statu atque ordine perduret mundus, siue finem faciāt uiuendī animantia, cuncta iustissima diffiniam lege, licet secus nonnunquā infirmioribus appareat animis. Tunc sanè colliquefcet mundus, pauebitque illius habitator homo. Quid? etiamnum simulatque iudiciū est mundi,

Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in ea.

D suo more Vates tropicè, ne dicam poëtice, rem obstrusissimā, quippe quæ in spiritu transigitur, enarrat: nempe Ecclesiæ, cordium nimirum fidelium in Deum progressum. Anteaquā enim hi in Deo per fidem stabiliantur, uarijs illos concuti affectibus ac perturbationibus necesse est: postea uerò, tanquā rudi lapides, hinc inde expoliti, scalproque edomiti, & quadrati, in nobiliorib. ædificij locis coaptantur, sustentantque rei Christianæ molem, & structuram, uti teretes solent ædificia columnæ. Qua de re à spiritu additur:

Ego confirmauī columnas eius.

Atque hinc Selah interponitur, quò quantum Christo fidei præstari par sit, perpendamus: qui sanè Christus ut cū rerum omnium, tum potissimum suæ Ecclesiæ autor est & effector, ita instaurator, ac, uel tota dehiscat orbis machina, & tutor, & custos. Concussionem certè istam atque infelicem animorū colliquefactionem, non tantum sentiunt, quantū inuiti amplectuntur, atque in ipsa examinantur hi, qui turpissima actæ uitæ conscientia affecti, diuinū timent iudiciū, exterritiq; contremiscunt. Verū non propterea ad reuocandos à prauitate gressus, uel parum quidem animū inducunt. Hi igitur sic sua à Deo auersi culpa, derelictiq; è fidei sinu tanquam inutiles eijciuntur quisquilæ: illi autem qui licet in mundo sunt, de mundo tamen non sunt, ut asserit Christus, in ærumnis, in persecutionibus, in ipsis quoque uitæ lapsibus, ac (quid stupendius?) in peccatis grauioribus, uegetiores spiritu in dies efficiunt, adeoque in Deo coalescunt & firmantur, ut merito Ecclesiæ, tanquam columnæ ædificijs, à Deo supponantur, fiantque illi de quibus hinc dominus: Ego, inquit, non homo, non ars, non cognatio, non affinitas, non pecuniarum uis, aut affectus humanus, illos elegi, confirmauique, ac meis in ædibus & cardines & columnas, & quicquid quo mea fulsa est Ecclesia, inuenitur, esse uolui. Atque ita rebus concinnè aptatis, sic meum cœpi iudiciū: & primum ab obiurgatione exordium sumens,

Dixi iniquis, nolite iniquè agere: & delinquentibus, nolite extollere in altum cornu uestrum, nolite loqui aduersus Deum iniquitatem.

• Nemo sanè homo est in peccatis ita obduratus, cui nō interdū lux aliqua è cœlo

A lo effulgeat: cuius radijs si non penitus illustratus, at saltē afflatus, suę admoneat turpitudinis, & periculi. huiusmodi quidē lux ab amore illo uniuersali Dei, quo uult omnes homines seruari, atq; ad cognitionē ueritatis peruenire, descendens, occultissima quadam ratione pijs tantūmodo cognita animis, uox Dei appellat. Quocē certē desiderabilem, atq; amoris plenā, nisi in cor adeo durū ac ferreum, quod hoc magis obbrutescere consuefcit, quo humanius à spiritu tractat, prolaberet. Dixi, inquit, iniquis, incredulis, stultissimisq; huiusce generis hominibus qui ueritatem Dei in iniustitia detinentes turpissimā degunt uitam: Nolite, uos obsecro, tam facile à iustitię itinere declinare. Quid tandiu sceleri scelus, delictū delictis accumulatis? Nolite cornu istuc uestrū potentię, qua quicquid lubet, id licere arbitramini, in Deū tanq; uexillū impietatis erigere. Nolite loqui de Deo tam superbē, tam cōtemptim, tam blasphemē. Quid ceruicē boum instar iugo ob luctantiū, erectā, distentāq; signū nimirū animi superbi atq; indomiti, circumfer tis? Quod noster uertit interpres, nolite loqui aduersus Deū iniquitatē, sic legūt Hebræi: ne loquamini ceruice erecta, seu cū ceruice elato, seu etiā in collo duro. Elati id supra modū animi indiciū est, atq; arroganter de se, spreto Deo, cogitan tis. Cæterū in scripturis cornu pro regno interdū sumit, pro honore, potētia, ma iestate, & pro id genus alijs. Quocirca Iob fatebatur se cornu suū in puluere depo sisse: hoc est, regiū fastū, mundanūq; honorē, & pompā abiēcisse. Vide hūc gra dum non mediocrē perfectionis Christianę. Quoties enim hæc, aut horū similia mihi legere contingit, occurrit statim animo reprehensibilis quorundā mos, qui cū uitā coelestē in terris profiteant, iurentq; se mundo, atq; eius illecebris & de licijs penitus morituros, nihil tamē minus agūt, sed aut mundū iam cognitū se cum in Dei ædes afferūt, aut nunq; propter inediā, genusq; uitę sordidū atq; ope rosum, antea uisum, se inuenisse iactitant, uiuuntq; eo insolentię modo, ac si in ipsis alti essent fortunæ uiuarijs. Nolite, oro, sic agere: nolite nostrum in exitium **B** (in uestrum autem ut lubet) cornu id copiæ, atq; non aliās gustatā pinguedinem è fundo haurire, sed abiicite potius, tanquā rem uobis, quid uobis aio? omnibus prorsus uitam beatam profitentibus, insolitam & onerosam.

Quia neq; ab oriente, neq; ab occidente, neq; à desertis montibus.

Deest huic uersui ex hebræo, exaltatio, seu aliud simile: & est sensus, ut eleganti ssime à Paraph. redditur: Neq; ab oriente, neq; ab occidente, neq; ab Austro (is enim uentus à meridionali spirat plaga, ubi montes sunt ob nimium solis ardorem inculti & steriles. nā magnū desertū Iudææ à meridie est, quemadmodū mare ab occidente) cuiquam continget, quod solidū magnūq; facere poterit illum, nempe cornu in Deū propter superbiam & ambitionē extollentē. Sunt qui non exalta tionem addunt, sed defensionē. Vnde quidā sic ex hebræo: Neq; ab ortu, neq; ab occasu, non à deserto, aut à montibus aderit qui defendat: sed Deus uindex est, qui hunc deijcit, illum autem erigit. Quod noster sic uertit interpres:

Quoniam Deus iudex est, hunc humiliat, & hunc exultat.

Potest quidem homo potentia aliqua immensa fultus, atq; uti indomiti corni bus tauri solent, auctoritate munitus, eò uecordię adduci, ut non solum terrā hanc putrem et inertē subigere enitāt, sed & cœlum ipsum, ac Deum tandem lacescere non uereatur. Verū si ingratus omnino nō est, pressumq; humili animū aliquan do erigere uolet, cernet statim quā longē à ueritatis scopo aberrauerit, quā ue insulse in rebus illis spem, bonumq; suum posuerit, quæ nec bonæ sunt, nec sta biles, nec parte aliqua sui similes: sentiet, inquā, nihil in rebus conditis, undecun que afferantur, inueniri posse, quod suam satiare queat dominandi cupiditatem, quod libidinē, quod auaritiā, quod crudelitātē: uerū Deū esse solum, qui hisce sedatis animorū permotionibus, animas bonorū omnium copia, pace scilicet, spi ritu, conscientięq; tranquillitate implere possit. Nanq; in illius est arbitratu, hos ce spiritu pauperes sic in altum uehere, ut deos faciat: illos aut, nempe fastuosos & diros, adeo è sublimi mundi gloria ad ima prosternere, ut planē & Deo & ho minibus infensi, cum principe illorū dæmone perpetuā in caliginē ac noctē infe

Crorum deſciantur. Vides ne, ô superbe, inopinatâ diuinæ potentia cōmutatio-
nem? Deus, inquit Paraphraſtes, iuſtus iudex: ille ſolus deponit, & ad nihilum
redigit, & è contrario eriget in altum quencuncq; uoluerit.

Quia calix in manu Domini vini meri, plenus mixto.

Et inclinauit ex hoc in hoc, Veruntamē fax eius nō eſt exinanita: bibent omnes peccatores terra.

Vini meri, ex hebræo quidam uertunt, uini rubei, utpote magis celebris apud
Iudæos, quoq; cruentâ in improbos animaduersionē ſignari aſſerūt. Verūm aliq,
quod probabilius uidetur, uini lutoli aut ſpiſſi, transferūt. Si quidem à Deo, tan-
quā poculum omnib. propinandū, emergit mors, & uita: quæ cū limpidiſſime
comparatur potioni, qua p̄j potari ſolent, mors cōtrâ ſpiſſæ & lutulentæ, quæ re-
probi, quos hīc ſpiritus peccatores terræ, hoc eſt, terrenis rebus penitus aſſixos,
per antonomāſiā uocat, cū unū tamen ſit poculū, quia in Deo una eſt uoluntas,
una Deitas, una prouidentia. Merū porro in Deo, eſt uinum gratiarū, quod tur-
bidę ſupernatat pœnarū ſeci. Cuius crāſſamento epotati improbi, nihil quod ſyn-
cerū ſit ac purū agere permittunt: quoſq;, etſi in omne genus facinorū proiectos
ſuaq; ſponte perditos, ſic tamē à Deo, ſub nomine Hieruſalem pungi, ad ſuiq; co-
gnitionē excitari uideo in Eſaia: Eleuare, inquit, eleuare, conſurge Hieruſalem,
quæ bibiſti de manu domini calicē iræ eius, uſq; ad fundū calicis toxicī bibiſti, &
potaiſti uſq; ad fæces. Ex hoc in hoc, Hebræis ſolummodo eſt, ex hoc, nempe ex
calice. unde ſic quidam trāſtulit: Crater uino meraco plenus & adornatus in ma-
nu domini eſt, de quo fundet, & fæces eius ſugent & bibent omnes impij terræ.
Felix item: Et redundare fecit ex hoc, quare etiā Paraph. Habet enim, inquit, do-
minus in manu poculum, in quo pulchrè rubet uinū, ſed cui plurimū eſt fæcis ad
mixtū: ex hoc porriget meracū p̄is, ſecem uerò noxiā exugere, imò epotare co-
get impioſ omnes, quantūuis degant in terra multi. Si, ex hoc in hoc, legas, duos
D intelligas oportet calicis iſtiusmodi effectus, qui ad bonos ſimul & malos atti-
nent. Si, ex hoc, ſolummodo, quod ea quæ ſequunt̄ admittere uident̄, malos dun-
taxat amariffimo ultionis Dei calice epotandos dicit. Bibite, clamat dominus in
Hieremia, & inebriamini, & uomite, & cadite, neq; ſurgatis à facie gladij. Biben-
tes bibetis. Ceterū calix domini lex eſt, in qua ineſt ſpiritus & lītera, quę quidem
lītera p̄e illo ſex eſt, & toxicū. Bibant igit̄, poſtquā ſic uolunt, impij iſti terrę ſuū
ſibi de manu domini uenenum, ac præſentaneum in fundo cyathi aconitum:

*Ego autem annuntiabo in ſeculum, cantabo Deo Iacob, & omnia cornua peccatorum confrin-
gam, & exaltabuntur cornua iuſti.*

Iam pſalmū feliciffimo claudit dialogo, nempe Chriſti & hominis, propheta.
Sic homo: Ego enim, ô benigniffime, quicquid tuo à ſpiritu eruditionis hauſi in
hoc pſalmo, futuris annuntiabo ſeculis, ſcribamq; quæ hīc audiui: & quæ ſcribā,
ad honorem Dei Iacob perpetuis tanq; Muſis cantabo. Cui Chriſtus: Et ego, in
cuius manu uita eſt ac mors, cornua peccatorū, factum nimirū, ambitioſamq; ty-
rannidem & autoritatem perfringam: contraq; efficiam, ut iuſti cornua, nempe
fides, ſpes, charitas, quibus debellantur frangunturq; crudeliſſimi illorū hoſtes,
ſuperemineant, regnentq; in cœlis hi mecum beati. Amen,

PSALMVS LXXVI.

Vincenti. In canticis pſalmus Aſaph. Canticum.

Natus in Iudæa Deus, in Iſraël magnum nomen eius.

In Canticis, in instrumentis muſicis exponunt interpretes, in primis
Felix. Diuus Hieronymus, in carminibus tranſtulit. Cæterum Canticū
eſt oda tripudij, qua uates ob continua diuinæ beneuolentiæ ſigna erga Iudæos,
ſuo congratulaturus populo, uel ob id maxime, quod Deus cæteris ferme negle-
ctis nationibus, in Iudæa tantummodo & Hieruſalem habitare uidebatur, nar-
ratq; quid olim in ſuorum gratiam fecerit, facturū ſue eſſet in poſterū tam benefi-
cus dominus, Ibi, inquit, confregit potentias, arcum, ſcutū, gladium, bellum. For-
ſan hīc Vates, quod nōnullos ſuſpicari uideo, de inſigni illa, Ezechia rege, uictoria
ria

Aria & bello, in quo centum octoginta millia uirorum in castris Sennacherib regis Assyriorum ab angelo interempta fuere, uaticinatus est. Viderat enim sanctissimus uir in spiritu, nihil tam esse in rebus humanis uel felix, uel optabile, q̄ Deum habere propitiū & amicū, ut Iudæis tunc fuit, quos inter cæteras orbis nationes charius diligens, suo dignatus fuerat cultu & religione. Ibi arca fuit, ibi propitiatoriu, ibi templum, ibi lex sacra, ibi quicquid gratiarū, quicquid fauoris & præsidij è cælo ab homine mortali expeti poterat, tam copiose à Deo suppeditabatur, ut nihil ferè aliud curare uideretur, quàm ut rebellem populū beneficijs obrueret. Hæc igitur tam immensa, tamq̄ humanū captū excedentia considerans Vates, peneq̄ extra se factus in id prorupit canticū: Notus in Iudæa Deus, in Israël magnum nomen eius. Id, inquit, præcipuum est numinis donum, quod inter Iudæos cognoscitur Deus, eiusq̄ nomen, magnum à nostro populo reputat. Nulli dubium, quod ubi est Dei populus, ibi habitat Deus, atq̄ illius nomen sanctificatur. Quis sit modò locus, aut populus in terris, qui Deum cognoscat, atq̄ eius immensum adoret nomen, puto Ecclesiā esse credentiū à spiritu hîc sub typo Iudææ atq̄ Israël deliniatam: nam ex Dei confessione, quæ à fide oritur, Israël statim fit Iudæus: hoc est, à confessione ad Dei transitur uisionem ac notitiā, unde amor, ex quo Christus, qui nostra est felicitas, emanat. Quod uerò sint in Ecclesia homines, qui tanquam pecora uitam degant fidei rationisq̄ expertem, subindeq̄ nefariā & turpem, res magis fletu digna est, quàm admiratione. Siquidem neq̄ inter conuentū illum Iudæorū tam celebrem, tam Deo charum, tam sacris ritibus ac cæremonijs insignem, homines in omne genus impietatis proiecti defuere. Non defuit tum quidē murmurator, non sacrilegus, non in Mosen atq̄ Aaron oblocutor, non delator, non inter sacerdotes qui idola, hoc est, aurū, scortū, affines, ac propriū cōmodum ardentius coleret, quàm nomen sanctū Dei. Puras ne inter istiusmodi professionis homines quamuis mundo conspicuos, diuersari posse Deum, & colit: Notus itaq̄ solummodo in Iudæa etiamnū est Deus: atq̄ apud Israëlitas illos, qui non in manifesto, ut inquit Paulus, sed qui in occulto Iudæi sunt, & circumcisio cordis in spiritu, non litera, commoratur altissimus.

Et factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion.

In incepto perseverans typo Propheta, de re seria prædicit. Nam quod nostri legunt, in pace, Hebræis est, Salem, quæ est Hierusalem. unde statim intulit, in Sion. Etenim pro nomine proprio appellatiuū posuit. Salem quidem interpretantur, pacem. Volunt porro Salem ea ferè tempestate dictam Hierusalem, qua loco illi in qua sita erat, nomen indidit Abraā, dicens: Dominus uidet. Felix sic legit uersum: Et fuit in Salem tugurium eius, & habitaculum eius in Sion. Et uerè apud Iudæos fuit eo ferè modo Deus, quo solet esse tugurium in cucumerario, ut ait uates ille: ad tempus uidelicet breuissimum. unde simili usus est tropo alio in psalmo uates dicens: Posuerunt Hierusalem in pomorū custodiā. Ergo, ne nobis locum, nescio quem, in quo uelit nolit habitat Deus, somniemus, ubi pax nō est, ibi neq̄ Deus, neq̄ homo diuini honoris cupidus, habitare unquā poterit. Pacem quidem, silentiūq̄ à turbis profundū, atq̄ ad speculanda cœlestia (hæc Sion est) cor uegetum, diligit Deus: cætera quamlibet religioni addicta auersatur. Ibi,

Ibi, inquam, confregit potentias, arcum, scutum, gladium, & bellum.

Vide hîc Dei pro suis in hostes & uigilantiā & fortitudinem. Est ne id medio cris potentiaë indicium, inter tela hostiū sic suos seruare Deum illæfos, ut à iam concepta per fidem animi tranquillitate ac pace, nō deturbentur profus? Quocirca nō absq̄ ratione hîc positū est Selah. Certè nō est tam firmū cor, & stabile, quod in persequutionū frequentia & acerbitate, quæ improborū sunt arma, non concutiat interdū, nutetq̄ in fide. At Deus tamen (quid excelsius excogitari potest? sua in pacatissima persistans natura, ac pace illa, quæ exuperat omnē intellectum, absq̄ ulla sui immutatione, tyrannos illorumq̄ minas, perinde infringere solitus est, ut solet uas uitreum infringi ab excandescenti, atq̄ uehementer irato. Cæte-

et rûm potentias arcuû, legendum esse indicat græcus interpres: hoc est, sagittas, ac tela missilia. Vnde sic Fel. Confregit uolatilia arcus: nempe iacula, aut spîcula. Diuus item Hieronymus idem fere quod Felix. Horrendum sanè id esset spectaculum ac dirum, militem uidere tota hac ui armorum, arcu scilicet, scuto, ense, galea, omniq; demum apparatu bellico munitû, cum uiro quopiam nudo manum conferere, ac digladiari. Verûm atrocius id iudicant sanctiores, cum pessimus in pacis amatores insanit obtreçtator, nequissimusq; omnium palpo, aut quadruplator uersutissimus, dolis nimirum armati, calliditate, simulatione, fallacijs, atq; odio, furiant. Dicto nihilominus citius sedas hæc omnia, & tanquã munitiones bellicas perfringis, ô Deus.

Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis.

Hoc est, terribiliter conspicuus appares, cum è cœlis, qui æterni sunt montes, percutere decreueris. A montibus prædæ, legunt ex hebræo, unde Fel. Illustris factus es à montibus prædæ. Diuus uerò Hieronymus, à montibus captiuitatis. alius item, à monte prædonum transtulit. Quorû uerborû is erit sensus: Tu ferox in hostes magis, ac celer factus es, quàm ullus solet leo, aut latro è montibus ad deprædandum accelerans, atq; in uiatores sæuè furens. Idcirco

Turbati sunt omnes insipientes corde.

Rursum uertunt ex hebræo: In prædam dati sunt robusti corde. quare sic Paraphrastes: In prædam dati sunt animo feroces. En quomodo hi qui nuper sagittis, arcu, ense, clypeo ac thorace onusti, minabundiq; incedebant, in prædam dati sunt, & id quidem à Deo innocuorû defensore, ac uindice. Heu inconsideratum uitæ genus. Vide quid inferat spiritus:

Dormierunt somnu suum, & nihil inuenerunt omnes uiri diuitiarum in manibus suis.

Somno, inquit, mortis oppressi interiire: neq; ulli amplius potuerunt esse usui illis pristinû eorum robur & ferocia. Semel enim à morte interceptis, in somnum etiam quicquid uiriû in illis inerat, resolutû est. Sic ex hebræo: Dormitarunt somnum suum, & nō inuenerunt manus suas cuncti uiri præstantes uirtute. Proinde sic reddit Paraph. Oppetierunt ueluti mortifero somno grauati, nec usui illis esse potuerunt, quantumuis uiri essent alioqui fortes, manus illorum. Iam illud supra modum incomprehensibile, quod homo qui semel animû ad tyrannidem admo uerit, uitamq; adeo ambitiosè instituerit, ut nihil beatû esse ducat, quod arrogans idem nō sit, ac planè iniuriosum, mortaliû conditionis oblitus, quæ in mortis somnum nō secus, uel cum nō aduertit, pedetentim delabit, ac solet dormitabundus, qui uiribus paulatim destitutus, uigoreq; sensim amisso, in somnû tandem etiam inuitus resoluît, se immortalem esse in hoc mundo opinatur, cum tamen omnes simul homines uno ueluti facto uolumine ad mortē properare uideat. Heri enim nostris nos manibus hominem superbissimû, efferentemq; sese supra illud omne quod est aut dicit Deus, sepeliuimus, conspeximusq; nihil aliud esse uitam hanc nostram, præterquã breuissimi soporem somni: hodie uerò nos uti dñj immortales in terris haberi uolumus, ac ui extorquemus. O insaniam. Heu quàm lusciosè ad tua cęcutimus iudicia, ô immense. Consimilem quidem, atq; unam post aliam prætexentes abditorû euentuum rationem, quasi uelum nostris obducimus oculis prudentissimi, si Deo placet, homines: fallimur tamen. Si quidem

Ab increpatione tua Deus Iacob dormita:uerunt qui ascenderunt equos.

Te obiurgante factum est, ô Deus Iacob, ut in equis & curribus confidentes, tanquam somnium, imò somnû umbra, euanuerint. Equi in scripturis haud raro pro fastu atq; arrogãtia sumi solent. Idcirco prohibuit olim Deus in lege, ne quis ex regibus equorum multitudinem aleret. Eam ob rem ex Aegypto equos educere, ut in libro Regum tertio uidere licet, consueuerant.

Tu terribilis es, & quis resistet tibi? ex tunc irata tua.

Hoc est, cum tua cœperit ira feruescere, quis subsistere poterit? quis animum tuum iratum, mi Deus, effugiet? Tu quidem uehementer terribilis es, ac metendus.

A dūs: Tu, Hebræis bis positū maiorem auget admirationem, quasi diceret: Tu solus es, quo irato, nullus omnino est adeo imperterrito uiuens animo, qui non paeat, atq; in fugam uertatur. Siquidem

De caelo auditum fecisti iudicium: terra tremuit, & quieuit.

De caelo audire fecisti iudiciū, uertit Fel. Quòd enim iudiciū iniustū & letale è terra, nempe à mortali hominū tribunali in quempia miserū prodeat, tolerabile id quidem, quippe quod uī pecuniarū, ut fit, aut principis gratia infringi queat. At è caelo, unde omnia quemadmodū perfecta, ita certa & inuiolabilia proficiunt, sententiā promulgari audire, & homines, & elemēta, & orbis ipse tandem uniuersus terrificè admodū cōtremiscūt, silentq; taciti, & uenerabūdi. Tūc dico,

Cum exurgeret in iudicium Deus.

Qui hactenus dormire uisus est, dum tandiu regnare hypocritas & effœminatos, ut olim cōminatus est, permisit, connixitq; ad miserorum calamitates. Alio in psalmo sic Deum alloquitur Vates, quasiq; è somno illum excitans compellat: Exurge, quare obdormis domine? exurge. Ex hebræo nonnulli uertunt, cum exurgeres. Sed nihil obstat sensui, cum creber sit Hebræis usus, tempus pro tempore, aut numerū pro numero ponere. Vt cunq; legas, illud compertū, iudicium id omne feuerissimum à Deo factum,

Vt saluos faceret omnes mansuetos terra.

Nempe illos, qui tametsi in terra hac dolorum plenissima degunt, omni tamen abiecta uitæ pompa, mansuetissimū in modum se totos diuinæ consecrant religioni: quæcunq; aduersa contigerint, leni tolerant animo, & miti. Horum quidem uitam & salutem tanti facere Deum experimur, ut penè illum ab omni iudiciorum genere uacare conspiciamus, donec probos ab improborū iniurijs ac persequutionibus diligentissimè, quæ est eius immensa circa suos custodia, asseruerit. Maximū id est Dei beneuolentiæ erga electos signum, ideo à spiritu hīc additum est Selah. Quòd porro ex sacrarū rerum expositoribus inueniant, qui duos hos uersus cum sequenti, ad iudicium referant uniuersale, nō falluntur omnino, simul ut cernimus diuinas has odas innumeris grauidas esse mysterijs. Verum is plus quàm ter beatus, cui tam obstruse rerum cœlestiū caligines, prout sunt, innouere. Nos interim eo contenti sensu, quem simplicissimo tum stylo, tum animo persequi nos non semel diximus, ad altiora illa peruestiganda, hoc firmiori, ueluti iacto fundamento, præmonstrato, sublimioribus aditū aperimus ingenijs. Illud tamen molestissimū, permultos inueniri qui psalmos singulis fermè diei horis Deo tanq; debitam persoluentes pensionē, neq; hunc neq; illum inquirāt sensum: sed sua in hoc, quemadmodū ceteris in rebus, contenti crassitie atq; ignorantia, illum sectant uitæ modū, qui cum neq; calidus, neq; frigidus omnino sit, tum Deo, tum pijs omnibus nauseam ciere solet ac stomachū. Sed ad psalmū redeo.

Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquias cogitationis diem festum agent tibi.

Vix quidem quæ hīc dicuntur à nonnullis, scribere ausim: adeo dubia sunt, & à mente psalmi (ni falsus sum) remota. Quod sanè genus interpretandi cui potius adscribi debeat, interpretis ne literæ interdum ambiguae & confusæ, an audenti quorundam expositorum ingenio, non definitio. Hī enim dum à ueteri nonnunquam ædicatione discedere reformidant, ea psalmis assuunt, quæ nec in somnis quidem coniectauit Vates. Idcirco nos consultò, cum aliter fieri nequit, Hebræorum literam, omiſſa illa interpretis sæpenumero obscura (spiritum uiri non damno) admittimus, ut in hoc contingit loco. Felix igitur sic hunc interpretatur uersum: Quoniam ira hominis celebrabit te, reliquias iræ accinges, id est, furor ille hostilis atq; ira, in tuum tandem, à te fracta, honorē cedit. quod quidem impijsimo Aegyptiorū tyranno accidisse legimus: Posui, inquit, te, ut ostendā in te fortitudinē meam, & narret nomen meū in omni terra. Reliquias iræ accinges, seu alligabis: hoc est, si quid ultra bellorum prostrati hī hostes, ueluti reassumptis de nouo uiribus, innouare uoluerint, tu illud præteriti furoris residuum reprimes &

C contundes. In Pharaone rursus uidere est, quid sibi hinc uult spiritus: nam miser ille toties propter atrocitatem pœnarū attritus, eò consternationis animi deuenit, ut Mosi diceret, ac fratri: Surgite, egredimini à populo meo, & abeuntes benedicite mihi. Vides Dei hostem penitus profligatū? Audi extremū illius conatū, ac tanquā confusę impietatis, sæuitięq; atq; irę reliquias. Iunxit, inquit, currum Pharao, & omnem populum suum assumpsit secū, & persequutus est filios Israël. Verum dominus, qui reliquias irę alligare solitus est, interfecit exercitū eorū, & subuertit rotas curruū, ferebanturq; in profundū. Timuitq; populus dominū, & crediderūt domino. En quomodo in laudem celsit altissimi ira hominis. Qui quidē sensus quo maiori fulciat̄ autoritate, Paraphrastę literā huc aduocemus: Honorī, inquit, profectō tibi erunt, qui ira conciti temerē cōtra te in præliū prodierūt. Peribunt enim, & si quid minarū hostiliū reliquū fuerit, id tu uendicabis tibi, & te illi oppones, ne terreat̄ tui. Quare, ô qui suauissimo dignati estis Dei patrocīnio,

Vouete & reddite domino Deo uestro omnes qui in circuitu eius affertis munera terribili.

Et ei qui aufert spiritum principum, terribili apud omnes reges terræ.

D Omnes quos sciam Hebræorū interpretes, Afferte munera terribili, seu formidabili, legunt: uel afferent, ut Felix. unde ex his quidam: Vouete & reddite domino Deo uestro, omnes qui in hoc cœtu adestis afferte formidabili munera. Ei, dico, uestra nuncupate uota, qui uitam adimere potest principibus, ac omnes reges terræ, nedum stolidum uulgus, terrere. Cæterū de uotis quæ à nobis in primis requirit Deus in psalmis, iam aliās diximus gratiarū esse actiones, diuinasq; laudes, ac (pœnitentiæ dona esse affirmant nonnulli) continuā nostri cum animi tum corporis macerationē & sacrificiū. De illis uerō quæ ab hominib. quotidie nuncupari cernimus, suas habet diffinitiones Ecclesia. Illud tamen dicam, periculosissimū id esse uotorū genus, ea polliceri Deo, quę postea aut seruare nequeas, aut nolis omnino. Nouit enim uniuscuiusq; animus, quid humanus appetat spiritus, quamq; integrē quod uouit reddat. De nonnullis autem dicam, qui solennissimo illi primo in baptismo, aliud in professione uotum addidere, & illud quidem cum iuramento, teste impressa altari cruce, teste compluriū conuentu, teste demum cum purissimis sanctorū cineribus atq; olsibus Deo. Memini quidem me amicū quendam meū uirum sanctū doctum, atq; à mundi uanitate penitus alienum, iocose reprehendisse, quod honorem sibi à patribus oblatum refutasset. Quid agis: aio. nunquid obedientiā in professione oblatam tu iuratus tam uilem habes, ut tua magis cures cōmoda, quam patrum uoluntatem? erras. Ille contra penē indignabundus, obortis tamen lachrymis, quasiq; me obiurgans, ita respondit: Heu amice, quantū lachrymarū mihi illa affert interdum uotorū recordatio, cum ea me in baptismo, & in professione promississe recolo, quæ aut non reddo, aut non tam piē & sanctē, ut par est, reddo. Quod si certē etiamnum recenti ueluti proposito & uoto, me id quod sum pollicitus, ratū facere contendo pro uiribus, conorq; in memetipsum tamen miserrimum in modum recidens, uideo in membris meis nescio quid reluctans contradicensq;, ac planē quæ promisi denegans, & confidenter abiurans. Pareōne Deo atq; Ecclesiæ eo quo decet animo, seu ut meū exigit iusiurandum? quid cor? quid oculi? quid sensus hi bruti, licet iam decrepiti, in omnē prorsus impuritatem proni? quā uerō sint à lapsu immunes, scit Deus, cuius id donum est. Restat pauperies, restat pro Christo nuditas, restat ultronea corporearū rerum, addo & affectuum inordinatorū despicientia. Nihil sanē minus aut cogito aut ago. heu me miserum, heu quō me insaturabilis protrahit interdum habendi cupiditas. Si quidem desunt facultates priuatæ, non deest tamen animus ad facultates, ad honores, ad delicias, ad superbam dominandi ambitionem. Quid? nōne uoto atq; iuramento, quo me nudam cum Christo uitam uiuere obligauī, stultam ut facerem imposturam, quasiq; Dei oculis uelum obducerem, inter mei ordinis homines prælaturam, ut uocant, non tantum desiderauī, quantum impudentissimē, uel usq; ad ambitus præensionisq; cul-

pam,

A pam, quæsiui? Scilicet me liberum à paupertatis uoto illa adepta dignitate somniabam, fingebamq; nullis parcendum esse, quæ in meum cederent cōmodum & luxum, sumptibus, quia Abbas tandem essem. Sed utinam non ultrà mea progressa fuisset amentia. Dicam? dicam profectò, nec meas dissimulabo culpas. Ad tantū enim aliquando deueni paupertatis odium, ut me non esse monachū optauerim, sed aut Episcopum, aut Cardinalem, aut saltem, modò liber essem à uoto, militem, ad summum quicquid fors attulisset. Verum à Christi spiritu admonitus atq; informatus, & me uouisse gaudeo, & quæ uoui me redditurum, quid aio demens? & Christum in me pro me redditurum certò scio. Illo itaq; contentus uade: nihil aliud nunc cogito, quàm ut illi meæ probentur uitæ rationes, illud interim uersans animo, tum mihi, tum ceteris sacra unda dilutis cælitus imperatum esse, Vouete, & ne Deo uerba dare uideamini, quæ uouistis reddite. His dictis siluit. Tantum ineptam meam fuisse reprehensionem aduertens, illud addidi, beatam nostrā fore rempublicam, si sic omnes agerent: hoc est, si nemo suapte sponte, emptisq; suffragiis ad dignitates sese ingereret: sed uocatus aut uerecundè abnueret, aut inuitus accederet: alioquin obedientiā istam uoluptuosam quis non libenter amplecteretur? Absq; fronte iam nostræ emuntur dignitates, danturq; illis, qui eas quærunt.

PSAL. LXXVII. Vincenti iuxta Ieduthun. Asaph psalmus.

Voce mea ad Dominum clamaui, uoce mea ad Deum, & intendit mihi.

Post multas uariasq; interpretationes, quas afferunt interpretes de uoce Ieduthun, tandem concludunt instrumentū fuisse musicum, quo usus est Alaph cantorū princeps in canendo hoc psalmo. nec absq; mysterio quidem: nam Ieduthun interpretantur transilientem: &, ut aiunt, transcendens omnia, Deū quærunt, & inuenit. Quis porro hinc non miretur? quis satis quæ in hoc insunt cantico mysteria discutere unquam poterit? Christum enim hinc uideo pro me incredibilem in modum consternatū, adeoq; afflictum, ut nō uereatur dicere, Renuit consolari anima mea. Idcirco uolunt doctiores hunc psalmum flebile quoddam fuisse uaticinium pro Christianis à Romanorū Imperatoribus, melius dicerem dissipatoribus gregis dominici, oppressis, ac supra uires attritis. Putas ne impræsentia quoq; deesse, qui Dei religionis periculum animaduertens, hæc secū: Nunquid in æternū proijciat Deus? Verum interim publice: Voce mea ad dominum clamaui, uoce mea ad Deum, & intendit mihi. Quid sit, intendit mihi, expressius reddit Hebræus: Aurem præbebit mihi. Magnè id sanè fidei in anima est indicium, cum orans suam à Deo exauditū iri precationem persuasum habet. Alioqui certè anceps, quæ Deo offertur, oratio, ancipitem præ se fert fidem: quæ tum gratior est numini, cum constās magis est, &, uel in ipsis difficillimis persuasionibus, certa. Vide igitur quàm perfectū in se orandi modum exhibeat Christus: Voce mea, inquit, haud rauca quidem, aut ex fidei defectu exili & mussante, clamaui. Voce mea, inquā, ualida & constanti ad illum qui Deus meus est & dominus, clamaui, atq; euestigiò exaudiuit me. Clamabo, uertūt Hebræi: sed parum refert, hebraismus frequens est prophetis. Postea precationis seriem ac formā subnectens, ait:

In die tribulationis meae Deum exquisiui manibus meis nocte contra eum, & nō sum deceptus: renuit consolari anima mea.

Hucusq; Hebræis unus est uersus: sed longè alius. Sic Felix: In die tribulationis meæ dominū exquisiui, uulnus meū per noctem defluxit, & nō residuebit: noluit consolari anima mea. Permaximi id doloris signū est atq; ægritudinis, cum uulnere recrudescente non remittitur dolor. Defluxit, inquit, uulnus meū, sanie nimirū atq; atro sanguine: hoc est, meum equè insanabile factum est malum, atq; solet ulcus perpetuò suppurans, & semet exedens. Non suo tamen uacat sensu si legas, Exquisiui manibus meis nocte contra eum, seu coram eo. Solent enim qui extremo aliquo afficiuntur dolore, & oculos, & manus, indicium nimirum sum-

C me anxietudinis, ad Deū tollere, nisi malis secundum alium dubiæ dictionis hebraicæ sensum, manus, non uulnus, defluxisse intelligere, ut in his qui diriori aliqua affecti sunt perturbatione, contingere cernimus, qui laxatis inconsolabiliter manibus, planè se uiribus destitutos ac desolatos ostendunt, mouentq; se continue, ut solent spatiosi. Quocirca quidam ex Hebræo sic transtulit: Vacillabat totas noctes uirtus mea, & nō quiescebat: & id quidem nocte, coram Deo, hoc est, attentè, ac maxīma animi permotione & dolore, qui ex more incrudescere noctu consueuit. Quam porrò doloris uim ac desperationem quò intensius exaggeret, in calce uersus, tanquā cui nihil amplius addi posset, cōcludit: Renuit consolari anima mea. Omne, inquit, consolationis genus auersata est anima mea, nullumq; admisit refrigerium, præter illud quod à Deo opperiebatur. Eapropter humanis abiectis remedijs, quæ tam sæuo atq; immani imparia sunt dolori,

Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum, & defecit spiritus meus.

Aspice quomodo suos sinit interdum Deus ita acerbè in diuersa distrahi & dissipari, ut nihil minus referant, q̄ constantiā. Quam uerū illud est, quā uie tenaciter cordi imprimendū, Deum scilicet eum esse, qui deducit ad inferos (ecce animæ desperatio) & reducit (ecce uis fidei.) Dixerat enim in superioribus Vates: Renuit consolari anima mea. Nunc uerò animū colligens, sic suum solatur mœrorem: Vt cunq; affligar, ut cunq; meū immedicabile sit uulnus, destituarq; prorsus omnib. tum corporis, tum animi uiribus, atq; inteream tandem perturbationum cumulo oppressus, adhuc in eū sperabo, adhuc diuinæ haud immemor ero bonitatis, in illiusq; memoria delectabor exercitaborq;, ac proinde etiam usq; ad spiritus defectionem memet excrucia bo. Vides sui penè dissimilem in amantib. quoq; Deū nonnunquā animū: Delectant sanè in Domino, amant, mœrent, angunt, timent, sperant, ac tandem inter bellum & pacem positi, sese continuis macerant curis. Qui quidem mentis affectus ex Hebræorū litera ardentius exprimuntur. Sic Felix: Memor ero Dei, & uociferabor: loquar, & anxietate inuoluetur spiritus meus. Diuus uerò Hieronymus: Recordans Dei conturbabar, loquebar, alius autem, fremebam. Paraphrastes: Eiulabo ad illum. Sed & diuus Augustinus, garrui, è græco legisse uidetur: quod quidem uerbum ex eodem alio fonte mitius reddidit, dicens: Argutabar, & meditatus sum à meipso. hoc est, sollicitus etiam usq; ad procacitatē clamabā, cogitabamq; quonā pacto tantis ab ærumnis liberari possem: cumq; solutionē, aut requiem inuenirem nullam, meus in sese planè defessus cōmarcuit spiritus. Selah propterea huc interiectum, nos ad id considerandum excitat, quī sit interdum, quòd Deus suos adeò acerbè atteri sinat, ut penè animum despondeant, cum tamen illos ardentissimè diligat,

Anticipauerunt uigilias oculi mei, turbatus sum, & non sum locutus.

Narrat hīc Vates per partes sui animi anxietatem, quæ cum nimia est, omnem prorsus ab oculis eicit somnum. Præuenerunt, inquit, oculi mei insomnes uigilias omnes noctis: hoc est, nullo detinebantur somno. quod clarius reddit Hebræus: Tenuisti, ait, palpebras oculorū meorum, ne possim dormire: quæ res sic me conturbauit, spiritumq; exhaustit, ut ne loqui quidem amplius mihi integrū esset. Quomodo id secus à me agi potuisset? Etenim

Cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui.

Heu meam ignauiam. Video sanctissimum hīc Vatem: Vatem autem? Ipsum uideo mei amantissimū Christum sese pro me afflictantem, pauentemq;, & mirum in modum ad patris iudicia contremiscentē: & ego infelix, qui peccaui, peccocq; assidue, in utranq; tutus aurē obdormisco? Cum sanè cogito dies antiquos, atq; anni æterni in mentē mihi ueniunt, hoc est, quā irreparabili prouerit olim casu fulgentissimus ille omnium angelus semel peccans: quā uie ingratis simus cunctorū animantiū primus homo indelebile fermè peccauerit peccatum, unde ab amoenissimis irreuocabiliter Paradisi eiectus fuit hortis. Quid Iudas? ille, inquam, Iudas, in quo se spes omniū finiū terræ sperasse alio in psalmo fatetur, quò
suis

A suis peruenit sceleribus: nonne ad laqueum: nonne ad turpissimā, quam proprijs sibi asciuit manibus, extinctionē? Cum hæc, inquam, tum præterita, tum adeo antiqua, ut penè æterna uideantur, cogito, rimorq; animo nullum diuinos effugere posse oculos delictū, insanio penitus, itaq; uehementer cōturbor, ut nullus omnino mihi restet sensuum usus, nutetq; ratio, ac planè uigore omni ego destitutus, non homo iam uiuens, sed aut truncus annosus, aut statua aliqua inanimis appaream. Ad hæc succurrit antiqua illa, ut mihi uidebatur, annorum felicitas, cum ego quidem in diuinam totus transformatus religionem atq; amorem, ardebam desiderijs penè infinitis, nullaq; mihi iam supererat cura, nisi quomodo in amati amplexibus expirarem: nunc uerò mutata sorte, amissoq; illo, qui in me magis erat, quàm egomet in meipso, totus mea in deploranda miseria & calamitate uersor consumorq;: huc mens, huc animus, huc quicquid deniq; in me est uertitur.

Et meditatus sum nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam spiritum meum.

Rursus, exercitabar, Hebræis est, loquebar, nempe cum corde meo, attentè scilicet, eo maximè tempore, quo profundissimo res omnes detinentur somno. quare additum est, nocte. Nox quippe cogitationū mater est atq; alitrix, quod aliàs notauimus, rationemq; quamobrem id fiat, attulimus. Scopebam spiritum meū: uentilabam, reddunt alij, seu excutiebam, sic apud me tractans:

Nunquid in æternum proijciet Deus? aut non apponet ut complacitior sit adhuc? aut in finem misericordiam suam abscindet à generatione in generationem? aut obliuiscetur misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas?

B Vide quò demum anxietas illa prorupit, qua in superioribus testata est anima, se omnem prorsus respuisse consolationem, se tristem, se miserandum in modum conturbatam cogitasse dies antiquos, atq; annos æternos in memoria habuisse. Sic intra se: Immutatus est ne immutabilis, ut non amplius, ut olim, suā nobis impartiat clementiā: uult ne perditos nos esse funditus? proijciet ne nos omnino: aut futurum ne est, ut placatior fiat nunquā posthac? negat ne nobis modo, quod superioribus semper præstitit seculis? perijt ne in perpetuū ipsius clementiæ: ipsius bonitas: ipsius, qua seruat omnia, quæ pollicitus est, fides: nonne quæ cunq; fanciuit æterna sunt, proinde à generatione in generationē æterna dilabentia serie ac prouidentia: hæccine firma ea est confidentiū in Deo pollicitatio: oblitus ne est tam citò suæ promissæ misericordiæ: quid? tam ne imbecilles factæ sunt illius miserationes, ut iram eius frenare nequeant? O nos & ter & quater miseros, si sic se habent res hominū. Quocirca nō iniuria Selah huc interiectū esto,

Et dixi: nunc cœpi, hæc mutatio dextera excelsi.

Tandem huc, inquit, perueni, ut dicerem: iam plusquā fatis dolore contabui, præq; amaritudine uix mei compos extiti. Quare nunc ad me reuersus, de Dei erga homines uoluntate mitius sentire occœpi, dixiq;: Hæc certè rerum mutatio ac uicissitudo, à potentissima dextera excelsi prouenit. Me itaq; stultū, qui Dei iudicij legem præscribere adnitor. Verbum Cœpi, in Hebræo non inuenit: sed, expectatio mea hæc, aut mors. Item, mutatio, non transferunt: sed, annorum dextera excelsi, ut sit sensus: Cogitabam, hæc mea est mors, is meus est interitus, simulatq; uideo Deum me penitus abiēcisse. Verū memor ero annorū dextere excelsi: hoc est, facinorū, quæ Deus præteritis olim annis pro suis ædidit, ut uel sic meum ad spem penè collapsum erigam animū. Si uerò, expectatio, arridet magis, is erit sensus: Cogitabam, hæc mea est expectatio, ut tempus adueniat, quo, ut olim, dexteram suam exerat altissimus. Quem autem sensum sequutus sit Paraphrastes, ex illius patet litera. sic ille: Profectō, dicebam, ad mortem usq; cruciat me hæc recordatio superiorum annorum, quibus toties & tam manifestè adfuit omnipotenti dextera sua, is qui supra omnia est dominus. Ita igitur

Memor fui operum domini, quia memor ero ab initio memorabilium tuorum, & meditabor in omnibus operibus tuis, & in adiuuentionibus tuis exercebor.

Ero, nō Fui, uertendū erat, unde Felix: Recordabor operū domini. Nihil enim

C tam fortiter animū sub angustiarū onere laborantem erigit, quā uīua sedulaq̄ consuetā Dei beneficentiā in suos, cogitatio ac memoria. Ait itaq̄: Desperare ne debeo, quia peccaui: quia seduxit me mundus: quia à dæmone, à carne, à falsis traducor fratribus: Minime id quidem omnium: nam meum ad refrigeriū recordabor, quomodo se gessit Dei pridem cum sanctis suis, licet tentatis, ut ego, afflictisq̄, atq̄ in errores prolapsis, prouidentia & bonitas. Peccatores illi quidem fuere: at uerò tamen sic foedi, sic in tribulationū igne excocti, & planè à mundi plausu reiecti, irrisiq̄, tua continuè protecti sunt ope. Horum itaq̄ haud immemor, quæ rursus ab ipsa mundi origine miracula, signa, adinventiones, nempe consilia, studia, artesq̄, ut sic dicam, multiplices, quibus ad hominum salutem uti consuescis, ædidisti, sollicitè meditor, in illisq̄ memet exercebo, & ad uitæ huius miseræ refocillationem ea uoluam animo, & reuoluam. Nam certè,

Deus in sancto uia tua, quis Deus magnus sicut Deus noster? Tu es Deus qui facis mirabilia.

Stuporis sanè immensi, atq̄ admirationis plena sunt hæc uerba: & est ac si diceret, exclamaretq̄: Hem Deus, quicquid cogitas, quicquid in rerū moderatione ac salute moliris, quæ tua est uia, qua omnia tanquam uniuersorū uigor & uita, percurris, est in sancto: hoc est, sanctissimè, summaq̄ peragitur æquitate & constantia. O uiam absq̄ dubio sanctissimam. Tametsi enim, mi Deus, dura admodum tua illa sint flagella, quibus etiam usq̄ ad interitum tui non nunquā atteri uidentur familiares, iustus tamē es in omnibus uis tuis, & sanctus in omnibus operibus tuis. Quamobrem, ô uos qui tenera adhuc cōnitimini religione ac fide, uidistis ne unquam Deum alium tam sanctum & æquum, ut Deus est noster: quis inter diuos tam magnus: tam potens: tam erga suos, suos quidem: imò uerò etiā erga hostes, & facilis & benignus: Certè, mi Deus, tu solus is es, qui miranda, stuporemq̄ omnem excedentia operaris. Tu, uel ab ipsa prima mundi ætate, continuo ueluti gratiarum amne,

D *Notam fecisti in populis uirtutem tuam.*

Populis, inquam, uarijs, diuersisq̄ uitæ institutis ac rationibus informatis, Sed in primis

Redemisti in brachio tuo populum tuum filios Iacob & Ioseph.

Non absq̄ mysterio, Iacob & Ioseph mentionem hinc facit Vates. Iacob enim uir ille fuit, à quo tribus omnes originē traxere. Ioseph autem, quoniā patrem simul cū tota illius familia & liberis aluit in Aegypto, loco nimirū Dei religionis ignaro, Dei retulit beneficentiā, qui in medio etiam angustiarum æstu suos alere non desistit. quare interponitur hinc Selah. Testis, inquit, ingentium istiusmodi facinorū fuit populus ille rebellis, quem mirandum in modum, cunctisq̄ inaudito seculis miraculo, ex dura Aegypti seruitute liberaisti. Tuæ tunc quidem potentie brachium, robur nimirum ac maiestatem senserunt cœli, senserunt elementa, rupesq̄ aridissimæ tuo exterritæ imperio, copiosissimū præbuerunt aquarum haustum. Vidit hæc omnia Aegyptus, & expauit. Ipsæ quoq̄

Viderunt te aqua Deus, viderunt te aqua, & timuerunt, & turbata sunt abyssi.

Siue hinc aquas Aegypti intelligamus, quæ Dei iussu sanguineæ factæ sunt: siue illas maris, quæ populo cessere transeunti, non errabimus, modò Dei potentiam elegantissima celebrari metaphora intelligamus. Adeò, inquit, celeris fuit illarum corruptio, harum uerò celsio & fuga, ut planè Dei imperium extimuisse uisæ sint. Senserunt quidem, tanquam animatæ fuissent aque, tuum imperiū. Sensit, inquam (res mira) tam fluxum elementū te, ô Deus, & timuit. Quid: ipsæ profundissimæ maris abyssi pauore exterritæ, sua à sede motæ sunt. Verum id totum non absq̄ immenso tuorum horrore ac metu. Quis cernens hinc atq̄ hinc aquas tanquā parietem conglobatas imminere, ponè uerò armatas hostium copias insequi, nō timuisset? At hinc quidem mirabile uidere mihi uideor mysterium, cum in mentem uenit, impossibile omnino esse ad felicissima terræ promissæ, in qua habitat Deus, bona, posse aliquando peruenire hominem uia alia quā illa, quæ

maximis

A maximis obducta tenebris, interruptaq; maris undis, atq; hostium armis obfessa, tota horret. Quis, obsecro, tam asperam nō exhorresceret uitæ semitam, nisi Moses, nisi Aaron, nisi fortissimus dux ille Aminadab, nisi tandem Deus, cuius præsentiam uiderunt aquæ & timuerunt, animosissimè anteirent? In mari sanè, atq; eo turbido & procelloso, Dei est uia. Nam

Multitudo sonitus aquarum, uocem dederunt nubes.

Etenim sagittæ tuæ transeunt, uox tonitrui tui in rota.

Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, commota est, & contremuit terra.

Vide quomodo ab antiquis non discedens Aegyptiorū plagis, proborū salutem cum improborum interitu cōmiscet Vates. Nōne hīc tibi ob oculos illud Exodi uersatur cūm hæc legis? Dominus, inquit, dedit tonitrua, & grandinē, ac discurrentia fulgura super terrā: pluitq; dominus grandinē super terram Aegypti, & grando & ignis immixta pariter ferebant. Tantū in terra Gessen, ubi erant filij Israël, grando non cecidit. Multitudo, inquit, sonitus aquarū. En uis illa imbrium, cūm fracti aëris canales, tum aquas, tum grandinē, simulq; è tetrīs nubi bus emicantia ad terram usq; horrisono conuoluunt strepitu fulgetra, uocem dederunt nubes. Ecce tremefacientes omnia tonitrus: è quorum mugitu sagittæ illæ fulgurum uagæ, celerrimo erumpentes cursu, rotatūq; ineuitabili, excelsiora ferunt loca. Nulla tum quidem pars cœli est, quæ tam clara coruscationum lampade nō illustretur. Idcirco terra omnis, nedum bellæ & homines, suo penè euulsa fundamento tremūt, horrendūq; in modum concutitur. Sunt ne hæc diuinæ potentiaē indicia, an, ut arbitrantur mundi sapientes, necessariæ quædam aëris alterationes? Virtus ea (nī fallor) à numine procedit, nō à necessarijs cœlorum motibus, aut dæmonum, ut quidam opinantur, terroribus. Quòd uerò contra uim imbrium, aut tempestatū & fulgurū, quæ crebra admodum hunc in excelsum cadunt montem, in quo placidissima mei patris conuiescūt ossa & cineres, erigantur in sublime cruces, fiantq; supplicationes & uota, num propterea istiusmodi religionis ac fidei indicijs censendū est placari dæmones, etsi fugari dicunt? an illud magis, nempe Deum nostris offensum erratis, hisce fidei argumentis inuitari, rogariq; ne in nos, uti consuecit in hostes, tam dirè res quoq; inanīmatas, ut meriti sumus, ferocire sinat? Nōne idem etiam pro bellis, pro discordijs, pro siccitate, pro lue & peste, agere soliti sumus? Sed, ut dixi, uia tua, ô Domine, uia difficilis est, uia ardua, uia salebrosa. Et quidem

In mari uia tua, & semitæ tuæ in aquis multis.

Via enim qua ad te itur, quaq; res conditæ peruestigantur, & utcunq; intelliguntur, inaccessa penè est, atq; innumeris conuoluta fluctibus. Semitæ, inquam, tuæ, quibus afflicta permeas corda, multis in aduersitatū aquis sitæ sunt. Non sanè quidem tuis in electis delicias serere cōsuefcis, sed spinas, sed tribulos, sed lapas, sed crucis amaritudinem. Et tamen ad hæc tam alta tuæ prouidentiaē consilia cæcutimus, prorsusq; cæci sumus: siquidem ab humano intellectu

Vestigia tua non cognoscuntur.

Occultissimo etenim modo mortaliū salutem operari solitus es. Possumus certè multas, & has quidem uarias, cur id uel illud fiat, prætexere rationes. At uerò attoniti, in rerūq; omnino occultarū indagatione exoculati, in illud tandem deuenimus, ut uicti clamemus: Quis cognouit sensum domini? aut quis eius unquā uestigia, nempe consilia, atq; in disponendis rebus tum ordinem, tum prouidentiam perscrutatus est: nemo profectò qui id appetat, inuenitur: uel si appetat, assequitur. Verūm illud nobis, quàm sol ipse, est compertius, quòd

Deduxisti sicut oues populum tuum in manu Mosi & Aaron.

Crebra enim ouiu in scripturis fit mentio, quò minimè uulgarem in Deo esse erga suos custodiam contemplerur: qui quidem cūm uniuersalis sit pastor, uult tamen sempiterno rerum ordine ac serie, ut sic dicam, primogenia atq; æterna, quemadmodum ceteras quoq; res, ita homines suos in terris habere duces & tu-

Ctores. Deduxit quidem dominus, ut hinc canit Vates, tanquam oves, solerti scilicet cura, ex Aegypto Hebræorum populum: uerum non absque ducibus & pastoribus. Alioqui quod uulgus rude atque imbecille, uel miles diuino ab oraculo admonitum, suum direxisset iter per mare: per solitudinem: per terram hostilem: Strenuissimus igitur datus fuit illi dux cum fratre Moses: quem cum ex aquis assumptum interpretentur, Aaron autem fortitudinis montem, animarum ductores bellissime adumbrasse non ignoramus. Aquas diximus nonnunquam in scripturis uite huius afflictiones, aduersamque fortunam, atque interdum cupiditatum profluum pretendere. Da mihi igitur animarum ducem nondum ab aquis assumptum, hoc est, adhuc aduersis molliter reluctantem, in persecutionibus fluctibus fugacem, & foeminarum more eiulantem, aut in cupiditatum libidinumque uolutabro sese uolutantem, idcirco in fide euiratum, emoriar si quam uideris unquam ex ouibus sub tali pastore diutius in Domini pascuis, riteque educari. Qui eiusmodi sunt, aut Aegypti desiderio contabescunt miseri, aut contempto Deo atque eius religione, uitulum sibi pro Deo ex aureis uxoribus inauribus delicatissimi (si Deo placet) pastores conflagant. Nihil enim in illis reperies quod elumbe non sit, effoeminatum, putidum. Mose itaque ductore opus est, atque Aaron, uiris scilicet in fide doctrinaque spiritus robustis, firmatisque in his quae solida sunt & perfecta. Non quidem in mundi saginario tanquam in anne fluitantes, aut turpissimis parentes affectibus, sui uult esse gregis pastores Deus. Quare si nonnullos inuenias istiusmodi, de quibusque sic dominus in Hieremia querit: Pastores multi demoliti sunt uineam meam, conculcauerunt partem meam: parendum illis quidem est cum delectu, simulque dolendum, quod adeo in immensum nostra creuerint scelera, ut merito in nos illud dictum esse intelligamus: Effoeminati dominabuntur eis. Qui uero sint illi, qui Mosem, aut Deum potius in terris referant, hos breuiter designat spiritus in Vate illo: Dabo, inquit, uobis pastores iuxta cor meum, & pascent uos scientia & doctrina. Caeterum doctrinam hanc, doctrinam spiritus esse arbitror, nempe illam, quae non tam literarum linguarumque cognitione nitatur, quam quae purissimis animae contemplationibus ad Iesu pedes addiscitur. Cui laus sit atque honor in secula seculorum. Amen.

PSAL. LXXVIII. Eruditium Asaph.

Attendite popule meus legem meam, inclinate aurem uestram in uerba oris mei.

Ingenti quidem animi intentione his opus est, quibus ab amico, seu a rege & principe praeterita exprobrantur beneficia: id enim ingratis contingere non raro experimur. Verum ea quae a Deo fit exprobratio, non solum animum attentum requirit, uerum etiam eruditionibus refertissima est, ac doctrina, ut in hoc psalmo cernimus, quae maximis obiectus est mysterijs. Siue enim de defectione Hieroboam, qui fuit de tribu Ephraim, qui contra Dei decretum affectauit regnum Iuda, psalmum compositum asserant expositores, siue aliam effingant rationem, illud in summa considerandum, diuina hinc quaedam a Christo erga homines recesserunt beneficia: quae quidem diligenter, ut par est, ab homine perspecta, maximam excitant admirationem, quippe quae Dei erga mortales qualibet ingratisimos tum bonitatem tum clementiam praeseferant. Tantum siquidem momenti illa habere praesensit Vates, ut quicquid de illis canere instituisset, id Dei legem, uitaeque institutionem appellare non ueritus fuerit. Audite, inquit, popule meus legem meam, inclinate aurem uestram in uerba oris mei.

Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio.

Obserua quid animus ad Dei iussiones exequendas inuitatus respondere debeat. Illud, opinor: Audiam quid loquatur in me dominus Deus. Qui non libenter audiat: Etenim loquetur pacem cum populo suo. Interim tu, o benignissime, aperi in parabolis os tuum, loquere propositiones, enigmataque ab initio occulta quae fuerant explana. Quid hic significet parabolam seu prouerbia, in quadragesimonono psalmo exposuimus: nempe dictiones, quae grauissimis refertae sint sententijs: aenigmata uero, quae arcana paucisque nota contineant mysteria. Huiusmodi quidem loquutionis genere Christum in terris usum fuisse testatur Euangelium. Sed illud

A lud terrificum: Ideo, inquit, in parabolis loquar eis, quia uidentes non uident, & audientes non audiunt, neque intelligunt. hoc est, indigniores sunt, quam ut eos aperiore erudiam doctrina, quemadmodum uos facio, quibus datum est noscere mysterium regni caelorum: illis autem non ita. Commemorabo, inquit Paraphrastes, quae fabulae uideri possint, nisi uere constaret superioribus seculis contigisse ea.

Quanta audiuiimus & cognouimus ea, & patres nostri narrauerunt nobis.

Hebraeorum litera clarior est. Nam postquam Fel. transtulit, loquar aenigmata, aetatum alium sic inceptat uersum: Quae audiuiimus & cognouimus illa. Quo modo uero ea, quatenus homo, atque cum eo caeteri, audierit, cognoueritque Christus, aperit dicens: Et patres nostri narrauerunt nobis, qualisque per manus tradidere. quanquam istiusmodi locutionis genus, ut caetera quae in mente patris uersantur, unigenito tantummodo perspecta sunt, & quibus uoluerit ipse, etiam absque hominum ministerio, reuelare. Verum ut potuere res obscurissimae detegi,

Non sunt occultata a filiis eorum in generatione altera, narrantes laudes Domini, & uirtutes eius, & mirabilia quae fecit.

Ex quo, ait, patribus Dei innotuit potentia, ac per donorum copiam munificentia, hi subito filijs eadem longa aetatum serie non occultarunt, narrantes nimirum Dei laudes, uirtutem, uimque stupendam prodigiorum, ac cuncta demum mirabilia, quae in electorum gratiam semper operatus est. Hebraei tamen alio hanc literam legunt sensu. Sic Fel. Non occultabimus a filiis eorum in generationem nouissimam. Et est gratissimi animi institutum. Audiuiimus, inquit, a patribus. Audiere & caeteri post eos filij, ac nepotes. Ita neque nos successuris eadem inuidebimus posteris, sed narrabimus Dei laudes, & miracula, signaque beneuolentiae patris ingentia & antiqua, non eos celabimus. Sic ipse filius ad patrem loquitur: Manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo.

Et suscitauit testimonium in Iacob, & legem posuit in Israel.

B *Quanta mandauit patribus nostris nota facere filiis suis.*

Ut cognoscat generatio altera, filij qui nascentur & exurgent, & narrabunt filiis suis.

Et suscitauit: ex hebreo, statuit, uertunt. Porro testimonium hic & legem non absurdum erit opinari illud esse, quod antea dixerat se enarratum filijs, quod ipse a patribus acceperat: id enim a Deo tanquam lex aut testamentum praeiis olim patribus fuit traditum. Unde illud est in Deuteronomij libro: Ne obliuiscaris uerborum, quae uiderunt oculi tui: docebis ea filios ac nepotes tuos. Vide legem de promulgandis Dei beneficijs sancitam. Ait itaque: Et statuit, sanciuitque legem filijs Israel, ut nota facerent filijs suis, ea quae ipse mandauit patribus, ne non scirent posteris, qui & ipsi suis enarrarent filijs, filij item nepotibus.

Ut ponant in Deo spem suam, & non obliuiscantur operum Dei, & mandata eius exquirant.

En aenigma, en problema mundanae addictis felicitati inenodabile. Ecquis ex illis persuasum id habet, totam illorum spem, humanis interim abiectis praesidijs ac delicijs, collocanda esse in Deo: & eo quidem, qui sapientissimo suae prouidentiae consilio suos nonnunquam deserere uidetur amicos? Idcirco igitur crebram suae erga nos beneuolentiae memoriae inter nos esse uoluit: neque id solum, sed etiam pro lege, inuiolabilique testamento ac foedere decreuit esse, ut quemadmodum nos a patribus aeternam Dei erga homines semper extitisse accepimus charitatem, ita & nos filijs eandem ipsam nunc esse, & copiosiore, praedicemus: cuius uirtute excitati aliquando, suauissimis illius condiscant obtemperare mandatis. Et id propterea,

Ne fiant sicut patres eorum generatio praua & exasperans, generatio quae non direxit cor suum, & non est creditus cum Deo spiritus eius.

Et non fuit fidelis cum Deo spiritus eius, uertit Felix. Item, direxit, stabiliuit transtulit. Miraculi loco haberi potest, filios cernere morigeros, & sub bellacibus patribus & rixosis, quietos: ut olim patres fuerunt antiqui Iudaeorum in solitudine uasta illa post fugam Aegypti, de quibus sic queritur suos alloquens Dominus in psalmo: Nolite obdurare corda uestra sicut in exacerbatione secundum

c diem tentationis in deserto, ubi tentauerūt me patres uestri, probauerūt, & uiderunt opera mea. Quanta enim fuerit in Deum illorū peruersitas & ingratitude, notior res est quā illam multis contra cōmentariorū legem persequar. Narra te, inquit, filijs ipsis uestris, illisq; uel usq; ad fastidium inculcate, quā beneficus semper antiquis fuerit cœlestis pater: cōtrā uerò, quantū illi ipsi pertinaciter rebelles & contumaces: ne & ipsi suis fiant consimiles patribus, nempe generatio ni prauæ & adulteræ, cuiq; nunquā quod rectum est placuit, nec unquam ex animo mihi credidit, ut ex illis quæ dicturus sum pernosci poterit. In primis enim

Filij Ephrem intendentes & mittentes arcum, conuersi sunt in die belli.

Filij Ephrem, sunt posterii illius, qui & filij Ephraim appellantur, qui fuit filius Ioseph. Hos in hoc loco pro toto populo Israëlitico sumi uolunt doctiores, ob id quod homines illius tribus, cui Sylo ciuitas contigerat, in qua sedes fuit arca, idcirco & religionis, cæteris arrogantiores fuere. Quem sanè tumorem atq; audaciam nō diutius dissimulans Hieroboā, qui ex illa fuit tribu, uel eò maxime quod eum constituerunt regem super omnem Israëlem, nec secutus est quispiā domū Dauid, ut narrant historiae, præter tribum Iuda solū, bellum mouit contra Abiā regem Iuda, nempe tribus à Deo electæ ad regnum. Duo hinc itaq; tangit Vates: tum rebellionē decem tribuū, de quibus triste illud est Esaiā elogiū: Væ coronæ superbæ ebrijs Ephraim, & quæ duce Hieroboam in Iuda tribum mouerunt arma: tum illorū calamitatē, in quā spreto Deo, atq; eius religione, inciderunt: nam in isto bello cum tribu illa duce Abiā, perterruit Deus Hieroboā, & omnem Israëlem qui stabat ex aduerso Abiā & Iuda. Percussit ergo illos Abiā & populus eius plaga magna, & corruerunt uulnerati quinquaginta millia uirorum fortium: humiliatiq; sunt filij Israël in tempore illo. Superbiæ nimirū immensæ illud fuit indicium, diuinas uelle pollicitationes de regno Iuda æterno infringere. Vnde ante belli congressum Abiā è montis apice sic hostes alloquitur: Num ignoratis quod dominus Deus Israël dederit regnū Dauid super Israël in sempiternum? Siue igitur ad bellum illud impiū, siue ad bella alia contra alios intellexeris, à Vatis mente nō eris alienus. & est sensus: Filij Ephrem intendentes, siue armati lanceis, ut uertunt ex Hebræo, & arcu, hoc est, suis magis uiribus atq; armis fidentes quā Deo, in fugā uersi turpissimè occubuere. Quid mirū? factus est Ephraim, ut ait Oseas, quasi columba seducta nō habens cor. Conuersi itaq; in fugam sunt in die belli, quoniam

Non custodierunt testamentum Dei, & in lege eius noluerunt ambulare.

Ecce totius indignationis Dei, atq; iræ contra homines, ratio & summa, Neglectus religionis. Fregerunt, inquit, fœdus, corruerunt testamentum, legemq; meam ultrò auersati sunt. Quid scelestius inter homines cōmitti unquā potuit, q̄ sacrosancta uiolare testamenta: pacta abolere? & leges demū urbium non seruare? Nulla his quidem, qui sic agunt, statui potest mulcta, quæ tam graue queat æquare crimen. Sunt tamen pactorū conuentorūq; uiolatores, sunt testamentarij, falsarij, diplomatūq; &, ut uocant, instrumentorū contractuūq; corruptores, qui non solū à ciuū conuictu, ut lex iubet, nō arcentur, pœnisq; afficiuntur, sed etiam (malū) de aliorū bonis & fortunis, tanquam de profligatis hostibus, triumphant, atq; inter primates rerumpub. ambitiosissimè collocantur, seu sese potius obtrudunt. Heu sortem miseram Israëlitarū. quid nostrā? Non fœdus initum cum Deo in lege, in ritibus, in cultu, in religione, in baptismo, in uotis, in sacramentis, in fidei professione, seruauerunt: sed à lege, à Deo, à uita, à pietate, sponte sua auersi,

Obliti sunt benefactorum eius, & mirabilium eius, quæ ostendit eis.

Deus, ait, illis, illorumq; patribus tot tamq; stupenda quotidie ostendit beneuolentiæ signa, ut nonnulla ex grauioribus cōmemoraturus sim. Illi uerò cōtrā, omni abiecta illius memoria, nihil minus cogitarunt, quā ut grati essent. Ergo

Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Aegypti, in campo Taneos.

Perfringit

A Perstringit breuiter miracula edita in Aegypto, cuius regia ciuitas Tanis fuit, agri sanè fertilis & opimi. De illius regionis primatibus sic loquitur Esaías: Stulti principes Taneos, sapientes consiliarij Pharaonis dederunt consiliū insipientis. Prouinciæ itaq; in primis, & loci, in quo mira illa & uulgatissima sunt ædita portenta coram rege, ne dubiam rem afferre uideretur, mentionem facit.

Interrupit mare, & perduxit eos, & statuit aquas quasi in utre.

Mira res, tam uastam aquarū molem arctè adeò coactam, ac si in utre collectæ essent. quanquā non utrem, sed cumulum uertunt nonnulli. Paraphrastes uerò: Stare iussit aquas natura sua fluidas, tanquam molem marmoreā. quod idem est quod in Exodi libro legimus: Erant illis aque ceu murus à dextris & sinistris. De diuisione autem maris sic loquitur Moses: Abstulit illud dominus flante uento uehementi, & urente tota nocte, & uertit in siccum.

Et eduxit eos in nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis.

Dominus, inquit Moses, præcedebat eos ad ostendendam uiam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, ut dux esset itineris utroq; tempore. Euidentiùs ne unquā fuit summæ Dei in populum illum dilectionis signū? Verum illa omnia nescio quid occultioris portendebant mysterij. Futurū quippe erat, ut Ecclesiæ filij nō solum maris aquis, uerumetiā nube gratiarū, atq; igne spiritus baptizarentur. Idcirco sic de Christo concionabatur Ioannes: Ille uos baptizabit igni, & spiritu sancto. Qui sanè ignis eousq; sua in Ecclesia ardens erit, quoad eius quicquid antiquæ uitæ in eam protrusit Adam, exurat, subcrescantq; illa quæ nouissimī sunt Adæ. de quo sic Vates ille: Si abluerit dominus sordes filiarum Sion, & sanguinem Hierusalem lauerit de medio eius in spiritu iudicij, & spiritu ardoris: & creabit nubem per diem, & fumum, & splendorem ignis flammatis in nocte. Hinc clamat Paulus, omnes in nube & mari baptizatos esse. Cui & illud quod sequitur mirabili respondet artificio:

B *Interrupit petram in eremo, & adaquauit eos uelut in abyssu multa.*

Et eduxit aquam de petra, & eduxit tanquam flumina aquas.

Bis repetit contractæ petræ miraculū, è qua maxima aquarū dimanauit copia, quoniā bis aquis indiguit populus, & murmurauit contra dominū: & tamen petra illa quæ erat Christi, iniuriarū prorsus immemor, illorū obtemperauit uoluntati, ne dicā libidini. Proscidit, inquit, petrā alioqui siccā & aridam, in loco sterili atque infœcundo, ut sunt ferè solitudines, quæ tam copiosam uitæ aquæ effudit abundantiam, ut nō riuū aut amnem, sed fluuiū, profundamq; abyssum dixisses. De exundanti illius petræ beneficio ita loquitur Moses: Cùm eleuasset Moses manum percutiens bis uirga silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet, & iumēta. Et quidem aptissimo usus est uerbo interpret, adaquauit, quod propriè de armentis & pecudibus dici solet. Fuerint ne homines, seditiosissimi illi murmuratores, an pecora, uix diffinire ausim: ut nunc quoq; de quibusdā non audeo, qui copiosissimè è Christi latere epotati, ingratisimī omniū existunt, quibusq; etiam nū nulla apparet in die nubes, aut fax in nocte, sed omnia illis in eremo hac uitæ arida, & solitudine, obscura sunt, horrida, inamēna, meticulosa. Nullo quippe spiritus haustu affecti, sicciore q; ipsæ sint cotes, effecti sunt. Ideo de illis, quod de iurgioso populo illo asserit Vates, non inconuenienter dici poterit,

Et apposuerunt adhuc peccare ei.

Nihil his omnibus, inquit, facti sunt meliores, utinam non deteriores: utinam peccata peccatis addentes, non magis reprehensibiles extitissent, quam cum nullo affecti erant beneficio. Hem audaciam hominum. Vide quid inferat:

In ira excitauerunt excelsum in inaquoso.

In solitudine, siue in torrido, uertunt ex hebræo. Nescio quidem an id peccatū dici queat, an amentia potius & socordia, Deum audere contumelijs lacessere, atq; ad iram prouocare. Quid istuc tandem est?

Et tentauerunt Deum in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis.

C *Et malè loquuti sunt de Deo: dixerunt, nunquid poterit Deus parare mensam in deserto?*

Animabus suis, melius ex Hebræo uertisset, cupiditati suæ, uel, pro sua libidine: ferè enim in hoc significato utitur interprete dictione Anima, ut in superioribus psalmis annotauimus. Flagrarunt quidem intolerandum in modum desiderio edendi carnes in eremo filij Israël: unde uox illa diffidentiae audita fuit, Quis dabit nobis ad uescendum carnes? Anima nostra arida est: nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi Man. Qua de re iratus dominus, percussit eos plaga magna nimis, uocatusq; est ille locus, Sepulchra concupiscentiae: quæ sanè uox ad illa quæ de cupiditate diximus, quam optimè quadrare uidetur. Cæterum uolunt tentationis hinc uocem illud prætere, cum manifesto quis Dei contemptu atq; illius pollicitationū irrisione, uirtutis illius periculum facit: quemadmodum rebellis ille populus non semel Deum tentauit, cum aliàs in solitudine, tum in Raphidim, maximè ad petram Oreb, cui nomē inditum tum fuit Tentationis ac iurgij, quia tentauerunt, ut inquit Moses, dominum dicentes: Est ne dominus in nobis, an non? quasi diceret uulgus illud uilissimum: Cur frustra, ô Moses, tam magnifica de Deo prædicas? quò sua illa abijt de nobis cura, quam tu perpetuam fore nobis, nostrisq; posteris toties pollicitus es? Das nobis ne uerba, an tanquam muta pecora per uastam hanc solitudinem temerè uagari facis? Si nos amat Deus, quod uix credimus, cur aquæ inopia nos tandiu affligi sinit? utinam in Aegypto mortui fuisset. Poteat ne is, quem tu tam nobis beneuolum iactitas, & potentem, instruere conuiuium, in hoc præsertim deserto, in quo rerum omnium summa est penuria & egestas: usquequo blandissimis istis tuis nos lactas pollicitationibus? Stolidam profectò generationem & infidelem, ne dicam impiam. Scilicet,

Quoniam percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundauerunt: nunquid et panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?

D Verba sunt (ni fallor) Vatis, populi murmurantis temeritatem reprehendentis, ad hunc ferè modum: Nuper mirabilem Dei uirtutem in eliciendis è duro saxo aquis experti estis, quid iterum an queat lautam in solitudine parare mensam dubitatis? heu mentes cæcas. Hunc sensum à Paraphraste afferri uideo, qui sic red dit: Miranda profectò cecitas illorum: qui enim elicere potuit illis uidentibus ex petra aquas tanta copia ut iustos fluuios æquarent, de illo dubitant, posset ne carnem præbere populo, quem sibi tam miraculose asseruit. Verùm & qui hæc uerba ad populū illum referunt, de quo id legimus, Ortum est murmur populi quasi dolentium præ labore contra dominum, audiendi sunt: uolunt enim mirabilem incredibilemq; his uerbis populi illius exprimi impietatem, qui Dei uirtutem in excutiendis aquis è petra nō ita pridem expertus, quasi quæ facta fuerant irridendo, dubitat an sibi uelit Deus suis iterum in necessitatibus opitulari. Idcirco in amarissima illa, summæq; indignationis plena prorupit uerba: Nunquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo? quod quidem cum neglectu legendum est: quasi diceret, populo, quem suum esse simulat. Cæterum panem, non Man hinc intelligit, quod iam pridem depluere cœperat dominus, sed cibū alium uulgarem: quare nonnulli cibum transtulerunt pro pane.

Ideo audiuit dominus & distulit, & ignis accensus est in Iacob, & ira ascendit in Israël.

Quid sibi uelit interprete in uerbo Distulit, non satis mihi compertum est. Ex Hebræo uertunt, iratus est, uel huic simile. Idem Symmachus. alij item è græco, reiecit. Duplicem hinc à Vate describi multam arbitror: incendij unam, qua extrema castrorum pars, cum de uia labore conquererentur, absumpta fuit. Alteram, qua sæuiente, datum est nomen loci, ut diximus, Sepulchrum concupiscentiae. Ob id igitur cōmotus dominus grauissimè excanduit, exarsitq; mirū in modum ira in filios Iacob, ac mirè admodum ipsissimos deuastauit Israëlitas, nempe homines ingratisimos, ac sua culpa reiectos. Bis idem dicit in uno uersu, quò quanti momenti populi illius perfidia extiterit, non ignoretur. Cum audisset, inquit, Moses, iratus est, & accensus in eos ignis domini, deuorauit extremam castrorum

A strorum partem. Quid illud? Et ecce furor domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis.

Quia non crediderunt in Deo, nec sperauerunt in salutaribus eius.

Ecce tota exitij humani generis, non solum Iudæorū, summa, & causa, defectus scilicet fidei. Quia non crediderunt, inquit, in Deo. Quam amplius hic patet campus Mosi (si quis tamen Moses in terris est reliquus, aut Aaron) de nonnullorū expostulandi Christianorum incredulitate. Vidimus enim nos omnes per Christum expoliata Aegyptū, Aegyptiosque unā cum principe huius mundi ui aquarum deterritos, metuque exanimatos, atque a tyrannide, saeuoque animarum imperio eiectos, imò extinctos. Sensimus nubem estū hunc carnis refrigerantē, ignemque inter errorum tenebras interlucentem experti sumus: manu item tetigimus, è saxo illo dudum nostram ob culpam durissimo cordis Christi, qui lapis est uiuus, undas, amnes, fluuios, Oceanum tandem gratiarū effluxisse, è quo & nos, & sensus hi nostri bruti, nempe iumenta spiritus fræno obluctantia, eporati, mensa delicias sacramentorum refertissima quotidie utimur, & nihilo tamen secius in fide nutamus, nihilque minus credimus, quam nos Dei curæ esse. Quod si contendunt quidā, se fide nixos omnia in Deo posse: ubi, oro, illorū sunt fidei indicia? ubi fructus? ubi mutua, quod fundamentū est fidei, charitas? Nisi fortè malint fidei fructus ac spiritus nūcupare, quos opera carnis appellat Paulus. Adhuc (crede mihi) uastā peragrāt solitudinē ingrati Hebræi: adhuc Aegypti carnes desiderant: adhuc uiuunt murmuratores in Mosē & Deū. Non igitur ingrati illi homines, quantūuis aliās experti essent Dei benignitatē, ex animo crediderunt Deo, neque illius sunt pollicitationibus, consili. Ergo occultissima ratione ab illorum tutela semouit se custos. Sed interim, quæ est illius patiētia, dissimulauit non nihil iniurias

Et mandauit nubibus desuper, & ianuas cœli aperuit.

B Vides ne rerum exuberantiā in Deo: nonne hic tibi uidetur totum exhauriri cœlum, atque quicquid bonorum in illo est, in perfidos nescio quos effundi? quid si boni essemus? lussit, inquit, nubibus in sublimi supra eos pendentibus, easque, tanquam supernè cœlorum ostia reserasset, rupit:

Et pluuuit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis.

Stupenda res.

Panem angelorum manducauit homo, cibaria misit eis in abundantia.

In enarranda miraculorū serie non suū seruat ordinē Vates: nec quidem opus est, modò quæ acta sunt, non omittat. Panem cœli, frumentū cœlorū uertunt ex hebræo: qua uoce cibi illius dignitatē exprimere uoluit, Man uocans cœlorū triticū, ac paulò post angelorū panem: non quòd simili uescant edulio beatissimi illi spiritus, sed quia è cœlis, ubi illorū est domiciliū (quanquā hi corporū expertes loco circumscribunt nullo) descenderit. Sunt qui panem robustorū, seu heroum, seu nubiu quoque, transferūt: quā quidem ultimā uocē ex eo quòd dictum est, & mandauit nubibus desuper, aptius legi posse asserunt. Tamen, si res altius peruestiganda foret, lexque cōmentariorū permetteret, primā atque alterā spiritui magis prophético conuenire dicerē, utpote robustorū cordiū illorū, qui non iam homines, sed heroēs, diique in terris, ob diuinā fidei passionē, quæ secū fert Christū, gratiam adumbrantes. Non Man igitur, sed quod Man respexit, intuendum esset. Quod sanè non intellexisse antiquos Iudæorū proceres in eremo, queritur Moses in Deuteronomio. Cibauit te, inquit, manna in solitudine, quod nescierunt patres tui. Idcirco Christus se signans, ita de manna apud Iudæos edisserit: Non Moses dedit uobis panē de cœlo, sed pater meus dat uobis panē de cœlo uerū. Panis enim uerus est qui de cœlo descendit, & dat uitā mūdo. Ex his tandem ob stupefcentibus Iudæis, & discipulis rem totā breuiter exposuit, dicens: Ego sum panis uitæ. Christus itaque in Man illo ueteri querendus est, qui robustarū uerus est cibus mentiū, atque angelorū, quos cōtinuē a Christo etiā ut homine purgari, perficique & illuminari scribit Areopagita. At quātē fuerit efficacis cibus ille cœlestis,

Bbb 4

C aperit Vates. Cibaria, inquit, misit illis in abundantia: hoc est, ad satietatē. Come datis, inquit dominus, non uno die, nec duobus, uel quinq; aut decem, nec uiginti quidem, sed usq; ad mensem dierū, donec exeat per nares uestras, & uertatur in nauseam. Nec falsus quidem fuit dominus: nam haud multò post, tam suauem angelorū cibum pertesa gens illa iam Deo fastidita, submurmurauit dicens: Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo. Verūm dominus non propterea à tam uilium hominum cura desistens,

Transtulit Austrum de caelo, & induxit in virtute sua Aphricum, et pluit super eos sicut puluerem carnes, & sicut arenam maris volatilia pennata.

De largissimo auium munere coelitus emisso sic loquitur Moses: Ventus egrediens à domino, arreptas trans mare coturnices detulit, & demisit in castra itinere quantum uno die confici potest ex omni parte castrorum per circuitum. Vnde infert Dauid:

Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum.

Tabernacula uocat conopœa, & papilionēs, quibus usi sunt Hebræi in solitudine. Cæterū Auster, quem dominus transulisse seu mouisse in coelis, ut uertit Felix, asserit Vates, à meridionali flat plaga, Aphricus ab occidua. Ventorū hic uidectas intellige coturnices, quarum donum non tantū celebrare intendit Vates, quomodo uidelicet allatae fuerint, quantum illorū impietatem detegere qui acceperunt, quiq; tot tamq; innumeris affecti coelitus beneficijs, à murmuratione tamen atq; oblocutione in Mosen & Deum non cessarunt.

Et manducauerunt, & saturati sunt nimis: & desiderium eorum attulit eis, & non sunt fraudati à desiderio suo.

D Nimia quidem accensi cupiditate edendi carnes, carnibus uel usq; ad uomitū impleti sunt: nam quantum illorum effrænata appetiuit libido, tantum illis diuina obsecundauit indulgentia, quod est, quod hic dicit: Et non sunt fraudati à desiderio suo. Hebræis tamen aliud uidetur esse sensus. Sic Felix: Non habuerunt fastidio desiderium eorum, hoc est, ut ipse se interpretatur, non fuerunt alienati sua à cupiditate, in tanta nimirū carniū copia. Verūm prior sensus aptior uidetur, ut ea sit quodammodo Dei ultionū maxima, cum impij quæcunq; expetunt, assequantur. Heu rem flebilem, cum nō sumus fraudati ab effrænatis desiderijs nostris. Dimisit, ait alio in loco, eos secundum desideria cordis eorū. Non sanè hæc sunt tuæ in nos beneuolentię signa, ô domine, sed iræ, sed furoris, sed extremi nostri interitus & damnationis. Errone: Ex his enim quæ in plebem illā murmuratricem acta sunt, mihi, si id contingat, subuereri cogor. Quid illa?

Adhuc esca eorum erant in ore ipsorū, & ira Dei ascendit super eos, & occidit pingues eorum, & electos Israël impediuit.

Immensam hæc præ se ferunt uerba illius populi ingratitude, ac Dei ultionem. Quid ingratius, oro, quid turpius, ac magis detestandum, quam in medio ipso beneficiorū usu & copia, beneficiarū in benefactorem murmurare? Adhuc, inquit Moses, carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiusmodi cibus, & ecce furor domini concitatus in populum. Dauid uerò: Et ira Dei ascendit super eos, occiditq; pingues, robustissimos scilicet quosq; ac florem iuuentutis quærat inter Israëlitas prostrauit. quam sanè nobilium internecionē ostendere uoluit Moses, cum ait: Percussit eum plaga magna nimis. quod enim noster habet interpretes, Electos Israël impediuit: nonnulli uertunt, Iuuenes Israël humiliauit. Porro pingues in scripturis, pro potentib. honoratis, pontificibusq; senibus, atq; omnibus his, qui in mundo alicuius numeri sunt ac nominis, usurpari solent. Quorū quidem si sua illi abutuntur pinguedine, typus fuit Agag rex pinguisissimus Amalechitarū, aut Aeglon Moabitarū. Putas ne uisa tam immani suorum strage, reliquam uulgi multitudinē respuisse? Nō credo. Proinde uide quid infert spiritus:

In omnibus his peccauerunt adhuc, & non crediderunt in mirabilibus eius.

Mira sanè res est, & stupenda, cum ferrū ex limē dente rubiginē cōtrahit. His, inquit,

A inquit, omnibus nihil adhuc facti sunt cordatiores, sed quotidie peccata peccatis accumulantes, non crediderunt in mirabilibus eius, Namque tot æditis in eorū gratiam miraculis, totue effusis è cœlo donis, neque sic sese diuinæ credebant bonitati. Idcirco æquisimo Dei iudicio ad interitum properauere.

Et consumpsit in Vanitate dies eorum, & anni eorum cum festinatione.

Pertransierunt scilicet. Clarius tamen ex Hebræo uertunt: Et consumpsit in uanitate dies eorum, & annos eorum cum horrore. Ad nihilum, inquit, redegit illorum uitā, atque annos horribiliter consumpsit. quanquā nec uocem festinationis, ab re positam arbitror. Siquidem uiros impios, suos non dimidiaturos dies, à cœlesti audiuius oraculo. Atiam ex his quæ sequuntur, populi illius leuitatem, uisā ingratitudine, consideremus.

Cum occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo ueniebant ad eum.

Is mos est improbis, atque in peccato induratis, ut si quando ad iustitiæ semitas per flagella reuocantur, tandiu peccati illos pudeat, pigeatque, quandiu fortuna aliqua aduersa afficiuntur: qua sanè postea aut mitiore reddita, aut ablata omnino, ad ingenium statim redeunt, deteriores interdum facti, quam prius fuerant. Eo planè more usi sunt Hebræi in solitudine, quorum anxium in plagis animum aptissimè exprimit Propheta, cum ait: Et diluculo ueniebāt ad eum. hoc est, non expectabant diei lucem, sed die noctuque anxij & timidi, ad diuinum summo animi terroris confugiebant præsidium.

Et rememorati sunt quia Deus adiutor est eorum, & Deus excelsus redemptor eorum est.

Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei.

B Obserua illorū religionem qui timoris affectu ducuntur, non amoris. Etenim qui dilectione in Deū fertur, in fide sui semper similis est: qui metu, dissimilis: & quædammodū in fide, ita in omnibus tum factis, tum dictis, inconstantissimus. Recordabantur, inquit, percussi eundem ipsum esse Deum in præsentia, qui & aliās, fortem nimirū ac piū. Hæc quidem afflicti fatebantur, uerū non ex animo: nam summis labijs religionem profitentes, mellitis quibusdam Deo uerbis blandiebantur, aliud sanè quam quod in corde celabant, proferentes: quando quidem sancta, religionisque plenissima, uerbis ostentabant.

Cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius.

Innumeræ quodammodo fuere illorum pollicitationes in firmando cum Deo foedere, in scripturis: sed ne semel quidem perstiterunt bona fide in pacto, quod cum illo pepigerant. Corde quippe duro ac peruerso cum essent, qui pactis cum Deo initis sincero parere animo potuissent: Hinc credo concludi posse, mendacem, fictumque, ac simulatorē, nullatenus seruire posse Deo, atque illud seruire foedus, quod teste Ecclesia, cum Deo ipso animosissimè percussit in baptismo. Sit ille quantumuis religiosus, si simulator est, & duplex, in illorū numerū censerī debet, de quibus hinc queritur Vates, dicens: Cor eorū non erat rectum cum Deo, nec fideles habiti sunt in testamento eius, foedere nimirum cum illo percusso, ac lege. Attamen quamuis illi essent, quales paulò antè fuisse diximus,

Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos.

Quis hinc imperscrutabilem paternamque diuinæ largitatis copiā non miretur? quamlibet enim profligati sint homines, ac Deo rebelles, non propterea uti suos ab Ecclesia eijciendi sunt. Siquidem tantus est æterni patris in homines quamuis scelestos & nefarios, amor & beneuolentia, ut nemo sit, qui tam immensum bonitatis pelagus peccando æquare ualeat. En tentauerunt me, inquit, iam per decem uices. Illud quoque: Usquequo multitudo hæc pessima murmurat contra me? Non sunt hæc quidem, mi lector, uerba tyranni irati atque inexorabilis, sed amantissimi, licet commoti, animarum parentis. Ipse quidem non tam illorum merita, quam seipsum intuens, debita illis omnia non semel dimisit: idcirco illos funditus nequaquam subuertit.

Et abundauit ut auerteret iram suam, & non accendit omnem iram suam.

C Abundauit, ex hebræo uertunt. Multus, seu totus, in eo fuit Deus. In quo? ut iram suam auerteret. In hoc igitur totus fuit Deus, ne irascereť. quare sic uersum reddidit Paraphrastes: Maximo studio quasi uim faciens sibi, continuit iram suā: nec re ipsa ostendit, q̄ merito etiā furere posset in eos. Quid illud? (patris est clementissimi, qui contra filium iratus, ne nīmū excandescens multandi modū excedat, quempiā, qui eum contineat, optare, assurgeretq̄ in uerba cunctanter tardetq̄, quò ex intuentibus quis manum reprimat) Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleā eos. Vide rursus aliam ueri pastoris in Mose effigiem: Aut dimitte eis, inquit, hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Rident hæc, scio, nostri temporis antistites quidam, qui quoniā tenuissimo afficiuntur spiritus gustu ac doctrina, quid nō de hoc ardenti Mosis affectu & desiderio disputant: atq̄ ne, uti res est, intelligat, in frustra adeò concidunt & attenuant, ut penè Mosen fictè cum Deo locutum, ni prudens sis, asseras. Idem quoq̄ de Pauli anathemate somniant. Suam itaq̄, ne ut meriti erant excandesceret, cohibuit iram benignissimus dominus,

Et recordatus est quia caro sunt, spiritus uadens & non rediens.

Mirum si magnā ualde hīc uim arbitrio concedas. Spiritus, inquit, in homine erraticus est, uagus, suaq̄ sponte ad lapsus properans: ad innocentiam uerò, propter naturæ debilitatem, regredi, id iam suæ non est facultatis, sed gratiæ. Huiusce quidem mysterij typus fuit ouis illa euangelica, quæ naturali suo impetu à reliquo aberrans grege, pij pastoris opera, atq̄ humeris, non suo conatu & uirtute ad gregem relata est. Potest quidem homo ex se à Deo discedere: in gratiā uerò illius redire, atq̄ illi reconciliari, iam eius est iuris qui offensus est. Vnde clamat Salomon: Omnes qui ambulant in ea (nempe peruersitatis uia) non reuertentur. Spiritus igitur hominis, qui carni, atq̄ illius appetentijs ultrò obtemperat, illisq̄ uelit nolit, obnoxius est, procul errat, sed nō regreditur ex sese, idcirco fragilis est & caducus. Qua quidem re optimè ab ipso rerum omnium effectore cognita, ad misericordiam facile tum motus est.

Quoties exacerbauerunt eum in deserto, in iram concitauerunt eum in inaquoso.

Rursum, in inaquoso, in torrido, seu in solitudine, quæ naturaliter aquis caret, uertunt Hebræi. Crebrò inculcat Vates Deum, alioqui motibus huiusmodi animi uacuum, ad iram ob continuam populi illius impietatem concitatum: quæ quidem ut patientius etiā nobis, in quos signa illa admiranda, quæ connumerare intendit, directæ erant, innotescant, nonnulla ex illis quæ tum gesta fuere, subnectit, nō eo tamē ordine quo acciderunt. Namq̄ in his recensendis, ut diximus, non tantum ea est cura Prophetæ, ut aut ordinem, aut numerum gestorum concinnat, quantum ut Hebræorū impietatem arguat, qui Dei beneficia iniuriarū cumulo superasse penè uisi sunt. Plena quidem sacra est lex, quàm toties, quàm ex animo, quàm malitiose Deum irritauerit in deserto uulgus illud seditiosum: rursus, quàm sæpe fregerit pactum, quo sese, quæcunq̄ præcepisset dominus, obseruaturum astrinxerat. Exasperarunt igitur Deum multoties, multifariamq̄ in eremo, atq̄ illum (sic uertit Felix) contristauerunt in solitudine.

Et conuersi sunt,

Nempe à fucata illa sua à malis resipiscentia, ad ingenium, ad antiquam murmurandi consuetudinem, ad malum animum, ad impietatem.

Et tentauerunt Deum, & sanctum Israël exacerbauerunt.

Quem multis nominibus colere debuerant, cum ob multa, tum quia is est qui uniuersam Israël multitudinem, modò uelit, sanctā facit, spreuerunt, ad iracundiamq̄ prouocarunt. Ex hebræo, circumscripserunt, uertunt pro exacerbauerūt: hoc est, illius potentia terminos præscribere. Vnde Paraphrastes: Iterū tentare sunt conati, quàm ipse potens esset Deus, & metiri potentiam eius qui sanctificat Israël: quædam enim posse illum credebant, sed non omnia.

Non sunt recordati manus eius, die qua redemit eos de manu tribulantis.

En

A En totius ingratitude ratio & summa, beneficiorum scilicet obliuio. Parum ne fuit illos à seruitute illa infami atq; intoleranda Aegypti, tam ingenti miraculorum potentia (hæc fuit manus Dei) eximi? Tam nobile tamen atq; operosum facinus à memoria reijcientes, ne tempus illud quidem, quo erepti fuere de manu hostili, recordari poterant.

Sicut posuit in Aegypto signa sua, & prodigia sua in campo Taneos.

Non sunt, inquit, recordati, quemadmodum manifestissima suæ diuinitatis signa in eorum gratiam, per totam regionem Aegypti, etiam in campo illo amoenissimo omnium & fertili Taneos, ubi regia est Aegypti, portentosissimè ostendit: atq; in primis quando

Conuertit in sanguinem flumina eorum & imbres eorum, ne biberent.

Misit in eos Cynomyam, & comedit eos, & ranam, & disperdidit eos.

Et dedit ærugini fructus eorum, & labores eorum locustæ.

Et occidit in grandine vineas eorum, & moros eorum in pruina.

Et tradidit grandini iumenta eorum, & possessionem eorum igni.

Hic rursus admonendus est lector, ne miracula eo, quo ædita sunt, ordine requirat: nanq; ea uati nequaquã mens est: sed illa, ut duritiem populi, atq; animū ferum, ex ui miraculorum metiamur: caueamusq; si sapimus, ne & nos, ut inquit Paulus, in id incredulitatis incidamus exemplum. Signa quidem huiuscemodi, cuius, quantæq; uirtutis, aut quo tempore facta sunt, nil tam accuratè scribit Moses in Exodo. Cæterū flumina, more hebræo, pro Nilo, qui solus totam inundat Aegyptū, hîc poni scias. quanquã te id latere nolumus, Aegyptū fossis quaqua- uersum Nili riuos recipientib; interfecari, ut ubiq; nauigabilis sit. has fossas igit, propter illorū latitudinē, atq; aquarū fluxū, flumina appellari non inconueniens erit. quod sanè ex hebræo facile intelligi potest: nã quod nos legimus imbres eorum, illi riuos eorū habent. Porro Cynomyæ uox, etsi huc quadrare uidetur, utpote quæ sit muscarū omniū molestissima, ea tamen dictio Hebræis nescio quid efficacius præ se fert, nempe omne genus muscarū & uolatilium seu insectorum commistum. quare ex hebræo sic quidam uertunt: Misit in eos misionem, & uorauit eos: & ranam, & uastauit eos. Ad hæc, æruginis dictione quid sibi uelit interpretes, non sat coniecto, cum uox illa Hebræis sit bruchus, animal sanè minutū, sed herbis mirū in modum infensum, ac locustis dissimile. Moros item Hebræis sycomoros est, uel ficus simpliciter, quibus abundat Aegyptus, maximè ad Nili ripas. Aiunt tamen morum in Libya nasci, quæ fructum fert, quem sycomorū appellant. In pruina, nonnulli lapides maiores grandinis interpretant, idcirco quod ea in plaga de tempestate omnia latè depopulante loqui uidei Moses. Chaldeus uerò, carbonem ignis reddidit. Et tradidit, melius ex Hebræo, conclusit: ut uniuersalem grandinis tyrannidem, ut sic dicã, in iumenta & pecora, intelligamus. Cæterum, possessionem eorum igni, sic uertit Paraphrastes: Quicquid possidebant, carbonibus ignis, qui cum grandine permisti contra naturam fuerant, absumpsit. quanquã ex hebræo, greges eorum, non possessionem eorum, uertunt nonnulli. Quid in multis, inquit, immoror?

Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem & iram, & tribulationem, immisiones per angelos malos.

Quid hac exaggeratione pulchrius? quid ad demonstrandum iratissimi hominis affectū efficacius? Solet in primis Deus, si quid malorū irrogari cuipiam uoluerit, per angelos id malos exequi. etsi non me errare credam, si hîc Vatem, communem dixero seruasse loquendi morem. Quæcunq; enim mala contingunt, ea à malo demone, quippe qui malorū autor sit, inferri opinamur. Vt cūq; rem pensites, illud certū, has uerborū exaggerationes iustā in Deo iram extitisse atq; indignationem, prædicare. Quare ita Paraphrastes: Ex calamitatibus, quibus affecit eos, colligi potest, quàm seriò illis iratus fuerit. Manifesta quippe erant irati Dei, imò uehementer irati signa, uexatio illa, & plagæ, quales nō solent ab hominib;

C quantūuis inimicis inferri: sed quales per angelos ab irato Deo immiffos, ad flagellandos illos qui uehementer sunt scelerati. hæc ille. Quis nõ paueret audiens Deum indignatione atq; ira ardentem, nuncijs qui mala inferre consuefcūt, nostrum imperasse interitū? Certè tunc uifus est clementiffimus Dominus toti iræ laxaffe habenas, ut in fequentibus quoq; expreffius tractatur. Ergo

Viam fecit femita iræ fuæ.

Amplum nimirum erumpendæ iræ fecit aditum. Nullum tum paffus est retinaculum Dei furor: effudit fele totus: adeo in omne genus facinorum proiecta gens illa fuerat.

Et non pepercit à morte animarum eorum, & iumenta eorum in morte conclusit.

In pestem conclusit, legunt Hebræi, quæ fuit quinta plagarum Aegyptiorū, de qua sic Deus ad Pharaonem: Ecce manus meas super agros tuos, & super equos, & super afinos, & camelos, & oues & boues, pestis ualde grauis. Et mortua sunt, inquit, omnia animantia Aegyptiorum. Illud etiam, non pepercit, clarius forfan ex Hebræo uerti poterat, non cohibuit. Quam sanè hominum occifionem, eandem nonnulli esse uolunt, qua pecora peste interiere. Et sic ex Hebræis uertunt quidam, iræ fuę iter faciebat, ut pestilentia cum ipfos homines, tum iumenta eorum inuaderet. Alijs item uifum est de decima edifferi plaga, quia actutum subditur:

Et percussit omne primogenitū Aegypti, primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.

Fuit hæc plaga cæteris acerbior: qua quidem sæuiente, ortus est clamor magnus, ut inquit Moles, in populo Aegypti: neq; erat domus in qua non iaceret mortuus. Percussit itaq; dominus omne primogenitum in terra Aegypti, à primogenito Pharaonis, usq; ad primogenitum captiuæ, & omne primogenitum iumentorum: quod de occifis in agris uolunt intelligi: eam ob rem dictum tum fuit, manus mea erit super agros tuos. Nunc uerò, primitias omnis laboris eorum interiiffe afferit. In tabernaculis Cham, idem est, quod in domibus Aegyptiorum. Primus enim Aegypti habitator fuit Mizraim filius Cham. Vnde in scripturis, quod nos legimus Aegyptum, Hebræi habent Mizraim, quæ uox Aegyptum sonat. Et est cum indignatione pronuncianum, perinde ac si dixiffet: In tabernaculis sceleratę Aegypti, quæ tam sceleratum habuit autorem. His itaq; in fauorem populi fui gestis, Deus tandem decreuit tam funestis illius calamitatibus finem ponere.

Et abstulit sicut oues populum suum, & perduxit eos tanquam gregem in deserto.

Et deduxit eos in spe, & non timuerunt, & inimicos eorum operuit mare.

Confidera quàm breuiter diuinam erga illos curam, atq; hostium interitū perstringit Vates. Solet enim Deus tunc quidem, cum omnia desperata apparent, atq; horrida, ut sunt pleraq; in desertis locis, suis ire suppetias, ac non secus illos fouere & recreare, atq; solet afflictos greges pastor sedulus. Quocirca non absq; ratione hîc dictum est à spiritu, quod migrare eos fecit tanquam oues ex Aegypto, suffocatisq; in mari hostibus, securos eos, uti gregem consuefcit pastor, deduxit per desertum. In spe, Hebræis est, tutò.

Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, montem quem acquisiuit dextera eius.

Montem primo loco Hebræis est, terminum, seu regionem, nempe Cananæorum, in qua suum cultum, cuius maxima deberet esse sanctitas, erigi decreuerat. Is mons Sion est, quem propria ille uirtute & uoluntate (en feliciffimum Ecclesiæ fundamentum, Dei uoluntas: ne quis humanæ plus quàm par est attribuat dignitati) sibi afferuit, in regione nimirum Ammoræorum, quæ montibus ferè tota conspersa est. De terra hîc promiffionis loquitur, quam quid ni felicem, ac undequaq; sanctitate insignem appellet spiritus, cum in ea futuri essent summi Dei sacerdotes, arca, lex, templum, ac sacra omnia? Nõne & idem modò de illius quoq;

A quoq; sponsa, cui uetus illa prælulit religio, iactare possumus, quòd sancta omni no sit, utpote quæ Deo plena, nulla alia in sede cõmorari uelle uideatur, præterq; in sponsi sinu, in quo quicquid uirtutum, gratiarumq; in terris esse potest, suum collocauit domicilium. Quàm dignum factum est cor hominis.

Et eiecit à facie eorum Gentes, & sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis, & habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israël.

Hic enim mihi dicere uidetur spiritus, Iacob dilexit, Esau autem odio habuit. Fracti sunt rami, inquit Paulus, ut ego inserar. Verum illud me prorsus exanimat, cum quid de me futurum sit cogito. Vide, inquit, bonitatem, & seueritatem Dei. In eos quidem qui ceciderunt, seueritatē: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate: alioquin & tu excideris. Hei mihi, quòd non permansi in bonitate. Excidar' ne ergo à fidei trunco: à uita: à Deo? Perpende, mi lector, quo modo fractis illis sterilibus Ammoræorū ramis, insitus est Iudæus: qui postea & ipse reiectus, amplum introeūdi Gentibus formauit aditū. Putasne ultimos hos furculos excidi posse: non possint, attamen quæ in mundo fieri contra fœdus cum Deo in itum uideo, subuereri me cogunt. Sed ad psalmū. Qua ratione funiculis messorijs, aut sorte, diuidebantur ab antiquis agri, aliàs annotauimus: nunc contis res illa prælongis, clauiculisq; distinctis peragitur. Et est ac si diceret: Expulsis illinc impijs, immisit suos, qui illorum ædes tanquam hæreditario sibi iure delegatas, inuicem partirentur: atq; eo sanè modo habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israël, quod maximum fuit Dei beneficium, licet in ingratos collatum. Siquidem turgidiores ob id facti, spreuerunt benefactorem,

Et tentauerunt, & exacerbauerunt Deum excelsum, & testimonia eius non custodierunt.

Et auerterunt se, & non seruauerunt pactum, quemadmodum patres eorum conuersi sunt in arcum prauum.

De istiusmodi populo multa in Dei religione pollicente, sed nihil præstāte, sic queritur Deus in Osea: Facti sunt quasi arcus prauus seu dolosus, qui nimirū ad eiacula spicula fabrefactus, acceq; tensus, statim laxatur, fitq; prorsus ad impellendam sagittam inhabilis. Ita planè fuere erga Deum Israëlita, ad seruanda percussa cum Deo fœdera remissi & elumbes, cum tamen in promissis acerrimi extiterint sponsores: obruti ferè beneficijs, non uicti sunt, sed acerbiores indies effecti, suum, ut antea tum ipsi, tum ipsorum patres egere, tentauerunt exasperantq; benefactorem, Deum illum quidem excelsum & potentissimū: tantum uerò abfuit ut illius seruarent pactum & legem, quam se seruatuos olim sponderant, terrificisq; sese deuouerant diris, ut nihil minus tum cogitarent. Atq; ita

In ira concitauerunt eum in collibus suis, & in sculptilibus suis ad emulationem eum prouocauerunt.

Iam tandem suum ad finem peruenit errorum omnium maximus Dei obliuio. Simulatq; enim peruersus animus huc atq; illuc nefarijs à permotionibus & consilijs diu raptatus est, in idololatriam tandem præcipitatur, qui finis est totius impietatis, atq; in Deum odij. Ita (prò miserrimā animarū sortem) populo illi tam delicatè à Deo nutrito contigit, qui diuine oblitus beneficentiæ, idcirco in reprobam traditus mentem, nō semel in collibus atq; excelsis lucis cum gentibus, dijs factitijs & simulachris, Deo uiuo contempto, aras exemplo uicinorum pessimo construxit, litauitq; ac tum se tum liberos circa ignē summę impietatis argumto lustrauit. Ad æmulationem, clarius ex hebræo uerti posset, ad iram. Vehementer irritauerunt eum, reddit Campensis. Eam ob rem

Audiuit Deus & spreuit, & ad nihilum redegit ualde Israël.

His, inquit, auditis indignatus est Deus, & sic Israël, populum illum tam charum & dilectum execratus, in uilissimam illum omnium conditionem, tanquam rem nihili prouere fecit. Spreuit igitur eum indignabundus,

Et repulit tabernaculum Sylo, tabernaculum suum ubi habitauit cum hominibus.

Paulatim ad effigiendam in terris Dei sedem, regnum ac sacerdotium, descen

dit Vates. Reprobata quidem Sylo ob peccata populi, in qua arca fuerat, & religio: abiecto quoque ex eo loco regno, in quo impiissimus regnavit Saul de tribu Beniamin, ac scelestus ille Hieroboam, qui peccare fecit Israel: tribum Iuda, è qua suum æternum stabiliret regnum, nempe è David, ex quo Christus, occultissima elegit providentia. Hem rerum vicissitudines. Nunquid, clamat Deus in Hieremia, spelunca latronum facta est domus ista: Ite ad locum meum in Sylo, ubi habitavit nomen meum à principio, & videte quæ fecerim ei propter malitiam populi mei Israel. ac si diceret: Cavete ne id vobis contingat. Certè, inquit, faciam domui huic, in qua vos habetis fiduciam, sicut feci Sylo. Repulit igitur tabernaculum Sylo Deus, tabernaculum illud (quis id credat?) in quo ob sacra ritusque religiofos, uisus est familiariter inter homines conuersari,

Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici.

Vocat hinc spiritus arcam, & tabernaculum, Israelitarum uirtutem, seu robur, & pulchritudinem, propterea quòd nihil tum fortius in terris fuit, ac pulchrius religione illa, in qua diuinum illud erat numinis presentis indicium propitiatorium, è quo cœlestia dabantur responsa. Hæc tamen omnia in hostium potestatem deuenere. Nam commisso praelio, in quo triginta millia peditum in exercitu Israel desiderata sunt, capta est arca. Tum quidem religiosissima mulier Phinees filij Heli uxor, audito quòd capta esset arca, ædito prius partu, præ dolore mortua est, sic de Sylo robore & pulchritudine ablata conquerens: Translata est gloria Dei ab Israel, quia capta est arca Dei. Et serio quidem translata fuit: nam in Sylo nunquam amplius relata est. Verum non diu, maxima cum ultione gentis illius quæ illam ceperat, intra Palæstinorum Bethsamitarumque terminos diuagata, tandem in Gabbaa apud Aminadab ingenti cum triumpho ac pompa collocatur. Interim uero in ipso tumultu bellico, in quo capta fuit pulchritudo Israel,

D *Conclusit in gladio populum suum, & hereditatem suam spreuit.*

Iuuenes eorum comedit ignis, & virgines eorum non sunt lamentatae.

Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt, & uidua eorum non plorabantur.

Vide durissimum illius belli exitum, in quo omnes Israelitæ penè ad unum tum igne, tum ferro, occubuere. Atque optimo quidem, mea sententia, usus est uocabulo interpres, conclusit, quòd illos ita acriter telis hostium circumuentos fuisse intelligas, ut nulla esset euadendi uia. Tam communis, inquit, illa fuit calamitas, ut uel ipsæ teneræ uirgines & innuptæ perierint indeflectæ. quis eas fleret, cum omnes omnino uiri aut capti essent, aut obruncati? Contra latinum loquendi usum, non sunt lamentatae, uertit interpres in passiuâ significatione. Aptius diuus Hieronymus: Virgines eorum nemo luxit. non mirum, quoniam uiri omnes simul & mulieres interierant. Nisi malis secundum literam Felicis interpretari, qui sic transtulit: Virgines eorum non nupserunt: seu, non fuerunt laudatae. ut ex hoc intelligamus, omnem tunc abfuisse lætitiâ, atque canendi occasionem. Quid sacerdotes? nonne & ipsi unâ cum cæteris occisi sunt? Duo, inquit, filij Heli mortui sunt, Ophni & Phinees. Quid pater? nonne cum audisset arcam captam esse, è sella cecidit, & fractis ceruicibus mortuus est? Proinde nec uiduæ illorum superstites uixere, quæ mortem coniugum de more flerent. qui uirorum mortem lamentarentur, quæ simul cum maritis uiuendi finem fecerant? Plorabant, seu plorauerunt, uertunt interpretes. At iam deferuescente Dei ira, qui nullo unquam irrationabili commouetur affectu, suum miseratus est populum,

Et excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à uino.

Suo more Vates rem seriam metaphoris explicat. Cum suis quippe Deus, & crebro, & anxie rogatus non subuenit, profundissimo detineri somno uidetur: cum uero lata ope succurrit, quasi illum è somno excitari opinamur. Quocirca haud paruo accepto incommodo in primo belli cum Philistæis congressu, eo tempore, quo educta est arca in castra, clamauerunt Hebræi: Quare percussit nos dominus

A dominus hodie coram Philistiim: quasi dicat, Cur dormit dominus: cur suis non subuenit: Verum postea, capta arca, occisoq; Israëliitarū exercitu, atq; exusta Sylo una cum habitatoribus, cessauit Deus ab intereclione, sed iram in hostes uertens, quasiq; è somno expergefactus, ac suamet corroboratus uirtute, ut solent homines haustu uini optimi corroborari (non crapulatus, sed uociferans, aut exultans à uino, uertunt Hebræi) grauisimo illos uulnere afflixit.

Et percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis,

Quod fuerit ulcus illud, quo, præter murium copiam, qui totam deuastrarunt regionem, affecti sunt uiri Azotij à paruo usq; ad maiorem, è morbi remedio, ac uoto, non ignorari potest. Inierunt, inquit, consilium Gethæi, & fecerunt sibi sedes pelliceas: posteaq; à diuinatoribus admoniti, anos aureos & mures conflantes, uotum Deo Israëli nuncupauerunt. Podice quidem in dies magis computrescente, nulla illis erat quies. quod sanè ultionis genus, utpote in occultiore obsecnarioremq; partem corporis defauiens, opprobrio sempiterno fuit illis, eritq; perpetuò. Tametsi enim diuina nonnunquã prouidentia nefarios moueat homines, atq; in suorum exercitationem ac multam exuscitet, eos tamen haudquam inultos sinit, ut hinc uidere licet in Azotijs Israëliitarum hostibus, quorum fauitia Dei penè abolita fuit religio. Cæterum ipsi suo tumore dignas luerunt pœnas, infames nimirum, & opprobriosas. Hac igitur ratione, atq; occultissimo Dei consilio, uterque correctus est populus, ipseq; meritò antiquam spreuit sedem in Sylo.

Et repulit tabernaculum Ioseph, & tribum Ephrem non elegit, sed elegit tribum Iuda, montem Sion quem dilexit.

Mirum si alicui nostram assignamus rei electionem, præterquam Dei dilectioni. Electio quidem illa, qua suos sibi ab æterno copulauit Deus, in illius amore sita est, ab eoq; proficiscit. unde non mirum id esse debet, si reiecto posthabitoq; Sylo, in domum Aminadab introducta fuit Ecclesia. Quòd autem abiecerit Ioseph, diuus sic sentit Hieronymus: Non ad hoc, inquit, repulit Deus tribum Ioseph uel Ephraim, ut in æternum sperneret: sed noluit de ea suscipere carnem, eligens potius tribum Iuda, de qua beata Maria procederet, ex qua nasceretur ipse: ut dilectionis suæ montem, id est, Ecclesiam, eleuaret. sic diuus ille. Cur uerò illa atq; altera reiecta tribu, tribum Iuda elegerit: nos stultos & superbos, qui tam obstusam, neq; angelicis spiritibus omnino cognitam rem, indagare posse confidimus. Elegit enim, quoniam dilexit. qua uerò ratione aut causa illam dilexerit, si interrogor, audacter dicam, Nescio. Licet mihi centies, hic ultroneum Dei motum, ille prænotationē impingant, itidem nescio. Tu quis es, qui interroges Deum? Quòd porrò Roboam de tribu Ephraim usurpauerit sibi regnum super decem tribus, affectaueritq; illud Iuda, id Dei absq; electione factum fuit. Sed ille, ut uir erat ambiciosissimus & impius, decretum penè Dei infringere adnixus est. Montem itaque Sion, in quo sua firmaretur religio sanctitate insignis, inter alios elegit montes.

Et edificauit sicut unicornium sacrificium suum in terra, quam fundauit in secula.

En alia similitudo. Unicornis enim, siue monoceros, animal nullius cedens potentia, inuicta propè modum est fortitudine: cuius cornu nobilissimū omnium est, utpote immensum, & medicamentariū. Ita igitur in Sion monte excellentissimū, unicūq; & omnium pulcherrimū ac robustissimū sui cultus templū, quod hinc sacrificiū, noua uoce, ob insignē ritū & ceremoniarū sanctitatē & candorē appellat Vates, sibi Deū edificaturū asserit, cornu nimirū monocerotis persimile, quod inter cætera cornua magis robustū sit, & formosum. In Hebræo tamen nulla fit de unicornem mentio, sed sic transferunt: Et extruxit sicut excelsa sacrum eius, uelut terram, quã fundauit in æternū. hoc est, quemadmodū extruunt cœli, ut interpretatur Felix: seu superbæ atq; excelsæ regiæ, & palatia, cuius fundamentū ut terra fuit, quæ nunquã mouetur. Ea itaq; mens est prophetæ, ut sub

C typo templi in Sion ædificandi, pulcherrimā atque adeo æternā prædicet Ecclesiæ formā. Cætera neq; templum, neq; in qua erat templum, Hierusalem, æterna fuit, quæ non semel unā cum templo diruta, uix loci nomē retinuit. Quare sic Paphraustes: Extruxit similem altissimis regum palatijs ædem, maiestati suæ dicatam, quam stabilem esse uoluit, sicut terram, perpetuò.

Et elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium.

De post fœtantes accepit eum, pascere Iacob seruum suum, & Israël hæreditatem suam.

Dilucidius ex Hebræo uertitur. Sic Felix: Ab insequendo effœtas abduxit illum, ut pasceret Iacob populum suū. Dicitur quoq; Hieron. sequentē fœtas, transtulit. Solent enim pastores, ut Dauid fuit à puero, solentiori cura & studio fœtas oues, quàm steriles, fouere et alere. Vult itaq; Vates diuinā extollere bonitatem, quæ se ab humili uitæ genere, ut ferè sunt pastores, ad regium euexerit fastigium, abiecta interim tribu Ephraim, quæ in Deum tumida regnū affectasset. Semel enim Christus è piscatorio uocans lembo Apostolorū principem, sic illum alloquitur: Eris posthac piscator hominū. Ita ferè idem nunc de Dauide dici posset, qui electus, ab ouiumq; pastione euocatus ob id fuit, ut deinceps homines, nempe Dei plebem & hæreditatem, quam hic Iacob & Israël appellat, pasceret, deq; illa curam sumeret. Putabas ne forsan tantū uirum ad regium sceptrum ascitum fuisse, ut uenationibus tantummodo ac libidini intentus, canes & parasitos aleret: scorta undecunq; emeret: nec ab ipsis quoq; turpissimis abstineret exoletis? Heu mores intolerandos. Nihil profectò dignius in terris inuenitur homine, ita in his quæ Dei sunt, informato, quòd oues Ecclesiæ per pascua Christi opima educere nouerit: alere insuper in feracibus doctrinæ pratis, uiuisq; ad aquare sancti spiritus undis, ac placidis gratiarum riuulis abluere, fouere, immergere, & demum ad aram diuini amoris iugulare. Eæ sunt quidem ueri pastoris partes. Neq; illi, opinor, audiendi sunt, qui quorundam dominium quamuis cōmodum atq; utile detrectant, illud solummodo spectantes, quòd hi qui rerum potiunt, in obscura nati sint familia, quicq; interdum ab aratro ac fœnili ad primos gradus promoti, illis qui in aulis alti sunt regijs antepositi sunt. Durissima certè res esse uideatur. Verū ad id quod sunt, figendus est animus: nō ad id, quod fuere. Quòd si boni hi sunt, eaq; ratione subditorū curant cōmoda, qua suos curasse populos, in ultimo psalmi uersu de se tanq; de alio loquens, testatus est Vates, nihil in terris salubrius: quippe qui neq; in præteritæ uitæ statu, neq; in præsentī, quæ sit mundi cōmoditas, ne summis quidem labijs degustarunt. Idcirco quicquid agunt, sanctum est, sincerū, & undecunq; iustū, humile, ac subditis cōmodum. Contrā uerò suæ si pristinæ immemores sunt fortunæ, nihilq; in primis tam cupiūt & querunt, quàm ut regnent mediastini, si Deo placet, elegantissimi, bonosq; opprimant, ac sæuè admodum imperent, quærantq; magis terrori esse subditis, quàm uenerationi, nullam in terris luem tam exitialem mundo alioqui curis alijs infinitis atq; infortunjs obnoxio, contingere posse diffiniunt sancti Dei uiri. Verum tu, ô, quem Dei religionis adurit zelus, uide qua arte, quæue ratione & prudentia, gubernandi sint homines.

Et pauit, inquit, eos in innocentia cordis sui, & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.

Pro intellectibus, aptius ex græco, intelligentijs, uerti poterat. ut nihil aliud sit populum in intelligentijs manuum nostrarum gubernare & educere, quàm quæ gerenda sunt, ita instituere, ut à ratione prudentiaq; proficisci uideantur, non ab animo dissipato, indocto, & temerario. Ideo ex Hebræo reddunt, Et in prudentia manuum eius minabit illos, more scilicet pastoris gregis amantissimi. Duo igitur regi, aut modo alio ceteris imperanti, sunt ualde necessaria. Alterum, quod hic à spiritu uocari uideo sinceritatem, seu innocentiam cordis, quæ præcipua sedes est Dei. Ab hoc enim fonte illa tam rara, mundoq; insolita nascuntur bona: Pax mutua, in promissis fides, ueritas, constantia, æquitas, amor non tam sui, quàm subditi. Patientia insuper ac mens tandem in Deum, quicquid contingat, translata.

A translata. quid mirū: nōne bona omnia in illo, qui puro est animo, inesse testatus est Christus, cū ait: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt: hoc est, mentis rationisq; intuitu Deum uidebunt. Idcirco quæcunq; cogitabunt, aut agent, Deum esse necesse erit. quare Dei spiritus ductu & persuasione, non tumorem mundano, atq; arrogantia, subiectis sibi hominibus imperabunt. Alterum uero est, quod in rebus agendis maximā uim habet: id prudentiā, ac iunctam cum dignitate atq; existimatione autoritatē appellare libeat: ut nihil planē agat princeps, aut magistratus, quod non sapidum sit, integrum, graue, ac maiestatis plenum. Hanc partē ab intellectu fidei luce irradiato proficisci opinamur: ideo uersum est ab interprete, in intellectibus seu intelligentijs. Sic egit sanē Dauid, sic Christus: cuius uices hi gerunt in terris, qui alijs ritē præponuntur. Cui & laus sit perennis, in seculorum secula. Amen.

PSAL. LXXIX. Psalmus Asaph.

Deus uenerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam.

Quæ diuus Hieronymus de hoc psalmo opinatur, nos ipsidem pro psalmo argumentum uti non grauabimur. Psalmus, inquit, iste uocem continet Prophetæ, captiuitatem terrenæ Hierusalem deplorantis: quæ captiuitas non tantum ad illam ciuitatem, quantū ad animā, quæ sæpe ciuitas scribitur, referenda est. hæc ille. Quo uero tempore illa tam dira calamitas acciderit, qua Dei templū pollutū fuisse, sanctorūq; cadauera insepulta iacuisse querit Prophetæ, asserunt interpretes, Antiocho regnante, quem radicem peccati nomināt, contigisse: sub cuius imperio sublatis sacris è templo, factaq; ingenti ciuium clade, effusus est sanguis, ut in historia Maccabæorū legitur, per circuitū sanctificationis, & contaminauerūt sanctificationem. Quæ sanē omnia à Vate præuisa, atq; hinc, ut uides, lachrymabili ter decantata, nescio quid altius adumbrarūt, & quæ quidem nostra quoq; ætate, nisi prorsus plumbei sumus, uidere potuimus. Examinemus igitur quid sibi uult spiritus, quid Vates, cū tam lamentabiliter questus est, dicens: Deus uenerunt gentes in hereditatē tuā, polluerunt templū sanctū tuū, posuerunt Hierusalem in pomorum custodiā. Hæc omnia profundissimo proferenda sunt singultu ab anima, quæ idcirco in terris unita est corpori, ut aut diuinā cernat augeri religionē, aut excedat omnino de mundo. Cernit enim pristinam deseruisse fidem, algere omnia, atq; his in locis, quibus olim propria ignis fuit sedes, nunc cuncta gelu ac bruma cohorrescere. Vis 'ne clarius dicam? dicam profecto, etsi dicā mihi acerbā impingat mundus. Pridem enim syncerior q̄ nunc est, fuit uiuendi ratio: tum dico, quando parua, aut nulla omnino erat inter Christianos ambitio, nullus proprius amor, nulla discordia, nullus cupiditati locus, auaritię nullus, nullus libidini, obtrectationi, falsitati, nullus tandem Antiocho superbissimo, & tyrāno. Sentis ne de quibus hinc gentibus loquitur spiritus: hæc quidem omnia tunc procul aberant: nūc uerō uenerūt (de hæreticis hæc dicta esse, aut de colluie quorundam ex sese progenitorū, qui religionis candorē ineptis morib. ac uitę impuritate contaminant, alij asserant) uenerunt ne solūm: sese, inquā, obtruserunt impudentissimē in hereditatē tuā, in Ecclesiā tuam, in ipsissimū sinum tuum, ô Christe. Ideo polluerunt templū sanctū tuum, quæ sunt simpliciu animæ, inter quos tu miris in effabilibusq; diuersaris religionis mysterijs: cuius uis ea est, ut simplici fidei contenta testimonio, quicquid tumidū est atq; elatum, auersetur. Posuerunt tandem Hierusalem in pomorū custodiam. Ex græco melius, ut pomorū custodiam. Solent enim in pomarijs custodes tuguriola quædam paucis ex lapidibus, aut tabulatis, stipulis quoq; tumultuario magis opere, quā arte struere: quibus tecti, ne quis quid auferat, diligentissimē obseruant. Illa quidem ædium speciem præ se ferunt: attamen rebus omnibus uacua nihil omnino esse deprehendunt, præterquā lapidum congeries, aut harundinum confusissimē congestarum cumulus. Sic contigit Hierusalem in ampla illa Antiochi uastatione, desertæ penitus, nihilq;